

Masarykova univerzita v Brně
Filozofická fakulta
Historický ústav

TĚŠÍNŠTÍ PIASTOVCI RENESANČNÍHO VĚKU
ŽIVOTNÍ OSUDY RODINY KNÍŽETE VÁCLAVA III. ADAMA (1524-1579)

(Rigorózní práce)

I.

BRNO 2009

MGR. RADIM JEŽ

Prohlašuji, že jsem rigorózní práci vypracoval samostatně a uvedl všechnu použitou literaturu a prameny.

V Těšíně, dne 19. února 2009

Mgr. Radim Jež

OBSAH

I. ÚVOD.....	5
II. HISTORIOGRAFIE, ZDROJE INFORMACÍ A LIMITY VÝZKUMU.....	7
a) Přehled literatury.....	8
b) Prameny k tématu.....	20
III. POLITICKÉ KARIÉRY MEZI PRAHOU, VRATISLAVÍ, VÍDNI A KRAKOVEM.....	37
a) Slezský a opavský hejtman Kazimír II. (K mocenským aspiracím a postavení na sklonku života).....	38
b) Mladý kníže v Prvním stavovském odboji z let 1546-1547.....	56
c) Snahy o polskou královskou korunu.....	64
d) V zápase s těšínskými stavy o uznání zemského zřízení v poslední třetině 16. století.....	77
IV. SPRÁVA A HOSPODÁŘSKÁ ZÁKLADNA KNÍŽECÍ DOMÉNY.....	89
a) Jan z Pernštejna „mocným otcovským poručníkem“ a Těšínsko v letech 1528-1545.....	90
b) K úloze a postavení zemských úředníků.....	115
c) Finanční problémy a důsledky zadlužení.....	131
V. <i>BENEDICTIO DOMINI DIVITES FACIT</i> – KNÍŽE A POČÁTKY REFORMACE.....	152
a) Pronikání nových náboženským myšlenek před polovinou 16. století.....	153
b) Sekularizace církevních majetků na Těšínsku.....	163
c) Kníže „hlavou“ církve.....	178
VI. K FESTIVITÁM NA DVORECH A V ŽIVOTECH TĚŠÍNSKÝCH KNÍŽAT.....	185
a) Svatební hostiny, přínosy, křtiny a pohřby těšínských knížat renesančního věku.....	186
b) Svatby, korunovace a pohřby českých a polských králů jako prostředek reprezentace těšínských Piastovců.....	204

VII. RODINY RENESANČNÍCH KAVALÍRŮ.....	213
a) Nepovedené manželství Václava III. Adama s Marií z Pernštejna.....	214
b) Tragický osud mladého knížete.....	232
c) Saská kněžna Sidonie Kateřina a její potomstvo.....	241
VIII. ŽIVOT NA KNÍŽECÍM DVOŘE.....	248
a) Personální obsazení a skladba knížecího dvora.....	249
b) Zvířata na knížecím dvoře.....	256
c) Zdraví a nemoci.....	260
IX. ZÁVĚR.....	268
X. PŘÍLOHY.....	272
a) Zásady vydavatelské práce.....	273
b) Seznam editovaných pramenů.....	276
c) Kritická edice materiálů z let 1538-1587.....	278
d) Rodokmen těšínských Piastovců a pánů z Pernštejna v 16. století.....	332
e) Rodokmen lehnicko-břežských Piastovců v 16. století.....	333
XI. SEZNAM POUŽITÝCH PRAMENŮ A LITERATURY	
a) Seznam archivních materiálů.....	334
b) Soupis vydaných pramenů.....	343
c) Staré tisky.....	348
d) Seznam literatury.....	349
e) Použité zkratky.....	391
f) Seznam tabulek v textu.....	393
g) Obrazový materiál.....	394

I.

ÚVOD

Přebělohorské období dějin zemí Koruny české je dosud jednou z nejlépe zdokumentovaných epoch v tuzemské historiografii. Tento „zlatý věk“ lákal a neustále láká historiky všech generací a zaměření. Při letném pohledu do přehledů bádání od počátku 19. století po dnešek ale zjistíme, že stále zůstávají bílá místa, která dosud unikala pozornosti širší vědecké obci. Jde zejména o jednotlivé větve slezských knížat, jejich postavení a roli, jakou se hrávali v habsburském stavovském soustátí na počátku raného novověku. Pokud se chceme dozvědět více o bohatém rozrodu lehnicko-břežských knížat, musíme sahat po dnes již zastaralých pracích regionálních historiků píšících v 19. století. I když tyto pozitivistické příručky přinášejí nesmírné množství údajů, současnému stavu bádání zejména po metodické stránce plně nevyhovují.

Podobná situace panuje i u jejich vzdálených příbuzných z těšínské větve Piastovců. Pramenná materie, se kterou mohli pracovat historikové ještě před Druhou světovou válkou již bohužel neexistuje; nenávratně byly ztraceny či zničeny mnohé prameny týkající se právě posledních těšínských knížat, a proto základem pro poznání zůstávají publikace prvních generací vysokoškolsky vzdělaných historiků. Na druhou stranu je nutno připustit, že se badatelé dostatečně nesnažili hledat informace mimo samotný knížecí archiv a snad je ani nenapadlo navštívit některé archivy v Čechách a na Moravě. Dílčí objevy nových pramenů vrhají zcela jiné světlo na postavení těšínských knížat v řadách aristokracie z českých korunních zemí. U této příležitosti se naskýtá hned několik otázek, na které by bylo dobré najít uspokojující odpovědi. Položme si alespoň některé z nich: Jaké bylo postavení knížat v systému vlády a prosazování politické moci prvními Habsburky na českém trůně? Ovlivnily vztahy mezi českomoravskými magnátskými rody nějak budoucí vývoj Těšínského knížectví

a jejich čelní představitele? Formovala Pernštejnova pozice, jakožto předního politika české stavovské obce, mladého knížete Václava? Proč došlo k tak výraznému ekonomickému propadu knížat v polovině 16. století? Co se skrývalo za sekularizačními snahami knížete a jaký to mělo dopad na další náboženský vývoj v kraji? Proč se nepovedlo Václavovi první manželství? Jak se snažil řešit své zadlužení Fridrich Kazimír? Měla šanci uspět vdova Sidonie Kateřina v zápase s těšínskými stavy? Otázek by bylo samozřejmě mnohem více, ale co s nimi, když na ně neumíme dostatečně odpovědět.

Aby se dalo alespoň z části vyhodnotit výše uvedené záležitosti, byla práce rozdělena do jednotlivých tematických bloků, věnujících se aspektům politickým, hospodářským, náboženským, společenským i sociálním. I když takovéto rozvržení se může zdát jako komplexní pohled do všech sfér života těšínských knížat renesančního věku, přiznejme si již teď, není tomu tak zcela, neboť pro zodpovězení některých témat schází prameny úplně, či současné poznání je teprve v zárodcích, a proto nedovoluje konkrétnější závěry a tedy nechává problematiku pootevřenu dalšímu výzkumu. Jelikož okřídlené „ad fontes“ platí i pro tuto kvalifikační studii, je do příloh zařazeno několik pramenů, jež mají výběrově poukázat na řešenou problematiku z hlavního textu. Navíc každou kapitolu uvádějí úryvky z dobových dokumentů, které mají za úkol navodit typickým renesančním jazykem atmosféru dané tematické skupiny.

Tato práce by nemohla vzniknout bez četných diskuzí a nezištné pomoci kolegů PhDr. Davida Pindura a PhDr. Jana Al Saheba. Slova díky patří taktéž prof. PhDr. et Mgr. Tomáši Knozovi, PhD.; dr Waclawowi Gojniczkovi; prof. hab Januszi Spyrovi; PhDr. Karlu Müllerovi; PaedDr. Zbyšku Ondřekovi; Mgr. Jiřímu Knapovi a pracovníkům všech institucí v České a Polské republice, kteří mi umožnili čerpat informace ze svých fondů, sbírek a knihovních depozitářů.

II.

HISTORIOGRAFIE, ZDROJE INFORMACÍ A LIMITY VÝZKUMU

„Protože Těšín leží hned na hranici mezi Uhrami, Polskem, Moravou a Slezskem, měl on pro mnohé války, časté změny a proměny odedávna, různé konflikty, byl často zvalčen a pustošen a od sousedních národů drancován. Proto také knihy a staré omilostňující listiny v takovýchto smutných dobách poničeny a přemísťovány byly. Beztak se staří letopiscové popsáním dějin ne tak pilně jako současníci troufali a o pamětihodných věcech málo, časem vůbec nic nebo jen opatrně, neúčelné a zaujaté popisy zanechávali. Také pro vysoké náklady a jiné důvody zatěžko bývalo, na březovou kůru nebo pergamen něco zaznamenávat a následovně se něco napsaného starými nečitelnými literami a charaktery přehlíželo, nepovažovalo za důležité, do klášterů ukrývalo, kde ve starých temných kobkách ztrouchnivělo. Ponad to Těšín, zámek a město několikrát, jakož tak roku 1520 dne 3. dubna z větší části vyhořel, přitom pak mnoho takových privilegií a starožitností též popelem lehlo. Proto všechny knížecí osoby tohoto rodu a jejich hrdinské činy a dějiny zde vylíčit a v řadě, jak jeden po druhém žili, panovali a zemřeli, popsati velmi těžké jest, nebo tyto věci sledovati, jak již řečeno, předkové příliš nedůsledně a dějepisci (což je politováníhodné) při popisu tohoto starochvalného rodu příliš nedbalí byli.“

ELEASAR TILISCH, *Kurtze Vorzeichnüß [...]*, 1588¹

¹ Cit. podle překladu publikovaného v BENATZKY, Jindřich (ed.): *Nejstarší dějepis Těšínska*. Těšínsko 39, 1996, č. 2, s. 5 – 23, zde s. 7 – 8.

II. a)

PŘEHLED LITERATURY

V posledních dvou desetiletích prošlo historické bádání mnoha změnami, které se projeví zejména v pojetí přístupu zkoumání dějin nejvyšších vrstev společnosti, tedy šlechty. Pozornost byla zaměřena na téměř všechny složky dějinných procesů – hospodářství, politiku a především na společenské, sociální a kulturní aspekty ze života aristokracie.² Středem pozornosti výzkumů historiků se staly dějiny mentalit, sociální i kulturní antropologie a každodennosti svázané povětšinou s panskými rody osedlými v Čechách,³ méně již pak na Moravě a v dalších zemích Koruny české, což je způsobeno stavem dochování a zpracování pramenné základny potřebné pro detailnější analýzu problematiky (narativní prameny, korespondence, účetní záznamy, inventáře ad.). Velmi dobře je tato situace pozorovatelná pro předbělohorské období (1526-1618) dějin Slezska, kde práce tohoto typu scházejí zcela, nebo jsou zastoupeny pouze dílčími studiemi vzniklými již v 19. století.

Rod slezských Piastovců, z něhož na práh raného novověku došly pouze dvě linie – lehnicko-břežská a těšínská, se pomalu začíná dostávat do moderněji pojatých historiografických prací, o čemž svědčí i pořádání různých vědeckých symposií a konferencí. Výsledky nejnovějších výzkumů jsou pak vydávány ve sbornících, jenž přinášejí množství nových poznatků zpracovaných na dosud opomíjených pramenech a heuristických přístupech.⁴

² Srov. přehled nejnovějších prací v BŮŽEK, Václav: *Šlechta raného novověku v českém dějepisectví devadesátých let*. In: Bůžek, V. – Král, P. (edd.): *Aristokratické rezidence a dvory v raném novověku (= OH 7)*. České Budějovice 1999, s. 5 – 28 a TÝŽ: *Der Weg zur Synthese. Die Gesellschaft der böhmischen Ländern 1526-1740 in der Historiographie des letzten Jahrzehnts*. In: Bůžek, V. – Král, P. (edd.): *Společnost v zemích habsburské monarchie a její obraz v pramenech (1526-1740)*. (= OH 11). České Budějovice 2006, s. 5 – 36.

³ Jde o studie a monografie Petra Vorla, Václava Bůžka, Pavla Krále, Zdeňka Vybírala, Martina Holého, Josefa Hrdličky, Petra Mati ad.

⁴ Již v 70. letech minulého století, u příležitosti výročí skonu posledního mužského představitele rodu slezských Piastovců, byl vydán sborník orientovaný ale spíše na politické dějiny a navíc

Historii posledních těšínských knížat se ve svých pracích začali badatelé věnovat již na počátku 19. století, v době kdy se dějepisectví začalo konstituovat jako vědecky zaměřený obor. Jako první na základě pramenného studia předložil kvalitní monografické zpracování dějin Těšínského knížectví geolog a historik Albín Heinrich (1785-1864), který byl více než 30 let gymnaziálním profesorem v Těšíně a spravoval zde i sbírky a cennou knihovnu Leopolda Jana Šeršníka.⁵ Při své práci měl možnost Heinrich navštěvovat archiv, tehdy uložený v zámku, a čerpat z něj cenné informace do své práce, jež vyšla tiskem v roce 1818.⁶

Významnou měrou k poznání života, politických a společenských kontaktů těšínských knížat v předbělohorském období přispěl Matthias Kasperlik (Matyáš Kasperlik). Tento rodák z Dolních Bludovic (narozen 24. února 1801) prošel gymnaziálními studii v Těšíně a Příboře. Poté navštěvoval práva a filozofii v Olomouci, odkud odešel na univerzitu do Vídně, kde v roce 1829 zdárně dokončil studium na právnické fakultě. Své vzdělání si ještě za pobytu ve Vídni doplnil o zemědělský kurz. První zaměstnání obdržel v Dolních Rakousích, kde se stal správcem zemědělského statku a představeným justiční a politické sprá-

zatížený mnohými tendenčními postoji tehdejší polské historiografické obce (zvýšený důraz byl kladen na politické vazby Polska se Slezskem ad.). Viz HECK, Roman (ed.): *Piastowie w dziejach Polski. Zbiór artykułów z okazji trzechsetnej rocznicy wygaśnięcia dynastii Piastów*. Wrocław 1975. Nejnovější výstupy z konferencí publikovány v BARCIAK, Antoni (ed.): *Piastowie śląscy w kulturze i europejskich dziejach*. Katowice 2007 (srov. anotaci JEŽ, Radim: Antoni Barciak (ed.): *Piastowie śląscy w kulturze i europejskich dziejach*. Katowice, Societas Scientiis Favendis Silesiae Superioris – Instytut Górnośląski 2007. 446 s. Časopis Matice moravské 127, 2008, s. 225 – 226); CZECHOWICZ, Bogusław (ed.): *Historia u Piastów, Piastowie w historii. Materiały z konferencji naukowej zorganizowanej z okazji trzechsetlecia śmierci ostatniej z rodu, księżnej Karoliny*. Brzeg 6.-8. 12. 2007 (v tisku).

⁵ Více k jeho osobě nejnověji viz SPYRA, Janusz: *Sylwetki cieszyńskich muzealników (1). Albin Heinrich (1785-1864)*. Cieszyńskie studia muzealne/Těšínský muzejní sborník 2, 2005, s. 327 – 333, zde je citována i starší literatura.

⁶ Pod názvem: HEINRICH, Albin: *Versuch über die Geschichte des Herzogthumes Teschen von den ältesten bis auf gegenwärtige Zeiten*. Teschen 1818. Za toto dílo obdržel vyznamenání školní komise ve Vídni („Studien – Hof – Kommission“). V roce 1831 byl jmenován profesorem akademického gymnázia v Brně a své další odborné zaměření směřoval právě na moravskou metropoli, ale nikdy nezapomněl na své působení v Těšíně a drobnými časopiseckými studii se často vracel k oblíbenému tématu (vzniklo i větší dílo o těšínské oblasti „*Der Teschner Kreis*“). SPYRA, Janusz: *Sylwetki*, s. 332 – 333.

vy. Po několika správních funkcích, které vykonával v Haliči a na jižní Moravě, byl povolán v roce 1849 do úřadu zastupujícího ředitele správy statků těšínské komory. Vrcholem jeho kariéry bylo jmenování ředitelem zmíněné komory v roce 1856, zvolení za poslance do zemského sněmu v Opavě a udělení šlechtického titulu s predikátem *von Teschenfeld*. Zmíněné funkce vykonával až do své smrti dne 29. listopadu 1865.⁷ Od poloviny 19. století se intenzivně věnoval studiu pramenů k dějinám Těšínského knížectví, opisoval si množství listinného materiálu, na jehož základě vytvořil těsně před svou smrtí rukopisnou práci „*Die Stadt und Herrschaft Friedek. Ein Beitrag zur Quellenkunde für die Geschichte des Herzogthums Teschen*“.⁸ Jelikož měl Kasperlik úzké vazby na brněnskou Historicko-statistickou sekci (Historisch-statistische Sektion der k. k. mährisch-schlesischen Gesellschaft zur Beförderung des Ackerbaues, der Natur- und Landeskunde),⁹ postaral se o několik let později její vedoucí Christian d' Elvert o publikování rukopisu na pokračování v periodiku *Notizen-Blatt*.¹⁰ Širší veřej-

⁷ Biografické údaje shrnuty v SLÁMA, František: *Mathias Kasperlik*. In: Týž (ed.): *Oesterreichisch Schlesien. Landschafts-, Geschichts- und Culturbilder*. Prag 1887, s. 115 – 117; HAVLÍČEK, Bedřich: *Matěj Kašperlík – zapomenutý historik Těšínska. (Příspěvek k soupisu jeho díla)*. Těšínsko 1, 1957, s. 13 – 14; Nejnověji zhodnotil jeho přínos MYŠKA, Milan: *Kasperlik Matyáš*. In: BSSSM – Nová řada 3 (15). Ostrava 2002, s. 73 – 74 a ŠÚSTKOVÁ, Hana: *Biografický slovník poslanců slezského zemského sněmu v Opavě (1861-1918)*. BSSSM – Nová řada (Supplementum) 8 (20), 2006, s. 55; TÁŽ: *Nobilitovaní příslušníci slezského zemského sněmu v letech 1861-1918*. Sborník prací Filozofické fakulty Ostravské univerzity/Acta Facultatis philosophicae universitatis Ostraviensis 232 – Doc. PhDr. Ludmile Nesládkové, CSc. k narozeninám, *Historie/Hitorica* 14, 2007, s. 263 – 283, zde s. 269 – 270.

⁸ Rukopis čítající 637 stran je znám ve dvou vyhotoveních uložených v Muzeum Śląska Cieszyńskiego, knihovna, inv. č. 9621 a nezpracované pozůstalosti v opavském zemském archivu.

⁹ O těchto kontaktech více viz JEŽ, Radim: *Neznámý rukopis Kaufmannovy kroniky a dalších historických prací tohoto typu pro oblast Těšínska z fondů Moravského zemského archivu v Brně*. In: Spyra, J. (ed.): *Kronikarz a historyk. Atuty i słabości regionalnej historiografii. Materiały z konferencji naukowej Cieszyn 20-21 wrzeźnia 2007*. Cieszyn 2007, s. 171 – 199, zde s. 183 (elektronická publikace dostupná na adrese <http://www.kc-cieszyn.pl/bt/jpg/e-book.pdf>).

¹⁰ KASPERLIK VON TESCHENFELD, Matthias: *Kasimir II. (1477-1528) in seiner Wirksamkeit als oberster Hauptmann in Schlesien und als Herzog von Teschen, nebst einem Rückblick auf den ältere Länderbesitz*. *Notizen – Blatt*, 1873, č. 1, s. 1 – 6; č. 2, s. 9 – 15; č. 3, s. 17 – 22; Týž: *Herzog Wenzel von Teschen Familienverhältnisse*. *Notizen – Blatt*, 1873, č. 8, s. 57 – 60; Týž: *Herzog Wenzel's von Teschen Wirksamkeit: I. In Angelegenheit der Städte; II. im Verhältnisse zu den Landesständen; III. als treuer, aufopfernder Vasall des Kaisers; IV. sein Tod*. *Notizen – Blatt*, 1874, č. 1, s. 1 – 5; č. 2, s. 9 – 12; č. 3, s. 19 – 24; č. 4, s. 31 – 32; Týž: *Friedrich Kasimir von Teschen. Sein Hof in Freistadt, sein Nachlass und dessen Theilung. Lebensverhältnisse, Verkauf der Herrschaften (status minores)*. *Notizen – Blatt*, 1873, č. 10,

nosti se tak do rukou dostaly příspěvky obsahující cenné údaje o těšínských knížatech, jež byly posléze hojně využívány dalšími historiky. Pro dnešní bádání mají o to větší cenu, když si uvědomíme, že jim použité originály archiválií již fyzicky neexistují.

Historicko-statistická sekce sdružovala ve svých řadách další německy píšící intelektuály,¹¹ kteří se intenzivně věnovali dějinám Těšínska a jejichž práce se staly fundamentem pro další generace badatelů a jsou často citovány v odborných i popularizačních textech. Právě takovou se stala publikace Gottlieba Biermanna (1824-1901),¹² jež vyšla v roce 1863 a její upravená verze o více než třicet let později.¹³ Biermann, učitel a posléze ředitel evangelického gymnázia v Těšíně, dokázal využít svého akademického vzdělání a dobré odborné přípravy z univerzity v Jeně, kde jej vedl např. historik Karl August von Hase a Leopold Immanuel Rückert, v pramenně podložené práci, již nechyběla čtivost a originalita. Navíc, narozdíl od Kasperlika, využil větší množství pramenů nejenom z těšínských sbírek uložených na zámku a při městském soudě. Zmapoval totiž např. konvolut archiválií z vratislavského archivu, které byly nenávratně zničeny během Druhé světové války.¹⁴ Větší rozhled na poli tehdejší historiografické obce a její vydavatelské produkce mu umožnily kontakty s vědeckými kapacitami z Vratislavi, kde se spřátelil se samotným Colmarem Grünhagenem, archivářem, editorem a autorem stěžejních prací z dějin Slez-

s. 73 – 80; č. 11, s. 87 – 88; Týž: *Die Reformationszeit im Herzogthume Teschen*. Notizen – Blatt, 1872, č. 11, s. 85 – 88; č. 12, s. 96 – 97; Týž: *Die kirchlichen Zustände und Einrichtungen in Teschen vor Einführung der Reformation*. Notizen – Blatt, 1874, č. 7, s. 49 – 52; č. 8, s. 57 – 58; č. 9, s. 69 – 72; č. 10, s. 78 – 80; č. 11, s. 83 – 86; č. 12, s. 89 – 92; Týž: *Zur Geschichte der Stadt und Herrschaft Friedek*. Notizen – Blatt, 1873, č. 5, s. 33 – 37; č. 6, s. 41 – 44; Týž: *Georg Czelo von Czelowitz und Burian Barsky von Barsste. Pfandinhaber von Friedek*. Notizen – Blatt, 1873, č. 11, s. 84 – 87; č. 12, s. 95.

¹¹ Seznam členů Historicko-statistické sekce z Těšínska uveden v JEŽ, Radim: *Neznámý rukopis Kaufmannovy kroniky*, s. 182 a pozn. č. 32.

¹² Základní údaje a literatura podána v MYŠKA, Milan – DOKOUPIL, Lumír: *Biermann, Gottlieb*. In: BSSSM 8. Ostrava 1997, s. 19. Srov. životopis SPYRA, Janusz: *Historyk Śląska Cieszyńskiego*. Kalendarz Cieszyński, 1999, s. 233 – 235.

¹³ BIERMANN, Gottlieb: *Geschichte des Herzogthums Teschen*. Teschen 1863¹ a 1894². Pokud není uvedeno jinak, pracuji dále v textu s prvním vydáním.

¹⁴ Týž: *Das königliche Provinzial – Archiv in Breslau*. Notizen – Blatt, 1862, č. 12, s. 93 – 96.

ska.¹⁵ Monograficky Biermann zpracoval rovněž dějiny evangelíků na Těšínsku a benediktinský klášter v Orlové.¹⁶

Dalším z německy píšících historiků téže generace byl Anton Peter (1831-1898), školní inspektor a učitel, který připravil první publikaci o dějinách města Těšina a přehled významných šlechtických sídel v Rakouském Slezsku.¹⁷

Ve stejném období vznikla také první jazykově česká práce o dějinách Těšínska. Napsal ji František Sláma (1850-1917), rodák z Chotěboře (okr. Havlíčkův Brod), jenž během svého působení v Těšíně a Jablunkově, kde plnil funkci soudce v letech 1882-1887, měl možnost studovat ve zdejším archivu a připravit tak základní zdroj informací o minulosti knížectví pro české čtenáře.¹⁸ Jeho kniha není doplněna vědeckým aparátem, své výzkumu opírá o díla G. Biermanna a vůbec celá se nese v populárně laděném tónu dobového romantismu. Byl také redaktorem vlastivědné publikace o Rakouském Slezsku¹⁹ a jeho hlavní publikační činnost byla zaměřena na romány.²⁰

¹⁵ Více viz SZELONG, Krzysztof: *Wrocławsko-cieszyńska przyjaźń w sprawach historii*. Kalendarz Cieszyński, 2003, s. 71 – 76.

¹⁶ BIERMANN, Bogumił: *Historja wiary ewangelickiej w Ślązku austriackim, z osobliwym względem na dzieje ewangelickiego kościoła z łaski danego przed Cieszynem*. Cieszyn 1859 (tato práce vyšla i v německé verzi pod názvem *Geschichte der Evangelischen Kirche Östereichisch Schlesiens mit besonderer Ruecksicht auf die der Gnadenkirche vor Teschen*. Teschen 1859); TÝŽ: *Das ehemalige Benediktinerstift Orlau im Teschnischen*. Programm des k. k. Evangelischen Gymnasiums in Teschen am Schlusse des Schuljahres 1862, s. 3 – 28. Obsáhleji zhodnotil jeho práce M. Čapský. Viz ČAPSKÝ, Martin: *Gottlieb Biermann a jeho přínos k výzkumu středověkých dějin Rakouského Slezska*. In: Soukup, P. – Šmahel, F. (edd.): *Německá medievistika v českých zemích do roku 1945 (= Práce z dějin vědy 18)*. Praha 2004, s. 225 – 236; srov. také FUKALA, Radek: *Příspěvky německé regionální historiografie k dějinám stavovství ve Slezsku*. In: Chocholáč, B. – Jan, L. – Knoz, T. (edd.): *Nový Mars Moravicus aneb sborník příspěvků, jež věnovali prof. dr. Josefu Válkovi jeho žáci a přátelé k sedmdesátinám*. Brno 1999, s. 565 – 576, zde s. 569.

¹⁷ PETER, Anton: *Geschichte der Stadt Teschen*. Teschen 1888; TÝŽ: *Burgen und Schloesser im Herzogthum Schlesien I, II*. Teschen 1879-1894.

¹⁸ SLÁMA, František: *Dějiny Těšínska*. Praha 1889.

¹⁹ TÝŽ (ed.): *Oesterreichisch Schlesien. Landschafts-, Geschichts- und Culturbilder*. Prag 1887.

²⁰ Zajímavou knihou je román *Černá kněžna* (Opava 1891), ve které autor popisuje život knížete Václava III. Adama a jeho druhé manželky Kateřiny Sidonie. Zlomky register korespondence knížecí kanceláře a dalšími prameny ze 16. století se nechal inspirovat při psaní několika povídek. TÝŽ: *Z naší minulosti*. Spisy D^{ra} Fr. Slámy II. Olomouc 1925. Rozbor jeho díla viz FICEK, Viktor: *František Sláma, vydavatel lidové četby*. Slezský sborník 48, 1950, s. 417 – 432.

V nacionálně velmi různorodé oblasti, jakou představovalo Rakouské Slezsko přelomu 19. a 20. století, kde vedle sebe žily početné skupiny Čechů, Poláků a Němců, bylo zapotřebí, aby vznikla práce i pro polsky mluvící obyvatelstvo. Tohoto úkolu se chopil zdatný popularizátor historie, učitel a muzejník Franciszek Popiołek (1868-1960), původem z Haliče.²¹ Již první monografií prokázal, že se velmi dobře orientuje v pramenech a reáliích daného územního celku.²² Poté následovaly práce k dějinám města Těšína,²³ Orlové²⁴ a dalších. Mnoho materiálu vydal také v časopisecké podobě.²⁵

Historiografie období po Druhé světové válce věnující se dějinám Těšínska přinesla velké oživení a vznikem odborných pracovišť došlo k vytvoření vhodných podmínek pro bádání. Hlavním centrem se stala Opava a pod ní přidružené pracoviště s muzeem v Českém Těšíně. Vznikly publikace pod vedením Andělína Grobelného, věnující se historickému vývoji Ostravska,²⁶ sborník k dějinám Českého Těšína²⁷ a další větší i menší studie. Z nich je třeba zmínit alespoň práce Josefa Macůrka,²⁸ Františka Matějka²⁹ a Ericha Šefčíka.³⁰

²¹ Více k němu slovníkové heslo BROŽEK, Ludwik: *Popiołek Franciszek*. In: Kantyck, J. – Zieliński, W. (edd.): *Śląski słownik biograficzny* I. Katowice 1977, s. 209 – 212.

²² POPIOLEK, Franciszek: *Dzieje Śląska Austrijackiego z ilustracjami*. Cieszyn 1913.

²³ TÝŽ: *Dzieje Cieszyna z ilustracjami*. Cieszyn 1916 (reprint vyšel v roce 2005, rejstříkem a doslovem jej doplnil Waclaw Gojniczek); TÝŽ: *Szkice z dziejów Cieszyna*. Katowice 1957.

²⁴ TÝŽ: *Orłowa i Ostrawa Polska. Zarys ich dziejów*. Cieszyn 1915.

²⁵ Např. v *Zeitschrift für Geschichte und Kulturgeschichte Schlesiens*, *Pamiętnik Cieszyński*, *Zaranie Śląskie* ad. Srov. Bibliografii uvedenou v POPIOLEK, Franciszek: *Studia z dziejów Śląska Cieszyńskiego*. Katowice 1958, s. 220 – 239.

²⁶ GROBELNÝ, Andělín a kol. (edd.): *Ostravsko do roku 1848. Kapitoly k historickému vývoji Slezska a Ostravska od pravěku k revolučnímu roku 1848*. Ostrava 1968.

²⁷ GROBELNÝ, Andělín – ČEPELÁK, Bohuslav (edd.): *Český Těšín 50 let městem*. Ostrava 1973.

²⁸ MACŮREK, Josef: *Valaši v západních Karpatech v 15. – 18. století. K dějinám osídlení a hospodářsko – společenského vývoje jižního Těšínska, jihozápadního Polska, severozápadního Slovenska a východní Moravy*. Ostrava 1959.

²⁹ MATĚJEK, František: *Feudální velkostatek a poddaný na Moravě s přihlédnutím k přilehlému území Slezska a Polska. Studie o přeměnách na feudálním velkostatku v druhé polovině 15. a v první polovině 16. století*. Praha 1959; TÝŽ: *Přehled rozvoje rybníkářství na Moravě v 2. pol. 15. a v 1. pol. 16. století s přihlédnutím k přilehlým územím slezským*. Časopis Slezského muzea – série B 5, 1956, s. 28 – 59.

³⁰ ŠEFČÍK, Erich: *Pečeti těšínských Piastovců*. Ostrava 1982.

Po přehledu hlavních syntetických monografií k dějinám Těšínska zaměříme pozornost na jednotlivé tematické publikace a studie věnující se různým aspektům a problémům historického vývoje dané oblasti v 16. století. Jako základ se mohou použít přehledy dosavadního bádání z pera Blanky Pitronové,³¹ Petera Chmiela,³² Ireny Korbelařové³³ a Milana Šmerdy.³⁴ Nově také přehledy, které slouží jako příprava polských badatelů k sepsání publikace o dějinách města Těšína, jenž se připravuje na rok 2010 (symbolicky jde o výročí legendárního založení města třemi bratry v roce 810). Tyto sborníky rediguje Idzi Panic.³⁵

Životem knížete Kazimíra II. a jeho politickému, společenskému a hospodářskému přínosu pro Těšínsko se nejnověji věnoval David Pindur,³⁶ jehož práce se díky precizní heuristice stala nejúplnějším přehledem Kazimírových aktivit v hornoslezském prostoru.³⁷ Dále byla pozornost věnována rozvoji a

³¹ PITRONOVÁ, Blanka: *Raný novověk (1526-1742)*. In: *Slezsko v dějinách českého státu. Stav a úkoly výzkumu*. Opava 1991, s. 59 – 88.

³² CHMIEL, Piotr: *Górny Śląsk w historiografii niemieckiej XX wieku*. *Kwartalnik Opolski* 53, 2007, č. 2 – 3, s. 135 – 149.

³³ KORBELAŘOVÁ, Irena: *Slezsko v dějinách českého státu v letech 1335-1740 v české historiografii*. In: Borák, M. (ed.): *Slezsko v dějinách českého státu. Sborník příspěvků z vědecké konference, pořádané pod záštitou prezidenta České republiky Václava Havla u příležitosti 50. výročí Slezského ústavu SZM v Opavě*. Opava 1998, s. 109 – 121.

³⁴ ŠMERDA, Milan: *Stav polonistických studií v České republice od roku 1960 v historiografii středověku a raného novověku (13. – pol. 18. stol.)*. In: Myška, M. – Gładkiewicz, R. (edd.): *Česká polonistika a polská bohemistika. Polonistické studie v České republice a bohemistické studie v Polské republice v posledních třiceti letech. Historické a filologické obory*. Praha 1995, s. 23 – 39. V tomto sborníku také práce GMITEREK, Henryk – GŁADKIEWICZ, Ryszard: *Polskie badania nad dziejami Czech a stosunków polsko – czeskich w czasach nowożytnych (XVI-XVIII w.)*, s. 227 – 240.

³⁵ PANIC, Idzi (ed.): *Stan i potrzeby badań nad historią Górnego Śląska w czasach średniowiecznych i nowożytnych*. Cieszyn 1994; TÝŽ (ed.): *Z problemów ochrony, konserwacji i rejestracji regionalnego dziedzictwa piśmienniczego*. Cieszyn 1994; TÝŽ (ed.): *Z badań nad dziejami politycznymi i społeczno – gospodarczymi Cieszyna od średniowiecza do czasów współczesnych*. Cieszyn 2005; PANIC, Idzi – Nowak, Krzysztof (edd.): *Stan i potrzeby badań nad dziejami Cieszyna*. Cieszyn 1998.

³⁶ PINDUR, David: *Těšínsko za vlády piastovského knížete Kazimíra II. (1477-1528)*. Práce a studie Muzea Beskyd – společenské vědy 14, 2004, s. 1 – 93, zde citována četná literatura. Přepřacovaný text této studie by měl vyjít v letošním roce v polském jazyce pod názvem „*Książę czasów przełomu. Kazimierz II cieszyński (1477-1528) i jego władztwo*“.

³⁷ Srov. recenzi CZECHOWICZ, Bogusław: *D. Pindur, Těšínsko za vlády piastovského knížete Kazimíra II. Śląski kwartalnik historyczny Sobótka* 61, 2006, s. 390 – 392.

podpoře umění na dvoře tohoto těšínského knížete,³⁸ kontaktům s představiteli královských center v Budíně a Praze,³⁹ i doplňujícím informacím ze sfragistiky a genealogie.⁴⁰ Jednotlivá knížata jsou popsána v biografických heslech; z těch nejdůležitějších je to třídílná práce Kazimierze Jasińskiego,⁴¹ stručnější I. Panice⁴² a kolektivní dílo pod vedením A. Barciaka.⁴³

Ke sledování fungování kanceláře a správy Těšínska je dostupná práce polské historičky Barbary Trelińskiej,⁴⁴ která však při zpracování opomenula množství diplomatických pramenů uložených v českých i polských archivech.⁴⁵ Právním poměrům a těšínskému zemskému zřízení se již na počátku 20. století věnoval český historik Jan Kapras (1880-1947);⁴⁶ nejnověji bádání nad touto problematikou rozšířil Erich Šefčík (1945-2004).⁴⁷

³⁸ CZECHOWICZ, Bogusław.: *W cienu pradiada. Mecenat artystyczny księcia Kazimierza II w księstwie cieszyńskim*. Cieszyńskie studia muzealne/Těšínský muzejní sborník 2, 2005, s. 51 – 86.

³⁹ PINDUR, David: *K těšínsko – uherským vztahům na sklonku středověku*. Sborník Státního okresního archivu Frýdek – Místek 7, 2006, s. 18 – 23 a HORWAT, Jerzy: *Piastowie górnośląscy wobec Czech i Węgier*. In: Barciak, A. (ed.): *Piastowie śląscy w kulturze i europejskich dziejach*. Katowice 2007, s. 245 – 260.

⁴⁰ JEŽ, Radim: *Nové poznatky ze sklonku života těšínského knížete Kazimíra II. (†1528)*. Sborník Státního okresního archivu Frýdek – Místek 9, 2008, s. 7 – 27.

⁴¹ Pro těšínská knížata viz JASIŃSKI, Kazimierz: *Rodowód Piastów Śląskich. Tom III. Piastowie polscy, cieszyńscy i oświęcimscy*. Wrocław 1977.

⁴² PANIC, Idzi: *Piastovci těšínsťi*. In: BSSSM 8. Ostrava 1997, s. 79 – 92; Týž: *Posloupnost těšínských Piastovců a Piastoven*. Cieszyn b. d. (2004) – vyšla i v polské verzi.

⁴³ BARCIAK, Antoni (ed.): *Książęta i księżne Górnośląska*. Katowice 1995. Heslo o Václavu III. Adamovi zpracoval Jan Kwak (s. 113 – 114), týž o Václavovi II. (s. 113) a Kazimírovi II. (s. 74), Antoni Barciak o Fridrichu Kazimírovi (s. 46), Bogdan Snoch o Kateřině Sidonii Sasko – Těšínské (s. 69) a Marii Těšínské z Pernštejna (s. 87). Srov. také HAUSDORF, Georg P. A.: *Die Piasten Schlesiens*. Breslau 1933, kde je pojednáno o těšínských knížatech na s. 192 – 200.

⁴⁴ TRELIŃSKA, Barbara: *Kancelaria i dokument książąt cieszyńskich 1290-1573*. Warszawa – Łódź 1983. Obecněji k historii správy pro celé Slezsko viz ORZECZOWSKI, Kazimierz: *Historia ustroju Śląska 1202-1740*. Wrocław 2005 (a další důležité studie téhož; např. *Generalny starosta Śląska. Ewolucja urzędu*. Acta Universitatis Wratislaviensis 2616, Prawo 288, 2004, s. 115 – 133.). Z prací českých historiků je problematika pro korunnní země souhrnně publikována v JANÁK, Jan – HLEDÍKOVÁ, Zdeňka – DOBEŠ, Jan: *Dějiny správy v českých zemích od počátku státu po současnost*. Praha 2005.

⁴⁵ Srov. recenzi a k ní přiložené registry nepoužitých listin z vratislavského archivu. ŻERELIK, Rościślaw (rec.): *B. Trelińska, Kancelaria i dokument książąt cieszyńskich 1290-1573*. Sobótka 41, 1986, s. 253 – 268.

⁴⁶ KAPRAS, Jan: *Privilegia těšínská z roku 1498 a 1572*. Věstník Matice Opavské 20, 1912, s. 20 – 33; Týž: *Zemská zřízení opolsko-ratibořské a těšínské*. Sborník věd právník a státních 22, 1922, s. 243 –

Fenomén rychle šířící se reformační vlny byl předmětem četných monografických zpracování,⁴⁸ sborníků⁴⁹ i drobných publikačních výstupů v odborných periodících.⁵⁰ Nutno ovšem upozornit na tendenčnost některých prací, které byly často ovlivněny konfesijní orientací autora, dobou vzniku a v některých případech také chybnou interpretací dobových pramenů.

Dějinám jednotlivých měst Těšínského knížectví, zvláště rezidenčním sídlům zdejších Piastovců, věnovala historiografie několik zásadních přehledů;

265; TÝŽ: *Zemský soud a zemské knihy Těšínské*. Časopis Muzea království českého 83, 1909, s. 1 – 16. Zhodnocení jeho díla podáno v BAHLCHE, Joachim: *Geschichte als Argument. Der Prager Rechtshistoriker Jan Kapras (1880-1947) und die tschechische Schlesiensforschung am Anfang des 20. Jahrhunderts*. In: Weber, M. – Carsten, R. (edd.): *Silesiographia. Stand und Perspektiven der historischen Schlesiensforschung. Festschrift für Norbert Conrads zum 60. Geburtstag*. Wissenschaftliche Schriften des Vereins für Geschichte Schlesiens 4. Würzburg 1998, s. 329 – 335.

⁴⁷ ŠEFCÍK, Erich: *Zemské zřízení těšínské z roku 1573 a jeho další vývoj za vlády posledních Piastovců*. Studie o Těšínsku 3, 1974, s. 255 – 324; TÝŽ: *Právní řád Knížectví těšínského z roku 1573*. Těšínsko, 1975, č. 1, s. 27 – 29; TÝŽ: *Walka o cieszyńską ordynację ziemską z 1573 r.* Pamiętnik Cieszyński 6, 1993, s. 49 – 60. Srov. také PTAK, Marian: *Kilka uwag o ordynacji ziemskiej Księstwa Cieszyńskiego*. Sobótka 17, 1987, s. 477 – 483; TÝŽ: PTAK, Marian: *Śląskie ordynacje ziemskie*. Sobótka 34, 1979, s. 18 – 35.

⁴⁸ MICHEJDA, Karol: *Dzieje Kościoła ewangelickiego w Księstwie Cieszyńskim (od Reformacji do roku 1909)*. In: *Z historii Kościoła ewangelickiego na Śląsku Cieszyńskim*. Katowice 1992, s. 9 – 172 (jde o druhé vydání knihy z roku 1909); KARZEL, Othmar: *Die Reformation in Oberschlesien*. Würzburg 1979; PATZELT, Herbert: *Geschichte der evangelischen Kirche in Österreichisch – Schlesien*. Dülmen 1989; WANTUŁA, Andrzej: *Porządek kościelny Wacława Adama. Początki organizacji kościoła ewangelickiego na Śląsku Cieszyńskim*. Warszawa 1937. KENIG, Piotr: *Zarys dziejów luteranizmu w Bielsku-Białej*. Bielsko-Biała 2000.

⁴⁹ WOJAK, Tadeusz (ed.): *Udział ewangelików śląskich w polskim życiu kulturalnym*. Warszawa 1974. WÜNSCH, Thomas (ed.): *Reformation und Gegenreformation in Oberschlesien. Die Auswirkungen auf Politik, Kunst und Kultur im ostmitteleuropäischen Kontext*. Berlin 1994; BUDNIAK, Józef – RUSEK, Halina (edd.): *Pojednajcie się... Materiały z sesji naukowej Pastoralny i społeczno-kulturowy wymiar ekumenizmu na Śląsku Cieszyńskim*. Bielsko – Biała 24. – 25. 03. 2000. Cieszyn 2000; CHMIEL, Peter – DRABINA, Jan (ed.): *Die konfessionellen Verhältnisse im Teschener Schlesien vom Mittelalter bis zur Gegenwart – Stosunki wyznaniowe na Śląsku Cieszyńskim od średniowiecza do współczesności*. Ratingen 2000.

⁵⁰ RADDA, Karl: *Urkundliche Beiträge zur Geschichte des Protestantismus im Herzogtum Teschen bis zum Toleranzpatent*. IX. Programm der k. k. Staats – Realschule in Teschen. Am Schlusse des Schuljahres 1881/82, s. 1 – 39; KUHN, Walter: *Die evangelischen Pastoren der Reformationszeit im Teschner Schlesien*. Deutsche Monatshefte in Polen. Zeitschrift für Geschichte und Gegenwart des Deutschtums in Polen 1 (11), 1934, č. 6, s. 234 – 267; MALECZYŃSKA, Ewa: *Z problematyki genezy reformacji na Śląsku*. Sborník prací filosofické fakulty brněnské university 10, řada historická, C – 8, 1961, s. 134 – 139; FUKALA, Radek: *Slezská reformace*. Slezský sborník 98, 2000, s. 241 – 263; KWAK, Jan: *Reformacja i kontrreformacja na Górnym Śląsku*. In: Borák, M. (ed.): *Slezsko v dějinách českého státu*, s. 205 – 210; MACHEJ, Anna: *Polityka kościelna księcia cieszyńskiego Wacława III Adama po objęciu rządów w księstwie cieszyńskim*. Pamiętnik cieszyński 17, 2002, s. 135 – 137.

jsou to např. práce o Těšíně,⁵¹ Fryštátu,⁵² Orlové,⁵³ Frýdku,⁵⁴ Bílsku,⁵⁵ Strumieni⁵⁶ a Skočově.⁵⁷ Nezbytnými pomůckami k jednotlivým obcím a pozemkové držbě šlechty jsou místopisné publikace Ladislava Hosáka,⁵⁸ Rudolfa Žáčka⁵⁹ a několika svazková genealogická příručka Josefa Pilnáčka.⁶⁰

Těšínští Piastovci byli po převážnou část 16. století na základě manželských smluv úzce svázáni s jedním z nejpřednějších panských rodů ze zemí Koruny české – s Pernštejnny, kteří se také aktivně podíleli na hospodářském, politickém a společenském vývoji knížectví. Pokud nahlédne na literaturu

⁵¹ Již citovaná díla Franciszka Popiołka, dále pak zejména: PETER, Anton: *Geschichte der Stadt Teschen*. Teschen 1888; LANDWEHR VON PRAGENAU, Moritz: *Geschichte der Stadt Teschen*. Bearbeiter von Walter Kuhn. Würzburg 1976; CHLEBOWCZYK, Józef (ed.): *Cieszyn. Zarys rozwoju miasta i powiatu*. Katowice 1973. Několik studií ve sborníku PANIC, Idzi – MAKOWSKI, Mariusz (edd.): *500 lat ratusza i rynku w Cieszynie 1496-1996*. Cieszyn 1996 a PANIC, Idzi: *Rozwój przestrzenny Cieszyna w dobie piastowskiej*. Cieszyn 2001. Další literatura uvedena viz MAZUR, Arnošt: *Bibliografie města Těšína*. In: Grobelný, A. – Čepelák, B. (edd.): *Český Těšín 50 let městem*. Ostrava 1973, s. 355 – 390 a BROŽEK, Ludwik: *Materiały k bibliografii Cieszyna*. Pamiętnik Cieszyński 1, 1961, s. 118 – 157.

⁵² BAYER, Julius: *Denkwürdigkeiten der Stadt Freistadt in Herzogthum Schlesien*. Wien 1879; sborník PLAČEK, Vilém – PLAČKOVÁ, Magda (edd.): *Karviná. Sborník příspěvků k dějinám a výstavbě města*. Karviná 1968, zde také další literatura sestavená Arnoštem Mazurem (s. 305 – 327). Srov. také HECKEL, Bedřich: *Karviná v září věků II.-VI*. Studie o Těšínsku 8, 1980, s. 67 – 92; 9, 1980, s. 203 – 226; 11, 1983, s. 57 – 76; 12, 1985, s. 140 – 156.

⁵³ ADAMUS, Alois: *Z dějin Orlové*. Kroměříž 1926; PLAČEK, Vilém (ed.): *Orlová 1223-1973. Historie a současnost města*. Ostrava 1973. Další literatura již citována u prací Gottlieba Biermanna a Franciszka Popiołka. K tomu také více viz MAZUR, Arnošt: *Bibliografie města Orlové*. In: Plaček, V. (ed.): *Orlová 1223-1973. Historie a současnost města*. Ostrava 1973, s. 405 – 452.

⁵⁴ Sborník studií HROZEK, Antonín a kol. (edd.): *700 let Frýdku – Místku*. Frýdek – Místek 1965.

⁵⁵ Stał Zbigniewa Perzanowskiego (s. 65 – 108) ve kolektivním díle RECHOWICZ, Henryk (ed.): *Bielsko – Biała. Zarys rozwoju miasta i powiatu*. Katowice 1971 a publikace německého historika W. Kuhna. Viz KUHN, Walter: *Geschichte der deutschen Sprachinsel Bielitz (Schlesien)*. Würzburg 1981.

⁵⁶ ORSZULIK, Bolesław (ed.): *Strumień (z dziejów miasta od jego początków do 1939 r.)*. Strumień 1983.

⁵⁷ NEUMANN, Karl Walter (ed.): *Skotschau in Ostschlesien. Geschichte – Erinnerung – Dokumentation*. B. m. v. 1984. Nejnověji viz PANIC, Idzi: *Studia z dziejów Skoczowa w czasach piastowskich*. Skoczów 2005.

⁵⁸ HOSÁK, Ladislav: *Historický místopis země Moravskoslezské*. Brno 1938; Týž: *Historický místopis okresu Český Těšín I*. Těšínsko, 1959, č. 4, s. 1 – 8 a Týž: *Historický místopis Karvinska v období feudalismu*. Těšínsko 16 – 17, 1961, s. 13 – 18.

⁵⁹ ŽÁČEK, Rudolf: *Pobeskydí od husitství do Bílé hory*. Frýdek – Místek 1986.

⁶⁰ PILNÁČEK, Josef: *Rody starého Slezska 1 – 5*. Brno 1991-1998² a Týž: *Staromoravští rodové*. Vídeň 1930.

věnovanou pánům z Pernštejna, zjistíme, že mnohé nové poznatky přináší od začátku 90. let minulého století pardubický muzejní pracovník, vysokoškolský pedagog a historik Petr Vorel. Všechnu dostupnou starší literaturu obšírněji popsal v doprovodné publikaci k výstavě nazvané „Páni z Pernštejna“, pořádané ve dnech 1. července až 26. září 1993 na zámku v Pardubicích.⁶¹ Ze starších, mnou použitých studií, je třeba poukázat na drobné, ale materiálově kvalitně zpracované příspěvky věnující se osobě Vratislava z Pernštejna⁶² a jeho bratra Jaroslava.⁶³ Mnohé poznatky k dějinám tohoto rodu byly předneseny na konferenci v Pardubicích spojené s již jmenovanou výstavou a posléze vydány ve sborníku pod redakcí Petra Vorla.⁶⁴ Ten také v několika článcích zpracovaných na základě nově objevených register korespondence z poloviny 16. století popsal situaci, ve které se ocitli bratři z Pernštejna jen několik let po smrti svého otce.⁶⁵ Životy posledních Pernštejnů jsou díky dochovaným pramenům nejlépe

⁶¹ VOREL, Petr: *Páni z Pernštejna. (Českomoravský rod v zrcadle staletí)*. Pardubice 1993.

⁶² FRITZOVÁ, Charlotte – RŮŽIČKA, Jindřich: *Španělský sňatek Vratislava z Pernštejna*. Sborník prací východočeských archivů 3, 1975, s. 63 – 75. K politickým aktivitám Vratislava také KALISTA, Zdeněk: *Čechové, kteří tvořili dějiny světa*. Praha 1939, s. 31 – 42 a k tzv. „španělské straně“, kterou svým působením představoval viz CHUDOBA, Bohdan: *Španělé na Bílé hoře. Tři kapitoly z evropských politických dějin*. Praha 1945 a srov. také úvodní kapitoly knihy FORBELSKÝ, Josef: *Španělé, Říše a Čechy v 16. a 17. století*. Praha 2006.

⁶³ RŮŽIČKA, Jindřich: *Italská cesta Jaroslava z Pernštejna roku 1559. (Příspěvek k otázce vztahu české šlechty k humanismu)*. Sborník prací východočeských archivů 4, 1978, s. 153 – 185.

⁶⁴ VOREL, Petr (ed.): *Pernštejnové v českých dějinách. Sborník příspěvků z konference konané 8.-9. 9. 1993 v Pardubicích*. Pardubice 1995. Z tohoto sborníku je nutno poukázat na články Josefa Války (*Politika a nadkonfesijní křesťanství Viléma a Jana z Pernštejna*, s. 173 – 183), Petra Vorla (*Vývoj pozemkové držby pánů z Pernštejna v 15.-17. století*, s. 9 – 76), Jaroslava Pánka (*Politika, náboženství a každodennost nejvyššího kancléře Vratislava z Pernštejna*, s. 185 – 199) a Václava Bůžka (*Klientela Pernštejnů a Rožmberků ve druhé polovině 16. století*, s. 213 – 225).

⁶⁵ VOREL, Petr: *Pernštejnská svatba v Prostějově roku 1550*. Časopis matice moravské 114, 1995, s. 139 – 162; TYŽ: *Zánik aristokratického dvora pánů z Pernštejna v Pardubicích v roce 1550*. In: Macková, M. (ed.): *Poddanská města v systému patrimoniální správy. Sborník příspěvků z konference v Ústí nad Orlicí 12.-13. září 1995*. Ústí nad Orlicí 1996, s. 70 – 77; TYŽ: *Mezi Augsburgem a Komárnem. (Cestování Jaroslava z Pernštejna v Podunají v polovině 16. století)*. In: Bobková, L. – Neudertová, M. (edd.): *Cesty a cestování v životě společnosti. Sborník příspěvků z konference konané 6.-8. září 1994 v Ústí nad Labem*. Ústí nad Labem 1997, s. 191 – 197. Srov. další studie téhož: *Staré pověsti a rodinné příběhy perněšejnské. (Sebereflexe aristokratického rodu v polovině 16. století)*. In: Chochoňáč, B. – Jan, L. – Knoz, T. (edd.): *Nový Mars Moravicus aneb sborník příspěvků, jež věnovali prof. dr. Josefu Válkovi jeho žáci a přátelé k sedmdesátinám*. Brno 1999, s.

popsanou historii tohoto českomoravského rodu a jsou také častým předmětem bádání předních českých historiků Václava Bůžka,⁶⁶ Josefa Války⁶⁷ a Jaroslava Pánka.⁶⁸ Monograficky čtivou a svižnou formou shrnul a popsal tento magnátský rod od legendárního zkrocení zubra uhlířem Vaňkem až po poslední členy v polovině 17. století, jimiž rod vymřel po meči i přeslici, Petr Vorel.⁶⁹

Přímo tématu vzájemných vztahů těšínských Piastovců a pánů z Pernštejna bylo věnováno několik příspěvků. První z nich napsal německý historik a bohemista Joachim Bahlcke a vyšel ve výše citovaném sborníku z konference o Pernštejnech.⁷⁰ Snažil se v něm zachytit mocenské snahy a politické uplatnění Jana z Pernštejna jako poručníka na Těšínsku v letech 1528-1545 v širším slezském a celozemském kontextu. Další studií je příspěvek Magdalény Turkové, který vznikl na historickém ústavu Karlovy univerzity v rámci semináře magisterského studia pod vedením Petra Vorla.⁷¹ Jak již název napovídá, jde o edici 12 dopisů uložených v lobkovickém archivu knížete Václava III. Adama Vratislavu z Pernštejna opatřenou úvodem se základními informacemi přibližujícími vzájemné kontakty v polovině 16. století. Problematiku jsem dále

137 – 148; Týž: *Pernštejnská diplomacie v době stavovského povstání roku 1547 (edice listů Jaroslava z Pernštejna z února až června 1547)*. Východočeský sborník historický 3, 1993, s. 231 – 272 ad.

⁶⁶ BŮŽEK, Václav: *Vratislav z Pernštejna mezi Prahou, Litomyšlí a Vídní. (Ke zpravodajskému přínosu listů české a moravské šlechty)*. Sborník prací východočeských archivů 8, 2000, s. 24 – 36.

⁶⁷ VÁLKA, Josef: „*Velcí Pernštejnové*“ v politice a kultuře. Zprávy Státního památkového ústavu v Brně 4, 2000, s. 21 – 36; tamtéž na s. 37 – 49 i článek Petra Vorla *Rezidenční síť pánů z Pernštejna v 15.-17. století*.

⁶⁸ PÁNEK, Jaroslav: *Biskup a kancléř (Stanislav Pavlovský a Vratislav z Pernštejna 1579-1582 a jejich úloha v počátcích rekatolizace Moravy)*. Časopis Matice moravské 113, 1994, s. 35 – 47.

⁶⁹ VOREL, Petr: *Páni z Pernštejna. Vzestup a pád rodu zubří hlavy v dějinách Čech a Moravy*. Praha 1999.

⁷⁰ BAHLCHE, Joachim: *Die Herren von Pernstein und die Herzöge von Teschen (Ständische Interessenpolitik in der ersten Hälfte des 16. Jahrhunderts)*. In: Vorel, P. (ed.): *Pernštejnové v českých dějinách*. Sborník příspěvků z konference konané 8. – 9. 9. 1993 v Pardubicích. Pardubice 1995, s. 203 – 211.

⁷¹ TURKOVÁ, Magdaléna: *Těšínská knížata a Pernštejnové v polovině 16. století (edice listů knížete Václava Těšínského Vratislavu z Pernštejna z let 1565-1579)*. Východočeský sborník historický 12, 2005, s. 15 – 44.

rozvedl v diplomové práci,⁷² ve které jsem se pokusil na základě dostupných pramenů komplexněji popsat rodinné vazby a roli pánů z Pernštejna v životech těšínských knížat v průběhu 16. století. Nejpodstatnější část výzkumu v upravené podobě byla publikována v odborných periodících.⁷³ Tyto poznatky nejnověji shrnul Petr Vorel, který se ve svém příspěvku pokusil poodhalit motivace, jež vedly Piastovce k uzavření manželských smluv s Pernštejnou a k úloze Jana, jakožto seniora rodu zastupujícího nezletilého knížete Václava III. Adama, v dynastických plánech českomoravské aristokratické rodiny poloviny 16. století.⁷⁴

II. b)

PRAMENY K TÉMATU

Kapitolu pojednávající stručně o použitých pramenech je třeba rozdělit na dvě části: na prameny vydané tiskem a na přímé, tedy archivní materiály.

Těšínské knížectví se jako jedno z mála území bývalých zemí Koruny české může pyšnit tím, že pro starší období svých dějin má vydáno již mnoho písemného materiálu vypovídajícího o historickém vývoji. Základním pramenem je listinný materiál vydávaný pod názvem „Listinář Těšínska. Codex diplomaticus ducatus Tesinensis“. Jejím editorem byl těšínský vlastivědný pra-

⁷² JEŽ, Radim: *Těšínská Piastovci a jejich vztahy s Pernštejnou v 16. století (s edicí korespondence z let 1554-1581)*. Magisterská diplomová práce FF MU. Brno 2007.

⁷³ TÝŽ: *Jan z Pernštejna ve sporu o Opolsko – Ratibořsko ve 30. a 40. letech 16. století*. Východočeský sborník historický 14, 2007, 69 – 85; TÝŽ: *Těšínský kníže Fridrich Kazimír a Vratislav z Pernštejna (vzájemné vztahy s edicí korespondence z let 1564-1571)*. Práce a studie Muzea Beskyd – Společenské vědy 18, 2007, s. 137 – 175; TÝŽ: *Manželské soužití knížete Václava III. Adama s Marií z Pernštejna v polovině 16. století*. Těšínsko 51, 2008, č. 4, s. 1 – 15; TÝŽ: *Správa Těšínského knížectví Janem z Pernštejna v letech 1528-1545*. Práce a studie Muzea Beskyd – Společenské vědy 20, 2008, s. 222 – 264.

⁷⁴ VOREL, Petr: *Problemy finansowe i rodzinne ksiąząt cieszyńskich w połowie XVI wieku*. In: Czechowicz, B. (ed.): *Historia u Piastów, Piastowie w historii. Materiały z konferencji naukowej zorganizowanej z okazji trzechsetlecia śmierci ostatniej z rodu, księżnej Karoliny*. Brzeg 6.-8. 12. 2007 (v tisku).

covník a amatérský archivář Emerich Němec (1923-1982)⁷⁵ který již od 50. let minulého století přibližoval formou registů hlavní listiny z oblasti Těšínska pro širší badatelskou obec.⁷⁶ Stručná registrová podoba pak vedla jako odrazový můstek k pracím na samotném listinář. E. Němec nikdy neprošel speciální vysokoškolskou přípravou a opisování listin prováděl ve svém volném čase, což poznamenalo také kvalitu díla samotného. Už jen při letmém nahlédnutí do souboru editovaných listin zjistíme, že mnoho z nich autor vydat pominul a dopouštěl se také četných chyb v dataci i transliteraci.⁷⁷ Úroveň zpracování se razantním způsobem zlepšila poté, když začal s E. Němcem spolupracovat Erich Šefčík,⁷⁸ který celou ediční řadu chronologicky dovedl až do vyměření těšínských knížat v roce 1653 a také edičně zpřístupnil s úvodní studií první zákoník Těšínského knížectví z roku 1573,⁷⁹ jenž byl v poslední době doplněn ještě edicí pramenů ke sporům o jeho uznání mezi těšínskými knížaty a místní stavovskou obcí.⁸⁰

⁷⁵ Více k němu s bibliografií viz ŠEFČÍK, Erich: *Němec, Emerich*. In: BSSSM 4. Ostrava 1995, s. 87 – 88.

⁷⁶ Viz práce NĚMEC, Emerich (ed.): *Katalog listin k dějinám Těšínska ze Státního archivu v Cieszyně 1388 – 1783*. Český Těšín 1958; TÝŽ (ed.): *Katalog listin k dějinám Těšínska z Okresního archivu v Karviné 1377-1804*. Český Těšín 1959; TÝŽ (ed.): *Materiály k dějinám Těšínska ve vratislavských archivech*. Těšínsko, 1957, č. 1, s. 12; TÝŽ (ed.): *Listiny k dějinám Těšínska z WAP v Cieszyně (fond městský archiv)*. Český Těšín 1970.

⁷⁷ TÝŽ (ed.): *Listinář Těšínska IV. 1496-1526. Codex diplomaticus ducatus Tesinensis. Sběrka listinného materiálu k dějinám knížectví Těšínského* (dále jen LT). Český Těšín 1961. V tomto díle chybná datace u čísel 347, 350, 361, 366, 368, 370, 374 – 377, 379, 381, 384, 403, 406, 418, 420, 429, 444, 446 – 449. Z celkové počtu jde tedy o chybu u 20 % listin. V následujícím vydání, jež obsahuje listiny z let 1527-1550 (LT V. Český Těšín 1966), počet chybně datovaných dosáhl alarmujícího poměru 44 % (č. 457, 460, 461, 463, 467, 470, 471, 473 – 475, 481, 485, 487, 489, 493, 494, 496, 498, 500, 502, 503, 505, 506, 510 – 513, 515, 517, 519, 520, 523, 528 a 529). V díle LT VI. (1551-1570) vydaném v roce 1972 je mylná datace u listin č. 532, 533, 535, 544, 551, 560 – 562, 565, 570, 576, 580, 588, 591, 593, 595, 596, 602, 604 a 605, což je přes 23 % z celkového počtu.

⁷⁸ NĚMEC, Emerich – ŠEFČÍK, Erich (edd.): *LT VII. (1571-1600)*. Český Těšín 1978. Chybná datace pouze u 6% editovaných listin (č. 619, 623, 629, 631, 658 a 707).

⁷⁹ ŠEFČÍK, Erich (ed.): *Zemské zřízení Těšínského knížectví z konce 16. století. Edice. Studie o Těšínsku 17*. Český Těšín 2001.

⁸⁰ JEŽ, Radim (ed.): *Prameny ke sporům o těšínské zemské zřízení z poslední třetiny 16. století. Práce a studie Muzea Beskyd – Společenské vědy 20*, 2008, s. 265 – 301.

V 90. letech 20. století vznikla nová ediční řada k dějinám Těšínska nazvaná „Acta Historica Silesiae Superioris“, jejímž zakladatelem a častým editorem je Idzi Panic. Vyšlo již více jak 15 svazků, ale použitá forma transliterace u jazykově českých textů není zcela vyhovující.⁸¹ Pro sledování dějin 16. století je možno použít vydaného urbáře z roku 1577,⁸² zemského zřízení z roku 1573,⁸³ a dalších pramenů.⁸⁴

Polští historikové uvedli v život také ještě jednu ediční sérii, jež má za cíl zpřístupňovat významné prameny k dějinám Těšínska, nazvanou „Bibliotheca Tessinensis“. Dosud vyšly čtyři svazky, z nichž dva mají pro naše bádání podstatnou cenu. První podává výpisky polyhistora Leopolda Jana Šeršníka ke šlechtické genealogii⁸⁵ a druhý je edicí rukopisu kroniky města Těšína Aloise Kaufmanna,⁸⁶ který ji navíc doplnil o opisy četných listin a listů piastovských knížat z období raného novověku.⁸⁷

⁸¹ Chybí zde i úvodní studie, které by lépe přiblížily okolnosti vzniku, historické souvislosti a paleograficko-diplomatický rozbor pramene. Srov. také MÜLLER, Karel: *Dvě nové edice slezských právních pramenů*. ČSZM – B 50, 2001, s. 286 – 287.

⁸² PANIC, Idzi (ed.): *Urbarz Cieszyński z 1577 r.* Acta Historica Silesiae Superioris. T. IX. Cieszyn 2001. Formou transliterace vydán již v práci DAVÍDEK, Václav: *Osídlení Těšínska Valachy. Studie podle urbářů panství z let 1577, 1621, 1692, 1755*. Praha 1940, s. 91 – 141.

⁸³ PANIC, Idzi (ed.): *Ordynacja ziemská cieszyńska. Zbiór praw i porządków ziemskich księstwa cieszyńskiego. Zrzyżeni Zemske kniezczstwi tiessynskeho*. Acta Historica Silesiae Superioris. T. VIII. Cieszyn 2001, zde s nepřesnostmi v úvodní pasáži.

⁸⁴ TÝŽ (ed.): *Dyplomatariusz skoczowski. Kodeks dyplomatyczny miasta Skoczowa. (Tak zwana Księga Gorgosza)*. Acta Historica Silesiae Superioris. T. V. Cieszyn 1998; PANIC, Idzi – MACHEJ, Anna (edd.): *Wybór źródeł do dziejów społeczno – gospodarczych i religijnych Śląska cieszyńskiego*. Acta Historica Silesiae Superioris. T. X. Cieszyn 2002; KAJZER, Karol (ed.): *Najstarszy Kopiarz wsi Ochaby. Vidimusj Privilegij Na Statek Welke Ochaby zniegiczj*. Acta Historica Silesiae Superioris. T. IV. Cieszyn 1997.

⁸⁵ GOJNICZEK, Waclaw (ed.): *Leopold Jan Szersznik, Materiały genealogiczno-heraldyczne do dziejów szlachty księstwa cieszyńskiego*. Bibliotheca Tessinensis I. Seria Polonica 1. Cieszyn 2004.

⁸⁶ BUCHHOLZ-JOHANEK, Ingeborg – SPYRA, Janusz (edd.): *Aloys Kaufmann, Gedenkbuch der Stadt Teschen. Teil I – III*. Bibliotheca Tessinensis IV. Seria Polonica 2. Cieszyn 2007.

⁸⁷ Stručný rozbor uveden v JEŽ, Radim: *Aloys Kaufmann: Gedenkbuch der Stadt Teschen. Herausgegeben und kommentiert von Ingeborg Buchholz-Johanek unter Mitwirkung von Janusz Spyra*. Bibliotheca Tessinensis IV. Series Polonica 2. Cieszyn, Książnica Cieszyńska 2007. Teil I 431 s., Teil II 415 s., Teil III 447 s. Časopis Matice moravské 126, 2007, s. 479 – 480.

Z pramenů hospodářského charakteru se v poslední době podařilo vydat před nedávnem objevený nejstarší urbář těšínské komory z roku 1518,⁸⁸ který je prvním známým soupisem tohoto typu pro Horní Slezsko. I následné urbáře popisující majetky předčasně zesnulého knížete Fridricha Kazimíra jsou dostupné díky úsilí W. Kuhna.⁸⁹ Jako základ k prodeji dalších panství příslušejících těšínským knížatům sloužil urbáriální soupis frýdecko-místeckého panství z r. 1580.⁹⁰

Pro sledování vzájemných kontaktů a správy Těšínského knížectví během poručenské vlády Jana z Pernštejna je nepostradatelných pramenem korespondence a listiny tohoto českomoravského rodu vydané Františkem Dvorským v ediční sérii „Archiv český“.⁹¹ Největší část tvoří listy odeslané Janem z Pernštejna v roce 1543 a dochované jako jeden ze svazků register. Stejný typ pramene pro léta 1550-1551 obsahující listy bratří z Pernštejna Jaroslava, Vratislava a Vojtěcha vydal a kriticky edičně připravil Petr Vorel.⁹² Část korespondence Václava III. Adama adresovanou Vratislavovi z Pernštejna z let 1565-1579

⁸⁸ JEŽ, Radim (ed.): *Urbář těšínské komory a svatební smlouva knížete Václava II. s Annou Braniborsko – Ansbašskou z roku 1518*. Práce a studie Muzea Beskyd – Společenské vědy 18, 2007, s. 107 – 136.

⁸⁹ KUHN, Walter (ed.): *Vier oberschlesische Urbare des 16. Jahrhunderts*. Quellen und Darstellungen zur schlesischen Geschichte 16. Würzburg 1973. Údaje v nich obsažené zpracovali také ŽÁČEK, Rudolf: *K edici urbáře fryštátského panství z roku 1571*. Časopis Slezského zemského muzea – série B, vědy historické 42, 1993, s. 193 – 207; TÝŽ: *Urbář panství fryštátského z roku 1571*. Těšínsko 37, 1994, č. 1, s. 1 – 2 a POLOCZKOWA, Barbara: *Urbarz „państwa“ frysztackiego z roku 1571*. Pamiętnik Cieszyński 12, 1997, s. 21 – 45.

⁹⁰ SOBOTÍK, Bohumil – GROBELNÝ, Andělín (edd.): *Urbář panství frýdecko – místeckého z r. 1580*. Opava 1953. Srov. také AL SAHEB, Jan (ed.): *Urbáriální sumář lenního statku Místek z roku 1583*. Práce a studie Muzea Beskyd – Společenské vědy 18, 2007, s. 176 – 193.

⁹¹ DVORSKÝ, František (ed.): *Dopisy pánů Jana a Vojtěcha z Pernšteina 1509-1548*. In: *Archiv český čili staré písemné památky české i moravské, sebrané z archivů cizích i domácích XX (dále jen AČ XX)*. Praha 1902, s. 1 – 276; TÝŽ (ed.): *Listiny pánů Jana a Vojtěcha z Pernšteina 1491-1548*. In: *AČ XX*, s. 277 – 525; TÝŽ (ed.): *Dodavky k dopisům Jana a Vojtěcha z Pernšteina 1514-1548*. In: *AČ XX*, s. 526 – 535; TÝŽ (ed.): *Dodavky k listinám Jana a Vojtěcha z Pernšteina 1511-1546*. In: *AČ XX*, s. 536 – 540.

⁹² VOREL, Petr (ed.): *Česká a moravská aristokracie v polovině 16. století. Edice register listů bratří z Pernštejna z let 1550-1551*. Pardubice 1997.

obsahuje již citovaná studie Magdalény Turkové.⁹³ Ve zpřístupnění korespondence obou rodů pokračoval autor těchto řádků formou příloh k jednotlivým publikačním výstupům u již výše citovaných příspěvků. Šlo o listy knížete Fridricha Kazimíra⁹⁴ a jeho matky Marie⁹⁵ odeslané či přijaté od nejvyššího kancléře Vratislava a jeho bratra Jaroslava z Pernštejna. Právě subjektivně podané informace v těchto typech pramenů nám dovolují blížeji nahlédnout na každodenní život, společenské a příbuzenské vazby těšínských knížat. Pouze zlomky z register (kopiářů) olomouckých biskupů, které jsou taktéž bohatou a dosud nevyčerpanou studnicí zdroje poznatků o Piastovcích, se podařilo vydat tiskem.⁹⁶

Z narativních pramenů má pro nás zásadní význam dílo Eleazara Tilische (1560-1612) vydané tiskem v saském Freibergu roku 1588.⁹⁷ Tilisch byl dobře obeznámen se stavem archiválií na těšínském zámku, neboť byl v 80. letech 16. století hofmistrem na dvoře druhé manželky knížete Václava III. Adama Sidonie Kateřiny a později sekretářem jejich syna Adama Václava.⁹⁸ Od kněžny dostal úkol uspořádat knížecí archiv, na základě čehož byl schopen sepsat první kroniku zdejší linie Piastovců. Jak poznamenal již v úvodu, byl to

⁹³ TURKOVÁ, Magdaléna: *Těšínská knížata*, s. 29 – 42. Autorka se při editaci dopustila drobných chyb. U listu č. 5 (z 4. srpna 1571) a č. 11 (z 26. září 1578) uvedla mylnou dataci způsobenou nesprávným čtením z originálu.

⁹⁴ Z let 1564-1571. Viz JEŽ, Radim: *Těšínský kníže Fridrich Kazimír*, s. 156 – 174, č. 1 – 16.

⁹⁵ TÝŽ: *Manželské soužití*, s. 5 – 6.

⁹⁶ PRASEK, Vincenc (ed.): *Sbírka listů posílacích od r. 1464-1709 vůbec a biskupa Viléma Prusinovského psaných l. 1568 zolášť*. Prameny dějin Opavských a Těšínských I. Opava 1893; TÝŽ (ed.): *Kopiář listů posílacích kněze biskupa Viléma Prusinovského psaných l. P. 1566*. Prameny dějin Opavských a Těšínských II. Opava 1894.

⁹⁷ TILISCH, Eleasar: *Kurtze Vorzeichnüß Bericht und Auszug von dem Stammling und Ankunfft der Hertzoge zu Teschen und Groß Glogaw, was auch vor Alters etwann Denckwürdiges bey solchem fürstlichen Geschlecht vorgelauffen. So viel man aus den Chronicken, Annalen, alten Privilegien, Confirmationen, Commissionen, Vorträgen und brieflichen uhrkunden finden und aussuchen mögen, zusammen gezogen, und dem durchlauchten hochgebohrnen Fürsten und Herrn, Herrn Adam Wentzeln, Hertzogen in Schlesien zu Teschen und Grosz Glogaw unterthänig dediciret*. Freiberg 1588.

⁹⁸ Základní informace viz SCHERSCHNIK, Leopold Johann: *Nachrichten von Schriftstellern und Künstlern aus dem Teschner Fürstenthum*. Teschen 1810, s. 151 – 152; POLOCZKOWA, Barbara: *Najdawniejsze kroniky cieszyńskie*. Pamiętnik Cieszyński 7, 1993, s. 99 – 102.

úkol nelehký, protože mnoho písemných materiálů bylo zničeno. Vytvořil rozsahem nevelké dílo, ve kterém věnoval pozornost zejména genealogickým záležitostem těšínských knížat a jejich společenskému postavení na dvorech habsburských panovníků. Můžeme říci, že dějiny 16. století jsou zpracovány oproti předchozím obdobím velmi povrchně; Tilisch např. nerefletoval podíl knížete Václava na rozvoji reformace, zemského zřízení, ani kandidatury na polský trůn.⁹⁹ Přesto byly dalšími kronikáři často používány údaje o svatbách, narozeních i úmrtích těšínských Piastovců. Tyto informace se jinde předtím v literatuře nevyskytly.¹⁰⁰ Hojně z této práce čerpal Mikuláš Pol (1564-1632),¹⁰¹ vratislavský historiograf a pedagog na gymnáziu u sv. Alžběty, Jakub Schickfus (1574-1636)¹⁰² a další.¹⁰³

O dvoře lehnicko-břežských Piastovců, s nimiž měla těšínská knížata úzké rodinné vazby, detailně vypráví deník Hanse Schweinichena (1552-

⁹⁹ Rozbor podán v SPYRA, Janusz: *Od Tilischa do Kaufmanna i Gajdzicy. Świadomość historyczna na Śląsku Cieszyńskim w epoce przednowoczesnej*. In: Týž (ed.): *Kronikarz a historyk. Atuty i słabości regionalnej historiografii. Materiały z konferencji naukowej Cieszyn 20-21 września 2007*. Cieszyn 2007, s. 130 – 170, zde s. 133 – 136.

¹⁰⁰ TAMTÉŽ, s. 136 – 137.

¹⁰¹ Srov. edici BUSCHING, Johann Gustav – KUNISCH, Johann Gustav (edd.): *Jahrbücher der Stadt Breslau von Nikolaus Pol. Band IV. Zeitbücher der Schlesier 4*. Breslau 1823. Zdroje informací popsány v PALM, Hermann: *Quellen und Werth von Nikolaus Pols Jahrbüchern der Stadt Breslau bis zum 14. Jahrhundert*. ZVGS 6, 1865, s. 297 – 334.

¹⁰² SCHICKFUS, Jacobus: *New Vermehrte schlesische Chronica unnd Landes Beschreibung, dar innen Weyland H. Joach: Cuiaus der Arzney innen Grundt gelegen zo biß an das 1619 Jahr, da sich dero Oesterreichischen Wienerischen Linien Regierung ganz endet mit sehr vielen Nothwendigert Sachen vermehret unnd gebessert auch in Vier unterschiedlich Bucher abgetheylet*. Breßlaw 1624.

¹⁰³ Např. Matyáš Merian a Fridrich Luca. Srov. MERIAN, Mattheus: *Topographia Bohemiae, Moraviae et Silesiae das ist Beschreibung und eigentliche Abbildung der Vorstehinsten und bekandtisten Städte und Plätze in dem Königreich Boheim und eimerleibten Landern Mähren und Schlesien. An tag gegeten unndt Verlegt durch*. Franckfurt 1650; LUCA, Fridericus: *Schlesiens curieuse Denckwürdigkeiten oder vollkommene Chronica von Ober- und Nider- Schlesien, welche in Sieben Haupt Theilen vorstellet alle Fürstenthümer und Herrschafften, mit ihren Ober-Regenten, Landes-Fürsten, Hofhaltungen, Stamm-Registern, Verwandtschaften, Herren und Adelichen Geschlechtern, Tituln, Wappen, Beschaffenheiten, Grentzen, Religionen, Schulen, Fruchtbarkeiten, Ströhmern, Bergen, Sitten, Manieren, Gewerben, und Maximen der alten und heutigen Inwohner: Sowol auch deren Verfassungen, Regierungs-Arten, Staats- und Justiz-Wesen, Reichthümer, Regalien, Kriegs- und Friedens-Händel, Veränderungen, Privilegien, Verträge, Bündnisse, Edicta, und dergleichen etc*. Franckfurt am Mayn 1689.

1616),¹⁰⁴ slezského šlechtice, dvořana, maršálka a hofmistra několika potomků Fridricha III. Lehnického a Jiřího II. Břežského, v barvitě popsaných příhodách ze života Jindřicha XI. (1539-1588). Sweinichen zdokumentoval události téměř den po dni, neboť s knížetem trávil veškerý čas na jeho sídlech, cestách po slezských končinách, do Polska, Říše i na pražský habsburský dvůr. Své několika-svazkové dílo nazval příznačně „Cesty a činy“ a chronologicky obsáhl léta 1550-1602.¹⁰⁵

Z kronikářských záznamů pro předbělohorské období českých zemí je nutno vyzvednout práci rožmberského archiváře a knihovníka Václava Březana (1568-1618),¹⁰⁶ který mohl čerpat četné informace z dobře zachovaného pramenného bohatství rodu pětileté růže. O soudobém politickém dění měl velký přehled taktéž Marek Bydžovský z Florentina (1540-1612)¹⁰⁷ a Daniel Adam

¹⁰⁴ Blížeji o něm viz WUNDER, Heide: *Überlegungen zur Konstruktion von Männlichkeit und männlicher Identität in Selbstzeugnissen der Frühen Neuzeit: Hans von Schweinichen (1552-1616) in seinem „Memorial“*. In: Ruhe, D. (ed.): *Geschlechterdifferenz. Texte, Theorien, Positionen. Kolloquium des Interdisziplinären Zentrums für Frauen- und Geschlechterstudien an der Ernst-Moritz-Arndt Universität Greiswald. Würzburg 2000*, s. 151 – 172, zde další literatura.

¹⁰⁵ Tato práce byla předmětem již několika edic. Viz STENZEL, Gustav Adolf: *Hans Schweinichen, Leben Herzog Heinrichs XI. von Liegnitz*. In: *Scriptores rerum Silesiacarum oder Sammlung schlesischer Geschichtsschreiber*. Breslau 1850, s. 21 – 300; OESTERLEY, Hermann (ed.): *Denkwürdigkeiten von Hans von Schweinichen*. Breslau 1878; DAPONTE, R. (ed.): *Leben, Lieben und Taten des Hans von Schweinichen, eines deutschen Ritters aus dem sechzehnten Jahrhundert*. Wien 1928; GRIEGER, Friedrich (ed.): *Das abenteuerliche Leben des schlesischen Ritters Hans von Schweinichen*. Breslau 1944; SCHREMMER, Wilhelm (ed.): *Fahrten und Taten des Junkers Hans von Schweinichen. Deutsche Kulturbilder um 1600*. Breslau – Oppeln b. d. Stala se podkladem také publikace a odborné studie. Srov. BORAS, Zygmunt: *Śląski książe renesansu i jego hulaszczcy żywot*. Katowice 1985; BAZYLOW, Ludwik: *Księstwo legnickie w drugiej połowie XVI wieku na tle stosunku do Polski i Rzeczy Niemieckiej*. *Śląski Kwartanik Historyczny Sobótka* 26, 1971, s. 471 – 503.

¹⁰⁶ PÁNEK, Jaroslav (ed.): *Václav Březan, Životy posledních Rožmberků I – II*. Praha 1985; rožmberský kronikář zaznamenal i významné festivity z habsburského dvora. Srov. STEJSKAL, Aleš (ed.): *Březanova „Historia o korunování Rudolfa Druhého“*. (Ritus královské korunovace jako předmět sběratelství Petra Voka). Výběr. *Časopis pro historii a vlastivědu jižních Čech* 33, 1996, s. 183 – 191; Týž: *Poslední noc Maxmiliána II. očima Adama z Dietrichštejna*. (Příspěvek k dílu Václava Březana). *Archivum Trebonense*, 1996, s. 96 – 106.

¹⁰⁷ KOLÁR, Jaroslav (ed.): *Marek Bydžovský z Florentina, Svět za tři českých králů. Výbor z kronikářských zápisů o letech 1526-1596*. Praha 1987.

z Veleslavína (1546-1599), jenž doplnil a přepracoval pro českého čtenáře kroniku Jana Kariona z roku 1584.¹⁰⁸

Přímé archivní materiály k dějinám Těšínska v 16. století jsou dnes roztroušeny a deponovány v několika sbírkách a fondech, v mnoha případech bez zřejmé provenienční spojitosti. Nad stavem a dochováním pramenů si již na sklonku 16. století zasteskl Eleazar Tilisch, když se blížeji seznámil s obsahem skříní a truhel ve své kanceláři na těšínském zámku. Jak poznamenal do své kroniky, měly jej na svědomí četné požáry knížecí rezidence i přilehlého, z drtivé většiny ze dřeva vystavěného města. Velkou spoušť způsobil oheň na zámku dne 3. dubna 1520, kdy lehla popelem většina obytných i hospodářských budov.¹⁰⁹ V předbělohorském období následovaly ještě dvě pohromy, které měly na stav zachování písemných památek těšínských Piastovců neblahý vliv, obě opět zaviněné rychle se šířícím požárem v komnatách knížecího paláce. Velmi intenzivní byl v roce 1552, neboť si kníže ještě o dva léta později v jednom ze svých dopisů prezidentu slezské komory stěžuje, že nejsou dány do pořádku berní soupisy a listiny.¹¹⁰ O necelých 20 let později musel kníže se svým sekretářem a jemu podřízeným personálem řešit podobný problém, jak svědčí zápis z nově založeného urbáře komorního panství.¹¹¹ Situace se opako-

¹⁰⁸ VOREL, Petr (ed.): *Dějiny evropského světa 1453-1576. Historický obraz počátku raného novověku v pojetí Daniela Adama z Veleslavína, který českému čtenáři předložil v druhém vydání Kroniky světa Jana Kariona roku 1584. Text Veleslavínovy interpretace moderních světových dějin jeho doby.* Praha 2008.

¹⁰⁹ BENATZKY, Jindřich (ed.): *Nejstarší dějepis Těšínska*, s. 7.

¹¹⁰ Srov. přílohu č. 31 (26. června 1554).

¹¹¹ Zde je hned v úvodu poznamenáno: [...] *tyto rejstra hlavní panství Těšínského po zhoření zámku, na kerýmž z dopuštění Božího léta tisícého pětistého sedmdesátého počítajíc, ten pátek po památce slavného[ho] hođu Vzkříšení pana Krista [31. 3. 1570], po 21 hodině oheň hrozný vyšel a tenž zámek Těšín vyhořel. Takové příhody pán Bůh všemohúcí dále nás všech zachovati rač [...].* Viz PANIC, Idzi (ed.): *Urbarz Cieszyński*, s. 11; srov. DAVÍDEK, Václav: *Osídlení Těšínska*, s. 91.

vala při požárech města v letech 1720¹¹² a 1789,¹¹³ kdy byly citelně zasaženy spisy uložené na radnici a při zemském soudě.¹¹⁴

Majetkoprávní spor o Těšínsko po smrti poslední představitelky rodu Alžběty Lukrécie (†1653) mezi Habsburky a Liechtenštejny ve druhé polovině 17. století vedl k tomu, že si potomci Gundakara z Liechtenštejna, činící si nárok na toto území jako dědictví po své piastovské matce, nechali z těšínské knížecí rezidence vyvézt část archiválií zejména diplomatického charakteru (knížecí i městská privilegia, soudní spisy ad.).¹¹⁵

Překotné správní změny po vzniku samostatných republik ve 20. letech minulého století a následný celosvětový válečný konflikt měl nedobrá vliv na zachování archivního materiálu a mnoho z něj se nenávratně ztratilo nebo bylo fyzicky zlikvidováno.¹¹⁶ Prameny sloužící badatelům ještě na konci 19. a na přelomu 20. století již nešlo nahradit, a proto některé studie např. M. Kasperlika a G. Biermanna jsou jediným možným zdrojem informací. Právě prvně jmenovaný si často doslovně opisoval listiny i listy ze 16. století a část jeho pozůstalosti tak tvoří ojedinělou sbírku. Opisy jsou dnes uloženy v obsáhlém fondu (čítá

¹¹² V tomto případě se oheň zámku vyhnul, ale ze dvou třetin shořela městská zástavba včetně farního kostela, radnice, školy, pivovaru a některých cechovních lávek. Více KORBELÁŘOVÁ, Irena: *Město Těšín po požáru v roce 1720*. Těšínsko 43, 2000, č. 2, s. 1 – 9.

¹¹³ VANÁČEK, Michal: *Katastrofální požár Těšína v roce 1789 a jeho důsledky*. Slezský sborník 67, 1969, s. 76 – 94.

¹¹⁴ Viz GOJNICZEK, Waclaw – MACHEJ, Anna: *Oddział w Cieszynie*. Szkice archiwalno – historyczne 1, 1998, s. 69 – 81, zde s. 70.

¹¹⁵ Srov. soupis uložený v MZA Brno, G 140 Rodinný archiv Dietrichštejnů, inv. č. 1863, sign. 832, karton 419. Seznam originálu listin (knížecích testamentů a smluv) uložených v roce 1654 v truhlách na těšínském zámku, z nichž jsou pouze v některých případech známy dodnes jen opisy, se nachází ve sbírkách L. J. Šeršníka. Viz KC Cieszyn, Czytelnia zbiorów specjalnych, Rękopisy L. J. Szersznika, sign. RS AKC. IV 923).

¹¹⁶ Např. veškeré materiály těšínských knížat, které byly deponovány ve vratislavském státním archivu. Německé orgány se totiž pokoušely před rychle postupující sovětskou armádou odvézt nejstarší písemnosti hlouběji na území Říše, ale ty mnohdy končily ve vodách Odry. Jediným stručným soupisem archiválií, obsahující např. významnou část korespondence mezi těšínskými a lehnicko-břežskými knížaty, zůstává studie G. Biermanna. BIERMANN, Gottlieb: *Das königliche Provinzial – Archiv in Breslau*. Notizen – Blatt, 1862, č. 12, s. 93 – 96. O osudech těšínského knížecího archivu v této pohnuté době více viz STASZKÓW, Antonina: *Archiwalia cieszyńskie na tle dziejów miasta i regionu*. Archeion 92, 1993, s. 63 – 79 a TÁŽ: *Losy archiwaliów cieszyńskich w XX wieku*. Pamiętnik Cieszyński 6, 1993, s. 114 – 122.

2 850 inventárních jednotek)¹¹⁷ „Komora Cieszyńska“ v pobočce katovického státního archivu v Cieszynie (Polská republika).¹¹⁸ Tento fond je tvořen zejména písemnostmi vyššími z produkce bývalé knížecí komory a jejich statků, ale obsahuje i korespondenci Piastovců¹¹⁹ a jiné zajímavé prameny.¹²⁰ Důležité materiály jsou také uloženy ve fondu „Akta miasta Cieszyna“, jež obsahuje městské knihy,¹²¹ testamety a účetní rejstříky pro Těšín.¹²² Majetkoprávní záležitosti potvrzené na listinách se nacházejí ve fondu s označením „Zbiór Dokumentów Pergaminowych i Papierowych“.¹²³

¹¹⁷ MACHEJ, Anna: *Informator o zasobie Archiwum państwowego w Katowicach oddział w Cieszynie*. Cieszyn 1994, s. 8.

¹¹⁸ Archiwum państwowe (dále jen AP) Katowice, Oddział Cieszyn, Komora cieszyńska (dále jen KC), sign. 77 a 78. Nově byly také objeveny v SOkA v Jeseníku a předány do Zemského archivu v Opavě, kde prozatím zůstávají uloženy jako nezpracovaný fond. Část z nich vydal formou registů MÜLLER, Karel: *Matyáš Kasperlik a dodatky k Listinári Těšínska*. *Acta historica et museologica Universitatis Silasiana Opaviensis* 6, 2003, s. 236 – 239. Za laskavé zpřístupnění těchto sbírek jsem zavázán PhDr. Karlu Müllerovi, řediteli ZA Opava.

¹¹⁹ Bohužel se nedochovala korespondence těšínských knížat s habsburskými panovníky, se kterou ještě před Druhou světovou válkou pracoval historik Franciszek Popiołek. Dle jeho zjištění obsahovala listy císaře Ferdinanda I., Maxmiliána II. a Rudolfa II. s Václavem III. Adamem, Sidonií Kateřinou i jejich synem Adamem Václavem z let 1549-1610. Dochovala se pouze část korespondence Matyáše Habsburského s Adamem Václavem z let 1613-1617 (jde o pět kusů dnes uložených ve fondu Komora Cieszyńska, sign. 84). Z celkového počtu bylo tedy zničeno přibližně 90 listů. Naštěstí část z nich byla použita a jejich obsah vyexcerpován ve studiích M. Kasperlika a již výše zmíněného F. Popiołka. Srov. KASPERLIK VON TESCHENFELD, Matthias: *Herzog Wenzel's von Teschen Wirksamkeit*, s. 19 – 24 a POPIOLEK, Franciszek: *Przyczynki do dziejów polsko-śląskich w archiwum zamkowym w Cieszynie*. *Zaranie Śląskie* 10, 1934, s. 194 – 203, rozbor korespondence zde s. 194.

¹²⁰ AP Katowice, Oddział Cieszyn, KC, sign. 79 (matrika knížecí kanceláře 1549-1609), sign. 81 (listiny Václava III. Adama), sign. 1364 (privilegia pro město Těšín) ad. Stručný popis zde uložených archiválií publikován v BAŁON, Karol: *Archiwum Książęcej Komory Cieszyńskiej jako baza źródłowa do dziejów Śląska Cieszyńskiego*. *Zaranie Śląskie* 26, 1963, s. 467 – 475.

¹²¹ Přehled těšínských městských knih viz GOJNICZEK, Waclaw – SPYRA, Janusz: *Losy i zawartość najstarszej, obecnie zaginionej, księgi miejskiej Cieszyna z lat 1468-1722*. *Studia i materiały z dziejów Śląska* 25, 2001, s. 27 – 33.

¹²² AP Katowice, Oddział Cieszyn, Akta miasta Cieszyna (dále jen AMC), sign. 480 – 483, sign. 717 ad. Srov. LANDSFELD, Antonín: *Městský archiv Těšínský*. *Věstník Matice opavské* 8, 1899, s. 17 – 22; KARGER, Viktor: *Das Kreisgerichtsarchiv in Teschen*. *Zeitschrift für Geschichte und Kulturgeschichte Schlesiens* 16, 1921, s. 138 – 140; MACHEJ, Anna: *Akta miasta Cieszyna w zbiorach Archiwum Państwowego w Cieszynie*. In: Panic, I. – Makowski, M. (edd.): *500 lat ratusza i rynku w Cieszynie 1496-1996*. Cieszyn 1996, s. 111 – 116.

¹²³ AP Katowice, Oddział Cieszyn, Zbiór dokumentów pergaminowych i papierowych (dále jen ZDPP), sign. 45 – 104.

Část ze sbírek knížecího archivu se dostala na přelomu 18. a 19. století do rozsáhlé knihovny Leopolda Jana Šeršníka (1747-1814),¹²⁴ který systematicky sbíral všechny materiály k dějinám Těšínského knížectví a řadil je do nově založené muzejní kolekce. Soubor rukopisů, starý tisků a literatury náleží, vedle výše zmíněných materiálů uložených v těšínském státním archivu, k podstatným zdrojům informací, neboť obsahuje opisy i originály listin,¹²⁵ korespondence a dalších materiálů vydaných Václavem III. Adamem, Fridrichem Kazimírem i Sidonií Kateřinou.¹²⁶ Zvlášť cenné jsou koncepty listů z let 1554-1555 a 1582-1584.¹²⁷

Listinný materiál ze 16. století je také deponován v Zemském archivu v Opavě a jde o prameny potvrzené Janem z Pernštejna, knížaty Václavem III. Adamem a jeho synem Fridrichem Kazimírem.¹²⁸ Podobný typ archiválií se nachází ve fondu „Bočkova sbírka“ z Moravského zemského archivu v Brně,¹²⁹ kde je uložena ve fondu „Sbírka Františkova muzea“ pozůstalost historika Albína Heinricha obsahující originály i opisy k dějinám Těšínska (např. svatební smlouva Fridricha Kazimíra s Kateřinou Lehnicko – Těšínskou ad.).¹³⁰

¹²⁴ KUDĚLKA, Milan: *Leopold Jan Šeršník (1747-1814). Život a dílo*. Publikace Slezského studijního ústavu v Opavě 20. Ostrava 1957. Nejnověji SPYRA, Janusz: *Leopold Johann Scherschnick (1747-1814)*. *Oberschlesisches Jahrbuch* 7, 1991, s. 91 – 110, zde citována další literatura.

¹²⁵ KC Cieszyn, Czytelnia zbiorów specjalnych, Rękopisy L. J. Szersznika, sign. DD IX 48/6; sign. DD IX 47/3; sign. DD VIII 11 ad.

¹²⁶ Srov. přehled vzniku fondu, uspořádání a rozsah v SZELONG, Krzysztof: *Kolekcja rękopisów biblioteki ks. Leopolda Jana Szersznika i jej obraz w XIX-wiecznym repertorium Albina Heinricha. Wprowadzenie do edycji*. In: Wiczorek, U. (ed.): *Albin Heinrich, Repertorium codicum manuscriptorum in caesareo-regia Bibliotheca Scherschnickiana Teschunii*. Wrocław 2004, s. 7 – 48.

¹²⁷ KC Cieszyn, Czytelnia zbiorów specjalnych, Rękopisy L. J. Szersznika, sign. DD IX 48/5 a sign. DD IX 48/4. Drobné složky obsahují celkem 78 missivů knížete Václava III. Adama a 51 jeho druhé manželky Sidonie Kateřiny. V současné době připravují kritickou edici prvního svazku z let 1554-1555.

¹²⁸ Viz ZA Opava, Slezský stavovský archiv; Urbaniální komise slezská; Dominikáni v Těšíně, Pozůstalost M. Kasperlika ad.

¹²⁹ Moravský zemský archiv (dále jen MZA) Brno, G 1 Bočkova sbírka (dále jen G 1 BS), sign. 2356, 2834, 2836, 2837, 2842, 2845, 2849, 2850, 2851, 2933, 5343, 10760 – 10764, 10766.

¹³⁰ MZA Brno, G 11 Sbírka Františkova muzea (dále jen G 11 SFM), sign. 105 a 379.

Důležitost register korespondence pro předbělohorské období dějin zemí Koruny české není potřeba na tomto místě nějak zvlášť zdůrazňovat.¹³¹ Velká produkce listů olomoucké biskupské kanceláře a habsburského královského dvora, které se před odesláním opisovaly do samostatně vedených knih (někdy nesprávně označovaných jako „kopiáře“),¹³² byla předmětem pozornosti historiků již v 19. století. Pro dějiny Těšínska byly ale tyto prameny dosud badateli téměř zcela opomíjeny a teprve až v poslední době začínají vznikat dílčí studie čerpající z register především olomouckých biskupů,¹³³ kteří velmi intenzivně korespondovali s knížetem Václavem III. Adamem, jeho synem Fridrichem Kazimírem i manželkou Sidonií Kateřinou.¹³⁴

Z register českých králů jsou pro 16. století velmi dobře dochovány knihy z období vlády Ferdinanda I. (1526-1564) vedené samostatně česky a němec-

¹³¹ Obecněji o důležitosti korespondence jako historického pramene viz RULFOVÁ, Milena: *Dopis v českých dějinách*. Sborník Poštovního muzea 3, 1981, s. 95 – 114; KUČERA, Jan: *Dopis v předbělohorských Čechách*. Sborník Poštovního muzea 4, 1982, s. 177 – 192; ČORNEJ, Petr: *Poznámky k vydávání starších česky psaných listů (14.-16. století)*. Česká literatura 37, 1989, s. 1 – 15.

¹³² Z diplomatického hlediska „kopiáři“ totiž označujeme knihy, do nichž se opisovala doručená korespondence a listiny.

¹³³ Srov. GOJNICZEK, Waclaw: „*Missiva*“ biskupów otomunieckich jako źródło do dziejów i genealogii Piastów cieszyńskich z XVI wieku. In: Barciak, A. (ed.): *Piastowie śląscy w kulturze i europejskich dziejach*. Katowice 2007, s. 396 – 408; Týž: *Morawskie wina w listach biskupów otomunieckich do adresatów z księstwa cieszyńskiego*. In: Gebauerová, O. – Moravcová, I. – Tesař, P. (edd.): *Vážně i nevázně o víně*. Sborník k padesátým narozeninám PhDr. Karla Müllera. Opava 2008, s. 60 – 64; Týž: *Ślązacy w otoczeniu biskupów otomunieckich w XVI wieku*. In: Mikulec, J. – Polívka, M. (edd.): *Per saecula ad tempora nostra*. Sborník prací k šedesátým narozeninám prof. Jaroslava Pánka. Sv. 1. Praha 2007, s. 338 – 344; AL SAHEB, Jan: *Dva listy olomouckého biskupa Stanislava Pavlovského z Pavlovic těšínské kněžně Kateřině Sidonii z let 1579 a 1580*. Těšínsko 50, 2007, č. 2, s. 4 – 6.

¹³⁴ Pro tuto práci byly použity knihy biskupů Stanislava Thurza (eps. 1497-1540), Jana Dubravia (1541-1552), Marka Khuena (1553-1565), Viléma Prusinovského z Víckova (1565-1572), Jana Grodeckého z Brodu (1572-1574), Tomáše Albína z Helfenburku (1574-1575), Jana Mezouna z Telče (1576-1578) a Stanislava Pavlovského z Pavlovic (1579-1598) z let 1532-1598. ZA Opava, pobočka Olomouc, Arcibiskupství Olomouc, inv. č. 36 – 110. Opisy těchto materiálů z přelomu 19. a 20. století, které byly připravovány Maticí moravskou k edičnímu vydání, jsou uloženy v MZA Brno, G 83 Matice moravská, inv. 156 – 186, karton 33 – 58. Srov. rozbor tohoto typu pramene pro slezské dějiny PÁNEK, Jaroslav: *Die Korrespondenz der Olmützer Bischöfe als Quelle zur Geschichte Schlesiens. Die Zeit Stanislaus Pavloovskýs (1579-1598)*. In: Weber, M. – Carsten, R. (edd.): *Silesiographia. Stand und Perspektiven der historischen Schlesienforschung. Festschrift für Norbert Conrads zum 60. Geburtstag*. Wissenschaftliche Schriften des Vereins für Geschichte Schlesiens 4. Würzburg 1998, s. 491 – 500.

ky.¹³⁵ Ty se dělí na několik řad, dle typu listu na: dopisy uzavřené (*litterae clausae*, *missivy*, listy poselací),¹³⁶ mající povětšinou soukromý charakter; a dopisy otevřené (*litterae apertae*, listy otevřené pod menší pečeti),¹³⁷ jež byly určeny více příjemcům a dále se rozlišovaly na letáky, manifesty, patenty a tzv. listy nepřátelské.¹³⁸ Překvapivě v obou typech knih bylo nalezeno několik desítek listů určených knížeti Václavu III. Adamovi, těšínské šlechtě, duchovenstvu i několik kusů týkajících se zdejších měšťanů a knížecích poddaných.¹³⁹

V pražském Národním archivu je ještě několik typů pramenů k dějinám Těšínského knížectví. Majetkoprávní záležitosti, smlouvy a další aktový materiál je uložen ve fondu „Česká dvorská kancelář“,¹⁴⁰ ve čtvrtém oddělení fondu „Česká dvorská komora“,¹⁴¹ a také ve „Staré manipulaci“.¹⁴² Badatelům dosud

¹³⁵ Přehled všech dochovaných svazků, dnes uložených v Národním archivu v Praze a ve vídeňském státním archivu, uvedený v ČELAKOVSKÝ, Jaromír: *O domácích a cizích registrech, zvláště o registrech české a jiných rakouských dvorských kancelářích*. Rozpravy král. české společnosti nauk – VII. Řada, sv. 3. Třída pro filosofii, filologii a dějepis 6. Praha 1890.

¹³⁶ Listy odeslané těšínským knížatům obsahují tyto knihy: NA Praha, Registra, kn. č. 20 (z let 1538-1540); kn. č. 23 (1540-1541); kn. č. 32 (1544); kn. č. 33 (1545); kn. č. 34 (1545-1546); kn. č. 36 (1546); kn. č. 38 (1546-1547); kn. č. 41 (1547-1549); kn. č. 43 (1548); kn. č. 44 (1549), kn. č. 47 (1550); kn. č. 48 (1551); kn. č. 49 (1551-1553); kn. č. 54 (1554); kn. č. 60 (1556-1558); kn. č. 62 (1558-1561); kn. č. 64 (1559); kn. č. 71 (1561-1562). Popis uzavřených listů z NA Praha viz KRISTEN, Zdeněk: *Listy poselací a jejich registra v královské kanceláři české až do Bílé Hory. (Příspěvek k novější české diplomatice)*. Časopis archivní školy 5, 1927, s. 1 – 109. Obecněji o významu tohoto typu pramene srov. MAUÉ, Hermann: *Verschlossene Briefe – Briefverschlusssiegel*. In: Heimann, H. D. (ed.): *Kommunikationspraxis und Korrespondenzwesen im Mittelalter und in der Renaissance*. Paderborn 1997, s. 205 – 232.

¹³⁷ NA Praha, Registra, kn. č. 35 (1545-1549); kn. č. 50 (1551-1560); kn. č. 57 (1554-1564); kn. č. 59 (1555-1576); kn. č. 65 (1560-1566); kn. č. 77 (1564-1574); kn. č. 94 (1576-1577). Doplnění a opravy Čelákovského studie o otevřených listech provedl LETOŠNÍK, Václav: *Registra otevřených listů české kanceláře*. Časopis archivní školy 3, 1926, s. 36 – 63 a 4, 1926-1927, s. 49 – 102. Tzv. otevřenými dopisy se zabývá studie WEYRAUCH, Erdmann: *„Offene Briefe“ im 16. Jahrhundert. Bemerkungen und Beispiele*. In: Heimann, H. D. (ed.): *Kommunikationspraxis*, s. 191 – 204.

¹³⁸ Souhrnně byly tyto knihy v dobovém jazyce označovány např. titulem „*Registra listuov otevřených, duplatuov, glajtuov pod menší pečeti vyšlých i také recesuov najjasnějšího knížete a pána, pana [...]*“.

¹³⁹ Některé z nich byly z části použity pro studii JEŽ, Radim: *Manželské soužití*.

¹⁴⁰ NA Praha, Česká dvorská kancelář (dále jen ČDK), inv. č. 626, sign. II A 4, karta 260 (obsahuje materiály k odprodeji panství na začátku 70. let 16. století ad.) a inv. č. 761, sign. IV D 1, karta 607.

¹⁴¹ NA Praha, České oddělení dvorské komory – oddělení IV. (dále jen ČDKM IV.), sign. Č 3, karta 24 (odprodej panství, účty ad.)

neznámé prameny ze 16. století byly objeveny ve fondu „Hejtmanství německých lén“. Historikové si o těchto materiálech mysleli, že jsou již nenávratně zničeny, jak např. rezignovaně konstatoval na počátku 70. let minulého století historik a archivář Erich Šefčík ve své obširné studii o těšínském zemském zřízení: „*Naprostá většina archiválií je dnes totiž buď ztracena, anebo tak důmyslně založena, že čekají na nové objevení*“.¹⁴³ Materiály ke sporům o kodifikaci práv na Těšínsku sice nebyly „důmyslně založeny“, ale pouze deponovány ve fondu, který provenienčně nebyl tak přímo spjat se slezským teritoriem, jak by si mnozí badatelé představovali. V polovině 19. století se v pražském guberniálním archivu přemanipuloval fond s označením „Slezské a kladské spisy“. Ten obsahoval několik desítek běžných metrů archiválií ke slezským dějinám zejména ze 16. století.¹⁴⁴ Tyto materiály byly rozděleny do tří řad, a postupně se k nim vypracovával chronologický rejstřík. Během nacistické okupace se archiválie z tohoto fondu vyvážely na území Říše do Vratislavi. Byla tam přesunuta celá první řada akt, která zahrnovala materiály nejspíše z let 1538-1628. V Praze zůstaly pouze archiválie, jež zrovna zpracovával dr. Václav Pešák a měl je uložené ve své kanceláři. Většina delimitovaných materiálů z fondu „Slezské a kladské spisy“ nebyla po Druhé světové válce nalezena a s velkou mírou pravděpodobnosti podlela zkáze během osvobozovacích bojů.¹⁴⁵ Čirou náhodou zůstaly zachovány (snad díky V. Pešákovi) spisy týkající se Těšínského knížectví, v roce 1967 přiřazené do fondu „Hejtmanství německých lén“. Ty jsou uloženy ve

¹⁴² NA Praha, Stará manipulace (dále jen SM), inv. č. 2697, sign. P 106/T 8, karton 1804.

¹⁴³ ŠEFČÍK, Erich: *Zemské zřízení těšínské z roku 1573 a jeho další vývoj za vlády posledních Piastovců*. Studie o Těšínsku 3, 1974, s. 255 – 324, zde s. 261.

¹⁴⁴ KOLLMANN, Josef: *Dějiny Ústředního archivu českého státu. Formování státního archivu od středověkého panovnického archivu listinného až po archiv české kanceláře, české komory, starého českého místodržitelství, českého gubernia a místodržitelství až po vznik Československé republiky*. Praha 1992, s. 437.

¹⁴⁵ Podrobněji viz BERÁNEK, Karel – BERÁNKOVÁ, Věra: *Slezská a kladská akta, jejich obsah a pozůstatky ve Státním ústředním archivu v Praze*. In: Pazderová, A. (ed.): *Poceta Josefu Kollmanovi*. Sborník k životnímu jubileu. Praha 2002, s. 46 – 70, zde s. 50 – 51; PAZDEROVÁ, Alena a kol.: *Průvodce po archivních fondech a sbírkách. I/2. Státní ústřední archiv v Praze*. Praha 2002, s. 154-159.

dvou notně zaprášených kartonech a obsahují archiválie ze 16. a počátku 17. století týkající se většinou sporů o zemské zřízení,¹⁴⁶ korespondence, neznámého testamentu knížete Václava III. Adama,¹⁴⁷ urbáře těšínské komory, svatebních smluv Anny Braniborsko-Těšínské (r. 1518)¹⁴⁸ a Sidonie Kateřiny (r. 1567).

Jednotliviny korespondence jsou roztrženy i ve fondech „Sbírka autografů I.“,¹⁴⁹ „Moravské spisy české kanceláře a české komory“¹⁵⁰ a „Archivu české františkánské provincie“.¹⁵¹

Státní oblastní archiv v Třeboni, sídlící v komnatách tamějšího renesančního zámku posledních Rožmberků, ukrývá pro české dějiny předbělohorského období opravdové archivní skvosty a právem byl již v 19. století označen Františkem Palackým za Mekku tuzemských historiků.¹⁵² Shodou dějinného vývoje a šťastných okolností se do treboňských fondů dostaly četné rodinné archivy české i moravské šlechty,¹⁵³ se kterou těšínský Piastovci udržovali v 16. století kontakty. Šlo zejména o Švamberky,¹⁵⁴ Pernštejny¹⁵⁵ a pány z Ludanic.¹⁵⁶ Velké

¹⁴⁶ Část z nich vydána v JEŽ, Radim (ed.): *Prameny ke sporům*, s. 273 – 263.

¹⁴⁷ Editován v příloze č. 57.

¹⁴⁸ Srov. JEŽ, Radim (ed.): *Urbář těšínské komory*, s. 107 – 136.

¹⁴⁹ NA Praha, Sbírka autografů I., sign. 4/10/1, karton 8 (jeden list Fridricha Kazimíra z roku 1564); sign. 4/10/2, karton 8 (list Václava III. Adama z r. 1571) a sign. 1154/1 – 4, karton 40 (2 Jana z Pernštejna, Jaroslava, Vratislava, Vojtěcha).

¹⁵⁰ NA Praha, Moravské spisy české kanceláře a české komory (Morava), inv. č. 1140, 1964, 1966 a 2091 (korespondence Maxmiliána II. s Václavem III. Adamem) a další materiály.

¹⁵¹ NA Praha, Archiv české františkánské provincie, inv. č. 3080.

¹⁵² JANOUŠEK, Bohumír a kol.: *Státní archiv v Třeboni. Průvodce po archivních fondech. Sv. 1.* Praha 1957, s. 6.

¹⁵³ Srov. HANZALOVÁ, Jarmila: *Soupis osobních písemných pozůstalostí a rodinných archivů v České republice.* Praha 1997.

¹⁵⁴ Zde uložena korespondence Marie Těšínské z Pernštejna. Státní oblastní archiv (dále jen SOA) Třeboň, Cizí rody (dále jen CR) – registratura, ze Švamberka, inv. č. 171, sign. 15/12, karton 5; inv. č. 283, sign. 15/114, karton 6 ad. Listy editovány v SEDLÁČEK, August: *Hrady, zámky a tvrze Království českého I. Chrudimsko.* Praha 1882, s. 45 – 46 a JEŽ, Radim: *Manželské soužití*, s. 3 a 8.

¹⁵⁵ SOA Třeboň, CR – registratura, z Pernštejna, karton 121.

¹⁵⁶ SOA Třeboň, CR – registratura, z Ludanic, karton 100 – 104.

množství spisů k politickým dějinám (události v Polsku v 70. letech 16. století ad.) je deponováno ve fondu „Historica“.¹⁵⁷

Šest desítek vzájemně vyměněných listů mezi Václavem III. Adamem, jeho oběma manželkami, synem Fridrichem Kazimírem a bratry z Pernštejna se díky sňatku Polyxeny, dcery Vratislava z Pernštejna, se Zdeňkem Vojtěchem Popelem z Lobkovic dostalo do rodinného archivů roudnické větve tohoto mocného rodu dnes uloženého na zámku v Žitenicích.¹⁵⁸ Část z této písemné kolekce vyšla před nedávnem tiskem.¹⁵⁹ V jedné z masivních skříní přímo v badatelně je také uschován pro nás důležitý dokument z r. 1549, který přibližuje poměry panující mezi knížetem a jeho první manželskou z pernštejnského rodu.¹⁶⁰

Z použitých materiálů bychom na tomto místě neměli opominout archíválie uložené v okresních archívech v Karviné a Frýdku-Místku. V několika fondech jsou zde uloženy pergamenové a papírové listiny Jana z Pernštejna, Václava III. Adama, Fridricha Kazimíra a Sidonie Kateřiny, městské knihy, účty a spisy pocházející z fryštátské¹⁶¹ i frýdecké¹⁶² radnice. Důležitým doplňkem pramenů diplomatické povahy z 50.-70. let 16. století jsou opisy regestů listin

¹⁵⁷ SOA Třeboň, Historica Třeboň, sign. 4014 – 5343.

¹⁵⁸ KŘIVKA, Josef: *Lobkovicové roudničtí*. In: Hanzalová, Jarmila (ed.): *Státní archiv v Litoměřicích. Průvodce po archivních fondech*. Sv. 2. Praha 1963, s. 93 – 190. K osudům sbírek těšínské proveniencí více viz JEŽ, Radim: *Těšínský kníže Fridrich Kazimír*, s. 150 – 154.

¹⁵⁹ SOA Litoměřice, pobočka Žitenice, Lobkovicové roudničtí – rodinný archiv (dále jen LRR), sign. B 100; sign. B 152; sign. B 155; sign. B 157; sign. B 168; sign. B 197. Listy Václava III. Adama Vratislavovi z Pernštejna z let 1565-1579 vydala TURKOVÁ, Magdaléna: *Těšínská knížata a Pernštejnové*, s. 29 – 42; knížete Fridricha Kazimíra (1564-1571) určené taktéž nejvyššímu kancléři JEŽ, Radim: *Těšínský kníže Fridrich Kazimír*, s. 156 – 174 a Marie Těšínské z Pernštejna svým nevlastním bratrům z roku 1557 a 1566 TÝŽ: *Manželské soužití*, s. 5 – 6.

¹⁶⁰ Smlouva nazvaná „*Paměť z strany knížete Václava Těšínského. 17. Octobris Anno 1549*“ (SOA Litoměřice, pob. Žitenice, LRR, sign. P 14/36) editována a analyzována v příspěvku JEŽ, Radim: *Manželské soužití*, s. 8 – 9.

¹⁶¹ Státní okresní archiv (dále jen SOKA) Karviná, Archiv města Fryštát, Archiv města Český Těšín, Archiv města Český Těšín – dodatky, Sběrka archiválií a jejich opisů, Sběrka Muzejní společnosti Orlová.

¹⁶² SOKA Frýdek-Místek, Archiv města Frýdek, inv. č. 114 a 115.

jedné z nedochovaných „matrik/kopířů“ knížecí kanceláře,¹⁶³ do níž se písařem přepisovaly dokumenty odtud vyšlé v rozmezí let 1558-1574.¹⁶⁴ Její opis pořídil na počátku 19. století L. J. Šeršnik a dnes je uložena mezi rukopisy ve vídeňské státní knihovně.¹⁶⁵

¹⁶³ Přehled dochovaných svazků spolu s popisem a rozbořem obsahu uveden v KAPRAS, Jan: *Zemský soud a zemské knihy Těšínské*. Časopis Muzea království českého 83, 1909, s. 1 – 16; ŠEFČÍK, Erich: *Zemské knihy Těšínské v 16.-18. století (jejich vývoj a současný stav dochování)*. Časopis Slezského muzea – série B 26, 1977, s. 123 – 135. Srov. poznámky „Stavovské zemské knihy Těšínské“ Vincence Praska v jeho pozůstalosti – ZA Opava, Pozůstalost Vincence Praska, inv. č. 1072, karton 17.

¹⁶⁴ Jeho syn Fridrich Kazimír si nejspíše ve své kanceláři vedl samostatné knihy, neboť v tomto svazku se objevuje pouze jako spoluvydavatel a listiny, které pečtil samostatně zde uvedeny nejsou. Bohužel není znám ani jeden exemplář matriky tohoto Piastovce. Jeho několik dochovaných listin editováno v *LT VI.*; GORGE, Samuel (ed.): *Aeltere Privilegien der Stadt Bielitz*. Zeitschrift für Geschichte und Kulturgeschichte Schlesiens 3, 1907-1908, s. 146 – 153; POPIOLEK, Franciszek (ed.): *Regesten zur Geschichte der Städte Freistadt und Jablunkau*. Zeitschrift für Geschichte und Kulturgeschichte Schlesiens 2, 1906-1907, s. 103 – 116; PETER, Anton (ed.): *Urkundliche Nachrichten zur Geschichte der Stadt Skotschau*. ZVGS 14, 1878, s. 96 – 106; BUCHHOLZ-JOHANEK, Ingeborg – SPYRA, Janusz (edd.): *Aloys Kaufmann, Gedenkbuch*. Další nepublikované originály uloženy v SOKA Karviná, Archiv města Fryštát, Archiv města Český Těšín a ZA Opava, Slezský stavovský archiv a Urbariální komise slezská.

¹⁶⁵ Österreichische Nationalbibliothek (dále jen ÖN) Wien, Handschriften, Series Nova, sign. Cod. Ser. N. 29188/1 Han. V současné době je připravována edice tohoto pramene – JEŽ, Radim (ed.): *Listiny těšínských knížat renesančního věku (1558-1574)*. Český Těšín 2009 (v přípravě).

III.

POLITICKÉ KARIÉRY

MEZI PRAHOU, VRATISLAVÍ, VÍDNÍ A KRAKOVEM

„Jakož jest osvícené kníže a pán, pan Václav, z Boží milosti v Slézi, kníže Těšínské a Velkého Hlohova, někdy pán náš milostivý, slavné paměti, nám stavu panskému a rytířskému, obyvateluum tohoto knížectví těšínského, saud a právo zemské bez vši příčiny zastaviti ráčil. A v tom jest smrt v to vkročila, že pán Buoh všemohaucí Jeho knížecí milost, slavněj paměti někdy pána našeho milostivého, z tohoto světa povolati a do svej věčné choály vzíti ráčil, nad čemž sme my všichni, jakžto věrní poddaní, nad smrtí a sjíti z tohoto světa pána našeho milostivého srdečnú lítost měli a posavad máme. A kdyby možné bylo, vinšovali bychom sobě, aniž by nám milejšího býti nemohlo, aby pán Buoh všemohaucí nám byl Jeho mi[los]t kníže do tohoto času a za mnoho let ještě na tomto světě za pána zanechati a popřítí ráčil, neb by snad taková neřest do tohoto času zase k dobrému konci byla přivedena a spokojena. Než poněvadž se panu Buohu všemohaucímu tak líbiti ráčilo, vuole jeho svatá ve všem bejti musí. A poněvadž pak po smrti Jeho knížecí milosti, slavněj paměti někdy pána našeho milostivého, Její mi[llo]s]t, vysoce osvícená kněžna a paní, paní Sedina Kateřina, kněžna saská, engerská a vestoálská, také v Slézi kněžna těšínská a Velkého Hlohova, pozůstalá vdova po vejš psaným, Jeho knížecí milosti, slavněj paměti pánu našem, paní naše milostivá, které sme někteří z nás, perve k Těšínu náležítí, ještě za živnosti a z poručení vejš dotčeného nebožtíka, knížete slavněj paměti, pána našeho, hold činili, předce tímž způsobem o to usilovati ráčila a ráčí, tak že tenž saud a právo zemské dosavad držáno nebylo a není, nám všem k znamenitému ublížení a zkázu privilegiu a svobodám naším, kterúžto věc sme všichni společně již nejednou na Jeho římskú císař[skú] milost etc., jakožto krále českého, pána nás všech nejmilostivějšího, vznášeli a vzesli, i tudíž na Jeho knížecí milost, pana biskupa vratislavského, nejvyššího hejtmana zemí slezských, v tom ponížené zaopatření a ochranu prosíc, tak abychom při svobodách, privilegium, řádu, právu, saudu a zřízení zemském našem zachováni byli [...].“

PROHLÁŠENÍ STAVŮ TĚŠÍNSKÉHO KNÍŽECTVÍ, 25. ČERVENCE 1582, TĚŠÍN¹⁶⁶

¹⁶⁶ Podle soudobého pap. opisu uloženého v NA Praha, HNL, inv. č. 1425, sign. L/92/4/13b, karta 550. Kritická edice viz JEŽ, Radim (ed.): *Prameny ke sporům*, s. 280 – 285, č. 7.

III. a)

SLEZSKÝ A OPAVSKÝ HEJTMAN KAZIMÍR II.

(K MOCENSKÝM ASPIRACÍM A POSTAVENÍ NA SKLONKU ŽIVOTA)

Těšínský kníže Kazimír II. patřil, spolu se svým prapředkem Přemyslem I. Nošakem,¹⁶⁷ k politicky nejaktivnějším a nejznámějším představitelům piastovského rodu této větve. Narodil se někdy mezi léty 1449-1452¹⁶⁸ jako jediný syn Boleslava II. (asi 1425-1452) a Anny Bělsko-Těšínské (†1490). Jeho otec měl tři bratry, kteří si rozdělili v roce 1442 vládu v několika slezských knížectvích¹⁶⁹ – nejstarší Václav (asi 1414-1474) obdržel Bytom (p. Bytom) a Sevěř (p. Siewierz),¹⁷⁰ Vladislav (asi 1420-†1460) zdědil knížectví hlohovské (p. Głogów) a Přemysl II. (asi 1421-†1477) těšínské.¹⁷¹ Za nepnoletého Boleslava spoluvládu na Těšínsku vykonávala jeho matka Eufémie (Ofka), která trvale sídlila na zámku ve Fryštátě a kde byl nejspíše malý Kazimír také vychováván.¹⁷²

Strýc Přemysl II., faktický vládce Těšínska, směřoval své politické vazby na českého krále Jiřího z Poděbrad (1458-1471). Tato orientace byla později (v roce 1473) posílena uzavřením sňatku s dcerou Přemyslova bratra Boleslava II. Žofíí a synem Jiřího z Poděbrad Viktorínem Minsterberským.¹⁷³ Dualita vlády

¹⁶⁷ O jeho postavení nejnověji s odkazy na další literaturu viz BOBKOVÁ, Lenka: *Slezští Piastovci na dvoře Karla IV.* In: Barciak, A. (ed.): *Piastowie śląscy w kulturze i europejskich dziejach.* Katowice 2007, s. 168 – 180.

¹⁶⁸ Viz JASIŃSKI, Kazimierz: *Rodowód III.*, s. 183 – 184; srov. PINDUR, David: *Těšínsko*, s. 7 – 8. Dochované prameny nedovolují určit přesnější datum jeho narození.

¹⁶⁹ K datu dělby pozemkového dědictví po Boleslavovi I. (†1431) viz HEINRICH, Albin: *Versuch*, s. 85 a BIERMANN, Gottlieb: *Geschichte des Herzogthums Teschen*, s. 160.

¹⁷⁰ Na začátku 50. let 15. století rezignoval na vládu v Bytomském knížectví (Sevěř prodal již roku 1443) ve prospěch svého bratra Boleslava, který mu za to postoupil Bílské panství. Viz PANIC, Idzi: *Posloupnost*, s. 17 a JASIŃSKI, Kazimierz: *Rodowód III.*, s. 165 – 168.

¹⁷¹ Nejnověji i s literaturou viz PINDUR, David: *Těšínsko*, s. 8 – 9.

¹⁷² Ofka nejspíš zemřela mezi datem 25. července a 17. září 1447. Viz JASIŃSKI, Kazimierz: *Rodowód III.*, s. 154.

¹⁷³ K politickým aktivitám Přemka II. viz ŽÁČEK, Rudolf: *Těšínsko od roku 1450 do vymření Piastovců.* In: Borák, M. – Gawrecki, D. (ed.): *Nástin dějin Těšínska.* Ostrava – Praha 1992, s. 31 – 44, zde s. 31 – 32. O svatebních aliancích mezi Piastovci a Poděbradovci více viz FUKALA, Radek:

v českých zemích a vnitropolitická situace donutila knížete v 70. letech 15. století ke změně orientace; pod tlakem okolností přestoupil pod ochranu krále Matyáše Korvína. Naopak jeho synovec Kazimír se přiklonil na stranu nově zvoleného českého krále Vladislava Jagellonského (1471-1516) a zúčastnil se slavného průvodu z Krakova do Prahy, jenž byl zahájen dne 25. července 1471. Tímto krokem rozpoutal neshody se svým strýcem. Spor se vyhrotil po smrti bytomského knížete a strýce Václava v roce 1474, který po sobě nezanechal potomky. Nesrovnalosti mezi příslušníky těšínských Piastovců narušovaly stabilitu v knížectví a navíc se k nim přidaly šarvátky mezi uherským a českým králem. Další prohlubování nepokojů ukončila smrt Přemysla II. na začátku března roku 1477¹⁷⁴ a mladý kníže Kazimír II. se ujal samostatné vlády na Těšínsku.

Své suverénní postavení vyjádřil už v červenci téhož roku, kdy vydal nařízení měnící dosavadní soudní i správní systém knížectví, jež vedlo ke stabilizaci poměrů.¹⁷⁵ Kníže však záhy pochopil, že větší štěstí jej čeká, jakmile přestoupí k politicky i mocensky vlivnému králi Matyáši Korvínovi.¹⁷⁶ Ten Kazimíra již v roce 1477 ustanovil poručníkem nedospělé sestřence Hedviky (jediným potomkem Přemysla II. a Anny Mazovské)¹⁷⁷ s právem disponovat s jejím dědictvím.¹⁷⁸ Po svém strýci Kazimír zdědil polovinu Hlohovského knížectví, které se však záhy stalo příčinou k rozmlíse mezi slezskými knížaty.

Synové husitského krále. In: Felcman, O. – Fukala, R. a (ed.): Poděbradové. Rod českomoravských pánů, kladských hrabat a slezských knížat. Šlechtické rody Čech, Moravy a Slezska 6. Praha 2008, s. 96 – 98.

¹⁷⁴ Smrt Přemysla II. se klade mezi 11. až 18. březen 1477. Viz JASIŃSKI, Kazimierz: *Rodowód III.*, s. 171 – 172 a např. BIERMANN, Gottlieb: *Geschichte des Herzogthums Teschen*, s. 176.

¹⁷⁵ Viz *LT III. (1460-1495)*, č. 267 (7. července 1477).

¹⁷⁶ PINDUR, David: *Těšínsko*, s. 16.

¹⁷⁷ JASIŃSKI, Kazimierz: *Rodowód III.*, s. 182 – 183; PANIC, Idzi: *Posloupnost*, s. 22.

¹⁷⁸ Těšínský kníže se v r. 1583 rozhodl, že svou příbuznou provdá za uherského magnáta Štěpána Zápolského. O tři léta později spolu na hradě v Těšíně podepsali dohodu, ve které se Hedvika vzdává ve prospěch svého bratrance podílu z Těšínska po předcích. Srov. KASPERLIK VON TESCHENFELD, Matthias: *Kasimír II.*, s. 6; nejnověji o celé problematice viz PINDUR, David: *K těšínsko – uherským vztahům*, s. 18 – 23; HORWAT, Jerzy: *Piastowie górnośląscy wobec Czech i Węgiel.* In: Barciak, A. (ed.): *Piastowie śląscy w kulturze i europejskich dziejach.* Katowice 2007, s. 245 – 260, zde s. 253.

V roce 1476 totiž zemřel poslední hlohovský kníže Jindřich XI. (1435?-1476)¹⁷⁹ a hned potom se naplno rozhořel konflikt mezi Hanušem II. Zaháňským a Kazimírem II., kteří si oba činili nárok na toto odumřelé území.¹⁸⁰ Spor vedl k vojenskému střetnutí. V krvavé bitvě u Krosna, kde padlo 2 000 mužů,¹⁸¹ byl Kazimír poražen a donucen 10. října 1479 uzavřít smlouvu se zmocněnci uherského a českého krále, ve které se zřekl práv na toto knížectví. Jako odstupné měl získat knížectví Kozlí a 2 000 uher. zl.¹⁸² Spor trval až do roku 1481, kdy byl vyřešen podpisem smlouvy, podle které měl Kazimírovi a jeho potomkům zůstat formální dědičný titul velkohlohovského knížete (ten v titulatuře používali všichni představitelé rodu až do jejího vymření v roce 1653), k čemuž byla ještě přidána finanční částka.

Po smrti uherského a českého krále Matyáše Korvína v roce 1490 se Kazimír II. neprodleně vypravil do Prahy za králem Vladislavem Jagellonským, a doufal, že staronový český a uherský král nezapomněl na jejich minulou spolupráci. S Vladislavem dohodl svou účast na plánovaném holdu ve Vratislavi. Panovník mu oplatil stejnou mincí a slíbil podporu jeho kandidatury na post vrchního slezského hejtmana.¹⁸³

Podle uzavřené dohody byl dne 11. listopadu 1490 kníže Kazimír zvolen na sněmu ve Vratislavi vrchním slezským hejtmanem. Jeho kompetence vycházely z zemského landfrýdu Matyáše Korvína z roku 1474¹⁸⁴ a hlavní funkcí bylo

¹⁷⁹ JASIŃSKI, Kazimierz: *Rodowód II.*, s. 156 – 158.

¹⁸⁰ Podrobněji KOZÁK, Petr: *Zrod stavovského Hlohovska. Mocenská uskupení ve slezském pozdním středověku*. Acta historica Universitatis Silesianae Opaviensis – Supplementa II. Opava 2008, s. 33 – 34.

¹⁸¹ FUKALA, Radek: *Potomci krále Jiřího v zápase o hlohovské dědictví*. In: Felcman, O. – Fukala, R. (edd.): Poděbradové, s. 121.

¹⁸² KASPERLIK VON TESCHENFELD, Matthias: *Kasimir II.*, s. 5.

¹⁸³ PINDUR, David: *Těšínsko*, s. 26. Srov. FUKALA, Radek: *Stavovská politika na Opavsku v letech 1490-1631*. Opava 2004, s. 19.

¹⁸⁴ O něm více viz JUREK, Piotr: *Śląskie pokoje krajowe*. Wrocław 1991, s. 41; TÝŽ: *Geneza landfrydów na tle rozwoju form ustrojowych gwarantujących pokój*. Acta Universitatis Wratislaviensis 1247, Prawo – Studia historyczno-prawne 194, 1992, s. 17 – 29.

zastávat královské zájmy ve Slezsku (hospodářské i politické), dále dbát na zachování bezpečnosti proti vnějším i vnitřním nepřátelům, zastávat post vrchního soudce a generálního velitele vojenské hotovosti.¹⁸⁵ Velmi tvrdá a nekompromisní politická linie, již kníže vehementně prosazoval ve svém programu, byla trnem v oku mnoha slezským zeměpánům a stavům. Na sněmu v biskupské Nise,¹⁸⁶ kde se projednávalo složení holdu králi Vladislavovi, jej dokonce napadl s mečem v ruce a poranil na hlavě opolský kníže Mikuláš II. (*1450/1460-†1497),¹⁸⁷ který byl hned následujícího dne za tento čin veřejně před místní radnicí popraven utětím hlavy.¹⁸⁸ Kazimír si po nečekaně rychle provedeném rázném aktu niských měšťanů přivlastnil množství klenotů a drahocenných věcí po opolském knížeti, které však, na příkaz krále, musel odevzat Janovi II., poslednímu žijícímu členu této piastovské větve.¹⁸⁹

Těšínský kníže se snažil využít svého postavení a vymoci si na králi dlouho upomínané potvrzení práv slezských knížat a stavů.¹⁹⁰ Toto tzv. „velké privilegium“ bylo vydáno 28. listopadu 1498 v Budíně a došlo jim k upevnění pozice slezského zemského hejtmána a jeho pravomocí,¹⁹¹ správní i výkonná

¹⁸⁵ ORZECHOWSKI, Kazimierz: *Historia ustroju Śląska*, s. 91 – 92.

¹⁸⁶ Konal se 26. června 1497 a účastnilo se jej asi 12 slezských knížat a navíc zástupci měst. BIERMANN, Gottlieb: *Geschichte des Herzogthums Teschen*, s. 182.

¹⁸⁷ Genealogické informace viz JASIŃSKI, Kazimierz: *Rodowód III.*, s. 113 a velmi podobně také např. SADOWSKI, Tomasz: *Książęta opolscy i ich państwo*. Wrocław 2001, s. 177.

¹⁸⁸ BENATZKY, Jindřich (ed.): *Nejstarší dějepis Těšínska*, s. 18; BORAS, Zykmund: *Tragiczna śmierć opolskiego księcia – Mikołaj II.* In: Týž: *Książęta piastowscy*, s. 304 – 318; PIOTROWICZ, Zbigniew: *Tragiczny zgon Mikołaja II, księcia opolskiego*. Katowice 1938.

¹⁸⁹ O tomto činu viz ČAPSKÝ, Martin: *Poklady slezských knížat – rodové jmění i nástroj každodenní sebezprezentace*. Confinia Silesiae (K životnímu jubileu Rudolfa Žáčka). Acta historica Universitatis Silesianae Opaviensis 1, 2008, s. 321 – 335, zde s. 332.

¹⁹⁰ ČERNÍN, Svatomír: *Úloha Slezska v politice Vladislava Jagellonského (1490-1516)*. In: Borák, M. (ed.): *Slezsko v dějinách českého státu*. Sborník příspěvků z vědecké konference, pořádané pod záštitou prezidenta České republiky Václava Havla u příležitosti 50. výročí Slezského ústavu SZM v Opavě. Opava 1998, s. 158 – 164, zde s. 160.

¹⁹¹ Regest uvádí *LT IV.*, č. 353. V literatuře srov. GRÜNHAGEN, Colmar.: *Geschichte Schlesiens I. Bis zum Eintritt der habsburgischen Herrschaft 1527*. Gotha 1884, s. 365 – 367; nejnověji viz ORZECHOWSKI, Kazimierz: *Rola przywileju króla Władysława z 1498 r. w dziejach śląskiego stanowego parlamentaryzmu*. In: Janiš, D. – Malý, K. – Pánek, J. (edd.): *Vladislavské zřízení zemské a*

moc ve Slezsku se soustředila nyní pouze v rukou těšínského knížete. I pro Těšínsko byla v tomtéž roce vydána důležitá listina krále Vladislava, ve které jsou potvrzeny dědická práva těšínských knížat (v mužské i ženské linii do čtvrtého pokolení), dosavadní vydaná privilegia a svobody,¹⁹² na něž se Kazimírovi potomci budou často odvolávat a bude také předmětem majetkoprávních sporů až do barokního období.¹⁹³

Počátek 16. století se nesl ve vypjaté atmosféře. Kníže Kazimír chtěl totiž pro svého prvorozeného syna Fridricha zajistit místo koadjutora vratislavského biskupského stolce, který se měl posléze stát také novým biskupem. Fridrich se narodil někdy mezi léty 1480 a 1483¹⁹⁴ Johaně Minsterberské, dceři Viktorína z Poděbrad a jediné manželce knížete Kazimíra II.¹⁹⁵ Byl již od svých dětských let předurčen k církevní kariéře. Někdy před koncem 15. století zahájil svá studia na univerzitě ve Vídni, kde stal později, 4. dubna 1503, rektorem.¹⁹⁶ Vraťme se ale k jeho jmenování koadjutorem a k situaci, jež celý akt provázela. Staříčský vratislavský biskup Jan IV. Roth (eps. 1482-†1506), kterému bylo již téměř sedmdesát let, si vyhlídl jako svého nástupce a pomocníka mladého těšínského

počátky ústavního zřízení v českých zemích (1500-1619). Sborník příspěvků z mezinárodní konference konané ve dnech 7.-8. prosince 2000 v Praze. Praha 2001, s. 153 – 163.

¹⁹² Listina z 23. února editována v *LT IV.*, č. 350 (zde uvedeno mylné datum) a KAPRAS, Jan: *Privilegia těšínská z roku 1498 a 1572*. Věstník Matice Opavské 20, 1912, s. 20 – 33, zde s. 24 – 27. Opis např. v NA Praha, Stará manipulace, inv. č. 2697, sign. P 106/T 8, karton 1804; NA Praha, ČDK, inv. č. 626, sign. II A 4, karton 260, f. 66^r – 67^r.

¹⁹³ Jako argument při nárocích na odumřelé území po své matce jej užívali ve druhé polovině 17. století Liechtenštejnové. Srov. WINKELBAUER, Thomas: *Fürst und Fürstendiener. Gundakar von Liechtenstein. Ein österreichischer Aristokrat im konfessionellen Zeitalter*. Mitteilungen des Instituts für Österreichische Geschichtsforschung 34. Wien – München 1999, s. 529; ŠMERDA, Milan: *Kněžna Alžběta Lukrecie a protireformace na Těšínku (1625-1653)*. Těšínsko 47, 2004, č. 4, s. 1 – 10; Těšínsko 48, 2005, č. 1, s. 1 – 7, zde s. 4 – 5 a množství materiálů uložených v ZA Opava, Královský úřad v Opavě, inv. č. 457, sign. 9/1, karton 247; také MZA Brno, G 140 Rodinný archiv Dietrichštejnů, inv. 1863, sign. 832, karton 419 (regesty důležitých privilegií těšínských knížat, které byly Liechtenštejny po smrti Alžběty Lukrecie vyvezeny z knížecí rezidence v Těšíně).

¹⁹⁴ JASIŃSKI, Kazimierz: *Rodowód III.*, s. 191 – 192, taktéž PANIC, Idzi: *Posloupnost*, s. 25 a TÝŽ: *Piastovci těšínský, s. 89*.

¹⁹⁵ Svatba se konala před 15. únorem 1480. Srov. JASIŃSKI, Kazimierz: *Rodowód III.*, s. 184; Fukala, Radek: *Genealogický přehled dynastie Poděbradů*. In: Felcman, O. – Fukala, R. a kol.: *Poděbradové*, s. 267.

¹⁹⁶ HEINRICH, Albin: *Versuch*, s. 105 – 106; PANIC, Idzi: *Posloupnost*, s. 25.

knížete. I když jeho volbu podporovala drtivá většina slezských knížat, nelíbilo se to nižšímu kléru a členům kapituly, kteří by raději na tomto místě viděli Jana Thurza, syna krakovského magnáta a podnikatele s mědí stejného jména. Dalším kandidátem byl kardinál Fridrich Jagellonský, bratr polského krále Jana Albrechta, který se ale pod tlakem kapituly místa vzdal.¹⁹⁷ Členům kapituly také vadilo, že se s nimi biskup předem neporadil o vhodném kandidátovi a samovolně předložil kandidátku mladičského těšínského Piastovce. Oficiální nesouhlas byl kanovníky přednesen v Nise 5. srpna 1501. Kazimír II. byl ochoten kapitule zaplatit za souhlas s přijetím svého syna nemalou částku 5 000 zlatých, a tento úplatek podpořil i slibem, že po zvolení biskupem připojí k církevnímu majetku některé své hrady, vyjma Těšína a Pštiny.¹⁹⁸ Ani tento závdavek nezlomil přesvědčení církevních členů a se svolením papeže Alexandra VI. byl 2. července 1503 Jan Thurzo zvolen koadjutorem. Náplastí pro poraženého Fridricha Těšínského měl být úřad vikáře kolegiálního kostela sv. Kříže ve Vratislavi a místo děkana zdejší kapituly. Kníže Kazimír se však s výsledkem nespokojil a nezbylo, než se obrátit na nejvyšší instanci, tedy krále.¹⁹⁹ Ten pověřil komisi ve složení: kancléř českého království Albrecht Libštejnský z Kolovrat (úřad zastával v letech 1503-1510),²⁰⁰ Vladislavův bratr Zikmund Jagellonský a Kazimír Těšínský, aby projednala spory a připravila dohodu.²⁰¹ Komise pracovala relativně rychle a již 3. února byla podepsána smlouva, později podle čes-

¹⁹⁷ Celý spor vratislavského biskupa s kapitulou nejnověji přiblížila WOJTUCKA, Jana: *Vratislav, slezská perla v České koruně. Příspěvek k dějinám a významu Vratislavi na přelomu 15. a 16. století*. In: Březina, L. – Konvičná, J. – Zdichynec, J. (edd.): *Ve znamení zemí Koruny české. Sborník k šedesátým narozeninám prof. PhDr. Lenky Bobkové, CSc.* Praha 2006, s. 79 – 96, o kandidatuře Fridricha Jagellonského s. 89.

¹⁹⁸ TAMTÉŽ, s. 90.

¹⁹⁹ PINDUR, David: *Těšínsko*, s. 31.

²⁰⁰ PALACKÝ, František: *Přehled nejvyšších důstojníků a úředníků*. In: Charvát, J. (ed. a doplnil): *Dílo Františka Palackého*. Praha 1941, s. 321 – 417, zde s. 361.

²⁰¹ WOJTUCKA, Jana: *Vratislav, slezská perla*, s. 93 a srov. PINDUR, David: *Těšínsko*, s. 31.

kého kancléře nazvaná „Kolovratská“,²⁰² ve které se mimo jiné ustanovilo, že už nikdy nemá být vratislavským biskupem cizinec, a ustanovovaly a vymezovaly se v ní církevní dávky.²⁰³

Fridrich Těšínský tedy ve své kandidatuře na post vratislavského biskupa neuspěl a své další působení spojil s funkcí rektora vídeňské univerzity. Znalosti si prohluboval i na akademické půdě v Boloni;²⁰⁴ v matrikách se však zápis o jeho pobytu nevyskytuje.²⁰⁵ Cesta do Itálie byla vykonána asi v rámci nabytí nutných zkušeností a byla spjata s tradiční kavalířskou zvyklostí poznávání západních končin Evropy. V roce 1507 se konečně Fridrich vracel do Slezska, aby se ujal svěřených úřadu ve Vratislavi. Na cestě jej však překvapily zdravotní problémy,²⁰⁶ kterým ještě na italské půdě podlehl a byl pohřben v Sieně.²⁰⁷

Velké naděje knížete Kazimíra se po smrti jeho staršího syna musely nutně upnout na dalšího mužského potomka. Byl jím kníže narozený mezi léty 1488 až 1496²⁰⁸ a při křtu pojmenovaný po svém prastrýci Václavovi. O jeho dětství a mládí se nám do dnešních dnů nezachovaly žádné informace. Můžeme pouze odhadovat, že ho po smrti matky Johanky vychovávaly kojné a opat-

²⁰² Regest viz *LT IV.*, č. 363. Odkaz na edici viz WOJTUCKA, Jana: *Vratislav, slezská perla*, s. 94, poznámka 77.

²⁰³ Všech devět bodů i s doplňkem ke smlouvě rozebrala WOJTUCKA, Jana: *Vratislav, slezská perla*, s. 94 – 95; srov. GRÜNHAGEN, Colmar.: *Geschichte Schlesiens I.*, s. 366 – 367. Tato smlouva však nebyla důsledně plněna, o čemž svědčí fakt, že po smrti Jana Rotha v roce 1506 byl zvolen vratislavským biskupem cizinec Jan Turzo.

²⁰⁴ JASIŃSKI, Kazimierz: *Rodowód III.*, s. 192; nověji PINDUR, David: *Těšínsko*, s. 32.

²⁰⁵ ZONTA, Claudia A.: *Schlesische Studenten an italienischen Universitäten. Eine prosopographische Studie zur frühneuzeitlichen Bildungsgeschichte*. Neue Forschungen zur schlesischen Geschichte 10. Köln – Weimar – Wien 2004, s. 222, č. 333.

²⁰⁶ D. Pindur naznačil, že problémy nemuselo způsobit zažívání, jak se v literatuře objevuje, ale jed podaný knížeti někým z okruhu vratislavských kněží. Viz PINDUR, David: *Těšínsko*, s. 32, poznámka 205.

²⁰⁷ KASPERLIK VON TESCHENFELD, Matthias: *Kasimir II.*, s. 15; JASIŃSKI, Kazimierz: *Rodowód III.*, s. 192 – 193. Jasiński si zde pohrává s hypotézou, že tělo mladého knížete mohlo spočinout v sien-ském kostele s. Domenico.

²⁰⁸ Termín ad quem je odvozen od smrti jeho matky, která zemřela 24. nebo 28. července 1496. JASIŃSKI, Kazimierz: *Rodowód III.*, s. 184 a s. 193.

rovnice na těšínském zámku. Poprvé se v listinném materiálu vyskytuje v roce 1517 po boku svého otce Kazimíra II,²⁰⁹ který jej přijal za spoluvládce.²¹⁰ Podle tohoto dokumentu můžeme předpokládat, že se Václav narodil až v roce 1496 a svoji pečeť připojil k listině ve věku 21 let, kdy dosáhl plnoletosti. Rok narození by také mohl souviset se smrtí jeho matky, která, pokud přijmeme tuto hypotézu, zemřela po komplikacích spojených s porodem.²¹¹ Hned po dosažení Václavovy plnoletosti se Kazimír II. snažil pro svého syna nalézt vhodnou nevěstu. Příležitost se naskytla na svatebním veselí polského krále Zikmunda I. Starého s Bonou Sforzou v Krakově. Zde se sešel početný zástup slezských knížat a dalších urozených aristokratů, mezi nimiž nechyběl těšínský kníže Kazimír II. se svým synem, Fridrich II. Lehnicko-Břežským (*1480-†1547)²¹² a Jiří Braniborsko-Ansbašským. Posledně jmenovaný vedl s těšínským knížetem i Fridrichem Lehnickým spor o opolsko-ratibořské dědictví, který se táhl už od roku 1512.²¹³

²⁰⁹ „My, Kazimír, z Božie milosti kněže Těšínské a Velkého Hlohova, hejtman najvyšší Horní Slézi etc., a my, Václav, z tejš milosti Božie, kněže Těšínské a Velického Hlohova, syn prve jmenovaného knížete Kazimíra, jeho milosti, s erby a potomky našimi [...]“ Cit. z listiny datované 21. února 1517 na Fryštátě, ve které těšínská knížata prodávají panství a zámek Pštínu s příslušenstvím za 40 000 uher. zl. Alexeji Thurzovi. Viz *LT IV.*, č. 405.

²¹⁰ V tomtéž roce je Václav doložen ještě na jedné listině spolu s otcem datované 9. března na zámku v Těšíně. Viz *LT IV.*, č. 407 (pouze regist).

²¹¹ Porod představoval v tehdejší době největší riziko pro život ženy. Nedostatečné medicínské znalosti a hygienické podmínky vedly k velkému procentu úmrtí novorozeňat a jejich matek. Podle moderních propočtů historiků v perinatálním období (od 29. týdne těhotenství) a v prvním týdnu po porodu umíralo v raném novověku přibližně sto dětí z tisíce, dalších téměř čtvrt stovky během prvního roku života a do 14. let ještě navíc asi 160. Patnáctých narozenin se tedy dočkalo sotva polovina narozených. Viz PETRÁŇ, Josef (ed.): *Dějiny hmotné kultury II. 1. Kultura každodenního života od 16. do 18. století*. Praha 1995, s. 189 (tuto část zpracovali Josef a Lydia Petráňovi).

²¹² JASIŃSKI, Kazimierz: *Rodowód I.*, s. 219 – 220.

²¹³ Ke sporu o Opolsko – Ratibořsko a k politice Jiřího Braniborsko - Ansbašského více viz FUKALA, Radek: *Zápas o opolsko – ratibořské dědictví a mocenské aspirace Jiřího Braniborsko – Ansbašského v zemích koruny České*. *Familia Silesiae* 1, 1997, s. 30 – 40; TÝŽ: *Zápas o opolsko – ratibořské dědictví a mocenské aspirace slezských knížat na prahu novověku*. *Slezský sborník* 100, 2002, s. 81 – 101; TÝŽ: *Role Jana Jiřího Krnovského ve stavovských hnutích*. Opava 1997, zejména s. 25 – 28; TÝŽ: *Stavovské a knížecí Slezsko – nástin politického vývoje Slezska v letech 1400 – 1550*. In: *Od gotiky k renesanci. Výtvarná kultura Moravy a Slezska I*. Olomouc 2002, s. 27 – 42, zde s. 37; TÝŽ: *Hohenzollernové v evropské politice 16. století*. Praha 2005, s. 17 – 18 a s. 35 – 59; stručněji TÝŽ: *Portréty krnovských Hohenzollernů – majitelů bohumínského zástavního panství v letech 1523-1621*. *Těšínsko* 36, 1993, č. 2, s. 1 – 4. Naposledy také HOLÁ, Mlada: *Panovník, čeští stavové a Jiří Braniborský ve*

Na zmíněné svatbě se proto Jiří rozhodl nabídnout ovdovělému lehnickému knížeti svou sestru Žofii (*1485-†1537)²¹⁴ a mladému těšínskému Piastovci další ze svých sester Annu (*5. května 1487-†7. února 1539),²¹⁵ čímž by si uklidnil politickou situaci na slezské půdě a pomocí sňatkových aliancí mohl vyřešit spornou situaci kolem Opolska-Ratibořska.²¹⁶ Diplomatická obratnost markraběte opět slavila úspěchy a v brzkém čase měl pojištěny obě strany.²¹⁷

Starší literatura předpokládala, že se svatba Václava s Annou konala 1. prosince 1518 v Těšíně.²¹⁸ Tuto informaci badatelé přebrali ze studií Gottlieba Biermanna²¹⁹ a Matthiase Kasperlika,²²⁰ kde však je jasně napsáno, že šlo pouze o potvrzení svatební smlouvy.²²¹ Je také těžko myslitelné, aby se podle dobových křesťanských zvyklostí svatební veselí konalo až v adventním půstu, který začínal v roce 1518 v neděli 28. listopadu. Podle prvního historického pojednání o těšínských Piastovcích z pera Eleasara Tilische z roku 1588, který měl přístup ke knížecímu archivu, se svatební smlouva zpečetila 3. července 1518.²²²

sporu o konfirmaci braniborsko-opolsko-ratibořských nástupnických smluv v letech 1528-1531. In: Březina, L. – Konvičná, J. – Zdichynec, J. (edd.): *Ve znamení zemí Koruny české. Sborník k šedesátým narozeninám prof. PhDr. Lenky Bobkové, CSc.* Praha 2006, s. 97 – 111.

²¹⁴ Genealogický přehled viz FUKALA, Radek: *Hohenzollernové v evropské politice*, s. 209 – 212.

²¹⁵ Byla dcerou Fridricha IV. Staršího Braniborsko – Ansbašského (*1460-†1536) a Žofie Jagellonské (*1464-†1512). TAMTÉŽ, s. 209.

²¹⁶ Zdá se, že měl tento plán promyšlený již před krkovskou svatbou, jak vysvítá z korespondence s lehnickým knížetem. Archiv Národního muzea Praha, F – Topografická sbírka, sign. F 253, karton 204.

²¹⁷ Sňatkovou diplomacií v první polovině 16. století popsal BORAS, Zygmunt: *Hohenzollernowie i ich dążenia do opanowania Śląska w drodze umów o przeżycie (w początkach XVI w.)*. In: Makowski, E. (ed.): *Studia z dziejów Polski, Niemiec i NRD XVI-XX w.* Poznań 1974, s. 53 – 65, o zasnubách s těšínskými Piastovci pojednáno na s. 55.

²¹⁸ Např. JASIŃSKI, Kazimierz: *Rodowód III.*, s. 193; PANIC, Idzi: *Posloupnost*, s. 25 a TÝŽ: *Piastovci těšínský, s. 89.* Na základě těchto zdrojů i PINDUR, David: *Těšínsko*, s. 47.

²¹⁹ BIERMANN, Gottlieb: *Geschichte des Herzogthums Teschen*, s. 189, poznámka 1.

²²⁰ KASPERLIK VON TESCHENFELD, Matthias: *Kasimir II.*, s. 15.

²²¹ „[...] Wir wissen darüber nichts mehr, als dass Kasimir zu Teschen am Mittwoch nach St. Andreastage, 1. Dezember 1518, einen Ehecontract für seinen Sohn, Herzog Wenzel und Anna, Markgraf Friedrich's von Brandenburg-Ansbach Tochter, ausgefertigt habe [...]“ TAMTÉŽ.

²²² BENATZKY, Jindřich: *Nejstarší dějepis Těšínska*, s. 20.

Existuje ale písemný pramen, jenž rozřeší a odkryje otázku svatebních dohod mezi těšínskými knížaty a Hohenzollerny. Jedná se o opis smluv z roku 1518, pořízených císařskou komisí nejspíše při přípravě materiálu, který měl sloužit k vyřešení sporu mezi těšínskými stavy a těšínskou kněžnou o zemské zřízení v 80. letech 16. století.²²³ Podle zmíněného materiálu se sešli kníže Kazimír II. se svým synem Václavem II. ve Štětíně s bratry Jiřím (*1484-†1543) a Kazimírem Braniborsko-Ansbašsko-Kulmbašským (*1481-†1527).²²⁴ Prostředníkem a hlavním vyjednavatelem byl hejtman Dolního Slezska Fridrich II. Lehnicko-Břežský, který zde domluvil také svou svatbu s Žofií. Svatební smlouva byla potvrzena zpečetěním všech zúčastněných dne 3. července 1518 a stanovovalo se v ní, že Anna Braniborsko-Ansbašská obdrží od svých bratrů věno 10 000 rýnských zlatých, zatímco od svého budoucího muže Václava II. 20 000 rýnských zlatých, pojištěných na knížecích komorních statcích a zámku s městem Těšínem.²²⁵ Hohenzollernskou rodinu velice zatěžovalo vyplácení věna všem čtyřem dcerám. Jiří Braniborský spoléhal na příjmy z nově nabytého Opolsko-Ratibořského knížectví, ale tyto plány přeřal král Ludvík privilegiem stanovujícím, že ženy z tohoto rodu nemají právo na ratibořské dědictví.

²²³ Viz NA Praha, HNL, inv. č. 1425, sign. L 92/4/13b, karton 550, nefol. Kritická edice předložena v JEŽ, Radim (ed.): *Urbář těšínské komory*, s. 115 – 136.

²²⁴ Nejstarší potomek Fridricha IV., který se svou manželkou Žofií Jagellonskou zplodil celkem 18 dětí. FUKALA, Radek: *Hohenzollernové v evropské politice*, s. 209 – 210.

²²⁵ „[...] Und die obgemelten, unnsere herrn öhaimen, Brueder und Schweger Marggräf Casimier, und Marggraf Geörg alle Regiernde Furssten, sollen der genanten Ihrer lieb Schwester, zu denn vorgemelten herzog Wenzla, zur heirat guet geben, zehen tausendt gulden, gueter Reinischer Landswerung, auch dieselbigen Ihrer lieb Schwester, Frawlein Anna nach Iren eheren, und wolgefallen ausfertigen. Unnd wann also herzog Wenzl, sein ehelich bey schlaffen volbracht hatt, so soll alß seiner Lieb, der vorgenanten Furstin Frawlin Anna, alß seiner Lieb Gemahel, zu wid[er]legung geben auch zehen tausendt gulden Reinischer inn goldt gueter Landtswehrung. Dar zue auch zwä tausendt gulden Reinisch, an gueten Cleinatten, zu Morgengab, des Morgens, so sein lieb bey gelegen ist, also das sich das heirat guett, und widerlegung inn ainer Summa trifft zwänzig tausendt gulden Reinisch. Dieselben Summa zwänzig tausendt gulden, soll gemelt herzog Casimier, anstat seiner lieb Sohns, herzog Wenzls der off gemelten Frewlin Anna seiner Lieb gemalt, bewidurn, verweisen, und verschreiben nach Natturfft, fur sich, und seiner lieb Erben, auf seiner Lieb Schloß und Stadt Teschen, und aller seiner zue und Eingehörung, darauf sie Irenn Furtlichen foses, Standt und wesen, und ir vonn zehen gulden Reinisch, hauptguets, ainen gulden, nach anzal der Häimbsteuer, und widerlegung, nemblich zwäy tausendt gulden Reinisch, jerlicher und Rechter Nuz und gelts ir lebenlang, wie Leibgedings Recht, und gewonheit ist, wolgehoben mög [...]“. Cit. podle JEŽ, Radim (ed.): *Urbář těšínské komory*, s. 116 – 117.

Svatba obou zasnoubených knížecích párů, Václava II. s Annou a Fridri-
cha Lehnického s Žofií, byla naplánovaná na konec podzimu roku 1518.²²⁶ 14.
listopadu, poté co byl udělen snoubencům dispens,²²⁷ se konalo veselí na zám-
ku lehnických knížat.²²⁸ Počátkem listopadu začala příprava svatby také
v Těšínském knížectví. Velké finanční nároky spojené s touto událostí vedly
knížata k vypsání mimořádné berně z vaření piva.²²⁹ Na sňatek byli pozváni
také zástupci města Vratislavi, z čehož lze usuzovat, že se kníže snažil o urov-
nění dřívějších sporů. Svatby se však nezúčastnili a s omluvou poslali novo-
manželům dary.²³⁰ Jak již bylo výše naznačeno, veselka se konala nespíše na
Těšínském zámku těsně před začátkem adventu, tedy v týdnu od 20. do 27. lis-
topadu, ale vzhledem ke konání svatby v Lehnici, se přikláním k pozdějšímu
datu. Definitivní potvrzení zasnubní smlouvy z Štětína bylo podepsáno kníže-
tem Kazimírem II. a Václavem II. 1. prosince 1518 na těšínském zámku a
k němu byl připojen soupis platů ze všech komorních statků knížectví (ur-
bář),²³¹ které Kazimír II. odkázal novomanželům a z nichž mělo být spláceno

²²⁶ Pozvání na zasnuby obdržela markrabata od lehnického knížete 7. října. Podle regestu olo-
ženého v Archiv Národního muzea Praha, F – Topografická sbírka, sign. F 253, karton 204.

²²⁷ JASIŃSKI, Kazimierz: *Powiązania genealogiczne Piastów (matżeństwa piastowskie)*. In: Heck, R. (ed.): *Piastowie w dziejach Polski. Zbiór artykułów z okazji trzechsetnej rocznicy wygaśnięcia dynastii Piastów*. Wrocław 1975, s. 135 – 148, zde s. 140.

²²⁸ FUKALA, Radek: *Hohenzollernové v evropské politice*, s. 210; JASIŃSKI, Kazimierz: *Rodowód I.*, s. 219.

²²⁹ Viz listina Kazimíra II. a Václava II. z 4. listopadu 1518, kde se píše: „[...] jakož nám múdří a opatrní, purkmistr a rada i všhecka obec města našeho Těšína, věrní naši milí, na žádost naší a k naší pilné potřebě z dobré vůle své, nejsúce toho učiniti povinni, k berni svolili od každého varu piva po zlatém za dvě léta dáti. Znajíce my od nich, takovou v potřebě naší povolnost, nechtěce, aby skrze takovou věc na budouce časy jakú obtěžnost nésti měli, toho jim slovem naším knížecím a mocí listu tohoto přirekáme, že my ani budúcie potomkové naší takovou berni od jmenovaných měščan těšínských, nynějších i dudících, žádati a bráti nemáme nyní i na věčné časy [...]“. Editováno v LT IV., č. 413. Srov. KASPERLIK VON TESCHENFELD, Matthias: *Kasimir II.*, s. 17.

²³⁰ BIERMANN, Gottlieb: *Geschichte des Herzogthums Teschen*, s. 189, poznámka 1; PINDUR, David: *Těšínsko*, s. 49 – 50.

²³¹ Ten byl nadepsán slovy: „[...] Das besigelt register darauff sich die verweysung zeucht Nach Christi gebuert funffczehen hundert darnach im achtzehenden jhare [1518] ist das hernach geschrieben register volzogen auf die verweysung. Der durchleuchtigen hochgebornen furstin und frauen frauen Anna herzogin zu Teschen Grossen Glogau etc. daraus ihr furstlich gnad jhärlich zins und nutzung, zwötausentdt gulden reinischer floren, wolgehoben mag [...]“. Jde o výtah z nejstaršího urbáře obsahu-

věno Anny.²³² Knížeti Kazimírovi bylo v tomto roce již téměř sedmdesát let a podle dobových měřítek a průměrné délky života ve středoevropském prostoru patřil k výjimečným jedincům dožívajících se tohoto věku. Proto také svatební smlouva pečetěná v Těšíně na začátku prosince byla nadepsána jako „*Verweisung*“, tedy „*odkaz*“, a byla faktickým testamentem, kterým předával komorní zboží a vládu do rukou nového manželského páru. Netušil však, co bude následovat, a ani v koutku duše určitě nepomyslel na fakt, že bude účastníkem *exequiae*²³³ svého jediného syna. Ale nepředbíhejme...

Manželství Václava II. s Annou bylo naplněno záhy po svatbě a v nejbližším možném termínu se již třiatřicetileté matce narodil syn. Stalo se tak nejdříve v druhé polovině roku 1519 a určitě do konce května roku následujícího, kdy je datován list jejího bratra Jiřího s touto informací.²³⁴ Jméno narozeného dítěte není známo, a starší literatura předpokládala, že zemřel nedlouho po porodu, určitě ale do začátku listopadu 1525, kdy byla započata jednání s Janem z Pernštejna.²³⁵ Jediná zmínka v písemných pramenech pochází z 15. října 1522.²³⁶ Dalším dítětem byla dcera Ludmila, narozená mezi léty 1520-1523.²³⁷

jičího seznam vesnic s uvedením počtu osedlých a jednotlivých finančních i naturálních dávek, který nebyl dosud odborné veřejnosti znám (viz JEŽ, Radim (ed.): *Urbář těšínské komory*). První úplný urbář pochází až z roku 1577 (vydán edičně viz PANIC, Idzi (ed.): *Urbarz Cieszyński z 1577 r.* Acta Historica Silesiae Superioris. T. IX. Cieszyn 2001 a DAVÍDEK, Václav: *Osídlení Těšínska Valachy. Studie podle urbářů panství z let 1577, 1621, 1692, 1755.* Praha 1940, s. 91 – 141).

²³² JEŽ, Radim (ed.): *Urbář těšínské komory*, s. 109; TÝŽ: *Manželské soužití*, s. 2.

²³³ Latinsky. Znamená pohřební slavnosti; zádušní bohoslužby.

²³⁴ JASIŃSKI, Kazimierz: *Rodowód III.*, s. 196.

²³⁵ TAMTÉŽ.

²³⁶ „[...] v městečku Místku a jinak Frýdburku stala se jest smlúva celá a dokonalá mezi námi Stanislavem, z Boží milosti biskupem Olomúckým z jedne, a námi Kazimírem, z Boží milosti kněžetem Těšínským a Velikého Hlohova, nejvyšším hejtmanem Horní Slézi etc., ze strany druhej, a to taková, že **my Kazimír výše psaný a kněže Václav, syn náš milý, i téhož knížete Václava, syna našeho milého, syn jeden po něm zuostalý** [pozn. – zvýraznil R. J.], máme do těch jmenovaných tří životuov městečka Místka, jinak Frýdburku, i vsi k němu příslušejících tak, jakž od starodávna to zboží zaměřeno jest, jak jsme toho od předkův našich v držení a užívání byli [...]“. Poznámka pochází z jednání s olomouckým biskupem Stanislavem Thurzem z Bethlenfalvy (1497-1540) o místecké panství. Viz LT IV., č. 431; edice také v KASPERLIK VON TESCHENFELD, Matthias: *Vereinbarung zwischen dem Herzog Kasimir und dem olmützer Bischof Stanislaus.* Notizen – Blatt, 1875, č. 4, s. 29 – 30, zde uvedeno chybné datum listiny.

V rodině těšínských Piastovců se nijak zvlášť neprosadila, zůstala neprovdaná a zemřela v druhé polovině roku 1539.²³⁸ Podle výsledků bádání 90. let minulého století měli manželé ještě jednu dceru. Jmenovala se Žofie a na svět přišla nejspíše v stejném časovém rozpětí jako její sestra. Hmotným pramenem k této osobě a odrazovým můstkem k bádání o ní je náhrobní deska umístěná v kostele sv. Bartoloměje v Pardubicích. Mramorový náhrobek velké umělecké kvality byl původně usazen v podlaze kostela u zdi presbytáře.²³⁹ Na notně sešlapané desce, vyzvednuté v roce 1912 a osazené do zdi, je jasně čitelný vytesaný nápis: TVTO · LEZII · TIELO · OSWICENE · KNIEZNY · A PANNY · PANNY · ZIOFIE KNIEZNY · TIESSINSKE · KTEREZ · GEST · POCHOWA[...] LETA · PANIE · M · D · XXXI. Při generální opravě v roce 1995 došlo také k archeologickému průzkumu.²⁴⁰ Ten potvrdil závěry průzkumu z roku 1912, který zjistil, že pod náhrobkem se nachází rakev dospělé ženy oděné v hedvábném rouchu.²⁴¹ I písemné prameny nás přesvědčují o dospělosti zemřelé, která byla v roce 1540 mladou dívkou, připravenou ke sňatku.²⁴² Žofie se

²³⁷ DWORZACZEK, Władisław: *Genealogia. Tablice*. Warszawa 1959, tabulka č. 10 a 12; JASIŃSKI, Kazimierz: *Rodowód III.*, s. 197.

²³⁸ Zachovaly se i ní pouze dvě zmínky v korespondenci její matky Anny a Jiřího Braniborsko - Ansbaušského z roku 1536 a 1539. JASIŃSKI, Kazimierz: *Rodowód III.*, s. 197, poznámka č. 2.

²³⁹ Petrologickým výzkumem bylo zjištěno, že mramor pochází z perněstejnského lomu u Nedvědic. Viz HRUBÝ, Vladimír: *Pozdní gotika a raná renesance v Pardubicích v letech 1491-1548. Malířství a sochařství*. Pardubice 2003, s. 126 – 130.

²⁴⁰ Výsledky publikovány viz JEŽEK, Martin: *Výzkum v pardubickém chrámu sv. Bartoloměje*. Zprávy muzea v Hradci Králové 21, 1995, s. 92 – 112.

²⁴¹ ŠEFCÍK, Erich: *Náhrobek těšínské kněžny Žofie z roku 1541*. *Familia Silesiae* 1, 1997, s. 51 – 54; MAKOWSKI, Mariusz: *Epitafium księżniczki*. *Kalendarz Cieszyński* 1996, s. 92 – 95; KOTYK, Jiří: *Hroby slezských Piastovců v Pardubicích*. *Zprávy klubu přátel Pardubicka* 13, 1978, s. 43 – 44 a s. 63 – 65, zde s. 44. Jiří Kotyk došel ale k mylnému závěru, že šlo o tělo jednoleté dcery Václava III. Adama. Nepřesné výsledky, nověji opravené M. Ježkem, dosažené nedestruktivní metodou publikoval Ladislav Hrdlička. Viz HRDLIČKA, Ladislav: *Výsledky fyzikálního nedestruktivního výzkumu v kostele sv. Bartoloměje v Pardubicích*. *Zprávy klubu přátel Pardubicka* 23, 1988, s. 208 – 213; srov. KOTYK, Jiří: *Pernštejnské mauzoleum v Pardubicích*. *Zprávy klubu přátel Pardubicka* 23, 1988, s. 204 – 207.

²⁴² To vysvětluje z dopisu krále Ferdinanda I. datovaném na Pražském hradě 31. ledna 1540 těšínskému regentovi Janu z Pernštejna, ve kterém se přimlouvá za hornouherského hraběte z Pezinku, aby mu Žofii dal za manželku. V listu se píše: „[...] Srozuměti sme ráčili, že by urozený N. hrabě od svatého Jirí a z Pezinku, v[ěrný] n[áš] m[ilý], kněžny Žofie k stavu svatému manželskému,

měla stát manželkou nejspíše Kryštofa II. hraběte od sv. Jiří a z Pezinku, posledního představitele tohoto mocného uherského rodu, syna Wolfganga z Pezinku, jenž měl pozemkové majetky zejména v oblastech dnešního jihozápadního Slovenska spolu s výnosnými doly. Rod jím vymřel po meči v roce 1543.²⁴³

Velkou pohromu prožil těšínský rod 17. listopadu 1524, kdy zemřel jediný žijící potomek staříckého knížete Kazimíra II. Václav II. Okolnosti jeho smrti nejsou známy a tělo spočinulo nejspíše v rodinné hrobce v dominikánském klášteře v Těšíně.²⁴⁴ Veškerá pozornost se obrátila na těhotnou kněžnu Annu, která byla v době smrti svého muže v osmém měsíci. Očekávaný mužsky potomek se narodil někdy v polovině prosince a při křtu obdržel jméno po svém zesnulém otci.²⁴⁵ Jméno Václav bylo v rodě těšínských knížat použito již potřetí. Z neznámých důvodů se v narativních pramenech vyskytuje i jeho druhé jméno Adam,²⁴⁶ které sám však v listinném materiálu nepoužívá.²⁴⁷

V roce 1504 byl těšínský kníže Kazimír II. pro neplnění svých povinností (stěžovali si na něj hlavně vratislavští měšťané, že se nesnaží důsledně zasáhnout proti vzrůstající kriminalitě) odvolán z funkce vrchního slezského hejtmana. Král jej nahradil svým bratrem Zikmundem.²⁴⁸ Ale poté, co se Zikmund Jagellonský stal polským králem a biskup Thurzo rezignoval již po měsíci, byl hejtmanem jmenován Fridrich II. Lehnicko-Břežský, s čímž paradoxně nesouhlasilo město Vratislav, a funkce nejvyššího hejtmana v roce 1509 tak znovu

pokudž by jeho to potkati mohlo, žádostiv byl, nás v tom k tobě jakožto poručníku za milostivou přímluvou prose: čehož sme jemu odepřiti neráčili, tebe milostivě žádajíc a k tobě se přimlúvajíc, pokudž na tobě jest, aby k tomu vedl a pomáhal, aby táž kněžna Žofie dotčenému hraběti mimo jiné k stavu manželskému dána byla [...]“. Viz AČ XX., s. 98 – 99, č. 203.

²⁴³ DUBOVSKÝ, Ján Milan – ŽUDEL, Juraj: *Dejiny Pezinka*. Bratislava 1982.

²⁴⁴ KASPERLIK VON TESCHENFELD, Matthias: *Kasimir II.*, s. 15; JASIŃSKI, Kazimierz: *Rodowód III.*, s. 193; PINDUR, David: *Těšínsko*, s. 50.

²⁴⁵ BENATZKY, Jindřich: *Nejstarší dějepis Těšínska*, s. 20; JASIŃSKI, Kazimierz: *Rodowód III.*, s. 197 – 198.

²⁴⁶ Např. BENATZKY, Jindřich: *Nejstarší dějepis Těšínska*, s. 20.

²⁴⁷ Srov. listiny editované v LT V. – VII.

²⁴⁸ ORZECHOWSKI, Kazimierz: *Historia ustroju Śląska*, s. 91; PINDUR, David: *Těšínsko*, s. 32.

případla těšínskému knížeti. Na politické výsluní jej vyneslo rozhodnutí krále Vladislava z 6. ledna 1515, podle kterého se stal správcem a hejtmanem také v Opavském knížectví.²⁴⁹ Po smrti prvního Jagellonce na českém trůně (r. 1516) došlo k správním rozdělení Slezska i působnosti vrchního hejtmana na část dolnoslezskou a hornoslezskou.²⁵⁰ Kazimír se tehdy stal až do konce svého života královým zástupcem pro oblast Těšínska, Opolska a Ratibořska.

Výše uvedené skutečnosti činily z Kazimíra II. velmi známou a politicky vlivnou osobou v celém jagellonském soustátí. Tato pozice mu jistě usnadnila nelehké rozhodování po smrti svého syna v polovině 20. let, kdy musel nutně myslet na zajištění svého dědictví, a hlavně na to, koho vybere za opatrovníka svého teprve několikaměsíčního vnuka. Měl kontakty s mnoha magnáty, ale jednou z nejvýraznějších postav byl pro něj nejvyšší moravský hejtman Jan z Pernštejna a na Helfštejně (*14. prosince 1487-†8. září 1548).²⁵¹ Již s jeho otcem Vilémem měl kníže velmi vřelé vztahy a často si s ním korespondoval.²⁵² Jan byl představitelem jednoho z nejbohatších aristokratických rodů v zemích Koruny české a mohl se opřít o „starobylost“ a vážnost českomoravské dynastie nosící jméno podle hradu Pernštejna, který již několik staletí tvořil páteř zemské politiky a kultury. Nejstarší Vilémův syn byl v roce 1516 suverénně nejbohatším

²⁴⁹ BIERMANN, Gottlieb: *Geschichte des Herzogthums Teschen*, s. 184; nejnověji KOZÁK, Petr: *Zápas o personální politiku v úřadě zemského hejtmana mezi stavy knížectví opavského a českými králi z rodu Jagellonců (1510-1528)*. Časopis Slezského zemského muzea – B 54, 2005, s. 193 – 210.

²⁵⁰ Více viz ORZECOWSKI, Kazimierz: *Teritorialne podziały w przeszłości Śląska IV. Podziały czasów jagiellońskich i habsburskich*. Kwartalnik Opolski 18, 1972, z. 1, s. 5 – 21; KORBELÁŘOVÁ, Irena: *K územně – správnímu členění Slezska před rokem 1740*. Slezský sborník 100, 2002, s. 161 – 180. Literatura k tématu shrnuta v KACZMAREK, Ryszard – NOWAK, Krzysztof: *Pojęcia i granice Górnośląska w ujęciu historiograficznym – próba uporządkowania*. In: Spyra, J. (ed.): *Kronikarz a historyk. Atuty i słabości regionalnej historiografii. Materiały z konferencji naukowej Cieszyn 20-21 września 2007*. Cieszyn 2007, s. 231 – 276 (elektronická publikace dostupná na adrese <http://www.kc-cieszyn.pl/bt/jpg/e-book.pdf>).

²⁵¹ K politickým aktivitám a k postavení Jana z Pernštejna ve sledovaném období viz VOREL, Petr: *Páni z Pernštejna. Vzestup a pád rodu zubří hlavy*, zejména s. 156 – 159; VÁLKA, Josef: *Politika a nadkonfesijní křesťanství Viléma a Jana z Pernštejna*, s. 173 – 183; TÝŽ: „Velcí Pernštejnové“ v politice a kultuře, s. 21 – 36.

²⁵² PALACKÝ, František (ed.): *Psaní pana Viléma z Pernšteina od r. 1520 a 1521. I. a II.* In: *AČ I. a II.* Praha 1840 a 1842; v literatuře srov. JEŽ, Radim: *Nové poznatky*, s. 12.

šlechticem na Moravě i v Čechách. Jeho majetek byl složen z 3 391 osedlého,²⁵³ kteří pobývali na velkých panstvích: Tovačově, Hranicích, Helfštejně, Přerově a Plumlově.²⁵⁴ I když slezští Piastovci vyhledávali své budoucí partnerky většími mezi říšskými knížaty či panskými rody ze Slezska, nebylo Kazimírovo rozhodnutí nijak překvapivé, neboť na počátku raného novověku hrálo roli spíše společenské postavení a majetkové zajištění rodu, z nějž snoubenka pocházela, než urozený původ.²⁵⁵ Paradoxně byl v našem případě majetkově na tom podstatně hůře těšínský kníže²⁵⁶ a zůstává otázkou, kdo první koho pro jednání o zásnubách oslovil. Pernštejn mohl kalkulovat také s možností, že se teprve několikaměsíční chlapec při tehdejší velké dětské úmrtnosti nedočká na své dědictví až do dospělosti a českomoravský panský rod se tak snadnou cestou dostane ke knížecím majetkům. Svou roli v tomto podniku měla sehrát i výše zmíněná Václavova sestra Žofie, kterou chtěl Pernštejn provdat za svého synovce Ludvíka (†1526).²⁵⁷

Staříčský kníže Kazimír s ním proto začal jednání o možném poručnictví již v první polovině roku 1525, tzn. nedlouho po smrti svého syna Václava II. Kníže zajisté věděl, že Jan má několik velmi mladých dcer, z nichž některá by se

²⁵³ RADIMSKÝ, Jiří: *Berňová registra moravská z první poloviny 16. století*. Časopis Matice moravské 72, 1953, s. 269 – 359; 73, 1954, s. 251 – 293; 76, 1957, s. 288 – 389, zde s. 292.

²⁵⁴ Tovačov – 23 vesnic, 1007 osedlých; Hranice – 30 vesnic, 767 osedlých; Helfštejn – 36 vesnic, 683 osedlých; Přerov – 7 vesnic, 77 osedlých; Plumlov – 30 vesnic, 756 osedlých. Viz RADIMSKÝ, Jiří: *Berňová registra*. ČMM 76, 1957, s. 299. K pozemkovému vlastnictví Pernštejnů viz VOREL, Petr: *Vývoj pozemkové držby pánů z Pernštejna*, s. 9 – 76. V širších souvislostech k majetkové skladbě Českého království viz MAŤA, Petr: *Svět české aristokracie (1500-1700)*. Praha 2004, s. 122.

²⁵⁵ Český historik Petr Maťa tuto problematiku detailněji studoval a zjistil pro období let 1450-1600 celkem 12 sňatků mezi českými panskými rody a slezskými knížaty. Velký poměr – osm osob mužského či ženského pohlaví – byl zastoupen rodem Minsterberků. Srov. MAŤA, Petr: *Svět*, s. 907, poznámka 232 a FELCMAN, Ondřej – FUKALA, Radek a kol.: *Poděbradové*, s. 650 – 653.

²⁵⁶ Jeho celkový majetek byl v roce 1527 odhadován na pouhých 254 732 zl., což představovalo 3,3% z celého Slezska. Pro srovnání např. Jan II. Opolský i Fridrich II. Lehnický vlastnili majetky ve výši více než jednoho milionu zlatých, Karel Minterberský 568 000 zlatých nebo Vratislavské knížectví 1 200 000 zl. Viz NA Praha, ČDKM II., poř. č. 1, karton 1, nefol. V literatuře např. JANÁČEK, Josef: *České dějiny. Doba předbělohorská I. 1526-1547. Díl 1*. Praha 1971, s. 257, příloha č. 2; ORZECOWSKI, Kazimierz: *Podatek szacunkowy na tle systemu daninowego dawnego Śląska 1527-1740. Studium historycznoprawne*. AUW 2150, Prawo 265. Wrocław 1999, s. 198 – 204.

²⁵⁷ To nejnověji naznačil VOREL, Petr: *Problemy finansowe i rodzinne* (v tisku).

mohla v budoucnu stát manželkou jeho vnuka Václava III. Adama. V úvahu přicházely dcery z prvního manželství s Annou z Postupic (†1526) – Markéta (*30. července 1514), Johana (*22. února 1516), Kateřina (*14. ledna 1518) a nejmladší Marie, která přišla na svět 24. února 1524.²⁵⁸ Právě posledně jmenovaná byla knížeti věkově nejbliže – rozdíl činil pouhých deset měsíců. Zásnubní jednání probíhala na začátku září 1525 na zámku ve Fryštátě, kde byla také podepsána 1. září smlouva, stanovující předběžně budoucí sňatek mezi Václavem III. Adamem a dcerou Jana z Pernštejna Marií.²⁵⁹ Kazimír II. v předtuše brzké smrti jednal velice rychle a nechtěl dopustit, aby jeho knížecí doména zůstala nezajištěna, a proto na fryštátském zámku nechal potvrdit i svůj testament.²⁶⁰ Definitivní potvrzení zásnubní smlouvy a stanovení věna bylo zpečetěno na zámku či hradě v Jičíně (dnes Starý a Nový Jičín) dne 9. září 1528.²⁶¹ V ní bylo stanoveno, že v případě uzavření sňatku dá Jan z Pernštejna své dceři 5 000 kop grošů českých a na oplátku se Kazimír II. zavázal dát jeho dceři 12 500 kop gr. č. Pokud by ale Marie zemřela ještě před svatbou, smluvené věno připadá bez dalších nároků těšínskému knížeti a naopak, kdyby Václav III. Adam skonal jako první ještě před sňatkem, zůstává 12 500 kop gr. Marii z Pernštejna zastaveno na některém z knížecích statků. Ve smlouvě bylo pamatováno i na možné potomky vzešlé z tohoto svazku a na sirotky po knížeti, kteří by obdrželi částku z věna Marie jen v případě, že jejich matka zůstane až do smrti vdovou.²⁶² Svou

²⁵⁸ Kvalitní zpracování rodokmenu Pernštejnů viz VOREL, Petr: *Páni z Pernštejna. (Českomoravský rod v zrcadle staletí)*, s. 42 – 43; TÝŽ: *Páni z Pernštejna. Vzestup a pád rodu zubří hlavy*, s. 284 – 285; pouze pro 16. století viz TÝŽ (ed.): *Česká a moravská aristokracie*, s. 13 a TÝŽ: *Velké dějiny zemí Koruny české VII. 1526-1618*. Praha – Litomyšl 2005, s. 600 – 601.

²⁵⁹ KASPERLIK VON TESCHENFELD, Matthias: *Kasimír II.*, s. 18; BIERMANN, Gottlieb: *Geschichte des Herzogthums Teschen*, s. 189, poznámka č. 2; JASIŃSKI, Kazimierz: *Rodowód III.*, s. 198; nejnověji viz PINDUR, David: *Těšínsko*, s. 50 – 51.

²⁶⁰ MZA Brno, G 140 Rodinný archiv Dietrichštejnů, inv. č. 1863, sign. 832, karton 419, f. 55^r a 57^v (regist).

²⁶¹ Např. KASPERLIK VON TESCHENFELD, Matthias: *Kasimír II.*, s. 18 ad (srov. poznámku č. **????**257).

²⁶² „[...] Kdež já, nahoře psaný Jan, po Marii, dceři své, věna aneb posahu dáti mám pět tisíc kop grošův českých na minci obecné berné, knížeti Václavovi, vnuku knížete Kazimíra, nahoře psaného, jeho, míti,

pečeť k dokumentu připojili – nejvyšší komorník Markrabství moravského Jan Kuna z Kunštátu a na Lukově, kancléř Těšínského knížectví Jan Čelo z Čechovic, Jan z Choltic a na Polské Ostravě, Bernard ze Zvole a na Hlučíně a Jerolím z Baště a na Šišmě.²⁶³

Tato pergamenová listina se stala jedním z posledních písemných pramenů, ke kterému kníže Kazimír přitavil svou voskovou pečeť, neboť již za několik málo dnů byly jeho pozemské chvíle sečteny.²⁶⁴ Symbolicky měsíc před smrtí ale stačil zajistit správu knížecí domény a provázat tak rody zubří hlavy se zlatou orlicí na několik desetiletí dopředu.²⁶⁵

když by již spolu v manželství se sešli, kdež proti tomu kníže Václav, vnuk náš nahoře psaného knížete Kazimíra, odvěniti má dceři mé, sorchu psaného Jana z Pernštajna, půl třinásta tisíce kop grošův českých na minci obecné berné podle řádu i obyčeje království Českého aneb markrabství Moravského. A to na takový způsob, jestli že by pán Buoh na Marii, dceru mou nahoře psaného Jan[a] z Pernštajna, smrt dopustiti ráčil, když by již za knížetem Václavem, vnukem knížete Kazimíra, jeho mi[losti], byla proe, než by na kníže Václav, jeho mi[los]t a dítek s ním žádných neměla a po sobě nepozůstavila, tehdy těch pět tisíc kop grošův, kteréž by ode mne, Jana sorchu psaného aneb od toho, kdož by statku mých u držení byl, kteréž po ní knížeti Václavovi, jeho mi[los]ti, dány býti mají, při knížeti Václavovi, je[h]o [mi]los]ti mají. A já, nahoře psaný Jan, erbové mojí, po Marii, dceři své na těch pět tisíc kop grošův na knížete Václava, jeho mi[los]t navazovati se nemáme. Těž zase my, Kazimír, kníže nahoře psané, k tomu sme svolili na místě knížete Václava, vnuka našeho, jest, že by pán Buoh na knížete Václava smrt dopustil proe, než-li na pannu Marii, dceru nahoře psaného pana Jana, aby jej těch půltřinásta tisíce kop grošův věna neb posahu jejího od toho, kdož by statek držel po knížeti Václavovi, vnuku našem, v roce počal zběhlým, tak podle obyčeje království Českého a markrabství Moravského dáno a spraveno bylo aneb tomu, komuž by na místě svém poručila beze vší odporosti, pak-li by ta suma na statku ji ukázána byl, tehdy toho statku má ji postoupeno býti, aby jimi ona volně a svobodně hejbatí i jeho užívati mohla, [...] pokudž by ji suma její dána a spravena nebyla. [...] Jestliže by panna Marie kníže Václava živnosti přetrvala a dítky jimi pán Bůh spolu dáti ráčil a stavu svého vdovského, v kterémž by byla nezměnila, než v tom umřela, tehdy ta suma těch půltřinásta tisíce kop grošův českých aneb ten statek, kterýž by v věně držela, při dětech zůstati má a toho žádným poručenstvím, ani odkázáním od těch dítek odtrhnouti nebude moci [...].“ Podle pergamenového originálu o rozměrech 51,4 × 28,4 cm, plika 7,6 cm. Na plíce je sedm otvoru pro pásky s pečetí – přivěšeno pouze pět – červená zachovalá pečeť Jana Kuny z Kunštátu, černá asi Jana z Choltic, Bernarda ze Zvole, Jana Čela z Čechovic a jedna pečetní miska bez možnosti bližší identifikace (Jerolím z Baště?). Pečetě Jana z Pernštejna a knížete Kazimíra II. schází. Viz AP Katowice, Oddział Cieszyn, ZDPP, sign. 54. Edice viz PINDUR, David: *Těšínsko*, s. 89 – 91; stručné registry uvedeny v LT V., č. 457 a NĚMEC, Emerich (ed.): *Katalog listin k dějinám Těšínska ze Státního archivu v Cieszyně*, č. 39. Autor však mylně uvádí, že je originál špatně čitelný, chybu udělal i v dataci a lokaci – v originále četl Bičina (Rakousy či p. Byczyna v Horním Slezsku) místo Jičín; oba údaje převzal nejspíše z inventáře k tomuto fondu.

²⁶³ K identifikaci šlechticů bylo použito základních prací – HOSÁK, Ladislav: *Historický místopis země Moravskoslezské*; PILNÁČEK, Josef: *Rody starého Slezska 1 – 5*. Brno 1991-1998².

²⁶⁴ Zemřel v komnatách těšínského zámku kolem poloviny října 1528 (nejspíše v den svátku evangelisty Lukáše 18. října). Podrobněji viz JEŽ, Radim: *Nové poznatky*, s. 27.

²⁶⁵ TÝŽ: *Těšínská Piastovci a jejich vztahy s Pernštejnou*, s. 35 – 120.

III. b)

MLADÝ KNÍŽE V PRVNÍM STAVOVSKÉM ODBOJI Z LET 1546-1547

Politická situace ve středoevropském prostoru se na počátku 40. let 16. století dostávala do krize, která byla způsobena na jedné straně novými náboženskými myšlenkami přicházejícími z oblasti Německa a následnou konfesionalizací společnosti do několika nesmiřitelných táborů a na druhé straně vyhrocením válečné situace na hranicích Uher spojenou s expanzivní politikou Turecké říše. Na klidu nepřidávala ani politika krále Ferdinanda I., jenž se čím dál víc dostával do sporů s českými stavy. Šlechtická obec byla unavena častými požadavky krále na zemském sněmu o další mimořádné berně na válku s Turky a čekala od něho ústupky v oblastech náboženství a možnostech vedení země. Postupem času vztahy gradovaly a stačilo málo, aby přerostly v otevřený konflikt.²⁶⁶

Nejvýrazněji se v politických záležitostech angažoval Jan z Pernštejna. Svým věkem (bylo mu již přes padesát let) a zkušenostmi představoval na počátku 40. let vůdce nekatolicky smýšlející šlechty u nás a svého vlivu dokázal využít i v ostré kritice namířené proti králi. V roce 1539, v listu mu zasláném, vyjádřil nespokojení s jeho dosavadní praxí ve vedení zemí Koruny české a apeloval na nedodržování svobod, porušování zemských práv a špatnou komunikaci se stavy.²⁶⁷ Zároveň krále varoval, aby svou politikou nevyhrocoval situaci

²⁶⁶ Vztahy krále a stavů v tomto období nejnověji přiblížil Josef Válka. Srov. VÁLKA, Josef: *Dialog krále se stavovskými obcemi o způsobu vládnutí. Ferdinand I. a počátky absolutismu I.* Časopis Matice moravské 124, 2005, s. 429 – 450.

²⁶⁷ TAMTÉŽ, s. 444 – 449. Srov. také VOREL, Petr: *Páni z Pernštejna. Vzestup a pád rodu*, s. 161; VÁLKA, Josef: *Dějiny Moravy. Díl 2. Morava reformace, renesance a baroka*. Brno 1995, s. 23 – 24; TÝŽ: „*Velcí Pernštejnové*“, s. 27; VYBÍRAL, Zdeněk: *Politická komunikace aristokratické společnosti českých zemí na počátku novověku*. Editio Universitatis Bohemiae Meridionalis. Monografia historica 6. České Budějovice 2005, s. 135 – 138. Edice listu Jana z Pernštejna (autorství je mu přisuzováno, ale dokument vznikl asi po jednání s celou obcí) a odpověď krále Ferdinanda I. viz AČ XX., s. 82 – 96, č. 196 a 197.

v zemi. Pernštejn, jak je možno usoudit z vydaných register korespondence, plánoval v roce 1543 sjednotit nekatolické stavy rozdělené do tří náboženských seskupení (starokališníci, novoutrakvisté a jednota bratrská) v jednu církev, která by mohla lépe nárokovat své požadavky u krále. Politické neshody a nestabilita uvnitř obce však plán rychle zmařila a Jana odradila od dalších pokusů o jednání.²⁶⁸

V polovině roku 1546 se naplno rozhořel boj mezi příslušníky evangelického náboženství v říši (v čele stál saský kurfiřt Jan Fridrich) a obránci staré „pravověrné“ církve pod vedením německého císaře Karla V., kterému sekundoval jeho bratr Ferdinand I. Na intenzitě nabývaly také střety s Turky. Ferdinand očekával od českých stavů pomoc na obou frontách a proto se dostavil na sněm do Prahy, aby jednal s nejvyššími představiteli v zemi.²⁶⁹ Ti mu, přes výhrady, poskytli jak finance, tak odsouhlasili možnou výpravu proti narušitelům míru v říši.²⁷⁰ 12. ledna 1547 vydal král mandát, kterým nařizoval všem stavům z Čech, aby se dostavili se svou vojenskou hotovostí k Litoměřicím a posléze s ním táhli na pomoc Mořici Saskému a císaři Karlu V. do blízkého Saska.²⁷¹ I když byl tento postup odsouhlasen na sněmu, vytvořila se proti válečné výpravě mimo zemi ostrá opozice. Radikálové z řad českých stavů zamířili místo k Litoměřicím do Pardubic, kde chystal Jan z Pernštejna na 7. února 1547 tajnou schůzku, ale nakonec se vůdčí role vzdal a raději odcestoval na své panství do

²⁶⁸ VOREL, Petr: *Páni z Pernštejna. Vzestup a pád rodu*, s. 168 – 169.

²⁶⁹ GINDELY, Antonín – DVORSKÝ, František (edd.): *Sněmy české od léta 1526 až po naši dobu II. 1546-1557.* (dále jen *SNĚMY ČESKÉ II.*) Praha 1880, s. 1 – 43, č. 1 – 11.

²⁷⁰ VÁLKA, Josef: *Konflikt české zemské obce s králem 1546-1547. Ferdinand I. a počátky absolutismu II.* Časopis Matice moravské 125, 2006, s. 33 – 51, zde zejména s. 35.

²⁷¹ Např. PÁNEK, Jaroslav: *První krize habsburské monarchie.* In: Vorel, P. (ed.): *Stavovský odboj roku 1547. První krize habsburské monarchie.* Sborník příspěvků z vědecké konference konané v Pardubicích 29.-30. 9. 1997. Pardubice - Praha 1999, s. 11 – 28, zde další bohatá literatura k tématu.

Valašského Meziříčí.²⁷² Pernštejn byl již od roku 1545 na příkaz Ferdinanda sledován, o čemž králi podával informace nejvyšší hofmistr Zdislav Berka z Dubé.²⁷³ Mezitím krále zasáhla smutná událost – při porodu zemřela jeho manželka Anna, rozená Jagellonská, dne 27. ledna 1547.²⁷⁴ Narozená dcera obdržela jméno Johana a za kmotra ji byl vybrán mladý těšínský kníže Václav III. Adam a český i uherský kancléř.²⁷⁵ Kmotrovství bylo pro knížete prestižní záležitostí a král tímto dal najevo své sympatie vůči němu. Těšínský kníže byl v roce 1547 u krále častým hostem a podílel se na dalším vývoji ve sporu se sta-

²⁷² VOREL, Petr: *Páni z Pernštejna. Vzestup a pád rodu*, s. 172 – 173; TÝŽ: *Pernštejnská diplomacie v době stavovského povstání roku 1547 (edice listů Jaroslava z Pernštejna z února až června 1547)*. Východočeský sborník historický 3, 1993, s. 231 – 272, zde s. 235 – 236.

²⁷³ Král hofmistřovi 22. prosince 1545 píše: „[...] Zprávu jistú míti ráčíme, že by těchto časov nedávo no jminulých urozený Jan z Pernštejna s některými osobami z stavu panského i rytířského sjezdy a častá shledání na Pardubicích mívati měl: kdež, pokudž by možné bylo, rádi bychom se dověděli, co by týž Jan z Pernštejna pod takovými sjezdy a schuzemi jednal [...]“. AČ XX., s. 232, 372.

²⁷⁴ Zarmoucený král vyjádřil svůj smutek v listu z 28. ledna olomouckému biskupovi Janu Dubraviovi: „[...] Dou[stojný] vě[rný] n[áš] milý. Vědětit žalostivou a smutnou myslí dáváme, že jest pán Buoh všemohúci podle vuole své milostivé svatě najjasnější kněžnu, paní Annu, římskou, uherskou a českou etc., královnu a markraběnku moravskou etc., manželku naší najmilejší (slehnouc a prové porodivše, její láska, v pondělí jminulý [24. 1. 1547] dceru jménem Johanky) dne včerejšího ráno z tohoto světa povolati ráčil, jejížto milej duši pán nebeský ráč milostivo býti, kdež jakej nám a srdci našemu zármutek a žalost taková, její lásky, paní manželky naší najmilejší, nenadálá smrt přinesla, to ty i jeden každý snadně při sobě povážiti muože. Vědouc my a rozpomínouc se na to, že jest její láska po vše časy života svého trvajíc, při nás v tom svatém stavu manželském nejednom k nám se, jakožto k manželu, laskavě a poslušně zachovala. Ale i k jednomu každému vuobec vyššího i nižšího stavu, tak dobrotivě a milostivě se okazovala, že pro její lásky smrt sluší jistě lítost a žalost míti a nésti. Ale poněvadž to věčný milý pán Buoh tak míti ráčil, mile a s pokorou to trpíme a snáš[im]e a jeho Božské milosti to poroučíme, budiž jméno Páně vskutku jeho pochváleno, a však znajíc my, že nám a poddaným našim věrným milým podle povolení Božského přináleží, abychom nábožnými modlitbami i jinými křesťanskými skutky pana Boha všemohoucího za její lásky, paní manželky naší najmilejší, duši prosili, i to také, což dále k spasení její duše, podle starobylého křesťanského pořádku ustanovení jest, dobrovolně přátelsky a poddaně vyřídili. Protožť milostivě poroučíme, aby všem vuobec o takové žalostivé příhodě a smrti její lásky oznámil a při tom napomenul, aby ve všech klášteřích, kostelích a farách i na jiných křesťanských místech, jakž se obyčej zachovává. Requiem, vigilia a zádušní mše čtené a zpívané i kázání se držely, a za její lásky duši a spasení věčného milého Boha zkroušeným a nábožným srdcem a modlitbami prosili. A což víc tou měrou za její lásku podle duostojenství, stavu a povolání jejího sluší, vše jeho svatě božské mi[l]o[s]ti ke cti a chvále učinili a vykonali, kdež vědouc, že nám na to[m] zvláštní libost okážeš, tak se jakž o tobě nepochybujem, zachovej [...]“. Cit. podle NA Praha, RG, kn. č. 38, f. 231^v – 232^r.

²⁷⁵ O tom nám podává informaci Daniel z Veleslavína, který ale s odstupem času (jeho kalendář vnikl roku 1590) již neznal jméno těšínského knížete. VELESLAVÍNA, Daniel Václav z: *Kalendář historický národa českého, to jest souhrn všech pamětihodných dat, jubileí i výročí událostí ze slavných dějin země České i Moravské*. Vokoč, J. M. (ed.). Praha 1940, s. 77; také v listu krále Ferdinanda I. Viz SNĚMY ČESKÉ I., s. 53, č. 15.

vy. Panovník neměl na dlouhé truchlení čas a hned po pohřbu své manželky musel aktivizovat zbylou část stavů do boje v Sasku. Někteří, jako například Jan z Pernštejna, nabídli králi místo vojenské hotovosti finanční náhradu, a tím se vyhnuli možnému nařčení ze spolupráce s katolickou opozicí a podpoře bojů proti evangelickým spojencům.²⁷⁶ Jan v této neklidné době postupoval velmi obezřetně a nepouštěl se do riskantních kroků radikálů, neboť tušil, že jednotný postup stavů nemůže znamenat pro krále výrazné nebezpečí. Král českomoravského předáka nabádal v několika listech, aby se nepřipojoval k vzbouřeným stavům a posléze v dopisu ze 17. dubna mu Ferdinand děkuje, že se „zpuntovat nedal“ a zůstal na straně Habsburků.²⁷⁷ Porážka protestantských knížat v bitvě u Mühlberka 24. dubna znamenala i pro stavy v Čechách vážný zlom a naplno se projevila nekompaktnost jejich postupu, což vedlo k rychlému rozpadu opozice.²⁷⁸ Jan z Pernštejna měl na příkaz krále přesvědčit stavy k smírnému jednání, a proto mu povolil sjezd v Pardubicích,²⁷⁹ od kterého si mnozí šlechtici slibovali získání podpory pro další kolo vyjednávání. Pernštejn ale zůstal králi loajální, za což byl odměněn částí pozemkového majetku odebraného královským městům Hradci Králové, Chrudimi, Jaroměře a Dvoru Králové.²⁸⁰ I když šlo pouze o směnu tří východočeských panství, využil Jan tento majetek k umoření svých narůstajících dluhů.²⁸¹

²⁷⁶ AČ XX., s. 252, č. 413 (20. února 1547) a s. 253, č. 414 (15. března 1547).

²⁷⁷ AČ XX., s. 254, č. 417.

²⁷⁸ Ještě v březnu se zdálo, že postup proti králi bude jednotný a podporován velkou skupinou šlechticů, kteří to také stvrdili svými podpisy na memorandu, ve kterém vyjádřili své představy o dalším vedení země. O tom nejnověji viz VYBÍRAL, Zdeněk: *Politická komunikace*, s. 139; VÁLKA, Josef: *Konflikt české zemské obce*, s. 38; s edicí VOREL, Petr: „Přátelské snešení stavův českých“ z března 1547 a jeho signatáři. In: Vorel, P. (ed.): *Stavovský odboj roku 1547. První krize habsburské monarchie. Sborník příspěvků z vědecké konference konané v Pardubicích 29.-30. 9. 1997.* Pardubice - Praha 1999, s. 81 - 124.

²⁷⁹ AČ XX., s. 255, č. 421 (20. června 1547).

²⁸⁰ AČ XX., s. 510 - 515, č. 515 a s. 523, č. 532.

²⁸¹ VOREL, Petr: *Páni z Pernštejna. Vzestup a pád rodu*, s. 173; TÝŽ: *Vývoj pozemkové držby pánů z Pernštejna*, s. 32.

Ferdinand I. se rozhodl využít svého šťastného vítězství k potrestání stavů a měst, jenž mu odmítli poskytnout pomoc v boji a svolal sněm na začátek července 1547 do Prahy. Promyšlená a předem stanovená taktika slavila úspěchy. Král pozval na jednání především stavovské vůdce z Moravy, Slezska a Lužic. Již 1. července vidíme v jeho doprovodu blížícího se k Praze např. biskupa olomouckého Jana Dubravia i vratislavského Baltazara z Promnic, dále pak moravského zemského hejtmana Václava z Ludanic, nejvyššího maršálka Pertolda z Lipé, Jetřicha z Kunovic, Přemka z Víckova, Jana Kropáče z Nevědomí a na neposledním místě také mladého těšínského knížete Václava III. Adama ad.²⁸² Oporou se tedy králi stali urození pánové, kteří pocházeli ze zemí Koruny české, ale s povstáním neměli nic společného a do válečných událostí nezasáhli. Paradoxem také je, že většina z nich, kromě obou biskupů a těšínského knížete, byla evangelického vyznání, ale přesto vůči Habsburkům a jejich politice velmi loajální. Na 8. července byl přichystán první soud, který měl potrestat Pražská města za jejich odpor vůči králi. Panovník při něm vycházel z již prověřené praxe, která byla s úspěchem užita při potrestání bratří Šliků v září 1545. Pětice bratrů byla tehdy obviněna ze znevažování panovnické autority a podněcování nepokojů vůči němu, za což jim hrozil trest a ztráta majetku. Český panovník se v procesu stal žalobcem i soudcem zároveň. Aby legitimizoval svůj postup, přizval k projednávání komisi složenou z více jak čtyř desítek urozených osob ze zemí Koruny české.²⁸³ Na Pražský hrad byl povolán také mladý Václav Těšínský,²⁸⁴ který zde byl poprvé ve svém životě situován do role poradce habsbur-

²⁸² TEIGE, Josef (ed.): *Sixta z Ottersdorfu Knihy památné o nepokojných letech 1546 a 1547. Díl 1 a 2.* Praha b. d. (= Světová knihovna č. 1363 – 1379), zde díl 2, s. 116 a 137; JANÁČEK, Josef: *Sixt z Ottersdorfu, O pokoreni stavu městského léta 1547.* Praha 1950, s. 48 a 63.

²⁸³ JANÁČEK, Josef: *České dějiny. Doba předbělohorská I. 1526 – 1547. Díl 2.* Praha 1984, s. 168 – 169.

²⁸⁴ TOMEK, Wacslaw Wladivoj: *Dějepis města Prahy XI.* Praha 1897, s. 280. Pobyt knížete je doložen ve dnech 5.-20. září. Viz NA Praha, RG, kn. č. 33, f. 114^v; kn. č. 34, f. 117^r.

ského panovníka a tím i tichým podporovatel jeho mocenskopolitických plánů,²⁸⁵ do nichž měl být zapojen i v následujících desetiletích.²⁸⁶

Vraťme se ale k chystané protiakci vůči českým stavům. V předem připravené dřevěné tribuně v jedné z částí Vladislavského sálu zasedl po Ferdinandově pravici jeho stejnojmenný syn a již jmenovaní zástupci z Moravy. Na levé straně pak jako první u krále seděl těšínský kníže a za ním následovali pánové a rytíři z Opavského (hejtman Vavřinec z Drahotuš, komorník Jan starší z Vrbna ad.), Opolsko – Ratibořského (hejtman Jan Posadovský), Svídnického knížectví (kancléř Hanuš Gotsch, hejtman Matyáš z Lohova) a nechyběli dva zástupci Dolní Lužice.²⁸⁷

Kníže Václav III. Adam vyrazil ze svého sídla v Těšíně na cestu za králem kolem poloviny června 1547.²⁸⁸ Účastnil se již výše zmíněného soudu v Praze na počátku července a zůstal zde po celý tento měsíc. Jeho pražský pobyt se protáhnul, neboť očekával, že na královský dvůr dorazí i Jan z Pernštejna a bude s ním moci jednat o nevyrovnané finanční záležitosti. Prostředníkem ve sporu měl být samotný král.²⁸⁹ Pernštejnova příjezdu se těšínský kníže nedočkal a na počátku srpna byl nucen hlavní město Českého království opustit. Mezitím totiž nečekaně zemřel maršálek Těšínského knížectví Erazim Rudzký z Rudz,²⁹⁰ kterému kníže v čase své nepřítomnosti svěřil správu.²⁹¹ Václav III. Adam se navrátil na Těšínsko a určil svým zástupcem blízkého příbuzného zesnulého

²⁸⁵ Doprovod Ferdinandovi dělal kníže i při cestě do Vratislavi, kde byly v dubnu 1546 projednávány požadavky na plánovanou výpravu proti Turkům. Viz GRÜNHAGEN, Colmar.: *Geschichte Schlesiens II. Bis zum Vereinigung mit Preussen (1527 bis 1740)*. Gotha 1886, s. 66.

²⁸⁶ O tom dále kapitola III. c).

²⁸⁷ Zasedací pořádek při soudu publikován v *SNĚMY ČESKÉ II.*, s. 322 – 323, č. 127. V literatuře nejnověji viz VOREL, Petr: *Velké dějiny zemí Koruny české VII. 1526-1618*. Praha – Litomyšl 2005, s. 197 – 197 a s. 559, poznámka č. 2.

²⁸⁸ NA Praha, RG, kn. č. 41, f. 30^v – 31^r.

²⁸⁹ AČ XX., s. 257 – 258, č. 423. O finančních nesrovnalostech mezi těšínským knížetem a Janem z Pernštejna bude více pojednáno dále v textu.

²⁹⁰ K rodu Rudzkých z Rudz více viz PILNÁČEK, Josef: *Rody 4.*, s. 1024 – 1027.

²⁹¹ O tom se dovídáme v listu Ferdinanda I. Janovi z Pernštejna z 5. srpna 1547. AČ XX., s. 259 – 260, č. 427.

maršálka kancléře Václava Rudzkého z Rudz.²⁹² Po vyřízení nezbytných formalit znovu odcestoval ke králi na Pražský hrad, kde je jeho účast doložena 25. srpna na listině, kterou Ferdinand uděluje právo měšťanům z Plně, Českých Budějovic a Ústí nad Labem zasedat na sněmech přednostně hned za vyslanci Starého a Nového Města pražského.²⁹³ Tato tři, z velké části katolická, města byla odměněna za příkladnou pomoc králi v boji proti protestantům. Naopak mnohé svobody a práva s omezením pozemkové držby a hospodářské činnosti král odebral městům, jež se odmítla aktivně podílet na vojenské hotovosti a finanční pomoci králi a císaři. Mezi mnoha z postižených byly např. městské obce Tábor a Čáslavi, kterým král vydává své nařízení 24. září 1547 potvrzené i knížetem Václavem.²⁹⁴ Král potrestal také některé šlechtice (16 pánů a 19 rytířů) konfiskací části majetku nebo směně z alodu na manskou držbu. Zasáhl i proti zástupcům církve Jednoty bratrské, potvrzením tzv. Svatojakubského mandátu z roku 1508, čímž se její členové stali v Čechách psanci a setrvání v zemi jim zaručovala pouze konverze k jedné z legálně uznaných církví.²⁹⁵ Těšínský kníže po vydání královských mandátů opustil v říjnu Prahu a po několikadenní cestě se vrátil na zámek do Těšína. Zde před Vánoci zpečetil listinu potvrzující městu Bílsku privilegia udělená jeho předky.²⁹⁶ V Těšíně kníže dlouho nepobyl, protože jej král listem z 29. prosince znovu žádal, aby za ním přijel do Prahy a podílel se na posledním vypořádání s povstalci.²⁹⁷ Jak král slíbil, knížete na pražském

²⁹² Jako kancléř vystupuje na listinách od 27. listopadu 1545. *LT V.*, č. 503 (chybné datum). Srov. TRELIŇSKA, Barbara: *Kancelaria i dokument*, s. 231.

²⁹³ *SNĚMY ČESKÉ II.*, s. 525, č. 171.

²⁹⁴ *SNĚMY ČESKÉ II.*, s. 530 - 532, č. 176 - 177..

²⁹⁵ VOREL, Petr: *Velké dějiny*, s. 198 - 200, zde i starší literatura.

²⁹⁶ Svobodný trh, výnosy z rybníků, právo výčepu piva a vína, držbu pivovaru ad. *LT V.*, č. 517 (chybné datum). Opis viz AP Katowice, Oddział Cieszyn, KC, sign. 77, f. 431 - 433.

²⁹⁷ „[...] Osvícený ujče, náš věrný milý. Vědětit dáváme, že jsou toho některé pilné potřeby naše, pro kteréž osoby tvé při nás potřebujeme. Protož poroučíme, aby se k nám, nemeškajíc, ke dvoru našemu, jakž o tobě nepochybujem, vědouc jistú vuoli naší býti, vypravil, jináče nečiníce, neb tebe déle přes devět dní zdržovati neráčíme [...]”. NA Praha, RG, kn. č. 38, f. 247^v.

dvoře moc dlouho nezdržoval a po potvrzení listin pro česká města jej propustil.²⁹⁸

Jakou roli vlastně těšínský kníže a zástupci moravských i slezských stavů sehráli při soudech s poraženými povstalci? Král celý proces pojal jako okázalý projev své moci se všemi možnými nástroji, jenž bylo možné v dané situaci a dle jeho pojetí způsobu vlády použít – formy zastrašování, věznění, fyzického týrání, poprav i samotné presentace veřejných soudů nad jednotlivými provinilci.²⁹⁹ K legitimizaci svých nároků potřeboval zázemí okolních zemských obcí, které formálně zastupovali nejvyšší představitelé z daných oblastí – z Moravy biskup, nejvyšší hejtman, podkomoří ad.; ze Slezska to byl vratislavský biskup/nejvyšší hejtman a těšínský kníže. Všichni zúčastnění fakticky o výnosu soudu nerozhodovali, pouze svým podpisem stvrzovali králem navržené sankce a jejich pozice byla pouze pasivní. Např. přizvání těšínského knížete k jednáním můžeme chápat jako mocenský prostředek panovníka, kterým si chtěl zavázat mladého příslušníka piastovského rodu k císařskému dvoru a představit mu nejvyšší politiku i výhody spojené s loajalitou prokazovanou habsburské rodině. Dobrých kontaktů s králem si kníže vážil a v následujících letech jich dokázal také v rámci možností využít. Jistě, nemohl dosáhnout na přední stavovské úřady ve Slezsku,³⁰⁰ ani jinde v zemích koruny české, ale mohl se stát zástupcem a diplomatem habsburského panovníka při politických jednáních na zemských sněmech i u sousedních panovníků. Navíc

²⁹⁸ Zpátky na zámku v Těšíně je Václav III. Adam již 26. ledna 1548. *LT V.*, č. 519 (chybné datum).

²⁹⁹ Zamyšlení nad politikou prosazovanou habsburským panovníkem naposledy představil VÁLKA, Josef: *Trest a obnova pořádku. Normalizace. Ferdinand I. a počátky absolutismu III.* Časopis Matice moravské 125, 2006, s. 343 – 365, zde zejména závěrečné shrnutí na s. 364.

³⁰⁰ V úvahu by snad, vzhledem k jeho postavení, přicházel post nejvyššího hejtmana, ale ten byl od roku 1536, kdy zemřel Karel Minsterberský, obsazován výhradně vratislavskými biskupy (až do r. 1608). Srov. ORZECZOWSKI, Kazimierz: *Generalny starosta Śląska. Ewolucja urzędu.* Acta Universitatis Wratislaviensis 2616, Prawo 288, 2004, s. 115 – 133, zde s. 127.

byl zván na mnohé slavnosti pořádané Ferdinandem I. a posléze jeho potomky – Maxmiliánem a Rudolfem.³⁰¹

III. c)

SNAHY O POLSKOU KRÁLOVSKOU KORUNU

Těšínské knížectví se nacházelo na jihovýchodní hranici Polského království a od něj jej dělila pouze říčka Bílá (p. Biała), protékající dnešním městem Bielsko-Biała. Z Těšína, rezidence knížat, to bylo na královský dvůr do Krakova poměrně blízko, vzdálenost obou měst činí přibližně 100 km. Geografická poloha byla dobrým předpokladem k úzkým kontaktům mezi těšínskými Piastovci a v této době vládnoucí dynastií Jagellonců. Již Václavův praotec, Kazimír II., byl častým hostem na Wawelu, kde také během svatby Zikmunda I. s Bonou Sforzou vyjednal sňatek svého syna s Annou Braniborsko-Ansbašskou.

Václav III. Adam byl poprvé konfrontován s krakovským prostředím již ve svém mládí, kdy se účastnil svateb nástupníka trůnu Zikmunda II. Augusta (r. 1543 a 1553).³⁰² V následujícím období těšínský kníže často zajížděl na polský královský dvůr jako vyslanec českého krále Ferdinanda. S polským panovníkem jednal o různých politických záležitostech.³⁰³ Např. v roce 1556 byl pověřen spolu s Vilémem z Rožmberka, nejvyšším purkrabím Janem mladším Popelcem z Lobkovic na Horšovském Týně a Tachově (†1570)³⁰⁴ a karlístejnským

³⁰¹ Srov. kapitolu VI. b).

³⁰² Podrobněji viz kapitola VI. b).

³⁰³ I pozdější sepisovatel prvního stručného pojednání o životech těšínských knížat, Eleazar Tilisch, ocenil kontakty s polským dvorem, když napsal: „[...] Kníže Václav Adam [...] bývá často jako císařský vyslanec do Polska posílán, mnohokrát zastupoval jeho císařský majestát při korunovacích, svatbách a pohřbech. Dosáhl tímto a také pro svou povolnost a mírnost u polské koruny vážnosti a byla jemu od polských pánů vždy prokazována velká úcta [...]“. Cit. podle BENATZKY, Jindřich: *Nejstarší dějepis Těšínska*, s. 20.

³⁰⁴ Úřad zastával v letech 1554-1570. PALACKÝ, František: *Přehled nejvyšších důstojníků*, s. 366.

purkrabím Šebestiánem Markvartem z Hrádku a na Nekměří (†1558)³⁰⁵ vyjednávat s Jagelloncem o možnostech finančního příspěví na válku s Turky.³⁰⁶ V tomto období totiž vrcholily boje na jihovýchodních hranicích habsburské monarchie a sultán Sülejman I. (1520-1566) hrozil vpádem do hloubi Horních Uher i Rakous.³⁰⁷ Václav III. Adam pokračoval v jednání spolu s komisaři i na sněm do Vratislavi, kde měly být předloženy podobné požadavky jako polskému králi. Častá poselstva do Krakova byla dána i snahou Ferdinanda I. zajistit si pomocí sňatkových aliancí jeho dcer s polským králem politický vliv ve středovýchodní části Evropy.³⁰⁸

Intenzita kontaktů s Polskem³⁰⁹ se výrazně zvýšila v 70. letech 16. století. Bylo to způsobeno jednou důležitou událostí polských dějin, která zasáhla celý středoevropský prostor. Reflekovali ji i čeští učenci. Na konci století rektor pražské univerzity Marek Bydžovský z Florentina poznamenal: „[...] Téhož roku [1572] 7. dne července Zikmund August, král polský, krále Zikmunda I. syn, bez dědice umřel, věku maje let 52. Kraloval po otci svém 25 let. Ten byl posledním z rodu králův

³⁰⁵ Karlštejnským purkrabím byl v letech 1538-1558. TAMTÉŽ, s. 378.

³⁰⁶ „[...] Jakož jsme Vás milostivě za posly naše k králi polskému etc., k jeho lásce synu našemu milému etc., zříditi a vypraviti ráčili, a protož Vá[m] teď předkem jeden věřící list jeho lásce králi polskému svědčící a dvě instrukcí, jednu [v] latině, druhú českú v jeden rázem, a při tom také obzvláštně čtyři listy věřící, též na osoby Vaše svědčící, posílati ráčíme, v kterýchžto čtyřech listech, jakž na nápisu komu náležejí vyrozumíte. Psáti a milostivě těch osob žádáti ráčíme, co byste tak z strany věci našich s nimi mluvili a jednali, aby Vá[m] toho všeho, jako osobě naší k[rálovské] bez umenšení uvěřili. A potřeby naše při jeho lásce králi polském, pánu svém, i tolikéž Vás posly naše fedrovali, tak jakž jsme vždycky předešle i nyní té milostivé naději k ním býti. A to vskutku seznávali, že jsou se v potřebách našich povolově propůjčovati dali, a tolikéž i nyní nepochybujeme, než-li že tak učiní. A protož, tak jakž jsme Vá[m] zde milostivě poručili, tolikéž i nyní poroučíme, což nejspíše možné, abyste se k jeho lásce králi polskému najíti dali. A cestu svú k Varšavě a nebo, kdež byste jeho lásku najíti mohli vzali a potřeby naše, na kterýchž Vá[m], jaký o to[m] sami vědomost dobrú máte, znamenitě a mnoho záleží. Při jeho lásce králi polském se vši pilností a bedlivostí podle duověrnosti, kterúž k Vá[m] máme i tak, když toho kdy čas uznáte na též listy věřící jednali, žádné práce a péče v to[m] nelitujte. A což tak sjednati a spuosití toho nás všeho dnem i nocí tejná nečiníte, abycho[m] se vědic čím spraviti [...]“ NA Praha, RG, kn. č. 60, f. 72^r – 72^v (18. listopadu 1556, Vídeň) a f. 72^v – 73^r (19. listopadu).

³⁰⁷ O tureckém nebezpečí viz např. VOREL, Petr: *Velké dějiny zemí Koruny české VII.*, s. 277 – 281, zde další literatura k tématu.

³⁰⁸ CYNARSKI, Stanisław: *Z dziejów stosunków polsko-austriackich w drugiej połowie XVI wieku.* Sobótka 38, 1983, s. 470 – 477.

³⁰⁹ O četnosti cest do Polského království viz např. MZA Brno, G 83 MM, inv. č. 164, f. 184 (1. května 1564); SOA Třeboň, CR – registratura, z Ludanic, sign. 41, karton 100 (26. ledna 1552).

*polských, kteříž pošli z kmene Jankulův a velikých knížat litevských a kralovali v Polště 181 let [...]“.*³¹⁰

Po smrti posledního Jagellonce na tuberkulózu přistoupili polští stavové k volbě nového krále dle zásady „electio viritim“, kdy měl právo volby panovníka každý v Polsko-litevské unii usedlý šlechtic.³¹¹ Svou příležitost vytušili i Habsburkové a začali vyvíjet aktivitu, která by jim mohla zaručit úspěch.³¹² Nedlouho po smrti Zikmunda II. Augusta (17. srpna) Maxmilián II. vyslal do Polska své zástupce, v jejichž čele byl nejvyšší purkrabí Vilém z Rožmberka a kancléř Vratislav z Pernštejna. Celá družina čítala více než 50 šlechticů a byla tvořena nejvyššími zemskými úředníky.³¹³ Zda se k nim připojil i Václav III. Adam, nemohu potvrdit, schází pramenné informace, ale s velkou mírou pravděpodobnosti se tak stalo. Kandidátů na polský trůn bylo hned několik. Kromě již zmíněných Habsburků, jmenovitě Maxmiliána II. a jeho syna Arnošta, také francouzský princ Jindřich z Valois, z Ruska Ivan IV., švédský král Jan III., ferrarský kníže Alfons II. d'Este, Jan Kostka a další tři desítky méně či více vý-

³¹⁰ KOLÁR, Jaroslav (ed.): *Marek Bydžovský z Florentina, Svět za tři českých králů*, s. 162.

³¹¹ CHMELAR, Jiří: *Když je země bez krále. Polsko ve druhé polovině 16. století*. Dějiny a současnost 30, 2008, č. 6, s. 17 – 20, zde s. 18.

³¹² Tématu habsburské kandidatury a okolnostem kolem volby nového krále v Polsku bylo již věnováno několik publikací i drobnějších studií. Výběrově uvádím některé důležitější práce: TOMEK, Wacław Wladivoj: *Snahy domu rakouského o nabytí koruny polské w šestnáctém století. Za Maxmiliána II.* Časopis českého Museum 25, 1851, č. 2, s. 102 – 122 a č. 3, s. 43 – 61; DVORSKÝ, František: *Účast stavů českých a císaře ruského při volbě polského krále l. 1573-76.* Slovanský sborník 4, 1885, s. 6 – 18, s. 62 – 72, s. 120 – 127; MACŮREK, Josef: *Čechové a Poláci v 2. pol. XVI. století (1573-1589).* (Tři kapitoly z dějin Česko – polské politické vzájemnosti). Praha 1948; TÝŽ: *V opozici proti habsburské politice vůči Polsku (od 70. let 16. stol. do počátku 17. stol.)*. In: TÝŽ (ed.): *Češi a Poláci v minulosti 1.* Praha 1964, s. 229 – 241. Starší práce českých historiků jsou ale zatíženy dobovým míněním a je v nich nadhodnoceno vzájemné „slovanství“, a tím domnělé sepejetí obou zemí. Nověji na základě kritického zhodnocení pramenů viz BUES, Almut: *Die habsburgische Kandidatur für den polnischen Thron während des Ersten Interregnums in Polen 1572/73.* Wien 1984; TÝŽ: *Stosunki Habsburgów z Polską i ich starania o polski tron w latach 1572-1573.* Kwartalnik Historyczny 102, 1995, s. 3 – 14 a jednotlivé kapitoly z publikací PÁNEK, Jaroslav: *Poslední Rožmberkové. Velmoži české renesance.* Praha 1989, s. 161 – 181 a TÝŽ: *Vilém z Rožmberka. Politik smíru.* Praha 1998, s. 175 – 201.

³¹³ NA Praha, SM, inv. č. 1031, sign. G 4/1 – 3, karton 779 (koncepty císařovy korespondence).

znamných polských šlechticů.³¹⁴ Někteří z místní šlechty si ale žádali osobu z „domácí“ dynastie (nejlépe Piastovce), za níž byli považováni i představitelé z řad domácích magnátů a vysoké šlechty. Jako vhodný kandidát se mohl zdát 34letý Jindřich XI. Lehnický, jenž byl u polského dvora v minulých letech častým hostem a pro mnohé polské aristokraty znám svým okázalým vystupováním.³¹⁵ Problémem byla ale podmínka, že zvolený král si musí vzít za manželku sestru zemřelého krále, Annu (1523-1596). Dalším z piastovských uchazečů byl těšínský kníže.³¹⁶ Kandidatura obou slezských knížat byla spíše formální a nemohli konkurovat Habsburkům nebo francouzskému králi, kteří disponovali dostatkem peněz (půjčených) a mohli lépe ovlivňovat výsledek volby. I jejich celoevropská vážnost jasně převyšovala majetkově a politicky bezvýznamná knížata, typu Václava III. Adama a Jindřicha XI.

Faktické rozložení sil před volbou nejlépe vystihuje dobový traktát neznámého autora, který trefně popisuje jednotlivé pretendenty trůnu: „[...] kníže pruské dobře jmíti tovaryšem, ale ne pánem, poněvadž oni sám i jejich obyčeje nejsou pro nás / král švédský i nám i Švédem rozkazovati nemůže, vězte co bylo, kdy Vladislav byl králem uherským i polským a syn ještě dítě již přijal za krále i korunován od Švédův, Batoremu není slušné králem býti, z těšínského, z Haušpachu neuznávám slyšení, to býti pravím, poctivě a užitečně, pan markrabě, tolkéž jak i August / z Karolusem nevidí mě se, aby my též z nich jaký užitek měli, a po některým času opomenul by nám sestru / knížetem pomorským dobře tak všichni nám holdují / z Bítova a z Limburka a těch všech moci z scestí a posehy neužitečné nám zolášť Polákuom nepotřebně / ale o vším ty všecky na stranu poodloživoše, o třech jest číniti / o Moskvitina, o Arnošta, o

³¹⁴ Podrobný přehled všech kandidátů viz BUES, Almut: *Die habsburgische Kandidatur für den polnischen Thron*, s. 24 – 41.

³¹⁵ Kontakty lehnického knížete s polským prostředím přiblíženy v BAZYLOW, Ludwik: *Księstwo legnickie w drugiej połowie XVI wieku na tle stosunku do Polski i Rzeszy Niemieckiej*. *Śląski Kwartanik Historyczny Sobótka* 26, 1971, s. 471 – 503; BORAS, Zygmunt: *Śląski książę renesansu*, s. 128 – 129.

³¹⁶ BUES, Almut: *Die habsburgische Kandidatur*, s. 39 – 41.

*Francoza / z strany Moskvy pokoj Vám sladký, ale o přirození ukrutnosti, jeho a právě dědičně nic nemyslíte, páni bratři naší [...]*³¹⁷

Z českých zemí byli na volbu do Polska vysláni, podle rozhodnutí zemského sněmu, Vilém z Rožmberka, Ladislav starší z Lobkovic na Chlumci a Jistebnici (†1584) a v neposlední řadě také kancléř Vratislav z Pernštejna, švagr těšínského knížete.³¹⁸ Volební sněm byl zahájen 7. dubna 1573 na poli poblíž vsi Wola u Varšavy.³¹⁹ Sjelo se zde několik tisíc šlechticů oprávněných odevzdat svůj hlas.³²⁰ Před shromáždění vystoupil Rožmberk s Lobkovicem – ve své řeči

³¹⁷ Poškozený rukopis pod názvem „Zdání a rozsouzení o vyvolení krále polského“ uložen v MZA Brno, G 1 BS, sign. 2594, f. 2^r – 3^v. Zde také volební propozice francouzského krále (f. 4^r – 6^v). Podobně orientované politické texty publikovány v WIERZBOWSKI, Teodor (ed.): *Wiersze polityczne i przepowiedne, satyry i paskwile z XVI wieku*. Biblioteka zapomnianych poetów i prozaików polskich XVI-XVIII w. Zeszyt 24. Warszawa 1907. O pramenech tohoto typu viz příspěvky BŮŽEK, Václav: „Od Rakous a od Moskvy zbav nás, pane bože, všecky“. (K projevům sarmatismu v polskolitevské unii po vymření Jagellonců). *Acta Universitatis Carolinae - Philosophica et Historica* 1, *Studia Historica* 55, 2003, s. 137 – 143; Týž: *Dvojí obraz Polska v politické satire z poloviny sedmdesátých let 16. století*. In: Iwańczak, W. – Gładkiewicz, R. (edd.): *Polaków i Czechów wizerunek wzajemny (X-XVII w.)*. Wrocław – Warszawa 2004, s. 169 – 180; PÁNEK, Jaroslav: *Český obraz Poláků v předbělohorské době*. In: *Tamtéž*, s. 155 – 168.

³¹⁸ Doprovázet je měli Albrecht Kapoun ze Svojkova a Ondřej Zuter. Viz *SNĚMY ČESKÉ III.*, s. 731 – 732, č. 367.

³¹⁹ MAŤA, Petr: *Volení a volitelé ve staré Evropě. Volební praktiky před zrodem parlamentarismu*. *Dějiny a současnost* 28, 2006, č. 5, s. 30 – 32. V některých pramenech se uvádí, že se sněm konal u obce Praha (dnes Praga, městská část Varšavy) a zahájen byl již 5. dubna 1573. Srov. poznámku uvedenou níže.

³²⁰ Jak měla volba probíhat nám přibližuje autor již zmiňovaného traktátu. Podle rozhodnutí sněmu se mělo postupovat takto: [...] *Den k volení krále jest [j]menován na neděli Misericordias [5. 4. 1573] v Varšavě, za ní strany Visly, v svobodným poli, při jedne vsi, slove Praha, k takovému dni volenému má každá panská a rytířská osoba seřízená a svobodná státi, a žádný velký pán přes 50 koní jízdních míti. Oficírové pak přes 30, rytířská osoba přes 20 koní, a mají přijeti bez ručnic, lukův, špišův [!], zbroje, pantcířův a táří, jednomu obecní broje nésti, a mají se sjeti tu sobotu před neděli Misericordias domini, v neděli pak má mezi vším lidem ten celý den v posluchání kázání, zpívání, modlení a poščení zachováno a zdržáno býti, v pondělí nazejtř mají všeckej potentáti a orátoři slyšání bejti a po nich instrukcí jejich se žádati, a každý vejvodství rozdělně zústati. I tu má každé vejvodství obzvláštně svou radu zavírat, i poněvadž houf veliký lidu bude, kteří vejvodství usedli sou osob deset nebo dvanácte, z rytířstva k tomu naříditi mají, a ty se mají potomně v příští středu společně, sjíti a jedno každé vejvodství své dobrá zdání přede všemi stavy vysloviti a osoby jména oznámiti, kterého každého z vejvodství nyní miní pána voliti, pak též by se v kterém vejvodství přitrefilo, kteréž by mnoho osob oznamovalo, mají to mezi sebou tak dlúho konati, ač se spolu při největším na štyrech osobách snesú, i tak žádný mimo šíři osoby více, na plac sebou přinašeti nemá, a když tak všech třiceti vejvodství, kteréž v celé koruně a zemích k ní příslušejících se rozdělí, jeden každý má své nařizené jmenovatele nepodezřelí jmíti, mají jména jejich pořádně znamevání býti [...]*. MZA Brno, G 1 BS, sign. 2594, f. 7^r – 8^r.

se snažili volitele přesvědčit o kvalitách habsburského kandidáta.³²¹ Jak vypadal projev slezských knížat a co obsahoval, není známo. Po vleklém jednání byl 11. května 1573 prohlášen polským králem Jindřich z Valois, který obdržel nadpoloviční většinu hlasů od všech oprávněných voličů.³²² Velkou mírou se na rozhodnutí polských šlechticů projevíly sliby a finanční dary francouzských posílů, a také obava z odvety slibované tureckým sultánem.

Habsburský panovník byl výsledkem velmi zklamán a na pozvání ke korunovaci nového krále jistě reagoval podrážděně. Tímto, pro něj nevděčným úkolem, pověřil těšínského knížete, který se v Polsku dostatečně orientoval a byl znám místní nobilitě. Listem z 19. srpna 1573 mu Maxmilián poslal informace o plánované korunovaci, které měl předcházet pohřeb posledního Jagellonce Zikmunda II. Augusta.³²³ Doprovod měli knížeti dělat císařovi rádci Ondřej Dudić a Zigfríd Preiner. Obě slavnosti byly v Krakově připravovány na konec masopustu následujícího roku. Václav III. Adam nemohl císaře odmítnout, ale na cestu nebyl dostatečně připraven. Vratislavovi z Pernštejna psal 21. prosince 1573 o problémech, které s plánovanou cestou má: „[...] jestliže by se při těch ceremoniích a podle instrukcí je[h]o cí[sařské] mi[l]o[s]ti latinským jazykem, kerého já povědom nejsem, promlúvati mělo, neuměl bych tej potreby jeho mi[l]o[s]ti císařské túž latinskú řečí konati. Va[ší] [mil]o[s]ti přátelsky prosím, že při jeho mi[l]o[s]ti císařské jednati ráčíte, aby někoho, kdo by takovou potrebu tímž latinským jazykem při mne vyříditi pomohl [...]“.³²⁴ Druhým problémem byl nedostatek financí knížete na cestu a pobyt v Krakově, a proto Vratislava prosil, aby vyjednal potřebné pení-

³²¹ Podstatné části z jejich projevu publikovány v DVORSKÝ, František: *Účast stavů českých*, s. 12 – 13.

³²² Např. lehnický kníže dostal pouhé tři hlasy. BAZYLOW, Ludwik: *Księstwo legnickie*, s. 495.

³²³ KASPERLIK VON TESCHENFELD, Matthias: *Herzog Wenzel`s von Teschen Wirksamkeit*, s. 22. Polský překlad dopisu publikován v POPIOŁEK, Franciszek: *Przyczynki do dziejów polsko-śląskich*, s. 197.

³²⁴ SOA Litoměřice, pobočka Žitenice, LRR, B 100, f. 25 – 27. Úplná edice viz TURKOVÁ, Magdaléna: *Těšínská knížata*, s. 34 – 36, č. 7.

ze u císaře,³²⁵ neboť jeho doprovod má čítat přes 150 jezdců. Václav, jak v dopise tvrdí, by o ně nežádal, kdyby nebyl ve svízelné finanční situaci po odprodeji pěti panství a splácení dluhů po zemřelém synovi Fridrichu Kazimírovi.³²⁶ Těšínský kníže se jako zástupce Maxmiliána vydal na cestu počátkem února a 10. dne tohoto měsíce se účastnil velkolepého pohřbu krále Zikmunda II. Augusta,³²⁷ jehož pozůstatky čekaly na uložení v katedrále na Wawelu více než 19 měsíců. Jedenáct dnů po pohřbu následovala korunovace Jindřicha z Valois. Ten v Polsku ale moc dlouho nepobyl. Poté, co se dozvěděl o smrti svého bratra Karla IX., neváhal a v noci z 18. na 19. června 1574 během hostiny utekl i s královskou pokladnicí z Krakova a do Polska se již nikdy nevrátil. Pro opuštění země si vybral nejrychlejší možnou cestu, která směřovala přes Těšínsko a posléze Moravu dál do rodné země. Poté, co v královském sídle zjistili, že panovník využil jejich nepozornosti a nikým nepozorován opustil se svými věrnými wawelské komnaty tajným východem, začala rychlá mobilizace jezdectva, které se jej pokusilo zadržet. Vojvoda Tęczyński jej dostihl ale až za hranicemi království u hornoslezského města Pštiny, kde již neměl právo maskovaného krále zatknout.³²⁸

I když tento riskantní podnik Jindřicha z Valois není přímo předmětem této kapitoly, zastavme se přesto ještě na okamžik u jeho průjezdu Těšínským knížectvím, který je díky vydaným pramenům dosti dobře zmapován.³²⁹ Plán

³²⁵ Ten se často obracel v záležitostech financování pobytů posílů v Polsku na český zemský sněm, aby mu poskytl potřebnou hotovost. NA Praha, SM, inv. č. 1031, sign. G 4/1 – 3, karton 779 (zde žádost o 10 000 kop grošů).

³²⁶ TURKOVÁ, Magdaléna: *Těšínská knížata*, s. 34 – 36, č. 7.

³²⁷ POPIOŁEK, Franciszek: *Przyczynki do dziejów polsko-śląskich*, s. 197.

³²⁸ PRZEZDZIECKI, Alexander (ed.): *Jagiellonki polskie w XVI. Wieku. Korrespondencya Polska Królownej Zofii Jagiellonki Księżnej Brunświckiej i Królownej Jadwigi Jagiellonki Margrabiny Brandeburskiej. Z archiwum Ksqżąt Brunświckich w Wolfenbüttel i z archiwum rodziny królewskiej w Berlinie, z dodaniem niektórych innych spótczesnach wydana i historycznym wątkiem powiązana*. Tom IV. Kraków 1868, s. 164 – 166.

³²⁹ Následující část textu čerpá informace ze studie ŠTĚPÁN, Václav: *Cesta krále Jindřicha III. z Valois přes Slezsko a Moravu v roce 1574*. Ročenka Státního okresního archivu v Olomouci 10 (29), 2001, s. 81 – 105, zde zejména s. 93 – 95.

Jindřichovy cesty byl do detailu promyšlen; počítalo se s přesně načasovanými přestávkami k odpočinku a výměně koní. Ze Pštiny pokračoval král přes Struměň, nevelké městečko těšínského knížete, Zebřidovice a Marklovice až do Fryštátu. Členové jeho doprovodu mu doporučili se zde občerstvit a nakonec i přespat. Vybrali pro něj hostinec, který byl v té době součástí městského pivovaru těsně přiléhajícího ke zdejší radnici na rohu náměstí. Zda věděl Václav III. Adam o pobytu polského krále na svém území, není známo, ale na počest této krátké epizody v dějinách města byl vedle erbu těšínských Piastovců na frontální části radnice, jež byla vystavěna v raně renesančním slohu po požáru města v roce 1511,³³⁰ osazen do zdi také erb Jindřichův s nápisem: *Henricus D. G. Galliae Poloniae Rex, Prussie, Russie, Massovie, Samogetique, Magnus Dux Lithuaniae atque Dux Andegaviensis, Anno Domini 1574, die 19. Junii hora 17, Freistadie fuit, apud Johannem Facia,*³³¹ který byl později odstraněn a jedinou informací o něm zůstává zápis v deníku francouzského měšťana projíždějícího tudy roku 1597.³³² Po jednodenním pobytu opustil král bývalé rezidenční město těšínských knížat a odjel přes Orlovou, Petřvald a Polskou (Slezskou) Ostravu na Moravu. Polští stavové se jej snažili ještě marně přesvědčit k návratu, ale po necelém roce čekání jej zbavili 26. května 1575 trůnu a byli nuceni vyhlásit další volbu panovníka.

O situaci v Polsku po útěku Jindřicha z Valois zasílal Václav III. Adam na vídeňský dvůr informace,³³³ které byly pro císaře velmi cenné, neboť přinášely

³³⁰ BENATZKY, Jindřich: *Významné stavební památky v Karviné I – Fryštátě*. In: Plaček, V. – Plačková, M. (edd.): Karviná. Sborník příspěvků k dějinám a výstavbě města. Karviná 1968, s. 290 – 295, zde s. 292.

³³¹ V překladu: *Jindřich, z Boží milosti král francouzský a polský, pruský, ruský, mazovský a žmuďský [vévoda], velkokníže litevský a vévoda z Anjou, léta Páně 1574, dne 19. čerona o 17. hodině byl ve Fryštátě u Johanna Facii [Jana Faciáše].*

³³² ŠTĚPÁN, Václav: *Cesta krále Jindřicha III.*, s. 94.

³³³ V ojediněle zachovaném originálu listu z 31. října 1574 kníže Maxmiliánovi vlastnoručně píše: „[...] Gnedister keyser und herr, es hat mir eyngudtter freundt, von Warssaw eyn copey des schreybens welches die senatores, und die ganze versamlung auf yezt gehaltenem landtag zu Warssaw yhnem kunige geschrieben zugeschekt, welchs ych Euer ro[mischen] key[serlichen] ma[jes]t[at], untherthenigst zuschickt [...]“. NA Praha, Morava, inv. č. 2091.

často podrobné zprávy o jednáních předních politiků a zástupců magnátských rodů.³³⁴ Bohužel se nám těchto pramenů mnoho nezachovalo a nelze proto přesně říci, jakou roli sehrával těšínský kníže v jednáních o následné kandidatuře Maxmiliána II. V roce 1574 se vyvíjela situace habsburského vládce příznivě; pro jeho volbu bylo nakloněno mnoho magnátů a zdálo se, že hlasování proběhne hladce, i když svou roli zde pořad hrála čtyřicátnice Anna Jagellonská, kterou si musel budoucí král neprodleně vzít za manželku. Sama cítila, že je dána napospas osudu a mocenskopolitickým machinacím polské aristokracie, jak to neopomenula zdůraznit v dopise své setře Žofii: „[...] *Wie to Pan Bóg, na co się złego zbiera: Piasta chcą a drudzy syna cesarskiego; chcą jakie praktyki czynić z nim, aby mnie dali za niego. Taki ci myślą o tém, i teraz piszą do cesarza, kogo się w tém zaniechają. O to się starają, jakoby jego syna obrali. Ale dla Boga, niewspominaj W. K. M. o tém, bo mi to [w] wielkiej tajemności opowiadał ten, co jechać ma tam. Jakom pierwej niewierzyła, co mi uczynili wielką szkodę a zelżywość, i teraz bardzo sparzyłam się na téj obietnicy [...]*“.³³⁵

Do jednání se podstatným způsobem vložil sedmihradský kníže Štěpán Bathory (*1532-†1586), finančně podporován tureckým sultánem. Skrytým protivníkem Maxmiliána II. z českých zemí byl i jeho vyjednávač a hlavní diplomat Vilém z Rožmberka.³³⁶ Ten se polským stavům při poslední volbě zalíbil natolik, že část z nich si jej přála za panovníka. I když také on vydával nemalé částky na podporu svého vítězství a udržoval kontakty pomocí šifrovaných listů,³³⁷

³³⁴ Mezi nimi byly i tištěné letáky a noviny. Srov. list císaře z 8. října 1574 – POPIOLEK, Franciszek: *Przyczynki do dziejów polsko-śląskich*, s. 198.

³³⁵ Cit. podle PRZEZDZIECKI, Alexander (ed.): *Jagiellonki polskie*, s. 196, č. 43 (22. prosince 1574).

³³⁶ O jeho účasti více viz ВЕРЖЬОВСКИЙ, Ведоръ: *Дѣз кандидатуры на польскій престоль Вльгельма изъ Розеньерга и эрцгерцога фердинанда 1574-1575*. Варшава 1889; SOBIESKI, Waclaw: *Vilém z Rožmberka a Jan Zamojski*. In: Weingart, M. – Dobiáš, J. - Paulová, M.: *Z dějin Východní Evropy a Slovanstva*. Sborník věnovaný Jaroslavu Bidlovi profesoru Karlovy university k šedesátým narozeninám. Praha 1928, s. 287 – 292; SLACH, Miroslav: *Kandidatura Viléma z Rožmberka na polský trůn v letech 1573-1575*. Jihočeský sborník historický 33, 1964, s. 130 – 148; Týž: *Kandydatura Wiléma z Rožmberka na tron polski w latach 1573-1575*. Sobótka 21, 1966, s. 420 – 436; PÁNEK, Jaroslav: *Poslední Rožmberkové*, s. 173 – 181; Týž: *Vilém z Rožmberka*, s. 191 – 201.

³³⁷ Uloženy v SOA Třeboň, Historica Třeboň, sign. 4834/36.

nemohlo to důrazně přesvědčit polské šlechtice, kteří se na sněmu v prosinci 1575 rozdělili na dva tábory – horní sněmovna zvolila králem Maxmiliána a ostatní šlechta si vybrala Štěpána Báthoryho. Sedmihradský kníže se ihned po dvojakém výsledku rozhodl pro rázné řešení situace. Rychle ovládl se svou ozbrojenou družinou téměř celé Polsko a nenechal nikoho na pochybách, kdo je novým panovníkem „Rzeczypospolitej Obojga Narodów“.

Příznivci císaře Maxmiliána se ale nehodlali vzdát. Habsburka vyhlásili 18. prosince za právoplatného vládce. Podobně postupovala i nižší šlechta, která již o tři dny dříve jmenovala naopak králem sedmihradského vévodu. Jediným možným řešením situace bylo svolání dalšího sněmu, jenž by rozhodl o platnosti volby na tu či onu stranu. Maxmilián ihned (23. prosince) informoval těšínského knížete a žádal jej, aby jel na plánovaný sjezd do jihopolského Jędrzejowa (asi 85 km severovýchodně od Krakova) a zastupoval jej spolu s Matyášem z Lohova, hejtmanem Svídnicko-Javorského knížectví a Fabiánem ze Schoneichu při jednání.³³⁸ Václava III. Adama ale v této době postihla dna v největší síle. Nemoc způsobená špatnými stravovacími návyky jej úplně paralyzovala v těšínském sídle. Knížeti se projevila jak na nohou (podagra), tak i na horních končetinách (chiragra) a znemožňovala mu jakýkoli pohyb. Proto musel odeslat králi i jeho kancléři, Vratislavovi z Pernštejna, omluvný dopis. Právě Vratislava prosil o zařízení prominutí u císaře: „[...] Můj zoláště milý pane švagře, račte dokonale věřiti, že netolko těžkost podogry, kteráž mne od několika dní složila a trápí, na překážku jízdy mej jest. Ale tudy mi více bolesti přibylo, že nejmilostivější vůle jeho mi[l]o[s]ti cí[saršské] v tej potřebě (což bych s chutí rád byl učinil) vykonati nemohu. Va[ší] [mil]o[s]ti přátelsky prosím, že mne v tom, příčinu Božského dopuštění, u jeho mi[l]o[s]ti cí[saršské] omluvna učiniti dopomáhati račíte. Neb jeho cí[saršské] mi[l]o[s]ti vždycky věrně a povolně sloužiti, pokudž mi jednom pán Bůh zdraví popříti

³³⁸ KASPERLIK VON TESCHENFELD, Matthias: *Herzog Wenzel`s von Teschen Wirksamkeit*, s. 23 – 24, zde publikována podstatná část panovníkova listu. Podobný adresoval Maxmilián i stavům království Českého (DVORSKÝ, František: *Účast stavů českých*, s. 67, poznámka pod čarou). Další dopis poslal císař knížeti 2. ledna 1576 (s. 24).

ráčí, jsem hotov [...]".³³⁹ Jak moc Václava III. Adama bolesti sužovaly je vidět na konci téhož listu, kde místo obvyklého podpisu, pisař pouze poznamenal: „*Pro bolest ruku vlastní podepsati sem se nemohl*“. Na sněm, který byl zahájen 18. ledna 1576, delegoval Maxmilián znovu Viléma z Rožmberka a spoléhal na jeho dobré kontakty s Poláky.³⁴⁰ Z Jędrzejowa ale přišly od poslů nedobré zprávy, že polští stavové nehodlají přijmout Habsburka na polský trůn a trvají na volbě sedmihradského vévody. S těmito novinkami se císař podělil i v listu těšínskému knížeti, ve kterém mu oznamuje definitivní potvrzení Štěpána Báthoryho polským králem (v dopise jej označuje jako „*des Weida*“). Vyhrocenost situace byla zjevná, [...] a proto, píše v tomtéž listu císař těšínskému knížeti, *nařizujeme Ti, abys, jak nejdříve budeš moci, k nám přijel a spolu se stavy a vyššími úředníky radu v tom vzal nad správou země, pro její užitek a vše dobré [...]*.³⁴¹ Následující český sněm císaři doporučil, aby nejednal unáhleně a spor vyřešil mírovými prostředky.

I když byl 1. května 1576 korunován Štěpán Báthory polským králem, Maxmilián se nevzdával myšlenky na vojenský zásah, který by bezpochyby rozpoutal mnohem větší konflikt, jenž by se mohl rozšířit i na okolní země Koruny české, a zejména pak na přilehlé slezské oblasti. Možného nebezpečí si byl vědom také Václav III. Adam, a proto dne 12. května těšínskou městskou radu důrazně nabádal: „[...] *Uznáváme u sebe za velmi dauležitú potřebu, poněvač tu blízko hranic týhož královstvou přisedíme a zde spolu s Její m[ilostí] kněžnú, manželku naši, a dítkami našimi byt knížecí máme, abychom spolu s Vámi včas a ne tehdá, kteréž by již toho potřeba nastala, střelbú a všemi potřebami k obraně proti nepříteli náležitými dobře opatření byli [...]*“. Zajištěna měla být stálá posádka na hradbách, konšelé měli opatřit dostatek střelného prachu, olověných nábojů do ručnic a „*jiných*

³³⁹ TURKOVÁ, Magdaléna: *Těšínská knížata*, s. 38, č. 9 (7. ledna 1575, Těšín).

³⁴⁰ Srov. PÁNEK, Jaroslav: *Poslední Rožmberkové*, s. 179.

³⁴¹ KASPERLIK VON TESCHENFELD, Matthias: *Herzog Wenzel`s von Teschen Wirksamkeit*, s. 24; POPIOLEK, Franciszek: *Przyczynki do dziejów polsko-śląskich*, s. 200 (21. ledna 1576, Vídeň).

potřeb ke střelbě náležitých“.³⁴² Podobná, ale v mnohém důslednější opatření, žádal od správců hukvaldského hradu o několik dnů později v obšírné instrukci olomoucký biskup Jan Mezoun z Telče, který si přál, aby sídlo jeho panství bylo zásobeno nejenom vojenským arsenálem, ale i množstvím potravin na několik týdnů dopředu. Snad očekával dlouhodobější obléhání svého hradu.³⁴³

Mezitím se Maxmilián vydal na zasedání říšského sněm do Řezna (7. června 1576), kde projednával finanční pomoc proti Turkům a náboženské otázky.³⁴⁴ Netušil, že je to jeho poslední politické jednání, kterého se účastní. Zemřel „tiše a pokojně v Pánu mezi osmou a devátou hodinou předpolední“ poslední den zasedání 12. října³⁴⁵ a paradoxně jeho úmrtím se vyřešila možnost dalších kroků ve sporu o polský trůn.

Následník českého trůnu, Rudolf II. (*1552-†1612), měl plné ruce práce se zařizováním pohřbu svého otce, kterého se měl účastnit také těšínský kníže, a přesto musel neustále myslet na nebezpečí možných vojenských akcí nového polského panovníka. Jelikož vratislavský biskup Martin Gerstmann sloužil u těla zesnulého na Pražském hradě mše, byl jmenován dočasně vrchním velitelem slezské zemské hotovosti Jiří II. Břežský. Václav měl mobilizovat své poddané, tak aby byli připraveni čelit náhlému útoku nepřítele.³⁴⁶ Tato obava trvala i nadále, jak se dovídáme z listů adresovaných knížeti na zámek do Těšína. V polovině dubna roku 1578 je vysloveno císařem opětovné přání, aby kníže

³⁴² BUCHHOLZ-JOHANEK, Ingeborg – SPYRA, Janusz (edd.): *Aloys Kaufmann, Gedenkbuch*, s. 48 – 49, č. I., 76.

³⁴³ Kritická edice tohoto pramene publikována ve studii AL SAHEB, Jan: *Instrukce olomouckého biskupa Jana Mezouna z Telče z roku 1576 k zajištění obrany hradu Hukvaldy v případě války s Polsko-litevskou unií*. Práce a studie Muzea Beskyd – Společenské vědy 17, 2006, s. 67 – 73; stručněji ŽÁČEK, Rudolf: *Příprava hradu Hukvaldy k obraně roku 1576*. Těšínsko 32, 1989, č. 2, s. 28 – 29.

³⁴⁴ VOREL, Petr: *Říšské sněmy a jejich vliv na vývoj země Koruny české v letech 1526-1618*. Pardubice 2005, s. 85 a 149.

³⁴⁵ Zprávu o „dobré“ smrti císaře Maxmiliána si poznamenal bývalý hofmistr jeho synů Adam z Dietrichštejna. Edice viz STEJSKAL, Aleš (ed.): *Poslední noc Maxmiliána II. očima Adama z Dietrichštejna. (Příspěvek k dílu Václava Břežana)*. Archivum Trebonense, 1996, s. 96 – 106, citace použita podle s. 102.

³⁴⁶ List Rudolfa II. z 5. března 1577 publikován v POPIOLEK, Franciszek: *Przyczynki do dziejów polsko-śląskich*, s. 200.

sháněl informace „*ve dne i v noci*“ o Štěpánu Bathorym, o místech jeho pobytu, dvoru a kontaktech s potenciálními agresory,³⁴⁷ neboť „[...] *jistě víš o napadení Jiřího Brauna z Otic a na Wartenberku, našeho komorního rady, který na cestě z Wartenberku do Meziboří³⁴⁸ byl napaden a zajat Poláky, a jeho sluha i s jednou šlechtičnou zabiti byli [...], proto taky osobě tvé nařizujeme, neboť jsi na hranici polské, abys – z ohledu na potřeby naše i země naší – v největší tajnosti byl na pozoru vůči polským záležitostem a o tom, o čem se dovědět budeš moci, tejna biskupa nečtiň [...]*“.³⁴⁹ Kníže se snažil informace z Polska shánět v dostatečném množství, dokonce v této věci poslal do Krakova svého sluhu, ale císař přesto nebyl dostatečně spokojen a v několika dopisech jej napomíná, aby zprávy posílal častěji. Václav se měl kontaktovat také s císařským dvorním informátorem, Ondřejem Dudičem, jehož služeb u polského dvora Habsburkové využívali v 60. i po celá 70. léta.³⁵⁰

I když tyto obavy byly plané a víceméně nedošlo k vážnějším šarvátkám, po několik let udržovaly místní obyvatelstvo a jeho vrchnost v napětí z dalších událostí, které přijdou z neklidem zmítaného Polského království, kde se opět za několik let bude schylovat k velkým, ale v tomto případě už nejen politickým bojům.³⁵¹

III. d)

³⁴⁷ TAMTÉŽ, s. 201 (14. dubna 1578, Praha).

³⁴⁸ Międzybórz/Międzybórz Sycowski (n. Neumittelwalde), město v Olešnickém knížectví, dnes Polská republika, woj. dolnośląskie, pow. oleśnicki.

³⁴⁹ TAMTÉŽ, s. 201 (4. července 1578).

³⁵⁰ TAMTÉŽ, s. 201 – 202 (9. listopadu 1578, 17. listopadu 1578, 27. prosince 1578).

³⁵¹ Nejnověji s odkazy na četnou starší literaturu viz ŠTĚPÁN, Václav: *Polské legace biskupa Stanislava Pavlovského*. Ostrava. Příspěvky k dějinám a současnosti Ostravy a Ostravska 21, 2003, s. 45 – 63.

V ZÁPASE S TĚŠÍNSKÝMI STAVY O UZNÁNÍ ZEMSKÉHO ZŘÍZENÍ V POSLEDNÍ TŘETINĚ 16. STOLETÍ

Na přelomu 15. a 16. století jsme ve středoevropském prostoru svědky proměny chápání právního systému, kdy se od tradičního zvykového práva přistupuje k potřebě pevně fixovat zásady používané v praxi, čímž dochází ke vzniku velkého množství psaných zákoníků různé povahy a zaměření. První zákoníky, které měly celozemskou působnost, začaly vznikat v německojazyčném prostředí, zejména v Bavorsku (1474, 1491, 1501, 1505 ad.) a Sasku (1482, 1543). Za říšskými knížectvími nezůstaly pozadu ani české země. V roce 1500 bylo přijato tzv. Vladislavské zřízení zemské, které se stalo vzorem pro další psané právní kodifikace. Na Moravě byl užíván již od 80. let 15. století soubor právních ustanovení vytvořený Ctiborem Tovačovským; první oficiální zemské zřízení bylo potvrzeno r. 1535. To však pro svou nedokonalost muselo být nahrazeno již v roce 1545 novým zákoníkem. Pohlédneme-li do okolních středoevropských zemí, zjistíme, že zde při formulování psaného práva nastaly nemalé problémy. Král Vladislav dal v Uhrách, podobně jako v Českém království, vypracovat právníkům kodex, který měl být následně přijat sněmem. Dílo nazvané „*Tripartitum opus iuris consuetudinarii incliti regni Hungariae*“ vyšší šlechta r. 1514 odmítla přijmout, ale přes králův zákaz jej autor Štěpán Verböczy nechal ve Vídni vytisknout, takže bylo fakticky v právní praxi od 20. let 16. století užíváno jako oficiální příručka. V Polském království bylo r. 1506 kancléřem Janem Łaskim shromážděno starší zvykové právo, které se následně stalo základním kodexem pro celé 16. století, i když existovaly pokusy o jeho novelizace – např. král Zikmund I. Starý se r. 1523 pokoušel o novou ústavu procesního práva označovanou jako „*Formula processus*“ a následně r. 1532 vznikl snad nej-

zdařilejší soupis humanistického právního myšlení v Polsku, tzv. „*Korektura praw*“. Oba zákoníky však byly mocnou šlechtickou reprezentací zamítnuty.³⁵²

Ve Slezsku, od poloviny 14. století jedné z korunních zemí českého soustátí, byl právní vývoj pochopitelně ovlivněn situací v okolních zemích. Dolní Slezsko podléhalo již tradičně vlivu blízkých říšských knížectví, zejména Saska a Braniborska.³⁵³ Jelikož se slezské území členilo na několik dílčích celků – knížectví a stavovských panství³⁵⁴ – bylo velmi problematické uplatnit zde právní zřízení s celozemskou platností. Situace byla ovlivněna privilegiem krále Vladislava Jagellonského z r. 1498, které konstituovalo postavení vrchního hejtmána, knížecího vrchního soudu ad. správního rozdělení.³⁵⁵ Základem právního systému se staly tzv. landfrýdy, neboli spolky na ochranu země před nepřáteli,

³⁵² Podrobněji o vývoji zemských zřízení ve střední Evropě nejnověji srov. např. MALÝ, Karel (ed.): *Kodifikace – mezníky právních dějin*. Praha 1994, s. 42 – 56; PÁNEK, Jaroslav: *Zemská zřízení v kontextu ústavních proměn ve střední Evropě v 16. a na počátku 17. století*. In: Malý, K. – Pánek, J. (edd.): *Vladislavské zřízení zemské a počátky ústavního zřízení v českých zemích (1500-1619)*, Praha 2001, s. 403 – 414; TÝŽ: *Policey und Sozialdisziplinierung im frühneuzeitlichen Böhmen und Mähren*. In: Stolleis, M. (ed.): *Policey im Europa der Frühen Neuzeit*. Frankfurt s. M. 1996, s. 317 – 331; KREUZ, Petr: *Edice zemských zřízení a ústavněhistorických pramenů k dějinám českých zemí v raném novověku (1500-1619)*. In: Malý, K. – Pánek, J. (edd.): *Vladislavské zřízení zemské*, s. 267 – 289; JANIŠ, Dalibor (ed.): *Práva a zřízení Markrabství moravského z roku 1545 (pokus moravských stavů o revizi zemského zřízení)*. Historický úvod a edice. Prameny dějin moravských 9. Brno 2005, zejména s. 33 – 71; TÝŽ: *Ústavní základy moravského zemského práva na počátku novověku*. In: Malý, K. – Pánek, J. (edd.): *Vladislavské zřízení zemské*, s. 113 – 135; TÝŽ: „Zkrocení pýchy zlých lidí“. *Policejní ustanovení v usneseních moravského zemského sněmu před rokem 1520 ve středoevropském srovnání*. *Folia Historica Bohemica* 22, 2006, s. 7 – 28; TÝŽ: *Moravské zemské zřízení z roku 1516. K otázce vzniku zemských zřízení v českých zemích na přelomu 15. a 16. století*. In: Mikulec, J. – Polívka, M. (edd.): *Per saecula ad tempora nostra*. Sborník prací k šedesátým narozeninám prof. Jaroslava Pánka. Sv. 1. Praha 2007, s. 153 – 162, zde s. 153 – 155; URUSZCZAK, Wacław: *Swoistość systemów prawno-ustrojowych państw Europy Środkowowschodniej w XV-XVI wieku*. In: Baczkowski, K. – Smołucha, J. (edd.): *Europa Środkowowschodnia od X do XVIII wieku – jedność czy różnorodność?* Kraków 2005, s. 45 – 61. Všechny citované práce obsahují množství starší literatury k tématu.

³⁵³ WIĄZEK, Paweł: *Ordynacje ziemskie w systemie źródeł prawa Śląska*. *Acta Universitatis Wratislaviensis* 2367, *Prawo – Studia historycznoprawne* 276, 2002, s. 87 – 103.

³⁵⁴ Ke správnímu uspořádání více viz ORZECOWSKI, Kazimierz: *Teritorialne podziały w przeszłości Śląska IV. Podziały czasów jagiellońskich i habsburskich*. *Kwartalnik Opolski* 18, 1972, z. 1, s. 5 – 21; KORBELÁŘOVÁ, Irena: *K územně – správnímu členění Slezska před rokem 1740*. *Slezský sborník* 100, 2002, s. 161 – 180.

³⁵⁵ Rozbor a význam tohoto dokumentu přiblížen v ORZECOWSKI, Kazimierz: *Rola przywileju*, s. 153 – 160.

pravidelně několikrát v 16. století publikované tiskem.³⁵⁶ Z nich se vyvinuly „policejní řády“, tedy nařízení potvrzená slezských knížecím sněmem směřující ke stanovení bezpečnosti a pořádku v zemi. Celkem jich bylo v 16. století pro Slezsko vydáno tištěnou formou více než deset.³⁵⁷

Zemská zřízení, tak jak je známe z Čech a Moravy, vznikla na slezském území pouze ve dvou knížectvích – spojeném Opolsku-Ratibořsku a na Těšínsku, čímž se s drobným zpožděním kopíroval právní vývoj v ostatních zemích Koruny české.³⁵⁸ Opolský kníže Jan II. Dobrý vydal roku 1531 tzv. „*Velké privilegium*“, kterým konstitoval správu a soudnictví na svém území.³⁵⁹ To se stalo základem pro sepsání zemského zřízení vytvořeného r. 1561, jež bylo císařem Ferdinandem I. potvrzeno o rok později.³⁶⁰

Na Těšínsku je aktivita v uspořádání právních poměrů spojená s osobou knížete Václava III. Adama. Ten již v první polovině 60. let vydával ustanovení týkající se majetkoprávních poměrů v Těšínském knížectví, neboť zastaralé

³⁵⁶ JUREK, Piotr: *Śląskie pokoje krajowe*. Wrocław 1991; TÝŽ: *Geneza landfrydów na tle rozwoju form ustrojowych gwarantujących pokój*. Acta Universitatis Wratislaviensis 1247, Prawo – Studia historyczno-prawne 194, 1992, s. 17 – 29.

³⁵⁷ Srov. WEBER, Matthias: *Die schlesischen Polizeii- und Landesordnungen der Frühen Neuzeit*. Neue Forschungen zur schlesischen Geschichte 5. Köln – Weimar – Wien 1996, s. 291 – 299 an.; JANIŠ, D.: „Zkrocení pýchy zlých lidí“. *Policejní ustanovení*, s. 15; překlad německého textu policejního řádu z r. 1578 publikován v BENATZKY, Jindřich: *Policejní pořádek pro Slezsko 1578*. Těšínsko 40, 1997, č. 4, s. 1 – 5.

³⁵⁸ KAPRAS, Jan: *Právo hornoslezské*. Lwów 1925, s. 6 – 7; PTAČ, Marian J.: *Śląskie ordynacje ziemskie*. Sobótka 34, 1979, s. 18 – 35; BAHLCHE, Joachim: *Die Landesordnung in Schlesien im 16. und frühen 17. Jahrhundert. Zum Verhältnis von Gesetzgebung und Staatsentwicklung im Osten des ständischen Europa*. In: Malý, K. – Pánek, J. (edd.): *Vladislavské zřízení zemské*, s. 137 – 151

³⁵⁹ KAPRAS, Jan: *Velké privilegium knížectví Opolsko – Ratibořského*. Sborník věd právních a státních 12, 1912, s. 395 – 412; BORAS, Zykmunt: *Wielki Przywilej Ziemi księcia Jana*. In: Wolarski, W. (ed.): *Ars Historica. Prace z dziejów powszechnych i Polski poświęcone Gerardowi Labudzie*. Poznań 1976, s. 545 – 553; KUBICIEL, Romuald: *Wybrane problemy badawcze związane z Wielkim Przywilejem Ziemi księcia Jana II opolskiego z 1531 roku*. In: Barciak, A. – Rduch-Michalik, T. (edd.): *Z dziejów Śląska. Zbiór studiów*. Katowice 2000, s. 55 – 84.

³⁶⁰ Rozbor tohoto právního kodexu viz KAPRAS, Jan: *Zemská zřízení opolsko-ratibořské a těšínské*. Sborník věd právníků a státních 22, 1922, s. 243 – 265; WIĄZEK, Paweł: *System kar w ordynacji ziemskiej księstwa opolsko-raciborskiego z roku 1562*. Acta Universitatis Wratislaviensis 1953, Prawo – Studia historycznoprawne 256, 1997, s. 47 – 63; TÝŽ: *Klasifikacja przestępstw w ordynacji ziemskiej księstwa opolsko-raciborskiego z roku 1562*. Acta Universitatis Wratislaviensis 2070, Prawo – Studia historycznoprawne 261, 1998, s. 83 – 95.

zvykové právo nedostačovalo k výkonu právní praxe a k činnosti zemského soudu.³⁶¹

Předstupněm pro vydání právního kodexu se stalo privilegium knížete Václava III. Adama z 30. června 1572, ve kterém se zavazuje sepsat takovýto svod obecně platných zemských zákonů a zároveň potvrzuje těšínským stavům po smrti svého jediného syna Fridricha Kazimíra (†1571) jejich svobody.³⁶² Bezmála za rok kníže svůj slib splnil a dne 24. června 1573 zpečetil a vlastnoručně podepsal rukopisný konvolut zemského zřízení o 24 listech, který se stal na více než dvě století jedinou psanou formou právních nařízení platných na území Těšínského knížectví.³⁶³ Ještě v témže roce v kodifikačních aktivitách směle pokračoval – nařídil listinou z 20. listopadu purkmistru a konšelům města Těšina dodržovat policejní ustanovení, jež měla zamezit vzrůstající kriminalitě. Ve třiadvaceti bodech precizoval normy chování určitých skupin obyvatelstva a povinnosti měšťanů i radních.³⁶⁴ Toto jeho rozhodnutí vycházelo z dlouhodobých neshod s městskou radou, které jsou vyjádřeny například již v listu z roku 1556,³⁶⁵ a dále kulminovaly v 60. a na počátku 70. let, kdy se četnost stížností na jejich chování radikálně zvýšila. Policejní řád nařizoval dodr-

³⁶¹ Edice tohoto dokumentu viz JEŽ, Radim (ed.): *Prameny ke sporům*, s. 274 – 275, č. 1.

³⁶² O tom více viz KASPERLIK VON TESCHENFELD, Matthias: *Herzog Wenzel's von Teschen Wirksamkeit*, s. 9; KAPRAS, Jan: *Privilegia těšínská z roku 1498 a 1572*. Věstník Matice Opavské 20, 1912, s. 20 – 33; ŠEFČÍK, Erich: *Zemské zřízení těšínské z roku 1573 a jeho další vývoj za vlády posledních Piastovců*. Studie o Těšínsku 3, 1974, s. 255 – 324; TÝŽ: *Právní řád Knížectví těšínského z roku 1573*. Těšínsko 18, 1975, č. 1, s. 27 – 29; TÝŽ: *Čtyři sta let od sestavení těšínského zemského zákoníku*. Těšínsko 33, 1990, č. 4, s. 18 – 22; TÝŽ: *Walka o cieszyńską ordynację ziemską z 1573 r.* Pamiętnik Cieszyński 6, 1993, s. 49 – 60; TÝŽ (ed.): *Zemské zřízení Těšínského knížectví z konce 16. století*. Edice. Studie o Těšínsku 17. Český Těšín 2001, zejména s. 6 – 7; PTAČ, Marian J.: *Kilka uwag o ordynacji ziemskiej Księstwa Cieszyńskiego*. Sobótka 17, 1987, s. 477 – 483.

³⁶³ ŠEFČÍK, Erich: *Zemské zřízení těšínské*, s. 279.

³⁶⁴ Edice policejního řádu viz BUCHHOLZ-JOHANEK, Ingeborg – SPYRA, Janusz (edd.): *Aloys Kaufmann, Gedenkbuch*, s. 51, č. 78 a s. 67 – 71, č. 96.

³⁶⁵ „[...] Docházejí nás jistě a gruntovní zprávy, že by někteří nějaké věci před se bráti měli, což jest k nemalej ujmě listům a pečatím slavných pamětí předkův našich, a Vám, všej obci ku škodě a zahynauti, kudy to přichází. Že někteří přes prsty hledíte a v tom ste také rostržití, podle sebe nestojíte, nám to jest s nemalým podívením. I znáti dobře můžeme, že ste nevděční takových milostivých obdarování [...] než mnohý by se našel, že by pro kvartu vína neb pro dvě nedbal, aby se ta obec se vším ku mě vzhůru obrátila [...]“ . TAMTÉŽ, s. 49, č. 77.

žování církevních ustanovení, které kníže vydal v roce 1568,³⁶⁶ zasedání městské rady a lepší dohled nad správou veřejných financí.³⁶⁷ Hned v několika bodech se setkáme s omezeními konzumace alkoholu,³⁶⁸ potírání prostituce, lichvářství a např. i čarodějnictví.³⁶⁹

Zdá se, že těšínské stavové s vydáním zemského zřízení, které jasně vycházelo a přebíralo jednotlivé pasáže z práv Markrabství moravského z roku 1545³⁷⁰ a zejména pak kodexu pro opolsko-ratibořsko (1562),³⁷¹ neměli žádné problémy, neboť již následující roku byl zákoník v Olomouci vytištěn u Šebestiána Olivetského z Olivetu. Nesnáze se počaly rozvíjet až o několik let později. Kolem roku 1577 vystoupili nevybíravým způsobem proti autoritě těšínského knížete bratři z rodu Sedlnických z Choltic.³⁷² Tento panský rod, držící statky v okolí Polské Ostravy (dnes Slezská Ostrava, městská část Ostravy), svými kontakty strhnul i ostatní představitele šlechtické obce a vytvořil tak silnou

³⁶⁶ O tom více viz kapitola V. c).

³⁶⁷ Radní měli knížeti předkládat městské účty dvakrát ročně, což se ale mnohdy stávalo až po jeho důsledné intervenci, jak nás o tom informují četné prameny. Viz AP Katowice, Oddział Cieszyn, sign. 717; KC Cieszyn, Czytelnia zbiorów specjalnych, Rękopisy L. J. Szersznika, sign. DD IX 48/6.

³⁶⁸ [...] *Auřad se pilně vyptávati mají na povaleče a ty, kteréž jenom v šenkovních domach lezom, nic nedělají a čím sau živi, a obzvláště se na ty řemeslníky, kteří své propíjejí, ženám, dítkám doma hlad a psotu trpěti podauštějí a svého povolání nehledí, pilná šetrnost dáti má, aby přístně na hrdle trestání byli [...]. Když se slovo Boží káže, buďto ráno, po obědích, neb na nešpoře, nemá se v rathůze žádné víno, ani v šenkovních domích pivo dávat, pod pukutú a přístním trestáním [...]. Auřad obec k tomu míti mají: aby domy jich opravěli, stavěti a na opravu raději naházili, než-li na ožralství [...]. A jestliže by pak kterýkoli z nich [obce – R. J.] obtížen byl v opilstvím páleným vínem aneb jakžkolvěk nevážně mezi ně [oší obec – R. J.] přišel, má hned vyzdvižen, trestán a jedním zlatým pokutován býti [...].*

³⁶⁹ K formě a prosazování těchto ustanovení obecně více viz PÁNEK, Jaroslav: *Policey und Sozialdisziplinierung*.

³⁷⁰ Srov. JANIŠ, Dalibor: *Práva a zřízení Markrabství moravského z roku 1545*.

³⁷¹ To zjistila i komise vedená císařskými právníky, což neopomenul zdůraznit císař ve svém mandátu ze 17. února 1584: „dotčený saud a zřízení zemské z starého zřízení vzat a podle zřízení zemských Markrabství moravského a Knížectví opolského a ratibořského korigován od někdy knížete Václava přijat, pečeti Jeho milosti zpečetěné a pro zprávu všem vuobec vytištěné vydáno“. Viz JEŽ, Radim (ed.): *Prameny ke sporům*, s. 290 – 293, č. 13.

³⁷² Podrobně viz ŠEFČÍK, Erich: *Zemské zřízení těšínské z roku 1573*, s. 280 – 281.

opozici vůči stárnoucímu a navíc nemocnému knížeti³⁷³ a jeho rodině. Vzestup politické angažovanosti stavů na Těšínsku lze pozorovat od počátku 70. let 16. století, kdy jejich společenský a hospodářský význam stoupl po nuceném odprodeji zadlužených majetků předčasně zesnulého knížete Fridricha Kazimíra.³⁷⁴ Tento trend narůstání moci stavů vůči své vrchnosti lze sledovat i v ostatních částech zemí Koruny české, a byl způsoben politickou situací, byrokratizací a majetkovým zázemím šlechty.³⁷⁵ Václav III. Adam kvůli neshodám se stavy, i když se je zprvu snažil přimět ke smírnému řešení sporu svoláním společného sjezdu do Těšína, nakonec reagoval po svém - dal přerušit jednání zemského soudu a sněmu.

Po smrti knížete Václava III. Adama (†4. listopadu 1579)³⁷⁶ se spory se šlechtou a pozůstalou vdovou Sidonií Kateřinou (*kol. 1550-†1594),³⁷⁷ jeho druhou manželkou, dramatickým způsobem radikalizovaly.³⁷⁸ Problém vycházel z uznání kněžniných práv, která si nárokovala. Ta byla Václavem III. Adamem stanovena ve svatební smlouvě sepsané v malém saském městečku Geyer 20. července 1567 a jeho testamentu potvrzeného v Drážďanech kurfiřtem Augustem, Františkem Sasko-Vestfálským, Janem Jiřím, hrabětem z Mansfeldu, Ludvíkem z Ebersteinu, kancléřem Abrahámem Bockem z Polachu a dalšími šlech-

³⁷³ Kníže Václav III. Adam byl od poloviny 70. let permanentně postižen dnovými záchvaty, a tudíž se nemohl účastnit politického života jak v knížectví, tak různých festivů u královského dvora. Srov. kapitolu IX. d).

³⁷⁴ Okolnosti odprodeje knížecí domény a vytvoření tzv. status minor viz JEŽ, Radim: *Těšínský kníže Fridrich Kazimír*, s. 148 – 150 a list Vratislava z Pernštejna těšínským stavům – TAMTÉŽ, s. 172 – 173, č. 15 (4. března 1571, Praha).

³⁷⁵ PÁNEK, Jaroslav: *Stavovství v předbělohorské době*. Folia Historica Bohemica 6, 1984, s. 163 – 219; VYBÍRAL, Zdeněk: *Politická komunikace aristokratické společnosti českých zemí na počátku novověku*. Monographia historica 6. České Budějovice 2005, s. 119 – 176; MAŤA, Petr: *Svět*.

³⁷⁶ JASIŃSKI, Kazimierz: *Rodowód III.*, s. 197 – 199.

³⁷⁷ V literatuře je nesprávně označována jménem „Kateřina Sidonie“, i když v pramenech se její jméno vyskytuje pouze v opačně podobě. Nejnověji o ní viz WŁOCHOWICZ, Barbara: *Sydonia Katarzyna – księżna saska, engerska, westfalska, cieszyńska i głogowska*. In: Barciak, A. – Rduch-Michalik, T. (edd.): *Z dziejów Śląska. Zbiór studiów*. Katowice 2000, s. 85 – 99; datum jejího skonu upřesnil W. Gojniczek. Srov. GOJNICZEK, Waclaw: „*Missiva*“, s. 406.

³⁷⁸ K tomu více srov. literaturu uvedenou v poznámce č. 362 (zejména studie E. Šefčíka).

tici 3. ledna 1572.³⁷⁹ Těšínským stavům se nelíbilo, že vdově Sidonii Kateřině dávají tyto dva dokumenty jistou moc nad správou osiřelé domény, a zejména pak do dědičné držby městečko Jablunkov s okolím. Sporným bodem byla také forma holdu, který stavové měli povinnost vykonat. Tato holdovací přísaha byla užita na zámku v Těšíně dne 19. prosince 1567, necelý měsíc po svatbě knížecího páru, a měla podobu: „*Jakož osvícené kníže a pán, pan Václav z Boží mi[l]o[s]ti v Slezi kníže těšínské a Veliké[ho] Hlohova etc., pán můj milostivý, též osvícené kněžně a paní, paní Sedeně Kateřině, z Boží mi[l]o[s]ti kněžně saské, engerské, vestfálské, také kněžně těšínské, Velkého Hlohova, paní mé milostivé, mne věnným obyčejem v hold uvozovati ráčí. A protož já, N., slibuji a přiříkám rukú dáním hold a poddanost její mi[l]o[s]ti kněžně, paní své milostivé na ten způsob, jestliže by pán Bůh je[h]o mi[l]o[s]t kníže Václava perve neželi její milosti kněžny smrti uchovati neráčil, tahdy já, pokudž bych mé[h]o statku k Těšínu příslušejícího, z které[h]o hold činí[m] v držení byl, žádné[m]u v poddanosti býti nemám, než její mi[l]o[s]ti kněžně Sedeně Kateřině nic jináče, než jako je[ho] [mi]l[o]s]ti knížeti Václavovi předešlie. Všakž takový hold činím bez ublížení nadaní, privilegií, svobod i spravedlnosti jich milost knížat pánuv mých milostivých i bez ublížení též nadání a privilegií, svobod a spravedlnosti mých“.³⁸⁰ Účastnili se ji mnozí představitelé z řad zdejší šlechty, chyběli Sedlničtí z Choltic.³⁸¹*

Spor nabyl takové závažnosti, že jej musel řešit císař Rudolf II. a jeho kancelář. Po několika naléhavých žádostech těšínských stavů, aby panovník

³⁷⁹ Oba dosud badatelům neznámé dokumenty uloženy v NA Praha, HNL, inv. č. 1425, sign. L/92/4/13b, karton 550. Srov. přílohu č. 57 této práce.

³⁸⁰ Opis nadepsaný „*Ten hold její mi[l]o[s]ti kněžně učiněn jest od rytířstva k Těšínu příslušející v pátek před s[vatý]m Tomášem 1567 [19. 12. 1567]“ a jeho německá podoba viz NA Praha, HNL, inv. č. 1424, sign. L/92/4/13b, karton 550, nefol. Rozbor holdu uveden také v PTAK, Marian J.: *Ustrój polityczny i prawo Księstwa Cieszyńskiego*. In: Lityński, A. – Mikołajczyk, M. (edd.): *Przez tysiąclecia. Materiały ogólnopolskiej konferencji historyków prawa, Ustroń 17-20 września 2000*. T. 1. Katowice 2001, s. 95 – 106, zde s. 101.*

³⁸¹ Soupis publikován v PFOTENHAUER, Paul: *Die Ritterschaft von Teschen im 16. Jahrhundert*. *Zeitschrift des Vereins für Geschichte und Alterthum Schlesiens* 18, 1884, s. 270 – 286, zde s. 272 – 278.

povolil opětovné zasedání zemského soudu v nejbližším možném termínu,³⁸² byla nakonec zřízena komise ve složení: vratislavský biskup Martin Gerstmann, Jan Bruntálský z Vrba a Jan z Oppersdorfu, která měla celou věc prošetřit.³⁸³ Tito nechali pořídit opisy všech důležitějších dokumentů týkajících se problematických bodů zemského zřízení a sporných otázek mezi kněžnou Sidonií Kateřinou a těšínskými stavy.³⁸⁴ Konsolidace šlechtické obce byla dokonána podpisem deklarace na společném sjezdu v Těšíně 25. července 1582. Signatáři se v ní zavázali na jednotném postupu a zvolili představitele ze svých řad, kteří je měli zastupovat - Fridrich Sedlnický z Choltic, Jan ml. Sedlnický z Choltic, Bernard Sedlnický z Choltic, Mikuláš Karvinský z Karviné, Jiří Laryš ze Lhoty, Petr Gurecký z Kornic, Kašpar Borek z Roztropic, Jaroslav Skrbenský z Hříšně, Bartoloměj Tanfald z Tanfaldy, Franc Mléčko z Jilovnice, Jáchym Bludovský z Bludovic a Jiří ml. Sobek z Kornic.³⁸⁵

Svědectví o konání zemského soudu, které si císařská komise nechala předložit v letech 1581-1582 od několika přímých svědků,³⁸⁶ vneslo do požadavků stavovské obce jistě určitou míru rozladěnosti, neboť jasně dokazovalo,

³⁸² JEŽ, Radim (ed.): *Prameny ke sporům*, s. 275, č. 2.

³⁸³ TAMTÉŽ, s. 275 – 277, č. 3.

³⁸⁴ Kněžna totiž hned od počátku samostatné správy knížectví vystoupila vůči stavům velmi energicky. Např. zabrala majetky Václavovi Mitmajerovi z Blogotic, Václavovi Klochovi z Kornic a na Ustroni, pokračovala v rozmišce s rodem Sedlnických z Choltic, desetiletí se soudila s Janem Jeřábkem z Mořkova za zabití rytíře Jana Kyselovského z Kyselova ad. Srov. několik desítek dokumentů o tom uložených v NA Praha, HNL, inv. č. 1425, sign. L 92/4/13b, karton 550 a 551. V literatuře viz ŠEFČÍK, Erich: *Zemské zřízení těšínské z roku 1573*, s. 282 – 283; GOJNICZEK, Waclaw: *Klochowie z Kornic i Bestwiny – dzieje szlacheckich dziedziców Ustronia do początków XVII w.* In: Panic, I. (ed.): *Studia z dziejów Ustronia. Ustroń 2000*, s. 7 – 21; TÝŽ: *Feudalni panowie Ustronia i okolic.* In: Panic, I. (ed.): *Ustroń 1305-2005. Tom I. 1305-1945. Ustroń 2005*, s. 123 – 152; ŠEFČÍK, Erich: *Jan Jeřábek z Mořkova. Příspěvek k sedmileté historii Mořkova.* Vlastivědný sborník okresu Nový Jičín 13, 1973, s. 14 – 17; STIBOR, Jiří – MÜLLER, Karel: *Falešný rytíř Jan Jeřábek z Mořkova.* Těšínsko, 1999, č. 4, s. 1 – 8.

³⁸⁵ JEŽ, Radim (ed.): *Prameny ke sporům*, s. 280 – 285, č. 7.

³⁸⁶ TAMTÉŽ, s. 277 – 278, č. 4 (Bernard starší Rostek ze Bzí, 8. prosince 1581); s. 278 – 279, č. 5 (Stanislav starší Pavlovský z Pavlovic, 28. ledna 1582), s. 285, č. 8 (Jakub starší z Parvejnu a na Vladislavi, 1. listopadu 1582); s. 285 – 286, č. 9 (Jan Javorský z Javoří, 5. listopadu 1582); s. 286 – 287, č. 10 (Anna Borková ze Lhoty, 7. listopadu 1582); s. 287 – 288, č. 11 (Zuzana Gočalkovská z Kornic, 7. listopadu 1582)

že zemský soud, jak jej ustanovuje Václavovo právní zřízení, zasedal v této podobě již za vlády knížete Kazimíra II., a tedy argumenty šlechty o zavádění „nepatřičných novot“ nemohly na tomto místě uspět. Např. Zuzana Gočalkovská z Kornic, vdova po zemském soudci, potvrdila, že se soudy konaly v těšínském dominikánském klášteře vždy dvakrát ročně za účasti knížete, který byl v době své nepřítomnosti zastupován některým z předních zemských úředníků (obvykle maršálkem či hejtmanem), a soudci při nich dostávali na náklady své vrchnosti stravu.³⁸⁷

Konečné vyhlášení rozsudku se ale z několika příčin neustále oddalovalo – kněžna totiž požadovala, aby byli navrženi poručníci (Jiří Lehnicko-Břežský, Karel Minsterberský a Jan st. z Vrbna a na Hlučíně) nezletilého knížete Adama Václava. Ti však odmítali tuto funkci přijmout.³⁸⁸ Po několika společných poradách z počátku r. 1585 se těšíňští stavové rozhodli, že vyšlou své zástupce do Vratislavi, aby zde přijali z úst nejvyššího hejtmana císařovo rozhodnutí k celému sporu. V komnatách biskupovy residence je však čekalo nemilé překvapení – přijal je pouze kancléř, který vyslancům sdělil, že jmenovaní poručníci nezletilého knížete Adama Václava odmítají tento post zastávat, a proto není možno vynést konečný rozsudek. Toto rozhodnutí bylo podpořeno intervencí vdovy Sidonie Kateřiny, jež bez zákonných zástupců svého syna dohodu s těšínskou zemskou obcí nepřijímá, neboť je nutno posečkat až na jejich usta-

³⁸⁷ „[...] toto svědomí dávám urozeným pánuom, pánuom a rytířstvou Knížectví těšínského i toto jest paměť má, že nebožčík, pan Mikuláš Kloch, otec muoj, budúc já u něho na Malých Ochabích za knížete Kazimíra, slavné paměti, v sůdu sedal a vždycky každý rok do Těšína k sůdu jezdil, totiž tu středu po svatým Duše a po druhé při svatým Mikuláši, leč by za slušnými příčinami od je[ho] [mil]o[s]ti knížete a pánuův sůdcí odložen byl a potom, když sem se vdala za nebožčíka pana Jana Gočalkovského, který již byl sudím v Knížectví těšínském za živnosti je[ho] [mil]o[s]ti knížete Kazimíra, hejtmana Horní i Dulní Slézi slavné paměti, tolkéž za její [milos]ti kněžny Anny Těšínské, markrabiné brandenburskej slavné paměti dvakrát do roka k sůdu jezdil i také za držení pana Jana z Per[n]štejna, mocného otcovského poručníka a potom za slavné paměti knížete Václava vždycky každý rok dvakrát k sůdu jezdil a v tom sůdu sedal do smrti blízke čtyřiceti let a tu svrchu psaní knížata, jich mi[los]ti, i pan z Per[n]štejna pánuom sůdcím jísti dávali, pokud sůd držán byl, tolkéž sem se před tím sůdem tu v Těšíně v klášteře vyřkla z očizny i z mateřizny a což tuto tímto listem znám, tu jest v pravdě tak, to беру k svej víře a duši [...]“. TAMTÉŽ, s. 287 – 288, č. 11; srov. ŠEFCÍK, Erich: *Zemské zřízení těšínské z roku 1573*, s. 284 – 285.

³⁸⁸ JEŽ, Radim (ed.): *Prameny ke sporům*, s. 293 – 294, č. 15.

novení. Tento postup se stavům samozřejmě nezamlouval a svá práva se snažili hájit jak u císaře, tak i jeho poradců z řad nejvyšších českých zemských úředníků.³⁸⁹ Velkým problémem byla smrt nejvyššího slezského hejtmana Martina Gerstmanna, jenž měl celý spor na starosti a měl vynést císařovo rozhodnutí.³⁹⁰

Když se již zdálo, že nic nebrání v cestě ukončení neshod, zasáhla r. 1585 Těšín, místo kde se měl sněm konat, velká morová epidemie.³⁹¹ I když stavové argumentovali tím, že v ostatních městech (Fryštátě, Bílsku, Skočově i Strumeni) knížectví „z darů Pána Boha všudy zdravé a dobré povětrí jest“,³⁹² bylo jednání opět odročeno. Navíc vyvstal další problém – kněžna se rozhodla, že se znovu provdá. Jejím nastávajícím se stal uherský magnát Emerich Forgáč, držitel trenčínského panství, za kterého se provdala na těšínském zámku dne 16. února 1586. Sidonie Kateřina se, jako poslušná manželka, hodlala přestěhovat do hornouherského sídla svého muže, a proto císařství úředníci spolu s vratislavským biskupem naléhali na urychlené uzavření dohody. Bylo tedy nutné nejprve vyhledat vhodné kandidáty na post poručníků Adama Václava. Jediným, kdo se nebránil přijetí tohoto nevděčného úkolu, byl Jáchym Fridrich z březské větve Piastovců.

³⁸⁹ TAMTÉŽ, s. 295 – 296, č. 16 (12. dubna 1585, Fryštát). List, ve kterém prosí o přímluvu, odeslali také např. nejvyššímu purkrabímu Vilémovi z Rožmberka. Viz SOA Třeboň, Historica Třeboň, sign. 5307 (8. března 1585, Fryštát); srov. ŠEFČÍK, Erich: *Zemské zřízení těšínské z roku 1573*, s. 286.

³⁹⁰ JEŽ, Radim (ed.): *Prameny ke sporům*, s. 296 – 297, č. 17.

³⁹¹ TAMTÉŽ, s. 297 – 298, č. 18; o morové ráně, která opakovaně decimovala zdejší obyvatelstvo již od r. 1581, se dovídáme i v listu Sidonie Kateřiny Vratislavovi z Pernštejna. Viz SOA Litoměřice, pob. Žitenice, LRRA, sign. B 100, f. 1 – 5 (1. listopadu 1581, Těšín); edičně zpřístupněn v JEŽ, Radim: *Těšínské Piastovci a jejich vztahy s Pernštejnou*, s. 186 – 188, č. 34. V literatuře srov. KONIECZNY, Jan – KOPEĆ, Eugeniusz: *Pod rządami Piastów*. In: Chlebowczyk, J. (ed.): *Cieszyn. Zarys rozwoju miasta i powiatu*. Katowice 1973, s. 100; IWANEK, Witold: *Klęski żywiołowe w Cieszynie*. Kalendarz Cieszyński, 1985, s. 42 – 44; obecněji o dopadu na život ve městě během epidemií a eliminaci jakýchkoli politických, kulturněspolečenských i hospodářských aktivit viz KAZUSEK, Szymon: *Zaraza w mieście środkowoeuropejskim w XVII wieku i jej skutki gospodarcze (na przykładzie Krakowa)*. In: Płonka-Syrok, B. – Srogosza, T. (edd.): *Zdrowie i chobora jako problem polityczny i społeczny. Medycyna w kontekście działań państwa*. Studia z dziejów kultury medycyny 9. Wrocław 2005, s. 35 – 55.

³⁹² JEŽ, Radim (ed.): *Prameny ke sporům*, s. 293 – 294, č. 15.

K urychlení dohody použila Sidonie Kateřina úzkých rodinných vazeb na saská knížata a povolala do Těšína Abraháma Bocka z Polachu, zkušeného právníka, knížecího radu a člena sekretariátu kurfiřta Kristiána I.,³⁹³ který alespoň částečně znal zdejší prostředí a postavení těšínských Piastovců, neboť se podílel na znění svatební smlouvy z roku 1567 i testamentu Václava III. Adama. Bockovi se podařilo po několika jednáních s představiteli stavovské obce předložit dokument nazvaný „*Declaratio oder Erklärung der Herrn Ständt dieses Fürstenthumb ettlicher Artickel inn der Lands Ordnung verzeuchnet*“, který v devíti bodech upravoval jejich požadavky. Stavové v podstatě souhlasili se zněním zemského zřízení, způsobem volby maršálka a sudího. Šlechtici měli i nadále povinnost skládat hold své vrchnosti „*rukú dáním*“, protože má, podle autora deklarace, stejnou váhu jako přísaha se zdviženými prsty pravé ruky. Uznáno bylo také právo pohánět knížata k těšínskému zemskému soudu; ten naopak neměl svévolně zasahovat proti provinilému šlechtici zabráním jeho majetků či vězněním,³⁹⁴ tak jak to často Václav III. Adam v minulosti činil.³⁹⁵

³⁹³ Více viz VEHSE, Eduard: *Geschichte der deutschen Höfe seit der Reformation. Band 29. Geschichte der Höfe des Hauses Sachsen. Zweiter Theil.* Hamburg 1854, s. 325 – 327.

³⁹⁴ Rozbor tohoto dokumentu provedl ŠEFČÍK, Erich: *Zemské zřízení těšínské z roku 1573*, s. 287 – 288; v polském předkladu TÝŽ: *Walka o cieszyńską ordynację ziemską*, s. 54 – 55.

³⁹⁵ Dochovalo se několik dokladů o protiprávním postupu knížete vůči svým poddaným ze šlechtického stavu. Nejvýraznější je případ Jiříka Hynala z Kornic, který byl bez soudního projednání knížetem obviněn z incestu se svou sestrou Alenou (Elenou). Šlechtičnu nechal Václav uvěznit na svém těšínském sídle a jejímu bratrovi zabral pozemkový majetek (ves Stonavu). Tento spor se vlekl v letech 1557-1560 (viz NA Praha, RG, kn. č. 60, f. 158^v – 159^r /19. května 1557, Vídeň/; kn. č. 50, f. 137^{r-v} /14. června 1557, Prešpurk/; kn. č. 50, f. 176^r /5. července 1558, Vídeň/; kn. č. 62, f. 15^r /6. a 9. července 1558, Vídeň/; kn. č. 50, f. 184^r /19. října 1558, Vídeň/; kn. č. 62, f. 57^{r-v} /20. října 1558, Vídeň/; kn. č. 62, f. 84^v – 85^r /13. prosince 1558, Pražský hrad/; kn. č. 50, f. 202^v /4. října 1559, Vídeň/; kn. č. 62, f. 162^v – 163^r /4. října 1559, Vídeň/; kn. č. 50, f. 217^r /12. února 1560, Vídeň/; kn. č. 62, f. 208^v – 209^r /12. února 1560/; kn. č. 50, f. 217^r /14. února 1560, Vídeň/; kn. č. 62, f. 225^r /7. března 1560, Vídeň/). Dále máme doloženo neoprávněné držení dcery Kateřiny Čelové z Choltic na zámku v Těšíně (srov. napomenutí krále „[...] kterak by se v statek jí a dětem jejím náležitý beze vší hodné příčiny, toliko proto, jest dcery své před tebiú nepostavila, uvázati, ten držeti a jeho užívati jměl a po mnohých přímlovách, kteréž jsau se k tobě za ní daly, téhož statku a vesnic je navrátiti a zase postaupiti nechčeš [...]“, NA Praha, RG, kn. č. 60, f. 303^r, 26. ledna 1558, Pražský hrad. Stejně tak po několik měsíců byli věznění bratři Jan a Petr Čelové z Choltic, za které se přimlouval i Jan z Pernštejna (viz NA Praha, RG, kn. č. 38, f. 225^v /21. ledna 1547, Pražský hrad/; kn. č. 38, f. 251^v – 252^r /11. února 1547, Litoměřice/; kn. č. 38, f. 276^v – 277^r /15. března 1547, Dražďany/; kn. 41, f. 6^r /9. dubna 1547, Cheb/). Názorně je postup kní-

Po všech nesnázích, trvajících od roku 1577, kdy došlo k zastavení jednání těšínského zemského soudu a tím k nemožnosti řešit množství majetkoprávních pří,³⁹⁶ vydal císař Rudolf II. dne 17. května 1591 listinu, která konfirmovala privilegium knížete Václava III. Adama z roku 1572, zemské zřízení a deklaraci stavů z r. 1590. O rok později vyšly tyto dokumenty tiskem v Olomouci pod názvem „*Práva a Zřízení Zemské Knížectví Těšínského. Léta Páně. M. D. LXXXXii.*“. Téměř patnáctiletý spor byl ukončen a tisková verze zemského zřízení mohla být uvedena do právního života knížectví.³⁹⁷ Ta se užívala (s drobnými dodatky) až do sklonku 18. století.³⁹⁸

žete vůči nepohodlným šlechticům popsán v listu Ferdinanda I.: „[...] Osvícený ujče, náš věrný milý. Psaní a oznámení tvému nám z strany toho mordy, kteréhož by se Mikuláš Stopák nad poddaným svým dopustiti byl měl, že by ty proto toho aumyslu byl, k statku i hrdlu jeho sáhnauti, sme šířeji vyrozuměti ráčili. I nepochybujem, že předešlé o tom vědomost máš, když se kdo mordy z aumysla dopustí, že ten a takový mordýř saudem spravedlivým, tolika hrdla a ne statku svého odsužován bejová, jakož se pak ten pořádek při všech právích zachovává, o čemž vědomo jest. A protož sme té nepochybné naděje k tobě, že se tolikéž k témuž Mikulášovi Stopákovi podle zřízení zemského saudem spravedlivým spravedlivě zachováš. Tak, aby přátelé aneb nápadníci statku jeho ničehož v tom sobě do tebe služně stěžovati neměli a nemohli, jináče nečiníce [...]“. NA Praha, RG, kn. č. 41, 117^r (23. dubna 1548, Augsburg). Srov. ediční přílohy č. 10, 11, 12, 14, 46, 47 a 48.

³⁹⁶ Zápisy půhonů z let 1575-1582 uloženy v NA Praha, HNL, inv. č. 1425, sign. L 92/4/13b, karton 551 a AP Katowice, Oddział Cieszyn, KC, sign. 257.

³⁹⁷ Dochovalo se několik exemplářů tisku z roku 1574 i 1592, a dále pak větší množství rukopisů ze 17.-19. století. Neúplný přehled podán v KAPRAS, Jan: *Zemská zřízení*, s. 251 – 254; ŠEFČÍK, Erich: *Zemské zřízení těšínské z roku 1573*, s. 291 – 296; TRELIŇSKA, Barbara: *Dwa nieznanne rękopisy „Praw i porządku ziemskiego Księstwa Cieszyńskiego z XVII w.“* Czasopismo prawno – historyczne 28, 1976, s. 157 – 164; ŠEFČÍK, Erich: *Walka o cieszyńską ordynację ziemską*, s. 57 – 58; TÝŽ: (ed.): *Zemské zřízení Těšínského knížectví z konce 16. století*, s. 15 – 16. Další tisky a rukopisy uloženy v NA Praha, HNL, inv. č. 1425, sign. L 92/4/13b, karton 550 a 551; NA Praha, ČDK, inv. č. 565, sign. II A 1, karton 31; MZA Brno, G 21 Sběrka starých tisků, inv. č. 774; MZA Brno, G 10 Sběrka rukopisů Státního archivu v Brně, inv. č. 725; MZA Brno, G 11 Sběrka Františkova muzea, sign. 935; KC Cieszyn, Czytelnia zbiorów specjalnych, Rękopisy L. J. Szersznika, sign. DD II 6; sign. DD VII 12.

³⁹⁸ ŠEFČÍK, Erich (ed.): *Zemské zřízení Těšínského knížectví z roku 1573*, s. 14.

IV.

SPRÁVA A HOSPODÁŘSKÁ ZÁKLADNA KNÍŽECÍ DOMÉNY

„[...] Můj zvláště milý pane ujče.

*Před Va[ší] [mil]o[s]ti z velikej žádosti a z čilej důvěrnosti tajiti nemohu, že majíc od pana otce svého milého mnoho dluhův na sobě, kterýchž přetěžkost velikých ourokův z hospodářství svého malého tak snadně zmyknouti nemohu. Nad to nemajíc časté žádání své od poddaných, jakej okáza-
lej pomoci [a] naděje a nechtíc, abych se proto jakej větší těžkosti dočekati měl s dobrým uvážením,*

a s radou některých poddaných svých

fryštátské panství prodati a dluhy všecky zplatiti sem uvážil,

a což by mi mimo dluhy (jakž toho bohda naděje jest) zůstalo k užitku mému obrátiti.

Ač to Va[ší] [mil]o[s]ti z tejj důvěrnosti prosím, ač ráčíte-li za slušné znáti, že o tom Je[ho] [mil]o[s]ti císařskej, panu mému nejmilostivějšimu, oznámiti ráčíte, a k tomu dopomáhati, aby Je[ho] [mil]o[s]t cí[sařská] etc. mimo jiné věrně přát ode mne k rukám Je[ho] [mil]o[s]ti etc. koupiti poručiti ráčil, neb bych tak prudce nevěděl, mimo Je[ho] [mil]o[s]t etc. koupce, který by mi takový statek hotovými penězi, tak náhle zaplatiti mohl, a já bych se s Je[ho] [mil]o[s]ti císařské ráč by slušných pěknů svejmi radami uměti, jací najíti chtěl. Jaký pak v díle k Va[ší] [mil]o[s]ti mému zvláště milému pánu ráčí ku k mému, kromě pána Boha, větší naději mám i utíkám. A za to pořízení prosím, že mne pomoci a radou svou ostatí neráčíte a račte-li mú duší jinou cestu, kterou k Vám takových těžkostí mých, aby knížectví v celosti zůstati mohly,

že mi psaním svým douvěrně oznámiti ráčíte,

neb sem jistě na tom všelijak vždy Va[ší] [mil]o[s]ti poslouchati.

S tím se Va[ší] [mil]o[s]ti, mému milému panu ujci lásce poručena činím,

z kterež, prosím, abych vypuštěn nebyl [...].”

FRIDRICH KAZIMÍR VRATISLAVOVI Z PERNŠTEJNA, 1. BŘEZNA 1568, BÍLSKO³⁹⁹

³⁹⁹ Podle pap. originálu uloženého v SOA Litoměřice, pob. Žitenice, sign. B 100, f. 48 – 49. Kritická edice viz JEŽ, Radim: *Těšínský kníže Fridrich Kazimír*, s. 161 – 162, č. 6.

IV. a)

JAN Z PERNŠTEJNA „MOCNÝM OTCOVSKÝM PORUČNÍKEM“

A TĚŠÍNSKO V LETECH 1528-1545

Žádný z poručníků, regentů či správců Těšínského knížectví se nezapsal do dějin tohoto nejjižnějšího cípu Slezska tak jako právě českomoravský magnát, aristokrat a schopný politik v jedné osobě – Jan z Pernštejna. Prvorozený syn nejbohatšího šlechtice v zemích Koruny české, Viléma II. (†1521),⁴⁰⁰ a Johanky z Liblic narozený na podzim roku 1487, byl již od dětských let veden ve stopách svého otce a předpokládalo se, že jej nahradí v čele politické obce. Už ve svých devatenácti letech začal naplňovat rodové plány – od roku 1506 zastával post nejvyššího komorníka zemského soudu a o devět let později již stanul v čele markrabství jako zemský hejtman, tedy nejvyšší představitel zastupující krále v zemi. Hejtmanem byl v období let 1515-1519, 1526-1528 a v r. 1530.⁴⁰¹

Společenská i majetková prestiž českomoravského rodu Pernštejnů byla na počátku 16. století ve středoevropském prostoru dostatečně známa a jejich role pod novým panovnickým rodem ještě výrazněji posílila,⁴⁰² a proto se nelze divit rozhodnutí staříckého těšínského knížete Kazimíra II., že si vybral právě ambiciózního Jana z Pernštejna, aby se ujal správy Těšínského knížectví v letech nezletilosti jediného mužského potomka zdejší linie Piastovců – Václava. K poručnictví knížete Václava III. Adama se Jan z Pernštejna zavázal na počátku září 1525 ve městě Fryštátě, kde byly podepsány dva, pro další vývoj událos-

⁴⁰⁰ Zhodnocení této osobnosti nejnověji podáno v VOREL, Petr: *První bankéř markrabství – Vilém z Pernštejna*. In: Jan, L. – Drahoš, Z. – Maláček, D. – Pumpr, P. (edd.): *Osobnosti moravských dějin 1*. Brno 2006, s. 177 – 192.

⁴⁰¹ BOČEK, Antonín: *Přehled knížat a markrabat i jiných nejvyšších důstojníků zemských v Markrabství moravském*. [Brno 1850], nestránkováno.

⁴⁰² Více viz VOREL, Petr: *Páni z Pernštejna. Vzestup a pád rodu*, s. 156 – 183; VÁLKA, Josef: *Politika a nadkonfesijní křesťanství*, s. 173 – 183; TÝŽ: „*Velcí Pernštejnové*“, s. 21 – 36; TÝŽ: *Dialog krále*, s. 429 – 450.

tí na Těšínsku, podstatné dokumenty – zásnubní smlouva a testament⁴⁰³ - které byly definitivně potvrzeny měsíc před Kazimírovou smrtí 9. září 1528 na zámku v Jičíně (Novém či Starém) a zaručovaly, že po nabytí plnoletosti jeho dcery Marie (*24. února 1524) dojde ke sňatku s mladým pretendem knížecího stolce.⁴⁰⁴ Zpečetění těchto důležitých dokumentů bylo naplánováno více než symbolicky – dny osmdesátíka Kazimíra II. se naplnily kolem poloviny října 1528⁴⁰⁵ a Jan z Pernštejna měl plné ruce práce zajistit další fungování správní agendy knížectví.

První listinně doložená návštěva Jana z Pernštejna v Těšíně je z 19. května 1529,⁴⁰⁶ a mohla být spojena s pohřbem knížete Kazimíra II. do zdejší rodinné hrobky v dominikánském klášteře. I když kníže zemřel již v polovině října minulého roku, přípravy, které bylo nutno provést před samotným pohřbem, zabraly spoustu času. Podle dobových zvyklostí bylo tělo ihned po smrti nabalzamáno (naplnilo se kořením a vonnými bylinkami a namazalo se speciální mastí), oblečeno do černých šatů a vystaveno v zámeckých pokojích. Nebožtíkově tělo prozatím čekalo na zhotovení honosné rakve, což mohlo trvat i několik týdnů. Mezitím byli zvacími listy obesláni všichni urození příbuzní, vysoká šlechta, představitelé knížectví i jiné významné osoby. Jan z Pernštejna musel zajistit dostatek potravin pro pohřební slavnost, ubytování pozvaných hostů, několik ložtek látky na smuteční šaty a další mnohé potřeby. Celkové náklady

⁴⁰³ Bohužel neznáme přesné znění ani podrobnější obsah testamentu knížete Kazimíra II., ale můžeme předpokládat, že v něm byla zahrnuta podobná ustanovení jako v zásnubních smlouvách. Velmi stručný regest uveden v MZA Brno, G 140 Rodinný archiv Dietrichštejnů, inv. č. 1863, sign. 832, karton 419, f. 55^r a 57^v.

⁴⁰⁴ Nejnověji podrobně s odkazy na literaturu viz JEŽ, Radim: *Manželské soužití*, s. 3 – 4.

⁴⁰⁵ TÝŽ: *Nové poznatky*, s. 26.

⁴⁰⁶ Jan z Pernštejna byl 17. května na svém zámku v Hranicích, kde vydal jednu listinu pro fryštátské měšťany (AČ XX., s. 338, č. 228; POPIOLEK, Franciszek (ed.): *Regesten zur Geschichte der Städte Freistadt und Jablunkau. Zeitschrift für Geschichte und Kulturgeschichte Schlesiens* 2, 1906–1907, s. 103 – 116, zde s. 106, č. 10), a odkud se vypravil do Těšínského knížectví.

jistě přesáhly několik tisíc kop grošů.⁴⁰⁷ Po odsloužení pohřební mše a odeznění smutečních hostin přijal Jan nejvyšší zemské úředníky, aby s nimi projednal záležitosti v knížectví a potvrdil za účasti hejtmana Jana Sedlnického z Choltic, kancléře Jana Čela, sudího Jana Gočalkovského z Gočalkovic a dalších představitelů těšínských stavů několik listin.⁴⁰⁸ Pernštejn se v Těšíně zdržel minimálně dva týdny (do konce května), což byl čas nezbytně nutný na to, aby zařídil základní správní záležitosti a vyjasnil si další organizační věci zejména s kancléřem, hejtmanem a sudím.

V roce 1529 zavítal Jan z Pernštejna na Těšínsko ještě jednou. Stalo se tak na samém sklonku roku a jeho pobyt je doložen na zámku ve Fryštátě, kde snad přesunul část knížecí kanceláře a finanční komory. Mohlo to souviset s pohodlností a vybavením hradu/zámku.⁴⁰⁹ Kníže Kazimír dal totiž před svou smrtí vyvézt mobiliář těšínského hradu do Opavy a také stísněné podmínky a všudypřítomný chlad pozdně gotické stavby nejspíše přiměl Jana k přesunu nejdůležitějších úřadů.⁴¹⁰ Navíc měl Pernštejn již od roku 1528 v zástavě fryštátské panství, jako zálohu za nesplacený dluh knížete Kazimíra, jak se o tom dovidáme ještě o několik let později v dopise těšínskému kancléři.⁴¹¹ Pro potvrzení této informace sice schází listinný materiál (zástavní smlouva s knížetem Kazimírem II.), ale můžeme o tom zprostředkovaně v několika pramenech najít zmínky – např. v roce 1529 vydává fryštátským listinu, ve které je oslovuje „*lidé poddaní moji*“, následuje označení pozemků „*za mými lukami*“ a registra měl se-

⁴⁰⁷ K přípravě pohřbů urozených osob více KRÁL, Pavel: *Smrt a pohřby české šlechty na prahu novověku*. České Budějovice 2004, zejména s. 171 – 228, zde uvedena další literatura k tomuto zajímavému tématu. Srov. také kapitolu VI. a).

⁴⁰⁸ Edice viz *LT V.*, č. 460; JEŽ, Radim: *Správa Těšínského knížectví*, s. 250 – 251, příloha č. 4.

⁴⁰⁹ V dobových pramenech se setkáme běžně s označením „*na zámku v Těšíně*“, i když šlo o pozdně gotickou stavbu z hlediska typologie s prvky, které přisuzujeme rezidenci označované jako „hrad“. K užívání těchto pojmů více viz MACEK, Josef: *Hrad a zámek. (Studie historicko-sémantická)*. Český časopis historický 90, 1992, s. 1 – 16.

⁴¹⁰ K tomu srov. kapitolu VIII. a).

⁴¹¹ „[...] Což se Fryštátu dotýče, ten víte, že mne náleží k držení a užívání potud, pokudž mi má suma dána nebude [...]“. AČ XX., s. 176, č. 286 (27. dubna 1543, Pardubice).

psat „úředník můj“.⁴¹² Zámek ve Fryštátě byl zrovna znovu přestavěn po katastrofálním požáru města, který jej zasáhl v časných ranních hodinách 17. dubna 1511. Z celodřevěné stavby tak vznikl zděný, snad raně renesanční, jednopatrový zámek,⁴¹³ jenž mohl alespoň zčásti nahradit pohodlí, na které byl Jan z Pernštejna zvyklý ze svých honosných moravských sídel (např. z Tovačova a Prostějova, kde se často zdržoval).⁴¹⁴

Pobyty moravského magnáta v Těšínském knížectví nebyly moc časté. Z dochovaného listinného materiálu lze doložit, že zde byl prokazatelně za celou dobu poručnictví celkem sedmnáctkrát. Toto číslo není, ani nemůže být, absolutní, protože mnoho listin se ztratilo nebo bylo zničeno. Můžeme z něj ale vyčíst, že Jan předal plně vládu do rukou kancléře Jana Čela a sám rozhodoval o důležitých záležitostech na dálku pomocí korespondence a posílů. Stavovské postavení a pracovní vytíženost spojená s úřady, které zastával, ani nedovolovaly častější zajížděky do nejuvýchodněji položeného koutu českého soustátí. Z níže uvedené tabulky (tab. č. 1) vyplývá, že v některých letech na Těšínsku nebyl vůbec (r. 1531, 1533, 1535, 1537, 1538, 1541 a 1543), a naopak v letech 1529, 1530, 1536 a 1539 zde pobýval více než jednou. Časté návštěvy z počátku poručnické správy byly způsobeny nutností zajistit alespoň základní potřeby knížectví a ujistit se o správném fungování úřadů a jejich hlavních představitelů. Jana z Pernštejna velmi limitoval zdravotní stav, který mu neumožňoval tak

⁴¹² AČ XX., s. 338, č. 228; POPIOLEK, Franciszek (ed.): *Regesten zur Geschichte der Städte Freistadt*, s. 106, č. 10; JEŽ, Radim: *Správa Těšínského knížectví*, s. 258 – 259, č. 11: „[...] vsi svoj Kaukolnej, jenž v panství a gbitě mým fryštátským záleží“; podobně TAMTÉŽ, s. 259 – 260, č. 12. Fryštátské panství měl v zástavě Jan z Pernštejna až do předání správy knížeti Vaclavovi (r. 1545), který mu opětovně ale zastavil panství frýdecké za 12 000 zlatých.

⁴¹³ BAYER, Julius: *Denkwürdigkeiten der Stadt Freistadt in Herzogthum Schlesien, in historischer und topographischer Beziehung, einschliesslich der mit ihr verbundenen Ortschaften und aller zu ihrem Bezirke gehörigen Dörfer und Colonien. Von den ältesten Nachrichten bis auf unsere Tage*. Wien 1879, s. 53; BENATZKY, Jindřich: *Významné stavební památky v Karviné I – Fryštátě*. In: Plaček, V. – Plačková, M. (edd.): *Karviná. Sborník příspěvků k dějinám a výstavbě města*. Karviná 1968, s. 290 – 295, zde s. 290 a 293; HECKEL, Bedřich: *Karviná v září věků II.-VI. Studie o Těšínsku* 8, 1980, s. 67 – 92; 9, 1980, s. 203 – 226; 11, 1983, s. 57 – 76; 12, 1985, s. 140 – 156, zde 9, 1980, s. 213; PINDUR, David: *Těšínsko*, s. 62.

⁴¹⁴ VOREL, Petr: *Rezidenční síť*, s. 40 – 41.

časté cestování, jak by si osoba jeho formátu a postavení představovala, což se projevilo bezesporu i na četnosti pobytů na Těšínsku. Podobně jako jeho otec a bratr (později i sám těšínský kníže Václav III. Adam) trpěl tehdejší civilizační chorobou – dnou – způsobenou nesprávnou skladbou potravin (zejména nadměrného podílu zvěřiny) a velkého množství alkoholu. Tato nemoc postihovala početnou část aristokracie a její záchvaty nepříjemným způsobem paralyzovaly pohybový aparát jedince. Pernštejn se často nebyl schopen ani podepsat a místo autografu pisař použil stručnou větu: „*pro bolest ruky vlastní podepsati jsem se nemohl*“.⁴¹⁵ Na politická jednání proto musel být dopravován na nosítkách. Dnové záchvaty se u něj projevily na konci 30. let 16. století a sužovaly jej až do smrti (8. září 1548).

Tab. č. 1. Počty vydaných listin Jana z P. a jeho pobyty na Těšínsku 1528-1545

ROK	POČET LISTIN	MÍSTO VYHOTOVENÍ	POBYTY NA TĚŠÍNSKU
1528	0	-	-
1529	7 ⁴¹⁶	Prostějov, Těšín, Fryštát, Hranice	19.-31. května Těšín 28. prosince Fryštát

⁴¹⁵ Tento obrat lze nalézt na několika dopisech – viz Státní oblastní archiv (dále jen SOA) Třeborň, Cizí rody – registratura, z Pernštejna, inv. č. 10, karton 121 (11. 10. 1539, Prostějov); inv. č. 13, karton 121 (1540, Trenčín); inv. č. 16, karton 121 (23. 4. 1542, Brno); inv. č. 18, karton 121 (1. 11. 1542, Valašské Meziříčí) a inv. č. 19, karton 121 (11. 11. 1542, Valašské Meziříčí). O Pernštejnův zdravotní stav se zajímal i olomoucký biskup Stanislav Thurzo. Viz ZA Opava, pobočka Olomouc, Arcibiskupství Olomouc, inv. č. 39, f. 8^v; f. 12^v; f. 15^r ad.

⁴¹⁶ **11. dubna Těšín** (opis – MZA Brno, G 11 SFM, sign. 110, f. 94 – 95; edice – JEŽ, Radim: *Správa Těšínského knížectví*, s. 258 – 259, příloha č. 1; v zastoupení těšínského kancléře). **11. dubna Těšín** (opis – MZA Brno, G 11 SFM, sign. 110, f. 95 – 96; edice – JEŽ, Radim: *Správa Těšínského knížectví*, s. 248 – 249, příloha č. 2; v zast. kancléře). **11. dubna Těšín** (opis – MZA Brno, G 11 SFM, sign. 110, f. 97 – 98; edice – JEŽ, Radim: *Správa Těšínského knížectví*, s. 249 – 250, příloha č. 3; v zast. kancléře). **21. dubna Prostějov** (regist – LT V., č. 459; PRASEK, Vincenc (ed.): *Zpráva o muzeu Matice Opavské*. Věstník Matice Opavské 10, 1902, s. 49, č. 17). **17. května Hranice** (AČ XX., s. 338, č. 228; POPIOLEK, Franciszek (ed.): *Regesten zur Geschichte der Städte Freistadt und Jablunkau*. Zeitschrift für Geschichte und Kulturgeschichte Schlesiens 2, 1906-1907, s. 103 – 116, zde s. 106, č. 10). **19. května Těšín** (LT V., č. 460 – chybné datum). **31. května Těšín** (edice – JEŽ, Radim: *Správa Těšínského knížectví*, s. 250 – 251, příloha č. 4). **28. prosinec Fryštát** (regist – LT V., č. 463; NĚMEC, Emerich (ed.): *Listiny k dějinám Těšínska ze Státního archívu v Cieszyně*, s. 4, č. 20; PRASEK, Vincenc (ed.): *Zpráva o muzeu*, s. 49, č. 18; KASPERLIK VON TESCHENFELD, M.: *Die vormundschaftliche Verwaltung*, s. 30 – všechny registry uvádějí chybné datum. V. Prasek a LT navíc mylnou informaci, že se originál nedochoval; edice PINDUR, D.: *Těšínsko*, s. 91 – 92, č. 10).

1530	5 ⁴¹⁷	Těšín, Fryštát	31. března Těšín 12. dubna a 7. pros. Fryštát
1531	2 ⁴¹⁸	-	-
1532	2 ⁴¹⁹	Těšín	12. prosince Těšín
1533	1 ⁴²⁰	Těšín	-
1534	3 ⁴²¹	Těšín, Pardubice	11. března Těšín
1535	0	-	-
1536	3 ⁴²²	Fryštát, Těšín	2. května Fryštát 6. října Těšín
1537	0	-	-
1538	1 ⁴²³	?	?

⁴¹⁷ **31. března Těšín** (LT V., č. 464; opis – MZA Brno, G 11 SFM, sign. 110, f. 98 – 100). **12. dubna Fryštát** (regist – MÜLLER, Karel: *Matyáš Kasperlik*, s. 238; K. F. (ed.): *Archiv Matice opavské. B. Těšínské listiny*. Věstník Matice Opavské 4, 1894, s. 32 – 34, zde s. 33, č. 4; edice – JEŽ, Radim: *Správa Těšínského knížectví*, s. 252 – 253, příloha č. 6). **12. dubna Fryštát** (regist – MÜLLER, Karel: *Matyáš Kasperlik*, s. 238; edice – JEŽ, Radim: *Správa Těšínského knížectví*, s. 253 – 255, příloha č. 7). **8. června Tovačov** (regist – AČ XX., s. 346 – 347, č. 255). **7. prosince Fryštát** (LT V., č. 465; regist – K. F. (ed.): *Archiv Matice opavské*, s. 33, č. 5).

⁴¹⁸ **7. listopadu Ostrava** (v zast. těšínských stavů – LT V., č. 468; ADAMUS, Alois (ed.): *Sbírka listin k dějinám města Mor. Ostravy. Codex diplomaticus civitatis Ostraviae*. Moravská Ostrava b. r. v., s. 60 – 63, č. 48). **7. listopadu Ostrava** (v zast. těšínských stavů – LT V., č. 469; ADAMUS, Alois (ed.): *Sbírka listin*, s. 63 – 65, č. 49).

⁴¹⁹ **20. května Těšín** (LT V., č. 470 – uvádí chybné datum 23. března). **12. prosince Těšín** (LT V., č. 474 – uvádí chybné datum 7. prosince; opis – MZA Brno, G 11 SFM, sign. 110, f. 102 – 104)

⁴²⁰ **21. dubna Těšín** (regist – MÜLLER, Karel: *Matyáš Kasperlik*, s. 239; edice – JEŽ, Radim: *Správa Těšínského knížectví*, s. 256 – 257, příloha č. 9 – v zast. kancléře).

⁴²¹ **11. března Těšín** (LT V., č. 480; regist – NĚMEC, Emerich (ed.): *Katalog listin k dějinám Těšínska ze Státního archivu v Cieszyně*, č. 41; pergamenový originál viz AP Katowice, oddział Cieszyn, Zbiór dokumentów pergaminowych i papierowych (dále ZDPP), sign. 59). **31. srpna Těšín** (edice – JEŽ, Radim: *Správa Těšínského knížectví*, s. 257 – 258, příloha č. 10; v zast. kancléře). **30. listopadu Pardubice** (LT V., č. 483; AČ XX., s. 378 – 379, č. 317; regist – POPIOLEK, Franciszek (ed.): *Regesten zur Geschichte der Städte Freistadt*, s. 106, č. 11).

⁴²² **2. května Fryštát** (regist – NĚMEC, Emerich (ed.): *Listiny k dějinám Těšínska*, s. 5, č. 23; LT V., č. 486; edice – JEŽ, Radim: *Správa Těšínského knížectví*, s. 258 – 259, příloha č. 11). **2. května Fryštát** (regist – MÜLLER, Karel: *Matyáš Kasperlik*, s. 239; edice – JEŽ, Radim: *Správa Těšínského knížectví*, s. 259 – 260, příloha č. 12). **6. října Těšín** (edice – JEŽ, Radim: *Správa Těšínského knížectví*, s. 260, příloha č. 13; regist s mylným datem viz LT V., č. 485).

⁴²³ **Počátek ledna** – bližší informace nejsou známy; listina, ve které Jan z Pernštejna potvrzuje statuta bednářského cechu ve Strumeni, se nejspíše nedochovala. Uvádí ji práce JARZYŃSKI,

1539	2 ⁴²⁴	Frýdek	15. září Těšín 22. září Frýdek
1540	3 ⁴²⁵	Těšín	10.-13. února Těšín
1541	1 ⁴²⁶	Těšín	-
1542	2 ⁴²⁷	Těšín	23. července Frýdek ⁴²⁸ 15. srpna a 24. září [Těšín?]
1543	1 ⁴²⁹	Těšín	-
1544	1 ⁴³⁰	Těšín	14. srpna Těšín
1545	0	-	11.-22. [?] května Těšín ⁴³¹

Henryk: *Stosunki gospodarcze w Strumieniu do I wojny swiatowej*. In: Orszulik, B. (ed.): *Strumień (z dziejów miasta od jego początków do 1939 r.)*. Strumień 1983, s. 39 – 47, zde s. 44.

⁴²⁴ **15. září Těšín** (edice – JEŽ, Radim: *Správa Těšínského knížectví*, s. 261, příloha č. 14). **22. září Frýdek** (LT V., č. 491; registry – PRASEK, Vincenc (ed.): *Zpráva o muzeu*, s. 50, č. 20; PINDUR, David (ed.): *Listiny k dějinám Bruzovic ve fondech Státního archivu v Cieszyně*. Těšínsko 47, 2004, č. 4, s. 11, č. 5.).

⁴²⁵ **13. února Těšín** (LT V., č. 493; AČ XX., s. 443 – 444, č. 418 – obě edice uvádějí chybné datum; POPIOLEK, Franciszek (ed.): *Materiały do dziejów miast w Księstwie Cieszyńskiem*. Sprawozdanie dyrekcji polskiego gimnazium prywatnego w Cieszynie 12, 1907, s. 3 – 40, zde s. 18 – 19, č. 10; regest s nesprávným datem viz KASPERLIK VON TESCHENFELD, Matthias: *Die vormundschaftliche Verwaltung*, s. 30). **28. dubna Těšín** (LT V., č. 494 – chybné datum; v zast. kancléře). **31. října Těšín** (LT V., č. 495, v zast. kancléře).

⁴²⁶ **4. květen Těšín** (LT V., č. 497; AČ XX., s. 450 – 451, č. 431 – zast. kancléře).

⁴²⁷ **15. srpna** (edice – JEŽ, Radim: *Správa Těšínského knížectví*, s. 262 – 263, příloha č. 16). **24. září** (edice viz KAJZER, Karol (ed.): *Najstarszy Kopiarz wsi Ochaby. Vidimusy Privilegi Na Statek Welke Ochaby zniegiczj*. Acta Historica Silesiae Superioris. T. IV. Cieszyn 1997, s. 18, č. 5 – autor tohoto diskutabilního edičního počínu ani nebyl schopen ve své práci uvést novodobé datace listin, přepisuje pouze křesťanské datování, a navíc v mnoha případech nepřesně transliteruje z originálu; regest KASPERLIK VON TESCHENFELD, Matthias: *Die vormundschaftliche Verwaltung*, s. 30). V listině není uvedeno místo sepsání.

⁴²⁸ Na Frýdku je datován jeho dopis Půtovi z Ludanic. AČ XX., s. 115 – 116, č. 225 (regest). Papírový originál uložen v SOA Třeboň, CR – registratura, z Pernštejna, inv. č. 17.

⁴²⁹ **15. prosince Těšín** (LT V., č. 500 – chybné datum; v zast. kancléře).

⁴³⁰ **14. srpna Těšín** (LT V., č. 502 – chybné datum; AČ XX., s. 476 – 477, č. 483; regest KASPERLIK VON TESCHENFELD, Matthias: *Die vormundschaftliche Verwaltung*, s. 31).

⁴³¹ Jde o poslední pobyt Jana z Pernštejna na Těšínsku, při kterém byla předána vláda Václavu III. Adamovi. Listinné svědectví nebo jakýkoliv jiný originální písemný záznam o tomto aktu se nedochoval. Je znám pouze zápis z dnes již neexistující městské knihy, který opsal M. Kasperlik. Viz AP Katowice, Oddział Cieszyn, KC, sign. 77, f. 421.

Nejlépe můžeme sledovat správu knížectví v roce 1543 a to díky zachovaným a posléze v 19. století vydaným registrům korespondence Jana z Pernštejna.⁴³² Z celkového počtu 109 listů, jenž tento svazek register obsahuje,⁴³³ je záležitostí Těšínského knížectví věnováno celkem 44 kusů, tj. přes 40 %; nejvíce jich bylo doručeno mladému knížeti Václavu III. Adamovi (14),⁴³⁴ který měl v tomto roce teprve 18 let, ale od roku 1540 (tedy od svatby s Marií z Pernštejna) se již aktivně spolupodílel na chodu knížectví; stejný počet listů (5) byl obeslán kancléři Janovi Čelovi z Čechovic⁴³⁵ a hejtmanu Janu Sedlnickému z Choltic,⁴³⁶ jenž obdrželi i dva dopisy ke společnému otevření.⁴³⁷ Stavům knížectví adresoval Jan z Pernštejna tři listy⁴³⁸ a neopomněl ani na svou dceru Marii (3).⁴³⁹ Velmi českomoravského šlechtice zaměstnával spor o Opolsko – Ratibořské knížectví, což se projevilo i na množství korespondence z tohoto roku.⁴⁴⁰

Podle dochované korespondence řídil správu Jan z Pernštejna v tomto roce pouze na dálku pomocí zpráv posílaných posly⁴⁴¹ a na Těšínsko nezavítal; podobná praxe probíhala i v ostatních letech jeho správcovství. Těšínský kancléř Jan Čelo, jak bude dále ještě podrobněji poznamenáno,⁴⁴² vedl v zastoupení správu knížectví a od Jana z Pernštejna dostával velké množství zpráv, jak se

⁴³² Viz AČ XX., s. 123 – 220, č. 236 – 345.

⁴³³ Jsou v něm zapsány dopisy z 6. ledna 1543 až 15. prosince 1543. TAMTĚŽ.

⁴³⁴ AČ XX., č. 241, 257, 262, 283, 293, 298, 300, 303, 305, 309, 315, 316, 334, 341.

⁴³⁵ AČ XX., č. 247, 258, 263, 286, 311.

⁴³⁶ AČ XX., č. 260, 277, 304, 327, 345.

⁴³⁷ AČ XX., č. 285, 288.

⁴³⁸ AČ XX., č. 248, 302, 343.

⁴³⁹ AČ XX., č. 256, 265, 335.

⁴⁴⁰ Záležitostí spojeným s jednáním o tato území bylo věnováno celkem 11 listů (AČ XX., č. 266, 267, 271 – 273, 282, 284, 289, 292, 306, 336), nepočítaje korespondenci již uvedenou u samotných představitelů Těšínského knížectví. K tomuto tématu více viz JEŽ, Radim: *Jan z Pernštejna*, s. 69 – 85.

⁴⁴¹ K formám politické komunikace v 16. století a k úloze poslů, zpravodajů a informátorů více i s literaturou viz VYBÍRAL, Zdeněk: *Politická komunikace*, s. 208 – 256.

⁴⁴² Viz kapitola IV. b).

má v jednotlivých záležitostech zachovat. Podrobné instrukce obdržel ve věci koupi mědi od podnikatele a pána Pštiny Jana Thurza, a také jak se má při jednání zachovat zástupce knížete Mikuláš Vlček z Dobré Zemice a na Hlučíně.⁴⁴³ Velká pozornost byla věnována finanční situaci – rybniční registra, poplatky za sádky a další účty pravidelně Jan z Pernštejna kontroloval a rozhodoval o využití peněz z komorní pokladny.⁴⁴⁴

Turecké nebezpečí, které do středoevropského prostoru přineslo permanentní obavy a strach,⁴⁴⁵ vedlo k velké potřebě hotových peněz pro nákladné žoldnéřské vojsko a jeho vydržování, což krále nutilo k vybírání mimořádných

⁴⁴³ Srov. dopis z 16. března 1543 daný na Pardubicích. „[...] Se panem Turzym to jednání aby šlo skrz pana Mikuláše Vlčka, i jest v potřebí opatrnosti, a to takové: pan Vlček na věřící list dal-li by se v jaké jednání i podle instrukcí, ač by v té instrukci to doloženo býti musilo, aby nic nezavíral a nic nevykonával, ale mohl by s ním pan Turzy na odpor vstúpiti a nějaké svědky sobě způsobiti, jakož lidé se nejdú, že jest pan Vlček s ním na věřící list jednal, zavřel i dokonat, pak tu by mohly skrze těžkosti knížeti, j[eho] m[ilos]ti, přijíti. Než toto by mi se vidělo, aby kníže ráčil po panu Vlčkovi panu Turzym psaní učiniti, a podle toho psaní, aby pan Vlček se panem Turzym rozmluvil a jemu vyrozuměl, jakož pak toho psaní přips posílám, jak mi se vidí, keré by kníže panu Turzymu učiniti měl [...]“. AČ XX., s. 147, č. 258. Více k podnikání rodiny Thurzů na Těšínsku viz ŠTOVIČEK, Jan: *Těšínské měďařské podniky v době předbělohorské*. Studie o Těšínsku 2, 1973, s. 271 – 285 a KÜHNDEL, Jan: *Fuggerové ve Slezsku*. Slezský sborník 53, 1955, s. 42 – 60.

⁴⁴⁴ „[...] kdy sou rybníci nasázeni byli a k lovení přišli, kterých jest se užilo některým tisícem, poněvadž jest i ten veliký rybník loven byl, ježto nedržím, aby k tomu podzimku tak veliká suma za ryby přijíti mohla. Taký vykonalo se s ním před námi a dvěma rybníčními, jak by se ti rybníci nasadili, sou-li plodové před rukama, toho všeho se neví; mohlo by v rejstřích napsáno býti, že sou plodové před rukama, a v rybnících by jich nebylo [...]“. AČ XX., s. 138, č. 247 (21. února 1543)

⁴⁴⁵ Výběrově uvádím alespoň nejdůležitější literaturu k tématu vojenských střetů s Tureckem v předbělohorském období: KAMENÍČEK, František: *Účastenství Moravanů při válkách tureckých od r. 1526 do roku 1568*. Sborník historický 4, 1886, s. 15 – 29, 65 – 77, 157 – 175, 193 – 206, 271 – 284; TÝŽ: *Zemské sněmy a sjezdy moravské II*. Brno 1902, zejména s. 218 – 400; KROFTA, Kamil: *Mý a Maďaři v boji s Turky*. Praha 1934; POLIŠENSKÝ, Josef – HRUBEŠ, Jiří: *Turecké války, uherská povstání a veřejné mínění předbělohorských Čech*. Historický časopis 7, 1959, s. 74 – 103; PICKOVÁ, Věra: *Císařské vojsko v Uhrách v 16. a 17. století očima současníků*. Historie a vojenství 1965, s. 789 – 799; HORVÁTH, Pavol – KOPČAN, Vojtěch: *Turci na Slovensku*. Bratislava 1971; POLIŠENSKÝ, Josef: *Turecká otázka v evropské politice v 16.-17. století*. In: Veselá, Z. (ed.): *Osmanská moc ve střední a jihovýchodní Evropě 16.-17. století*. Praha 1977, s. 266 – 286; PÁNEK, Jaroslav: *Turecké nebezpečí a předbělohorská česká společnost*. Studia Comenia et historica 23, 1981, s. 53 – 72; TÝŽ: *Podíl předbělohorského českého státu na obraně střední Evropy proti osmanské expanzi*. Československý časopis historický 36, 1988, s. 856 – 872 a 37, 1989, s. 71 – 84; KOPČAN, Vojtěch – KRAJČOVIČOVÁ, Klára: *Slovensko v tieni polmesiaca*. Bratislava 1983; KOPČAN, Vojtěch: *Slovensko v prvnii linii boje s tureckou expanzí*. In: Procházka, Z. (ed.): *Vojenské dějiny Československa II*. Praha 1986, s. 48 – 51; TÝŽ: *Turecké nebezpečí a Slovensko*. Bratislava 1986; URBÁNEK, Rudolf: *Češi a války turecké*. In: *Co daly naše země Evropě a lidstvu*. Praha 1998, s. 229 – 242 a RATAJ, Tomáš: *České země ve stínu púlměsíce*. Praha 2002.

berní. Ty byly určovány podle tzv. „šacunků“, tedy odhadů majetků.⁴⁴⁶ V roce 1543 měl být tento soupis pro královskou komoru vyhotoven i na Těšínsku a celou akci řídil Jan z Pernštejna, který měl velké výhrady k stanovení ocenění a míry zatížení obyvatelstva.⁴⁴⁷ Hejtman Jan Sedlnický spolu s Mikulášem Vlčkem často jednali přímo s Janem z Pernštejna na jeho sídlech. V roce 1543 se vypravili za ním na zámek do Pardubic, aby projednali záležitosti Těšínského knížectví, a z této doby se nám také zachovala obsáhlá písemná instrukce, rozdělená do osmi bodů.⁴⁴⁸ Všechny z nich se týkaly vojenských záležitostí spojených se zabezpečením knížectví a výpravě hotovosti proti tureckému nebezpečí. Ve druhém bodě bylo např. přikázáno, aby podle sněmovního rozhodnutí a nařízení nejvyššího slezského hejtmana, vratislavského biskupa Baltazara z Promnic (1539-1562), byly „[...] hory od Uher k Vám zaroubány [...] pro uvarování vpádu náhlého do toho knížectví [...]“.⁴⁴⁹ Šlo nejspíše o záseky hustých lesních porostů, čímž se výraznou měrou ztížila průchodnost terénu a zamezila tak rychlému postupu nepřátelských jednotek směrem na Slezsko a severní Moravu. V následujících letech se pokračovalo s výstavbou tzv. „šancí“,⁴⁵⁰ která měla být provedena na náklady slezské královské komory, kníže měl zajistit pracovní

⁴⁴⁶ Srov. úvodní studii v edici JEŽ, Radim (ed.): *Odhady majetků měšťanů v Opolsko-Ratibořském knížectví z roku 1544. Edice. Prameny k dějinám Slezska* sv. 12. Opava 2008, zejména s. 5 – 7.

⁴⁴⁷ Toto vyjadřuje v listu kancléři z 21. února: „[...] pak jak sou se ti šacunci spravili, již musíme říci, že sou se dobře spravili. Kníže Kazimír jak jest ráčil statky své šacovati, stojí-li za to, to k rozvážení Vašemu připouštím, než já podle svědomí svého toho najíti nemohu, aby za to stály, a protož sem neuměl k tak velikým šacunkuom přistoupiti, kteříž sou proe bývali. Jestliže o to jaké psaní učiněno bude, buduť králi j[leho] m[ilos]ti, anebo od koho jiného, budu věděti na to co za odpověď dáti [...]“ a následně také 12. října hejtmanu Janu Sedlnickému: „[...] vejše v jaké berně poddaváti měl, nevidí mi se toho učiniti; ráčí-li se kníže, j[leho] m[ilos]t, když se v své knížectví uvázati ráčí, vejše šacovati, to při vůli j[leho] m[ilos]ti bude [...]“. AČ XX., s. 138, č. 247 a s. 209, č. 327.

⁴⁴⁸ Z 28. srpna. Viz AČ XX., s. 190 – 195, č. 302. Týž den podává informace o jednání s hejtmanem a Mikulášem Vlčkem i knížeti Václavu III. Adamovi, na jehož příkaz byli stavové k Pernštejnovi vysláni. AČ XX., s. 195 – 196, č. 303.

⁴⁴⁹ AČ XX., s. 192, č. 302.

⁴⁵⁰ Srov. nařízení krále Ferdinanda I. těšínskému knížeti: „An Hertzog von Teschen sein hilf und robot zu pesserung des wegs durch teschner wald darzue zugeben“. NA Praha, RG, kn. č. 44, f. 309^r (27. července 1549, Praha).

sílu a materiál potřebný ke stavbě.⁴⁵¹ Později byly tyto pevnosti notně přestavěny a zvětšeny, aby dále sloužily k obraně až do válek o Slezsko ve druhé polovině 18. století.⁴⁵² V následujících odstavcích nabádá Jan z Pernštejna, aby byl dobře zaopatřen těšínský zámek, hlavně dostatkem pušek, střeliva a novými děly. Z knížectví se měli vypravit do vojenského ležení u Uherského Hradiště i šlechtici se svým doprovodem a mladý těšínský kníže Václav III. Adam. Jeho poručník byl v těchto věcech oproti královskému rozhodnutí velmi zdrženlivý a nabádal stavy i knížete, „[...] aby s toho knížectví žádný se hnutí ani hejbání nedálo [...]“ a raději se posečkalo na jednání ostatních slezských knížat a samotného biskupa.⁴⁵³

Kancléř Jan Čelo také několikrát těšínského poručníka nabádal, aby přijel na návštěvu, protože „[...] bylo mnohé potřebí rozmluvení o pánu neřádu [...]“, ale Pernštejn mu listem z 21. února odpověděl: „[...] pak, můj milý pane kanclíři, já více činiti nemohu, než když rád spíši, při tom napomínám, aby se podlí něho zachováno bylo; a když ti, koho se dotýče, dadí se neřádu přemoci, těžký jest retovati, kdož se sám brániti nechce; a snad kdy se všeho sami dotejkati budou, se mu jináče brániti než na ten čas a pamatovati budou na ono přísloví: trápení rozum dává [...]“.⁴⁵⁴

Hejtman knížectví, Jan Sedlnický, měl v roce 1543 důležitý úkol. Alžběta, dcera krále Ferdinanda I. Habsburského, se měla provdat za mladého polského

⁴⁵¹ Jako stavební materiál bylo použito dřevo z okolních lesů. Další nařízení moravských stavů uvedena v MZA Brno, A 3 Stavovské rukopisy, inv. č. 11.

⁴⁵² Nejnověji katalog ke stejnojmenné výstavě Muzea Těšínska i s obrazovým doprovodem map a plánů, viz KRŮL, Martin – NOVÁKOVÁ, Pavlína: *Jablunkovské šance*. Český Těšín 2005, příloha s. 34 – 96 obsahuje celkem 46 map a plánů a 30 fotografií. Zde uvedena další literatura.

⁴⁵³ AČ XX., s. 192, č. 302.

⁴⁵⁴ AČ XX., s. 139, č. 247. O tři měsíce své rozhodnutí ještě potvrdil („[...] Než můj milý pane kanclíři a kmotře, kde ste mi napsali, abych to knížectví skoro navštívil, a nebudeliť toho na krátce, že mnoho škodnejch věcí se rozmnoží: jestli z strany knížete, nerad sem tomu. Ale příjezdem mejm by se pak co přetrhlo, nebude-li se držeti, a když já odjedu, zase se v pr[v]ní nepořád vstoupí, tehdá můj příjezd málo platný bude. Jestli pak co při rytířstvu anebo při obecných věcech: pan hejtman z soudcemi zemskými neměli by toho dopouštěti, než takovou přetrhovati, pak-li by čemu odvolati nemohli, to v čas mi oznámí; však víte, že sem jim vždycky k dobrému pomáhal, a což sem rozuměl zlé, přetrhl. Protož bych toho vděčen byl, při jiném poselství, abyste mi o tom světle oznámili, co se takového škodného rozmáhá; neb také jest, že z malé jiskry velký voheň bejvá, i lépe by jiskru uhasiti a toho brániti, aby se voheň nerozmohl [...]“). AČ XX., s. 175, č. 286 (27. dubna 1543).

nástupce trůnu Zikmunda II. Augusta. Na své cestě do Krakova projížděla Těšínským knížectvím, kde se ve Fryštátě ubytovala a na zdejším zámku strávila noc. Hejtman Sedlnický obdržel od Jana z Pernštejna podrobnou instrukci, jak se má v celé záležitosti zachovat, a když „[...] tudy k Fryštátu pojedje a tu nocleh jmíti bude: pak vína sem já tam rozkázal poslati a ryby před rukama jsou, a vo jiné potřeby také píši ouředníku, aby pohotově byly. Což se obrokův dotýče, těch není potřebí dávati, leč by v maštálích knížecích králové koně stáli, na ty nech by se obrok dal. Kdež já o tom o všem ouředníku píši. Již Vás za to prosím, že k tomu času také tam budete, pro všelijakej dostatek některé osoby z rytířstva obešlete, a již tam na ten čas buďte pánem i hospodářem. A ty přední pány, kdož se Vám zdáti budou, nahoru pobeřte, pak-li by nahoře těsno bylo, ale některý dům nechť se obere, aby v něm jísti mohli [...]“.⁴⁵⁵

Na slezských sněmech, konaných ve Vratislavi a v Nise, zastupovali těšínského knížete a zájmy celého knížectví Janem z Pernštejna pověřeni šlechtici a právníci.⁴⁵⁶ Od počátku poručnické správy byl na sněm vyslán Mikuláš Kloch z Bestviny a na Ochabech, zástupce rytířského stavu z knížectví,⁴⁵⁷ poté jej vystřídal Gotfríd Adlšpach (Adlspach či Adlspoch) z Damsdorfu,⁴⁵⁸ najatý Janem z Pernštejna speciálně k tomuto úkolu. Kdy se tak stalo, nejsem schopen z torzovitých pramenů určit, ale nejspíše na začátku 40. let.⁴⁵⁹ Po smrti Gottfrida

⁴⁵⁵ AČ XX., s. 161, č. 277 (16. dubna 1543).

⁴⁵⁶ O sněmech více viz OORZECZOWSKI, Kazimierz: *Historia ustroju Śląska*, s. 128 – 136.

⁴⁵⁷ Jméno Mikuláš Kloch z Bestviny se v pramenech objevuje již v druhé polovině 15. století (viz *LT III.*, č. 235, 240, 243, 247, 293, 306, 308, 314, 322, 332 ad.), kdy jako svědek vystupuje na listinách knížete Přemysla a později i Kazimíra II. a v rodě Klochů je velice rozšířené, a proto nelze určit, od které doby námi jmenovaný Mikuláš vstoupil do služeb těšínských knížat. Více k tomuto rodu viz PILNÁČEK, Josef: *Rody 1.*, s. 133. Nejnověji GOJNICZEK, Waclaw: *Klochowie z Kornic i Bestwiny – dzieje szlacheckich dziedziców Ustronia do początków XVII w.* In: Panic, I. (ed.): *Studia z dziejów Ustronia. Ustroń 2000*, s. 7 – 21; Týž: *Feudalni panowie Ustronia i okolic.* In: Panic, I. (ed.): *Ustroń 1305-2005. Tom I. 1305-1945. Ustroń 2005*, s. 123 – 152.

⁴⁵⁸ Tímto predikátem označuje rod August Sedláček ve svém slovníkovém heslu. Zda jde o příslušníka této větve se mi nepodařilo zjistit, první zmínka A. Sedláčka je až z roku 1570, kdy uvádí Jiřího Adlšpacha jako hejtmana pardubického panství. Viz SEDLÁČEK, August: *Adlšpach z Damstorfu.* In: OSN 1, 1888, s. 213.

⁴⁵⁹ V AČ XX. se Gottfríd Adlšpach objevuje pouze v roce 1543 a zemřel určitě před 21. červnem tohoto roku, jak informuje Jan z Pernštejna těšínského kancléře a hejtmana. Viz AČ XX., s. 179, č. 288.

Adlšpacha v polovině roku 1543 byl donucen Pernštejn zajistit nového vyjednavatele na slezském zemském sněmu. Vybral si muže s akademickým vzděláním – doktora Longa (Langa), který však ve službách českomoravského magnáta vydržel pouze do počátku prosince 1543, kdy na svůj návrh ukončil působení na sněmu.⁴⁶⁰ Jan z Pernštejna nutně potřeboval za něho nástupce, protože se ve Vratislavi blížilo ke konci soudní jednání o finančním vyrovnání za Opolsko – Ratibořsko,⁴⁶¹ a proto se obrátil na těšínského kancléře a hejtmana v listu 15. prosince se slovy: „[...] to mezi sebou vyhledejte, kdo by v soudech sedati a při sněmích bajovati měl; a kohož k tomu budete chtít obrátiti, oznamte mi o tom, i také jak se pořádek v tom zachovává, jaký bych mu list a zmocnění k tomu soudu dáti měl [...]“.⁴⁶² Proč těšínský poručník tak vehementně naléhal na zemské úředníky? Spor s barniborským markrabětem a lehnickým knížetem o lukrativní Opolsko-Ratibořsko měl totiž pro něj důležitý ekonomický podtext. Šlo o dosti slušnou částku 20 000 zlatých,⁴⁶³ která se mu velmi hodila a napomohla by jistě k oddálení pozdějšímu odprodeji jeho majetků. Proto pán z Pernštejna velmi těžce nesl prodlužování sporu ve Vratislavi, což se projevilo také v jeho korespondenci adresované blízkým šlechticům – např. v roce 1540 psal Adamovi ze Šternberka list plný emocí proti postupu vratislavského biskupa a markraběte Jiřího: „[...] A muoj milý pane synu! Dlouho-li se tomu dívati budeme, aby o to království tak Němci kupčili, je trhali, ujímali, nejprve v nějakých hranicích, potom v zámcích a v městech, jakož se toho již dosti děje, a potom v celých zemích k tomu království připojených, jakož jest již toho dosti blízko, že knížectví Slezské na vlasu se u této koruny drží. Neb račte toho u sebe povážiti: markrabě Jiří ten znamenitý statek v Slízště má, a to jest kníže říšské; kněz Fridrich jsouc kníže lenní, ten týž má znamenitý statek, a co mu ho tímto knížetstvím přibylo, ten o nápady s domem Brandenburským mezi sebou zápisy udělali;

⁴⁶⁰ Viz AČ XX., s. 219, č. 344 (4. prosince).

⁴⁶¹ Více viz JEŽ, R.: *Jan z Pernštejna*, s. 69 – 85.

⁴⁶² AČ XX., s. 220, č. 345.

⁴⁶³ Podrobněji viz JEŽ, R.: *Jan z Pernštejna*, s. 69 – 74, zde další literatura k této problematice.

pak k čemu jinému se to chajlí, než aby knížetství Slezské k říši obráceno bylo, kněz Fridrich toho rozvažovati nebude, neb by rád za kníže říšské zuostal, a Vratislavští také, neb by rádi za říšské město zuostali. Pak muoj milý pane synu, tím vám zavazuji, muož na nás ono písmo naplněno býti, kdež se píše: Všichni svého hledí a žádný božího, též také všickni svého hledí a žádný obecního. Pak čeho potomkóm svým nasejem, to po nás žiti budou, strach aby ta žeň nebyla v zlém připomínání a zlořečení, když my již shníjem, že ty kosti v kostnici ležíc pokoje jmíti nebudou v zlém připomínání [...]"⁴⁶⁴

V roce 1543 se zdálo, že spor již bude ukončen vynesemím soudu ve Vratislavi a na jeho jednání se chystal i Jan z Pernštejna.⁴⁶⁵ 11. dubna vyrazil ze svého sídla v Pardubicích, ale dojel pouze do Nového Města nad Metují, kde jej o dva dny později zastihnul silný záchvat dny doprovázený blíže nespecifikovaným zánětem měkkých tkání na nohou (bércové vředy?).⁴⁶⁶ Rozeslal dopisy vratislavskému biskupovi a dalším, že pro zmíněnou nemoc nebude moci na soud dorazit a mají rozhodnout bez něho, pouze za účasti těšínského kancléře a právního zástupce Gottfrida Adlšpacha.⁴⁶⁷ Vratislavský biskup pro Pernštejnovu neúčast znovu vynesemí rozsudku odložil, což těšínského poručníka velmi popudilo a okamžitě to sdělil v listu kancléři: „[...] Soud Vratislavský ten jest odložen, kteréhož sem se nenadál podle toho psaní, kteréž mi pan biskup udělal; ale div není, že se duchovní přihází, že selhou, poněvadž v nynějších biskupích se toho málo nachází,

⁴⁶⁴ List z 13. srpna odeslaný z Kunětické Hory viz AČ XX., s. 100 – 101, č. 206.

⁴⁶⁵ Informace o chystaném sněmu posílal knížeti Václavu III. Adamovi: „[...] soud při Jubilate [15. 4. 1543] v Vratislavi držán byl, a že za jiné nemá, než že při tom času ta pře místnej konec vezme se panem markrabí – pán Buoh rač to dati. Neb bych již těch vratislavských jízd rád prázděn byl, kdež nelze než tam jeti, ač ráčí-li pán Buoh zdraví a čerstvosti popříti. Znáám, že by se té jízdy V[áš]i m[ilos]ti lépe trefily, zolášč pro vratislavské panny, nežli mně; neb V[áš]e m[ilos]t ve dne byste se soudili a v noci s pěknými paními kratochvil měli; ale já k tý kratochvíli se nehodím, a také by jim ode mne příjemná nebyla, neb by člověk nejraději chtěl a nemuož, jinejm toho slušněji neodbude, než místo pěkné paní aby z podušku kratochvíle užíval [...]“. AČ XX., s. 131, č. 241 (25. ledna) a AČ XX., s. 152, č. 266 (28. března 1543).

⁴⁶⁶ O tom psal například těšínskému hejtmanu Janovi Sedlnickému: „[...] pak tu jest mne kámen v noci napadl a nemálo jest mne ztrávil a zemdlil; k tomu nohy mne rozbolely, a než sem na Nové Město dojel, že mi se rány k jiným ranám na mnoha místech v nohách zotvíraly [...]“. AČ XX., s. 161, č. 277. VOREL, Petr: *Páni z Pernštejna. Vzestup a pád rodu*, s. 163 – 164.

⁴⁶⁷ 13. dubna 1543 odeslal pět listů – Baltazarovi z Promnic, Fridrichovi II. Lehnickému, Jiřímu Braniborsko-Ansbašskému, bratřím Jachymovi, Jindřichovi, Janovi a Jiřímu Minsterbersko-Olešnickým a Gotfrídu Adlšpochovi. AČ XX., s. 154 – 160, č. 271 – 275.

*aby se s pravdou obírali v duchovních i světských věcech; musít se pravdy se lži obírali a zaneprázdnovati, neb by se s pravdou obírali, neměli by tak tučnejch prebend, v kurvách a v ožralství své rozkoše by neprovozovali, neb by jim pravda hned toho nedopustila, totiž Kristus pán, kterejž se nazval pravdou; ale když sou z otce dábla lži pošli, kterejž jest od počátku lhář byl, tak jakž písmo o něm praví, musejít jeho následovati jako otce svého [...]“.*⁴⁶⁸

Na jaře roku 1543 plánoval Jan z Pernštejna také cestu do Těšínského knížectví, kde chtěl předat vládu Václavu III. Adamovi, neboť ten již dosáhl optimálního věku (18 let) a měl, podle Janova názoru, řídit knížectví sám.⁴⁶⁹ Pro výše zmíněnou nemoc se tak nestalo; Pernštejn měl navíc ještě jeden důvod pro odklad předání knížectví do rukou mladého Václava III. Adama – a tím byl nedořešený spor o Opolsko-Ratibořsko. Výmluvně to vyjádřil českomoravský magnát v listu z 28. srpna 1543 stavům Těšínského knížectví: „[...] Pak to poručenství z které příčiny se zdržuji, z jiné to nečiním, než pro ten soud, kterýž s panem markrabí[m] jest již mnoha let; i uvažujíc to u sebe s těmi, kteříž právům rozumějí, jestliže bych to poručenství své z sebe zдал, než-li by ta pře k vykonání svému přišla, že jest se toho obávati, aby skrz to poručenství mého zdání ta pře všicka zdvižena nebyla [...]“.

⁴⁷⁰

Soudní jednání mělo pokračovat 24. června, ale situace se ještě zkomplikovala úmrtím právníka Gotfrída Adlšpacha⁴⁷¹ a i Jan z Pernštejna se omluvil kvůli nemoci a neznalosti němčiny, která byla hlavním jednacím jazykem.⁴⁷²

V roce 1543 se naplno projevíly finanční problémy Jana z Pernštejna, a proto toužebně očekával ukončení sporu s markrabětem, od kterého si sliboval ulehčení své zadlužené pokladny.⁴⁷³ Jak se zdá, částka sice měla připadnout

⁴⁶⁸ AČ XX., s. 174 – 175, č. 286 (27. dubna 1543).

⁴⁶⁹ Viz JEŽ, Radim: *Manželské soužití*, s. 5.

⁴⁷⁰ AČ XX., s. 191, č. 302.

⁴⁷¹ AČ XX., s. 179, č. 288.

⁴⁷² V listu Fridrichovi II. Lehnickému. AČ XX., s. 180, č. 289.

⁴⁷³ VOREL, Petr: *Páni z Pernštejna. Vzestup a pád rodu*, s. 166 – 167; TÝŽ: *Vývoj pozemkové držby*, s. 30.

knížeti Václavu III. Adamovi, ale ten ji měl použít na umoření staré pohledávky svého praotce Kazimíra právě u Jana z Pernštejna a obratem mu peníze předat. Českomoravský magnát se dostal do problémů po převzátí Kladska, za které králi zaplatil zástavu 113 464 rýnských zlatých a začali na něj naléhat věřitelé.⁴⁷⁴

Konečné rozhodnutí přinesl soud konaný ve Vratislavi na den sv. Michala (29. září) 1543.⁴⁷⁵ Nejvyšší slezský hejtman odmítl nároky těšínského knížete na finanční vyrovnání ze strany Jiřího Braniborsko-Ansbašského. Tímto rozsudkem byl ukončen spor vlekoucí se od roku 1532 a peníze placené Janem z Pernštejna za právníky vyšly naprázdno. Zástupy věřitelů jej donutily k odprodeji a zástavě několika panství v Čechách i na Moravě – šlo hlavně o Lanškroun, Rýzmburk, Náchod a část panství liticko – potštejnského, včetně Brandýsu nad Orlicí.⁴⁷⁶ Vymanit se z dluhů šlo v této době ještě jiným způsobem; výhodným sňatkem s bohatou nevěstou. Proto si v roce 1543 vyhlédl vdovu po uherském podnikateli a finančním magnátu Alexandru Thurzovi z Bethlenfalvy, Magdalénu z Ormosdu, s níž se oženil hned v následujícím roce.

Problémem také bylo financování pobytu na sněmech a soudech ve vzdálené Vratislavi. Hejtman spolu s kancléřem si stěžovali, že častá poselství a jízdy do Dolního Slezska si musí hradit ze svých kapes a požadovali od Jana z Pernštejna proplacení všech výdajů.⁴⁷⁷ Jan z Pernštejna se však bránil tvrzením, že zástupce Těšínska při sněmech a soudech, Mikuláše Klocha a Gotfrída Adlšpacha, vždy zaopatřoval na vlastní náklady stravou.⁴⁷⁸ Jejich jiné potřeby měly být financovány z berně Těšínského knížectví (jako např. cesta Jana Čela

⁴⁷⁴ TÝŽ: *Hrabství Kladské a finanční politika krále Ferdinanda I. ve druhé třetině 16. století*. Východočeský sborník historický 12, 2005, s. 3 – 14; TÝŽ: *Vývoj pozemkové držby pánů z Pernštejna*, s. 29.

⁴⁷⁵ AČ XX., s. 197, č. 306.

⁴⁷⁶ VOREL, Petr: *Vývoj pozemkové držby pánů z Pernštejna*, s. 31, 72 a 74.

⁴⁷⁷ „[...] Kdež mi píšete, že ste na mně nejednou vznášeli a oznamovali, co se poselství dotajče, že na své jezdití musíte: pak v pravdě se nepamatují, aby se jaká poselství z rozkázání mého kde dala, a také ste mi oznámili, abyste kde vypravovali pro ty potřeby, což by se toho knížectví dotajkalo [...]“ AČ XX., s. 219, č. 345. Také AČ XX., s. 194 – 195, č. 302.

⁴⁷⁸ AČ XX., s. 219 – 220, č. 345.

s tímto obnosem do slezské královské pokladny)⁴⁷⁹ a nikoliv z moravské komory pána z Pernštejna, jak si to žádali stavové knížectví.⁴⁸⁰

Postavení a role vdovy Anny Braniborsko-Ansbašsko-Těšínské

Část správní agendy knížectví převzala vdova po Václavu II. Anna Braniborsko - Těšínská, která trvale sídlila na zámku v Těšíně. Její role spočívala v přijímání neodkladných potřeb všech stavů a vyřizování majetkoprávních záležitostí.⁴⁸¹ Podle svatební smlouvy, která jí zajišťovala příjmy z komorního zboží knížectví, pokud se znovu neprovdá,⁴⁸² zůstala raději až do své smrti vdovou a představovala nejvyšší instanci, trvale sídlící v těšínské rezidenci. Její svrchované postavení, jakožto kněžny-vdovy, jí zaručovalo plnou právní autonomii a možnost alespoň částečně se aktivně podílet na chodu knížectví.⁴⁸³ V letech 1526-1539 potvrdila celkem 18 listin. Stejně jako u listinného materiálu po Janovi z Pernštejna, jde pouze o počet dochovaných listin, a tedy číslo jen velmi přibližné, ale dokážeme z něj usoudit, že se na ni stavy často obracely s žádostmi o potvrzení majetkových transakcí a její pozice ve správě knížectví nebyla zanedbatelná. V některých případech ale docházelo k dublování vydání listin stejného obsahu, kdy si dotyčná osoba nechala potvrdit totožnou záležitost u kněžny Anny, ale také i u regenta Jana z Pernštejna.⁴⁸⁴ Nakolik byla tato záležitost v praxi uplatňována, je pro nedostatečné množství archiválií těžké rozhodnout. Kněžna Anna Braniborská se nedočkala převzetí vlády svým jedi-

⁴⁷⁹ AČ XX., s. 195, č. 302.

⁴⁸⁰ AČ XX., s. 220, č. 345.

⁴⁸¹ TRELIŇSKA, Barbara: *Kancelaria i dokument*, s. 42.

⁴⁸² NA Praha, HNL, inv. č. 1425, sign. L 92/4/13b, karton 550, nefol. Edice viz JEŽ, Radim (ed.): *Urbář těšínské komory*, s. 107 – 136.

⁴⁸³ Srov. KOZÁKOVÁ, Anděla: *Právní postavení ženy v českém právu zemském*. Praha 1926, s. 39 – 40; KRÁL, Pavel: *Vdovy ve šlechtické společnosti raného novověku*. In: Lengyeolová, T. (ed.): *Žena a právo. Právne a spoločenské postavenie žien v minulosti*. Bratislava 2004, s. 142 – 152.

⁴⁸⁴ Porov. JEŽ, Radim: *Správa Těšínské knížectví*, s. 250 – 252, příloha č. 4 a 5.

ným žijícím synem Václavem III. Adamem; zemřela ve věku nedožitých 52 let dne 7. února 1539.⁴⁸⁵

Tab. č. 2. Počty vydaných listin Anny Braniborsko-Těšínské z let 1526-1539

ROK	POČET LISTIN	MÍSTO VYDÁNÍ
1526	3 ⁴⁸⁶	Těšín
1527	0	-
1528	1 ⁴⁸⁷	Těšín
1529	4 ⁴⁸⁸	Těšín
1530	0	-
1531	2 ⁴⁸⁹	Těšín
1532	2 ⁴⁹⁰	Těšín
1533	3 ⁴⁹¹	Těšín

⁴⁸⁵ JASIŃSKI, Kazimierz: *Rodowód III.*, s. 193; PANIC, Idzi: *Posloupnost*, s. 26 a TÝŽ: *Piastovci*, s. 89.

⁴⁸⁶ **22. března Těšín** (LT IV., č. 429 – chybná datace). **3. května Těšín** (PINDUR, David: *Těšínsko*, s. 88 – 89, č. 8; regist – NĚMEC, Emerich (ed.): *Listiny k dějinám Těšínska ze Státního archivu v Cieszyně*, s. 4, č. 18). **12. prosince Těšín** (regist – PINDUR, David (ed.): *Listiny*, s. 11, č. 4; s chybným datem – PRASEK, Vincenc (ed.): *Zpráva o muzeu*, s. 49, č. 16a; LT III., č. 450; pergamenový originál viz AP Katowice, Oddział Cieszyn, ZDPP, sign. 111).

⁴⁸⁷ **25. července Těšín** (regist – MÜLLER, Karel: *Matyáš Kasperlik*, s. 239).

⁴⁸⁸ **3. února Těšín** (LT IV., č. 458; regist NĚMEC, Emerich (ed.): *Katalog listin k dějinám Těšínska z Okresního archivu v Karviné*, s. 8, č. 13). **27. dubna Těšín** (regist – KASPERLIK VON TESCHENFELD, Matthias: *Die vormundschaftliche Verwaltung*, s. 30). **7. května Těšín** (LT IV., č. 461 s mylným datem; regist – PRASEK, Vincenc (ed.): *Zpráva o muzeu*, s. 49, č. 16b). **31. května Těšín** (edice – JEŽ, Radim: *Správa Těšínského knížectví*, s. 251 – 252, příloha č. 5; regist – NĚMEC, Emerich (ed.): *Katalog listin k dějinám Těšínska z Okresního archivu v Karviné*, s. 9, č. 14; LT IV., č. 462).

⁴⁸⁹ **17. dubna Těšín** (LT IV., č. 467 – chybné datum). **18. prosinec Těšín** (edice – JEŽ, Radim: *Správa Těšínského knížectví*, s. 255 – 256, příloha č. 8; regist – MÜLLER, Karel: *Matyáš Kasperlik*, s. 239).

⁴⁹⁰ **28. února Těšín** (LT IV., č. 471 – uvádí chybné datum). **8. května Těšín** (LT IV., č. 473 – chybné datum).

⁴⁹¹ **21. dubna Těšín** (LT IV., č. 475 – chybné datum). **24. dubna Těšín** (regist – LT IV., č. 476). **28. října Těšín** (LT IV., č. 479; regist – KASPERLIK VON TESCHENFELD, Matthias: *Die vormundschaftliche Verwaltung*, s. 30; NĚMEC, Emerich (ed.): *Listiny k dějinám Těšínska ze Státního archivu v Cieszyně*, s. 4, č. 21; pergamenový originál viz AP Katowice, Oddział Cieszyn, ZDPP, sign. 58).

1534	0	-
1535	0	-
1536	1 ⁴⁹²	Těšín
1537	2 ⁴⁹³	Těšín
1538	0	-
1539	0	-

Hospodářská politika těšínského poručníka

Díky dochovaným listinám jsme také zevrubně spraveni o podílu Jana z Pernštejna na hospodářském rozvoji Těšínského knížectví. Vrcholu v této době dosáhlo rybníkářství a nemalý podíl na tom měl i poručník knížete Václava III. Adama.⁴⁹⁴ K zakládání rybníků došlo na Těšínsku již na počátku 15. století a další výrazný rozvoj je spojen s knížetem Kazimírem II. a zdejší šlechtou z přelomu 16. století.⁴⁹⁵ Zaručený odběr ryb na trhy v blízkém Krakově, kde sídlil královský a biskupský dvůr, ale i častý vývoz do jiných končin českého soustátí (např. Vídně) a velká spotřeba místních odběratelů, vedla k trvalé podpoře tohoto druhu podnikání, čímž došlo k vybudování husté sítě kanálů a vodních ploch, které byly na Těšínsku ve sledovaném období (před polovinou 16. stole-

⁴⁹² **8. května Těšín** (LT IV., č. 487; regist – NĚMEC, Emerich (ed.): *Listiny k dějinám Těšínska ze Státního archivu v Cieszyně*, s. 5, č. 22; KASPERLIK VON TESCHENFELD, Matthias: *Die vormundschaftliche Verwaltung*, s. 30 – všichni uvádějí chybné datum; pergamenový originál viz AP Katowice, oddział Cieszyn, ZDPP, sign. 61).

⁴⁹³ **23. dubna Těšín** (regist – KASPERLIK VON TESCHENFELD, Matthias: *Die vormundschaftliche Verwaltung*, s. 30; LT IV., č. 488; NĚMEC, Emerich (ed.): *Materiály k dějinám Těšínska ve vratislavských archívech*. Těšínsko, 1957, č. 1, s. 12.). **25. května Těšín** (LT IV., č. 489 – chybné datum).

⁴⁹⁴ BAHLCKE, Joachim: *Die Herren von Pernstein*, s. 209.

⁴⁹⁵ MATĚJEK, František: *Feudální velkostatek a poddaný na Moravě s přihlédnutím k přilehlému území Slezska a Polska. Studie o přeměnách na feudálním velkostatku v druhé polovině 15. a v první polovině 16. století*. Praha 1959, s. 340. Stručně také viz TÝŽ: *Hospodářsko – sociální vývoj Slezska ve 14. – 16. století*. In: Grobelný, A. a kol. (edd.): *Ostravsko do roku 1848. Kapitoly k historickému vývoji Slezska a Ostravska od pravěku k revolučnímu roku 1848*. Ostrava 1968, s. 71 – 90, zde s. 73 – 74.

tí) snad nejrozsáhlejší ze všech zemí Koruny české.⁴⁹⁶ Spotřeba rybích produktů byla způsobena celkovým životním stylem společnosti a dodržováním křesťanských zásad, kdy během dlouhých postních období bylo jiné, než rybí maso zcela vyloučeno z jídelníčku obyvatelstva. Vlivem uvedených skutečností byly nově zakládány větší i menší vodní plochy, ve kterých se chovali zejména kapři, ale i štiky,⁴⁹⁷ pstruzi, jeseni, okouni (tzv. rybí drůbež) ad.⁴⁹⁸

Jan z Pernštejna si byl vědom důležitosti tohoto typu hospodaření a možnosti značných příjmů z něho. Své zkušenosti z moravských a českých panství (zejména z nížinného Tovačovska a Pardubicka) přenesl a využil také na Těšínsku.⁴⁹⁹ K již existující bohaté rybníční síti potvrdil založení rybníků např. v roce 1539 v Bruzovicích u Frýdku,⁵⁰⁰ pět rybníků si mohli vystavět fryštátszí měšťané podle nařízení z roku 1534⁵⁰¹ a také r. 1542 u Ochab.⁵⁰² Lze říci, že velká koncentrace rybníků byla v severní části Těšínského knížectví, kde v nížinných oblastech,⁵⁰³ zejména v okolí měst Skočova, Strumeně,⁵⁰⁴ Fryštá-

⁴⁹⁶ MATĚJEK, František: *Feudální velkostatek*, s. 348.

⁴⁹⁷ O kaprech a štikách se Jan z Pernštejna zmiňuje v listu z 7. listopadu 1543 zaslaném knížeti Václavu Adamovi, že mu mají být ryby poslány na zámek do Těšína. AČ XX., s. 217, č. 341.

⁴⁹⁸ Více informací viz HURT, Rudolf: *Dějiny rybníkářství na Moravě a ve Slezsku I. a II.* Ostrava 1960, zde díl I., s. 196 – 200; VOREL, Petr: *Zlatá doba českého rybníkářství. Vodní hospodářství v ekonomice 16. století.* Dějiny a současnost 29, 2007, č. 8, s. 30 – 33.

⁴⁹⁹ K podnikání Jana z Pernštejna na Moravě srov. HURT, Rudolf: *Dějiny rybníkářství I.*, s. 65 – 66; MATĚJEK, František: *Přehled rozvoje rybníkářství na Moravě v 2. pol. 15. a v 1. pol. 16. století s přihlédnutím k přilehlým územím slezským.* Časopis Slezského muzea – série B 5, 1956, s. 28 – 59, zde s. 34; TÝŽ: *Feudální velkostatek*, s. 341 a nejnověji VAŘEKA, Marek: *Jan z Pernštejna 1561-1597. Hospodářský úpadek Pernštejnů.* České Budějovice 2008, zejména s. 57 – 66.

⁵⁰⁰ Edice listiny viz LT V., č. 491, regist uvádí PINDUR, David (ed.): *Listiny*, s. 11, č. 5. V literatuře srov. MIKOLÁŠ, Jaroslav Ludvík: *O rybách, rybnících a rybářích na frýdeckém panství v 16. a 17. století.* Studie o Těšínsku 5, 1977, s. 125 – 152, zde s. 127.

⁵⁰¹ LT V., č. 483; AČ XX., s. 378 – 379, č. 317; regist – POPIOLEK, Franciszek (ed.): *Regesten zur Geschichte der Städte Freistadt*, s. 106, č. 11. V literatuře viz MATĚJEK, František: *Feudální velkostatek*, s. 341; BURYAN, Emil: *Lutyňské rybníky.* Těšínsko 16 – 17, 1961, s. 9 – 12; Těšínsko, 1962, č. 1 – 2, s. 21 – 25.

⁵⁰² KAJZER, Karol (ed.): *Najstarszy Kopiarz wsi Ochaby*, s. 18, č. 5; regist KASPERLIK VON TESCHEN-FELD, Matthias: *Die vormundschaftliche Verwaltung*, s. 30.

⁵⁰³ HURT, Rudolf: *Dějiny rybníkářství I.*, s. 87.

⁵⁰⁴ MATĚJEK, František: *Feudální velkostatek*, s. 349.

tu⁵⁰⁵ a Ostravy,⁵⁰⁶ chov ryb dominoval nad ostatními zdroji obživy a možnosti finančního zisku z něj představovaly velký podíl.⁵⁰⁷ Podle později sepsaného urbáře frýdecko-místeckého panství, mohlo být na tomto relativně malém území kolem poloviny století přibližně 20 – 25 rybníků.⁵⁰⁸ Těšínský poručník si pravidelně nechával předkládat rybniční registra a účty spojené s tímto podnikáním; doporučoval dobu ke kladení sádku a výlovu rybníků.⁵⁰⁹

Výrazné podpory se u Jana z Pernštejna dočkala jednotlivá města v knížectví. V královské kanceláři zařídil mnohým z nich nová privilegia. Město Těšín se v r. 1539 dočkalo důležité pravomoci pečetění červeným voskem;⁵¹⁰ Bílsko, hraniční sídlo s Polským královstvím, obdrželo privilegium na pořádání třetího výročního trhu;⁵¹¹ podobnou výsadu získal Fryštát.⁵¹² Během svatby své dcery Marie na počátku února 1540 potvrdil Jan z Pernštejna na zámku v Těšíně za účasti pozvaných hostů také artikuly místnímu soukenickému cechu.⁵¹³

Neblahým dědictvím po knížeti Kazimírovi, se kterým se musel Jan z Pernštejna na počátku svého správcovství vypořádat, byly dlužné pohledávky u šlechticů na Těšínsku i v jiných koutech českého soustátí. Úřady a hodnosti držené Kazimírem II. zatěžkávaly jeho pokladnu natolik, že si byl nucen půjčo-

⁵⁰⁵ MATĚJEK, František: *Přehled rozvoje rybníkářství*, s. 57; HURT, Rudolf: *Dějiny rybníkářství I.*, s. 84.

⁵⁰⁶ Kromě již zmíněných prací viz HOSÁK, Ladislav: *Ostrava a její okolí v 1. polovině 16. století*. Ostrava. Sborník příspěvků k dějinám a výstavbě města 4, 1967, s. 182 – 213, zde s. 199; JIŘÍK, Karel: *Dějiny připojených obcí*. In: týž (ed.): *Dějiny Ostravy*. Ostrava 1993, s. 492 – 617, zde s. 570.

⁵⁰⁷ Srov. přehled výnosů z části rybníků uvedených v JEŽ, Radim (ed.): *Urbář těšínské komory*, s. 133 – 135.

⁵⁰⁸ SOBOTÍK, Bohumil – GROBELNÝ, Andělín (edd.): *Urbář panství frýdecko – místeckého z r. 1580*. Opava 1953; MATĚJEK, F.: *Feudální velkostatek*, s. 341; MIKOLÁŠ, Jaroslav Ludvík: *O rybách*, s. 130.

⁵⁰⁹ Informace v listu těšínskému kancléři. Viz AČ XX., s. 138, č. 247 (21. února 1543).

⁵¹⁰ LT V., č. 490.

⁵¹¹ LT V., č. 481.

⁵¹² LT V., č. 484.

⁵¹³ LT V., č. 493. Srov. JEŽ, Radim: *Manželské soužití*, s. 4.

vat nemalé částky.⁵¹⁴ Časté zajížděky do vzdálené Vratislavi a zde konané dlouhodobé pobyty na sněmech a různých jednáních, nutná reprezentace, jako výraz moci nejvyššího zástupce krále v zemi a další společenské aktivity, vedly k permanentnímu nedostatku hotových peněz a výsledkem toho bylo nemalé zadlužení, které kníže nebyl schopen splácet z příjmu z komorního zboží. Ihned po jeho smrti se ozvaly zástupy věřitelů a žádali po Janovi z Pernštejna umoření pohledávek. Jedním z takových případů je žádost jistého Ondřeje Jenknara z Meziříčí, drobného šlechtice prosperujícího z úroků půjčených peněz, který se vehementně o svou pohledávku přihlásil u Jana z Pernštejna a ten mu obratem vyhověl výplatou hotovosti z fryštátské komory.⁵¹⁵ V roce 1530 byl Pernštejn nucen pro potřeby zaplacení dluhů po knížeti prodat roční plat osm zlatých ze vsi Tisovnice knězi Petru Huseti z Kramže, oltářníkovi ve farním kostele v Těšíně, podobně také farář Prokopovi ad.⁵¹⁶

⁵¹⁴ Např. od těšínských měšťanů, od frýdeckého faráře ad. roku 1500, 1505, 1518, 1524. Viz *LT IV.*, č. 358, č. 375 (chybné datum), č. 413 a č. 442.

⁵¹⁵ Ojedinělý pramen o tomto aktu se zachoval v pozůstalostních sbírka po Albínu Heinrichovi. Jde o jednu z prvních dochovaných listin (předchozí materiál byl zničen požárem města) potvrzenou skočovskými měšťany z 29. června 1531. „*My, purkmistr a rada města Skočova vyznáváme tímto listem přede všemi, jenž jej uzří, aneb čtouce slyšeti budou, že j[es]t vystoupil před nás Andryš Jenknar z Meziříčí, před námi dobrovolně vyznal, jakuož jemu kníže Kazimír etc. je[ho] [mil]o[s]t slavné paměti, někdy pán náš milostivý, šestdesáti zlatých červených uherských jeho mi[l]o[s]ti nedávno, před smrtí, půjčených dlužiti zůstati ráčil, o kterýchž panu Vavřincovi Pogorskému i knězi Melicharovi bakaláři i jiným věděno bylo: že je[ho] [mil]o[s]t pan Jan z Pernštejna, pán náš milostivý, jakožto mocný otcovský poručník knížete Václava etc., pána našeho milostivého dědičné[h]o, témuž Andryšovi Jenknarovi těch šestdesát zlatých červených z komory své fryštátské zaplatiti ráčil, i učinilo toho dluhu na minci osmdesáti zlatých kladúc, červený zlatý po hřivně. Kdež, pak svrchu [ná]mi, Andryš Jenknar před námi stojíc vyznal, že on i s erby a potomky svými je[ho] [mil]o[s]t pána z Pernštejna a je[ho] [mil]o[s]ti erby a potomky těch 60 zlatých červe[ný]ch a neboli 80 zlatých mince jiné, docela a úplně zaplacených kvitoval j[es]t a tímto listem našim kvituje a mocně prázdna činí, slibující s erby a potomky svými na tu sumu zlat[ých] svrchu [dotčený]ch, se nenavazovati, ani nařikati, ani kdo jiný jménem jejich, žádným právem, ani kterýmkolověk jiný vymyšleným obyčejem nyní i na věčné časy. Tomu na svědomí na pilnú svrchu [dotčené]ho Andryša prosbu k tomuto listu a kvitanci, podle vyznání je[h]o pečeť naší městskou přitiskli jsme sobě a potomkom svým, bez škody. Dán v Skočově ve čtortek den svatých Petra a Pavla apoštolův. Léta Božího tisícího pětistého třicátého prvního počítajíc [29. 6. 1531]“.* Na papírové listině je přitisklá černá značně zničená pečeť města Skočova. Na rubu nápis „*Kvitanci Andryša Janknara na 60 zlatých č[er]vený[ch] knížeti poujče[ný]ch“.* Viz MZA Brno, G 11 SFM, sign. 379, f. 283 – 284 (stará f. 84^{r-v}).

⁵¹⁶ Srov. JEŽ, Radim: *Správa Těšínského knížectví*, s. 252 – 253, č. 6; s. 253 – 255, č. 7 a s. 258 – 259, č. 11.

Panství a statky, které byly přímým majetkem knížete a z nichž měl hlavní příjmy, se svou rozlohou a počtem poddaných nemohly rovnat území, jež spravoval Jan z Pernštejna na Moravě a od roku 1534, kdy zemřel jeho jediný bratr Vojtěch, také v Čechách.⁵¹⁷ Stal se tak největším pozemkovým vlastníkem v zemi. Pokud můžeme srovnávat počty osedlých, tak na Těšínsku spravoval několikrát menší počet poddaných, než měl v roce 1516 pouze na Moravě.⁵¹⁸ Vycházím z nově nalezeného výpisu urbáře z konce roku 1518, ve kterém jsou zaznamenány povinnosti a počty osedlých ve všech vesnicích v majetku knížete.⁵¹⁹ Schází pouze počty těšínských měšťanů. Celkem Jan z Pernštejna převzal z těšínské komory 32 vesnic,⁵²⁰ jedno městečko (Jablunkov) a sídlo knížat Těšín. Oproti svým moravským majetkům, které v 20. a 30. letech ještě výrazně rozšířil koupěmi panství Hrušovany (1524), Velké Meziříčí (1528), Osovou (1529), Rožnov, Valašské Meziříčí, Vsetín (1534) a Paskov (1539),⁵²¹ se mu majetky těšínských knížat nepodařilo rozšířit a naopak došlo k prodeji ně-

⁵¹⁷ VOREL, Petr: *Páni z Pernštejna. Vzestup a pád rodu*, s. 157.

⁵¹⁸ Počty osedlých Jana z Pernštejna na moravských panstvích viz RADIMSKÝ, Jiří: *Berňová registra*. Časopis Matice moravské 76, 1957, s. 292.

⁵¹⁹ JEŽ, Radim (ed.): *Urbář těšínské komory*.

⁵²⁰ K těšínské komoře patřily obce: Bobrky (p. Bobrek, n. Bobrek), Zámrsky (p. Zamarski, n. Zamarsk), Kuldovy (p. Gułdowy), Humna (p. Gumna, n. Gumna), Ohrazená (p. Ogrodzona, n. Ogrodzon), Hodišov (p. Godziszów, n. Godzischau), Kozákovice (p. Kozakowice, n. Kozakowitz), Holešov (p. Goleszów n. Golleschau), Puncov (p. Puńców, n. Punzau), Tisovnice (p. Cisownica, n. Zeislowitz), Bažanovice (p. Bażanowice, n. Bazanowitz), Vendryně (p. Wędrynia, n. Wendrin), Bystrice (p. Bystrzyca, n. Bistrzitz), Starý Jablunkov (v originálu jako Alte Jablunkau, dnes nejspíše obec Hrádek nebo Návsí), Bukovec (p. Bukowiec, n. Bukowetz), Písek (p. Piasek, n. Piosek), Oldřichovice (p. Oldrzychowice, n. Oldrzychowitz), Guty (p. Guty, n. Gutty), Smilovice (p. Śmiłowice, n. Smilowitz), Komorní Lhotka (p. Ligotka Kameralna, n. Cammeral Ellgoth), Koňakov (p. Koniaków, n. Koniakau), Místřovice (p. Mistrzowice, n. Mistrzowitz), Mosty u Těšína (p. Mosty, n. Mosty), Žukov (p. Żuków, n. Zukau), Svibice (p. Sibica, n. Schibitz), Kyselov (p. Kisielów, n. Kieselau), Líštná (p. Leszna, n. Lischna), Zábřeh u Bílska (p. Zabrzeg, n. Zabrzeg), Dědice (p. Dziedzice, n. Dziedzitz), Lipovec (p. Lipowiec, n. Lippowetz), Mezišvětlí (p. Międzyzwieć, n. Miendzyswietz), Jasenice (p. Jasienica, n. Heizendorf). Seznam je uveden podle pořadí z urbáře. Celkový počet všech osedlých spolu s městečkem Jablunkovem byl v roce 1518 525.

⁵²¹ VOREL, Petr: *Páni z Pernštejna. Vzestup a pád rodu*, s. 157; TÝŽ: *Vývoj pozemkové držby pánů z Pernštejna v 15.-17. století*. In: Vorel, Petr (ed.): *Pernštejnové v českých dějinách. Sborník příspěvků z konference konané 8.-9. 9. 1993 v Pardubicích*. Pardubice 1995, s. 9 – 76, zde s. 52 – 53 (Velké Meziříčí), 55 – 56 (Hrušovany), 62 (Rožnov, Valašské Meziříčí) a menší panství Jemnice (s. 63), Jaroměřice (s. 64), Vranov (s. 64) a Veverí (s. 64).

kolika vesnic. Již v roce 1529 byly od komory prodány vesnice Vendryně a Lístná (byla rozdělena na Horní (Německou) a Dolní (Polskou) – nejspíše šlo o výměnu obou), kancléři Janu Čelovi z Čechovi. Ten se postupně stal jedním z největších pozemkových držitelů na Těšínsku, což bylo způsobeno jeho strnou politickou kariérou a vlivným postavením na dvoře těšínských knížat i vztahy s poručníkem Janem z Pernštejna,⁵²² který mu již na počátku své správy výhodně postoupil některé vesnice a panství, od čehož si sliboval jeho loajalitu při vykonávání různých nařízeních. Dále byly z těšínské komory prodány ještě vesnice Koňákov,⁵²³ Dědice,⁵²⁴ Mezisvěti,⁵²⁵ Lipovec⁵²⁶ a Zábřeh,⁵²⁷ pro které však schází listinný materiál. Srovnáním s pozdějším urbářem z roku 1577⁵²⁸ dojdeme k závěru, že se počet vsí těšínské komory zmenšil během správcovství Jana z Pernštejna o 9 a rodin žijících na tomto panství se snížil o 35, z 525 na 490 (počty jsou uvedeny bez Těšína).⁵²⁹

Pernštejn nejenom prodával pozemky z těšínské komory, ale také se pokusil o rozšíření svého vlivu koupí či zástavou některých panství. Jak již bylo poznamenáno, držel v zástavě fryštátské panství, které svou výhodnou polohou bylo jedním z nejúrodnějších částí Těšínska. Některé pozemky odkoupil od

⁵²² TRELIŇSKA, Barbara: *Kancelaria i dokument*, s. 99.

⁵²³ V urbáři z roku 1518 měla 8 osedlých (JEŽ, Radim (ed.): *Urbář těšínské komory*, s. 130). Až v roce 1561 je připomínán jako držitel Adam Rudzký z Rudz. HOSÁK, Ladislav: *Historický místopis země Moravskoslezské*, s. 897.

⁵²⁴ 15 osedlých (JEŽ, Radim (ed.): *Urbář těšínské komory*, s. 132). Ves patřila k bílské komoře. HOSÁK, Ladislav: *Historický místopis země Moravskoslezské*, s. 937.

⁵²⁵ 54 osedlých (JEŽ, Radim (ed.): *Urbář těšínské komory*, s. 132). První držitelé jsou známí až z 17. století. HOSÁK, Ladislav: *Historický místopis země Moravskoslezské*, s. 888 – 889.

⁵²⁶ V roce 1518 zde žilo 10 osedlých (v originálu „*Lippowiecz*“; JEŽ, Radim (ed.): *Urbář těšínské komory*, s. 132). Hosák uvádí, že ves patřila vždy k těšínské komoře, ale v urbáři z roku 1577 se nevyskytuje. PANIC, Idzi (ed.): *Urbarz Cieszyński z 1577 r.*; DAVÍDEK, Václav: *Osídlení Těšínska Valachy*, s. 32 – 36; HOSÁK, Ladislav: *Historický místopis země Moravskoslezské*, s. 887.

⁵²⁷ Tato ves se poprvé připomíná teprve v roce 1516 a jde o nejmladší obec z urbáře s pouhými pěti osedlými (JEŽ, Radim (ed.): *Urbář těšínské komory*, s. 131 – 132). HOSÁK, Ladislav: *Historický místopis země Moravskoslezské*, s. 938.

⁵²⁸ Edice tohoto pramene viz PANIC, Idzi (ed.): *Urbarz Cieszyński z 1577 r.*; DAVÍDEK, Václav: *Osídlení Těšínska Valachy*.

⁵²⁹ JEŽ, Radim (ed.): *Urbář těšínské komory*, s. 122 – 135.

místní šlechty.⁵³⁰ Po předání správy knížeti Václavu III. Adamovi dostal do zástavy frýdecké panství,⁵³¹ které mohl propojit se sousedními paskovskými majetky (obsahovaly tvrz, městečko, dvůr a pět vsí).⁵³² Plány se mu zdařilo naplnit ale pouze dočasně, neboť finanční krize jej postihla více, než by kdo očekával⁵³³ a následky tohoto vývoje pociťovali jeho další potomci ještě v několika generacích.⁵³⁴

⁵³⁰ Srov. smlouvu Elišky a Magdalény ze Bzí: „My, sůdce zemští Knížectvoie těšínského, známo činíme tímto listem všem vuobec, kdež jej uzří čisti aneb čtůc slyšeti budú, že jsú vystúpily před nás slovutné povčivosti paní Elžka ze Bzí, slovutného Jana Laryše z Načeslavic manželka, a paní Mandaléna, též ze Bzí, manželka slovutného Mikuláše Semorackého, sestry vlastnie a dcery slovutného Křistka Rostka ze Bzí, zdrávy na životě i rozumě dobrovolně skrze slovutné[h]o Martina Klocha, poručníka svého na ten čas, kerého sobě volily, vyznaly před námi, kterak jsú prodaly samy od sebe i od erbuov a budúcích potomkuov svých prodávají všecknu spravedlnost svú a všecko právo své, kteréžkolvěk na ně přišlo a připadlo aneb v budúcích časech na ně neb na erby a potomky jejich, kterak kolvěk a kdež kolvěk přijíti a připadnúti by mohlo a mělo ze všeho statku pozuostalého, zvlášť pak pozemského po nebožtiku panu Mikulášovi Brodeckém, ujci jejich, a neboli po synech jeho. I tudiez po panně Anně, manželce jeho, neželíc tu sobě, ani erbom a potomkom svým nevyjímajíc, ani pozuostavujíc, urozenému a mnohomožnému pánu, panu Janovi z Pernštejna a na Helfenštejně, mocnému otcovskému poručníku osvíceného knížete a pána, pana Václava, v Slezi knížete těšínského[h]o a Velikého Hlohova etc., panu našemu milostivému a jeho milosti erbom a potomkom, kteréžto právo své svrchu psané od jeho milosti pohotově zaplacené již přijaly jsú, kdež tu všecknu svú spravedlnost a všecko právo své statku výše dotčeného na pána, jeho milost a na jeho milosti erby a potomky převedli jsú a beze všeho umenšeně, úplně a docela mocně a věčně převozují, tak aby pán, jeho milost a jeho milosti erbové a potomci tu všecknu blízkost a spravedlivost jejich a všecko právo jejich, kteréž jest na ně přišlo aneb budúcně na ně neboli na erby a potomky jejich přijíti a připadnúti by mohlo a mělo, ujíti měti, posésti, držeti, užívati i s tím učiniti nechati mohl jako s svým vlastním a dědičným. A ty svrchu psané sestry samy od sebe, anižto erbové a potomci jejich na to se více táhnúti ani navozeti nemají žádným právem duchovním ani světským, ani kterým jiným vymyšleným obyčejem, ani kdo jiný právem neb jménem jejich aneb erbuov a budúcích potomkuov jejich, nyní i na budúce časy. Tomu na svědomí my, saudce svrchu psaní, naší vlastní pečeti k tomuto listu zavěsiti jsme dali. Jenž se stalo v Těšíně na zemských obecních rocích našich, kteréž držány jsú ve středu po svatém Duše od narození syna Božieho tisícého pětistého třicátého [8. 6. 1530] [...]“ NA Praha, České gubernium – listiny, inv. č. 799.

⁵³¹ JEŽ, Radim: *Manželské soužití*, s. 6.

⁵³² VOREL, Petr: *Vývoj pozemkové držby*, s. 62.

⁵³³ TÝŽ: *Hrabství Kladské a finanční politika krále Ferdinanda I. ve druhé třetině 16. století*. Východočeský sborník historický 12, 2005, s. 3 – 14, zde s. 10.

⁵³⁴ VOREL, Petr: *Páni z Pernštejna. Vzestup a pád rodu*, s. 186 – 268; TÝŽ: *Zánik aristokratického dvora pánů z Pernštejna v Pardubicích v roce 1550*. In: Macková, M. (ed.): *Poddanská města v systému patrimoniální správy*. Sborník příspěvků z konference v Ústí nad Orlicí 12.-13. září 1995. Ústí nad Orlicí 1996, s. 70 – 77; TÝŽ: *Petr Hamza ze Zábědovic a regentská správa perňštejnských dominií v Čechách v letech 1550-1552*. Scientific papers of the University of Pardubice. Series C – Institute of Languages and Humanities 2, 1996, s. 115 – 142; VAŘEKA, Marek: *Jan z Pernštejna 1561-1597*; TÝŽ: *Finanční transakce slezských stavů s posledními Pernštejnými*. (Příklad využití listinného materiálu). Sborník bruntálského muzea, 2004, s. 36 – 42.

IV. b)

K ÚLOZE A POSTAVENÍ ZEMSKÝCH ÚŘEDNÍKŮ

Sledování správního vývoje Těšínského knížectví, obsazování jednotlivých zemských úřadů a vymezení jejich kompetencí nebylo dosud pro předbělohorské období historiky komplexněji studováno.⁵³⁵ Důvod můžeme hledat v nedostatečném zachování pramenné základny (schází např. instrukce), která by nám lépe přiblížila správní strukturu sledovaného celku, a tudíž také důležité vztahy mezi zeměpánem a jemu podřízenými zemskými úředníky. Konkrétnější údaje přináší až právní řád z roku 1573, jenž v několika paragrafech stanovuje pracovní náplň zemského soudu a kanceláře.⁵³⁶ O dalších úřednických postech se zmiňuje pouze okrajově.

Hlavním zdrojem informací, v období před vydáním tohoto důležitého dokumentu, tak jsou listiny vyšlé z knížecí kanceláře, které v mnohých případech uvádějí ve svědečných řadách (subskripcích a rekognicích) posty jednotlivých zemských úředníků. Logicky jsou zde ale zaznamenáni pouze testátoři, jenž se pohybovali v blízkém okruhu knížete či poručníka (kancléř, hejtman, notář a písař v knížecí kanceláři) a jejichž výskyt je v diplomatických materiá-

⁵³⁵ Vzniklo již sice několik dílčích studií na toto téma, ale ty se většinou věnují pouze obecným aspektům zemské správy a nepřinášejí konkrétní údaje o zemských úřednících, jejich původu a vztazích s knížaty. Z literatury je na tomto místě nutno uvést příspěvky: KAPRAS, Jan: *Zemský soud a zemské knihy Těšínské*; ŠEFČÍK, Erich: *Zemské zřízení těšínské z roku 1573*; TÝŽ: *Zemské knihy Těšínské v 16.-18. století (jejich vývoj a současný stav dochování)*. Časopis Slezského muzea – série B 26, 1977, s. 123 – 135; TRELIŇSKA, Barbara: *Kancelaria i dokument*; PTAK, Marian J.: *Ustrój polityczny*; TÝŽ: *Zgromadzenia i urzędy stanowe Księstwa Cieszyńskiego*. AUW 1193, Prawo 191, 1992, s. 31 – 60. V období správy Těšínska Janem z Pernštejna stručně naznačeny jednotlivé posty s tabulkovým přehledem všech dosud známých zemských úředníků v JEŽ, Radim: *Správa Těšínského knížectví*, s. 227 – 228. V celoslezských souvislostech viz ORZECOWSKI, Kazimierz: *Historia ustroju Śląska 1202-1740*. AUW 2806. Wrocław 2005.

⁵³⁶ Jde o články: *O soudcích, jak v soudu sedati mají; Soudci takto veleni býti mají; Soud se zahájiti má takto; Takto se púhon psáti má; Obvinění rokem položeným k soudu takto se psáti má; O kanceláři*. ŠEFČÍK, Erich (ed.): *Zemské zřízení Těšínského knížectví*, s. 21 – 29; PANIC, Idzi (ed.): *Ordynacja ziemská cieszyńska*, s. 15 – 24.

lech téměř konstantní. O nižších postech (úředníci jednotlivých panství, důchodní, obroční, resp. sirotčí písaři) údaje schází většinou zcela.⁵³⁷

Jak již bylo výše zmíněno, přijel Pernštejn na Těšínsko nejspíše na přelomu let 1528 a 1529, aby zařídil pohřeb knížete Kazimíra II.⁵³⁸ Při této příležitosti si vybral za vykonavatele svých rozhodnutí nejvyšší zemské úředníky knížectví. Byli jimi Jan Sedlnický z Choltic a na Polské Ostravě (†1551) a Jan Čelo z Čechovic a na Drahomyšli (†po 1545).

Přibližme si na tomto místě alespoň stručně osudy a majetkové zázemí těchto dvou, pro vývoj knížectví v letech 1529-1545, velmi významných šlechticů. **Jan Sedlnický** patřil k rytířskému stavu a poprvé se v pramenech objevuje jako svědek na listině knížete Kazimíra v roce 1505.⁵³⁹ V letech 1520-1528 zastával úřad maršálka po Mikuláši Brodeckém.⁵⁴⁰ Poté, co se stal správcem knížectví Jan z Pernštejna, jej jmenoval zemským **hejtmanem**,⁵⁴¹ přičemž důležitý úřad zemského **maršálka** zůstal, jak se zdá z dochovaných pramenů, neobsazen.⁵⁴² Sedlnický zastával hejtmanský úřad až do konce Janova poručnictví, tedy do r. 1545. Po převzetí vlády Václavem III. Adamem v polovině května 1545 totiž došlo k výrazné obměně složení knížecího dvora a zemských úředníků, navíc hejtmanský post nebyl v počátcích jeho vlády obsazen vůbec.⁵⁴³ Zemský

⁵³⁷ Srov. prameny citované u tab. č. 3 a 4.

⁵³⁸ V pramenech se nám bohužel nedochoval žádný záznam, který by tuto skutečnost jasně prokazoval (viz tab. č. 1).

⁵³⁹ *LT IV.*, č. 373.

⁵⁴⁰ Viz *LT IV.*, č. 418 (4. února 1520), č. 422 (22. června 1520), č. 423 (6. května 1521), č. 438 (16. září 1523) a č. 454 (1. ledna 1528).

⁵⁴¹ *LT V.*, č. 460.

⁵⁴² Nápadně často se objevuje v Pernštejnově korespondenci a listinách šlechtic Erazim Rudzký z Rudz, který byl prokazatelně maršálkem od r. 1545 (*AČ XX.*, s. 259, č. 427). Není však zcela vyloučeno, že jím byl již v době Pernštejnovy správy, ale přímý doklad o tom nám schází. Pokud se ale pozorněji podíváme na znění příslušného paragrafu zemského zřízení a několika svědectví o soudech z první poloviny 16. století (viz JEŽ, Radim (ed.): *Prameny ke sporům*, s. 278 – 279, č. 5 an.), zjistíme, že bez zemského maršálka se nemohl konat zemský soud, a tudíž tento úřad nejspíše obsazen byl, nebo jeho funkci plnil nejvyšší sudí. Tato problematika zůstává stále nedořešena a napomoci by mohly pouze nové, dosud neznámé prameny.

⁵⁴³ Přesněji řečeno – nemáme tento post v pramenech doložen. Srov. dále v textu.

hejtman měl za úkol kontrolovat vybírání berně, zastupoval zájmy stavů na celoslezských sněmech a dohlížel na dodržování správného chodu knížectví.⁵⁴⁴ V hierarchii zemských úředníků stál na prvním místě, podobně jako tomu bylo na Moravě⁵⁴⁵ a v okolních slezských knížectvích.⁵⁴⁶ Jan Sedlnický své postavení mohl opřít i o konsolidovaný pozemkový majetek, neboť v roce 1508 koupil od Jana z Fulštejna relativně velkou část území v severní části knížectví kolem důležitého hraničního sídla ve Polské Ostravě (Petřvald, Radvanice, Kunčičky, Michálkovice, Muglinov, Hrušov).⁵⁴⁷

Kompetence hejtmana ale na začátku 16. století z velké části přešly do rukou **kancléře**. Změna nastala s příchodem osoby **Jana Čela**.⁵⁴⁸ Kancléřský úřad byl v držení rodu Čelů z Čechovic již od 70. let 15. století, kdy se jim stal Jindřich Čelo (†1500), vysokoškolsky vzdělaný šlechtic, který nabyt znalosti na univerzitě v Krakově.⁵⁴⁹ Jan byl nejspíše jeho blízkým příbuzným, snad synem, a v kanceláři nastoupil v roce 1496 jako písař a veškeré své znalosti získal od Jindřicha.⁵⁵⁰ Po jeho smrti v roce 1500 povýšil na kancléřský post, kde se udržel

⁵⁴⁴ ORZECOWSKI, Kazimierz: *Historia ustroju*, s. 161; JANÁK, Jan – HLEDÍKOVÁ, Zdeňka – DOBEŠ, Jan: *Dějiny správy v českých zemích od počátku státu po současnost*. Praha 2005, s. 87.

⁵⁴⁵ BOČEK, Antonín: *Přehled knížat a markrabat*.

⁵⁴⁶ ORZECOWSKI, Kazimierz: *Historia ustroju*, s. 161; WELTZEL, Augustin: *Die Landesbeamten der Fürstenthümer Oppeln-Ratibor von 1532-1741*. Zeitschrift des Vereins für Geschichte und Alterthum Schlesiens 12, 1874, s. 19 – 44.

⁵⁴⁷ Základní životopisné údaje s pozemkovou držbou viz HOSÁK, Ladislav: *Historický místopis země Moravskoslezské*, s. 909; PILNÁČEK, Josef: *Rody 4.*, s. 1057 – 1059. Podrobněji k jeho majetkům srov. HOSÁK, Ladislav: *Ostrava a její okolí v 1. polovině 16. století*. Ostrava. Sborník příspěvků k dějinám a výstavbě města 4, 1967, s. 182 – 213; MYŠKA, Milan – STIBOR, Jiří: *Sedlnický z Choltic*. In: BSSSM 3, 1995, s. 97 – 101.

⁵⁴⁸ Více viz HOSÁK, Ladislav: *Historický místopis země Moravskoslezské*, s. 939 – 940; PILNÁČEK, Josef: *Rody 2.*, s. 515 – 517; nejnověji KRUKOWSKI, Jan: *Genealogia rodziny Czelo*. Rocznik muzeum w Gliwicach 5, 1989, s. 281 – 294.

⁵⁴⁹ TRELIŇSKA, Barbara: *Kancelaria i dokument*, s. 83 – 86; SZELONG, Krzysztof: *Podróże edukacyjne szlachty cieszyńskiej (do końca XVII w.). Motywy, kierunki, konsekwencje*. In: Spyra, J. (ed.): *Książka – biblioteka – szkoła w kulturze Śląska Cieszyńskiego. Materiały z konferencji naukowej Cieszyn 4-5 listopada 1999*. Cieszyn 2001, s. 59 – 115, zde s. 66. Přehled literatury a pramenů k tématu nejnověji viz ŽERELIK, Rościsław: *Stan i perspektywy badań nad kancelariami górnośląskimi w średniowieczu i czasach nowożytnych*. In: Panic, I. (ed.): *Stan i potrzeby badań nad historią Górnego Śląska w czasach średniowiecznych i nowożytnych*. Cieszyn 1994, s. 16 – 27.

⁵⁵⁰ LT IV., č. 336. TRELIŇSKA, Barbara: *Kancelaria i dokument*, s. 86.

až do let 1543/1545, kdy, podobně jako v případě zemského hejtmana, byl nahrazen Václavem Rudzkým z Rudz, osobou z blízkého okruhu nově se konstituujícího dvora mladého Václava III. Adama. Jan Čelo neměl akademické vzdělání jako jeho předchůdce, ale zato mu nechybělo sebevědomí, píle a loajalita k poručníkovi.

V roce 1523 došlo k reorganizaci kanceláře, kdy byl zaveden úřad **sekretáře**, který se stal jejím faktickým vedoucím s dohledem na vyhotovování listin a na práci písařů.⁵⁵¹ Na samotného kancléře se přenesla důležitější role – stal se oficiálním místodržícím za nepřítomného knížete,⁵⁵² jeho pravomoci začaly mít celozemský charakter,⁵⁵³ a fakticky tak byl svým postavením ve stavovské obci knížectví výše než zemský hejtman, což byl v dějinách správy zemí Koruny české jev velmi neobvyklý. Kancléř vyřizoval žádosti všech vrstev obyvatelstva, dával příkazy k vyhotovení právních dokumentů (listin) a potvrzoval je jménem knížete/poručníka spolu s připojením jeho pečeti. Ve větší míře se úloha kancléře projevila za poručnictví Jana z Pernštejna. Ten mu již počátkem roku 1529 předal všechny výkonné pravomoci spojené se správou knížectví. V listinách je to vyjádřeno slovním obratem: „*na místě mým, kterémuž sem k tomu úplnú mocnost dal*“⁵⁵⁴ nebo „*kterému jsem vůli, věříc, na místě svém mocnost dal a poručil*“.⁵⁵⁵ Právní akt potvrzení listiny byl dokonán přivěšením nebo přitištěním Pernštejnovy pečeti, kterou měl kancléř neustále k dispozici. Jan Čelo se tak stal

⁵⁵¹ V kanceláři pracovali současně minimálně dva až tři písaři. Srov. tab. č. 3.

⁵⁵² Poprvé se tak stalo v roce 1520, kdy za knížete Kazimíra II. přijímal a vyřizoval žádost těšínského varhaníka Václava Ondráčka. Na konci listu je poznamenáno: „[...] Jenž se stalo na Těšíně před slovným Janem Čelem z Čechovic, kanclířem našim, kterému jsme takovou věc poručili [...]“. Viz LT IV., č. 419; TRELIŇSKA, Barbara: *Kancelaria i dokument*, s. 86; PINDUR, David: *Těšínsko*, s. 52.

⁵⁵³ PTAČ, Marian: *Zgromadzenia i urzędy*, s. 53; TRELIŇSKA, Barbara: *Kancelaria i dokument*, s. 87.

⁵⁵⁴ Objevuje se to již v první dochované listině Jana z Pernštejna pro Těšínsko z 11. dubna 1529. JEŽ, Radim: *Správa Těšínského knížectví*, s. 248, příloha č. 1.

⁵⁵⁵ Použito v listině datované na zámku v Těšíně 31. října 1540. LT V., č. 495. V ostatních listinách potvrzených kancléřem Janem Čelem je jeho plná moc vyjádřena podobně: „[...] na místě mém, kterémuž sem k takovej věci úplnú mocnost dal [...]“ (11. dubna 1529; MZA Brno, G 11 Sběrka Františkova muzea, inv. č. 119, sign. 110, f. 96, č. 10), stručně „[...] na místě mém [...]“ (31. srpna 1531; ZA Opava, Slezský stavovský archiv, inv. č. 609, sign. A XXVI – 33) a „[...] kterémuž jsme v takových věcech na místě našim plnú moc dali [...]“ (4. května 1541; LT V., č. 497).

z kancelářského úředníka politikem a diplomatem, jenž zastupoval těšínského knížete jménem Jana z Pernštejna ve všech vnitřních i vnějších záležitostech knížectví.⁵⁵⁶ Jako hlavní zástupce Pernštejna a komisař vystupuje např. ve sporu s olomouckým biskupem při jednáních v Ostravě roku 1531.⁵⁵⁷

Čelo dokázal svého postavení náležitě využít. Pomocí sňatku s hejtmanovou dcerou Annou Sedlnickou z Choltic dostal na svou stranu vlivného zemského úředníka a jeho rodinu. Navíc začal výrazně rozšiřovat svou pozemkovou držbu – v roce 1502 koupil ves Nýdek,⁵⁵⁸ hned v prvním roce poručnictví s ním Jan z Pernštejna vyměnil jedny z největších obcí knížecí komory – Vendryni⁵⁵⁹ a Líštnou⁵⁶⁰ (byla rozdělena na Horní /Německou/ a Dolní /Polskou/ - nejspíše šlo o výměnu obou) za podstatně menší ves Kamenici u Bílska.⁵⁶¹ Dále koupil Malou a Velkou Pruchnou, Rychuld⁵⁶² a ves Hradiště u Těšína.⁵⁶³

⁵⁵⁶ TRELIŇSKA, Barbara: *Kancelaria i dokument*, s. 87. K dobové praxi nejnověji i se stručným shrnutím výjimečného postavení kancléře Těšínského knížectví srov. VYBÍRAL, Zdeněk: *Politická komunikace aristokratické společnosti českých zemí na počátku novověku*. Editio Universitatis Bohemicae Meridionalis. Monografia historica 6. České Budějovice 2005, s. 213.

⁵⁵⁷ Šlo o vymezení hranic mezi Těšínským knížectvím a hukvaldským panstvím olomouckého biskupa. 7. listopadu 1531 byly podepsány dvě smlouvy. Edice viz ADAMUS, Alois (ed.): *Sbírka listin k dějinám města Mor. Ostravy. Codex diplomaticus civitatis Ostraviae*. Moravská Ostrava b. r. v, s. 60 – 65, č. 48 a 49; LT V., č. 468 a 469; pergamenový originál uchován v ZA Opava, Slezský stavovský archiv, inv. č. 608, sign. B IV – 30.

⁵⁵⁸ LT IV., č. 360; NĚMEC, Emerich (ed.): *Těšínské listiny fondu Františkova muzea ve Státním archivu v Brně*. Studie o Těšínsku 7, 1979, s. 154 – 171, zde s. 166 – 167, č. 9; HOSÁK, Ladislav: *Historický místopis země Moravskoslezské*, s. 889; TÝŽ: *Historický místopis okresu Český Těšín II*. Těšínsko, 1960, č. 1, s. 6 – 12, zde s. 8; ŽÁČEK, Rudolf: *Pobeskydí*, s. 69

⁵⁵⁹ V roce 1518 zde žilo 26 osedlých. JEŽ, Radim (ed.): *Urbář*, s. 127.

⁵⁶⁰ V urbáři byla označena jako „Das dorff Lissen“ a měla 15 osedlých. TAMTÉŽ, s. 131. K držitelům obce nejnověji viz STIBOR, Jiří: *Z dějin obcí na území města Třince. Dolní Lištná, Horní Lištná, Ropice*. Těšínsko 39, 1996, č. 3, s. 1 – 8, zde s. 3.

⁵⁶¹ Edice viz PINDUR, David: *Těšínsko*, s. 91 – 92, č. 10; regest – LT V., č. 463; NĚMEC, Emerich (ed.): *Listiny k dějinám Těšínska ze Státního archivu v Cieszyně*, s. 4, č. 20; PRASEK, Vincenc (ed.): *Zpráva*, s. 49, č. 18; KASPERLIK VON TESCHENFELD, Matthias: *Die vormundschaftliche Verwaltung*, s. 30 – všechny registry uvádějí chybné datum. Prasek a LT navíc mylnou informaci, že se originál nedochoval. V literatuře srov. HOSÁK, Ladislav: *Historický místopis země Moravskoslezské*, s. 894 a 887 – 888; TÝŽ: *Historický místopis okresu Český Těšín*, s. 11; ŽÁČEK, Rudolf: *Pobeskydí*, s. 84 a 63; nejnověji STIBOR, Jiří: *Z dějin obcí na území města Třince. Vendryně*. Těšínsko 40, 1997, č. 2, s. 1 – 6, zde s. 2.

Podstatnou roli v době správy Těšínského knížectví Janem z Pernštejna sehrával také nejvyšší **zemský sudí**, kterým byl v letech 1520-1548 Jan Gočálkovský z Gočálkovic. Jak později potvrdila jeho manželka,⁵⁶⁴ jezdil dvakrát ročně na zasedání zemského soudu a sněmu,⁵⁶⁵ kde spolu s několika dalšími soudci řešil majetkoprávní spory, které se zapisovaly do zvlášť vedených knih.⁵⁶⁶ Zemský soud se konal vždy ve středu před Letnicemi a před sv. Mikulášem v prostorách těšínského dominikánského kláštera.⁵⁶⁷ Neznáme přesnou podobu této místnosti ani zasedací pořádek jednotlivých aktérů, který podrobněji popisuje až zemské zřízení z r. 1573,⁵⁶⁸ ale můžeme předpokládat, že vypadal velmi podobně.⁵⁶⁹ Na náklady knížete byla během zasedání soudcům poskytnuta strava.⁵⁷⁰

Pokud se blíže podíváme na obsazení zemských úřadů a dalšího personálu spjatého se správou knížectví v letech 1528-1545 (viz tab. č. 3), zjistíme, že po celé toto období zastávají nejvyšší zemské funkce pouze tři osoby (hejtman – Jan Sedlnický z Choltic / kancléř – Jan Čelo z Čechovic / sudí – Jan Gočálkov-

⁵⁶² LT V., č. 460 – chybné datum; HOSÁK, Ladislav: *Historický místopis země Moravskoslezské*, s. 891 – 892.

⁵⁶³ LT V., č. 461 – chybná datace; HOSÁK, Ladislav: *Historický místopis země Moravskoslezské*, s. 900; TÝŽ: *Historický místopis okresu Český Těšín I. Těšínsko*, 1959, č. 4, s. 1 – 8, zde s. 8. O majetcích Jana Čela také srov. TRELÍNSKA, Barbara: *Kancelaria i dokument*, s. 99, poznámka č. 178 a 179.

⁵⁶⁴ JEŽ, Radim (ed.): *Prameny ke sporům*, s. 287 – 288, č. 11.

⁵⁶⁵ V literatuře věnující se problematice zasedání zemských sněmů je pramenně doložen až sjezd všech stavů v červnu 1573, kdy bylo projednáváno zemské zřízení (PTAK, Marian: *Zgromadzenia i urzędy stanowe Księstwa Cieszyńskiego*, s. 35). Zemské sjezdy za účasti měšťanstva se ale konaly už dávno před tímto datem a byly zcela běžnou součástí politického života knížectví i v době jeho správy Janem z Pernštejna, jak se můžeme dočíst v jednom listu Václavu III. Adamovi z roku 1543, kde mu poručník píše: *[...] Při tom by mi se vidělo za potřebné, aby se sjezd rytířstvu a měštóm položil, a o tom o všem [o usnesení vrchního slezského hejtmana – pozn. R.] aby jim oznámeno bylo [...]*. AČ XX., s. 182, č. 293.

⁵⁶⁶ Ty se dochovaly až od roku 1565. Srov. ŠEFČÍK, Erich: *Zemské knihy Těšínské v 16.-18. století (jejich vývoj a současný stav dochování)*. Časopis Slezského muzea – série B 26, 1977, s. 123 – 135, zde s. 125.

⁵⁶⁷ JEŽ, Radim (ed.): *Prameny ke sporům*, s. 287 – 288, č. 11.

⁵⁶⁸ ŠEFČÍK, Erich (ed.): *Zemské zřízení Těšínského knížectví*, s. 21.

⁵⁶⁹ Popis viz dále v textu.

⁵⁷⁰ „[...] pan z Per[n]štejna pánuom sůdcím jísti dávali, pokud sůd držán byl [...]“. JEŽ, Radim (ed.): *Prameny ke sporům*, s. 288, č. 11.

ský z Gočálkovic), kterým Jan z Pernštejna plně důvěřoval a neměl potřebu jejich pozice nějakým způsobem měnit. Takto rozložené síly měly své klady i záporny. Mezi pozitiva můžeme počítat jistou stabilitu ve vedení stavovské obce na Těšínsku; naopak negativním faktorem se stala téměř neomezená moc některých jednotlivců v čele s kancléřem Janem Čelem, což nejspíše vyústilo v otevřený konflikt po převzetí vlády knížetem Václavem III. Adamem v roce 1545 a úplnou obměnou ve složení zemských úředníků.⁵⁷¹

Správu knížecí domény, rozdělenou na těšínské,⁵⁷² fryštátské,⁵⁷³ frýdecko-místecké,⁵⁷⁴ bílské⁵⁷⁵ a skočovsko-strumeňské panství,⁵⁷⁶ zajišťovali jednotliví **úředníci** (v pramenech označovaní např. jako „*úředník náš těšínský*“), kteří se starali o hospodářskou situaci panství, postavení poddaných, vedli jejich soudní a majetkoprávní agendu (testamenty, převody majetků, správa sirotčích peněz ad.), měli dohled nad financemi panství a v neposlední řadě byli představenými kanceláře,⁵⁷⁷ kde písař/písaři (důchodní, obroční, resp. sirotčí) zapisovali všechny hospodářské záležitosti (rybníční registra, výnosy z hospodářství ad.). Ty pak předkládali svému nadřízenému, který je dal ke schválení vyšším dvor-

⁵⁷¹ JEŽ, Radim: *Manželské soužití*, s. 7 – 8.

⁵⁷² Těšínská komora se v polovině 16. století skládala z následujících sídelních celků: město Těšín, městečko Jablunkov, vsi Bobrky, Zámrsky, Kuldov, Humna, Ohrazená, Hodišov, Kozákovice, Holešov, Puncov, Tisovnice, Bažanovice, Vendryně, Bystřice, Návší/Hrádek, Bukovec, Písek, Oldřichovice, Guty, Smilovice, Komorní Lhotka, Koňakov, Místřovice, Mosty u Těšína, Žukov, Svibice, Kyselov, Líštná. Viz JEŽ, Radim (ed.): *Urbář těšínské komory*, s. 122 – 132.

⁵⁷³ Město Fryštát, vsi Darkov, Dětmárovice, Doubrava, Koukolná, Lazy, Louky, Německá Lutyně, Orlová, Petrovice, Polská Lutyně, Poruba, Ráj, Rychvald, Skřečoň, Staré Město, Věrnovice a Závada. Viz KUHN, Walter (ed.): *Vier oberschlesische Urbare*, s. 93*; ŽAČEK, Rudolf: *K edici urbáře fryštátského panství*, s. 194; POŁOZKOWA, Barbara: *Urbarz „państwa“ frysztackiego*.

⁵⁷⁴ Město Frýdek a Místek, vsi Lískovec, Sedliště, Bruzovice, Dobrá, Vojkovice, Nižní Lhoty, Vyšní Lhoty, Raškovice, Skalice, Janovice, Lubno, Baška, Staré Město, Frýdland, Kunčičky, Sviadnov, Hodoňovice. Viz SOBOTÍK, Bohumil – GROBELNÝ, Andělín (edd.): *Urbář panství frýdecko-místeckého*, s. 11.

⁵⁷⁵ Město Bílsko, vsi Staré Bílsko, Vápenice, Meziříčí, Jasenice, Komorovice, Dědice, Lhota, Zábřeh. Viz KUHN, Walter (ed.): *Vier oberschlesische Urbare*, s. 93*.

⁵⁷⁶ Město Skočov, Strumeň, vsi Vislice, Kičice, Kovale, Wieszczyta, Lazy, Malé Hůrky, Brenná, Lipovec, Zbytkov, Záříčí a Záblatí. Viz GOJNICZEK, Waclaw (ed.): *Urbarz państwa skoczowsko-strumieńskiego*, s. 21 – 87.

⁵⁷⁷ TAMTÉŽ, s. 14.

ským úředníkům (nejspíše hejtmanovi) a posléze samotnému knížeti. Pro období poručnictví Jana z Pernštejna se nám o fungování této nižší správní jednotky knížecí komory dochovalo velmi málo informací, dokonce neznáme ani jména úředníků jednotlivých panství. V období vlády Václava III. Adama není situace v tomto směru o nic lepší, přesto alespoň známe iniciály některých zaměstnanců této nižší dvorské administrativy.⁵⁷⁸

Tab. č. 3. Zemští a dvorští úředníci Těšínského knížectví v letech 1528-1545⁵⁷⁹

FUNKCE	JMÉNO	OBDOBÍ
MARŠÁLEK	<i>-úřad po celé období neobsazen [?]</i>	-
HEJTMAN	<i>Jan Sedlnický z Choltic a na Polské Ostravě</i>	1528-1545
KANCLÉŘ	<i>Jan Čelo z Čechovic a na Drahomysli</i>	1500-1543/1545
SUDÍ	<i>Jan Gočálkovský z Gočálkovic</i>	1520-1548
ÚŘEDNÍK FRYŠTÁTSKÉHO PANSTVÍ	<i>Jiří Pilar z Pilhu</i>	1528-1550
ÚŘEDNÍK TĚŠÍNSKÉHO PANSTVÍ	<i>Jan Radocký z Radoče</i>	1529
	<i>Jan Bludovský z Bludovic</i>	1531-1536
	<i>Petr Křivadský z Jodova</i>	1536-1540
	<i>Ferenc z Budína</i>	1540-1545
ÚŘEDNÍK SKOČOV.-STRUMENSKÉHO PANSTVÍ	? ⁵⁸⁰	
ÚŘEDNÍK FRÝDECKO-MÍSTECKÉHO PANSTVÍ	<i>Vít Veselický z Veselice</i> ⁵⁸¹	1540

⁵⁷⁸ O tom více viz kapitola IX. a).

⁵⁷⁹ Výchozím zdrojem informací pro zpracování byl Listinář Těšínska V. a další prameny uvedené u tabulky č. 2 a 3. Pokud tomu bylo jinak, srov. odkaz v poznámce pod čarou.

⁵⁸⁰ V pramenech se nenachází jméno tohoto úředníka, i když jeho funkce je v listinách potvrzena. Viz JEŽ, Radim: *Správa Těšínského knížectví*, s. 253 – 255, příloha č. 7.

⁵⁸¹ Podle zápisu z frýdecké městské knihy z let 1540-1678 (tzv. „Železná“). SOkA Frýdek – Místek, Archiv města Frýdek, inv. č. 114, f. 2^r.

	<i>Linhart Tatík z Jankovic</i> ⁵⁸²	1540-1554
ÚŘEDNÍK BÍLSKÉHO PANSTVÍ	? ⁵⁸³	
NOTÁŘ/ÚŘEDNÍK V KANCELÁŘI	<i>Melichar Prus</i> ⁵⁸⁴	1523-1533
PÍSAŘ	<i>Jiří Lhotský ze Lhoty</i>	1529, 1537
	<i>Mikuláš Šašovský z Těšína</i>	1529
	<i>Ondřej Solihrach</i>	1520-1533
	<i>Řehoř Otrubka z Těšína</i>	1530-1533
	<i>Jan z Lipníku (ve Fryštátě)</i>	1536
	<i>Martin Stoklasa ze Strumeně (ve Fryštátě)</i>	1529, 1536
	<i>Michal Steyer z Toruně</i>	1532-1540
	<i>Jan mladší Čelo z Čechovic</i>	1534
	<i>Václav Rudzký z Rudz</i> ⁵⁸⁵	1540-1545?
	<i>Johann Sponner (Spanner, Šponer)</i>	1541-1545
DALŠÍ ČLENOVÉ DVORA ⁵⁸⁶	<i>Petr Čelo z Čechovic</i>	1529-?
	<i>Jan Borek z Roztropic a na Stanislavicích</i>	1521-1545
	<i>Mikuláš Stopák z Karviné a na Albrechticích</i>	1515-1536

⁵⁸² Srov. AČ XX., s. 146, č. 257 (16. března 1543); SOkA Frýdek – Místek, Archiv města Frýdek, inv. č. 114, f. 38^r an.

⁵⁸³ Srov. poznámku č. 580.

⁵⁸⁴ TRELIŇSKA, Barbara: *Kancelaria i dokument*, s. 231; ŠEFČÍK, Erich: *Čtyři postavy těšínského života v 16. století*. Těšínsko 18, 1975, č. 3, s. 19 – 21, zde s. 19 – 20

⁵⁸⁵ V LT V., č. 495 je mylně uvedeno: „[...] psán rukou Václava“ bez dalšího bližšího určení. Autor totiž editoval podle špatné fotokopie a neznal originál pergamenového dokumentu, dnes uloženého v SOkA Karviná, Archiv města Fryštát, inv. č. 22, ve kterém je na samotném závěru poznamenáno: „[...] psán rukou Václava Rudzkého z Rudz“.

⁵⁸⁶ Jde o představitele místní šlechty, kteří se v písemném materiálu objevují nejčastěji při zpečetění jako svědci a byli úzce svázáni s dvorem těšínské kněžny Anny Braniborsko-Ansbašské nebo s osobou Jana z Pernštejna. V listinách není uvedeno, jaké funkce zastávali.

	<i>Mikuláš Vlček z Dobré Zemice a na Čechovicích</i>	do 1545
	<i>Mikuláš Kloch z Bestviny</i>	1496-1545
	<i>Erazim Rudzký z Rudz</i>	1520-1547

Nástup devatenáctiletého knížete Václava III. Adama k vládě v květnu 1545 se sebou přinesl radikální změny na jednotlivých postech zemských úředníků. Bohužel nevíme přesně, za jakých okolností se tak stalo, ale každopádně své působení byli nuceni ukončit hejtman Jan Sedlnický z Choltic i kancléř Čelo. Představitelé rodu Čelů z Čechovic byli dokonce po roce 1545 knížetem perzekvováni. Bratry Jana a Petra nechal na několik měsíců vsadit do žaláře v těšínském zámku a zabavil jim jejich pozemkové državy, proti čemuž se ostře ohradil bývalý poručník Jan z Pernštejna. Následně se za ně přimlouval i český panovník, který po několikeré výzvě byl nucen knížete ostře pokárat a naříditi mu, aby Čely ihned propustil.⁵⁸⁷ Dlouhodobé spory měl Václav III. Adam také s dalším členem tohoto rodu Jiříkem, zástavním držitelem frýdeckého panství, se kterým vedl soudní pře v letech 1551-1554.⁵⁸⁸ Stejně tak se s zemskými i dvorskými úřady rozloučili Sedlničtí z Choltic, jehož představitelé sice byli v r.

⁵⁸⁷ „[...] V paměti máme, žeť sme dvoje psaní z strany bratří Čeluov, aby nám v tom zprávu dal, učiniti ráčili, ale až posavad se toho od tebe nestalo. I poněvadž nás o to tíž bratří a přátelé jich starati nepřestávají, oznamujíc nám, jaká se jim těžkost od tebe děje, kdež pokudž by tak bylo, jak sme zpraveni, žádnéj bychom na tom libosti nésti neráčili. Protožť poraučíme, příkazujíc, aby nám nemeškajíc v tej ve vší věci gruntovní zprávu napsal a odeslal, jináče nikoli nečiníce a my tomu vyrozumějíc, v tom se spravedlivě, pokudž uznáme, zachovati ráčíme [...]“. NA Praha, RG, kn. č. 38, f. 247^v (15. března 1547). Úplná edice viz příloha č. 12. Dále srov. NA Praha, RG, kn. č. 38, f. 225^v (21. ledna 1547); f. 251^v – 252^r (11. února 1547); kn. č. 41, f. 6^r (9. dubna 1547).

⁵⁸⁸ NA Praha, kn. č. 48, f. 93^r (13. dubna 1551); kn. č. 49, f. 144^r - ^v (27. října 1551); KC Cieszyn, Czytelnia zbiorów specjalnych, Rękopisy L. J. Szersznika, sign. DD IX 48/5, f. 4 – 6 (31. května 1554); f. 10 (24. června 1554) an. AP Katowice, Oddział Cieszyn, KC, sign. 77, f. 1023: „[...] jak jest tenž Jan Čelo nám vysoce na důstojenství našim knížecím ublížil, pro kteréž to příčinu nám nikoli možné není, v jaké narovnáování neb jednotu s ním se dávati [...]“. K tomu srov. také KASPERLIK VON TESCHENFELD, Matthias: *Georg Czelo von Czelowitz*.

1546 přijati v českém království do panského stavu,⁵⁸⁹ ale byli trvale, díky svým postojům a výbojnosti, v nemilosti knížete.

Po dlouhé době se nám v pramenech objevuje post zemského maršálka, kterým byl Erazim Rudzký z Rudz.⁵⁹⁰ Ten během pobytu knížete v Praze v polovině roku 1547, kde zrovna probíhal soud se stavovskou opozicí, spravoval jeho doménu. Maršálkova náhlá smrt v červenci téhož roku Václava velmi překvapila a dokonce jej donutila k okamžitému návratu na Těšínsko,⁵⁹¹ aby jmenoval za něho nástupce, což dokládá mj. důležitost tohoto zemského úředníka pro správné fungování celého území. Z rodiny Rudzkým se etablovalo na nejvyšší úřednické posty několik jejich členů, kteří se dokázali v pravý čas upnout na knížete Václava, jenž neváhal za jejich služby vydávat nemalé částky, povětšinou formou darů pozemkového majetku či dobře situovaných těšínských městských domů.⁵⁹²

Úctyhodnou dobu padesáti let strávil v kanceláři těšínského knížete Václav Rudzký z Rudz a na Rudici (†před 1580). Polska historička Barbara Trelínska ve své stěžejní práci o kanceláři Těšínského knížectví tvrdí, že se objevuje na postu zemského kancléře až v roce 1546 bez předchozích zkušeností s jejím chodem.⁵⁹³ Autorka vycházela z materiálů publikovaných v Listináři Těšínska, který, jak již bylo upozorněno v první kapitole, obsahuje množství chyb u transliterace i datace listin. Pokud by nahlédla do originálů přímých pramenů, zjistila by, že Václav Rudzký působil v kanceláři již v roce 1540 jako písař dis-

⁵⁸⁹ GOJNICZEK, Waclaw: *Z dziejów szlachty w księstwie cieszyńskim ze szczególnym uwzględnieniem protestantów*. *Szkice Archiwalno-Historyczne* 2, 2000, s. 5 – 24, zde s. 10.

⁵⁹⁰ V listině z května 1545 vystupuje ještě jako „*hejtman dvoru našeho*“ a jeho jmenování následovalo v nejbližším čase. ZA Opava, Dominikáni v Těšíně, inv. č. 2, sign. E 2.

⁵⁹¹ AČ XX., s. 259 – 260, č. 427.

⁵⁹² Další členové Rudzký z Rudz se výrazněji prosadili ve dvorských funkcích a bude o nich podrobněji pojednáno v kapitole IX. a).

⁵⁹³ TRELIŃSKA, Barbara: *Kancelaria i dokument*, s. 87.

ponující vynikající kaligrafickou technikou.⁵⁹⁴ Ještě v květnu 1545, těsně před jmenováním kancléřem, sepsal na těšínském zámku listinu, kterou kníže daruje jeho blízkému příbuznému Erazimu Rudzkému dům u dominikánského klášte-
ra.⁵⁹⁵

Zda-li měl Václav Rudzký akademické vzdělání, tak jako mnozí jeho předchůdci, se nepodařilo zjistit. Rudzkého jméno se ve svědečných řadách listin vyskytuje téměř na všech materiálech, které Václav III. Adam vydal, a jsou dokladem toho, že oba byli spolu v každodenním kontaktu. Kancléř plnil i úlohu jakéhosi poradce knížete a měl bezesporu velký vliv na jeho osobnost. Za své věrné služby a loajalitu prokazovanou knížeti, od něj obdržel několik darů. V roce 1547 mu Václav III. Adam daroval dům u fary v Těšíně osvobozený od všech poplatků odváděných do městské i knížecí pokladny,⁵⁹⁶ o několik let později měl právo na svobodné vaření piva na úkor skočovských měšťanů,⁵⁹⁷ vlastnil také několik privilegií od knížete na své podnikání⁵⁹⁸ a výrazným způsobem rozšířil pro rodinu Rudzkých i pozemkový majetek.⁵⁹⁹ Z komorních důchodů mu Václav III. Adam na přímluvu svého syna postoupil právo panstvy

⁵⁹⁴ SOKA Karviná, Archiv města Fryštát, inv. č. 22 (31. října 1540); Václav Rudzký z Rudzk listině připojil velkou, bohatě zdobenou iniciálu „J“. Srov. komentář u poznámky č. 585.

⁵⁹⁵ ZA Opava, Dominikáni v Těšíně, inv. č. 2, sign. E 2 (25. května 1545).

⁵⁹⁶ LT V., č. 512 (chybná datace). V Těšíně vlastnil kancléř několik domů; jeden z nich se nacházel u městských hradeb. Viz ÖN Wien, Handschriften, Series Nova, sign. Cod. Ser. N. 29188/1 Han, č. 47 (21. července 1559): „[...] dům v Těšíně s zahradú na Vale s haltýřemi pod tůž zahradú za příbojú [...]“.

⁵⁹⁷ LT VI., č. 543.

⁵⁹⁸ ÖN Wien, Handschriften, Series Nova, sign. Cod. Ser. N. 29188/1 Han, č. 166 (11. září 1563): „P[anu] Václav[ovi] Rudzkému potvrzení starých listuov na masné a chlebné jatky a jiné řemesla. V sobotu po Narození p[anny] Marije 1563 [11. 9. 1563]. Testes: p[an] V[áclav] Pelhřim, p[an] Mikul[áš] Rudzký, p[an] Mikuláš Bias z Mišovic, auř[edník] těš[ínský], p[an] Jiřík Pelhřim“.

⁵⁹⁹ Kníže mu daroval ves Chotěbuz (ÖN Wien, Handschriften, Series Nova, sign. Cod. Ser. N. 29188/1 Han, č. 14 /23. února 1559/), lesní porosty u Rudice (ÖN Wien, Handschriften, Series Nova, sign. Cod. Ser. N. 29188/1 Han, č. 202 /15. května 1564/), u vsi Mostů nedaleko Těšina „kus daubravy a chrastiny nad rybníky“ (ÖN Wien, Handschriften, Series Nova, sign. Cod. Ser. N. 29188/1 Han, č. 224 /19. října 1565/), louku u Louckého lesa vedle obory (ÖN Wien, Handschriften, Series Nova, sign. Cod. Ser. N. 29188/1 Han, č. 243 /21. února 1566/), dvě vsi – Jilovnici a Tisovnici (ÖN Wien, Handschriften, Series Nova, sign. Cod. Ser. N. 29188/1 Han, č. 357 /22. ledna 1571/) ad.

v knížecích lesích patřících ke skočovsko-strumenskému panství,⁶⁰⁰ panský dvůr u řeky Olše nedaleko těšínské rezidence⁶⁰¹ ad.⁶⁰²

Kanceláři procházely písemné materiály jak celozemského charakteru, tak ryze osobních záležitostí knížete (listiny, korespondence ad.). Zemské zřízení nijak zvlášť neupravuje chod této instituce, pouze vyjmenovává druhy písemností („*listy pergamenové, potorzení všelijaká na prodeje, na dědičné statky a smlúvy, věn stvrzení, zdatku, stupku, vyřčení*“)⁶⁰³ a poplatky odváděné za jejich vyhotovení, které obdržel samotný kancléř („*od přečtení listu každého jeden groš, od přečtení svědomí každého jeden groš, od napsání nálezu čtyry groše, od napsání veřejnosti též čtyry groše*“).⁶⁰⁴ Každý dokument měl být opatřen pečeti a podpisem knížete.

Podívejme se nyní krátce na průběh zasedání zemského soudu a sněmu, který byl striktně stanoven ve znění zemského zřízení.⁶⁰⁵ Můžeme ale předpokládat, že zde popsané zásady v praxi platily již dlouho před rokem 1573. Jednání obou klíčových zemských institutů probíhalo současně dvakrát ročně (v pondělí před Letnicemi a podruhé před sv. Kateřinou) za účasti knížete, zemských úředníků a veškeré, na Těšínsku osdlé šlechty v těšínském dominikánském klášteře, kde byla k těmto účelům speciálně upravená místnost s lavicemi uloženými do tvaru písmena „U“, šraňky a dalším vybavením, tak jak je známe z četných vyobrazení zasedání českého zemského sněmu, akorát vše v mnohem

⁶⁰⁰ ÖN Wien, Handschriften, Series Nova, sign. Cod. Ser. N. 29188/1 Han, č. 203 (r. 1566); č. 257 (15. května 1566).

⁶⁰¹ ÖN Wien, Handschriften, Series Nova, sign. Cod. Ser. N. 29188/1 Han, č. 221 (14. června 1565).

⁶⁰² „*List p[anu] Václavovi Rudzkému zaopatření Rudice a jiné nadání od Marie, kněžny těš[ínské] a syna jejího, knížete Fridricha Kazimíra. V pátek den s[vatého] Paola na víru obráčení 1566 [25. 1. 1566]. Testes: Toman Mléčko z Jilovnice a na Jilovnici, Mik[uláš] Karvinský z Karviné a na Velkých Kunčicích a Matěj Pilar z Pilhu, auředník na Fryštátě*“. ÖN Wien, Handschriften, Series Nova, sign. Cod. Ser. N. 29188/1 Han, č. 232 (25. ledna 1566); č. 295 (19. května 1567).

⁶⁰³ ŠEFČÍK, Erich (ed.): *Zemské zřízení Těšínského knížectví*, s. 29; TYŽ: *Zemské zřízení těšínské z roku 1573*, s. 305; TRELIŇSKA, Barbara: *Kancelaria i dokument*, s. 101.

⁶⁰⁴ ŠEFČÍK, Erich (ed.): *Zemské zřízení Těšínského knížectví*, s. 28.

⁶⁰⁵ TAMTÉŽ, s. 20 – 27.

menším provedení. Po zahájení soudu, jenž byl usnášený pouze tehdy, jestliže byl přítomen zemský maršálek, sudí, kancléř a devět přisedících soudců, uzavřeli soudní světnici čtyři valašští hajduci a dva ozbrojení zřízenci, kteří měli dohled nad zachováním pořádku a bezpečnosti. Kníže, jakožto nejvyšší soudní instance na Těšínsku, zasedl na vyvýšeném místě uprostřed stolu, po jeho pravici byl přítomen maršálek, dále pak kancléř a panský stav podle věku. Na levé straně seděl zemský sudí a rytířstvo. Pokud nebyl kníže přítomen, což se stávalo dosti často, předsedal sněmovnímu zasedání maršálek sedící na jeho místě.⁶⁰⁶ Problém nastal tehdy, jak se dovídáme z listu knížete Václava III. Adama zemskému sudímu Jiříkovi Laryšovi ze Lhoty, když se zemského soudu nemohl účastnit maršálek. Kníže byl většinou nucen odložit soud na jiný termín.⁶⁰⁷

Půhony předčítal a zapisoval do zvlášť vedených knih kancléř či jemu podřízení úředníci (notář, písaři). Úřední knihy vzešlé z činnosti zemského soudu, které se dále dělily na zápisy půhonů,⁶⁰⁸ nálezů⁶⁰⁹ a sirotčích záležitos-

⁶⁰⁶ „[...] Předkem a na nejvyšším místě za stolem seděti má Jeho milost knížecí, potom pan maršálek zemský a jestli by Jeho milost knížecí odjíti aneb tu nebýti ráčil, pan maršálek místo Jeho milosti knížecí držeti a zachovati má. Vedle něho po levej ruce za stolem pan sudí zemský, podle něho pan kancléř zemský a tak panský po pravé a rytířský stav po levej ruce těch ouřadův po letech seděti mají, což jich koli po soudech vsazeno bude [...]“ TAMTÉŽ, s. 21, § O soudcích, jak v soudu sedati mají, Ar I. Srov. Týž: *Zemské zřízení těšínské z roku 1573*, s. 298.

⁶⁰⁷ „Urozený vladyko, pane sudí, kmotře nám vzácně věrny milý. Přáli bycho[m] Vám zdraví a všeho dobrého rádi. Věděti Vám dáváme, že saud zemský Knížectví opolského a ratiboř[skéh]o právo na ten čas, kdy se také zde drží, držán bude, ku kterémuž to saudu našemu některých osob z Knížectví opolského a ratiboř[skéh]o potřebujem a pro nahoře psanú příčinu dosáhnúti bycho[m] jich nemohli. Také pan maršálek knížectví toho, jsauc od Jeho m[il]o[s]ti cí[saršké] podle jiných za jednoho komisaře z strany urozeného věrného našeho milého Jiřika Grodeckého v tej rozepří oč s Jeho lá[skou], voleným panem biskupem a kapitulú olomúckú činiti má, nařízený, na ten čas do Kroměříže odjeti mosí. Protož, z těchž slušných uváženíh příčin, snesli sme se dnešního dne na tom se panem maršálkem, kanclířem a s některými jinými saudci, aby tenž saud knížect[ví] našeho o dvě neděle dále od týhož času z dáona obyčejného, totiž na den s[vatéh]o Mikuoláše [6. 12.], poodložen byl. O čemž rytířstvu knížectví toho mandáty a listy našimi otevřenými se oznámí a Vás sme toho hned pro zprávu milostivě tejna učiniti nechtěli. Dat[um] na Těšíně ve čtvrtek den s[vatéh]o Šimona a Judy 1574 [28. 10. 1574]“. NA Praha, HNL, inv. č. 1425, sign. L 92/4/13b, karton 551

⁶⁰⁸ Nejstarší zachovaná kniha půhonná, roků položení a obvinění je z roku 1565 („*Knihá půhonná ab anno 1565*“); dnes uložená v AP Katowice, Oddział Cieszyn, KC, sign. 257. Srov. KAPRAS, Jan: *Zemský soud*, s. 4 – 5; ŠEFČÍK, Erich: *Zemské knihy Těšínské*, s. 129.

⁶⁰⁹ Vedena od r. 1591. AP Katowice, Oddział Cieszyn, KC, sign. 258.

tí,⁶¹⁰ měly být zapisovány v českém jazyce. Svou pečeti je potvrzoval zemský maršálek, sudí a kancléř.⁶¹¹

Jak probíhala agenda podávání jednotlivých pŕuhonů, se dovídáme z několika ojediněle zachovaných dopisů knížete a zemského sudího. Ty nám také alespoň z části dovolují sledovat bližší vztahy mezi ním a zemskými úředníky. Zdá se, že nejprve byl o pŕuhonu zpraven kníže, který následně informoval nejvyššího sudího o dané kauze, nařizoval mu obeslání žalujícího i obviněného, zapsání do knih podle znění příslušného paragrafu zemského zřízení a samotnou přípravu zasedání soudního přelíčení. Kníže měl tedy detailní přehled o téměř všech případech a pomocí korespondence řídil kroky svých zemských úředníků. Takovýto postup názorně přibližuje list odeslaný v dubnu roku 1575 z těšínského zámku Jiřimu Laryšovi ze Lhoty, kde Václav píše: „*Urozený vladyko, pane sudí, kmotře věrný náš milý. Pŕáli bychom Vám zdraví a všeho dobrého rádi. Ted' Vám pŕuhon panu Gothardovi Logovi svědčící odsíláme. Žádáme, že podle pořádku a zřízení knížectví tohoto zapsán a tomuž Logovi k jistému a spěšnému dodání způsoben bude. Také povinnosti od zapsání náležitú i na posla neb služebníka zemského posíláme. S tím se Vám dobře míti vinšujem [...]*“.⁶¹²

Téměř všichni zemští úředníci vlastnili, kromě svých venkovských sídel, také domy v městě Těšíně.⁶¹³ Bylo to dáno potřebou být v centru politického, společenského i hospodářského dění země, a zejména nutností časté osobní

⁶¹⁰ Nejstarší sirotčí registra obsahují zápisy z let 1591-1637. AP Katowice, Oddział Cieszyn, KC, sign. 259.

⁶¹¹ ŠEFČÍK, Erich: *Zemské zřízení těšínské z roku 1573*, s. 301.

⁶¹² NA Praha, HNL, inv. č. 1425, sign. L 92/4/13b, karton 551 (12. dubna 1575). Srov. znění listu uloženého tamtéž ze 6. dubna 1573: „[...]Ted' Vám obvinění proti urozenému věrnému našemu milému Joachymovi Bludovskému odsíláme, kteréhož jemu podle pořádku odeslat nepomíjejte. S tolika žádáme, aby jemu to ještě dnes k rukám dodáno bylo. Neb od dneška ve štyrech nedělích saud zemský držán bude [...].“

⁶¹³ Srov. zápisy převodů nemovitostí v těšínské městské knize. AP Katowice, Oddział Cieszyn, AMC, sign. 480 (z let 1554-1679), sign. 481 (1556-1570), sign. 483 (1577-1594) a zápis v urbáři - DAVÍDEK, Václav: *Osídlení Těšínska Valachy*, s. 94 - 95.

komunikace s knížetem,⁶¹⁴ který nejednou žádal, aby jej dotyční navštívili přímo v komnatách těšínského zámku.⁶¹⁵ Z drobných zmínek v písemných pramenech je patrná oboustranná závislost na ose kníže-zemský úředník a snaha zeměpána mít na nejvyšších postech pouze oddané, nekonfliktní a spolehlivé služebníky, jakými byli představitelé rodu Rudzkých z Rudz (maršálek Erazim, kancléř Václav), Laryšů ze Lhoty (několik zemských sudích) nebo Gočálkovských z Gočálkovic. Analýza těchto vztahů ale vyžaduje ještě detailnější studium torzovitě dochovaných archiválií.

Tab. č. 4. Zemští úředníci Těšínského knížectví v letech 1545-1595⁶¹⁶

FUNKCE	JMÉNO	OBDOBÍ
MARŠÁLEK	<i>Erazim Rudzký z Rudz</i> ⁶¹⁷	1545-1547
	<i>Kašpar Vlček z Dobré Zemice a na Hlučíně</i> ⁶¹⁸	1552-1560?
	<i>Mikuláš Karvinský z Karviné a na Velkých Kunčicích</i>	?1563-1584
	<i>Jaroslav Skrbenský z Hříšttě</i> ⁶¹⁹	1591-1602
HEJTMAN	- úřad neobsazen	
KANCLÉŘ	<i>Václav Rudzký z Rudz</i>	1545-1580?
	<i>Franc Mléčko z Jilovnice</i>	1591-1596

⁶¹⁴ V obecnější rovině o důležitosti ústní komunikace viz VYBÍRAL, Zdeněk: *Politická komunikace*, s. 250 – 256.

⁶¹⁵ KC Cieszyn, Czytelnia zbiorów specjalnych, Rękopisy L. J. Szersznika, sign. DD IX 48/5, f. 55 (10. ledna 1555) Janu Vlčkovi z Dobré Zemice: „[...] příkazujem, abyste se na Těšíně před osobu naši v neděli po Hromnicích [3. 2. 1555] přišttích po obědích postavili [...]“.

⁶¹⁶ Pro zpracování tohoto přehledu bylo použito většinou údajů ze svědečných řad z listinného materiálu knížete Václava III. Adama, Fridricha Kazimíra a Sidonie Kateřiny. Viz *LT V., VI., VII.* a prameny citované dále v poznámkovém aparátu.

⁶¹⁷ Zemřel na konci července 1547. *AČ XX.*, s. 259, č. 427.

⁶¹⁸ ÖN Wien, Handschriften, Series Nova, sign. Cod. Ser. N. 29188/1 Han, č. 45, 98.

⁶¹⁹ STIBOR, Jiří – FUKALA, Radek – TRAPL, Miloš: *Skrbenšttí z Hříšttě*. In: *BSSSM 4*, 1995, s. 118 – 125, zde s. 119.

SUDÍ	<i>Jan Gočálkovský z Gočálkovic</i>	1520-1548
	<i>Jiří Liška z Německé Lutyně a na Zebřidovicích</i>	1558, 1563
	<i>Jan Kokoř z Kamence a na Kamenci</i>	1563
	<i>Jiří Laryš ze Lhoty a na Karviné</i>	1573-1576 ⁶²⁰
	<i>Jan Laryš ze Lhoty</i>	1582 ⁶²¹
	<i>Hanuš Gočálkovský z Gočálkovic a na Děhylově</i>	1591

IV. c)

FINANČNÍ PROBLÉMY A DŮSLEDKY ZADLUŽENÍ

Území Těšínského knížectví, kde ve druhé polovině 16. století žilo přibližně 30 tisíc obyvatel⁶²² na ploše o rozloze 2 280 km², prošlo v předbělohorském období dramatickými změnami ve svém správním i právním členění.⁶²³ Rozčlenění, zástavy a prodeje pozemkových majetků těšínských komorních panství byly způsobeny několika závažnými okolnostmi, spjatými bezprostředně s aktivitami zdejších piastovských knížat, s jejich pohnutými osudy a

⁶²⁰ NA Praha, HNL, inv. č. 1425, sign. L 92/4/13b, karton 551.

⁶²¹ JEŽ, Radim (ed.): *Prameny ke sporům*, s. 282, č. 7.

⁶²² Předpokládaný počet obyvatel vychází ze soupisu šlechty, duchovenstva, měšťanů a venkovských usedlostí, jenž byl pořizen v roce 1577. Dle něj na Těšínsku žilo 4 207 osedlých (117 šlechticů všech stavů, 589 měšťanů a 3 308 venkovských osedlých). Srov. ŁADOGÓRSKI, Tadeusz: *Demograficzny obraz Górnegó Śląska w epoce feudalnej*. In: Wrzoska, A. (ed.): *Górny Śląsk. Prace i materiały geograficzne*. Kraków 1955, s. 213 – 245; DZIEWULSKI, Władysław: *Zaludnienie Śląska w końcu XVI i początku XVII wieku*. *Przegląd Zachodni* 8, 1952, zeszyt dodatkowy *Studia Śląskie*, s. 421 – 492, zde s. 421 – 432; TÝŽ: *Nowe dane statystyczne o ludności miast i wsi Śląska w XVI wieku*. *Sobótka* 30, 1975, s. 455 – 474, zde s. 464; KORBELÁŘOVÁ, Irena – ŽÁČEK, Rudolf: *Těšínsko – země Koruny české. Ducatus Tessinensis – terra Coronae Regni Bohemiae (K dějinám knížectví od počátku do 18. století)*. Český Těšín 2008 (v tisku).

⁶²³ TRÁVNÍČEK, Dušan: *Územní vývoj někdejšího Těšínského knížectví*. *Studia Geographica* 1, 1969, s. 131 – 138.

životním stylem, který s sebou nesla renesanční aristokratická společnost zemí Koruny české. V následujících pár řádcích si ukážeme na několika příkladech, proč se knížata dostala do svízelných finančních situací, které mnohdy vyžadovaly radikální řešení.

Pro analýzu důvodů vzrůstajícího zadlužení je nutno porovnat příjmy, které plynuly vesměs dvakrát ročně do knížecí pokladny na těšínský zámek, a výdaje spojené s provozem jejich dvora, reprezentací a každodenními potřebami.⁶²⁴ Komorní majetky těšínských knížat se v polovině 16. století skládaly z pěti samostatně vedených panství.⁶²⁵ Rozlohou největší z nich bylo **těšínské**, do něhož patřilo sídelní město knížat, jedno městečko a 27 vsí. Celková rozloha tohoto panství byla 594 km² a žilo zde 636 rodin, z toho 188 ve dvou městech a 448 ve vesnicích.⁶²⁶ Relativně malé osídlení tohoto území bylo dáno velkým poměrem neobydlených horských částí na jihu Těšínska, kde ještě výrazněji nepokročila valašská kolonizace.⁶²⁷

Podobný počet osedlých rodin (635) byl na **fryštátském** panství, které zahrnovalo jedno město a 17 vsí na ploše 146 km². Urbář z roku 1571 eviduje ve Fryštátě 165 měšťanských domů, v okolních vesnicích pak žilo 470 osedlých.⁶²⁸ Velikou devízou tohoto panství pro knížecí pokladnu byla hustá síť rybníků a také několik panských dvorů, kde se choval dobytek určený pro zámecké kuchyně (na pěti dvorech v Ráji, Darkově, Německé Lutyni, Rychvaldě a Orlové

⁶²⁴ Obecněji o finanční situaci šlechtické společnosti v předbělohorském období viz BŘEZINA, Vladimír – KNOZ, Tomáš: *Finance a moravská společnost – šlechta*. In: Borovský, T. – Chocholáč, B. – Pumpr, P. (edd.): *Peníze nervem společnosti. K finančním poměrům na Moravě od poloviny 14. do počátku 17. století.* (= *Země a kultura ve střední Evropě* 5). Brno 2007, s. 91 – 153; MAŤA, Petr: *Svět*, s. 113 – 274.

⁶²⁵ K organizační a správní struktuře srov. informace uvedené v příslušných pasážích předchozí kapitoly IV. b).

⁶²⁶ DAVÍDEK, Václav: *Osídlení Těšínska Valachy*, s. 14.

⁶²⁷ O tom více viz DAVÍDEK, Václav: *Osídlení Těšínska Valachy*; MACŮREK, Josef: *Valaši v západních Karpatech v 15. – 18. století. K dějinám osídlení a hospodářsko-společenského vývoje jižního Těšínska, jihozápadního Polska, severozápadního Slovenska a východní Moravy*. Ostrava 1959, 45 – 66.

⁶²⁸ KUHN, Walter (ed.): *Vier oberschlesische Urbare*, s. 93*; ŽAČEK, Rudolf: *K edici urbáře fryštátského panství*, s. 194

můžeme najít např. 500 kusů hovězího dobytka, 2 500 kusů ovcí, 540 prasat a několik desítek maldrů obilovin).⁶²⁹

Informace o dalším panství – **bílském** – nám přináší urbář pořízený také r. 1571, dle kterého bydlelo v městě Bílsku i na jeho předměstí 183 rodin a v osmi vesnicích jich bylo 245; celkově tedy 428 osedlých na území o rozloze 101 km².⁶³⁰ I když bylo toto panství nejmenší, mělo pro komorní hospodaření důležitý význam, neboť zde velmi efektivně fungovalo šest poměrně rozsáhlých knížecích dvorů (dva ve Starém Bílsku,⁶³¹ Meziříčí, Jasenici, Lhotě a Zábřehu).

Pro posouzení stavu na **skočovsko-strumenském** panství bohužel nemáme adekvátní prameny,⁶³² a proto si budeme muset vystačit s komparací zjištěných informací z ostatních držav těšínských knížat. Jelikož toto panství mělo rozlohu 182 km², můžeme předpokládat, že zde ve dvou městech a 11 vesnicích přebývalo asi 670 osedlých.

Poslední, **frýdecko-míšecké** panství, bychom na těchto místech uvádět v podstatě ani neměli, neboť bylo téměř po celé 16. století v rukou zástavních

⁶²⁹ ŽÁČEK, Rudolf: *K edici urbáře fryštátského panství*, s. 196.

⁶³⁰ KUHN, Walter (ed.): *Vier oberschlesische Urbare*, s. 93*.

⁶³¹ Ve zmiňovaném prameni jsou popsány takto: [...] *Das aine forwerk zur Allten Bilitz, darauf die gebeud gar durchaus neu gesetzt sein worden und woll eins edlmans wohnung sein mocht, mitsampt wol gepflanzten fruchtbaren baum- und gekretztgarten, so in gar grossem wietem umbfang und bei dem gebude des forwerks gelegen sein. Item wierd auf gemelltem forwerk uber winter grofse mahs gesehet korn und waizen 5 malter, F schl. Mehr wierd uber sommer gersten, habern, erbessen und haiden ausgesehet 6 malter 8 schl. Rindviech, nutztes und geldes, kan man auf diesem forwerk 60 stugk ausser der kelber wol erhalten. Schaf können 450 erhalten werden. Scgwein können 1 schogk erhalten werden. Das ander forwerk zur Allten Bilitz, welchs des Khunigs forwerk genant wierdet. Erstlichen das gebeud mit aller zugehörung sampt zwaiien grossen schönnen paumgarten, darinnen auch gekretztgerten. Item es wierdet uber wienter in diesem forwerk gar groß mahs ausgesehet waizen und korn 7 malter. Mehr wurdet uber sommer gersten, haber und erbessen ausgesehet 9 malter 4 schl. Rindviech, nutztes und geldes vihe, kan man auf diesem vorwerk 70 stugk ohne die kelber wol erhalten. Schaf können 400 erhalten werden. Schwein kann 1 chogk erhelten werden. Item heu kan man zu diesen baiden vorwerken sampt ainer grossen wiesen auf der Lopnitz 200 gemainer pauernfueder, dergleichen 60 fueder gruemet des jahrs machen [...]*. TAMTÉŽ, s. 101.

⁶³² Není znám žádný urbář ze 16. století, který by lépe přiblížil situaci na tomto panství. Srov. GOJNICZEK, Waclaw (ed.): *Urbarz państwa*, s. 9 – 10.

držitelů,⁶³³ a možné zisky tudíž nebyly určeny těšínským knížatům. Přesto si pro srovnání velikosti a výnosů, o které byla pokladnice Piastovců ochuzena, poznamenejme, že na panství o velikosti 171 km² pobývalo 665 osedlých, z toho 163 v městě Frýdku. Jednorroční finanční výnos byl 3 100 mor. zl.⁶³⁴

Shrnutím výše uvedených údajů dostaneme tato čísla o pozemkových majetcích těšínských knížat kolem roku 1570: ze čtyř panství (bez Frýdecka) – tj. ze tří měst, dvou městeček a 63 vsí odvádělo celkem 2 369 osedlých ročně přibližně 7,5 - 8 tisíc zlatých. Pokud přijmeme obecně uznávaný koeficient o počtu členů rodiny (osedlého) v předbělohorském období – 7⁶³⁵ – žilo na patrimoniích knížat asi 16 500 obyvatel. Nutno ovšem zdůraznit, že komorní panství zabírala pouze 45 % území Těšínska, zbylá, většinová část byla rozdrobena mezi místní šlechtu formou zástavy či alodu. V rámci celého Slezska byl jejich majetek v r. 1570 odhadován na pouhých 336 294 zl., což představovalo nelichotivé deváté místo v rámci pozemkových držitelů a jednotlivých knížectví.⁶³⁶ Porovnáme-li počty osedlých a příjmy těšínských Piastovců s ostatními aristokratickými rody ze zemí Koruny české, zjistíme, že se jim ani v nejmenším nemohli rovnat. Vždyť u movitějších českých šlechticů se roční příjem pohyboval v řádech dese-

⁶³³ V roce 1540 je doložen Jaroslav mladší ze Šelmberka a na Kosti (SOkA Frýdek-Místek, Archiv města Frýdek, inv. č. 114, f. 3^r); dále Jan z Pernštejna (1545-1548); Jaroslav, Vratislav a Vojtěch z Pernštejna (1548-[1554]); Jiří Čelo z Čechovic ([1551]-[1554]); Burian Barský z Baště (1554-1567); Jan Pikler z Grodiska, resp. vdova po něm (1568-1573). Poté panství prodáno bratrům z Lohova. Srov. KASPERLIK VON TESCHENFELD, Matthias: *Georg Czelo von Czelowitz*; HOSÁK, Ladislav: *Historický místopis země Moravskoslezské*, s. 925; DOKOUPIL, Lumír: *Frýdek a Místek v období pozdního feudalismu*. In: Hrozek, A. a kol. (edd.): *700 let Frýdku – Místku*. Frýdek – Místek 1965, s. 59 – 75, zde s. 61; ŽÁČEK, Rudolf: *Pobeskydí*, s. 50; ÖN Wien, Handschriften, Series Nova, sign. Cod. Ser. N. 29188/1 Han, č. 320.

⁶³⁴ VALOŠEK, Isidor: *Frýdecké panství – jeho ekonomicko-sociální vývoj a osídlení v době pozdního feudalismu (vývoj výrobních prostředků a výrobních vztahů na panství od konce XVI.-konce XVIII. století)*. Disertační práce FF UJEP. B. m. v. a b. d. v. [Brno 1953], s. 23 an.; SOBOTÍK, Bohumil – GROBELNÝ, Andělín (edd.): *Urbář panství frýdecko-místeckého*, s. 11 – 13. V tomto roce se poprvé v pramenech začínají objevovat další tři vesnice, které vznikly po polovině 16. století. Jde o Pardernou, Pržno a Nošovice.

⁶³⁵ PLACHT, Otto: *Lidnatost a společenská skladba českého státu v 16.-18. století*. Praha 1957, s. 37.

⁶³⁶ Pozice před nimi zaujali tito držitelé: vratislavské biskupství (526 159 zl.), Břežské knížectví/Jiří II. (664 977 zl.), Lehnické knížectví/Fridrich III. (402 435 zl.), Opavské knížectví (723 182 zl.), Oplsko-Ratibořské knížectví (646 467 zl.), Svídnicko-Javorské knížectví (1 016 754), Hlohovské knížectví (439 854 zl.). Viz ORZECOWSKI, Kazimierz: *Podatek szacunkowy*, s. 198 - 203.

titisíců zlatých a počty osedlých byly často více než trojnásobné (u Rožmberků, pánů z Hradce, Lobkoviců ad.).⁶³⁷ Např. Pernštejnové měli na svých moravských statcích necelé 4 tisíce osedlých a jejich příjem oproti knížatům více než dvojnásobný.⁶³⁸

Pouze na rentovní způsob hospodaření se již nedalo v tomto období sázet a bylo nutné začít aktivně podnikat. Pro popsání této sféry bohužel nemáme dostatek pramenů, a nevíme, jestli Piastovci rozšiřovali a znásobovali počty svých vrchnostenských dvorů, tak jako lehnicko-břežská knížata.⁶³⁹ Podpory se jistě dostalo na Těšínsku tradičnímu rybníkářství, jak jsme toho svědky zejména na fryštátském a skočovsko-strumenském panství, kde kolem poloviny století vzniklo několik nových vodních ploch. Že na tento typ hospodaření nedali dopustit, potvrzuje zmínka z listu Vratislavovi z Pernštejna, ve kterém se kníže Fridrich Kazimír počátkem října roku 1569 omlouvá za pozdní odjezd na jeho sídlo, [...] *ale jakž skoro rybníce moji, při kterých lovení bych sám rád byl, zloveny budú, k Va[ší] [mil]o[s]ti přijedu, až poté zloveno bude, s Va[ší] [mil]o[s]tí rozmluvím [...]*“.⁶⁴⁰ Lukrativní bylo také pivovarnictví. Pivo se vařilo vždy v centru panství (Těšín, Fryštát, Skočov, Bílsko) a odběr do komorních vesnic byl pojištěn mnohými privilegii,⁶⁴¹ která knížata bedlivě střežila. Jakékoli jejich porušení ze strany místní šlechty vždy vedlo k ostrým sporům a soudním přím, jako to může-

⁶³⁷ Srov. MAĀA, Petr: *Svět*, tab. na s. 208 – 209; PLACHT, Otto (ed.): *Odhad majetku stavů Království českého z roku 1557*. Věstník Královské české společnosti nauk – Třída filosoficko-historicko-filologická 1947, 1950, s. 49 – 155, zde zejména s. 18 – 19.

⁶³⁸ VAŘEKA, Marek: *Jan z Pernštejna*, s. 13 – 88.

⁶³⁹ TÝŽ: *Politik a hospodář. Korespondence Jiřího II. Lehnicko-Břežského z vratislavského archivu*. In: Czechowicz, B. (ed.): *Historia u Piastów, Piastowie w historii. Materiały z konferencji naukowej zorganizowanej z okazji trzechsetlecia śmierci ostatniej z rodu, księżnej Karoliny*. Brzeg 6.-8. 12. 2007 (v tisku).

⁶⁴⁰ SOA Litoměřice, pob. Žitenice, LRR, sign. B 100, f. 56 – 57; editováno v JEŽ, Radim: *Těšínský kníže Fridrich Kazimír*, s. 166, č. 9 (1. října 1569, Těšín).

⁶⁴¹ Např. v roce 1523 vydal Kazimír II. listinu pro dovoz těšínského piva do 40 komorních vsí. *LT IV.*, č. 436.

me pozorovat v kauze s vendryňskými Borky z Roztropic,⁶⁴² jenž chtěli distribuovat své pivo do okolních, knížeti podřízených, vesnic nebo případem fryštátských radních ze 70. a 80. let 16. století.⁶⁴³

Další složky finančních příjmů uplatňované urozenými osobami v raném novověku,⁶⁴⁴ se u těšínských knížat nevyskytují, a ani v podstatě vyskytovat nemohly. Šlo o plat plynoucí ze služeb ve státním aparátu, ve kterém, jak už jsme si uvedli výše, nebylo v této době pro ně vhodné místo (v úvahu přicházel snad jenom post vrchního slezského zemského hejtmana, jenž byl v tomto období obsazován vratislavskými biskupy). Jisté naděje na možný zisk hotovosti byly knížetem Fridrichem Kazimírem vkládány do kariéry u vojska.⁶⁴⁵ Tato žoldněrská služba sice mohla přinést nějaké finance zoufalému knížeti, ale celkově jistě neřešila jeho bezvýchodnou situaci.⁶⁴⁶

Na sporném pomezí mezi stránkou výdajovou a příjmovou je ražba vlastní mince. Její hlavní účel byl především v rovině reprezentační. Šlo o vyjádření výsostné pozice mezi aristokratickou společností. Právo razit mince drželo v předbělohorském období v zemích Koruny české jen několik magnátských

⁶⁴² Tento spor zašel tak daleko, že kníže Václav III. Adam žádal císaře Maxmiliána II. o sprostředkování urovnání: „[...] Jakož Va[ší] cí[sařské] mi[llo]s[ti] dny minulých sem ponížene psaní učinil, Va[ší] cí[sařskou] mi[llo]s[ti] ponížene prosíc, o nařízení pánů komisařů, které sem Va[ší] cí[sařské] mi[llo]s[ti] na ceduli poznamenané ponížene odeslal, keří aby k potřebě mé a poddaných mejch města Těšína z strany vaření a šenkování piva, které se v knížectví mejm ve vsi Vendryni od Kašpara Borka, poddaného mýho, úmyslně, proti nadání předka mého, knížete Kazimíra, důchodom komory mé a dotčeným poddaným mejm, městské živnosti jich na velikú újmu a škodu děje, k tomu času, kdy saud zemský knížectví mého ted' v pondělí před svatů Kateřinů příští držán bývá, se do Těšína najíti dáti, takovů dauležitost mau a poddaných mejch města Těšína ohledati, vyslyšeti a tu věc za nejmilostivějším poručením a plnú mocností Va[ší] cí[sařské] mi[llo]s[ti] na spravedlivé míře postaviti mohli [...]“. NA Praha, Morava, inv. č. 2083 (1. listopadu 1574, Těšín); AP Katowice, Oddział Cieszyn, KC, sign. 2002, f. 7 – 10 (23. února 1575, Těšín); STIBOR, Jiří: *Z dějin obcí na území města Trínce. Vendryně. Těšínsko* 40, 1997, č. 2, s. 1 – 6, zde s. 3.

⁶⁴³ NA Praha, HNL, inv. č. 1432, sign. L 92/4/18, karton 553; SOA Litoměřice, pob. Žitenice, LRRA, B 100, f. 1 – 5 a f. 6 – 7 (Sidonie Kateřina Vratislavovi z Pernštejna – edice JEŽ, Radim: *Těšínská Piastovci a jejich vztahy s Pernštejnou*, s. 184 – 186, č. 33 / 24. září 1580, Těšín/ a s. 186 – 188, č. 34 / 1. listopadu 1581, Těšín/); TURKOVÁ, Magdaléna: *Těšínská knížata a Pernštejnové*, s. 39 – 41, č. 11 (26. září 1578, Těšín).

⁶⁴⁴ Rozdělení příjmů uvedeno v MAŤA, Petr: *Svět*, s. 187.

⁶⁴⁵ JEŽ, Radim: *Těšínský kníže Fridrich Kazimír*, s. 145.

⁶⁴⁶ O tom bude pojednáno dále v textu.

rodů (Šlikové, Pernštejnové, Rožmberkové) a slezská knížata.⁶⁴⁷ Podobně jako lehničtí Piastovci před polovinou století, začali i jejich těšínská vrstevníci s výrobou stříbrného tolarového oběživa.⁶⁴⁸ Kníže Václav III. Adam navázal na tradici svých předků,⁶⁴⁹ a obnovil v r. 1559 činnost těšínské mincovny, kde Hans Enders, dvorní mincmistr, razil se svými pomocníky hned několik typů nízkých (haláře, trojníky, krejčary a půlgroše) a středních mincí (bílé groše, trojáky, četráky). Vrchol v těšínské mincovní produkci představovaly tolary o průměru 42 mm a váhou 28,6 g, které se začaly razit v roce 1574.⁶⁵⁰ Vycházely z podobného ikonografického ztvárnění a osobních devíz, jaké užívala i ostatní slezská knížata (Fridrich II. Lehnický, Jiří Fridrich Braniborsko-Ansbašský)⁶⁵¹ – na lici straně se nacházelo stylizované poprsí knížete v renesanční zbroji⁶⁵² a opis WENCESLAVS * D * G * DVX * TESSINEN * ET * M * G, na rubu pak erbovní znamení těšínských knížat – korunovaná orlice s latinským opisem a datací

⁶⁴⁷ VOREL, Petr: *Razba mincí na vladařských rezidencích a velmožských sídlech v českých zemích v 16. století. Panovnícká reprezentace, nebo ekonomická nutnost?* In: Bobková, L. – Konvičná, J. (edd.): *Rezidence a správní sídla v zemích české koruny ve 14.-17. století. Korunní země v dějinách českého státu III. Sborník příspěvků z mezinárodního kolokvia konaného ve dnech 29.-31. března 2006 v Clam – Gallasově paláci v Praze. Opera Facultatis philosophicae Universitatis Carolinae Pragensis vol. IV. Praha 2007, s. 127 – 157.*

⁶⁴⁸ Podrobněji viz KARGER, Viktor: *Kleine Beiträge zur Teschner Münzgeschichte des 16. und 17. Jahrhunderts.* Zeitschrift für Geschichte und Kulturgeschichte Schlesiens 14 – 15, 1919-1920, s. 181 – 184; GUMOWSKI, Marian: *Przyczynki do historii menniczej Księstwa Cieszyńskiego.* Wiadomości Numizmatyczne-Archeologiczne 15, 1934, s. 32 – 46; ŠEFČÍK, Erich: *Historie těšínského mincování.* Folia numismatica 2, 1987, s. 3 – 7; KALUS, Jaromír: *Mince knížectví těšínského.* Český Těšín 1994, s. 10 – 14; SPYRA, Janusz: *Moneta w dawnym Cieszynie.* Cieszyn 2005, s. 25 – 33.

⁶⁴⁹ BIERMANN, Gottlieb: *Das Münzregale der Herzoge von Teschen.* Notizen – Blatt, 1863, č. 4, s. 25 – 29.

⁶⁵⁰ Výroba tohoto nominálu ale přinášela knížeti jenom problémy. Císař nechtěl Václavovi povolit „*mincování mincí na zrno polské*“. Srov. NA Praha, Morava, inv. č. 2033 (korespondence knížete, kancléře Vratislava z Pernštejna a nejvyššího purkrabího Viléma z Rožmberka z r. 1574). V tomto roce raději svou mincovní aktivitu ukončil.

⁶⁵¹ VOREL, Petr: *Razba mincí*, s. 147 – 148; ŠEFČÍK, Erich: *Heraldické vyobrazení na mincích těšínských Piastovců.* Vlastivědný věstník moravský 37, 1985, s. 243 – 245; TÝŽ: *Výrobní a grafická souvislost mezi mincemi, medailemi a pečetěmi těšínských Piastovců.* Folia numismatica 3, 1988, s. 57 – 66.

⁶⁵² Ta byla složena s kyrysou, rukávníc a celokovových rukavic. Na prsou má kníže řetěz bez přívěsku. O vývoji renesanční zbroje ve Slezsku více viz CIEŠLA, Mariusz: *Broń renesansowa na Śląsku.* Racibórz 2008, s. 12 – 18.

BENEDICTIO * DOMINI * DIVITES * FACIT * 74.⁶⁵³ V letech 1568-1572 se ve Skočově razila nejdrobnější stříbrná mince – halěř o hmotnosti pouhých 0,4 g.

Na výrobu mincí svého otce navázal i jeho syn Fridrich Kazimír. V letech 1568-1570 produkovala bílská mincovna krejcary, dvoukrejcary a tři typy grošů. Největší z nich o průměru 25 mm nesl vyobrazení hlavy knížete a opis FRI * CAS * - I * D * G * DVXTE. Na rubní straně byla stylizovaná vpravo hledící korunovaná orlice s majuskulním písmenem „F“ na prsou a křesťanskou devízou PRAESENTE DEO COMITE F[O]RT[VNA] * 1569.⁶⁵⁴ Mince Fridricha Kazimíra se razily ve velmi malém nákladu a jejich ekonomický potenciál byl pro knížete v podstatě zanedbatelný. Stříbrné groše tohoto Piastovce mají pro nás i jiný, podstatný význam – přinášejí nám jediné dochované vyobrazení jeho tváře, kterou zdobil typický plnovous a vysoké čelo.

Příjmy knížat byly ale ve velkém rozporu s jejich výdaji a pomyslné finanční nůžky se rozevíraly čím dál tím víc výrazněji. Historik Petr Maťa ve své monografii o světě urozených osob v raném novověku vyjmenovává šest základních druhů výdajů: 1. za chod dvora a služebnictvo; 2. na stavební aktivity; 3. festivity; 4. vzdělání; 5. mecenát; a konečně za 6. na luxusní a drahocenné předměty.⁶⁵⁵ V případě těšínských Piastovců musíme k tomuto soupisu doplnit ještě jeden bod, a sice výdaje za zemské úředníky, zasedání zemského soudu a sněmu. Zjistit poměr a finanční nároky jednotlivých sfér výdajů je nesmírně obtížné, neboť nedisponujeme ani jedním [!] pramenem účetní povahy z námi sledovaného období, a proto se omezíme na konstatování, že roční finanční náklady na provoz dvora, nutné opravy a přestavby sídel, několikadenní slavnosti, podporu umění, útraty za šperky, šaty a mobiliář zámku představovaly natolik objemnou sumu, která chtě, nechtě musela být z velké části kryta úvěrem.

⁶⁵³ „Požehnáání Páně Obohacuje“. Srov. obrazovou přílohu č. 8.

⁶⁵⁴ „Přítomnost Boží přináší štěstí“. Totožné heslo nese také titulní list městské knihy založené v roce 1577. Viz AP Katowice, Oddział Cieszyn, AMC, sign. 483.

⁶⁵⁵ MAŤA, Petr: *Svět*, s. 228 – 274.

Takovéto financování nebylo ničím neobvyklým a využívala jej většina tehdejší aristokratické společnosti.⁶⁵⁶

Jaké bylo zadlužení těšínských knížat, a kdo jim byl ochoten půjčovat? Tyto dvě zdánlivě prosté otázky představují další problém, s nímž se není jednoduché vypořádat. Vycházet můžeme pouze z několika dokladů dlužních úpisu, které nám alespoň v obecné rovině poslouží ke sledování okruhu potenciačních věřitelů a ručitelů.

Do povážlivého stavu zadlužení se mladý kníže Václav III. Adam začal dostávat již v období po svatbě s Marií z Pernštejna ve 40. letech. Jelikož nad jeho počínám držel dohled ještě stále poručník Jan z Pernštejna, máme od něj pár zprostředkovaných zpráv o neochotě knížete věnovat se hospodářským záležitostem své domény. V listu z roku 1543 si stěžoval těšínskému kancléři, že kníže není schopen ani triviální kontroly účetnictví: „[...] mluvil jsem s j[eho] m[ilos]tí, ví-li, zůstalo-li jest co peněz za Rudzkým po počtu; ráčil pověděti, že nezůstalo nic, a že mu Rudzký sám pravil, že za ním po počtu nic nezůstává. Pak tu j[eho] m[ilos]ti Rudzkýho pečeť ukázal, žeť jest za ním 500 zlatých zůstalo a ještě něco víc, čemuž se ráčil podiviti [...]“.⁶⁵⁷ Jan z Pernštejna byl z této době také v nezáviděníhodné situaci; jeho zadlužení povážlivě stoupalo a přinášelo s sebou nové problémy, což výstižně vyjádřil českomoravský magnát dobovým příslovím „jak je zajíc v jíše, tak je černej; tak já jak sem v ty dluhy vlezl, již nevím z nich kudy“,⁶⁵⁸ a proto již nebyl ochoten posílat do Těšína další a další finance na mnohdy, podle něj bezúčelně využitě avantýry mladého manželského páru.⁶⁵⁹ Pernštejn knížete např. odrazoval od vojenského tažení do Uher proti Turkům, neboť „[...] byste V[aše] m[ilos]ti, píše poručník v září 1543, se měli s takovejm tam nákladem vypravi-

⁶⁵⁶ LEDVINKA, Václav: *Úvěr a zadlužení feudálního velkostatku v předbělohorských Čechách (Finanční hospodaření pánů z Hradce 1560-1596)*. Praha 1985.

⁶⁵⁷ AČ XX., s. 176, č. 286.

⁶⁵⁸ AČ XX., s. 218, č. 342 (7. listopadu 1543, Janu Čeplovi z Belku).

⁶⁵⁹ AČ XX., s. 203, č. 315. Srov. JEŽ, Radim: *Správa Těšínského knížectví*, s. 237.

*ti a jéti, jako na projížďku, a nic užitečného V[áš] m[ilos]ti ani jim neprovésti, což byste na sebe naložiti ráčili, bez toho byste byli, a zvláště z strany autraty [...]“.*⁶⁶⁰

V tomtéž roce potřeboval kníže finanční hotovost na cestu a pobyt v Krakově, kde byl pozván polským králem Zikmundem I. Starým na svatbu svého syna a habsburské princezny.⁶⁶¹ Žádal Pernštejna, aby mu zajistil dostatek peněz. Ten jej odkázal na maršálka, který po vyúčtování zisků z komorních zboží zjistil zůstatek 550 zl., jenž měl Václav použít na výdaje v Krakově.⁶⁶² Částka půl tisíce zlatých ale nemohla uspokojit nároky knížete, a proto se obrátil na kancléře Čela, hejtmána Sedlnického a těšínskou městskou radu o mimořádnou finanční výpomoc. Z obilní daně (šeflgeld) a zemské berně mu bylo uvolněno 2 870 zlatých, které se zavázal v nejbližším možném termínu splatit.⁶⁶³ Využívání „zemských“ peněz bylo relativně časté, neboť většinou nebyl problém s jejich rychlým zajištěním. Během svého pobytu v sídelním městě polských králů měl ještě uhradit starou pohledávku 6 000 zlatých.⁶⁶⁴

Finanční situace knížete se začala hroutit po převzetí samostatné správy Těšínska v květnu 1545. Dluhy, které stačil udělat za pět let, přerůstaly únosnou mez a v plné míře se u něj projevila insolventnost. Zástupy věřitelů marně čekaly na splátky úroků. Např. v polovině tohoto roku král Václavovi povolil odklad splátky dluhy, který měl kníže u již zesnulého Jiřího Braniborsko-Ansbašského,⁶⁶⁵ o necelý měsíc později pak odvod berně do královské pokladny,⁶⁶⁶ platbu církevní daně ratibořské kapitule,⁶⁶⁷ a tak bychom mohli pokračo-

⁶⁶⁰ AČ XX., s. 203, č. 315.

⁶⁶¹ Podrobněji viz kapitola VI. c).

⁶⁶² AČ XX., s. 146, č. 257.

⁶⁶³ BUCHHOLZ-JOHANEK, Ingeborg – SPYRA, Janusz (edd.): *Aloys Kaufmann, Gedenkbuch III.*, s. 37 – 38, č. I. 60 (29. dubna 1543, Těšín) a s. 38 – 39, č. I. 61 (29. dubna 1543, Těšín)

⁶⁶⁴ AČ XX., s. 147, č. 257.

⁶⁶⁵ NA Praha, RG, kn. č. 34, f. 117^r (21. září 1545). Srov. přílohu č. 4.

⁶⁶⁶ NA Praha, RG, kn. č. 34, f. 140^v – 141^r (9. října 1545). List editován v příloze č. 5.

⁶⁶⁷ NA Praha, RG, kn. č. 33, f. 184^v – 185^r (3. října 1545); kn. č. 43, f. 257^r (21. srpna 1548); kn. č. 41, f. 153^{r-v} (22. srpna 1548), f. 167^v (11. září 1548).

vat dále. Bezvýchodnou situaci se kníže pokusil řešit sekularizací církevních majetků, zvláště pak klášterů v Orlové a Těšíně.⁶⁶⁸ Další možností bylo získat nějaký lukrativní majetek, z jehož užitků by Václav III. Adam a jeho rodina mohla profitovat. Tím se mohlo stát církevní obročí ze severočeského města Hrobu, majetku cisterciáků v Oseku, jež držel Jiří z Vartemberka. Hrobnické panství bylo z ekonomického hlediska zajímavé hlavně tím, že se zde těžilo množství stříbra, cínu a jiných drahých kovů, po kterých byla velká poptávka.⁶⁶⁹ Panovník se ale rozhodl, ještě dříve než ho Václav stačil oslovit, pro jiného držitele.⁶⁷⁰ O několik let později opět žádal Ferdinanda I., aby mu dal do zástavy zámek a panství Hradec nad Moravicí po rytíři Fridrichu Cetricovi z Kynšperku. Kontrakt byl již téměř uzavřen, kníže se mohl těšit na příjmy z relativně výnosného zboží, ale nakonec i z tohoto úmyslu (pro nás z neznámých příčin) sešlo.⁶⁷¹ Knížeti se nepodařilo přesvědčit ani Zikmunda Helta, prezidenta slezské královské komory, aby mu dalo dáno na dobu jeho života do zástavy hornoslezské město Ratiboř. Václav argumentoval tím, že měl velké výdaje při holdování v Opolsku-Ratibořsku.⁶⁷²

Bludný kruh dluhů se začal pomalu uzavírat. Kníže, tak jak to bylo ostatně zcela běžné u ostatních zadlužených aristokratů, vybíjel klín klínem. Jak to vypadalo v praxi, ukazuje situace ze druhé poloviny roku 1554, kdy Pernštejnové vypověděli Václavovi zástavu za frýdecké panství a ihned po něm žádali výplatu hotovosti.⁶⁷³ Kníže najednou nevěděl co má dělat, a neustále se

⁶⁶⁸ Podrobněji o tom bude pojednáno v kapitole V. b).

⁶⁶⁹ Viz KILJÁN, Jan: 11. 12. 1617. *Zboření kostela v Hrobu. Na cestě k defenestraci*. Dny, které tvořily české dějiny 16. Praha 2007, s. 60.

⁶⁷⁰ NA Praha, RG, kn. č. 41, f. 114^r (31. března 1548). Příloha č. 16.

⁶⁷¹ NA Praha, RG, kn. č. 60, f. 10^{r-v} (9. srpna 1556), f. 40^v (16. září 1556), f. 58^r (2. listopadu 1556). Srov. přílohu č. 43 – 45.

⁶⁷² SOA Třeboň, pob. Jindřichův Hradec, Historica Jindřichův Hradec, karton 4 (4. ledna 1557, Těšín).

⁶⁷³ VOREL, Petr (ed.): *Česká a moravská aristokracie*, s. 261, č. 467; JEŽ, Radim: *Manželské soužití*, s. 11.

vymlouval na to, že mu bratři neposlali potřebné smlouvy.⁶⁷⁴ Tímto krokem si zajistil alespoň trochu času, aby mohl oslovit své věřitele. Navíc dlužil peníze, splatné ve stejném termínu, také do polské královské pokladny⁶⁷⁵ a úroky z půjčených financí i Janu Tomášovi Zvolskému ze Zvole, jednomu ze svých četných věřitelů.⁶⁷⁶ Mnoho možností řešení této ošemetné situace, která transparentně vypovídá nejen o roce 1554, ale v podstatě o celém Václavově životě, neměl. Frýdek dal opět na šest let do zástavy Burianovi Barskému z Baště⁶⁷⁷ a jeho peníze obratem poslal Pernštejnům.⁶⁷⁸ Dluh polskému králi se mu také podařilo uhradit,⁶⁷⁹ ale ještě nutně potřeboval poslat peníze Janu Tomáši Zvolskému. Proto se obrátil na dalšího z věřitelů, Františka Kecerského, aby mu zapůjčil 1 000 zlatých. Tohoto, nám blíže neznámého rytíře, se snažil přimět k rychlému zjednání peněz drobnými úplatky – z fryštátského panství mu mělo být posláno několik džberů kaprů a navíc kníže přidal čerstvě ulovenou srnu s přáním, „*abyste ji na dobrém zdraví jedli, dejž Pán Bůh*“.⁶⁸⁰

⁶⁷⁴ KC Cieszyn, Czytelnia zbiorów specjalnych, Rękopisy L. J. Szersznika, sign. DD IX 48/5, f. 3.

⁶⁷⁵ KC Cieszyn, Czytelnia zbiorów specjalnych, Rękopisy L. J. Szersznika, sign. DD IX 48/5, f. 28.

⁶⁷⁶ KC Cieszyn, Czytelnia zbiorów specjalnych, Rękopisy L. J. Szersznika, sign. DD IX 48/5, f. 52.

⁶⁷⁷ Zástavní smlouva s ním byla potvrzena již 18. května 1554. Viz ÖN Wien, Handschriften, Series Nova, sign. Cod. Ser. N. 29188/1 Han, č. 366 („*Smluva mezi knížetem Václavem a p[anem] Burianem Barským z Barště a na Šišně strany zastavování panství a zboží své svobodné, zámek a město Frýdek, městečko Místko, ves Bruzovice, ves Sedlišče, ves Raškovice, ves Baška, ves Skalice, ves Hodoňov, ves Svědňov, ves Kunčice, ves Straré Město, ves Dobřenice [! Dobrá Zemice, dnes Dobrá u Frýdku-Místku – pozn. R. J.], ves Frýdlant, ves Lhota Horní, ves Lhota Dolní, ves Janovice etc. v 11 tisících zlatých, 11 tisíc zlatých mince dobré v zemi Slezské bernej za zlatý 36 gr., za 1 gr. 6 bílých peněz. 1 zl. na minci dobré v Markrabství mor[avském] bernej za jeden zlatý 30 gr. za jeden groš 7 peněz bílých, na šest let pořádně. D[atum] d[omini] na Těšínu v pondělí po Božím těle 1574 [!] [28. 5. 1554]. Am Ende sein 7 Petschafter auf gedrückt nebst der eigen hande gen unterschrift des herzog. Testes Půta z Ludanic a na Helfenštejně, Stibor Porynský z Ledské, Václ[av] Rudzký z Rudz, kancl[ář] K[nížectví] t[ěšínského], Václ[av] Pelhřim z Střankovic, hejtman dvoru k[ížecího], Ondřej Kecherle z Pestrce“).*

⁶⁷⁸ KC Cieszyn, Czytelnia zbiorów specjalnych, Rękopisy L. J. Szersznika, sign. DD IX 48/5, f. 9; KASPERLIK VON TESCHENFELD, Matthias: *Georg Czelo von Czelowitz*, s. 87.

⁶⁷⁹ KC Cieszyn, Czytelnia zbiorów specjalnych, Rękopisy L. J. Szersznika, sign. DD IX 48/5, f. 28; příloha č. 35.

⁶⁸⁰ KC Cieszyn, Czytelnia zbiorów specjalnych, Rękopisy L. J. Szersznika, sign. DD IX 48/5, f. 53. Srov. přílohu č. 41.

Jak zoufalá byla situace knížete Václava III. Adama, ukazuje až trochu úsměvný případ z roku 1567, kdy již neměl ve své pokladně ani pár zlatých, a proto oslovil těšínskou městskou radu. Ocitujme si toto výmluvné svědectví: „[...] Oznamujeme Vám, že urozený Jan Stehlík, služebník náš věrný milý, má nějakou při s Cukermachern strany poctivosti v Markrabství moravském, kteréžto pře jest již začala. I propustili jsme jeho na některý čas do tého Markrabství moravského, taky aby poctivost svou obhajoval. Nemajíce jemu na ten čas co na stravu dáti, za to Vás žádáme, že jemu na tu sumu, kteréž jsme jemu povinni, 12 tolarů z obecních peněz dáte a my Vám to zase lásků naši nahraditi a takové peníze Vám dáti chceme [...]“.⁶⁸¹

Podobně jako Václav III. Adam se již od počátku osamostatnění začal dostávat do nebezpečného zadlužení také jeho prvorozený syn Fridrich Kazimír.⁶⁸² Jemu otec vydělil z knížecího patrimonía několik celků. Počátkem roku 1563 obdržel od Václava fryštátské, bílské a frýdecké panství,⁶⁸³ jejichž definitivní prodej byl potvrzen na Nový rok 1567. Ve smlouvě se Fridrich Kazimír zavázal na sebe přijmout otcovské pohledávky ve výši 80 tisíc tolarů a v případě sňatku některých z jeho dcer jim měl vyplatit 6 tisíc tolarů. Pokud by měl Václav III. Adam ještě syna, tak jen 3 tisíce.⁶⁸⁴ Již v září předchozího roku mu otec zastavil za dosti nevýhodných podmínek na šest let skočovsko-strumenské panství.⁶⁸⁵ V zástavní smlouvě byl totiž uveden 10 % [!] úrok, i

⁶⁸¹ BUCHHOLZ-JOHANEK, Ingeborg – SPYRA, Janusz (edd.): *Aloys Kaufmann, Gedenkbuch III.*, s. 39, č. I. 62.

⁶⁸² O jeho osobnosti více viz JEŽ, Radim: *Těšínský kníže Fridrich Kazimír*, s. 137 – 154.

⁶⁸³ ÖN Wien, Handschriften, Series Nova, sign. Cod. Ser. N. 29188/1 Han, č. 148 (8. ledna 1563).

⁶⁸⁴ „List potvrzení na postúpené panství fryštátské a frýdecké knížeti Fridrichovi Kazimírovi, který za to přijímá dluh otcovský 80 tisíc tolarů (bez škody panství bílského, které on předešle za peníze své vlastní koupil i také bez škody vsi Lhoty a rybníkův od měščan těšínských kúpených), každé dceře kníž[ecí], kdyby se vdala, 6 tisíc tolarů dáti povinen bude, jestliže bychom erby mužského pohlaví pozůstavili, tolko 3 tisíce tolarů. V středu den Nového léta 1567 [1. 1. 1567]“ . ÖN Wien, Handschriften, Series Nova, sign. Cod. Ser. N. 29188/1 Han, č. 276.

⁶⁸⁵ ÖN Wien, Handschriften, Series Nova, sign. Cod. Ser. N. 29188/1 Han, č. 277 (24. září 1566).

když se již od roku 1543 podle nařízení českého zemského sněmu běžně při finančních transakcích užívalo pouze 6 %.⁶⁸⁶

Velké peněžní výdaje nemohly pokrýt příjmy z rentovního a režijního hospodaření a vedly k tomu, že Fridricha Kazimíra postihovaly finanční problémy celý život. Svému strýci, Vratislavovi z Pernštejna, tvrdil, že „[...] v dobrej paměti míti ráčíte, z stížnosti mé, z strany dluhův mých, ku kterým sem nevinně přišel, o kterých sem před Va[ší] [mil]o[s]ti ústně i skrze mnoho psaní své oznamoval, obávající se já, abych den ode dne tím dále větší dluhy nenacházel, a pro vrtké úroky, kteréž na ten čas zde povstávají, aby práce mé při hospodářství nepostačovaly a tudy abych o stateček svůj, kterého dosti málo mám nepřišel [...]“.⁶⁸⁷ Spolu se svým otcem si často půjčovali nemalé obnosy od olomouckého biskupa, ale zmíněné částky nebyli schopni splácet a žádali o další odklady.⁶⁸⁸ Mezi věřitelé patřili např. i těšínská měšťané, kteří v některých případech čekali na půjčené finance marně.⁶⁸⁹ Fridrich Kazimír nevěděl, jak problémy s dluhy vyřešit. Obracel se proto na Vratislava o pomoc a radu: „[...] jaký pak v díle k Va[ší] [mil]o[s]ti mému zoláště milému

⁶⁸⁶ VOREL, Petr: *Velké dějiny*, s. 164.

⁶⁸⁷ Citováno z JEŽ, Radim: *Těšínský kníže Fridrich Kazimír*, s. 163, č. 7.

⁶⁸⁸ Např. v listu z 7. listopadu 1563 Marek Khuen Fridrichu Kazimírovi píše: „[...] Psaní V[aší] l[ásky], kteréž nám z strany těch 2 000 zlatých majíce se nám při času sv[atého] Petra v okovách jminulým [1. 8.] podle listu a zápisu od V[aší] l[ásky] položití, tomu sme i delší žádosti V[aší] l[ásky], abychom další sečkání do jiného času tej sumy měli, vyrozuměli, ač taková suma, jakž nahoře dotčeno, měla nám dávno položena a zaplacená býti, kterouž sme Honzovi Kynovi z Starého Kamene, strejci našemu (nemajíc jiného žádného bližšího přítele) odvésti mínili a miníme, a zoláště poněvadž nadepsaný strejci náš v stav svatomanželský vstupovati v Boží vůli hned po těchto svátcích Vánočních miní, pak prohlídajíc k takovému přátelskému zakazování a žádosti V[aší] l[ásky] tak učiniti a tej sumy, aby se podle tohoto zápisu od nás v tomto příležitím listu našem odeslaném témuž strejci našemu s rukojněmi v markrabství Moravském usedlými a na statku pozemským majícími dostatečně ujistila, do sv[atého] Jiří [23. 4.] příštího sečkání míti chceme, nepochybujíc s V[aší] l[áskou], že takové přátelství panu otci spolu s V[aší] l[áskou] od nás ukázané, vděčné a příjemné bude [...]“ . MZA Brno, G 83 MM, inv. č. 163, f. 441. Další doklady TAMTÉŽ, f. 113, f. 425; PRASEK, Vincent (ed.): *Sbírka listů posílacích od r. 1464-1709 vůbec a biskupa Viléma Prusinovského psaných l. 1568 zvláště*. *Prameny dějin Opavských a Těšínských I*. Opava 1893, s. 43, č. 131 (10. září 1568, Kroměříž).

⁶⁸⁹ Doklady o tom jsou v těšínských městských knihách. V roce 1573 je v inventáři pozůstalosti po Ondřeji Mergnerovi napsáno: „[...] za je m[ilos]t knížete Fridricha zaplatil nebožtík 36 zlatých [...] je[h]o m[ilos]t kníže Václav podle proního šulebrifu 10 zlatých [...]“ . Podobné zmínky u dalších měšťanů. Viz AP Katowice, Oddział Cieszyn, AMC, sign. 480 – 483. Cit. podle sign. 480, f. 30r.

pánu ráčí ku k mému, kromě pána Boha, větší naději mám i utíkám [...]“.⁶⁹⁰ Dlužné částky chtěl splatit z peněz, které mínil získat prodejem svých panství. Novým nabyvatelem měl být císař, který, podle názoru knížete, disponoval finanční hotovostí. Vratislav měl zařídit zprostředkování odprodeje panství Maxmiliánovi, nebo někomu jinému, dle svého uvážení. V tomtéž roce chtěl Fridrich Kazimír prodat fryštátské panství.⁶⁹¹ Odůvodnění svého kroku popsal v listu strýci: „[...] před Va[ší] [mil]o[s]ti z velikej žádosti a s čilej důvěrnosti tajiti nemohu, že majíc od pana otce svého milého mnoho dluhův na sobě, kterýchž přetěžkost velikých ourokův z hospodářství svého malého tak snadně zmyknouti nemohu. Nad to nemajíc časté žádání své od poddaných, jakej okázalej pomoci na[j]duje [?] a nechtíc, abych se proto jakej větší těžkosti dočekati měl s dobrým uvážením, a s radou některých poddaných svých fryštátské panství prodati a dluhy všecky zplatiti sem uvážil, a což by mi mimo dluhy (jakž toho bohdá naděje jest) zůstalo, k užitku mému obrátiti [...]“.⁶⁹² Posléze se rozhodl zastavit i frýdecké panství Janovi Stvolínskému z Vlošovic,⁶⁹³ vůči čemuž se ohradil olomoucký biskup, který byl držitelem Místku.⁶⁹⁴ Toto město těšínská knížata drželi od biskupa jako léno,⁶⁹⁵ a proto museli mít k transakci jeho svolení. Frýdek byl dán v roce 1568 do zástavy nakonec Janu Piklarovi z Grodiska.⁶⁹⁶ O rok později se snažil ulehčit své velmi zadlužené po-

⁶⁹⁰ JEŽ, Radim: *Těšínský kníže Fridrich Kazimír*, s. 162, č. 6 (1. března 1568, Bílsko).

⁶⁹¹ Povolení k prodeji tohoto panství obdržel od svého otce 5. dubna 1568. Viz ÖN Wien, Handschriften, Series Nova, sign. Cod. Ser. N. 29188/1 Han, č. 333.

⁶⁹² JEŽ, Radim: *Těšínský kníže Fridrich Kazimír*, s. 162, č. 6.

⁶⁹³ PILNÁČEK, Josef: *Rody 4.*, s. 1215.

⁶⁹⁴ PRASEK, Vincent (ed.): *Sbírka listů posílacích od r. 1464-1709*, s. 39 – 40, č. 110 (28. srpna 1568, Hukvaldy).

⁶⁹⁵ Smlouvou z 15. října 1522. Viz NĚMEC, Emerich (ed.): *Listinář Těšínska IV. 1496-1526. Codex diplomaticus ducatus Tesinensis. Sbírka listinného materiálu k dějinám knížectví Těšínského* (dále jen LT). Český Těšín 1961, č. 431; KASPERLIK, Matthias: *Vereinbarung zwischen dem Herzog Kasimir und dem olmützer Bischof Stanislau*, s. 29 – 30. V roce 1570 se přimlouval za knížete Fridricha Kazimíra u olomouckého biskupa Viléma Prusinovského z Víckova (biskupem v letech 1564-1572) i císař Maxmilián, aby byl kníže vyňat z manské povinnosti, kterou má činit z několika nejmenovaných vesnic u Místku. Papírový koncept uložen v NA Praha, Morava, inv. č. 1475.

⁶⁹⁶ HOSÁK, Ladislav: *Historický místopis země Moravskoslezské*. Brno 1938, s. 925; ŽÁČEK, Rudolf: *Pobeskydí od husitství do Bílé hory*. Frýdek – Místek 1986, s. 50.

kladně prodejem některých vesnic z fryštátského panství městské radě a obci stejnojmenného města. Měšťané se zavázali na sebe přijmout dluhy knížete v celkové hodnotě převyšující 30 tisíc tolarů.⁶⁹⁷

Fridrich Kazimír si myslel, že by mohl výrazněji zbohatnout službou u císařského vojska. Snad spoléhal na své zkušenosti z nepovedené výpravy proti Turkům v roce 1566, kdy velel nevelkému počtu vojáků z Těšínského knížectví⁶⁹⁸ a celou kompanii z českých zemí vedl jeho strýc Vratislav spolu s Vilémem z Rožmberka.⁶⁹⁹ V roce 1569 se proto pokusil Pernštejna v této souvislosti oslovit – pokud by císař Maxmilián měl v plánu znovu táhnout proti křesťanským nepřátelům na uherskou hranici či kdyby vznikl nějaký jiný válečný konflikt, má se za něj přimluvit, aby mu byla přidělena funkce hejtmana s tisícem žoldnéřů.⁷⁰⁰

V roce 1569, v době kdy zemřela jeho manželka, byla finanční situace Fridricha Kazimíra již neúnosná. Prosil Vratislava, ať zařídí potvrzení prodeje některých statků u císaře.⁷⁰¹ Habsburský panovník byl totiž svrchovaným drži-

⁶⁹⁷ Na poslední straně fryštátské městské knihy kupů a smluv z let 1541-1818 lze nalézt zápis: „Léta 1569 při svatým Vavřinci [10. 8. 1569] odprodal jest ráčil osvíceně kníže a pán, pan Fridrich Kazimír, z Boží milosti v Slézi kníže těšínské a Velkého Hlohova etc., pán náš milostivý, město Fryštát, ves Staré Město, ves Kukolnú, ves Závadu, ves Petrovice, ves Ráj, ves Lúky, ves Darkov se vším toho příslušenstvím pukmistru a radě i všej obci města Fryštátu a to v sumě v 30 309 tolaří, každý tolar po 34 g[roších] slezských a groš po 6 penězích bílých počítajíc. Kterěž sú dluhy na sebe od Jeho mil[os]ti ujali a je spravovati se pozdvolili“. Viz SOkA Karviná, Archiv města Fryštát, inv. č. 49, f. 643.

⁶⁹⁸ ŽÁČEK, Rudolf: Účast slezské šlechty na tažení proti Turkům v roce 1566. Těšínsko 50, 2007, s. 9 – 14, zde s. 12.

⁶⁹⁹ Veleli vojenskému kontingentu čítajícímu 3 000 jezdců. VOREL, Petr: Páni z Pernštejna. Vzestup a pád rodu zubří, s. 247; srov. PÁNEK, Jaroslav: Poslední Rožmberkové, s. 135 – 140.

⁷⁰⁰ „[...] Seč myšle, jež to kudy a jak bych takových dluhův a těžkostí zbaven a prázen býti na potomní čas s manželkú svou a dítkami svými tím podstatnej kop grošů i živnost a vychování své míti mohli. Radí mi k tomu mnozí přátelé mojí, abych se vojenskú službú Je[ho] [mil]o[s]ti císařské dal, ač já ještě, jak jsem živ, žádné příčiny danej, abych od svej milej manželky odjeti měl, nemám. I což to u sebe uvažuji, sedúce tu na hranici, nevěděti na některé časy co se díti bude, snad by nějaké nepokoje mezi těmi zeměmi a jinými povstati mohly. Ač sámž mladým člověkem, chtěl bych něčeho zkusiti, přistoupi-li by kdy k čemu, abych se v službách Je[ho] [mil]o[s]ti Císařské tím hodněji službami svými hoditi mohl, nemajíc já, nad pana Boha všemohoucího, v tomto světě lepšího a k mi přirozenějšího přítele, jako Va[ší] [mil]o[s]ti, k Va[ší] [mil]o[s]ti se v tom utíkám a za radú prosím, pokudž by tomu tak bylo a Je[h]o m[ilost] císařská do Spiše lid vypravovati ráčil, a ráči-li ste to znáti, že by mi se tudy, co dobrého státi a mne co slušného podkati mohlo [...]“. Viz JEŽ, Radim: Těšínský kníže Fridrich Kazimír, s. 163, č. 7.

⁷⁰¹ TAMTÉŽ, s. 167, č. 10.

telem všech slezských knížectví a bez jeho svolení nesmělo dojít k převodům pozemkového vlastnictví.⁷⁰² Na počátku roku 1570 vypověděla většina věřitelů knížeti dlužní úpisy a ten je měl obratem uhradit. Vratislavovi si stěžoval o svých problémech a obavách: „[...] Vaši mi[llo[s]ti sem předešle o způsobu dluhů svých a nenadálých těžkostech od některých v Dolním Slísku oznámil, mající šetrnost na sebe samého a chtějí pomluvy lidské i [...] škody ujíti [...]“.⁷⁰³ Nezbyvalo mu již nic jiného, než se vydat do Nisy a nabídnout vratislavskému biskupovi Kašparovi z Lohova k prodeji panství Bílsko. Mezitím se snažil vyrovnat alespoň část pohledávek a úroků ze vzešlých půjček, ale zvolil nejhorší z možných variant – dluhy splácel na úkor dalšího nuceného zadlužení.⁷⁰⁴

Finanční problémy samozřejmě zajímaly také habsburského panovníka, a proto si Fridricha Kazimíra poznal na zasedání českého zemského sněmu do Prahy. Na konci dubna 1571 se kníže vydal na cestu do hlavního města království, ale za Pardubicemi v městě Přelouči jej zmožila náhlá, nám blíže neznámá nemoc, které podlehl.⁷⁰⁵

Maxmilián, ihned jak dostal zprávu o úmrtí těšínského knížete, poslal list hejtmanu moravskému Zachariáši z Hradce (†1589),⁷⁰⁶ opavskému Janu mlad-

⁷⁰² PTAŃ, Marian J.: *Publicznoprawne związki Śląska z Królestwem Polski i Czech oraz I Rzeszq*. Acta Universitatis Wratislaviensis 2758, Prawo 294, 2005, s. 69 – 86, zde s. 75 – 76.

⁷⁰³ JEŽ, Radim: *Těšínský kníže Fridrich Kazimír*, s. 171 – 172, č. 14. V Dolním Slezsku měl věřitele většinou mezi měšťany. Doložení jsou z Nisy, Vratislavi ad. Srov. BUCHHOLZ-JOHANEK, Ingeborg – SPYRA, Janusz (edd.): *Aloys Kaufmann, Gedenkbuch III.*, s. 40 – 41, č. I. 65.

⁷⁰⁴ Např. 27. dubna 1570 psal bílským radním: „[...] oznamujem Vám, že jest nám, k naší pilný potřebě urozený vladyka Balcer Pelhřim z Střenkovic šesnáste set tolarův půjčiti přirekl, na kteréž jemu na sebe zápis vystavěn, na kterémž sme Vás nadějí podle měščan bílských s rukojmím postaviti dali. A protož Vás za to milostivě žádáme, že to pro nás učiníte, a v takovém rukojemství za nás, podle nadepsaných poddaných našich, státi budete [...]“.⁷⁰⁴ Edice viz BUCHHOLZ – JOHANEK, Ingeborg – SPYRA, Janusz (edd.): *Aloys Kaufmann, Gedenkbuch der Stadt Teschen. Teil III. Cieszyn 2007* (= Bibliotheca Tessinensis IV. Seria Polonica 2), s. 42, Beilage I, 67. Další doklady o půjčkách viz TAMTÉŽ, s. 39 – 40, Beilage I, 63; s. 40 – 41, Beilage I, 65 ad.

⁷⁰⁵ JEŽ, Radim: *Těšínský kníže Fridrich Kazimír*, s. 147.

⁷⁰⁶ Moravským hejtmanem v letech 1567-1572. Přehled nejvyšších moravských úředníků viz VÁLKA, Josef: *Dějiny Moravy. Díl 2. Morava reformace, renesance a baroka*. Brno 1995, s. 245.

šímu Bruntálskému z Vrbna a na Hlučíně (†1572/3)⁷⁰⁷ a opolsko-ratibořskému Janu z Oppersdorfu na Dubu a Frýdštejně (†1584),⁷⁰⁸ ve kterém je nabádá, aby uklidnili zástupy věřitelů po Fridrichu Kazimírovi do té doby, než dojde k taxaci („šacunku“) jeho pozůstalých panství a k následnému odprodeji.⁷⁰⁹ Císař si uvědomoval závažnost situace, a proto již 23. srpna vydal nařízení, že má být zřízena komise, která provede kontrolu stavu panství a náležitě jej ocení.⁷¹⁰ Komise, ve složení: Hynek Bruntálský z Vrbna a na Klimkovicích, Jan z Oppersdorfu, Matyáš z Lohova a na Staré Vsi, hejtman Svídnického knížectví a komoří ve Slezsku a Baltazar ze Švejnic a na Fulneku, císařský rada, se sešla 31. října na Fryštátě. Bylo zjištěno, že celkové dlužné pohledávky Fridricha Kazimíra činí 244 000 tolarů, bez úroků. I když byla částka vysoká, nebyla míra zadlužení nijak neobvyklá, vždyť např. u Jindřicha XI. Lehnického bylo v roce 1576 císařskými odhadci zjištěno, že dluží 485 466 tolarů.⁷¹¹

⁷⁰⁷ Hejtmanem Opavského knížectví v letech 1568-1572/3. FUKALA, Radek: *Stavovská politika na Opavsku v letech 1490-1631*. Opava 2004, nestránkovaná příloha.

⁷⁰⁸ Hejtmanem od roku 1558. SEDLÁČEK, August: *Z Oprštorfu*. In: OSN XVIII., 1902, s. 826 – 828, zde s. 826.

⁷⁰⁹ V listu z 29. května 1571 jim píše: „[...] Nepochybuje[m], že o tom vědomost máš, že jest pán Bůh všemohoucí, někdy osvícené[ho] Fridricha Kazimíra, kníže těšínské, ujce našeho, z tohoto světa, prostředkem smrti, těchto nyní pominulých dnuov povolati ráčil, po kterémž to nemálo dluhuov některý[m] osobám z stavuov markrabst[ví] Moravského povinných k zaplacení zaostává, a o to se již (jakž od stavuov knížect[ví] Těšínského jsme zpraveni) s pilností pečuje, aby takoví dluhové, ty což nejdříve možné, jednomu každé[mu] z statku peně[z] pozůstalého, zaplacení a spravení byli. A poněvadž by dotčení stavové téhož knížect[ví] toho, aby od věřiteluov již jmenovaného knížete Fridricha Kazimíra tak kvapně na těžkost rukojmuov neb jináč nastupováno a škod jakých velikých, pro ty dluhy hnáno a žádáno bylo neradi věděli, jakž jsou pak nás za to, abychom náležitý[m] způsobem to předčili se ráčili, poníženež prosili, čehož bychom my také žádně[mu], aby to hned tak kvapně před sebe hnáti měli, schvalovati nemohli. A protož tobě poroučeti ráčíme, aby věcná zpráva o týchž věřitelích, který[m] takoví dluhové za před dotčený[m] knížete[m] nebo rukojmími jeho zaostávají, s nimi vo to, aby do slušného a mírného času těch dluhouv sčekání učinili a žádných škod na těžkost[ech] a záhubu tímž rukojmím i sic jinak nehnali a jich žádostiví nebyli, s pilností a dostatečně jednal. A kte[rém]u se skutečně k neb držení teho při nich týmž tvý[m] jednomu, pokudž možné bude přičinil. Neb v tom času ty statkové jeho, jakž vejš dotčené šacování prodání a ty všickni věřitelové zaplacení svých těch dluhuov spokojeni býti mají [...]“. NA Praha, Morava, inv. č. 1529 (koncept).

⁷¹⁰ K odprodeji panství podrobně viz KASPERLIK VON TESCHENFELD, Matthias: *Friedrich Kasimir*, s. 76 – 80 a 87 – 88; JEŽ, Radim: *Těšínský kníže Fridrich Kazimír*, s. 148 – 150.

⁷¹¹ BORAS, Zygmunt: *Śląski książe renesansu*, s. 96. Pro srovnání si uveďme čísla u některých českých aristokratů: Adam z Hradce (r. 1597) – 214 310 kgč; Vilém z Rožmberka (r. 1589) –

Protokol vypracovaný komisí schválil Maxmilián 20. ledna 1572. Císař také povolil prodej některých panství za účelem umoření dluhů.⁷¹² Řízením celé akce byl pověřen vratislavský biskup, který byl zároveň nejvyšším hejtmanem ve Slezsku a zástupcem císaře na tomto území.⁷¹³ Právě na jeho pomalé jednání si stěžoval Václav III. Adam Vratislavovi z Pernštejna a prosil jej, zda by nemohl zařídit urychlení jednání, protože narůstající úroky zbytečně zatěžují knížecí pokladnu.⁷¹⁴ Měl především starost o pozůstalého sirotka, dceru Kateřinu.⁷¹⁵ Následovala složitá jednání s potencionálními nabyvateli panství.⁷¹⁶ Je příznačné, že některé statky si vyhlédli samotní členové komise a sami si jej tedy i ocenili.

Matyáš z Lohova spolu s bratrem Jiřím se stali novými vlastníky frýdecko-místeckého panství. Smlouvou z 14. února 1573 byl potvrzen prodej za 36 000 zlatých. Dohoda byla potvrzena na zámku ve Fryštátě a obsahovala podmínku, že pánové z Lohova musí vyplatit vdově po předchozím zástavním držiteli Janu Piklerovi z Grodiska částku 19 000 zlatých.⁷¹⁷

Bílsko bylo prodáno již v roce 1572 Karlovi z Promnic za 80 000 zlatých.⁷¹⁸ Peníze byly Karlem přislíbeny 24. května 1572 na Fryštátě. O měsíc

315 685 kgč; Jan Jiří ze Švamberka (r. 1597) – 95 025 kgč; Jan z Pernštejna (r. 1599) – 455 064 zl. MAŤA, Petr: *Sovět*, s. 224; VAŘEKA, Marek: *Jan z Pernštejna*, s. 241.

⁷¹² Komisi vypracovaná zpráva dnes uložena v NA Praha, ČDK, inv. č. 626, sign. II A 4, karton 260, f. 5^r – 8^r.

⁷¹³ NA Praha, ČDK, inv. č. 626, sign. II A 4, karton 260, f. 14^v.

⁷¹⁴ SOA Litoměřice, pobočka Žitenice, LRRRA, sign. B 100, f. 29 – 30 (4. srpna 1571). Originál papírového listu editovala TURKOVÁ, Magdaléna: *Těšínská knížata*, s. 32 – 33, č. 5, zde uvedena chybná datace (8. srpna). Podobný list psal samotnému biskupovi 23. července 1572. NA Praha, ČDK, inv. č. 626, sign. II A 4, karton 260, f. 26^{r-v} (originál s pečeti pod papírovým krytem).

⁷¹⁵ Kateřina však zemřela již koncem roku 1571 ve věku šesti let.

⁷¹⁶ Korespondence císaře, Václava III. Adama ad. uložena v NA Praha, ČDK, inv. č. 626, sign. II A 4, karton 260.

⁷¹⁷ *LT VI.*, č. 630.

⁷¹⁸ KASPERLIK VON TESCHENFELD, Matthias: *Friedrich Kasimír*, s. 76; HOSÁK, Ladislav: *Historický místopis země Moravskoslezské*, s. 935.

později smlouvu v Těšíně potvrdil kníže.⁷¹⁹ Pro fryštátské panství se nám zachoval urbář, který mapoval všechny povinnosti poddaných a pozemkový majetek.⁷²⁰ Tento typ soupisu byl zpracován pro všechna panství, ale pouze pro Fryštát a Bílsko se povedlo je znovu objevit v archivních fondech.⁷²¹ Fryštátské panství, snad na popud Vratislava z Pernštejna,⁷²² bylo rozprodáno místní šlechtě za celkovou sumu 150 000 tolarů Václavu Cigánovi ze Slupska, rodu Vlčků, Barským a Saksům.⁷²³

Jako poslední bylo prodáno skočovsko-strumeňské panství. Jejich převod na nového majitele se ale protahoval, neboť kníže nebyl schopen odeslat listiny k potvrzení císaři.⁷²⁴ Povolení dostal od Maxmiliána 29. dubna 1573 a již nic nebránilo k transakci s Matyášem z Lohova. Smlouva, podle níž se měla obě panství prodat za částku 236 000 zlatých, byla potvrzena v Těšíně 14. října 1573.⁷²⁵ Peníze od Matyáše však byly vyplaceny nejdříve na počátku následujícího roku, na což si Václav III. Adam stěžoval Vratislavovi z Pernštejna.⁷²⁶ Odprodejem všech panství přišla těšínská komora o většinou část území (přibližně 55 %!),⁷²⁷ ze kterých byla vytvořena tzv. menší stavovská panství („status minoris“), jež od té doby nepodléhala pravomocem knížete, ale zodpovídal za ně

⁷¹⁹ Oba opisy listů uloženy v NA Praha, ČDK, inv. č. 626, sign. II A 4, karton 260, f. 20^r – 21^v a f. 22^r – 23^r („Přípis zápisu na osmdesáte tisíc, co nám pan Promnic dlužen za panství Bílské“). Originální list Václava III. Adama z 24. listopadu 1572 s pečeti pod papírovým krytem viz f. 31^{r-v}.

⁷²⁰ KUHN, Walter (ed.): *Vier oberschlesische Urbare*, s. 131 – 172.

⁷²¹ Uloženy v norimberském archivu.

⁷²² V již vzpomínaném listu těšínským stavům z 4. března 1571. Viz JEŽ, Radim: *Těšínský kníže Fridrich Kazimír*, s. 172 – 173, č. 15.

⁷²³ KASPERLIK VON TESCHENFELD, Matthias: *Friedrich Kasimir*, s. 79; ŽÁČEK, Rudolf: *Těšínsko*, s. 34; HOSÁK, Ladislav: *Historický místopis země Moravskoslezské*, s. 933.

⁷²⁴ Ten mu v listu z 8. ledna 1573 vytýkal: „[...] Poněvadž nám též smlauvy trhové, tak abychom tomu, nač se ta ve všech artikulích vztahuje, vyrozuměti mohli, neposíláš, na takovou žádost tvou žádné jisté odpovědi nyní dáti nemůžeme, než když nám ta odeslána bude, v tu nahlédnutí a v tom se k tobě i k nadepsanému Gothardovi Logovi, pokudž slušné a náležité bude, jak milostivě ukázati věděti ráčíme [...]“. Cit. podle KASPERLIK VON TESCHENFELD, Matthias: *Friedrich Kasimir*, s. 88.

⁷²⁵ LT VI., č. 636 (regist).

⁷²⁶ Listem z 21. prosince 1573. Edice viz TURKOVÁ, Magdaléna: *Těšínská knížata*, s. 34 – 36, č. 7.

⁷²⁷ Do výpočtu započítáno i frýdeckomístecké panství.

jejich nový majitel (alodní držitel) podřízený moci krále.⁷²⁸ Tomu však osobně neskládali povinný hold, jako jednotlivá knížata a majitelé svobodných stavovských panství (např. Sycov, Milíč, Pština).⁷²⁹ Od jiných pozemkových majetků v knížectví se lišila přímým podřízením slezské královské komoře, do které odváděli jejich majitelé berni a ta nad nimi vykonávala finanční dohled.⁷³⁰

⁷²⁸ To bylo potvrzeno i v zemském zřízení Těšínského knížectví z roku 1572, kde se píše: „[...] A poněvadž se statkové zůstali dotčeného knížete Fridricha Kazimíra, jeho lásky slavné paměti, prodávati mosejí a ti, kteří to kúpí k soudu knížecství Těšínského náležeti nebudou [...]“. Cit. podle ŠEFČÍK, Erich (ed.): *Zemské zřízení Těšínského knížectví*, s. 19. Originál uložen v AP Katowice, oddział Cieszyn, KC, sign. 78, f. 125 – 150.

⁷²⁹ PTAK, Marian J.: *Pozycja publicznoprawna wolnych panów stanowych na Śląsku*. Acta Universitatis Wratislaviensis 1477, Prawo 222, 1993, s. 79 – 102.

⁷³⁰ ORZECHOWSKI, Kazimierz: *Historia ustroju*, s. 105 – 106 a 168 – 172.

V.

BENEDICTIO DOMINI DIVITES FACIT

KNÍŽE A POČÁTKY REFORMACE

*„[...] Lieta Páně tisícého pětistého šedesátého osmého
v pondělí před s[vatou] Anežků [19. 1. 1568].*

*My, Václav, z Boží milosti v Slezi kníže těšínské a Velkého Hlohova etc.,
za velmi potřebné uznali a uvážili jsme křesťanskou reformatii při religii a náboženství v našem
Knížectví těšínském vyzdvihnúti v jisté artikule sebrání, při čemž pan děkan a jiní služebníci církevní
našemu knížectví přidána na naše milostivé a přísné poručení poslušně se chovati a podle toho živi
býti učením a příkladem pod ztracením milosti naší a nemilostivů pokutu povinni býti mají, předně
pak ke cti Pánu Bohu a vzdělání jeho království a vrchnosti při tom.
[...] Jednej každé vrchnosti přední povinnost jest *Ut verae religionis cura ex animo afficiatur*, aby
opravdovů péči o pravé náboženství měla, Kristu Pánu a jeho svatému evangelium cestu spravila,
dveře a vrata otevřela, jakž žalm 24 praví „Otevřete brány a pozdvihujte dveří vysoko v světě,
aby král slavný vešel“. Item *Ezaiae 49* „Et reges erut nutritores tui, et reginae nutrices“. Což
se tehdy stává, když církev křesťanskú hodnými učitelmi opatrují, modlářství pak a falešná učení
vyvracejí, a ačkoliv světským vrchnostem nesluší, aby samy skrze sebe aneb skrze své rady církev
napravovali, aneb kazatelům předkládali, kterak aneb co by učiti měli, však jim to přede všemi věcmi
náleží, aby církev věrnými, bohabojnými a v učení stálými lidmi opatřili, kteříž by čistotné učení a
křesťanské ceremonie zachovávali, falešná pak učení a modlářství se vši přístností složili, jakž
příklad krále Ezechiáše ukazuje, kterýžto způsobil, aby skrze kněží pravé pocty a služby Boží
zvelebené a všickni modlářství oltářovie ohněm spálení byli. [...]*

CÍRKEVNÍ ŘÁD KNÍŽETE VÁCLAVA III. ADAMA, 19. LEDNA 1568⁷³¹

⁷³¹ Cit. podle WANTUŁA, Andrzej: *Porządek kościelny Wacława Adama*, s. 161 – 164.

V. a)

PRONIKÁNÍ NOVÝCH NÁBOŽENSKÝCH MYŠLENEK

PŘED POLOVINOU 16. STOLETÍ

Ve starší literatuře se objevují informace, že se Jan z Pernštejna zasadil o rozšíření nového evangelického náboženství na Těšínsku, které vycházelo z myšlenek německého reformátora Martina Luthera, jehož nauka zasáhla jako blesk velkou část střední Evropy a nezadržitelně postupovala na východ do českých zemí.⁷³² Poprvé se s těmito poznatky můžeme setkat ve studiích Gottlieba Biermanna,⁷³³ které převzali i historikové následujících generací.⁷³⁴

Reformace se začala šířit nejprve v Dolním Slezsku, kde nové myšlenky prosazovali kazatelé přicházející z blízkých německých oblastí. Za úspěchem v rychlém posunu Lutherova učení na tomto území stál zejména knihtisk, pou-

⁷³² Více o tomto procesu srov. DELUMEAU, Jean: *Reformy chrześcijaństwa w XVI i XVII w. I. Narodziny i rozwój Refromy protestanckiej*. Warszawa 1986; EBERLEIN, Hellmut: *Schlesische Kirchengeschichte. Das Evangelische Schlesien. Band I. Goslar 1952³*, s. 40 – 46; Macek, Josef: *Víra a zbožnost jagellonského věku. Každodenní život 9*. Praha 2001, s. 336 – 354.

⁷³³ Hned v úvodu své práce píše: „[...] Mnożyli się oni [zástupci nového reformačního myšlení – pozn. R. J.] i po śmierci Kazimierza († 1528), pod rządem opiekunów wnuka jego Wacława Adama [...]“. Cit. z BIERMANN, Bogumił: *Historia wiary ewangelickiej*, s. 5 – 6. Srov. také TÝŽ: *Geschichte der Evangelischen Kirche*, s. 4; TÝŽ: *Geschichte des Herzogthums Teschen*, s. 105; své závěry částečně poopravil v TÝŽ: *Geschichte des Protestantismus in Österreichisch – Schlesien*. Prag 1897, s. 13.

⁷³⁴ RADDA, Karl: *Urkundliche Beiträge zur Geschichte zur des Protestantismus im Herzogtum Teschen bis zum Toleranzpatent*. IX. Programm der k. k. Staats – Realschule in Teschen. Am Schlusse des Schuljahres 1881/82, s. 1 – 39, zde s. 1; KASPERLIK VON TESCHENFELD, Matthias: *Die Reformationszeit*, s. 85 – 86; PETER, Anton: *Geschichte der Stadt Teschen*. Teschen 1888, s. 25; POPIOLEK, Franciszek: *Dzieje Śląska Austrijackiego*, s. 96; MICHEJDA, Karol: *Dzieje Kościoła ewangelickiego w Księstwie Cieszyńskim (od Reformacji do roku 1909)*. In: *Z historii Kościoła ewangelickiego na Śląsku Cieszyńskim*. Katowice 1992, s. 9 – 172, zde s. 22; WANTUŁA, Andrzej: *Porządek kościelny Wacława Adama. Początki organizacji kościoła ewangelickiego na Śląsku Cieszyńskim*. Warszawa 1937, s. 3 – 9 ad. Nejnověji tyto názory opakují studie KWAK, Jan: *Reformacja i kontrreformacja na Górnym Śląsku*. In: Borák, M. (ed.): *Slezsko v dějinách českého státu. Sborník příspěvků z vědecké konference, pořádané pod záštitou prezidenta České republiky Václava Havla u příležitosti 50. výročí Slezského ústavu SZM v Opavě*. Opava 1998, s. 205 – 210; TÝŽ: *Stosunki wyznaniowe w miastach górnośląskich od lat trzydziestych XVI do połowy XVIII w.* In: Barciak, A. (ed.): *Tysiącletnie dziedzictwo kulturowe diecezji wrocławskiej*. Katowice 2000, s. 217 – 224, zde s. 219.

žívání německého jazyka,⁷³⁵ a hospodářsko-společenské styky s oblastmi německé říše.⁷³⁶

Nejdříve přijalo nové náboženství Lehnicko-Břežské knížectví a oficiálně se tak stalo v roce 1521. Zdejší kníže Fridrich II. vydal roku 1533 církevní řád, kterým právně konstituoval evangelické vyznání. V roce 1526 se českým královstvím šířily informace o zvláštních praktikách tohoto mocného slezského Piastovce, jak se můžeme dočíst v jednom dopise Zdeňka Lva z Rožmitálu: „[...] přineseno mi psaní ze Slezska, kdež mi se mezi jinými věcmi oznamuje, že kníže Fridrich Lehnický zapověděl všem kněžím tu v Lehnici v městě, na zámku i na tuomě, aby žádné mše svaté dále neslužili dotud, dokudž by o tom zřízení neučinil, pokud se při služení mše svaté zachovati mají. I jáť jsem se nadál, že jest on hajtmanem Dolní Slezí, ale kterak tomu rozumiem, běře on na sebe úřad papežský; [...] co pak J[eho] m[ilost] k[rálov]ská, pán náš, jsa králem křesťanským, učiniti ráčí, toho neviem. Než příliš se bludové při J[eho] m[ilosti] k[rálov]ské poddaných rozmáhají, a proč se to trpí, mně jest divné a ještě divněji, že snad někteří z nich posilnění proti věrným mají. I ráč Pán Buoh všemohúci dáti, aby pastýři nad stádem Páně bděli a vlkóm ovec děle roztrhovati nedopůstěli, nežli bránili a obhajovali [...]“.⁷³⁷

I v knížectví minsterberském a olešnickém, jež spravovali potomci Jiřího z Poděbrad, se záhy ujalo Lutherovo učení (od roku 1536, církevní řád byl vydán o dva roky později).⁷³⁸ Jako první v Horním Slezsku prosadil nové vyznání

⁷³⁵ MALECZYŃSKA, Ewa: *Z problematyki genezy reformacji na Śląsku*. Sborník prací filosofické fakulty beněnské university 10, řada historická, C – 8, 1961, s. 134 – 139; Táž: *Pisma Lutra we Wrocławiu w XVI i XVII w*. Sobótka 39, 1984, s. 485 – 492. Nejnověji k reformaci např. FUKALA, Radek: *Slezská reformace*. Slezský sborník 98, 2000, s. 241 – 263, zde uvedena i četná starší literatura.

⁷³⁶ HLAVÁČEK, Petr: „*Prope Sudetos Montes*“. *Hraniční oblasti Čech, Saska, Horní Lužice a Dolního Slezska jako jeden kulturní region (1520-1620)*. In: Bobková, L. – Konvičná, J. (edd.): *Korunní země v dějinách českého státu II. Společné a rozdílné. Česká koruna v životě a vědomí jejich obyvatel ve 14. a 16. století*. Sborník příspěvků přednesených na kolokviu pořádaném ve dnech 12. a 13. května 2004 v Clam-Gallasově paláci v Praze. Praha 2005, s. 423 – 434.

⁷³⁷ DVORSKÝ, František (ed.): *Dopisy pana Zdeňka Lva z Rožmitála z let 1508-1535*. In: AČ IX. Praha 1889, s. 1 – 120, zde s. 32, č. 464.

⁷³⁸ FUKALA, Radek: *Slezská reformace*, s. 247 – 248; TÝŽ: *Poděbradové mezi reformací, renesancí a humanismem*. In: Felcman, O. – Fukala, R. (edd.): *Poděbradové*, s. 164 – 172.

krnovský Hohenzollern Jiří Zbožný.⁷³⁹ V Krnově v roce 1523 prosadil braniborsko-norimberský řád⁷⁴⁰ a toto zřízení rozšířil i na svá zástavní panství v Opolsku, Ratibořsku, Bohumínsku a Bytomsku.⁷⁴¹ V polovině 16. století ve Slezsku už jasně převládal duch luteranismu nad katolickou církví.⁷⁴² Ukazuje to i poměr farností: v Lehnickém, Volavském a Břežském knížectví bylo v roce 1556 265 far evangelických a pouze 40 katolických. Rostl také počet kostelů, které patřily evangelíkům: v Opolsko – Ratibořsku jich bylo 74, na Krnovsku 40, na Opavsku 68 a v Niském knížectví, jež patřilo vratislavským biskupům, 21.⁷⁴³

Vraťme se ale na Těšínsko, které jako i celé Slezsko spadalo pod vratislavské biskupství. Dnešní bádání již nepochybuje nad náboženskou orientací mocného těšínského knížete Kazimíra II.,⁷⁴⁴ ale, jak bylo uvedeno výše, problémem zůstává podíl piastovského regenta na úspěchu reformace na Těšínsku. Na základě pramenů se pokusím objasnit situaci v době poručnické správy Jana z Pernštejna a jeho možný vliv na šíření evangelického náboženství.⁷⁴⁵

⁷³⁹ GUNDERMANN, Iselin: *Markgraf Georg von Brandenburg – Ansbach und die Einführung der Reformation in Oberschlesien*. In: Wunsch, T. (ed.): *Reformation und Gegenreformation in Oberschlesien. Die Auswirkungen auf Politik, Kunst und Kultur im ostmitteleuropäischen Kontext*. Berlin 1994, s. 31 – 45.

⁷⁴⁰ KWAK, Jan: *Reformacja i kontrreformacja*, s. 205 – 210; FUKALA, Radek: *Slezská reformace*, s. 248.

⁷⁴¹ FUKALA, Radek: *Portréty krnovských Hohenzollernů – majitelů bohumínského zástavního panství v letech 1523 – 1621*. Těšínsko 36, 1993, č. 2, s. 1 – 4; podrobněji viz TÝŽ: *Náboženská politika markraběte Jiřího Braniborsko-Ansbašského v Krnovském knížectví*. In: Bůžek, V. – Král, P. (edd.): *Aristokratické rezidence a dvory v raném novověku (= Opera historica 7)*. České Budějovice 1999, s. 535 – 557.

⁷⁴² MICHALEK, Franz: *Reformation und Gegenreformation in Schlesien unter besonderer Berücksichtigung Oberschlesien. Eine Einführung*. In: Wunsch, T. (ed.): *Reformation und Gegenreformation*, s. 9 – 30.

⁷⁴³ MICHEJDA, Karol: *Dzieje Kościoła ewangelickiego*, s. 20; KARZEL, Othmar: *Die Reformation in Oberschlesien*. Würzburg 1979.

⁷⁴⁴ Např. MACHEJ, Anna: *Uwagi nad dyplomem księcia Kazimierza cieszyńskiego dla kanoników z Nysy z 1528 r.* In: Panic, I. (ed.): *Dyplomacja. Polityka. Prawo. Księga pamiątkowa ofiarowana Profesorowi Henrykowi Kocójowi w siedemdziesiątą rocznicę urodzin (= Prace Naukowe Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach nr 1965)*. Katowice 2001, s. 225 – 227.

⁷⁴⁵ O tom podrobněji viz JEŽ, Radim: *Správa Těšínského knížectví*, s. 243 – 246, zde v příloze editovány také četné dokumenty k tomuto tématu.

Jak již bylo ve starší literatuře poznamenáno, kněžna Anna Braniborsko-Těšínská měla na zámku v Těšíně svého osobního katolického kaplana a zpo-
vědníka.⁷⁴⁶ Snad jde o Řehoře Liesnara, který vystupuje v listině z 28. února
1532 při koupi ročního platu ze statku v Horním Žukově od rytíře Melichara
Sobka z Kornic.⁷⁴⁷ Další svědectví o katolickém knězi přináší listina, v níž Meli-
char Prus (v pramenech označovaný také jako Preisner, Preusner) prodává svůj
statek v Bobrku u Těšína za 12. zl. těšínskému měšťanovi Petru Netopyřovi.
Melichar Prus byl brněnským proboštem⁷⁴⁸ a kanovníkem olomouckého koste-
la.⁷⁴⁹ S tímto těšínským knězem se setkáváme ještě v listině z 31. října 1540, kdy
mu Erazim Rudzký z Rudz prodává roční plat z rybníků v Loukách.⁷⁵⁰ Prus byl
navíc notářem v knížecí kanceláři a zajisté měl velký vliv na kněžnin dvůr. Dal-

⁷⁴⁶ Např. BIERMANN, Gottlieb: *Geschichte des Protestantismus*, s. 13; nověji také KARZEL, Othmar: *Die Reformation in Oberschlesien*, s. 172 – 173.

⁷⁴⁷ LT V., č. 471 (uvádí chybné datum); nad tím se zamýšlel i PANIC, Idzi: *Fundacie na rzecz szpitala cieszyńskiego w trakcie współregencji księżnej cieszyńskiej Anny w okresie małoletności księcia Wacława III Adama, w latach 1528-1539. (Z badań nad dziejami Kościoła w księstwie cieszyńskim na przełomie średniowiecza i czasów wczesnonowożytnych)*. *Pamiętnik Cieszyński* 16, 2001, s. 13 – 21, zde s. 16.

⁷⁴⁸ V listu z 9. prosince 1539 o něm mluví král Ferdinand I., když se přimlouvá u Jana z Pernštejna za nového probošta. „[...] Srozuměti jsme ráčili, že by kněz Melichar, probošt kostela Brněnského, těžce nemocen býti a v kázni Boží ležeti měl [...]“. *AC XX.*, s. 96, č. 198.

⁷⁴⁹ Melichar Prus se narodil někdy kolem roku 1485. Studoval na krakovské univerzitě, kde je v roce 1510 uveden v matrikách jako „Melchior de Tessin baccal“ (GROBELNÝ, Andělín: *Těšínská studenti na univerzitách do konce 17. století. Studie o Těšínsku* 1, 1972, s. 75 – 90, zde s. 82). Po studiu působil (od roku 1515) jako městský písař v těšínské knížecí kanceláři. Knězem byl prokazatelně v roce 1520 a funkci sekretáře v knížecí kanceláři zastával v letech 1523-1533 (LT IV. – V. a TRELIŇSKA, Barbara: *Kancelaria i dokument*, s. 231 – uvádí pouze do r. 1529). V roce 1523 se stal proboštem v Brně, ale již předtím byl olomouckým kanovníkem. Těsně před smrtí (1542) byl jmenován arcijáhenem olomoucké kapituly. Více o něm viz ŠEFČÍK, Erich: *Čtyři postavy těšínského života v 16. století. Těšínsko* 18, 1975, č. 3, s. 19 – 21, zde s. 19 – 20. Nejnověji PINDUR, David: *České kulturní a jazykové vlivy na Těšínsku v období od 14. století do konce 18. století*. In: *Těšínské Slezsko. Výběr příspěvků z mezinárodní konference „Těšínské Slezsko – historie a současnost ve společné Evropě“ konané dne 15. 5. 2008 v Českém Těšíně. Český Těšín 2008*, s. 19 – 40, zde s. 29 – 30 (příspěvek vyšel i v polském znění v tomtéž sborníku: *Czeskie wpływy kulturowe i językowe na Śląsku Cieszyńskim w okresie od XIV do końca XVIII wieku*, s. 20 – 43.).

⁷⁵⁰ „[...] velebnému knězi Melicharovi Preusnerovi z Těšína, proboštu Brněnskému a konovníku kostela Olomúckého [...]“. Cit. podle LT V., č. 495. O této listině také příspěvek se zavádějícím názvem – MACHEJ, Anna: *Polityka kościelna księcia cieszyńskiego Wacława III Adama po objęciu rządów w księstwie cieszyńskim. Pamiętnik Cieszyński* 17, 2002, s. 135 – 137.

ším katolickým knězem, který byl svázán s knížecí kanceláři, byl bakalář Ondřej Solihrach, který zde plnil v letech 1520-1532 funkci písaře.⁷⁵¹

Pokud se podíváme do torzovitých pramenů, zjistíme, že Jan z Pernštejna nechal potvrdit několik fundací ze svých majetků pro katolické duchovní. Šlo např. o důchodní peníze ze vsi Tisovnice pro těšínského faráře Prokopa,⁷⁵² který si před Vánoci r. 1531 k tomu přikoupil za 100 uherských zl. od Šebestiána Karvinského příjmy z jeho alodní vsi Velkých Kunčic.⁷⁵³ Prodej ročního platu z Tisovnice za 58 zl. 18 gr. měl těšínskému poručníkovi pomoci při vyrovnávání dlužných pohledávek po knížeti Kazimírovi II. Tentýž den byly uvolněny roční příjmy ze stejné vsi na udržování Petra Husete z Kremže, oltářníka ve farním kostele sv. Máří Magdalény,⁷⁵⁴ nebo později pro katolického školního mistra bakaláře Michala byl vyhrazen důchodní plat ze vsi Koukolné nedaleko Fryštátu⁷⁵⁵ a také příjmy z Louk německému kazateli Jiříkovi Rotovi (Rottovi), oltářníkovi u sv. Barbory v těšínském farním kostele.⁷⁵⁶ Z výše uvedených pramenů nás mj. zaujme dobrá solventnost místního duchovenstva, které si mohlo dovolit za nemalé finanční prostředky zajistit trvalý přísun dávek z komorních i šlechtických majetků, a tím tedy pojistit svou budoucí existenci v řadách katolické církve v centru Těšínského knížectví.

Stručný výčet katolických kněží působících ve službách knížecí kanceláře a doklady o jejich finančních transakcích nás mohou vést ke konstatování, že v okolí knížat a vyšší šlechty se nepohybovaly osoby s novým reformovaným smýšlením a Jan z Pernštejna se tudíž nijak výrazně nezasadil o to, aby mezi

⁷⁵¹ TRELIŇSKA, Barbara: *Kancelaria i dokument*, s. 232; PANIC, Idzi: *Fundacie na rzecz szpitala cieszyńskiego*, s. 18. Srov. tab. č. 3.

⁷⁵² JEŽ, Radim: *Správa Těšínského knížectví*, s. 252 – 253, č. 6 (12. dubna 1530, Fryštát).

⁷⁵³ TAMTÉŽ, s. 255 – 256, č. 8 (18. prosince 1531, Těšín).

⁷⁵⁴ TAMTÉŽ, s. 253 – 255, č. 7.

⁷⁵⁵ TAMTÉŽ, s. 258 – 259, č. 11 (2. května 1536, Fryštát).

⁷⁵⁶ TAMTÉŽ, s. 259 – 260, č. 12 (2. května 1536, Fryštát).

větší vrstvou obyvatelstva luterství na Těšínsku pevně zapustilo kořeny.⁷⁵⁷ I když se ani současné bádání nedokáže na základě dosti nejasných pramenů shodnout, jakého byl vlastně Jan z Pernštejna vyznání (luterán/utrakvista), můžeme pro něj použít označení moravského historika Josefa Války – „nadkonfesijní křesťan“,⁷⁵⁸ což by se v podstatě shodovalo s jeho aktivitami v tomto směru na Těšínsku a umírněným postojem na tu či onu stranu.

Výskyt evangelických pastorů není v pramenech v době správy Těšínského knížectví Janem z Pernštejna, tedy do r. 1545, doložen; první známá jména se objevují r. 1547 ve Fryštátě, r. 1548 v Těšíně a r. 1553 v Bílsku.⁷⁵⁹ V jednotlivých případech mohli být novým náboženství ovlivněni někteří ze šlechticů či měšťanů,⁷⁶⁰ kteří se pohybovali v okolních částech Slezska (Opavsko, Krnovsko, Opolsko-Ratibořsko) i Moravy, a evangelické vyznání bylo jejich

⁷⁵⁷ Opačný názor na základě starší literatury má BÄHLCKE, Joachim: *Die Herren von Pernstein und die Herzöge von Teschen*, s. 209.

⁷⁵⁸ VÁLKA, Josef: *Politika a nadkonfesijní křesťanství*, s. 181 – 182.

⁷⁵⁹ Seznam luterských kněží s uvedením působnosti viz BRODA, Jan: *Materiały do dziejów Kościoła ewangelickiego w Księstwie Cieszyńskim i Państwie Pszczyńskim w XVI i XVII wieku*. In: Zieliński, J. T. (ed.): *Z historii Kościoła ewangelickiego na Śląsku Cieszyńskim*. Katowice 1992, s. 259 – 284, zde s. 262 – 283; KUHN, Walter: *Die evangelischen Pastoren der Reformationszeit im Teschner Schlesien*. Deutsche Monatshefte in Polen. Zeitschrift für Geschichte und Gegenwart des Deutschums in Polen 1 (11), 1934, č. 6, s. 234 – 267, zde s. 248 – 253; k aktivitám Jana z Pernštejna v této sféře neznal prameny ani dobře informovaný Alois Kaufmann (†1847), autor podrobné kroniky města Těšína, do které opsal i mnoho listinných pramenů z knížecího archivu. Srov. BUCHHOLZ-JOHANEK, Ingeborg: *Zwischen Religionsfreiheit und Religionszwang. Reformation und Gegenreformation in Alois Kaufmanns Gedenkbuch der Stadt Teschen*. In: Chmiel, P. – Drabina, J. (edd.): *Die konfessionellen Verhältnisse im Teschener Schlesien vom Mittelalter bis zur Gegenwart – Stosunki wyznaniowe na Śląsku Cieszyńskim od średniowicza do współczesności*. Ratingen 2000, s. 103 – 121, zde s. 107. Nejnověji přehled evangelických pastorů zpracován v tabulkovém přehledu č. 5 této práce. Viz níže.

⁷⁶⁰ PANIC, Idzi: *Sytuacja religijna na Śląsku w XVI wieku. Wprowadzenie do problemu*. In: Budniak, J. – Rusek, H. (edd.): *Pojednajcie się... Materiały z sesji naukowej Pastoralny i społeczno-kulturowy wymiar ekumenizmu na Śląsku Cieszyńskim*. Bielsko – Biala 24. – 25. 03. 2000. Cieszyn 2000, s. 15 – 24, zde s. 17; DRABINA, Jan: *Wokół przyczyn sukcesów reformacji w księstwie cieszyńskim w XVI wieku*. In: Chmiel, P. – Drabina, J. (ed.): *Die konfessionellen Verhältnisse im Teschener Schlesien vom Mittelalter bis zur Gegenwart – Stosunki wyznaniowe na Śląsku Cieszyńskim od średniowicza do współczesności*. Ratingen 2000, s. 49 – 59, zde s. 55.

osobní záležitostí, jak to lze doložit u rodu Sedlnických z Choltic, jehož představitelé již před polovinou 16. století přešli na luterství.⁷⁶¹

Tab. č. 5. Evangeličtí faráři na Těšínsku v 16. století⁷⁶²

MÍSTO PŮSOBENÍ	JMÉNO	OBDOBÍ	FUNKCE	PŮVOD/ MÍSTO NAROZENÍ
BÍLSKO	<i>Matouš Richter</i>	1553-1584	pastor	Bierutów ⁷⁶³
	<i>Tobiáš Herda</i>	1580-1593	diakon	Bílsko
	<i>Petr Stosius</i>	1588-1598	pastor	Bílsko
TĚŠÍN	<i>Jan (Johannes)</i> ⁷⁶⁴	1548-1574	zpověd. kníže- te, pastor	?
	<i>Stanislav Varha- ník</i> ⁷⁶⁵	1560	?	Osvětim
	<i>Daniel [?]</i>	kol. 1564	?	?
	<i>Šalamoun Wag- ner</i> ⁷⁶⁶	1565-1567	pastor	?
	<i>Jiří Wolf</i>	1565-1584	zpověd. kníže- te, pastor	Storkow ⁷⁶⁷
	<i>Jiří Chalupka</i>	kol. 1568	?	?

⁷⁶¹ PINDUR, David: *Historický a správní vývoj katolické církve na Frýdecku v raném novověku*. Studia Comeniana et historica 35, 2005, č. 73 – 74, s. 48 – 73, zde s. 54. Samotné frýdecké panství bylo katolické až do roku 1554, tedy do jeho výplaty z rukou pernštejských bratří knížetem Václavem III. Adamem. Poté jsou zde doloženi pro období necelých 30 let evangeličtí pastoři. GROBELNÝ, Andělín: *Kulturní styky Těšínska s Moravou v 16. a 17. století*. Těšínsko, 1963, č. 6 – 7, s. 23 – 25; AL SAHEB, Jan – PINDUR, David: *Nejstarší dějiny farního kostela sv. Jana Křtitele ve Frýdku*. Cieszyńskie Studia Muzealne/Těšínský muzejní sborník 3, 2007, s. 176 – 191, zde s. 180.

⁷⁶² Hlavním zdrojem pro zpracování přehledu byly práce KUHN, Walter: *Die evangelischen Pastoren*, s. 234 – 267; BRODA, Jan: *Materiály*, s. 259 – 284; KARZEL, Othmar: *Die Reformation in Oberschlesien*. Würzburg 1979 a prameny citovány dále v poznámkách.

⁷⁶³ Bierutów (n. Bernstadt), město v Olešnickém knížectví.

⁷⁶⁴ V pramenech označovaný jako „knězi Janovi, děkanu a kazateli českému v Těšíně“. Srov. LT VI., č. 545 (22. prosince 1557), č. 601; ÖN Wien, Handschriften, Series Nova, sign. Cod. Ser. n. 29188/1 Han, č. 208 (10. ledna 1565), č. 306 (28. srpna 1567), č. 393 (16. února 1569).

⁷⁶⁵ ÖN Wien, Handschriften, Series Nova, sign. Cod. Ser. n. 29188/1 Han, č. 25 (9. března 1560).

⁷⁶⁶ Srov. ÖN Wien, Handschriften, Series Nova, sign. Cod. Ser. n. 29188/1 Han, č. 227 (10. prosinec 1565), č. 303 (27. srpna 1567) „List knězi Šalom[ounovi] Wagnerovi, kazateli německ[ému] v klášteře v městě T[ěšínu], na službu jeho ročně sto zlatých mince dobré“.

⁷⁶⁷ Storkow, město v Braniborsku, dnes Německá spolková republika.

	<i>Jiří Krucigr (Cru- ciger)</i>	kol. 1568	pastor [?]	Havlíčkův Brod ⁷⁶⁸
	<i>Jan Gocius (Gót- zius)</i>	1568-1629 [?]	katecheta	Krnov
	<i>Jan Agricola</i> ⁷⁶⁹	1580-1598	zpov. Sidonie Kat., pastor	?
	<i>Ondřej Orttel</i> ⁷⁷⁰ (<i>Ortelus</i>)	1582-1584	kaplan Sidonie Kateřiny	Svídnice
	<i>Daniel Vocatius</i>	1584-1588	pastor	Wittenberk (stu- dium)
	<i>Daniel Rurich</i>	po 1587	?	Bílsko
	<i>Melichar Delong</i>	1587-1588	diakon	Těšín
	<i>Matyáš Kolarij</i>	1590	pastor	Turzovka ⁷⁷¹
	<i>Martin Hunod- račtívý</i>	před 1591	děkan	?
	<i>Tobiáš Herda</i>	před 1599	pastor	Bílsko
ČECHOVICE	<i>Jiří Nedělka</i>	kol. 1560	?	?
	<i>Petr Kubáček</i>	kol. 1570	?	?
DUBOVEC	<i>Čambor Jiskřícký [?]</i> ⁷⁷²	kol. 1545 [?]	pastor	Jiskřičín [?]
DOBRÁ	<i>Matouš Hra- dištský</i> ⁷⁷³	kol. 1568	pastor	Uherské Hradiště [?]

⁷⁶⁸ V roce 1580 působil jako pastor ve Valašském Meziříčí.

⁷⁶⁹ V roce 1598 v listině kněžny Alžběty Kurlandské, manželky Adama Václava, označován jako „[...] náš dvorský kazatel, ctihodný a vysoce urozený magister Joannes Agricola [...]“. ZA Opava, Dominikáni v Těšíně, inv. č. 11, sign. H 2, karton 1.

⁷⁷⁰ Kněžna s tímto pastorem často korespondovala. Srov. KC Cieszyn, Czytelnia zbiorów specjalnych, Rękopisy L. J. Szersznika, sign. DD IX 48/4, f. 6 – 7 (20. prosince 1582, Těšín).

⁷⁷¹ Turzovka, město v okrese Čadca, Slovenská republika.

⁷⁷² Je možné, že jde o šlechtice Jindřicha Čamera z Jiskřičína, který se jako duchovní vyskytuje v pramenech již ve 20. a 30. letech 16. století. Jeho evangelická orientace předkládaná v literatuře je ale více než sporná. Srov. GOJNICZEK, Waclaw: *Tschammerowie z Iskrzyczyna w drugiej połowie XV wieku i w XVI wieku*. Familia Silesiae 2, 1997, s. 5 – 23, zde s. 13; SZELONG, Krzysztof: *Podróże edukacyjne szlachty cieszyńskiej (do końca XVII w.). Motywy, kierunki, konsekwencje*. In: Spyra, J. (ed.): *Książka – biblioteka – szkoła w kulturze Śląska Cieszyńskiego*. Materiały z konferencji naukowej Cieszyn 4-5 listopada 1999. Cieszyn 2001, s. 59 – 115, zde s. 67.

⁷⁷³ PINDUR, David: *Historický a správní vývoj*, s. 55.

	<i>Jan Měkota</i>	kol. 1571	?	Pardubice
FRÝDEK ⁷⁷⁴	<i>Gabriel [?]</i> ⁷⁷⁵	1551	?	?
	<i>Pavel (Soher) Soherus</i>	kol. 1564	diakon	Litovel [?]
	<i>Daniel z Prostějova</i>	kol. 1564	pastor	Prostějov
	<i>Jan Skočovský</i>	1568-1570	?	Skočov
	<i>Matouš Hradištský</i>	1570	pastor	?
	<i>Martin Zámorský</i>	od 1592	?	Zámorsk ⁷⁷⁶
FRÝŠTÁT	<i>Jan Schlosser</i>	1547	?	Bílsko
	<i>Martin Zenkfrei</i> ⁷⁷⁷	1564-1565	zpověd. Fridricha Kaz.	Szprotawa ⁷⁷⁸
	<i>Jakub Preiss</i>	1566-1590 [?]	zpověd. Fridricha Kaz.	Břeh (ordinace)
	<i>Peter [?]</i>	1590	?	?
HOLEŠOV	<i>Jindřich</i> ⁷⁷⁹	1561	?	?
	<i>Pavel Dingel</i>	1568	pastor	Suszec ⁷⁸⁰
JASENICE	<i>Jan Niesytius [?]</i>	1598-1608	?	Bílsko
KOMOROVICE	<i>Abel Schuhwarth</i>	1598	?	?
MAZANCOVICE	<i>Euschaty Elhos</i>	kol. 1572	?	?

⁷⁷⁴ Přehled evangelických duchovních TAMTÉŽ, s. 54 – 55.

⁷⁷⁵ Informaci o tomto knězi přináší frýdecká městská kniha, ve které se však neuvádí, zda šlo o luterského nebo evangelického duchovního. SOkA Frýdek-Místek, AM Frýdek, inv. č. 115, f. 53.

⁷⁷⁶ Zámorsk, obec v okrese Ústí nad Orlicí.

⁷⁷⁷ Ordinován ve Wittenbergu r. 1548; v letech 1555-1563 superintendent v Břehu.

⁷⁷⁸ Szprotawa (n. Sprottau), město v Záhaňském knížectví, dnes Polská republika, powiat Żagań.

⁷⁷⁹ „Knězi Jindřichovi, faráři holešovskému, na faru a na hejbající statek pro manželku a děti jeho po jeho smrti. V auterý po Letare 1561 [18. 3. 1561]“. ÖN Wien, Handschriften, Series Nova, sign. Cod. Ser. n. 29188/1 Han, č. 114.

⁷⁸⁰ Suszec (n. Sissetz), obec v Polské republice, powiat pszczyński.

MEZIRÍČÍ	<i>Walter Mathia</i>	1565-1592	pastor	Bílsko
	<i>Jan Schlosser</i>	1578-1588	diakon	Bílsko
NÝDEK	<i>Mottosinus [?]</i>	1560	?	?
	<i>Martin Waligura</i>	1577-1580	pastor	Skočov
OHRAZENÁ	<i>Jiří Petzolt</i>	1572	?	Bílsko
ORLOVÁ	<i>Abrahám Zie- liński⁷⁸¹</i>	1565-1617 [?]	?	Byčina
POLSKÁ OSTRA- VA	<i>Adam Rausendorf</i>	1565-1566	?	Olešnice
	<i>Pavel Kyrmezer</i>	od 1566	?	Horní Uhry
	<i>Jiří Pražský (Pragenus)</i>	1585-1616	?	Hlučín
PUNCOV	<i>Ondřej Ortel (Ortelus)</i>	1582-1584	?	Svídnice [?]
	<i>Michal Leporinus</i>	1584	pastor	Kremnice (Uhry)
RYCHVALD	<i>Valentin Patelius</i>	před 1582	?	Imielin ⁷⁸²
SEMORAD	<i>Tobiáš Herda</i>	1593-1598	pastor	Bílsko
SKOČOV	<i>Vít⁷⁸³</i>	1561	?	?
	<i>Jan Lomnický</i>	1566	?	?
	<i>Šimon Šopa⁷⁸⁴</i>	kol. 1571	?	Těšín
	<i>Daniel Rurich</i>	1598	pastor	Bílsko

⁷⁸¹ KASPERLIK VON TESCHENFELD, Matthias: *Säcularisation der Benedictiner-Abtei in Orlau*. Notizen – Blatt, 1872, č. 12, s. 89 – 96, zde s. 93.

⁷⁸² Imielin (n. Immenau), město v Ratibořsku, dnes Polská republika, powiat bieruńsko-łędziński.

⁷⁸³ „Výpověď mezi knězem Vítem, držitelem oltáře s[vaté] Máři Magd[alény] v špitáli skočovském, a Václavem, písařem důchodním skoč[ovským]. V středu po s[vaté] Máři Magdaléně 1561 [23. 7. 1561]“.
ÖN Wien, Handschriften, Series Nova, sign. Cod. Ser. n. 29188/1 Han, č. 140.

⁷⁸⁴ ÖN Wien, Handschriften, Series Nova, sign. Cod. Ser. n. 29188/1 Han, č. 356 (18. června 1571): „List věnný kněze Šimona Šopy, faráři skočovskému, dla své manželky Elizabet, služebnici kněžny Sedeny Kateřiny“.

STRUMENĚ	<i>Daniel Medricius</i>	1584-1588	?	Těšín
	<i>Vavřinec Azen-drovič</i>	1590-1598	pastor	?
ŠUMBARK	<i>Havel Pinkas</i>	1596	?	?
STRÍTEŽ	<i>Šimon Šopa</i> ⁷⁸⁵	1566	pastor	Těšín
VENDRYNĚ ⁷⁸⁶	<i>Jiří Pleicher</i>	1566-1568	pastor	Břeh (ordinace)
	<i>Martin Bossia</i>	1568-1570	pastor	Břeh (ordinace)
	<i>Jakub Stritzel</i>	1570-1571	?	Břeh (ordinace)
	<i>Martin Waligura</i>	1571-1580	pastor	Skočov, Břeh (ordinace)

V. b)

SEKULARIZACE CÍRKEVNÍCH MAJETKŮ NA TĚŠÍNSKU

Definitivní příklon knížete Václava III. Adama k reformačnímu hnutí a jeho prosazení na Těšínsku spojovala drtivá většina badatelů s aktivitami, jež vyvíjel proti řeholním řádům ve 40. letech 16. století. Těmito kroky, které budou předmětem následujícího pojednání, dle mnohých vyvrcholila snaha o všemožnou podporu nového učení „shora“, započatá již poručníkem Janem z Pernštejna.⁷⁸⁷ Pravdou je, že iniciativa Václava vedla ke konci existence katolických

⁷⁸⁵ Do Stríteže jej povolal tehdejší držitel Václav Hynal z Kornic. ZA Opava, Pozůstalost J. Zuka-la, inv. č. 246. V literatuře je uváděna i poněkud méně známá verze jeho příjmení – „Schopa“. Srov. PINDUR, David: *Konflikt ve Stríteži „tu neděli po Nanebevstúpení Pána Krista léta 1661“*. Těšínsko 49, 2006, č. 2, s. 1 – 7, zde s. 1.

⁷⁸⁶ Nejnověji podal přehled zdejších pastorů s odkazy na prameny a literaturu PINDUR, David: *Osudy evangelíků v Bystřici v období reformace (do roku 1654)*. Těšínsko 52, 2009 (v tisku).

⁷⁸⁷ Historikové minulých i současných generací přitom vycházeli ze studií vzniklých v polovině 19. století a nesnažili se podrobit tuto otázku nové kritické interpretaci dochovaných pramenů, z nichž mnohé byly v archivech objeveny až v nedávné době. Srov. výběrově: HEINRICH, Albin: *Versuch über die Geschichte*, s. 108 – 111; BUCHHOLZ-JOHANEK, Ingeborg – SPYRA, Janusz (edd.):

mnišských řádů v Těšínském knížectví, ale motivace a okolnosti jejich zániku byly poněkud jiné, jak ukazují nově nalezené prameny k této problematice.⁷⁸⁸

V rezidenčním městě těšínských knížat žila již od konce 13. století komunita **dominikánského mnišského řádu**,⁷⁸⁹ jenž dosáhl v období vrcholného středověku dominantního postavení mezi církevními kongregacemi. Tento žebrový řád vyvíjel širokou činnost v oblastech intenzivního šíření Božího slova, osvěty, pedagogiky, ale např. i inkvizice mezi všemi vrstvami tehdejší společnosti.⁷⁹⁰ Jejich klášter v Těšíně stál ve východní části města v těsném sousedství hradeb nad řekou Olší.⁷⁹¹ Příjmy zdejších dominikánů zajišťovaly platy z pozemkových majetků ve vsi Mnichy a robotních povinností poddaných z Gutů a Oldřichovic. Později k nim byly připojeny také dávky z Chotěbuze, Krásné, Bobrku a Puncova, tedy lokalit z těšínského panství.⁷⁹² Těšínská dominikánská komunita nebyla nijak početná. V 15. století se připomíná kolem 15 členů,⁷⁹³ přičemž toto číslo bylo víceméně konstantní a postupem času se spíše snižovalo. Bohužel nedisponujeme podrobnějšími prameny, které by nám blížeji dokumentovaly život tohoto společenstva v Těšíně na přelomu středověku a

Aloys Kaufmann, *Gedenkbuch I.*, s. 155 – 157; BIERMANN, Gottlieb: *Historya wiary ewangelickiej*, s. 6; Týž: *Geschichte der Evangelischen Kirche*, s. 4 – 5; Týž: *Geschichte des Protestantismus*, s. 13 – 15; RADDA, Karl: *Urkundliche Beiträge zur Geschichte*, s. 1 – 2; KASPERLIK VON TESCHENFELD, Matthias: *Das Dominikanerkloster*; Týž: *Das Franziskanerkloster*; Týž: *Die Reformationszeit*; POPIOLEK, Franciszek: *Dzieje Cieszyna*, s. 206 – 207; Týž: *Szkice z dziejów*, s. 126; KARZEL, Othmar: *Die Reformation*, s. 173; PATZELT, Herbert: *Geschichte der evangelischen Kirche*, s. 21; MICHEJDA, Karol: *Dzieje Kościoła ewangelickiego*, s. 22 – 23; MACHEJ, Anna: *Sytuacja społeczno-polityczna na Śląsku Cieszyńskim w XVI wieku*. In: Józef Budniak – Karol Mozor (edd.): *Towarzystwo Jezusowe na Śląsku Cieszyńskim*. Studium ekumeniczne. Kraków 2005, s. 27 – 38, zde s. 34 ad.

⁷⁸⁸ Podrobněji viz Jež, Radim: „*I v paměti máme, když jsi o téhož opata orlovského na Hradě pražském s námi austně mluvil...*“. K sekularizaci církevních majetků na Těšínsku v počátcích reformace. (v přípravě).

⁷⁸⁹ Ke starším dějinám dominikánů, jejich příchodu a působení v Těšíně více viz KASPERLIK VON TESCHENFELD, Matthias: *Das Dominikanerkloster*, s. 81 – 84.

⁷⁹⁰ KŁOCZOWSKI, Jerzy: *Dominikanie w środkowo-wschodniej Europie i ich kultura intelektualna oraz pastoralna w wiekach średnich*. In: Týž (ed.): *Studia nad historią dominikanów w Polsce 1222-1972*. Tom I. Warszawa 1975, s. 153 – 172.

⁷⁹¹ Např. POPIOLEK, Franciszek: *Szkice z dziejów*, s. 125 ad.

⁷⁹² KASPERLIK VON TESCHENFELD, Matthias: *Das Dominikanerkloster*, s. 84.

⁷⁹³ Tamtéž, s. 83. Viz také *LT II.*, č. 124.

raného novověku. Prameny z období správy Těšínska Janem z Pernštejna o nich mlčí zcela,⁷⁹⁴ a tak můžeme při sledování osudů dominikánů vycházet pouze z listinného materiálu vydaného knížetem těsně po převzetí vlády na konci května 1545.

V prvním dokumentu potvrzeném Václavem III. Adamem na těšínském zámku těsně po odjezdu bývalého poručníka 25. května daroval Erazimu Rudzkému z Rudz, v té době ještě hejtmanovi knížecího dvora, pozemek a dům „u kláštera v městě našem Těšíně, kde prve černí mniši byli“. K tomuto domu náležela také kuchyně, dříve užívaná právě mnichy, knihovna, několik prostorných pokojů a zahrada.⁷⁹⁵ Na konci listopadu téhož roku kníže bez jakýchkoli nároků postoupil těšínské městské radě pivovar, který byl předtím v držení dominikánů.⁷⁹⁶ Během následujících několika let dal kníže Václav svolení k rozparcelování pozemků, čímž definitivně dokonil sekularizaci majetků bý-

⁷⁹⁴ Srov. prameny uvedené v tab. č. 1.

⁷⁹⁵ Ocitujme si část znění listiny, která nebyla dosud v historiografii věnující se této problematice reflektována: „[...] znamenavše pilné, věčné a povolné služby urozeného vладыky Erazima Ruckého z Rudz, na ten čas hejtmana dvoru našeho, věrného milého, kerěz dědu, otci i máteri naší slavných paměti vždycky činil i nám jich činiti nepřestává. Chtíc jemu to láskau naší a vším dobrým nahraditi, dali sme jemu a mocí listu tohoto dáváme erbom a budaucím potomkom jeho práově, svobodně, dědičně a věčně místo a duom u kláštera našeho v městě našem Těšíně, kde prve černí mniši byli. Kterězto místo a duom leží mezi krajčgankem u téhož kláštera z strany jedné a z strany druhé mezi domem Pavlovým Kudly sedláčovým i s tím vším stavením, kerěz tam na ten čas jest a bejti může, totiž kuchyně, v kerež tíž mniši sobě vařivali a od tý kuchyně počnauc ten všecken duom i s library i jiné všecky pokoje, kerěz při tom domu a místu jsau, i také zahradu, tak široce, jakž ten duom i s tou kuchyní a to stavení všecko zasáhlo a vzdíl, jakž sama v sobě jest, i tak jakž sme to jemu sami okázali a vyměřili. A to k pravému, věčnému, svobodnému dědictví jemu svrchu psanému Erazimovi Ruckému z Rudz, erbom a potomkom jeho, na budauce časy svobodně, bez všelijakých platův, robot, pomoci i všech jiných našich i městských dávek a platův, i bez všelijaké[ho] jednoho každého člověka překážky. Tak aby on, vejš jmenovaný, Erazim Rucký z Rudz a budúcími potomky svými toho domu i se vším jeho příslušenstvím mohl užívati, stavěti, prodati, zastaviti, zaměnití, dáti učiniti i nechati, jako se svým vlastním dědictvím. I také toho všeho a s těmi se všemi svobodami, jakož to sám s erby a potomky svými držel a užíval k svému nejlepšímu, budou moci obrátiti a tak jakž se jim nejlíp líbiti a zdáti bude beze vší naší, erbuov a budaucích potomkov našich i jednoho každého člověka překážky nyní i na časy věčné. Kdež my, nadepsané kníže, chtíc konečně tomu, aby vejš jmenovaný Erazim Rucký s erby a budúcími potomky svejmi toho domu podle napřed psaných svobod svobodně držeti a užívati mohl. A také aby tento list v celosti a neporušetelně při každém punktu artikulí, to což jest v něm napsáno a obsaženo od jednoho každého zachován a držán byl [...]“.

⁷⁹⁶ SOkA Karviná, AM Český Těšín, inv. č. 20; nepřesná transliterace s chybnou datací viz LT V., č. 503.

valého dominikánského kláštera v Těšíně. Svému kancléři Václavovi Rudzkému z Rudz např. daroval část dominikánských záhrad vedle kaple sv. Anny, aby si zde mohl postavit dům a při něm hospodářskou budovu.⁷⁹⁷ Rozlehlé zahrady, sady a celé hospodářské zázemí, které se nacházelo mezi klášterem a hradbami bylo již ve 20. a 30. letech 16. století postupně zastavěno domy, čímž došlo ke vzniku nové městské části nazvané jednoduše „Nové Město“.⁷⁹⁸ Jelikož je nejstarší městská kniha stále nezvěstná,⁷⁹⁹ nemůžeme přesně posoudit stav zástavby před polovinou století.⁸⁰⁰ Samotný objekt klášterního kostela zůstal ale nedotčen, neboť „[...] klášter ten, jenž Narození Blahoslavené p. Marie slove [...]“⁸⁰¹ byl místem „[...] pohřbu pánův slavných a spasitedlných v Pánu Bohu odpočívajících předkův našich knížecích [...]“,⁸⁰² a tak dál sloužil výše uvedenému účelu.⁸⁰³ Navíc se v jeho prostorách konaly zemské soudy i sněmy.⁸⁰⁴

O situaci kolem dominikánů v roce 1545 vypovídá o více než sto let podaná stížnost zdejšího převora Honoria Podgůrského, který poháněl městskou radu za několik přestupků vůči klášteru. Své námitky shrnul do čtyř bodů: „[...] Předně: Že nespravedlivě drží grunty, na kterých zbudovali předkové jejich Nové Město. [Za] druhé: Že klášterního pivovaru nespravedlivě užívají. [Za] třetí: Že kaplici Těla

⁷⁹⁷ ZA Opava, Dominikáni v Těšíně, inv. č. 3, sign. C 1 (26. května 1548, Těšín).

⁷⁹⁸ PANIC, Idzi: *Rozwój przestrzenny Cieszyna w dobie piastowskiej*. Cieszyn 2001, s. 43.

⁷⁹⁹ Jedna její část obsahovala majetkoprávní zápisy těšínských měšťanů z let 1480-1556. Viz GOJNICZEK, Waclaw – SPYRA, Janusz: *Losy i zawartość najstarszej, obecnie zaginionej, księgi miejskiej Cieszyna z lat 1468-1722*. *Studia i materiały z dziejów Śląska* 25, 2001, s. 27 – 33, zde s. 32.

⁸⁰⁰ V roce 1547 kníže povolil zdejším obyvatelům novostaveb, aby mohli ve svých domovech, které jsou „na místu a placu kostelním na Novém Městě“, svobodně šenkovat pivo. *LT V.*, č. 514.

⁸⁰¹ Cit. z listiny císaře Matyáše Habsburského z r. 1617. ZA Opava, Dominikáni v Těšíně, inv. č. 12, sign. H 3, karton 1.

⁸⁰² Cit. z listiny knížete Adama Václava z r. 1613. ZA Opava, Dominikáni v Těšíně, inv. č. 12, sign. H 3, karton 1.

⁸⁰³ Dominikánské kláštery se ve středověku staly tradičními místy posledního odpočinku většiny slezských Piastovců. Těšínský klášter byl jako pohřebiště místních knížat užíván již od počátku 14. století. Srov. JASIŃSKI, Kazimierz: *Rodowód III*, s. 210 – 212; TÝŽ: *Dominikańskie pochówki Piastów*. In: Kłokoczowski, J. – Spież, J. A. (edd.): *Dominikanie w środkowej Europie w XIII-XV wieku*. *Aktywność duszpasterska i kultura intelektualna*. *Studia na historię dominikanów w Polsce* 3. Poznań 2002, s. 219 – 237.

⁸⁰⁴ Srov. příslušné pasáže kap. IV. b).

Božího zbořili a sladovní na tom učiniti dali a ji užívají. [Za] čtorté: Že dwaceti tři hřivny, které z rathausu platili, každý rok neplatí od léta tisícího pětistého čtyřicátého pátého až do času nynějšího [...]“.⁸⁰⁵ Za to požadoval satisfakci ve výši 40 000 zl.! Bohužel ani z tohoto materiálu se nedozvídáme, co se stalo se členy komunity. Byli násilně vyhnáni, nebo dobrovolně opustili klášterní zdi?⁸⁰⁶ Šlo o několik jednotlivců či o relativně početnou skupinu v čele s převorem, zkušenými pedagogy, kazateli a jejich pomocníky? Odpovědi na tyto otázky neznáme, jisté však je, že je potkal podobný osud jako většinu těchto řeholí kolem poloviny 16. století na území Dolního i Horního Slezska.⁸⁰⁷

Aniž bychom si na tomto místě podrobněji rozebírali motivace, které vedly knížete k tak rychlému rozebrání majetků dominikánského společenstva v Těšíně, podívejme se na osudy dalšího řeholního řádu v piastovském rezidenčním městě.

Za hradbami města u Fryštátské brány měli své sídlo těšínští **františkáni**,⁸⁰⁸ ve Slezsku označováni také jako „bernardýni“,⁸⁰⁹ v Těšíně pak jako „bosáci“. Františkánský řád se v srdci knížectví usadil v 70. letech 15. století díky iniciativě knížete Přemysla II. a vikáře české provincie Jakuba z Velkého Hlohova.⁸¹⁰ Podobně jako v případě dominikánů jsou pramenné informace

⁸⁰⁵ ZA Opava, Dominikáni v Těšíně, inv. č. 14, sign. I, karton 1.

⁸⁰⁶ Např. G. Biermann ve své monografii píše: „[...] Klasztor dominikański, z którego mniszi dobrowolnie byli wyszli, oddat ewangelikom, dla odprawowania w nim nabożeństwa swego; klasztor zaś Bernhardynów oddat na szpital miejski. Przytém wszystkim nie używał zapewnie książe żadnego gwałtu ani się stał fanatykiem dla protestantyzmu, bobymu césarz zaiste niebył tak przychylnym bywał, ani mu łaski swój tylekroć okazował [...]“, aniž by odkázal na jakýkoli věrohodný pramen. Cit. z BIERMANN, Bogumił: *Historia wiary*, s. 6.

⁸⁰⁷ Podrobněji viz KIELAR, Paweł: *Klasztory dominikańskie na Śląsku w czasie reformacji*. In: Kłoczowski, J. (ed.): *Studia nad historią dominikanów w Polsce 1222-1972*. Tom I. Warszawa 1975, s. 553 – 586.

⁸⁰⁸ Podrobněji o lokalizaci viz GOJNICZEK, Waclaw: *Topografia przedmieść Cieszyna w XVI i XVII wieku*. In: Panic, I. (ed.): *Z badań nad dziejami politycznymi i społeczno – gospodarczymi Cieszyna od średniowiecza do czasów współczesnych*. Cieszyn 2005, s. 23 – 40, zde s. 26.

⁸⁰⁹ O jejich působení ve Slezsku více viz WAŚ, Babriela: *Klasztory franciszkańskie w miastach śląskich i górnoślązkich XIII-XVI wieku*. A UW 2222, Historia 142. Wrocław 2000.

⁸¹⁰ Velmi podrobně o tomto klášteře na základě dosud neznámých pramenů SPYRA, Janusz: *Zapomniany klasztor franciszkanów bosych (bernardynów) w Cieszynie. Spory religijne w XVI-XVII*

k tomuto řádu velmi skoupé. Víme však, že na počátku 16. století byli podporováni donacemi těšínských měšťanů. V roce 1490 františkánům potvrdil kníže Kazimír II. roční příjem ze vsi Albrechtic ve výši 10 uher. zl.

Působení františkánů v Těšíně ale nemělo dlouhého trvání, neboť již ve 40. letech 16. století dochází k sekularizaci jejich majetků. Tento proces byl až do nedávné doby zahalen mnohými nejasnostmi. Teprve studie Janusze Spyry ukázala na základě narativních pramenů, jak k tomu došlo. Podstatné informace nám přináší dílo „Chronika Fratrum Minorum de observantia Provinciae Bohemiae“, které bylo sepisováno několika autory v 16. století; jde tedy o pramen relativně věrohodný. Zde se můžeme dočíst o tom, že dne 17. května 1542, po náhlé smrti guardiána Antonína a Pirnise, zůstal v Těšíně pouze jeden mnich, kterého knížecí úředník rozkázal odvézt do Bytomi, opolsko-ratibořského města nedaleko hranic s Polským královstvím. Budova kláštera, jeho vybavení, hospodářské zázemí, fundace a další věci, jež patřily františkánům byly zabaveny.⁸¹¹ Další z františkánských kronikářů Bernard Sannig navíc dodává, že si kníže přivlastnil dosti cenné liturgické knihy a spisy.

Zdá se, že více než tři roky zůstal klášter zcela opuštěný a bez využití. Teprve v prosinci 1545 se Václav III. Adam rozhodl, aby „[...] klášter bosácký před městem našim Těšíněm u brány fryštátské [...] chudým lidem a špitáli těšínskému k dobrému a užitečnému [...] přišel [...] kostel s ornáty ornáty a všemi klínyty, s[e] stavením i zahradami k tomu náležitými [...]“.⁸¹²

wieku na śląskiej prowincji. In: Stolárová, L. – Vlnas, V. (edd.): Slezsko – země koruny české. Historie a kultura 1300-1740. Praha 2009 (v tisku). Děkuji autorovi za laskavé poskytnutí rukopisu. Pokud nebude uvedeno jinak, vycházím z této precizní studie.

⁸¹¹ „[...] Anno Domini 1542 feria secunda post Dominica Quasi modo geniti in loco n[ost]ro Teschinen. post subitaneam mortem V. P. Antonii a Pirnis Guardiani, alter Fr. eius (erant tamen [?] duo ibidem pro loco deputati) post aliquot dies praeter ejus voluntatem, a loco praefato per Capitaneum illis Ducis in curru ad locum Bithumien. perductus, Monasterium et omnes ejus Suppellectilem, una cum eleemosyna copiosa in suum prophanum transtulerunt usum, Nobisque etiam obnixe rogantibus libros chorales reddere detrectaverunt. Sicq. inopinate loco nostro ibidem, et rebus domesticis fraudati sumus [...]“. Cit. podle SPYRY, Janusz: Zapomniany klasztor.

⁸¹² LT V., č. 508.

Spyra se zamýšlel také nad tím, kdo dal příkaz k odsunu posledního mnicha z kláštera. Zda to byl Jan z Pernštejna či mladý kníže Václav. Dle jeho argumentace, to mohl být těšínský Piastovec, neboť se již v této době částečně podílel na správě knížectví, i když formálně jim pořád zůstával českomoravský magnát. Připomeňme si jen známá fakta z předchozích kapitol – Pernštejn si v roce 1543 přál, aby svou doménu kníže spravoval samostatně, protože mu začínaly docházet finance na provoz a udržování těšínského dvora; jeho zdravotní stav se radikálně zhoršil a nedovoľoval mu podnikat delší cesty; v roce 1542 obdržel Václav od krále Ferdinanda privilegium na svobodnou držbu Těšínska; půjčoval si nemalé částky od měšťanů i šlechty; samostatně již vystupoval jako suverénní aristokrat např. při účasti na svatbě polského krále v Krakově v r. 1543 a tak bychom mohli pokračovat dále. Navíc Pernštejn neměl potřebu zasahovat do církevních záležitostí knížectví, a nejspíše mu nijak zvlášť na osudech zdejších františkánů nezáleželo. Vždyť šlo pouze o jednoho jediného mnicha! Podstatnější v tomto případě byly ale majetky, které se dostaly do centra pozornosti permanentně zadluženého knížete. Jistě jeho neustále prázdné pokladnici přišly vhod blíže nespecifikované „klínoty“, nějaká ta hotovost a vzácné staré tisky i rukopisy z knihovny.

Posledním církevním řádem na Těšínsku, se kterým měl kníže dlouholeté spory, byli **benediktini** sídlící v Orlové, vsi z fryštátského panství. Tento nejstarší mnišský řád začal své působení v Těšínském knížectví již ve 13. století.⁸¹³ V době vzniku opactví ke klášteru náleželo několik vesnic, jmenovitě Orlová, Doubrava, Vrbice, Chotěbuz, Záblatí, Lazy a Poruba, a také krčmy v Orlové,

⁸¹³ Z četných studií a monografií věnujících se benediktinům v Orlové výběrově uvádím: BIERMANN, Gottlieb: *Das ehemalige Benediktinerstift Orlau im Teschnischen*. Programm des k. k. Evangelischen Gymnasiums in Teschen am Schlusse des Schuljahres 1862, s. 3 – 28; KASPERLIK VON TESCHENFELD, Matthias: *Säcularisation*; POPIOŁEK, Franciszek: *Orłowa i Ostrawa Polska. Zarys ich dziejów*. Cieszyn 1915; ADAMUS, Alois: *K dějinám benediktinského opatství v Orlové*. Opava 1923; TÝŽ: *Z dějin Orlové*. Kroměříž 1926; BAKALA, Jaroslav: *Z nejstarších dějin Orlové*. In: Plaček, V. (ed.): *Orlová 1223-1973. Historie a současnost města*. Ostrava 1973, s. 9 – 27; BAKALA, Jaroslav – SCHWARZ, František: *Orlau. Benediktinerkloster*. Jahrbuch der schlesischen Friedrich-Wilhelms-Universität zu Breslau 36 – 37, 1995-1996, s. 37 – 46.

Polské Ostravě, Žukově a Těrlicku.⁸¹⁴ Patronátní právo nad zdejším řádem drželi benediktini z Týnce (p. Tyniec) nedaleko Krakova. Do týnecké kongregace patřilo ještě opactví v Starych Trokách a čtyři expozitury: v Staniątkach, Kościelnej Wsi, Uniejowie a Tuchowie.⁸¹⁵

Majetková držba orlovského kláštera se začala měnit na přelomu 15. a 16. století. V roce 1496 byla odprodána opatem Janem ze Skawiny ves Vrbice Petru Osinskému z Žitné a na Heřmanicích,⁸¹⁶ o několik let později Ondřejem Gniamdem ze Zaběřova (opatem v letech 1511-1526)⁸¹⁷ krčma v Orlové Pavlu Horlanovi a do zástavy dal i ves Záblatí, jejíž výnosy si koupil v roce 1527 Jan Sedlický z Choltic.⁸¹⁸ Ekonomická situace benediktinů nebyla v tomto období zrovna v nejlepším stavu. Opat Ondřej se pokusil alespoň rozšířit stavbou nové klášterní budovy zázemí mnichů v Orlové. Vrůstajícímu zadlužení se ale nedalo zabránit, a proto byl opat Vincent Baranovský z Baranova nucen prodat celou ves Záblatí a získané peníze použít na umoření části finančních pohledávek, které měl u ratibořské kapituly. Listinu potvrdil na zámku v Těšíně r. 1532 svou pečeti Jan z Pernštejna.⁸¹⁹

I když narůstání dluhů a neuspokojivá hospodářská situace orlovských benediktinů přidělovaly starosti novému opatovi Michalu Pielszovi (1542-1560),⁸²⁰ jenž přišel, tak jak bylo v předchozích obdobích zvykem, z mateřského kláštera v Týnci, jistě nemohl tušit, co na něj chystá mladý kníže. Ten hned ně-

⁸¹⁴ BAKALA, Jaroslav: *Z nejstarších dějin*, s. 18 – 19; BAKALA, Jaroslav – SCHWARZ, František: *Orlau*, s. 42; nejnověji WÓJCIK, Marek L.: *Piastowie górnośląscy a opactwo tynieckie w średniowieczu*. In: Derwich, M. – Pobóg-Lenartowicz, A. (edd.): *Klasztor w państwie średniowiecznym i nowożytnym. Opera ad historiam monasticam spectantia I. Colloquia 5*. Wrocław – Opole – Warszawa 2005, s. 65 – 91, zde s. 73.

⁸¹⁵ Viz GRONOWSKI, Tomasz Michał: *Zwyczajny klasztor, zwyczajni mnisi. Wspólnota tyniecka w średniowieczu*. Kraków 2007.

⁸¹⁶ Viz *LT IV.*, č. 340. Opis také v MZA Brno, G 11 SFM, sign. 110.

⁸¹⁷ GRONOWSKI, Tomasz Michał: *Zwyczajny klasztor*, s. 276.

⁸¹⁸ *LT V.*, č. 453.

⁸¹⁹ *LT V.*, č. 474 (chybná datace).

⁸²⁰ BAKALA, Jaroslav – SCHWARZ, František: *Orlau*, s. 45; GRONOWSKI, Tomasz Michał: *Zwyczajny klasztor*, s. 276.

kolik týdnů po převzetí vlády začal vyvíjet proti mnichům v Orlové politiku prosazovanou také vůči těšínským žebravým řádům, ale tentokráte s mnohem větší razancí a nasazením.⁸²¹ V polovině roku 1545 dokonce nechal vyhnat opata a zabral hmotné i nehmotné klášterní majetky. Nezvyklý postup byl trnem v oku týneckého představeného, jenž neváhal a ihned si na počínání těšínského knížete ztěžoval na krakovském královském dvoře. Zikmund I. Starý se samozřejmě snažil bránit zájmy katolické církve, a proto apeloval na jednání Václava III. Adama u habsburského panovníka.⁸²² Ten knížete obratem v listu z 19. října 1545 ostře pokáral a upozornil na to, aby konflikt s benediktiny nevedl ke zhoršení vztahů s Polským královstvím.⁸²³ Václav na tuto výzvu ovšem nereagoval, což podnítilo polského krále k napsání dalšího listu Ferdinandovi, který se snažil obě strany uklidnit. S knížetem Václavem o této záležitosti hovořil v polovině září na Pražském hradě, kdy byl pozván králem k procesu s bratry Šliky, a tedy věděl o skutečnosti, že patronátní právo nad benediktiny v Orlové mají představení týneckého kláštera, kteří většinou ze svých řad vyberou opata, jenž je následně potvrzen a investován vratislavským biskupem. V tomto duchu také koncipoval odpověď Zikmundovi, kterého nabádal o zdrženlivější postoj k celé záležitosti a k nepodnikání žádných odvetných opatření vůči knížeti, neboť se klášter nenachází na území polské královské koruny.⁸²⁴ Naopak Václav III. Adam má dodržet toto výsostné opatovo právo a „[...] dopustil, aby on, jakž dotčeno opata jiného hodného a zachovalého na místo toho, kterýž jest od tebe v klášteře Orlovském ssazen, usadil a podal a vesnice i to, což jsi psanému klášteru orlovskému (jakž sme zpraveni) odjíti dal, zase navrátil, aby to již od starodávna témuž klášteru

⁸²¹ Nutno zdůraznit, že předchozí bádání neznalo tento postup knížete proti benediktinům prosazovaný již od r. 1545. Sekularizace majetků se všeobecně klade až do r. 1560, resp. 1561. Srov. BIERMANN, Gottlieb: *Das ehemalige Benediktinerstift Orlau*, s. 19 – 20; KASPERLIK VON TESCHENFELD, Matthias: *Säcularisation*, s. 92 – 93; ADAMUS, Alois: *Z dějin Orlové*, s. 43 – 44; BAKALA, Jaroslav – SCHWARZ, František: *Orlau*, s. 43.

⁸²² NA Praha, RG, kn. č. 34, f. 142^r - v. Srov. ediční přílohu č. 6.

⁸²³ NA Praha, RG, kn. č. 34, f. 143^v. Edice č. 7.

⁸²⁴ NA Praha, RG, kn. č. 34, f. 160^r - v. Edice č. 8.

nadáno jest a přísluší, odcizováno nebylo, než při témž klášteře pro rozmnožení služby a chvoály Boží zuostalo [...]“, psal z Vídně Ferdinand I. knížeti.⁸²⁵

Přes všechna napomenutí kníže nebyl ochoten ani jednoho krále poslechnout. Orlovského opata sice dosadil zpět na jeho místo, ale nechtěl se vzdát pozemkových majetků, které včlenil do fryštátského panství. Z dochované korespondence nevíme přesné názvy zabavených lokalit – kolem poloviny století dominikáni drželi Orlovou, Lazy, Porubu, Polskou Lutyni, Rychvald a část Žermanic,⁸²⁶ tedy docela homogenní území o rozloze přibližně 42 km² s hustou sítí výnosných rybníků a úrodných polností.⁸²⁷ Za necelý rok proto opět Zikmund I. Starý žádá českého panovníka, aby kníže navrátil klášteru zabavené vsi a dále nezasahoval do jejich majetků.⁸²⁸ Zdá se, že pod silným nátlakem polského i českého krále musel Václav ustoupit a odevzdat klášteru blíže nspecifikované vsi, neboť nám tato problematika z pramenů na nějaký čas zcela mizí.

V korespondenci s císařem se ale projevil další problém ze strany těšínského knížete. Od poloviny roku 1545 totiž odmítal odvádět plat na fundaci ratibořské kapitule, kterou zde založili jeho předkové.⁸²⁹ Totožná záležitost byla řešena o tři roky později, kdy Habsburk knížeti napsal: „[...] *zpravuje nás táž kapitula, že se jim až posavad ty zadrželí platové nevydali. Biskup vratislavský tolikéž nám oznámil, že jest tebe nejednú k témuž napomenul, což jest nám do tebe s nemalým podivením i proti mysli, kdež nechtíc my tomu, aby psaní a rozkazové naši spravedliví pruochoodu svého míti neměli. Platové náležití od tebe a poddaných tvých se zadržovali, a duochovní pod tím, a zvláště dotčená kapitula, hynouti kostel k spuštění i oboření přijíti, služba Boží umenšena býti měla. Protož poroučíme, přístně přikazujíc, a tak ko-*

⁸²⁵ NA Praha, RG, kn. č. 34, f. 160^v – 161^r (3. prosince 1545, Vídeň). Edice č. 9.

⁸²⁶ BAKALA, Jaroslav: *Z nejstarších dějin*, s. 24; BAKALA, Jaroslav – SCHWARZ, František: *Orlau*, s. 42.

⁸²⁷ KUHN, Walter (ed.): *Vier oberschlesische Urbare*, s. 93*; ŽÁČEK, Rudolf: *K edici urbáře*, s. 193 – 206.

⁸²⁸ NA Praha, RG, kn. č. 36, f. 297^v – 298^r (8. listopadu 1546, Praha).

⁸²⁹ NA Praha, RG, kn. č. 33, f. 164^v – 165^r (3. října 1545, Praha).

nečně míti ráčíme, aby hned, jakž tobě toto psaní naše duojde, beze všech dalších vejmluo a odtahuov tejž kapitule, což ji jest koli víc platu od tebe i od poddaných tvých zadržáno bez umenšení vydáti a zaplatiti rozkázal, i potom každého času, což jim vydávati náleží, spravoval, a dále o to žaloby naše nedopustil [...]“.⁸³⁰ Na jednání knížete a jeho špatnou platební morálku upozornil Ferdinand také vřatislavského biskupa Baltazara z Promnic.⁸³¹

Dne 22. února 1560 zemřel opat kláštera Narození p. Marie v Orlové Michal Pielsz⁸³² a na jeho místo byl z Týnce dosazen Ondřej Burzyński. Podle některých pramenů měl tento opat z kazatelny slovně napadat osobu knížete Václava III. Adama, což jej rozlítlo natolik, že dal nepohodlného benediktina z kláštera vyhnat a opět zabavil majetky jejich řádu. O více než 130 let zaznamenal těšínský zemský hejtman Rudolf Sobek z Kornic zprávu, podle které kníže nařídil, aby se jeho dvorní maršálek postaral o vypuzení ostatních mnichů z kláštera. Dle této pověsti měl vysoký dvorský úředník opít osazenstvo kláštera a poté je vyvést mimo území Těšínska. Někteří z mnichů se ale praktikám hejtmána bránili a posléze byli na útěku zastřeleni.⁸³³ O násilnostech proti benediktinům na počátku 60. let 16. století nemáme další prameny, které by výše popsané události potvrdily či dementovaly. Předpokládat ovšem můžeme, že odsun zbylých mnichů se neobešel bez použití donucovacích prostředků, které ani knížeti nebyly cizí, jak jsme mohli vidět v předchozích kapitolách. K majetkům fryštátského panství tak byly připojeny vesnice Orlová, Lazy, Poruba, Pol-

⁸³⁰ NA Praha, RG, kn. č. 41, f. 153^r – 153^v. Edice č. 18.

⁸³¹ NA Praha, RG, kn. č. 43, f. 257^r (21. srpna 1548, Vídeň).

⁸³² Nejnovější přehled orlovských opatů uvádí datum smrti 22. února 1561. Jde nejspíše o tiskovou chybu. GRONOWSKI, Tomasz Michał: *Zwyczajny klasztor*, s. 276. Srov. ADAMUS, Alois: *Z dějin Orlové*, s. 39; BAKALA, Jaroslav – SCHWARZ, František: *Orlau*, s. 45.

⁸³³ KASPERLIK VON TESCHENFELD, Matthias: *Säcularisation*, s. 92 – 93; ADAMUS, Alois: *Z dějin Orlové*, s. 43 – 44; SLÁMA, František: *Dějiny Těšínska*, s. 76 – 77. F. Sláma zprávu hraběte Sobka z r. 1697 zpracoval také do románové podoby pod názvem „*Mnichové orlovští*“. Viz SLÁMA, František: *Z naší minulosti*. Spisy D^{ra} Fr. Slámy II. Olomouc 1925, s. 72 – 83.

ská Lutyně, Rychvald a menší část Žermanic, čímž se rázem toto patrimonium těšínských knížat zvětšilo o třetinu.⁸³⁴

Stejně jako ve 40. letech se do sporu vložil polský král, který poslal svého vyslance do Těšína, aby přiměl knížete k navrácení majetků orlovským mni-
chův.⁸³⁵ Samozřejmě se Václav III. Adamem snadně nabytého území nehodlal
zříci a žádost Zikmunda II. Augusta odmítl. Jagellonec a jeho orátor Martin
Kromerius se proto obrátili na císaře Ferdinanda, jenž v několika listech těšin-
skému knížeti tlumočil přání týneckého opata i polského krále o obnovení be-
nediktinu v Orlové.⁸³⁶ Václav císaři odpověděl, že se nemíní podřizovat rozka-
zům polského panovníka, ani jeho církevním hodnostářům, neboť je
suverénním správcem knížectví, na jehož území se nachází klášter, a že uzná
práva zdejších benediktinů až poté, co se prokáží nároky týneckých opatů na
dosazování orlovských představených.⁸³⁷ Takováto argumentace knížete byla
pouze diplomatickou hrou, kterou se snažil získat více času. Sám jistě dobře
věděl, že nároky týneckého kláštera jsou oprávněné a víceméně nezpochybni-
telné. Od poloviny století se ale výrazně změnila náboženská situace v Horním
Slezsku a zejména na Těšínsku, kde mnohé farnosti již obývali evangeličtí pas-
toři a diakoni.⁸³⁸ Nebylo tedy snahou Václava III. Adama trpět na svém území
katolickou mnišskou komunitu, která navíc kritizuje jeho chování a postoje.
Důležitým aspektem celého sporu byly jistě pozemkové majetky. Podle o něko-
lik později sepsaného urbáře (r. 1571) žilo na zabraných územích celkem 139
osedlých, kteří přinášeli každoročně do knížecí pokladny několik stovek zlatých

⁸³⁴ KUHN, Walter (ed.): *Vier oberschlesische Urbare*, s. 93*.

⁸³⁵ KASPERLIK VON TESCHENFELD, Matthias: *Säcularisation*, s. 93.

⁸³⁶ ADAMUS, Alois: *Z dějin Orlové*, s. 50 (24. ledna 1561); NA Praha, RG, kn. č. 71, f. 221^v (18. března 1562, Praha).

⁸³⁷ KASPERLIK VON TESCHENFELD, Matthias: *Säcularisation*, s. 93 (22. února 1562).

⁸³⁸ Právě od počátku 60. let 16. století se v pramenech začínáme stále častěji setkávat s evange-
lickými duchovními – srov. tab. č. 5.

a odevzdávali nezanedbatelné množství naturálií (slepíc, vajec, příze, obilí ad.). Navíc se v Orlové a Rychvaldě nacházely panské dvory oceněné na 700 zl.⁸³⁹

Benediktini z Týnce se ale svých nároků nehodlali jen tak vzdát a opakovaně žádali polský královský dvůr, aby se jejich zájmů zastal. Ještě na sklonku roku 1567 Maxmilián nařizoval knížeti, ať mu ihned pošle vyjádření ke klášteru v Orlové, neboť se o celou záležitost intenzivně zabývá orátor polského panovníka.⁸⁴⁰ Poslední, i když marný pokus o obnovu, nacházíme v pramenech v srpnu 1574, kdy se prodávaly majetky bývalého kláštera za účelem umoření dluhů po knížeti Fridrichu Kazimírovi (†1571). Týnecký opat Ondřej Brzechwa z Wrzacej (1573-1593)⁸⁴¹ si byl moc dobře vědom skutečnosti, že když dojde k prodeji bývalých benediktinských pozemků, bude velmi problematické je znovu získat od nových nabyvatelů z řad místní šlechty zpět. Proto opětovně žádal Maxmiliánova vyslance v Krakově Ondřeje Dudiće, nám dobře známého císařova polského zpravodaje, aby se pokusil v této věci intervenovat u panovníka, který by snad mohl přimět knížete Václava k restituci majetků benediktinů v Orlové.⁸⁴² Opatovy požadavky nebyly akceptovány a tak došlo k prodeji jednotlivých vsí. Orlovou a Lazy koupil Václav Cigán ze Slupska, Porubu a Doubravu Kašpar Vlček z Dobré Zemice a na Hlučíně, Polskou Lutyni a část Dětmarovic Václav Bruntálský z Vrbna a poslední z nich, Rychvald, Bernard

⁸³⁹ KUHN, Walter (ed.): *Vier oberschlesische Urbare*, s. 150 – 151, 157 – 168; ŽAČEK, Rudolf: *K edici urbáře*, s. 193 – 207.

⁸⁴⁰ Dne 12. prosince 1567 císař Václavu III. Adamovi z Vídně napsal: „[...] V paměti jmíti ráčíme, žeť jsme již dvoje psaní naše c[ísařské] učiniti a porúčiti ráčili, aby nám zprávu svú na suplikaci orátora krále polského, Jeho lásky, z strany kláštera orlovského v Knížet[stvi] těšinském ležícího, na kterýž se opat týnecký z kr[álovství] polského, podací jmíti práva učinil, však až posavad' toho se jest (což jest do tebe, že tak sám [?] na poručení naše c[ísařské] dlouho prodléováš, s nemalým podivením) od tebe nestalo a dotčený orátor krále polského, Jeho lásky, nás o té věci starati nepřestává. Protož ještě poručíme, aby neprodléovaje podle předešlé[ho] poručení našeho taková zprávu tvou nám i s dotčenú suplikaci odeslati nepomíjel, jináče učiníce [...]“. NA Praha, Morava, inv. č. 1140, f. 1r; srov. ediční přílohu č. 53.

⁸⁴¹ GRONOWSKI, Tomasz Michał: *Zwyczajny klasztor*, s. 295.

⁸⁴² NA Praha, Morava, inv. č. 2054.

Barský z Baště.⁸⁴³ Podle zcela nepodložených zpráv dal právě Bernard Barský postavit nový renesanční zámek a kostel sv. Anny v Rychvaldě ze stavebního materiálu, jenž pocházel z rozebrané budovy konventu benediktinů v Orlové.⁸⁴⁴ Doba vzniku světské i církevní stavby (1575-1577, resp. před r. 1595) by tomu odpovídala, ale bližší objasnění by prokázal pouze řádný průzkum obou památek.

Během prvních 15 let vlády Václava III. Adama, kdy se kníže Adam intenzivně snažil do své držby získat majetky orlovských benediktinů a nezdráhal se použít všech možných nástrojů své moci, zažívali zdejší mniši nejhorší období v dějinách tohoto řádu na území Těšínského knížectví. Jak ale vidíme, dlouho se kníže z benediktinských majetků netěšil, neboť jej finanční situace dohnala k nucenému odprodeji nejen celého fryštátského panství, do něhož nyní šest klášterních vsí náleželo, ale i většiny knížecích patrimonii.

Výše jsme si stručně představili osudy tří mnišských řádů na Těšínsku v době kolem poloviny 16. století. Všechny spojuje stejný osud – v relativně krátkém čase došlo jak k likvidaci jejich komunity, tak i hmotných a nehmotných majetků. Poprvé kníže k sekularizaci přistoupil po převzetí správy knížectví od Jana z Pernštejna v květnu 1545. Během šesti měsíců tohoto roku, v období června až prosince, zabral a postupně prodal či rozdál majetky fran-tiškáňů a dominikánů v Těšíně. V polovině roku 1545 dal také příkaz k vyhnání orlovského opata a zabavení benediktinských statků. Naskýtá se proto otázka, proč tak učinil zrovna v tomto období? Odpověď můžeme nejspíše hledat ve velmi složité finanční situaci, ve které se mladý kníže se svou rodinou ocitl právě těsně po převzetí vlády. Jak již víme, začali na něj naléhat věřitelé z řad šlechty i měšťanstva, bývalý poručník netrpělivě čekal na výplatu dlužné po-

⁸⁴³ KASPERLIK VON TESCHENFELD, Matthias: *Säcularisation*, s. 94; ADAMUS, Alois: *Z dějin Orlové*, s. 52.

⁸⁴⁴ BENATZKY, Jindřich: *Kostel sv. Anny v Rychvaldě*. Těšínsko 35, 1992, č. 3, s. 7 – 11.

hledávky⁸⁴⁵ a bylo také potřeba si zavázat dvorské i zemské úředníky ke službě novému pánovi četnými dary.⁸⁴⁶ Vyprázdněné pokladně přišly zajisté vhod příjmy z pozemkových majetků klášterů; sám kníže se nezdráhal doplnit mobiliář svého zámku o klenoty z františkánských komnat, ani rozšířit sbírku starých tisků a rukopisů v knihovních regálech těšínské rezidence. Tyto motivace k jeho činům nebyly v tomto období ničím neobvyklým, zásahy vůči církevním institucím a jejich majetkům jsou mezi aristokracií ze zemí Koruny české v předbělohorském období celkem častým jevem, jak jednoduchou cestou přijít k nemalé finanční hotovosti a rozšířit i pozemkovou držbu.⁸⁴⁷ Počinání knížete Václava III. Adama je ale přece jenom ve slezském prostoru svou intenzitou nevídané; vždyť ostatní slezská knížata z obavy před habsburským panovníkem většinou na svém území katolické kongregace tolerovala a nedovolovala si zasáhnout do jejich majetků.⁸⁴⁸ Přesto si myslím, že nelze spojovat postoje těšínského knížete vůči klášterům v Těšíně a Orlové se změnou jeho konfesijní orientace, tak jak to doposavad historikové ve svých studiích činili.⁸⁴⁹ Ta, dle mého názoru, přišla až o několik let později, i když přímé doklady o konverzi nám schází.

⁸⁴⁵ Srov. kapitolu IV. c) Finanční problémy a důsledky zadlužení.

⁸⁴⁶ Srov. kapitolu IV. b) K úloze a postavení zemských úředníků.

⁸⁴⁷ Tyto tendence se uplatňovaly o dob husitské revoluce, kdy došlo k velkým majetkovým přesunům, které s jistým zpožděním našly uplatnění i v pozdějším období. Srov. MAŤA, Petr: *Svět*, s. 124 - 125.

⁸⁴⁸ Např. CONRADS, Norbert: *Książęta i stany. Historia Śląska (1469-1740)*. Warszawa 2005, s. 73.

⁸⁴⁹ Srov. literaturu citovanou v úvodu této kapitoly.

V. c)

KNÍŽE „HLAVOU“ CÍRKVE

Při pohledu do výše uvedené tabulky č. 5,⁸⁵⁰ kde jsou k jednotlivým lokalitám vypsáni z pramenů známí evangeličtí pastoři, je zřejmá skutečnost, že se luterská víra plně v Těšínském knížectví prosadila na přelomu 50. a 60. let 16. století. Toto bylo spojeno zejména s konverzí knížete Václava III. Adama, kterou sice nemáme v archiváliích přesně doloženou, ale můžeme předpokládat, že k ní došlo kolem roku 1555.⁸⁵¹ Co vedlo knížete k tomuto kroku? Dá se pro těšínského Piastovce použít typologie představená vídeňským historikem Thomasem Winkelbauerem, který (i když nutno říci pro pozdější období přelomu 16. a 17. století) motivace jednotlivců ke konverzi rozdělil víceméně do dvou skupin na: a) konverze z vnějších, tedy především kariérních důvodů; b) konverze z vnitřních, tedy osobních či teologických pohnutek.⁸⁵² Pokud bychom hledali odpovědi pro každý z bodů, mohly by vypadat následovně: a) pro konverzi z vnějších, kariérních příčin neměl Václav III. Adam v podstatě důvod, neboť jak jsme si ukázali v kapitole věnující se politickým aktivitám,⁸⁵³ na vysoké úřednické posty dosáhnout nemohl a ve vysoké diplomacii konfesní orientace ještě nehrála tak významnou roli jako o několik desetiletí později. Důležitější motivací k vnější konverzi mohla být touha osamostatnit sebe a své poddané žijící na dědičném území od správní struktury katolické církve a od nutnosti odvádět církevní daň ratibořské kapitule, což byl pro knížete

⁸⁵⁰ Viz s. ?????

⁸⁵¹ PETER, Anton: *Teschen. Ein historisch-topographisches Bild*. Teschen 1878, s. 102.

⁸⁵² WINKELBAUER, Thomas: *Konfese a konverze. Šlechtické proměny vyznání v českých a rakouských zemích od sklonku 16. do poloviny 17. století*. Český časopis historický 98, 2000, s. 476 – 540; Týž: *Konvertita*. In: Bůžek, V. – Král, P. (edd.): *Člověk českého raného novověku. Každodenní život* 28. Praha 2007, s. 275 – 296, zde zejména s. 282.

⁸⁵³ Srov. kapitolu III. b) a c).

v počátcích samostatné vlády nepřekonatelný problém.⁸⁵⁴ Za vnější příčinu považovali někteří badatelé také druhý sňatek Václava III. Adama se saskou kněžnou Sidonií Kateřinou,⁸⁵⁵ jež byla vychována v ortodoxním evangelickém prostředí. Konverzi by v tomto případě bylo nutno posunout až za rok 1567.

Podstatně hůře se nacházejí argumenty pro možnou vnitřní příčinu konverze knížete Václava III. Adama. Snad jej ovlivnila okolnost, že mezi svět-skými slezskými knížaty zůstával jediný v táboře katolíků. Lehnicko-břežští Piastovci, minsterberští Poděbradové i krnovští Hohenzollernové přestoupili k luterské víře již na přelomu 20. a 30. let 16. století.⁸⁵⁶ Vnitřní pohnutky a duševní rozpoložení osobnosti knížete bohužel neznáme, a těžko kdy znát budeme. Proto se na tomto místě spokojíme s konstatováním, že ke konverzi pravděpodobně došlo někdy ve druhé polovině 50. let.

V této době se na těšínském dvoře objevuje zpovědník knížete jménem Jan (Johann), který byl svému pánovi neustále nablízku a patřil tak do užšího okruhu osob, jež jej denně obklopovaly. Dále máme v pramenech doloženého jistého Jiřího Wolfa původem z braniborského Stworkowa, který přišel do Těšína nejspíše se dvorem kněžny Sidonie Kateřiny. Kníže získal k Wolfovi velkou důvěru a oporou se mu stal i při posledních okamžicích pozemské poutě, kdy se svému zpovědníkovi na smrtelném loži vyznal z hříchů.⁸⁵⁷ Jako kaplan a zpovědník několika těšínským Piastovců sloužil v letech 1580-1598 Jan Agricola. Na zámku ve Fryštátě se pohybovali ve společnosti knížete Fridricha Kazimíra Martin Zenkfrei (1564-1565) a Jakub Preiss, oba původem z Dolního Slezska, odkud se etablovalo hned několik na Těšínsku působících pastorů.⁸⁵⁸ Bylo to dáno i množstvím zde fungujících lyceí (Břeh, Lehnice, Goldberg, Zhořelec

⁸⁵⁴ NA Praha, RG, kn. č. 33, f. 164^v – 165^r; kn. č. 41, f. 153^r – 153^v; kn. č. 43, f. 257^r.

⁸⁵⁵ Např. PANIC, Idzi: *Sytuacja religijna*, s. 17 – 18.

⁸⁵⁶ FUKALA, Radek: *Slezská reformace*, s. 248; TÝŽ: *Poděbradové*, s. 171.

⁸⁵⁷ Srov. zprávu o smrti Václava III. Adama editovanou v příloze č. 58.

⁸⁵⁸ Srov. tab. č. 5.

ad.), na kterých získali potřebné vzdělání a ordinaci opravňující k výkonu pastorské služby.⁸⁵⁹ Těšínským knížatům na jejich dvůr posílal osvědčené kazatele především Jiří II. Břežský (*1523-†1586),⁸⁶⁰ který byl jedním z nejhorlivějších podporovatelů Lutherova učení ve Slezsku.⁸⁶¹

Na městských i venkovských farách nacházíme od konce 50. let 16. století zejména pastory z Bílska, Dolního Slezska (Olešnice, Svídnice, Břeh), ale i z Moravy (Litovel, Prostějov, Uherské Hradiště) a Čech (Zámorsk, Pardubice). Někteří z kazatelů přicházeli také z Horních Uher (Kremnica), které se postupem doby staly lůňní nových evangelických pastorů a diakonů.⁸⁶²

Živelný rozvoj reformačního hnutí na Těšínsku prosazovaný knížetem shora v duchu zásady přijaté říšskými knížaty r. 1555 na sněmu v Augsburku – „*Ubi unus dominus, ibi una sit religio/Kde je jeden pán, tam ať je jedno náboženství*“ nebo také jinými slovy „*Cuius regio, eius et religio/Čí je země, toho je i náboženství*“ – bylo nutno legislativně upravit. Proti prosazování tzv. augsburského náboženského míru ve Slezsku byl habsburský panovník Ferdinand I., neboť se obával oslabení svého vlivu na církevní záležitosti v těchto končinách zemí Koruny české. Dle jeho mínění, neměla knížata ani ostatní pozemková vrchnost právo rozhodovat o konfesní orientaci svých poddaných, to příslušeno pouze panovníkovi, jako dědičnému vládci všech slezských území.⁸⁶³ Ani sama vrchnost mnohdy neužívala na svých panstvích dominantního postavení v této sféře vlivu. Přesto zcela nevyjasněné byly otázky kolem organizační struktury a liturgických praktik nově vznikajícího náboženství, a proto se některá slezská knížata rozhodla sepsat základní příručky. Tato církevní zřízení vznikla nejprve

⁸⁵⁹ SOFFNER, Johannes: *Ein Brieger Ordinationsregister aus der Zeit von 1564-1573*. Zeitschrift des Vereins für Geschichte und Alterthum Schlesiens 30, 1896, s. 231 – 249.

⁸⁶⁰ KASPERLIK VON TESCHENFELD, Matthias: *Friedrich Kasimir*, s. 74; KUHN, Walter: *Die evangelischen Pastoren*, s. 241.

⁸⁶¹ FUKALA, Radek: *Slezská reformace*, s. 253.

⁸⁶² KUHN, Walter: *Die evangelischen Pastoren*, s. 234 – 267.

⁸⁶³ Více viz WAŚ, Gabriela: *Akta prawne dotyczące wolności religijnych protestantów śląskich i ich znaczenie polityczne dla Śląska*. Sobótka 55, 2000, s. 373 – 405, zde s. 379.

pro panství Jiřího Braniborsko-Ansbašského (r. 1523), Lehnicko-Břežské knížectví (r. 1535 a 1542), město Vratislav (r. 1550) ad.⁸⁶⁴

Pro Těšínské knížectví byly v 16. století vydány takovéto řády dva.⁸⁶⁵ První, nazvaný „*Řád církevní, kterak se při službě Boží a ceremoniích církevních v církvi křesťanskéj Knížectví těšínského v městech a ve vseh kazatelé a učitelé slova Božího zachovati mají*“, vytvořil na popud knížete Václava III. Adama nám blíže neznámý teolog, který hned v úvodu obhajuje právo vrchnosti zasahovat do církevních záležitostí na svém území. Církevní zřízení z r. 1568 částečně vychází z podobného řádu vydaného r. 1542 pro panství Fridricha II. Lehnicko-Břežského. Skládá se z devíti kapitol, které jsou následně stručně rozvedeny:⁸⁶⁶

- I. O křtu svatým
- II. O zpovědi
- III. O svátosti oltářní
- IV. Aby všechna zaklínání neb svěcení totiž křtu, pokrmí bylin, vody, soli a k těm věcem podobných složeno bylo
- V. Aby žádný ke stavu manželskému potorzen nebyl, leč proe na kazatedlnici třikrát vyhlášen bude
- VI. Které slavnosti mají držáne býti
- VII. Aby neužitečné ceremonie při mši složené byly
- VIII. O ceremoniích přes celý rok
- IX. O pohřbu neb pochování mrtvých těl

Novelizace se řád dočkal již roku 1584, kdy se kněžna Sidonie Kateřina zasloužila o to, aby byl doplněn o školské záležitosti.⁸⁶⁷ Jeho znění je podrobnější, obsahuje čtyři nové články (dva na začátku a dva na konci):

⁸⁶⁴ FUKALA, Radek: *Slezská reformace*, s. 248; WEBER, Matthias: *Das Verhältnis Schlesiens zum Alten Reich in der frühen Neuzeit*. Forschungen zur schlesischen Geschichte 1. Köln – Weimar – Wien 1992, s. 372 – 373.

⁸⁶⁵ Popis a rozbor uveden v WANTUŁA, Andrzej: *Die älteste Teschener Kirchenordnung*. Jahrbuch für die Geschichte des Protestantismus in Österreich 77, 1961, s. 119 – 127; SPRATEK, Daniel: *Právní aspekty luterské reformace na Těšínsku*. Slezský sborník 102, 2004, s. 1 – 22.

⁸⁶⁶ Edice viz WANTUŁA, Andrzej: *Porządek kościelny*, s. 161 – 178.

⁸⁶⁷ Stejně jako jeho předchůdce se dochoval pouze v opise. Editován v SKALSKÝ, Gustav Adolf: *Die evangelischen Kirchenordnungen Oesterreichs. Die evangelische Kirchenordnung für Teschen vom Jahre 1584*. Jahrbuch der Gesellschaft für die Geschichte des Protestantismus in Oesterreich 22, 1901, s. 5 – 17; WANTUŁA, Andrzej: *Porządek kościelny*, s. 179 – 192.

- I. *Von Pfarherrn, Kirchen undt Schuldiener*
- II. *Von Wahl der Predicanten undt Kirchen Diener*
- III. *Von der Tauff*
- IV. *Von der Beicht*
- V. *Vom Sacrament deß Alttaß*
- VI. *Von Weihungen*
- VII. *Von Trewen der Eheleütte*
- VIII. *Von Einleitung der Kinderbetterin*
- IX. *Welche fest man haltten soll*
- X. *Waß bey der Maß abzueschaffen sey*
- XI. *Von Ceremonien deß gantzen Jahres*
- XII. *Wie man die Begrebnüß verricht und die Funera christlicher weise bestettigen soll*
- XIII. *Gottes Kasten*
- XIV. *Visitation Schuele*

Podle církevních zřízení a zvyklostí evangelických náboženských komunit byl v jejich hierarchii nejvýše zeměpán, na Těšínsku představovaný v této době piastovskými knížaty. Hovoří se tedy o tzv. „nejvyšším biskupovi“ (*summus episcopus*), který měl ve svých rukou moc zákonodárnou/legislativní.⁸⁶⁸ Kníže Václav III. Adam se tak rázem stal nejvyšším svrchovaným církevním představitelem na Těšínsku, jenž byl podřízen pouze konzistoři v dolnoslezském Břehu. Evangelické duchovenstvo v knížectví zastupoval děkan a kolegium farářů označované jako konzistoř. Vedle konzistoře existoval další ústřední orgán – konvent, což byl sjezd všeho duchovenstva z knížectví, jemuž nejspíše předsedal děkan.

V pramenech se poprvé z funkcí děkana Těšínského knížectví setkáváme v roce 1557, kdy je zmiňován jistý Jan. V této listině mu, jeho manželce a dětem potvrzuje kníže Václav držbu zahrady a polnosti ve vsi Svibici nedaleko Těšína.⁸⁶⁹ Děkan Jan se snažil rozšířit příjmy pro těšínskou faru, a proto od Petra

⁸⁶⁸ SPRATEK, Daniel: *Právní aspekty*, s. 10 – 13.

⁸⁶⁹ *LT VI.*, č. 545.

Karvinského z Karviné a na Velkých Kunčicích koupil roční plat za 70 uher. zl.⁸⁷⁰ Nižší církevní správa byla dělená na jednotlivé farnosti.

Vyhlášením církevního zřízení v roce 1568 kníže legalizoval postavení evangelické církve na Těšínsku, a dokončil tak tímto proces přechodu svého dominia na nové náboženství. Do jednotlivých farností se snažil dosadit luterské pastory. Tato snaha probíhala nejspíše bezproblémově na komorních panstvím. Potíže nastaly při úsilí obsadit fary na alodních majetcích šlechty. Pramená základna nám bohužel tuto problematiku nedovoluje zkoumat komplexněji; máme doložen pouze jeden případ z roku 1570, kdy se Václav pokusil na faru v Hradci (p. Grodziec) dosadit evangelického pastora. Proti tomu ihned vystoupil probošt brněnského kostela Jan Grodecký z Brodu, pozdější olomoucký biskup, argumentující tím, že je fara v dědičné držbě jeho bratra Ondřeje a tudíž nemá kníže právo rozhodovat o osobě zdejšího faráře. Spor se dostal až na stůl kancléře Vratislava z Pernštejna, mocného podporovatele katolické církve,⁸⁷¹ který svého švagra Václava III. Adama v jednom dopise nabádá: „[...] pane švagře muoj zvláště milý, zdraví a všeho dobrého věrně Va[ší] m[ilosti] přeji a sluozbu svú vzkazují. Kněz Jan Grodecký, obojího práva doktor a probošt kostela brněnského, mně j[est] v známost uvedl, kterak by fary grodecké, (kteríž byste nyní od katolické správy odtrhnouti a jiného vyznání než katolického kněžímú pod správu uvésti chtějí ráčili) on a bratr jeho dědičný kolátorové byli, prosíce mne k té vši k[rálovské] m[il]o[s]ti (abych se za knězem Petrem, farářem grodeckým, aby při těž faře zanechán [?] a zuostaven bejti mohl) přimluovil [...]. A tak se k Vaší [mil]o[s]ti s túž milou prosbou a za té přátelsky žádám, poněvadž jest psaná fara, vždycky v kolátorství a správě katolické byla, že jí Vaše [mil]o[s]t, jakožto dobrý křesťan, z tohož kolátorství a správy vyvozovati, nýbrž nad tím, aby v to správa zuostala, a ta stará křesťanská víra raději

⁸⁷⁰ LT VI., č. 581.

⁸⁷¹ PÁNEK, Jaroslav: *Biskup a kancléř (Stanislav Pavlovský a Vratislav z Pernštejna 1579-1582 a jejich úloha v počátcích rekatolizace Moravy)*. Časopis Matice moravské 113, 1994, s. 35 – 47; Týž: *Politika, náboženství a každodennost nejvyššího kancléře Vratislava z Pernštejna*. In: Vorel, P. (ed.): *Pernštejnové v českých dějinách. Sborník příspěvků z konference konané 8. – 9. 9. 1993 v Pardubicích*. Pardubice 1995, s. 185 – 199.

se rozmáhala, než umenšovala, ochrannú ruku držeti a dotčeného kněze Petra na ní zanechati a zostaviti ráčíte. On, kněz pán, na modlitbách svých bude povinen Vaší m[il]o[s]ti to připomínati a já se toho také Vaší [mil]o[s]ti vším dobrým přátelstvom chci odměniti, a jistě rád, vykonáním toho, ráčíte dobrý křesťanský skutek vykonati [...].⁸⁷²

⁸⁷² SOA Litoměřice, pobočka Žitenice, LRRRA, sign. B 168, f. 120^r – 121^v; edice viz JEŽ, Radim: *Těšínská Piastovci*, s. 167 – 169, č. 22.

VI.
K FESTIVITÁM NA DVORECH A V ŽIVOTECH
TĚŠÍNSKÝCH KNÍŽAT

*„Urozený pane, pane příteli náš zvláště milý. Přáli bychom Vám zdraví,
při něm jiného všeho dobrého. Náš zvláště milej pane příteli, oznamujem Vám,
že sme z vuoli Pána Boha všemohúciho a s radou jeho mi[l]o[s]ti královské
na Lehnici v stav svatého manželství s osvícenú kněžnu a pannu, pannu Kateřinu, z Boží mi[l]o[s]ti
v Slézi kněžnu lehnickú, dvacátého vosmého dne měsíce prasince [28. 12. 1563] vstoupili, čehož sme
se nenadáli sami, aby se to tak náhle sběhnúti mělo,
z čehož jeho svaté Božské mi[l]o[s]ti bud' čest a chvála. I poněvadž sme se na tom s pány a přáteli
našimi snesli, že bohdá přínos na Těšín v provodní neděli, totiž devátého dne měsíce dubna nejprv
příščeho [9. 4. 1564], a i slyšení s Kašparem Vlčkem o Bílsko
hned po přínosu býti má, za to Vás přátelsky žádáme, že na vejš psanej den se [s] paní manželkú
Vaší a s kým Vám libo ná[m] ku poctivosti na Těšín přijedete a nám takového
svatebního veselí vykonati s jinejmi pány přáteli pomůžete a podle nás proti tomuž Vlčkovi,
jakž vejš dotčeno, státi a nám v tom radni a pomocni budete.
V čemž my Vám to zas všelijakejm dobrým a příjemným přátelstvím odplacovati budeme moci, učí-
níme to rádi. S tím se Vám na všem dobře míti vinšuje[m] [...].“*

FRIDRICH KAZIMÍR VÁCLAVOVI Z LUDANIC, 30. LEDNA 1564, FRYŠTÁT⁸⁷³

⁸⁷³ Podle pap. originálu uloženého v SOA Třeboň, CR – registratura, z Ludanic, sign. 113a, kar-
ton 101. Úplné znění viz příloha č. 50.

VI. a)
SVATEBNÍ HOSTINY, PŘÍNOSY, KŘTINY A POHŘBY
TĚŠÍNSKÝCH KNÍŽAT RENESANČNÍHO VĚKU

Svatební veselí, přínosy manželek do sídla svého muže, křtiny novorozeňat a smuteční hostiny po pohřbu aristokrata představovaly nejdůležitější okamžiky v životech nejvyšší šlechty v raném novověku.⁸⁷⁴ Jinak tomu nebylo ani v případě těšínských Piastovců renesančního věku. Tyto důležité chvíle se nám ale v pramenech promítly ve velmi omezeném množství. Potřebné archivní materiály ke zkoumání těchto festivit – účty, korespondence, deníky, zápisy kronikářů, svatební smlouvy, testamenty, inventáře a korespondence – se zachovaly v tak torzovitém stavu,⁸⁷⁵ který bohužel nedovoluje podrobnější analýzu. Proto se na tomto místě omezíme na sledování pouze vybraných slavností, jež jsou alespoň částečně v pramenech zachyceny.

Těšínský zámek byl v 16. století místem konání hned několika významných, pro další osudy rodu dalo by se říci klíčových, svatebních hostin. Mezi ně počítejme svatby pořádané v letech 1518, 1540, 1567, 1586 a 1595. Manželské svazky těšínských knížat nebyly uzavírány pouze v Těšíně, např. Fridrich Kazimír se ženil na sklonku roku 1563 v sídle lehnických knížat, odkud pocházela jeho nastávající. Lehnice byla také místem sňatku jedné z dcer Václava III. Adama Marie Sidonie s Fridrichem IV., který se konal v lednu roku 1587.

Důležitým rozhodnutím předcházejícím svatbě byl výběr partnera či partnerky. Sňatkové strategie těšínských knížat 16. století byly samozřejmě ovlivněny starostmi o zajištění biologické kontinuity rodu. Nesnadné rozhodová-

⁸⁷⁴ Srov. KRÁL, Pavel: *Křtiny, svatby a pohřby. K vzájemné reflexi panovnických a šlechtických přechodových rituálů ve druhé polovině 16. a první polovině 17. století*. In: Bůžek, V. – Král, P. (edd.): *Šlechta v habsburské monarchii a císařský dvůr (1526-1740)* (= OH 10). České Budějovice 2003, s. 439 – 456, zde uvedena další literatura k tématu.

⁸⁷⁵ Srov. kap. II. b).

ní měl na svých bedrech kníže Kazimír II. Jeho jediný žijící syn Václav se měl stát nadějí pro další pokračování této větve slezských Piastovců. S ohledem na své politické a ekonomické postavení se Kazimír II. rozhodl pro mocný braniborský rod Hohenzollernů a svého syna Václava oženil se sestrou Jiřího Braniborsko-Ansbašského Annou. Nezbytnou součástí dohodnuté svatby se stalo její právní potvrzení, které následně chránilo její postavení a hmotné zabezpečení.⁸⁷⁶ Hohenzollernští bratři se zavázali necelých pět měsíců před svatbou, že své sestře dají věno ve výši 10 000 rýnských zl.⁸⁷⁷ Dle tehdejších právních zvyklostí měl naopak manžel, resp. manželova rodina, snoubence přiznat tzv. obvěnění, což byla finanční hotovost nebo svobodný pozemkový majetek, který ji měl zabezpečit po případné manželově smrti.⁸⁷⁸ Právně byla výše stanovena na 2,5 násobek věna. V manželské smlouvě mezi mladým těšínským Piastovcem a Annou Braniborsko-Ansbašská litera zákona nebyla zcela naplněna, neboť výše obvěnění byla pouze 20 000 rýnských zl., tedy dvojnásobek věna. To mohlo být způsobeno vyšším věkem novomanželky než jejího nadcházejícího, neboť Anně v době sňatku bylo již 29 let a naopak Václavovi nejspíše pouhých 22.⁸⁷⁹ Výše dvojnásobku věna se obvykla prisuzovala ženám, jež nevstupovaly do manželství poprvé.⁸⁸⁰ Částku 20 000 zlatých kníže pojistil na statcích těšínského panství.⁸⁸¹

⁸⁷⁶ HOLÝ, Martin: *Šlechtické sňatky v českých zemích v letech 1550 až 1650*. Historická demografie 27, 2003, s. 5 – 35, zde s. 22.

⁸⁷⁷ JEŽ, Radim (ed.): *Urbář*, s. 109.

⁸⁷⁸ Srov. BRANDL, Vincenc: *Právní postavení ženského pohlaví v Čechách*. (Příspěvek k sociální historii české). Právník 9, 1870, s. 757 – 778, zde s. 764; KOZÁKOVÁ, Anděla: *Právní postavení ženy v českém právu zemském*. Praha 1926, s. 24 – 25. Nejnověji HOLÝ, Martin: *Šlechtické sňatky*, s. 22; TÝŽ: „Čehož sem také při ní, panně šlechtičně, aby mě za manžela sobě oblíbila, vyhledávati neobmeškával.“ *Sňatky české a moravské šlechty na prahu novověku (1500-1620)*. In: Halířová, M. (ed.): *Oznamuje se láskám našim... aneb svatby a svatební zvyky v českých zemích v průběhu staletí*. Sborník z konference konané 13.-14. září 2007 ve Východočeském muzeu v Pardubicích. Pardubice 2007, s. 7 – 18, zde s. 13.

⁸⁷⁹ JASIŃSKI, Kazimierz: *Rodowód III.*, s. 193.

⁸⁸⁰ KOZÁKOVÁ, Anděla: *Právní postavení ženy*, s. 25; VOREL, Petr: *Aristokratické svatby v Čechách a na Moravě v 16. století jako prostředek společenské komunikace a stavovské diplomacie*. In: Bůžek, V. –

Necelých pět měsíců po zpečetění svatební smlouvy se v sídle piastovských knížat konala po dlouhé době opět svatba. Na poslední týden listopadu roku 1518 se zde sjela aristokracie ze všech koutů zemí Koruny české, Polska, a vzhledem k původu nevěsty také z německé říše, aby svou účastí vzdala hold novomanželům. Předsvatební přípravy byly velmi náročné hned z několika důvodů. Kníže musel zajistit dostatek jídla a pití na hostinu,⁸⁸² nákladného reprezentativního ošacení, pomocného personálu do kuchyně, ke svatební tabuli a komnat těšínské rezidence. Permanentně zadluženého knížete takováto velkolepá událost stála nemálo peněz, a proto si musel znovu půjčit. Jedním z prostředků, jak získat peníze, bylo vypsat mimořádnou berni. Kníže Kazimír II. se svým synem tak učinili těsně před svatbou na počátku listopadu.⁸⁸³ Bližší podrobnosti nám bohužel o této svatbě schází; nevíme, kdo se jí účastnil, jak početné byly doprovody urozených osob, ani kolik dnů se slavilo.

O něco více informací máme o svatbě vnuka knížete Kazimíra II. Podle svatební smlouvy z roku 1528 mělo dojít ke spojení těšínských Piastovců s českomoravským rodem Pernštejnů. Dohoda stanovila výši věna v té době na obvyklé výši 5 000 kop grošů českých;⁸⁸⁴ obvěnění pak 2,5krát vyšší – 12 500 kop gr.⁸⁸⁵ Nebylo ani ničím zvláštním, že Kazimír II. spolu s Janem z Pernštejna uzavřeli smlouvu v době, kdy zde jmenovaným snoubencům byly pouhé čtyři roky. V dokumentu není stanoveno přesné datum sňatku. K němu se přistoupí-

Král, P. (edd.): *Slavnosti a zábavy na dvorech a v rezidenčních městech raného novověku* (= OH 8). České Budějovice 2000, s. 191 – 206, zde s. 201; HOLÝ, Martin: *Šlechtické sňatky*, s. 23.

⁸⁸¹ JEŽ, Radim (ed.): *Urbář*, s. 117 – 118.

⁸⁸² Rozboj výdajů na slavnost tohoto typu na počátku raného novověku uveden v HRDLIČKA, Josef: *Slavnostní stolování na aristokratickém dvoře v raném novověku*. In: Bůžek, V. – Král, P. (edd.): *Slavnosti a zábavy na dvorech a v rezidenčních městech raného novověku*. Opera Historica 8. České Budějovice 2000, s. 293 – 314.

⁸⁸³ *LT IV.*, č. 413 (4. listopadu 1518, Těšín).

⁸⁸⁴ Taková suma byla běžná i u nejbohatších českých šlechticů; např. Adam II. z Hradce ji zapsal své sestřenci Kateřině při sňatku s Ladislavem Berkou z Dubé. HOLÝ, Martin: *Šlechtické sňatky*, s. 23.

⁸⁸⁵ JEŽ, Radim: *Manželské soužití*, s. 4.

la hned po patnáctých narozeninách snoubenky, což byl věk obecně považován za vhodný k uzavření manželství. Vycházelo se z faktu, že mladá dívka je již pohlavně vyspělá, a tedy připravená plodit potomky.⁸⁸⁶ Za vhodné termíny k pořádání svatebního veselí v nabitém církevním roce byly přednostně považovány poslední dny předcházející postnímu období. Šlo většinou o konec listopadu a o měsíc únor, ve kterém se slavil masopust. Právě ten byl šlechtickou společností nejvyhledávanějším časem pro svatbu. I těšínská Piastovci jej, jak dále uvidíme, upřednostňovali.

Pro Jana z Pernštejna jistě nebylo jednoduché uspořádat hostinu v sídle těšínských knížat, protože zde pobýval velmi málo a nemohl tak dohlédnout na přípravu tak důležité události. Nejspíše již v září 1539⁸⁸⁷ předal instrukce nejvyšším zemským úředníkům, aby se postarali o bezproblémovou přípravu celé akce. Poručník dorazil do Těšína až na počátku února 1540,⁸⁸⁸ kdy již bezpochyby muselo být všechno dokonale nachystáno nejen na těšínském zámku, ale i v měšťanských domech, které posloužily pro ubytování několika desítek hostů a jejich doprovodů (sluhové starající se o koně, komorníci ad.).

Každý aristokrat si přál, aby se jeho svatby účastnil samotný král, popřípadě někdo z královské rodiny (královna či princové). Proto také Václav III. Adam oslovil Ferdinanda, který se ale z důvodu časového zaneprázdnění v listu z konce ledna knížeti omluvil. Král měl totiž v tomto období naplánovanou cestu na sněm do flanderského Gentu, kde projednával možnosti financování vojenské výpravy proti Turkům.⁸⁸⁹ Panovník, jako i v jiných případech, kdy jej

⁸⁸⁶ VOREL, Petr: *Aristokratické svatby*, s. 198; HOLÝ, Martin: *Šlechtické sňatky*, s. 15.

⁸⁸⁷ Jeho pobyt máme doložen 15. září v Těšíně a 22. září na zámku ve Frýdku. Srov. JEŽ, Radim: *Správa Těšínského knížectví*, s. 261, příloha č. 14; *LT V.*, č. 491; PRASEK, Vincenc (ed.): *Zpráva o muzeu*, s. 50, č. 20; PINDUR, David (ed.): *Listiny k dějinám Bruzovic ve fondech Státního archivu v Cieszyně*. Těšínsko 47, 2004, č. 4, s. 11, č. 5. Viz také tab. č. 1.

⁸⁸⁸ JEŽ, Radim: *Manželské soužití*, s. 4.

⁸⁸⁹ V Gentu je jeho pobyt doložen ve dnech 3. března až 30. dubna. NA Praha, RG, kn. č. 23, f. 38^r – 55^r.

zvali mnozí přední aristokraté, využil služeb některého ze svých dvořanů.⁸⁹⁰ Do Těšína poslal Ladislava Popela z Lobkovic a na Chlumci (†1584), pozdějšího prezidenta apelačního soudu a nejvyšší hofmistra,⁸⁹¹ s malým darem.⁸⁹² Podobně na pozvání reagoval olomoucký biskup Stanislav Thurzo, který místo sebe vypravil Štefana Bruntálského z Vrbna. I on měl za úkol předat manželskému páru drobnou pozornost.⁸⁹³ Nejběžnějšími dary bývaly různé šperky (prsteny, řetízky, náušnice), nádobí všeho druhu, stříbrné či pozlacené stolní soupravy.⁸⁹⁴ Většinou se takovéto předměty objednávaly speciálně pro tomto účel, ale mnohdy šlechtic poslal, zrovna co měl na svém sídle, jak to také dokumentuje králova poznámka z listu knížeti: „[...] *tu nynější poctu, poněvadž sme nic hodnějšího tak náhle objednat nemohli, vděčně od nás přijmi [...]*“.

Na svatbu, která se konala těsně před 10. únorem 1540, nepřijelo mnoho pozvaných hostů, což Jana z Pernštejna mírně rozčílilo. Odmítnout pozvání předního aristokrata a politika ze zemí Koruny české na jim pořádané veselí nebylo obvyklé. Možnou příčinu neúčasti předních šlechticů vyjádřil v jednom dopise olomoucký biskup, jenž také reaguje na samotný průběh svatby: „[...] *Toho Vám věrně přejeme a jsme tím velmi potěšeni, že Vám milý pán Bůh ráčil dáti toto veselí syna a dcery Vaší při Vaše[m] zdraví snesitedlném vesele a poctivě spraviti a dokonati a že bez nedostatku dosti všeho bylo, pán Bůh z toho buď pochválen. A jakož sobě to obtížíje[te], že mnoho pánův znamenitých a dobrých lidí z Království českého, kteříž se strojiti tu také svými osobami býti nebyli i nepochybně o tom, že by to byli všeci rádi Vám k poctivosti učinili, ale museli snad s králem, jeho [milos]tí, zadržáni býti, poněvadž jeho [mil]o[s]t ráčil se tak kvapně z Království českého hnúti neb sjéti pány, o které jsme slyšeli, že jměli tu konečně býti, jsau Vaší dobří a upřímní přátelé, pak taková beze-*

⁸⁹⁰ VOREL, Petr: *Aristokratické svatby*, s. 201 – 202; HOLÝ, Martin: *Šlechtické sňatky*, s. 28.

⁸⁹¹ Úřad zastával v letech 1548-1570, resp. 1570-1584. Viz PALACKÝ, František: *Přehled nejvyšších důstojníků a úředníků*. In: Charvát, J. (ed. a doplnil): *Dílo Františka Palackého*. Praha 1941, s. 321 – 417, zde s. 367 a 369.

⁸⁹² NA Praha, RG, kn. č. 20, f. 238^r; úplná edice viz příloha č. 2.

⁸⁹³ ZA Opava, pob. Olomouc, Arcibiskupství Olomouc, inv. 39, f. 12^v. Ediční příloha č. 3.

⁸⁹⁴ HOLÝ, Martin: *Šlechtické sňatky*, s. 27.

lstnost jmá jináče rozvážená býti, než-li planá výmluva [...]”.⁸⁹⁵ Z českých pánů nemohl chybět dobrý Pernštejnův přítel a jeho zeť Jindřich starší ze Švamberka.⁸⁹⁶ Z Thurzova dopisu se zdá, že hostina proběhla v pořádku a bez komplikací. Snad ani úporná dna Pernštejna v tomto čase tak nesužovala, jak mu to ostatně i biskup přál.⁸⁹⁷ Těšínský poručník se ve Slezsku dlouho nezdržel. Vyřídil nějakou agendu na zámku, potvrdil pár listin⁸⁹⁸ a zase odjel přes Frýdek na svá moravská sídla.⁸⁹⁹

Prvorozený syn knížete Václava III. Adama si jedinečné svatební okamžiky prožil na lehnickém zámku. Zde také Fridrich Kazimír prožil část svého dětství.⁹⁰⁰ Prostředí dvorů dolnoslezských Piastovců jej výrazným způsobem ovlivnilo, což se projevilo později zejména v jeho životním stylu. V Lehnici se již jako dítě potkal se svou budoucí manželkou Kateřinou, dcerou Fridricha III. (1520-1570) a Kateřiny Meklenburské (†1538). Zda šlo o svazek uzavíraný z „lásky“ nebo z „rozumu“, nelze zcela rozhodnout, ale pozdější manželovo chování naznačuje pro první variantu.⁹⁰¹ Lehničtí Piastovci byli proslulí nákladností a přepychem, s jakým pořádali festivity na svých dvorech.⁹⁰² I v případě svatby těšínského knížete s jednadvacetiletou Kateřinou nic neponechali náhodě a připravili hostinu, která uchvátila nejednoho účastníka. Finanční náklady zčásti pokryla k tomuto účelu speciálně vyhlášená berně (Ehegeld) povolená na zem-

⁸⁹⁵ ZA Opava, pob. Olomouc, Arcibiskupství Olomouc, inv. 39, f. 15^r – 16^r (17. února 1540, Kroměříž).

⁸⁹⁶ SEDLÁČEK, August: *Hrady, zámky a tvrze Království českého I. Chrudimsko*. Praha 1882, s. 45.

⁸⁹⁷ 11. února, tedy již po svatbě, psal biskup Janovi: „[...] *Tej naděje ku pánu Buohu jsme, že na svým zdraví polepšení máte, a že jste to veselí dcery Vaší a novej kněžny pěkně vykonali. Pán Bůh ráč jim oběma, knížeti i manželce jeho, zdraví a šťastí popříti na dlúhé časy [...]”*. ZA Opava, pob. Olomouc, Arcibiskupství Olomouc, inv. 39, f. 12^v.

⁸⁹⁸ LT V., č. 493; AČ XX., s. 443 – 444, č. 418 – obě edice uvádějí chybnou dataci; POPIOLEK, Franciszek (ed.): *Materiały do dziejów miast w Księstwie Cieszyńskim*. Sprawozdanie dyrekcji polskiego gimnazium prywatnego w Cieszynie 12, 1907, s. 3 – 40, zde s. 18 – 19, č. 10.

⁸⁹⁹ AČ XX., s. 444 – 445, č. 419 (17. února 1540, Prostějov).

⁹⁰⁰ Nejnověji viz JEŽ, Radim: *Těšínský kníže Fridrich Kazimír*, s. 138.

⁹⁰¹ Srov. kap. VII. b).

⁹⁰² MALECZYŃSKA, Ewa: *Życie codzienne Śląska w dobie odrodzenia*. Warszawa 1973, s. 51 – 52; HELBIG, K. G.: *Eine fürstliche Ehe des 16ten Jahrhunderts*. ZVGS 4, 1862, s. 160 – 169.

ském sněmu lehnickými stavy a dávky z vyšenkovaného piva. Do pokladny Fridricha III. putovalo 12 000 zl., s čímž se kníže nespokojil a po stavech žádal ještě dalších 7 000 zl., které mu ovšem přiznány nebyly.⁹⁰³

Zajímavou zprávu o svatbě si do svého deníku poznamenal přímý účastník Hans von Schweinichen. Ocitujme si na tomto místě jeho poznámky: „[...] 28. prosince tohoto roku [28. 12. 1563] se slečna Kateřina, vévodkyně lehnická, provdala za vévodu Kazimíra Těšínského. V době svatby, která se konala v Lehnici, sem přijel i římský císař král Maxmilián. Jsa ustrojen jako páže do sametového kabátce, který se tehdy nosil, musel jsem vypomoci s vykonáváním číšnické služby. Vzpomínám si také, že slečna Kateřina byla ráno ve své židli odnesena svými od stolu; cestou potkali Baltazaru Axleben, členku fraucimoru,⁹⁰⁴ jež se čerstvě před 14-ti dny provdala a vyvídala od hofmistryně, co je se slečnou. Hofmistryně jí odpověděla, jak se to má s nevěstami. Nato Axleben odpověděla tak, že jsem to sám zaslechl: „Och, milá paní, poprvé se mi tak stalo také; nijak to ovšem nebude škodit budoucímu sňatku; až si na to zvyknete, nebudete se na to již vůbec ptát.“ Takto tedy mladá paní utěšovala slečnu. Poté, co jsme se zúčastnili tohoto slavnostního setkání císaře, knížat a pánů, přičemž tento slavnostní rej trval po celé dva týdny, jsme se s panem otcem vrátili domů, kde jsem se znovu plně věnoval psaní, čtení a pěstování jiných šlechtických a ušlechtilých ctností, ve kterých jsem byl svými rodiči vychován [...]“.⁹⁰⁵ Těžko říci, co je myšleno

⁹⁰³ PTAČ, Marian Józef: *Chronologia zgromadzeń stanowych księstwa legnickiego (1311-1741)*. AUW 2144, Prawo 264, 1999, s. 57 – 103, zde s. 76.

⁹⁰⁴ V prameni označovaná jako „eine Spiegelin“.

⁹⁰⁵ „[...] Am 28. Dezember dieses Jahres [28. 12. 1563] hat Fräulein Katharina, Herzogin zu Liegnitz, den Herzog Casimir von Teschen geheiratet. Die Hochzeit ist zu Liegnitz gewesen, und zur selben Zeit ist auch der Römische Kaiser, König Maximilian, in Liegnitz angekommen. Habe als Edelknabe in einem Sammetröcklein, wie sie zur selbigen Zeit bräulichlich waren, aufwarten helfen müssen. Hierbei erinnere ich mich noch, daß man Fräulein Katharina des Morgens vom Tisch in einem Stuhl wegtrug; dabei begegnete dem Fräulein die Balthasar Axleben, eine Spiegelin, welche vor vierzehn Tagen geheiratet hatte und die Hofmeisterin fragte, was dem Fräulein sei. Die Hofmeisterin gibt ihr zu verstehen, wie es mit Bräuten zugeht. Da spricht die Axleben, daß ich es hören konnte: „O, gnädiges Fräulein, es war mir das erste Mal auch also; es wird der Ehe nichts schaden; wann Ihr es gewohnt werdet, so werdet Ihr nichts danach fragen.“ Also ward das gute Fräulein von der jungen Frau getröstet. Nach Verrichtung solcher Zusammenkunft von Kaiser, Fürsten und Herren, wobei die Gasterei über vierzehn Tage währete, bin ich mit meinem Herrn Vater wieder heimgezogen und habe mich des Schreibens, Lesens und anderer adeligen Tugenden, in denen mich meine Eltern erzogen, beflissen [...]“.

Cit. podle GRIEGER, Friedrich

pasáží o odnesení kněžny od stolu posazené přitom na židli a následný komentář členky jejího fraucimoru. Zda Kateřinu zmohla svatební hostina či nezvyklá tíha okamžiku, ve kterém se ocitla, dnes jen těžko zjistíme. Zajímavé je také svědectví o účasti krále Maxmiliána. Habsburk spojil příjemné s užitečným a z Vratislavi, kde mu o vánočních svátcích 1563 holdovala slezská knížata a stavové,⁹⁰⁶ se vydal v doprovodu 150 jezdců na veselí těšínského knížete do Lehnice. Pocty hostit na svatbě představitele panovnického domu se nedostalo jen tak každému,⁹⁰⁷ a ještě o několik let později kronikáři zaznamenali událost o právu prvního tance čerstvě zvoleného budoucího panovníka s manželkou těšínského Piastovce.⁹⁰⁸ Podle některých zcela nepodložených pramenů se svatby účastnilo kolem 2 000 šlechticů různého stavu a původu.⁹⁰⁹ Tento počet se nezdá nijak nereálný, vždyť hostiny v Jindřichově Hradci v roce 1574, kdy se ženíl Adam II. z Hradce s Kateřinou z Montfortu, hodovalo u 153 stolů 1 836 hostí.⁹¹⁰ Během svatební hostiny, která se podle Schweinichena konala dva týdny, probíhaly na nádvoří a v okolí lehnického zámku po několik dní rytířské turnaje.⁹¹¹ Hned na druhý den 29. prosince byli novomanželé svědky ještě jedné veselé události – křtu dcery Jindřicha XI. Emílie.⁹¹² Lehnický kníže využil situace a hostí přítomných na svatbě k tomu, aby uvedl již svou třetí dceru do křesťanské společnosti. Tímto krokem ušetřil nemalé výdaje za případnou další hostinu.

(ed.): *Das abenteuerliche Leben*, s. 14 – 15; srov. OESTERLEY, Hermann (ed.): *Denkwürdigkeiten*, s. 18 – 19.

⁹⁰⁶ GRÜNHAGEN, Colmar.: *Geschichte Schlesiens*, s. 97.

⁹⁰⁷ HOLÝ, Martin: *Šlechtické sňatky*, s. 28.

⁹⁰⁸ KASPERLIK VON TESCHENFELD, Matthias: *Friedrich Kasimir*, s. 63.

⁹⁰⁹ SLÁMA, František: *Dějiny Těšínska*, s. 79.

⁹¹⁰ Viz LEDVINKA, Václav: *Šlechtická svatba v Praze roku 1579 (k charakteru aristokratických slavností české renesance)*. Documenta Pragensia XII. Pražské slavnosti a Velké výstavy. Sborník příspěvků z konferencí Archivu hlavního města Prahy 1989 a 1991. Praha 1995, s. 105 – 113, zde s. 107.

⁹¹¹ O tomto oblíbeném doprovodném programu šlechtických festivit píše Jiří II. Břežský v několika listech Fridrichu Kazimírovi. Srov. úryvky z nich publikované v KASPERLIK VON TESCHENFELD, Matthias: *Friedrich Kasimir*, s. 63 – 64.

⁹¹² BUSCHING, Johann Gustav – KUNISCH, Johann Gustav (edd.): *Jahrbücher*, s. 37.

Po nepovedeném manželství Václava III. Adama s Marií z Pernštejna, která zemřela v druhé polovině roku 1566, se kníže rozhodl opět oženit. Jeho nastávající pocházela ze sasko-lauenburského knížecího rodu,⁹¹³ jenž byl pokrevně spřízněn s dánskou a švédskou královskou dynastií. Jednání o nadcházející svatbě kníže zahájil v dubnu 1567, kdy byl na u Jiřího II. v Břehu, kde se zrovna svěřila zcela nová hrobka pro zdejší knížata.⁹¹⁴ Svatební smlouva byla potvrzena v malém saském městečku Geyer 20. července 1567 za účasti kurfiřta Augusta a lehnického knížete Jindřicha XI. Kněžna Sidonie Kateřina měla dostat od svého otce Františka věno ve výši 10 000 rýnských zlatých a od těšínského knížete obvěnění 20 000 rýnských zl., pojištěných podobně jako ve smlouvě s Marií z Pernštejna na statcích těšínského panství (výslovně se jmenuje město Těšín a městečko Jablunkov).⁹¹⁵ V dokumentu bylo stanoveno také přesné datum svatby. August Saský se s knížetem Václavem dohodl na termínu 23. listo-

⁹¹³ WŁOCHOWICZ, Barbara: *Sydonia Katarzyna*, s. 86 – 87.

⁹¹⁴ BUSCHING, Johann Gustav – KUNISCH, Johann Gustav (edd.): *Jahrbücher*, s. 51.

⁹¹⁵ „[...] Unnd ist hierneben ferner abgeredett, das der hochgeborne Furst herr Franz Herzog vonn Sachsen etc. Als der Vater dem Freulin Acht tausent goldt gulden, oder zehen tausent gulden munz gemeiner landt wehrunge an getter unnerbohwnen gangboren thalern sambt gewörllich Furstlich geschmulich, Kleidern, Kleinoten, und Poraphernalien, wi im hause Lawenburgkh mit Ausstattung der Freulin alzeit der gebrauch gehalten, und solche Acht tausent gold gulden, oder zehen tausent gulden Munz uff Lreum Regum inn der Stadt Preßlaw erlog, sol und wiel, unnd sol Freulin Katharina auf Ires herrn Vatter Cosen zu Zeit der hennfartt bis gegen Teschen (aldo auch also balt die hochzeitliche freude unnd ehelich beilager zuglaich geschern soll) grandtworttet wordenn. Day kegen sol obgenante Herzog Wenceslaw zu Teschen, genanter unser freuntlich lieben Muhmen Freulin Catharinen Sechzehen tausent gulden od[er] 20 000 gulden munz gemeiner lander wehrung, an gutter grober ganghaffter munz zu widerlegung und des Morgens wan sie ehelichen beigeschlaffenn ist, zwei tausent gulden jezt gemelter wehrung zu Morgengabe geben. Und es mit solcher Morgengabe also gehalten werde das Ire L[iebe] dieselbigen bei lebendigenn leibe, oder an Irer L[iebe] todtbette, oder wann auch wie, wehme. Oder wohm Irer L[iebe] eben sein wirdt, vorschaffen od[er] vorgeben einige, unnd sollen Irer L[iebe] bemelte Sechzehen tausent golt gulden werderlegung, darzu auch die zweitausent gulden Morgengabe, sambt einem ehrlich Furstlichen aus, als auf dem Schloß, Stadt, und Ambt Teschen, und was in solchem Ambt, diese Iren Furstlichen wirddums istz haben sol, an Nuzungen mangeln wurde, das di obgmelten Summen nicht ertragen möchte, auf andern Iren hausern und Ambtere, dorauste wol hab hafft, und sicher sein möege nach notturft vor sich und Ire Erben vorwiesen, vorwiedumbt, und vorschrieben werden. Also das sie, so es wie hernach folget zuföellen Khömbt, Iren Furstlichen Saz standt unnd wesen, und Ir von zehen gulden einen nach anzahl der sechzehenn tausent goltgulden heirats guet widerlegung, des gleichen der zwei tausent gulden, Morgengabe wol gehalten möege [...]“. NA Praha, HNL, inv. č. 1425, sign. L 92/4/13b, karton 550.

padu.⁹¹⁶ Dejme nyní opět slovo Hansi Schweinichenovi, který jako patnáctiletý mladík doprovázel svého otce napříč celým Slezskem do rezidenčního města těšínských knížat a do deníku si o svatbě Václava III. Adama se Sidonií Kateřinou poznamenal tyto věty: „[...] Roku 1567, kdy jsem se vrátil domů ze školy v Golbergu⁹¹⁷, jak jsem se již výše zmínil, se konala svatba starého vévody Václava Těšínského, který se oženil s dcerou vévody Františka z Lauenburgu, jež pocházela ze Saska. Ke slavnostnímu dovršení svatby manželským spojením⁹¹⁸ došlo v době kolem sv. Martina v Těšíně. Jelikož vévoda těšínský požádal vévodu Jindřicha, aby tam vyslal mého otce k zařízení svatby a stal se pak vrchním maršálkem, nechal se k tomu otec přemluvit a vydal se do Těšína. Spolu se svým příbuzným Zikmundem Schweinichenem z Prinsnigu jsme se coby mladíci také přidali a každý jsme měli dva koně. Já jsem potom čekal na otce, který se zdržoval a byl ubytován v jednom měšťanském domě. Zde si otec vážili a on vše také správně zařídil; jak přijetí nevěsty, které vyjelo vstříc skoro 200 koní, tak všechny proslovy, slova díky, předávání dárku a ostatní akce proběhly náležitě. Vévodu Františka, otce nevěsty, doprovázelo více než 100 mohutných koní, jenž se skvěly krásou, vévoda Jindřich přijel s více než 150 mohutnými koňmi ozdobenými žlutými chocholy, rovněž ostatní muži na svých koních jen leskem zářili. Osmidenní svatba byla tedy ukončena k veliké spokojenosti a radosti; mému otci však přinesla i nemalou námahu a mnohé úsilí. Když pak osmého dne po svatbě opouštěl Těšín, obdržel darem 30 tolarů jako náhradu za náklady a snahu, rovněž mu byl věnován pohár o ceně 28 tolarů, který vévodovi uctivě darovalo město Krnov při příležitosti svatby. Mého pana otce však skoro až do posledních dnů trpce trápilo, že se kvůli tak zanedbatelné odměně vystavil

⁹¹⁶ Dosavadní bádání se nemohlo shodnout na přesném datu svatby. V literatuře se uvádí 23. nebo 25. listopad. Srov. JASIŃSKI, Kazimierz: *Rodowód III.*, s. 198; WŁOCHOWICZ, Barbara: *Sydonia Katarzyna*, s. 89; GOJNICZEK, Waclaw: „*Missiwa*“ biskupów ołomunieckich jako źródło do dziejów i genealogii Piastów cieszyńskich z XVI wieku. In: Barciak, A. (ed.): *Piastowie śląscy w kulturze i europejskich dziejach*. Katowice 2007, s. 396 – 408, zde s. 403 – 404.

⁹¹⁷ Goldberg (p. Złotoryja, č. Zlaté hory), město v Lehnickém knížectví, dnes v Polské republice, woj. dolnośląskie, pow. złotoryjski.

⁹¹⁸ Výraz autora deníku tzv. „*Beilager*“ byl užíván hlavně ve smyslu soulože mezi dvěma příslušníky knížecí či vyšší šlechtické vrstvy, vykonané podle určitých ceremonálních pravidel jako poslední součást svatebního obřadu.

*takové námaze a nebezpečí. Mně však vévoda na znamení své velké milosti na rukávec připevnil rosenobel⁹¹⁹ [...]”.*⁹²⁰

Třiačtyřicetiletý těšínský kníže, Schweinichenem označen nelichotivým adjektivem „starý“, tak vstoupil do svého druhého manželství s o 25 let mladší kněžnou za účasti několika stovek hostů. Osmidenní oslava proběhla dle přání hostitele; jen Schweinechenův otec nelibě nesl výdaje spojené s pobytem v Těšíně. Naopak jeho syn Hans neopomněl zdůraznit, že od Václava obdržel malou pozornost ve formě brože. Je zajímavé, že kníže pověřil organizací průběhu svatby právě Schweinichena, který nejspíše disponoval množstvím zkušeností z lehnického dvora. Popis svatby je vyjimečný i z jiného hlediska – názorně ukazuje, z jakých fází se svatba skládala. Před samotným církevním obřadem vyjela vstříc novomanželce početná skupina jezdců, jenž ji doprovodili až do manželova sídla. Během hostiny byly pronášeny proslovy a následovalo předávání darů. Prameny sice nereflektují, kolik knížete svatba stála peněz, ale jistě

⁹¹⁹ Původně anglická zlatá mince vážící 7,7 g, jejíž ražba započala v době vlády Eduarda IV. (1461-1483) a pokračovala za vlády Alžběty I. (1558-1603).

⁹²⁰ „[...] Anno 1567, wie ich, wie gemeldet, aus der Goldbergischen Schule heimgekommen war, hat der alte Herzog Wenzel von Teschen ein Fräulein aus Sachsen, Herzog Franzens von der Lauenburg Tochter, geheiratet. Das fürstliche Beilager ist um Martini zu Teschen gehalten worden. Da der Herzog von Teschen, Herzog Heinrich gebeten hatte, meinen Vater dahin abzuordnen, damit er die ganze Hochzeit bestelle und Obermarschall wäre, hat sich mein Herr Vater dazu bereden lassen und sich nach Teschen begeben; ich und mein Vetter Siegmund Schweinichen von Prinsnig sind als junge Aufschößlinge mitgeritten, jeder mit zwei Rossen, und ich habe dem Vater, welcher sein Losament zu Teschen in der Stadt gehabt, aufgewartet. Dort ward der Vater wohlgehalten, es ging alles durch seine Bestellung, auch die Annehmung der Braut, der bis an zweihundert Rosse entgegenritten, und alle Reden, die Danksagung bei Überantwortung der Geschenke, und was sonst war. Es hatte Herzog Franz, der Vater der Braut, über hundert reisige Pferde, alle wohlgeputzt, Herzog Heinrich hatte über hundertfünfzig reisige Rosse, alle mit gelben Federn, und auch sonst waren Mann und Pferd wohl geputzt. Die Hochzeit, welche acht Tage währte, ward also in großen Freuden vollendet; hat meinem Herrn Vater große Mühe gemacht. Als der Herr Vater am achten Tage nach der Hochzeit wegzog, sind ihm vom Herzog von Teschen dreißig Taler für Auf- und Niederzehrung gegeben worden, ebenso ist ihm ein Becherlein, welches die Stadt Jägerndorf dem Herzog bei der Hochzeit verehrt hatte und achtundzwanzig Taler gekostet hatte, für seine Mühe geschenkt worden. Den Herrn Vater aber gereute es fast sein Lebtage, daß er sich für eine so gering-schätzigere Verehrung so großer Mühe und Gefahr unterzogen hatte. Mir aber ward ein Rosenobel als eine große Gnade vom Herzog auf den Ärmel gebunden [...]“.

Cit. podle GRIEGER, Friedrich (ed.): *Das abenteuerliche Leben*, s. 21 – 22; srov. také OESTERLEY, Hermann (ed.): *Denkwürdigkeiten*, s. 24 – 25.

prohloubila jeho, již tak vysoké, zadlužení. Výdaje na festivity tohoto typu se pohybovaly v řádech tisíců, ne-li desetitisíců kop grošů českých.⁹²¹

Několik dní po svatbě čekala manželský pár ještě jedna velká společenská událost – dne 19. prosince 1567 se na těšínský zámek sjela šlechta z knížectví, aby kněžně a knížeti složila povinný hold. V rezidenčním sídle knížat byli tehdy přítomní téměř všichni v zemi osedlí šlechtici, chyběli Sedlničtí z Choltic.⁹²² Celkem 55 urozených mužů a žen postupně přistupovalo k novomanželům, odříkalo slova přísahy a kněžně i knížeti na znamení souhlasu s holdem podalo pravou ruku.⁹²³ Nejspíše i po tomto aktu následovala spolu se stavy okázalá oslava.

Poslední svatební veselí, které si na tomto místě stručně představíme, se konalo na sklonku ledna 1587 na zámku v Lehnici, kde svůj první sňatek uzavíral Fridrich IV. s těšínskou kněžnou Marií Sidonií, již nebylo ještě ani patnáct let.⁹²⁴ K tomuto sňatku, jako jedinému pro těšínská knížata raného novověku, máme důležitý pramen – kuchyňské účty zapsané opět Hansem Schweinichenem.⁹²⁵ Ty vypovídají o velkoleposti hostiny, množství pozvaných hostů a finanční náročnosti tohoto podniku. Na den sv. Fabiána a Šebestiána se na lehnický zámek sjel výkvět aristokracie z celého Slezska i přilehlých zemí. Byli

⁹²¹ Např. Adama z Hradce stála oslava v jeho pražském sídle roku 1579 20 000 kop grošů českých. LEDVINKA, Václav: *Šlechtická svatba*, s. 108.

⁹²² Srov. soupis šlechty uveden v PFOTENHAUER, Paul: *Die Ritterschaft*, s. 272 – 278.

⁹²³ Znění přísahy: „*Jakož osvícené kníže a pán, pan Václav z Boží mil[o]s[ti] v Slezí kníže těšínské a Veliké[ho] Hlohova etc., pán můj milostivý, též osvícené kněžně a paní, paní Sedeně Kateřině, z Boží mil[o]s[ti] kněžně saské, engerské, vestfálské, také kněžně těšínské, Velkého Hlohova, paní mé milostivé, mne věnným obyčejem v hold uvozovati ráčí. A protož já, N., slibuji a přiříkám rukú dáním hold a poddanost její mil[o]s[ti] kněžně, paní své milostivé na ten způsob, jestliže by pán Bůh je[h]o mil[o]s[ti] kníže Václava perve neželi její milosti kněžny smrti uchovati neráčil, tahdy já, pokudž bych mé[h]o statku k Těšínu příslušejícího, z které[h]o hold činí[m] v držení byl, žádně[m]u v poddanosti býti nemám, než její mil[o]s[ti] kněžně Sedeně Kateřině nic jináče, než jako je[h]o [mil]o[s]ti knížeti Václavovi předešlie. Všakž takový hold činím bez ublížení nadání, privilegií, svobod i spravedlnosti jich milost knížat pánuv mých milostivých i bez ublížení též nadání a privilegií, svobod a spravedlnosti mých“.* NA Praha, HNL, inv. č. 1424, sign. L/92/4/13b, karton 550, nefol. Nepřesný rozbor praxe holdu těšínským knížatům popsán v PTAK, Marian J.: *Ustrój polityczny*, s. 101.

⁹²⁴ Narodila se 10. května 1572. Viz JASIŃSKI, Kazimierz: *Rodowód III.*, s. 202.

⁹²⁵ SCHREMMER, Wilhelm (ed.): *Fahrten*, s. 63 – 65. Viz český překlad v ediční příloze č. 59.

svědky deset dní trvající hostiny,⁹²⁶ na které se snědlo 54 volů, 97 ovcí, 54 srnců, 179 zajíců, přes 2 000 kuřat, přibližně 5 500 ryb a vše se zapíjelo hektolitry vína (pramen uvádí neuvěřitelných 18 700 l!) a piva (5 715 l).⁹²⁷

Jen o týden dříve pořádal svatbu na Pražském hradě také nejvyšší purkrabí Českého království Vilém z Rožmberka, jenž si bral již svou čtvrtou ženu – tentokráte půvabnou Polyxenu z Pernštejna. Shodou okolností se nám zachovaly i pro tuto hostinu přesná čísla zkonsumovaných potravin. Různé zdroje uvádí, že se snědlo 36 jelenů, 49 srnců, 1 290 zajíců, 5 800 kaprů, 11 560 kvíčal a vypilo více než 150 sudů piva a 70 věder kvalitního rýnského vína.⁹²⁸ Vidno, že si lehnický dvůr v porovnání s nejpřednějším aristokratem druhé poloviny 16. století nic nezadal a také dokázal dokonale vyjádřit prostřednictvím jedné z festivit své vyjimečné postavení mezi společnostmi raného novověku.

Neméně důležitou festivitou v životech těšínských knížat byl tzv. „přínos“, neboli slavnostní uvedení novomanželky do mužova domu.⁹²⁹ I tato slavnost byla ritualizovanou záležitostí, náležitě oslavenou za účasti většího počtu pozvaných urozených osob (mohlo jít o desítky až stovky). K přínosu docházelo většinou několik týdnů po svatbě, někdy ale až se zpožděním půl roku. V rodině těšínských Piastovců máme tuto slavnost doloženu pro knížete Fridricha Kazimíra a jeho manželku Kateřinu Lehnickou. Na první neděli po Velikonocích roku 1564, tedy více než tři měsíce po svatbě v Lehnici, naplánoval kníže „s pány a přáteli“⁹³⁰ hostinu na těšínském zámku. Mj. na ni Fridrich Kazimír zval

⁹²⁶ OESTERLEY, Hermann (ed.): *Denkwürdigkeiten*, s. 324 – 325.

⁹²⁷ Podrobný rozpis všech komodit uveden v příloze č. 59.

⁹²⁸ Srov. KOLÁR, Jaroslav (ed.): *Marek Bydžovský z Florentina*, s. 202; PÁNEK, Jaroslav (ed.): *Václav Březan*, s. 336; Týž: PÁNEK, Jaroslav: *Vilém z Rožmberka*, s. 224; HOLÝ, Martin: *Šlechtické sňatky*, s. 29; Týž: „Čehož sem také při ní, s. 17.

⁹²⁹ Pro prostředí české šlechty rozbor provedl HOLÝ, Martin: *Šlechtické sňatky*, s. 31 – 32; Týž: „Čehož sem také při ní, s. 18.

⁹³⁰ O užívání tohoto dobového termínu více viz MAŤA, Petr: *Svět*, s. 641 – 656; z této práce vychází i studie BŮŽEK, Václav: „Páni a přátelé“ v myšlení a každodenním životě české a moravské šlechty na prahu novověku. *Český časopis historický* 100, 2002, s. 229 – 264.

Václava z Ludanic (†1571),⁹³¹ bývalého moravského zemského hejtmána,⁹³² olomouckého biskupa Marka Khuena (eps. 1553-1565)⁹³³ a českého krále Maxmiliána II.⁹³⁴ Biskup se ze zdravotních důvodů omluvil a nepřijel ani Habsburk. Fridrich Kazimír využil příležitosti oslavy a účasti mnohých šlechticů k tomu, aby vyřešil soudní spor s Kašparem Vlčkem z Dobré Zemice o mílové právo na bílském panství.⁹³⁵ Jeho zájmy měl obhajovat právě pán z Ludanic a jiní, nám neznámí šlechtici, kteří předtím hodovali v rezidenci knížat. Na konci března přivedl kancléř Václav Rudzký z Rudz s hofmistrem Tomanem Mléčkem z Jilovnice kněžnu Kateřinu, která zrovna churavěla, na zámek do Těšína, kde už se schylovalo k hostině. Po ní dne 12. dubna 1564 sepsal na zámku ve Fryštátě Kryštof Falkenshein, rada knížete Jiřího II. Břežského, jménem svého pána smlouvu s Fridrichem Kazimírem, ve které se jeho manželka vzdává nároků na majetek své mateřské rodiny a od těšínského knížete jsou v ní potvrzena její práva.⁹³⁶

Důležitým okamžikem v životě každého raně novověkého člověka byl křest, kterým jedinec fakticky vstupoval do křesťanské společnosti. Současné bádání se shoduje na třech symbolických rovinách tohoto aktu – duchovní, so-

⁹³¹ SOA Třeboň, CR – registratura, z Ludanic, sign. 113a, karton 101 (30. ledna 1564, Fryštát); srov. přílohu č. 50. O tomto moravském panském rodu naposledy více viz VYBÍRAL, Zdeněk: *Zánik rodu Ludaniců. (Vzestup a pád moravského panského rodu doby předbělohorské)*. Časopis Matice moravské 115, 1996, s. 225 – 251; Týž: *Rezidence a dvůr pánů z Ludanic ve druhé polovině 16. století*. In: Bůžek, V. – Král, P. (edd.): *Aristokratické rezidence a dvory v raném novověku (= Opera Historica 7. Editio Universitatis Bohemiae Meridionalis)*. České Budějovice 1999, s. 383 – 407; LUKAČKA, Ján: *Páni z Ludanic – slovenský i moravský šlechtický rod*. In: Mikulec, J. – Polívka, M. (edd.): *Per saecula ad tempora nostra*. Sborník prací k šedesátým narozeninám prof. Jaroslava Pánka. Sv. 1. Praha 2007, s. 107 – 111.

⁹³² Úřad zastával v roce 1541 a posléze v letech 1547-1556. Srov. BOČEK, Antonín: *Přehled knížat*, nestr.; VÁLKA, Josef: *Dějiny Moravy 2*, s. 245.

⁹³³ MZA Brno, G 83 Matice moravská, inv. č. 164, karton 39, f. 48 (10. února 1564, Kroměříž); viz příloha č. 51.

⁹³⁴ NA Praha, Sbírka autografů I., sign. 4/10/1, karton 8.

⁹³⁵ SOA Třeboň, CR – registratura, z Ludanic, sign. 113a, karton 101; KASPERLIK VON TESCHENFELD, Matthias: *Friedrich Kasimír*, s. 74.

⁹³⁶ MZA Brno, G 11 SFM, sign. 379, f. 162 – 167 (stará foliace 1^r – 4^r). V literatuře srov. JEŽ, Radim: *Těšínský kníže Fridrich Kazimír*, s. 139.

ciální a reprezentativní.⁹³⁷ Křest obvykle následoval hned několik dnů po porodu, obvykle dva až tři týdny, neboť existovalo, z hledem k velké dětské úmrtnosti, riziko, že zemře dříve, než se stane křesťanem.⁹³⁸ Tak např. při křtu Fridricha Kazimíra, prvorozeného syna Václava III. Adama a Marie, postupoval Jan z Pernštejna relativně rychle – tři týdny po jeho narození chytal na pardubickém zámku oslavu.⁹³⁹ O více než třicet let později se dočkal těšínský kníže se svou druhou ženou vytouženého mužského potomka a s jeho křtem také neotálel; plánoval jej na vánoční svátky roku 1574, tedy necelé dva týdny po porodu Sidonie Kateřiny.⁹⁴⁰

Podstatnou roli sehrával výběr jména. Volila se většinou v daném rodě jména obvyklá, použitá již v předchozích generacích, či po významných předcích, neboť se věřilo, že dítě nesoucí jeho jméno dosáhne stejného postavení a slávy.⁹⁴¹ U těšínských Piastovců se v 16. století vyskytují nejčastěji jména Kazimír, Fridrich (i kombinace obou), Václav, z dívčích pak Kateřina a Žofie. Děti z druhého manželství dostávali jména typická pro saský kurfiřtský rod – Kristián, August, Sidonie a Sibilla. Od druhé poloviny 16. století, tedy pro potomky knížete Václava, se téměř vždy používala dvě křestní jména. Např. Fridrich Kazimír byl pojmenován po svém pradědovi Kazimírovi II. a praotci Fridrichovi; Kristián August, který však zemřel jako novorozeně, po Augustovi II. Saském a jeho synovi Kristiánovi.⁹⁴²

Jak již bylo zmíněno, křest knížete Fridricha Kazimíra se vzhledem k porodu Marie z Pernštejna v Pardubicích měl konat na zdejším zámku. Marinin otec byl v této době ale velmi zaneprázdněn politickými jednáními, a proto

⁹³⁷ Srov. KRÁL, Pavel: *Křtiny*, s. 442 – 443; HOLÝ, Martin: *Křest ve šlechtickém prostředí českých zemí na prahu novověku*. Historická demografie 28, 2004, s. 15 – 33.

⁹³⁸ PETRÁŇ, Josef (ed.): *Dějiny hmotné kultury II., 1*, s. 189 – 191; HOLÝ, Martin: *Křest*, s. 20.

⁹³⁹ AČ XX., s. 106, č. 217.

⁹⁴⁰ KASPERLIK VON TESCHENFELD, Matthias: *Herzog Wenzel`s von Teschen*, s. 21; GOJNICZEK, Waclaw: „*Missiva*“, s. 405.

⁹⁴¹ Názorné příklady uvádí HOLÝ, Martin: *Křest*, s. 17 – 20.

⁹⁴² JASIŃSKI, Kazimierz: *Rodowód III*, s. 202.

nestačil připravit nějakou větší oslavu. Ihned, jakmile se dověděl o narození vnuka, neváhal a vydal se z Prahy do svého východočeského sídla. Na přesun, rozeslání pozvánek přátelům a příbuzným a na zařízení základních potřeb nutných ke křtu měl pouhých pět dnů!⁹⁴³ Kdo byl kmotrem nemluvněte dochované prameny neprozrazují. Snad jím byl nejvyšší komorník Jaroslav ze Šelmberka, který Jana z Pernštejna doprovázel na následná jednání do Kutné Hory.

Stejně jako většina aristokratů si i těšínský kníže přál, aby kmotrem jeho dětí byl někdo z panovnické dynastie.⁹⁴⁴ Proto oslovil manželku Maxmiliána II. Marii, aby se účastnila křtu právě narozeného Adama Václava. Ta ale obratem odpověděla: „[...] *Takovau žádost Tvau věrně bychom rádi vyplniti chtěli, ale rozumějíc tomu, že se u Tebe jinačejší způsob při křtu, než-li mezi námi, kteříž římské víry katolické jsme, zachovává, v tom samém a v ničemž jiném něco na rozmyslu jmáme [...]*“.⁹⁴⁵ Konfesijní orientace se tak stala hlavním překážkou k účasti panovnického domu na této festivitě. Jiná situace byla ještě v polovině století, kdy nebyl problém, aby se těšínský kníže (v té době katolík) stal kmotrem dcery Ferdinanda I.⁹⁴⁶ Na pozvání reagoval i olomoucký biskup, jenž se zase vymlouval na zdravotní problémy.⁹⁴⁷

O pohřbech těšínských Piastovců renesančního věku jsme z pramenů zpraveni nejméně. Symbolika, jaká se přisuzovala této významné festivitě aristokratických dvorů, zůstává pro historiky po více než čtyřech staletích bohužel nerozluštěná. Nevíme, co se dělo na těšínském dvoře po smrti slezského zemského hejtmána Kazimíra II., pouze se můžeme domýšlet, že se pohřeb konal až na konci května 1529, tedy celých sedm měsíců po skonu knížete.⁹⁴⁸ Tato doba nebyla v raném novověku nijak neobvyklá, protože spousta času zabrala pří-

⁹⁴³ AČ XX., s. 106, č. 217.

⁹⁴⁴ HOLÝ, Martin: *Křest*, s. 21 – 22.

⁹⁴⁵ Cit. podle KASPERLIK VON TESCHENFELD, Matthias: *Herzog Wenzel`s von Teschen*, s. 21.

⁹⁴⁶ VELESLAVÍNA, Daniel Václav z: *Kalendář*, s. 77.

⁹⁴⁷ ZA Opava, Arcibiskupství Olomouc, inv. č. 73, f. 125; GOJNICZEK, Waclaw: „*Missiva*“, s. 405.

⁹⁴⁸ JEŽ, Radim: *Správa Těšínského knížectví*, s. 228 – 229.

prava pohřební hostiny, pozvání hostů, zajištění smutečních šatu, rakve a dalších záležitostí.⁹⁴⁹ Informace schází také o pohřbu kněžny Anny Braniborsko-Ansbašské, matky Václava III. Adama, která zemřela v únoru 1539. Těsně za ní ji následovala Václavova sestra Ludmila, a tak se může zdát, že se smuteční obřad konal zároveň. Záhadou pro nás zůstávají pohřby těšínských Piastovců v pardubickém kostele sv. Bartoloměje.⁹⁵⁰ Zde odpočívají tři těla tohoto rodu. Jak již bylo výše popsáno,⁹⁵¹ první zde byla uložena mladičká kněžna Žofie v roce 1541. Nejspíše na své vlastní přání byla v Pardubicích pohřbena první manželka knížete Václava Marie z Pernštejna. Toto panství totiž již nedrželi její nevlastní bratři,⁹⁵² a také proto zde nemá žádný náhrobek. Proč zde nechal Václav uložit svého prvorozeného syna, a proč jej z Přelouče, místa nedaleko Pardubic, kde mladý muž skonal, nenechal převézt do rodinné hrobky v těšínském dominikánském klášteře, nevíme. Každopádně odvolávat se v tomto případě na finanční náročnost takovéto akce není asi na místě, neboť pár stovek zlatých již stejně horentně zadlužené pokladně neublížilo. Ani po Fridrichu Kazimírovi nezůstala žádná hmotná památka, která by upomínala na jeho život.

Konkrétnější, i když mizivé, údaje máme až pro pohřeb Václava III. Adama. Ihned po jeho smrti dne 4. listopadu 1579 začala kněžna Sidonie Kateřina zařizovat poslední rozloučení. Jak bylo zvykem, rozeslala pozvánky do

⁹⁴⁹ Tímto tématem se zabývá pro české země v poslední době Pavel Král. Srov. KRÁL, Pavel: *Pohřební slavnosti jako prostředek a místo komunikace raně novověké společnosti*. In: Bůžek, V. – Král, P. (edd.): *Slavnosti a zábavy na dvorech a v rezidenčních městech raného novověku*. Editio Universitatis Bohemiae Meridionalis. Opera historica 8. České Budějovice 2000, s. 315 – 332; Týž: *Rituál a ceremoniál. Na příkladu pohřebních slavností na šlechtických dvorech v raném novověku*. Sborník prací filozofické fakulty brněnské univerzity, řada historická, C – 49, 2002, s. 71 – 86; Týž: *Smrt a pohřby české šlechty na prahu novověku*. Editio Universitatis Bohemiae Meridionalis. Monographia historica 4. České Budějovice 2004.

⁹⁵⁰ Nepřesné údaje přináší články: KOTYK, Jiří: *Hroby slezských Piastovců v Pardubicích*. Zprávy Klubu přátel Pardubicka 13, 1978, s. 43 – 44 a s. 63 – 65; Týž: *Pernštejnské mauzoleum v Pardubicích*. Zprávy Klubu přátel Pardubicka 23, 1988, s. 204 – 207.

⁹⁵¹ Srov. kapitulu III. a).

⁹⁵² VOREL, Petr: *Zánik aristokratického dvora pánů z Pernštejna v Pardubicích v roce 1550*. In: Macková, M. (ed.): *Poddanská města v systému patrimoniální správy*. Sborník příspěvků z konference v Ústí nad Orlicí 12.-13. září 1995. Ústí nad Orlicí 1996, s. 70 – 77.

všech koutů zemí Koruny české, ve kterých oznamovala úmrtí svého chotě a datum pohřbu. To bylo stanoveno na Nový rok 1580. Již 16. listopadu na pozvání reagoval olomoucký biskup Stanislav Pavlovský z Pavlovic, jenž se snažil utěšit několika slovy kněžnu v jejím zármutku: „[...] *Psaní Vaší lásky, kteréž nám činí o smrti osvoiceneho knížete a pána, pana Václava, z Boží milosti v Slézi knížete Těšínského a Velkého Hlohova, j[eho] l[ásky], pana otce našeho zvláště milého, dobré paměti, oznamovati ráčíte, dadouc je přechísti, z velikou lítostí sme porozuměli a toho zármutku, kterýmž Vaši lásku pán Bůh navštíviti ráčil, spolu s Vaší láskou nemalou lítost a zarmúcení nesouc, věrně nepřejeme. A poněvadž pak všichni smrtdelni sme a s tímto světem prostředkem smrti z tohoto světa sjíti se rozlúčiti musíme a jeho lásky čas a hodina, což k tomu Vaše láska neb my jiní, kteří Vaši lásce toho zármutku nepřejeme, říkati, než tu jeho lásky smrt trpělivě s Bohem svatým snášeti máme. Protož Vaší lásku sami za to žádáme, že tak dalece toho zármutku sobě k srdci připouštěti neráčíte. Neb pak tuto pán Bůh všemohoucí ráčil Vaši lásku zármutkem nyní navštíviti, tak taky možný jest, mnohem více Vaši lásku potěšiti. Dále nám v témž psaní svém Vaše láska dokládati a žádati ráčíte, abychom k pohřbu těla mrtvého, jeho lásky, tam, kdež zvyklost knížat těšínských, jejich lásky, pochováovati jest, a že se na den nového léta vykonati má, přijeli, Vaši lásce oznamujem, že pro mnohé a pilné zaneprázdnění naše, kteréhož v těchto začátcích našich dosti máme a k tomu času míti budeme, k takového pohřbu vykonání přijeti nebudeme moci. Vaší lásky za to žádáme, že nás u sebe v té věci omluvna učiniti ráčíte [...]*“.⁹⁵³ Bohužel více informací nám schází. Zda byl opravdu biskup tak vytížen, jak v listu tvrdí, není zcela průkazné. Mohlo jít o kulantní výmluvu z účasti na pohřbu luterského knížete, tak jak o několik let již bez skrupulí napsal v reakci na pozvání k poslednímu rozloučení právě s výše uvedenou kněžnou, kde dokonce odmítl poslat za sebe i zástupce.⁹⁵⁴ Konfesijní ori-

⁹⁵³ ZA Opava, pob. Olomouc, Arcibiskupství Olomouc, inv. č. 84, sign. 17, f. 97 – 98; opis MZA Brno, G 83 MM, inv. č. 169, karton 43, f. 97^v – 98; edice AL SAHEB, Jan: *Dva listy olomouckého biskupa Stanislava Pavlovského z Pavlovic těšínské kněžně Kateřině Sidonii z let 1579 a 1580*. Těšínsko 50, 2007, č. 2, s. 4 – 6, zde s. 5. V literatuře srov. GOJNICZEK, Waclaw: „*Missiva*“, s. 405.

⁹⁵⁴ „[...] *Ku které žádosti V[áš] l[ásky] rádi bychom toho učinili, než před V[áš] l[áskou] tajiti nemůžeme, poněvadž ten pohřeb podle řádu církve soati římské konán nebude, že nám toho, jakožto osobě du-*

entace biskupského dvora se začala diametrálně rozcházet s postoji evangelických slezských knížat, což se projevilo nejenom ve sféře festivit.⁹⁵⁵

VI. b)

SVATBY, KORUNOVACE A POHŘBY ČESKÝCH A POLSKÝCH KRÁLŮ JAKO PROSTŘEDEK REPREZENTACE TĚŠÍNSKÝCH PIASTOVců

Slavnosti na panovnických dvorech Habsburků a posledních Jagellonců byly vhodnou příležitostí k reprezentaci těšínských Piastovců renesančního věku. Na velkolepé slavnosti je zvali jak čeští panovníci, tak polští králové. V průběhu 16. století byla knížata hosty na několika typech slavností – Habsbursky doprovázeli ke korunovaci v Prešpurku (r. 1563), Praze (r. 1575), při holdovací cestě do Vratislavi, hlavního města Slezska, na konci roku 1563 a na posledním rozloučení s císařem Ferdinandem r. 1564. Na krakovský dvůr zavítal kníže Václav několikrát – byl svědkem dvou svateb Augusta II. Zikmunda (r. 1543 a 1553), jeho pohřbu i korunovace nového polského panovníka z francouzské krve (r. 1574).

Jako osmnáctiletý mladík se kníže Václav poprvé chystal na velkou akci. Po vzoru svého praotce, který byl na krakovském dvoře dobře znám a při poslední svatbě v r. 1518 jej zde doprovázelo 800 jezdců,⁹⁵⁶ nechtěl přípravy na cestu do Polského království podcenit. Proto již několik měsíců před odjezdem domlouval se svým poručníkem formální stránku podniku. Knížete hlavně za-

chovní a biskupu, přítomni býti, neb nikoho jiného, jakž V[aše] l[áska] toho žádáti ráčíte na místě našem k tomu vysílati nesluší a trefiti se nemůže [...]“ ZA Opava, Arcibiskupství Olomouc, inv. č. 110, f. 4 (4. ledna 1595, Kroměříž). Edice formou transliterace viz GOJNICZEK, Waclaw: „Missiva“, s. 407 – 408.

⁹⁵⁵ PÁNEK, Jaroslav: *Olomoucký biskup Stanislav Pavlovský a česká šlechta*. Ročenka Okresního archivu Olomouc, 1989, s. 35 – 58.

⁹⁵⁶ BENATZKY, Jindřich (ed.): *Nejstarší dějepis*, s. 19.

jímany finance, neboť cesta a několika denní pobyt v Krakově byl ekonomicky velmi náročný. Použity měly být peníze ze zisků z komorních zboží. 550 zl. bylo přece jenom málo, a proto se kníže obrátil na kancléře Čela, hejtmana a městskou radu, aby mu půjčili. Na konci dubna 1543 mohl být kníže spokojen – uvolněných necelých 3 000 zlatých zaručovalo dostatečnou finanční rezervu pro něj i jeho doprovod.⁹⁵⁷ Důležitou součástí výbavy byly koně, kterých se ale na knížecím dvoře zrovna nedostávalo. Proto kníže oslovil Pernštejna, aby mu na svatbu půjčil několik statných kusů. Ten Václava svou odpovědí moc nepotěšil: „[...] Což se vozníkouv dotejče, nemám než dvoje vrané a plesnivé, a mezi těmi jest polovice sešlých, že se k ničemuž nehodí; jakož pak i ty koně, které sem v nuoších měl, nemajíc vozníkuov, dávajíc je do vozu, dva oni umřeli, že do nůší nemám koní [...]. Než chci se o to ráf postarati, budu-li moci dobré koně jízdné i vozníky V[aší] m[ilos]ti zpuosobiti, než ještoť jest nyní těžko o ty koně [...]“.⁹⁵⁸

Jelikož mladý kníže neměl zkušenosti s tím, kdo by měl tvořit jeho doprovod na tak významné akci, dotázal se raději ostrýleného Pernštejna. Ten doporučoval, aby se s knížetem do Polska vydali raději starší šlechtici – hejtman Jan Sedlnický z Choltic, kancléř Jan Čelo a další přední zemští i dvorští úředníci. Neměl s sebou hlavně brát „*tu všecku mládež*“, jak jej poručník nabádá v jednom listu.⁹⁵⁹ Ještě na začátku dubna se zdálo, že do Polska pojede i Jan z Pernštejna, ale opětovný dnový záchvat tuto možnost vyloučil. Poručník Pernštejn chtěl vyslat ke knížeti alespoň svého druhorozeného syna Vratislava (tehdy mu nebylo ani 13 let), ale i ten nakonec neodcestoval, neboť jak psal Jan Václavu III. Adamovi „[...] jest tak prašiv, že ani v poctivicích choditi nemůž[e] [...]“.⁹⁶⁰ Těšínský kníže velmi naléhal, aby s ním mohl do Krakova jet i úředník frýdeckého panství Linhart Tatík z Jankovic. Tato prosba Pernštejna vyvedla

⁹⁵⁷ BUCHHOLZ-JOHANEK, Ingeborg – SPYRA, Janusz (edd.): *Aloys Kaufmann*, s. 37 – 39, č. 60 – 61.

⁹⁵⁸ AČ XX., s. 189, č. 300.

⁹⁵⁹ AČ XX., s. 168, č. 283 (26. dubna 1543).

⁹⁶⁰ TAMTÉŽ.

z míry a podrážděným tónem knížeti v zápětí odpověděl, že si může vzít, koho chce, ale má především myslet na správu svého panství během nepřítomnosti.⁹⁶¹

Habsburská princezna Alžběta, jež se stala předmětem diplomatické hry svého otce toužícího po navázání dobrých kontaktů s Polskem pro podporu své protiturecké politiky,⁹⁶² vyjela z Vídně v doprovodu 200 světských i církevních osob do Olomouce, kde ji již čekal plocký biskup Samuel Matějovský doprovázený 1 500 bíle oděnými jezdci. Jejich společná cesta pokračovala přes Ostravu na zámek do Fryštátu. Sídlo těšínských knížat bylo na takovou vzácnou návštěvu dostatečně připraveno. Jan z Pernštejna vydal několik instrukcí, ve kterých nabádal, aby v městě bylo dostatek jídla pro princeznin doprovod a krmiva pro koně.⁹⁶³ Kníže Václav chtěl využít této situace a přidat se již na území svého knížectví k početné družině nastávající polské královny. Pernštejn ale po poradě s Fridrichem II. Lehnickým nedoporučoval knížeti „mezi ty pány tříti“, neboť na svatbu byl pozván od polského krále a ne od Habsburka.⁹⁶⁴

Na Wawelu byl kníže svědkem velkolepé podívané.⁹⁶⁵ Dne 6. května 1543 došlo ke svatbě a korunovaci Zikmunda II. Augusta s Alžbětou Habsbur-

⁹⁶¹ „[...] Kdež mi ráčíte psáti, abych Tatíka, ouředníka frýdeckého, s V[ashi] m[ilos]tí na to veselí do Polsky odpustil: pak netoliko Tatíka, ale všechny služebníky své k té potřebě V[ashi] m[ilosti] bych rád odpustil, než jednom toho račte u sebe povážiti, jak se jízda jeho dobře trefí. Na zámku žádný nezůstane, neb již Alexandra při něm není, k tomu při tom času přijde rybníky nasazovati, obilí síti, kejm to opatřeno bude? Také při tom mostu, kterýž jse přes řeku dělá, dílo malé není, kteréž potřebuje pilného dohlídání. Avšak jakžkolověk ráčíte jmíti, nechť se tak stane, neb Tatíkovi píši, aby se tak zachoval, jakž jmíti ráčíte [...]“.
AČ XX., s. 146, č. 257.

⁹⁶² SUCHENI-GRABOWSKA, Anna: *Jagiellonowie i Habsburgowie w pierwszej połowie XVI w. Konflikty i ugody*. Sobótka 38, 1983, s. 449 – 467.

⁹⁶³ JEŽ, Radim: *Správa Těšínského knížectví*, s. 235 – 236.

⁹⁶⁴ AČ XX., s. 168, č. 283.

⁹⁶⁵ O ceremoniału polských porunovací více viz GIEYSZTOR, Aleksander: *Spektakl i liturgia – polska koronacja królewska*. In: Geremek, B. (ed.): *Kultura elitarna a kultura masowa w Polsce późnego średniowiecza*. Wrocław – Warszawa – Kraków – Gdańsk 1978, s. 9 – 23; ROŽEK, Michał: *Polskie koronacje i korony*. Kraków 1987; DALEWSKI, Zbigniew: *Ceremoniał koronacyjny królów polskich w XV i początkach XVI wieku*. *Kwartalnik Historyczny* 102, 1995, č. 3 – 4, s. 37 – 60.

skou za účasti několika tisíc pozvaných hostí.⁹⁶⁶ Ze Slezska přijel např. vratislavský biskup Baltazar z Promnic, nechyběla lehnicko-břežská knížata (Fridrich II. a jeho synové Fridrich s Jiřím) ani Minsterberkové (Jan Olešnický). Po korunovaci následoval velký turnaj na zámku a na krakovském náměstí. Svě rytířské umění zde nejspíše ukázal i těšínský kníže, i když kronikář o oblíbené dvorské zábavě během svatby poznamenal: „[...] Ale když měli turnaje, honby a jiné rytířské kratochvíle provozovati, připadlo takové studené povětrí a dešťové, kteříž za mnoho dní pořád troali, že se mnohých těch kratochvílí odnechtělo [...]“.⁹⁶⁷

O deset let později byl Václav v Krakově opět na svatbě. Po nepovedeném a krátkém manželství se Zikmund II. August rozhodl znovu oženit. I tentokráte se stala po dlouhých jednáních jeho vyvolenou habsburská princezna.⁹⁶⁸ Na hostinu, která se konala na konci června 1553, se těšínský kníže rozhodl vydat spolu s některými spřízněnými osobami ze svého dvora. Ve zvacích dopisech je žádal: „[...] sme zváni od jeho [milos]ti kr[álovs]ké, k[rále] polského etc., pana naše[h]o las[kavéh]o, abychom se na den s[vatéh]o Jana Husího [6. 7. 1553] k veselí sva-tebnímu jeho kr[álovs]ké milosti v Krakově najíti dali, čehož jeho kr[álovs]ké [milosti] odepřítí nemůžem. A p[ro]tož tebe za to žádá[me], že k tomu času s námi do Krako[v]a s N koňmi pojeděš a na sebe i čeled' svou červenú barvu dáš a hned bez meškání opatříš se červený[m] sukne[m] [a] dobrý šaty dělati dáš, snadně se toho zde dověděti budeš moci, jaký[m] zpuosobem sukne dělaný budau [...]“.⁹⁶⁹ Předepsaná barva a střih oděvu byly téměř vždy vyžadovány na královských svatbách, méně pak již u festivit pořádaných šlechtou všech stavů.⁹⁷⁰ Svatba v roce 1553 byla vyjimečná dlouho-

⁹⁶⁶ Srov. CYNARSKI, Stanisław: *Zygmunt August*. Wrocław – Warszawa – Kraków – Gdańsk – Łódź 1998, s. 35 – 36.

⁹⁶⁷ VOREL, Petr (ed.): *Dějiny evropského světa*, s. 119.

⁹⁶⁸ CYNARSKI, Stanisław: *Z dziejów stosunków*, s. 473.

⁹⁶⁹ KC Cieszyn, Czytelnia zbiorów specjalnych, Rękopisy L. J. Szersznika, sign. DD IX 48/5; srov. přílohu č. 25 a 26.

⁹⁷⁰ Např. při svatbě sestry Pernštejnů v Prostějově v roce 1550 byl oděv libovolné barvy i stylu. Srov. VOREL, Petr: *Pernštejnská svatba v Prostějově roku 1550*. Časopis matice moravské 114, 1995, s. 139 – 162.

trvajícím turnajem. Na kolbišti přes deset dnů se spolu utkávali muži z celé střední Evropy. Jejich klání přihlížel knížecí pár z tribuny, na níž zasedl také kníže Václav, vrchní slezský hejtman a mnoho dalších urozených pánů ze Slezska.⁹⁷¹

Jak již bylo poznamenáno výše, těšínský kníže trávil v 70. letech na krakovském dvoře relativně mnoho času. V zastoupení císaře se měl účastnit pohřbu poledního Jagellonce Zikmunda II. Augusta na konci masopustu 1574.⁹⁷² Velkým problémem při splnění tohoto úkolu byla jazyková bariéra. Kníže neovládal totiž latinu, úřední jazyk polského královského dvora, v níž se konaly všechny oficiální ceremonie.⁹⁷³ Téměř jako všichni aristokraté ze zemí Koruny české si vystačil se znalostí češtiny a němčiny.⁹⁷⁴ V doprovodu 150 jezdců se vydal na cestu počátkem února. Ve dnech 10.-21. téhož měsíce jako císařský velvyslanec s náležitými poctami přistupoval k pohřbu ostatků, jež si návštěvníci wawelské katedrály mohli prohlížet více než 19 měsíců. Vzhledem ke svému zdravotnímu stavu se jistě neangažoval v rytířských turnajích a hrách, které opět zaplnily náměstí a ulice polského královského města.⁹⁷⁵

Král Ferdinand chytal na konec léta roku 1563 korunovaci svého prvorozeného syna Maxmiliána. Rok po jeho pražské korunovaci se schylovalo i k velké slavnosti v Prešpurku. Jelikož tradiční korunovační místo uherských králů bylo pod nadvládou Turecké říše, musel král zvolit jinou alternativu – o poznání menší podunajské město Prešpurk (dnes Bratislava). V pozvánkách na

⁹⁷¹ Detailní popis uveden v BRZUSTOWICZ, Bogdan W.: *Turniej rycerski w królestwie polskim w późnym średniowieczu i renesansie na tle europejskim*. Warszawa 2003, s. 290 – 297.

⁹⁷² TURKOVÁ, Magdaléna: *Těšínská knížata*, s. 34 – 36; č. 7.

⁹⁷³ AXER, Jerzy: *Łacina jako drugi język narodu szlacheckiego Rzeczypospolitej*. In: Týž: *Łacina jako język elit*. Warszawa 2004, s. 151 – 156.

⁹⁷⁴ BŮŽEK, Václav: *Zum tschechisch-deutschen Bilinguismus in den böhmischen und österreichischen Länder in der frühen Neuzeit*. Österreichische Osthefte 35, 1993, s. 577 – 592. Množství listů si kníže psal v obou jazycích vlastnoručně. Dochovaly se nám autografy jak městské radě, tak i habsburským panovníkům. Srov. KC Cieszyn, Czytelnia zbiorów specjalnych, Rękopisy L. J. Szersznika, sign. DD IX 48/6; NA Praha, Morava, inv. č. 2033 aj.

⁹⁷⁵ BRZUSTOWICZ, Bogdan W.: *Turniej*, s. 303 – 305.

korunovaci doporučoval, aby se všichni potencionální účastníci dostatečně zázobili potravinami, neboť nebudou moci pobývat přímo ve městě, ale několik dní stráví v polních leženích před Prešpurkem, protože ten „*jest město tak malé, že toliko ty osoby, kteréž při Jeho milosti císařské a nís každé hodiny býti musejí, s velikou těžkostí se shromážditi moci budou*“, psal císař Vilémovi z Rožmberka.⁹⁷⁶ Barva oděvu byla zvolena černá a jejich podobu měl na starosti arcikníže Ferdinand.

Příprava na svatbu dle panovníkových instrukcí horečně probíhala i na zámku těšínských knížat. Výprava do Prešpurku byla v tomto roce nezvykla početná, protože se korunovace účastnil jak kníže Václav, tak i jeho syn Fridrich Kazimír a každého z nich doprovázel jejich dvůr. Na území Těšínska se k nim přidal břežský kníže Jiří II. se svou družinou.⁹⁷⁷ Přes Moravu pokračovali do ležení u Heinbergu, kde se již 30. srpna sjeli stavové z Čech, Moravy, Rakous, Říše a Slezska. Průvod, na jehož čele šli černě odění štítonoši, poté služebnictvo uherských magnátů, říšských knížat a císařských rádců, se vydal na cestu hned následujícího dne. Za nimi následovala česká šlechta, páni a rytíři ze slezských, moravských a lužických krajů, obě arciknížata a salzburský arcibiskup. Centrální část procesí se skládala z nejvyšších českých zemských úředníků, nejpočetněji zastupovaní konvojem nejvyššího komorníka Viléma z Rožmberka, jenž měl s sebou 300 jezdců. V těsném závěsu za nimi vidíme těšínské Piastovce, Václava III. Adama a Fridricha Kazimíra, a další slezská knížata – Jiřího II. Břežského, Fridricha III. se svými syny a Minsterberky. Poslední část konvoje tvořili příslušníci císařské rodiny – Maxmiliánovi synové Rudolf a Arnošt, které doprovázel vratislavský biskup Kašpar z Lohova, budoucího uherského krále s manželkou Marií a císaře v přepychovém kočáře.

Těšínská knížata své stany postavila, jak můžeme vidět na dobovém dřevorezu, na pravém břehu Dunaje hned vedle svých příbuzných z Lehnice. Po-

⁹⁷⁶ PÁNEK, Jaroslav (ed.): *Václav Březan I*, s. 195.

⁹⁷⁷ KASPERLIK VON TESCHENFELD, Matthias: *Herzog Wenzel`s von Teschen*, s. 20.

byť v takovýchto provizorních podmínkách byl pro ně dosti nezvyklý, neboť se neúčastnili vojenských výprav ani jiných akcí, na kterých se běžně nocovalo ve stanech. Po několika denních přípravách v Prešpurku došlo dne 8. září k samotné korunovaci. Vyzdobený chrám sv. Martina očekával příchod prvorozeného syna císaře Ferdinanda. Z rezidence jej pěšky doprovázela slezská knížata, Maxmilián za nimi jel s vratislavským biskupem na koni. Těšínská Piastovci tak opět zaujali přední místa při festivalech panovnického dvora, jak tomu ostatně bylo již v předchozích dobách. Královské insignie ovšem nenesli, těch se zhostili uherští magnáti.⁹⁷⁸ Nově zvoleného panovníka doprovázel Václav se svým synem Fridrichem Kazimírem také při holdu slezských stavů o vánočních svátcích ve Vratislavi,⁹⁷⁹ odkud se společně vydali na svatbu těšínského knížete s Kateřinou, dcerou Fridricha III., na zámek do Lehnice.

Podobná pozice byla vyhrazena knížeti Václavu III. Adamovi při pražské korunovaci Rudolfa Habsburského v roce 1575.⁹⁸⁰ Dne 22. září přinášeli sluhové na nosítkách budoucího českého panovníka do katedrály sv. Víta na Pražském hradě za hlaholu trubačů a bubeníků. Nosítka obklopovali čtyři heroldi, jenž nesli korouhve německé říše a českých i uherských zemí. Za nimi šel Václav Těšínský, Karel Minsterberský a Fridrich IV. Lehnický. Tato slezská knížata neměla před zahájením obřadu nějakou zvláštní roli, pouze doprovázeli Rudolfa Habsburského. Za to velké pocty se dostalo Jiřímu II. Břežskému, který následujíc slezské příbuzné nesl říšské žezlo, lehnický kníže Jindřich XI. pak jablko a dvorský maršálek vytasený meč. Poté, co se král posadil, položili říšské korunovační insignie před něj. České korunovační klenoty nesli nejvyšší zemští

⁹⁷⁸ Detailní popis uveden v HOLČÍK, Štefan Pavel: *Korunovačné slávnosti Bratislava 1563-1830*. Bratislava 1992³, s. 12 – 24.

⁹⁷⁹ Srov. BUSCHING, Johann Gustav – KUNISCH, Johann Gustav (edd.): *Jahrbücher*, s. 32 – 33; GRÜNHAGEN, Colmar.: *Geschichte Schlesiens II.*, s. 97 – 98; BŘEZINA, Luděk: *In Stifel vnnnd Sporn im Schloß Lüben. Holdovací cesta Maxmiliána II. a Dolní Lužice*. In: Březina, L. – Konvičná, J. – Zdichynec, J. (edd.): *Ve znamení zemí Koruny české. Sborník k šedesátým narozeninám prof. PhDr. Lenky Bobkové, CSc.* Praha 2006, s. 129 – 141, zde s. 131.

⁹⁸⁰ O průběhu této korunovace více viz JANÁČEK, Josef: *Rudolf II. a jeho doba*. Praha 1987, s. 139 – 141.

úředníci – jablko sudí, žezlo podkomoří a korunu nejvyšší purkrabí Vilém z Rožmberka. Po odsloužení mše a slavnostní korunovaci Rudolfa na českého krále přistoupil k jeho trůnu těšínský kníže Václav, který „*vzal a nesl císařské sceptum [žezlo], kníže lehnické jablko, dvorský maršálek meč*“, jak si poznamenal rožmberský kronikář Václav Březan.⁹⁸¹ Následovala velkolepá hostina na Pražském hradě, v komnatách, kde zasedal český zemský soud. Zde bylo připraveno 14 velkých hodovních stolů. K prvnímu usedli členové panovnického rodiny – císař Maxmilián s manželkou, čerstvě korunovaný král Rudolf, jeho bratři a tři poslové z Říma, Benátek a Španělska. Naproti nim hodovala slezská knížata spolu s olomouckým, vratislavským a pražským biskupem. U druhého stolu měli své místo opatové, nejvyšší purkrabí, zemští hejtmani a stavové Českého království. Celou společnost nejvyšších představitelů zemí Koruny české obsluhovali zemští a dvorští úředníci.⁹⁸² Rozložení zasedacího pořádku vyjadřovalo postavení jednotlivých členů hostiny. I když v hierarchii stavovské společnosti českých zemí v předbělohorském období byl panský stav na stejné úrovni jako slezská knížata, přece jenom jejich rodové postavení, jakožto potomků královské krve, bylo při festivitách upřednostňováno. Jiné situace nastávaly např. při politických jednáních (zasedání zemských sněmů), kdy si čeští páni vehementně svá práva bránili a několikrát se kvůli tomu také dostali do sporu s nositeli říšských i slezských knížecích titulů.⁹⁸³

Jelikož byl kníže Václav od druhé poloviny 70. let permanentně postižen záchvaty dny, nemohl již v takové míře podnikat delší cesty. Proto také odmítl pozvání na pohřeb císaře Maxmiliána na jaře 1577. Další důvody uvádí v listu králi Rudolfovi „*[...] pro nečasné V[áš]í c[ísařské] m[ilos]ti psaní mně dodání, a nejvyš pro sešlost věku mého a velké nebezpečnosti zdraví svého, k tomu nikoli postačiti*

⁹⁸¹ Srov. STEJSKAL, Aleš (ed.): *Březanova „Historia o korunování Rudolfa Druhého“*. (Ritus královské korunovace jako předmět sběratelství Petra Voka). Výběr. Časopis pro historii a vlastivědu jižních Čech 33, 1996, s. 183 – 191; *SNĚMY ČESKÉ IV.*, s. 258 – 260.

⁹⁸² STEJSKAL, Aleš (ed.): *Březanova „Historia*, s. 189.

⁹⁸³ MAŤA, Petr: *Svět*, s. 61 – 65.

*nebudu moci, neb mne pán Bůh tyto minulé časy podagrú i jinů nenadálú nemocí navštevovati ráčí, tak že na dalekou cestu z knížectví svého se dáti nemohu, a obávajíc se většího nebezpečnosti, vyjížděti nesmím, rozumějíc, že léta má již sebou to přinášejí [...]”.*⁹⁸⁴ Neúčastnil se o měsíc později ani pro něj povinného holdu v dolnoslezské Vratislavi, který se vzhledem k trvajícimu smutku po císařově smrti nesl v upjatější atmosféře bez větších festivít.⁹⁸⁵

Těšínská knížata se stávala vyhledávanými hosty také na festivítách české, moravské a slezské šlechty. Např. v roce 1550 byl Václav III. Adam zván na svatbu své švagrové Kateřiny z Pernštejna, jež si brala na tovačovském zámku za muže rakouského hraběte Ecka ze Salmu.⁹⁸⁶ Odmítnout nemohl ani žádost Půty z Ludanic (†1559) na počátku roku 1552, kdy moravský pán vdával svou dceru Anežku za Mikuláše Milotického ze Zástřizl,⁹⁸⁷ i když měl před sebou naléhavé jednání.⁹⁸⁸ Kníže se stal také testátorem manželské smlouvy mezi tímto párem, dle které Anežka dostala od svého otce věnem pouhých 300 kop grošů českých.⁹⁸⁹ Samozřejmě si nenechal ujít svatby slezských knížat. Na tomto místě vzpomeňme jen účast Václava III. Adama s spolu se synem Fridrichem Kazimírem na svatbě Jana Olešnického a Markéty Brunšvicko-Wolfenbütelské, která se odehrála na olešnickém zámku na počátku září 1561;⁹⁹⁰ a několik velkých slavností u lehnicko-břežských příbuzných (r. 1560, 1563).

⁹⁸⁴ Edice listu z 10. března 1577 odeslaného z Těšína. Viz *SNĚMY ČESKÉ V.*, s. 122, č. 69.

⁹⁸⁵ Detailní přehled vratislavského holdu podán v HOLÁ, Mlada – HOLÝ, Martin: „*Vratislaviam venit magno et solempni apparatu*“. *Holdovací cesta Rudolfa II. do Vratislavi v roce 1577*. In: Mikulec, J. – Polívka, M. (edd.): *Per saecula ad tempora nostra*. Sborník prací k šedesátým narozeninám prof. Jaroslava Pánka. Sv. 1. Praha 2007, s. 284 – 295.

⁹⁸⁶ VOREL, Petr: *Pernštejnská svatba*, s. 139 – 162.

⁹⁸⁷ Viz VYBÍRAL, Zdeněk: *Zánik*, s. 235.

⁹⁸⁸ SOA Třeboň, CR – registratura, z Ludanic, sign. 41, karton 100 (26. ledna 1552, Těšín); srov. ediční přílohu č. 24.

⁹⁸⁹ SOA Třeboň, CR – registratura, z Ludanic, sign. 41, karton 100 (31. ledna 1552, Rokytnice).

⁹⁹⁰ BUSCHING, Johann Gustav – KUNISCH, Johann Gustav (edd.): *Jahrbücher*, s. 19 – 20.

VII.

RODINY RENESANČNÍCH KAVALÍRŮ

„Když jest ode mne, Jaroslava z Pernštejna, s Jeho mi[losti] Václavem Těšínským z strany té nelásky manželské, kterou jest kníže Václav proti kněžně, manželce své a sestře mé a panův bratří, manžely vzíti ráčít mluveno: v jakých-li pak artikulích, tomu jest všemu v společném rozmluvení mezi knížetem Václavem a mnou se vyrozuměli, to všecko v tom jest postaráno. Aby vámi napřed psané manželky, Jeho m[ilosti], knížete Václava a sestry naší takto začíná: že kníže Václav má ji sestru naši opatřiti hofmistre[m] a hofmistryní, tři služebníky a hofmistr s hofmistryní tu mají ustavičně při ní bejti, a podle vůle Je[jí milosti], tak ty všecky věci řídit. Což by napřed knížeti, Jeho m[ilosti], a sestře mé, to Vám i nám bratřími k poctivosti bylo. O strany pak oděvů, aby kněžna oděvem tak opatrována byla, jakž na manželku knížete patří, panny tři aby se ji chovaly, a dvě u ruky tolkéž podle náležitosti a potřeby také, jakž na jednu každú záležit, oděve[m] opatřovány byly. A poněvadž ženský způsob a pohlaví, v mnohých potřebách peněz potřebuje, v tom také, aby Jeho m[ilost] kníže Václav, podle slušného uvážení, manželku svou penězi opatrovati ráčil. Když tato paměť z strany chování a opatrování, jest to psáno, kněžny manželky, knížete Václava Těšínského, Jeho m[ilosti], jest tuto sepsána a poznamenána, z sté příčiny, aby páno[m] bratřím [a] Marii to oznámeno bylo, budou-li chtíti páni bratří moji na to[m] přestati, to se knížeti, Jeho m[ilosti], bez prodlení oznámiti má.

Václav, kníže Těšínské manu p[ro]p[ri]a“

SMLOUVA O HMOVNÉM ZAJIŠTĚNÍ MARIE TĚŠÍNSKÉ Z PERNŠTEJNA, 17. ŘÍJNA 1549⁹⁹¹

⁹⁹¹ Na rubu pap. listu připsáno: „Paměť z strany knížete Václava Těšínského. 17. octobris Anno 1549 [17. 10. 1549]“. Místo uložení: SOA Litoměřice, pob. Žitenice, LRRA, sign. P 14/36, f. 3^{r-v}. Úplné znění publikováno ve studii JEŽ, Radim: *Manželské soužití*, s. 8 – 9.

VII. a)

NEPOVEDENÉ MANŽELSTVÍ VÁCLAVA III. ADAMA S MARIÍ Z PERNŠTEJNA

O dětství, tedy v období před svatbou, obou mladých manželů nemáme skoro žádné informace. Václav III. Adam byl vychováván na dvoře Habsburků v Praze a ve Vídni,⁹⁹² kde získal základní aristokratické vzdělání a v okruhu nejučenějších mu byly vštěpovány potřebné praktické dovednosti.⁹⁹³ Jak mohly vypadat dny strávené knížetem na vídeňském habsburském dvoře popisují instrukce krále Ferdinanda I. vydané těsně před polovinou 16. století.⁹⁹⁴ Pážata po celý rok vstávala kolem páté hodiny ranní. Po hygieně sloužila při ranní mši panovníkovi, poté se nasnídala a následovala tříhodinová výuka se svým hofmitrem. Dopoledne trávili buď službou u královny tabule nebo se mohli cvičit v šermu a jiných společenských dovednostech, dle svých zálib. Po obědě šli opět do školy, kde se učili základním znalostem (čtení, psaní) a hlavně si měli zapamatovat odlitby. Během pozdního odpoledne byli přítomni také u panovníkovy oběda, při kterém mu na stůl přinášeli a zase odnášeli jednotlivé chody; sami dostali najíst až poté, co od stolu král odešel. Podvečer byl vyplněn nejrůznějšími hrami, tancem a šermem. Ke spánku uléhali mezi osmou až devátou hodinou. Přísný řád, jenž musel dodržovat také malý Václav, vedl šlechtické mládence k co největší kázni, snažil se jim vštěpit všeobecné znalosti upřednostňované renesanční aristokratickou společností a dobovými mravokárci.

⁹⁹² BENATZKY, Jindřich: *Nejstarší dějepis Těšínska*, s. 20; HEINRICH, Albin: *Versuch über die Geschichte*, s. 108; BIERMANN, Gottlieb: *Geschichte des Herzogthums Teschen*, s. 126; SLÁMA, František: *Dějiny Těšínska*. Praha 1889, s. 61.

⁹⁹³ K vzdělávání nejvyšší šlechty viz HOLÝ, Martin: *Výchova a vzdělání české a moravské šlechty v 16. a v první polovině 17. století*. *Folia Historica Bohemica* 21, 2005, s. 111 – 210.

⁹⁹⁴ Další výklad se bude opírat o studii TÉHOŽ: *Exercitia aularum. Dny všední a sváteční pážat na dvoře Ferdinanda I. v polovině 16. století ve světle dvou dochovaných instrukcí*. *Folia Historica Bohemica* 23, 2008, s. 7 – 34.

Marie, dcera první Janovy manželky Anny z Postupic, již ve svých dvou letech ztratila matku a o její výchovu se starala následující žena Jana z Pernštejna Hedvika ze Šelmberka. Spolu s početným fraucimorem trávila své dětství na některém z honosných moravských sídlech, nejčastěji asi na zámku v Prostějově nebo Tovačově. Po smrti bratra Vojtěcha (†17. března 1534) se celý perňštejnský dvůr přestěhoval do východočeských Pardubic, odkud měl Jan blíže na jednání do Prahy.⁹⁹⁵ Na moravská sídla ale nezanevřel a jeho pobyty jsou střídavě doloženy na zámcích v Prostějově, Tovačově, Valašském Meziříčí, Hranicích, Přerově a např. i na staré rodové državě, hradu Pernštejnu.

Poručnickou vládu na Těšínsku si Jan z Pernštejna podržel až do roku 1545.⁹⁹⁶ Ale z dochované korespondence z roku 1543 je možno usuzovat, že již v tomto roce plánoval předat správu nad knížectvím Václavu III. Adamovi, který měl už devatenáct let a podle právních zvyklostí mohl sám rozhodovat o svých záležitostech. Svobodnou držbu si kníže nechal potvrdit králem už v roce 1542 (10. ledna).⁹⁹⁷ Pernštejn knížete nabádal, aby se více začínal angažovat ve správě Těšínska a ve sporu o finanční náhradu za Opolsko–Ratibořsko s markrabím Jiřím Braniborsko–Ansbašským. V listu z 25. ledna mu psal: „[...] Znam, že by se té jízdy V[aší] m[ilos]ti lépe trefily, zvlášť pro vratislavské panny, nežli mně; neb V[aše] m[ilos]t ve dne byste se soudili a v noci s pěknými paními kratochvíl měli [...]“.⁹⁹⁸ V tomto roce se také poprvé objevují výhrady Jana z Pernštejna vůči knížeti. Ten totiž vedl velice neehospodárný styl života, na který si půjčoval nemalé částky a nejevil zájem o finanční správu knížectví.⁹⁹⁹

⁹⁹⁵ VOREL, Petr: *Rezidenční síť pánů z Pernštejna*, s. 41.

⁹⁹⁶ Podrobněji viz JEŽ, Radim: *Správa Těšínského knížectví*, s. 235.

⁹⁹⁷ NA Praha, Stará manipulace, inv. č. 2697, sign. P 106/T 8, karton 1804, nefol; SOA Třeboň, pob. Jindřichův Hradec, Historica Jindřichův Hradec, karton 4 (dobový opis). Nepřesná edice s chybným datem viz *LT V.*, č. 498. Špatně čitelný pergamenový originál uložen v AP Katowice, Oddział Cieszyn, ZDPP, sign. 63; opis M. Kasperlika v jeho pozůstalosti AP Katowice, Oddział Cieszyn, KC, sign. 77, f. 417 – 418.

⁹⁹⁸ *AČ XX.*, s. 131, č. 241.

⁹⁹⁹ O tom více viz kapitola IV. c).

S narážkami na knížete se setkáváme i v dalších dopisech – jako např. Janu Čelovi, ve kterém reaguje na vzrůstající problémy v knížectví a pokud brzy nepřijede na návštěvu „[...] mnoho škodnejch věcí se rozmnoží: jestli z strany knížete, nerad sem tomu [...]“ a v tomtéž listu apeluje na chování Václava III. Adama, „[...] neb již j[eho] m[ilost] z milosti pána Boha všemohúcího dítky míti ráčí, již by také slušelo, aby ti mladí způsobové od j[eho] m[ilos]ti odcházeli, však jest ho pán Bůh neráčil rozumem zapomenúti, jednom aby ho ráčil užívati předkem k vůli Boží a k svému dobrému [...]“. Jan z Pernštejna chtěl na konci června vyrazit z Pardubic na Moravu a poté zavítat na zámek do Těšína, aby předal vládu knížeti, protože jak psal kancléři, již jeho poručnictví ztrácí smysl a kníže by měl začít spravovat území sám.¹⁰⁰⁰ Plánovanou cestu překazil silný záchvat dny,¹⁰⁰¹ která českomoravského aristokrata na konci života často sužovala a znemožňovala mu pohyb. Dokonce jej museli služebníci přenášet na nosítkách a většinu času trávil pouze v posteli. Předání knížectví také oddálila soudní pře o Opolsko-Ratibořsko, od které si Jan sliboval velké finanční přílepení. Pregnantně to Pernštejn vyjádřil v listu z 28. srpna 1543 stavům Těšínského knížectví: „[...] Pak to poručenství, z které příčiny se zdržuji, z jiné to nečiním, než pro ten soud, kterýž s panem markrabí[m] jest již mnoha let; i uvažujíc to u sebe s těmi, kteříž právům rozumějí, jestliže bych to poručenství prvé z sebe zdal, než-li by ta pře k vykonání svému přišla, že jest se toho obávati, aby skrz to poručenství mého zdání ta pře všecka zdvižena nebyla [...]“.¹⁰⁰² Podle dohody zástupci knížectví zastavili Janovi z Pernštejna fryštátské panství, které si měl podržet až do doby, než kníže vyrovná finanční pohledávky u svého poručníka. Jan také v listu z konce srpna 1543 tvrdil, že ho správa Těšínska stála nemalé peníze, kvůli kterým se dostal do velkých dluhů a část zisku ze

¹⁰⁰⁰ AČ XX., s. 175, č. 286. Podobně také Václavu III. Adamovi s tvrzením, že [...] čas se již přibližuje, abych tam šel, kde sou předkové moji šli, a tím abych se dlouho nemeškal [...]. AČ XX., s. 169, č. 283.

¹⁰⁰¹ AČ XX., s. 179 – 181, č. 289 – 292.

¹⁰⁰² AČ XX., s. 191, č. 302. Více viz JEŽ, Radim: Jan z Pernštejna ve sporu, s. 69 – 85.

svých moravských panství musel vynaložit na chod knížectví.¹⁰⁰³ Z velké části měl Jan z Pernštejna ve své argumentaci pravdu, protože příjmy z těšínských komorních zboží nemohly vystačit na výplatu úřednictva, na pobyty zástupců knížectví (kancléře, hejtmana aj.) na sněmech ve Vratislavi i Nise, a na financování dvora mladých novomanželů.¹⁰⁰⁴

Vhodná příležitost k předání knížectví se naskytla až v roce 1545. Jan z Pernštejna se na počátku roku vydal z Pardubic na Moravu, kde pobýval na oblíbeném sídle v Tovačově. 24. dubna odsud posílá dopis příteli Půtovi z Ludanic, kterého pozývá i s manželkou na zámek do Hranic a žádá jej o doprovod až do Těšína.¹⁰⁰⁵ Cestou si Jan odpočinul ještě v Novém Jičíně 10. května.¹⁰⁰⁶ Kdy přesně přijel do Těšína není známo; zachovala se nám pouze zpráva z dnes již neexistující městské knihy, kterou pořídil fryštátský písař v roce 1650. S tímto pramenem pracoval v polovině 19. století M. Kasperlik při systematickém sběru archivního materiálu k dějinám knížectví a jeho opis roztřesenou rukou je uložen v sbírce pozůstalostí. Písař z městské kanceláře nám zachoval stručnou zprávu o tomto důležitém aktu: „*Léta 1545 v pátek po neděli Exaudi [22. 5. 1545] jest pan z Pernštejna, jeho milost, toto Knížectví těšínské se vším příslušenstvím a [z] poručnictví otcovského propustil a knížeti Václavovi, jeho milosti, v poslušenství uvedl a postúpil, kromě Frýdku, to sobě pozůstavil v osmnácti tisících zlatých*“.¹⁰⁰⁷ V Těšíně se Pernštejn dlouho nezdržoval a po potvrzení všech do-

¹⁰⁰³ AČ XX., s. 191, č. 302.

¹⁰⁰⁴ Srov. kapitolu IV. c).

¹⁰⁰⁵ AČ XX., s. 223, č. 355 a s. 224, č. 356.

¹⁰⁰⁶ NA Praha, Sběrka autografů I., sign. 1154/1 – 4, karton 40, nefol.

¹⁰⁰⁷ AP Katowice, Oddział Cieszyn, KC, sign. 77, f. 421. V záhlaví opisu z roku 1650 napsáno „*Vejtah z knih městských starých (Těšínských). Anno domini 1545*“. Matthias Kasperlik měl k dispozici ještě jeden pramen – smlouvu o zástavu frýdeckého panství, která, jak tvrdí, byla uzavřena 16. května 1545. Zda došlo k potvrzení 16. května nebo až 22. není až tak podstatné; důležitější je částka, kterou složil Pernštejn a ta nebyla stanovena na 18 000, ale na 12 000 zlatých. KASPERLIK VON TESCHENFELD, Matthias: *Auseinandersetzung mit der Vormundschaft Herzog Wenzel's von Teschen und Auslösung der Herrschaft Friedek*. Notizen – Blatt, 1873, č. 7, s. 55 – 56.

kumentů se vrátil na Tovačov.¹⁰⁰⁸ Poté, co přijel v červenci na pardubický zámek, měl pocit, že již všechny důležité činy na tomto světě vykonal, a proto dal příkaz k sepsání poslední vůle. Rozeslal také několik listů, ve kterých prosil své přátele z řad nejvyšších zemských úředníků, aby po jeho smrti dohlédli na pozůstalé syny Jaroslava, Vratislava a Vojtěcha.¹⁰⁰⁹ Těm nařizoval poslušně vykonávat záležitosti obsažené v testamentu a důvěřovat jim zvoleným rádcům a aristokratům.¹⁰¹⁰ Načasování odkazu svým potomkům bylo více než symbolické a po předání poručnictví na Těšínsku byl Pernštejn připraven na „dobrou“ smrt.¹⁰¹¹

Během předání vlády knížeti (1545) již pobíhaly na těšínském zámku děti Václava III. Adama a Marie z Pernštejna. Necelé dva roky po svatbě se mladým manželům (knížeti bylo sotva 17 let) narodil syn Fridrich Kazimír.¹⁰¹² Na svět přišel na pardubickém sídle nejspíše koncem roku 1541 v době Vánoc; soudím tak z listu Jana z Pernštejna z 11. ledna 1542 Volfovi staršímu Krajířovi z Krajku a na Nové Bystřici (†1554), nejvyššímu purkrabímu českého království, ve kterém mu píše: „[...] paní dceři mé, která jest za knížetem Václavem, pán Bůh pomoci a syna ji dáti ráčil, kdež jsem na tom, bude-li vůle Boha všemohoucího, abych křtiny tuto neděli [15. ledna] vykonal [...]“.¹⁰¹³ Slavnost křtu probíhala většinou záhy po narození dítěte, zpravidla v šestinedělí matky, protože byla obava, aby novorozeně v době velké úmrtnosti nezemřelo bez svátosti křesťanského pomazání.¹⁰¹⁴ Můžeme připustit, že se Fridrich Kazimír narodil počátkem ledna, ale muselo by to být hned v prvních dnech roku, neboť šíření informací v polovině 16. sto-

¹⁰⁰⁸ AČ XX., s. 482 – 485, č. 494 (25. května 1545).

¹⁰⁰⁹ AČ XX., s. 224 – 225, č. 359.

¹⁰¹⁰ AČ XX., s. 226 – 227, č. 360. SOA Litoměřice, pob. Žitenice, LRRRA, sign. P 14/27.

¹⁰¹¹ Tzv. „ars moriendi“ objasněno v KRÁL, Pavel: *Smrt a pohřby*, s. 61 – 67.

¹⁰¹² Nejnověji o něm JEŽ, Radim: *Těšínský kníže Fridrich Kazimír*, s. 137 – 175, zde uvedena bohatá bibliografie a odkazy na prameny.

¹⁰¹³ AČ XX., s. 106, č. 217.

¹⁰¹⁴ PETRÁŇ, Josef (ed.): *Dějiny hmotné kultury II. 1*, s. 153; KOLDINSKÁ, Marie: *Každodennost*, s. 44.

letí nebylo nijak rychlé.¹⁰¹⁵ Zajímavé je, že si mladá kněžna zvolila jako místo porodu právě pardubický zámek.¹⁰¹⁶ Snad se na otcově sídle,¹⁰¹⁷ kde strávila své dětství, cítila mnohem lépe, než v ještě pro ní pořád neznámém prostředí dvora těšínských Piastovců. Přesun prvorodiček na sídla jejich matek nebyl v raném novověku ničím neobvyklým; manžel se snažil zajistit pro svou ženu maximální komfort, který představoval zejména početný fraucimór a zkušená porodní bába.¹⁰¹⁸ Přestože Mariina matka již nebyla mezi živými a nemohla jí tedy být v této důležité situaci nablízku, a navíc ani nežila macecha Hedvika ze Šelmberka, její opatrovnice z dětství, vybrala si kněžna východočeskou pernštejnskou rezidenci, kde na svět přišel chlapeček, který se měl stát zhotněním spojení magnátského rodu s krví potomků starobylé Piastovské dynastie, tak jak si to na sklonku 20. let přál staříčky kníže Kazimír II. spolu s Janem z Pernštejna při podpisu zasnubní smlouvy.

Novorozeně obdrželo jméno po praotci Kazimírovi II. a strýci Fridrichovi (†1507).¹⁰¹⁹ O necelé půlstoletí později se tento syn také dostal do „paměti“ pernštejnského rodu mezi všechny významné představitele a neznámý sepisovatel již kolem roku 1580 neznal další potomky knížecí páru.¹⁰²⁰

Z manželství těšínského knížete s Marií z Pernštejna vzešly ještě dvě děti, obě ženského pohlaví. Autor prvního historického pojednání o těšínských kní-

¹⁰¹⁵ VYBÍRAL, Zdeněk: *Politická komunikace*, s. 237 – 238.

¹⁰¹⁶ Informaci o tom do své kroniky zaznamenal Eleasar Tilisch a následně od něj ji převzal také W. Pol. Viz BENATZKY, Jindřich: *Nejstarší dějepis Těšínska*, s. 20; BUSCHING, Johann Gustav – KUNISCH, Johann Gustav (edd.): *Jahrbücher*, s. 65.

¹⁰¹⁷ Zdá se, že Marie byla v počátcích manželství častým hostem na Janových moravských i českých zámcích. Např. v srpnu 1541 je doložen její pobyt v hranické rezidenci. Srov. JEŽ, Radim: *Manželské soužití*, s. 3 (edice listu).

¹⁰¹⁸ BŮŽEK, Václav: *Těhotenství ve šlechtické domácnosti na prahu novověku*. Česko-slovenská historická ročenka, 2001, s. 169 – 178.

¹⁰¹⁹ JASIŃSKI, Kazimierz: *Rodowód III.*, s. 199.

¹⁰²⁰ VOREL, Petr: *Staré pověsti a rodinné příběhy pernštejnské. (Sebereflexe aristokratického rodu v polovině 16. století)*. In: Chocholáč, B. – Jan, L. – Knoz, T. (edd.): *Nový Mars Moravicus aneb sborník příspěvků, jež věnovali prof. dr. Josefu Válkovi jeho žáci a přátelé k sedmdesátinám*. Brno 1999, s. 137 – 148, zde s. 143 a 146.

žatech, Eleazar Tilisch, je zaznamenal do svého díla v pořadí: první narozenou měla být Anna a poté Žofie.¹⁰²¹ Pokud se budeme držet informací Tilische, píše Jan z Pernštejna své dceři Marii v listu 27. března 1543 o právě narozené Anně.¹⁰²² Tuto radostnou událost okomentoval její otec v rámci dobového myšlení, kdy bylo žádoucí narození spíše mužského potomka: „[...] Kněžno Marie, dcero má milá. Zdraví etc. Rád sem o tom uslyšel, žeť pán Buoh pomoci a dceru dáti ráčil, ale byť to pán Buoh ráčil dáti, bylť bych raději jí syna přál. O svém zdraví jinéhoť psáti nevíím, než že od pěti nedělí nikam nemohu, jsouc ode dny ztrápen [...]“.¹⁰²³ Kněžna Anna část svého dětství strávila u Jindřicha st. ze Švamberka na jeho zvíkovském sídle, kde byla poslána její matkou či dědečkem Janem z Pernštejna. Z jednoho dopisu se dovídáme, že v r. 1549 byla těžce nemocná a starostlivý Jindřich se jí snažil rychle sehnat lékaře od svého bratra Bohuslava ze Švamberka a na Orlíku.¹⁰²⁴ Šestiletá kněžna nejspíše této nemoci podlehla, neboť se o ní v pramenech nedochoval žádný další záznam. V literatuře se předpokládá, že zemřela určitě ale rokem 1564.¹⁰²⁵

Ještě méně informací máme o druhé dceři Žofii, která byla v starší literatuře ztotožňována se stejnojmennou sestrou Václava III. Adama, pochovanou v roce 1541 v Pardubicích. Žofie se narodila snad vzápětí po své sestře někdy během roku 1544. Polskotěšínský badatel Michael Morys-Twarowski se domnívá, že dcera přišla na svět v letech 1545-1547.¹⁰²⁶ Podle něj se o ní zmínka v Pernštejnově korespondenci neobjevuje před tímto datem ani později, protože

¹⁰²¹ BENATZKY, Jindřich: *Nejstarší dějepis Těšínska*, s. 20.

¹⁰²² O narození dcery se Jan z Pernštejna pověděl z listu knížete Václava III. Adama, který přinesl posel Jiřík v Bílou sobotu [24. března] („[...] Psaní od V[aší] m[ilos]ti jest po Jiříkovi v sobotu minulú dodáno, kdež mi při tom ráčíte oznamovati, že jest pán Buoh kněžně Marii, manželce V[aší] m[ilos]ti a dceři mé, pomoci a dceru dáti ráčil [...]“). AČ XX., s. 150, č. 262.

¹⁰²³ AČ XX., s. 152, č. 265.

¹⁰²⁴ SOA Třeboň, CR – registratura, ze Švamberka, sign. 15/34, karton 5. Srov. ediční přílohu č. 21. O nemoci Anny Těšínské více viz kapitola IX. d).

¹⁰²⁵ JASIŃSKI, Kazimierz: *Rodowód III.*, s. 201.

¹⁰²⁶ MORYS-TWAROWSKI, Michael: *Przyczynki do genealogii Piastów cieszyńskich w XVI w.* Pamiętnik Cieszyński 19, 2004, s. 25 – 27.

vztahy mezi knížetem a českomoravským magnátem nebyly zrovna nejlepší.¹⁰²⁷ Toto tvrzení je pravdivé, ale skutečným důvodem je torzovitost pramenů, z kterých se zachovala registra pouze pro jediný rok 1543 a další materiály a korespondence vydaná v 20. dílu Archivu českém je jenom dochovaným výběrem z velké části písemné produkce Jana z Pernštejna, jež byla k dispozici edito- rovi Františku Dvorskému na sklonku 19. století. Dochování archivních prame- nů těšínských knížat z tohoto období je na tom ještě podstatně hůře, takže se budeme muset spokojit s konstatováním Eleazara Tilische – „*obě [dcery] zemřely mladé*“.¹⁰²⁸ Další děti se již Marii nenarodily, i když zemřela až v roce 1566, a možné příčiny toho se pokusím odhalit v následujících řádcích.

Spory mezi knížetem a Janem z Pernštejna naplno propukly po roce 1545. Hlavním problémem byly nevyřešené vzájemné finanční pohledávky a k nim se přidaly i spory s místní šlechtou. Jan z Pernštejna měl v oblibě kancléře Jana Čela (†asi 1543) a velice jej popudilo jednání knížete proti synům bývalého kancléře, Janu a Petrovi, které dal Václav III. Adam uvěznit na těšínském zám- ku. Pernštejn se proto obrátil na krále, aby zasáhl v jejich prospěch.¹⁰²⁹ Ferdi- nand I. těšínského knížete obratem za jeho jednání napomenul.¹⁰³⁰

Jan z Pernštejna se ke konci života začal utápět v dlužích a svou situaci řešil odprodejem starých rodových držav i menších nevýznamných panství.¹⁰³¹ Nutně potřeboval hotovost, proto se obrátil na Václava III. Adama, aby urych- leně vyrovnal dlužnou částku, nejspíše za zástavu fryštátského panství. U těší- ského knížete se ale hned na počátku vlády v roce 1545 projeví jeho nedostat- ky, které mu již před léty vyčítal jeho poručník – nebyl schopen hospodárního vedení dvora a vydával nemalé prostředky na svou reprezentaci. Velké dluhy

¹⁰²⁷ TAMTÉŽ, s. 26.

¹⁰²⁸ BENATZKY, Jindřich: *Nejstarší dějepis Těšínska*, s. 20.

¹⁰²⁹ AČ XX., s. 252, č. 412.

¹⁰³⁰ NA Praha, RG, kn. č. 38, f. 251v – 252r (11. února 1547).

¹⁰³¹ Více viz VOREL, Petr: *Páni z Pernštejna. Vzestup a pád rodu*, s. 166 – 170; TÝŽ: *Vývoj pozemkové držby pánů z Pernštejna*, s. 30 – 33.

měl např. u markraběte Jiřího Braniborsko–Ansbašského a v listu z 21. září 1545 mu král povoluje odklad splátky peněz, které, po již zemřelém markraběti, nárokovali slezští stavové a knížata.¹⁰³² Ferdinanda I. také žádal, aby byl posunut termín odevzdání části berně¹⁰³³ a později, v roce 1548, i platba církevní daně ratibořské kapitule.¹⁰³⁴ Kníže finance sháněl, kde se dalo. Jedním z nejjednodušších způsobů bylo sekularizovat majetek katolické církve. Tvrdě postupoval proti klášterům v Těšíně i Orlové.¹⁰³⁵ Zisky z církevního majetku ale nepostačovaly na umoření všech dlužných pohledávek a Jan z Pernštejna se v roce 1545 svých peněz nedočkal. Proto se rozhodl obrátit na krále Ferdinanda.¹⁰³⁶ Spor se měl vyřešit na pražském dvoře při jednání o potrestání stavovského odboje v červenci 1547, kde byl také účasten Václav III. Adam a do Prahy měl přijet i Pernštejn. Ten se ale habsburskému dvoru v této době vyhýbal a nejspíše také trpěl jedním z častých záchvatů dny. Král proto zajistil vyjednavatele, kteří měli zprostředkovat dohodu mezi oběma stranami. Spolu s knížetem vyslal do Pardubic nejvyššího maršálka Pertolda z Lipé a Šebestiána z Veitmile, dobré přátele Jana z Pernštejna.¹⁰³⁷ Jak jednání z počátku srpna dopadlo, nevíme, ale zdá se, že úspěšně. O dalších sporech totiž není v torzovitých prame-nech zmínka.¹⁰³⁸

¹⁰³² NA Praha, RG, kn. č. 34, f. 117^r.

¹⁰³³ NA Praha, RG, kn. č. 34, f. 117^r (21. září 1545) a f. 140^v – 141^r (9. října 1545).

¹⁰³⁴ NA Praha, RG, kn. č. 41, f. 153^r – 153^v (22. srpna 1548, Vídeň); f. 167^v (11. září 1548, Vídeň).

¹⁰³⁵ Podrobněji viz kapitola V. b).

¹⁰³⁶ Habsburk o tom píše knížeti 16. června 1547. AČ XX., s. 534, č. 521. Naopak Pernštejn měl vyplatit Václavovi daň z obilí Těšínského knížeti v sumě 800 zlatých. AČ XX., s. 253, č. 416; NA Praha, RG, kn. č. 41, f. 6^r; ZA Opava, Pozůstalost M. Kasperlika, nezpracovaný fond (originál listu).

¹⁰³⁷ AČ XX., s. 259 – 260, č. 427 (5. srpna 1547, Praha).

¹⁰³⁸ Pokud by dluh nebyl vyrovnán, odrazilo by se to nejspíše v králově korespondenci zúčastněným. Srov. NA Praha, RG, kn. č. 38 (1546-1547) a 41 (1547-1549); zčásti vydáno v AČ XX.

Finanční problémy knížete a následné spory s Janem z Pernštejna se promítly do rodinného života mladých těšínských manželů.¹⁰³⁹ Václav III. Adam cítil ze strany Pernštejna velkou křivdu a své zaujetí ventiloval na choti Marii. Na chování knížete vůči své manželce si Jan dokonce musel stěžovat samotnému králi, který Václava za jeho postoje k Marii v listu ze dne 13. června 1548 ostře pokáral.¹⁰⁴⁰ Neshody v soužití manželského páru se začaly povážlivě stupňovat, a bezesporu ohrožovaly dobrou pověst obou rodům. Krize dosáhla vrcholu po smrti Jana v září roku 1548.¹⁰⁴¹ Jeho synové z druhého manželství s Hedvikou ze Šelmberka, Jaroslav (*14. listopadu 1528), Vratislav (*9. července 1530) a Vojtěch (*7. října 1532), se proto museli postarat o svou nevlastní sestru Marii. Nejstarší z bratří, Jaroslav, který se stal dočasně hlavou rodiny a zástupcem všech Pernštejnů, se vypravil na cestu do Těšína, aby projednal situaci Marie s knížetem. 10. října 1549 spolu na zámku sepsali dohodu, jejíž znění se nám dochovalo do dnešních dnů.¹⁰⁴²

Stručně by se daly požadavky Jaroslava shrnout do tří bodů: 1. kněžně má být k dispozici hofmistr a hofmistryně spolu s třemi služebníky, kteří mají kdykoli plnit její přání a spravovat všechny záležitosti; 2. Václav III. Adam má své ženě opatřit reprezentativní oděv hodný jejího postavení a tři dívky do knížecího dvora (fracimoru), z toho aby alespoň dvě vlastnily lepší šaty; 3. poskytnout Marii dostatek financí na její osobní výdaje. Jak je vidět, všechny záležitosti byly spojeny s penězi a o intimních vztazích manželů nepadlo ani slovo. Kněžně scházelo základní zázemí a udivuje, že neměla vlastní fracimor, ve kterém urozené ženy trávily většinu svého času např. ručními pracemi a dal-

¹⁰³⁹ Ve své práci to naznačuje i Petr Vorel. Viz VOREL, Petr: *Páni z Pernštejna. Vzestup a pád rodu*, s. 222; nejnověji, na základě podrobnějších výzkumů R. Ježe, Týž: *Problémy finansové i rodinné* (v tisku).

¹⁰⁴⁰ NA Praha, RG, kn. č. 43, f. 189^v – 190^r. Viz také příloha č. 17.

¹⁰⁴¹ O jeho smrti a pohřbu podrobně TAMTÉŽ, s. 175 – 183.

¹⁰⁴² Viz SOA Litoměřice, pobočka Žitenice, LRRRA, sign. P 14/36, f. 3^{r-v}. Na rubu listu napsáno: „*Paměť z strany knížete Václava Těšínského. 17. octobris Anno 1549 [17. 10. 1549]*“. Smlouva sepsána na papíru o rozměrech 33 × 21,5 cm; pečeť schází. Srov. citaci dokumentu v této práci na s. 213.

šími společenskými aktivitami,¹⁰⁴³ ani hofmistra, jenž by dohlížel na funkčnost dvora a zařizoval potřeby kněžny.¹⁰⁴⁴ Uvedený personál a osoby spjaté s dvorem patřily ke standardům šlechtických rodin, navíc v tomto případě šlo o nejvyšší aristokracii ze zemí Koruny české. Postavení ženy v tehdejší společnosti nebylo jednoduché¹⁰⁴⁵ – v některých případech nemohla svobodně rozhodovat o společném majetku,¹⁰⁴⁶ pouze ji bylo dáno právo disponovat s věnem a to ještě v omezených možnostech.¹⁰⁴⁷ Provdáním ztrácela veškeré majtkové i sociální zázemí v mateřské rodině a hmotné zajištění ji poskytoval manžel. Toto nerovné postavení ve svých spisech vyjádřil již na počátku 16. století humanista Jan Hasištejnský z Lobkovic (1450-1517) a nabádal manžely: „*Nedej ženě panovati nad sebou, neb jest daleko lépe, ať se ona tebe bojí, tebou se ve všem spravuje, tvé rozkázání činí*“.¹⁰⁴⁸

Manželka měla také omezenou svobodu pohybu a nemohla bez dovolení svého muže opustit dvůr.¹⁰⁴⁹ Možné fyzické násilí v rodině se dostalo do raně novověkých pramenů pouze sporadicky a nemáme možnost lépe nahlédnout do mikrosvěta manželského soužití. Jednotlivé případy ale ukazují, že tyto nemorální formy řešení sporů byly časté a společnosti víceméně tolerované.¹⁰⁵⁰

¹⁰⁴³ KOLDINSKÁ, Marie: *Každodennost*, s. 92 – 93; PETRÁŇ, Josef (ed.): *Dějiny hmotné kultury II. 1*, s. 188, 201 an.

¹⁰⁴⁴ O úloze hofmistrů a dalších členů aristokratického dvora více viz PETRÁŇ, Josef (ed.): *Dějiny hmotné kultury II. 1*, s. 188.

¹⁰⁴⁵ O ženské části urozené společnosti více viz BASTL, Beatrix: *Tugend, Liebe, Ehre. Die adelige Frau in der Frühen Neuzeit*. Wien – Köln – Weimar 2000.

¹⁰⁴⁶ Záleželo na individuálních postojích manželů a tento problém nezle generalizovat, jak ukazují jednotlivé případy z aristokratické společnosti.

¹⁰⁴⁷ KOZÁKOVÁ, Anděla: *Právní postavení ženy v českém právu zemském*. Praha 1926, s. 30 – 34.

¹⁰⁴⁸ Cit. podle MAŤA, Petr: *Svět*, s. 553.

¹⁰⁴⁹ TAMTÉŽ, s. 554; srov. JEŽ, Radim: *Manželské soužití*, s. 3 (10. srpna 1541, Hranice – Marie Těšínská z Pernštejna žádá Jindřicha st. ze Švamberka, aby povolil své manželce Kateřině, která byla sestrou mladé těšínské kněžny, návštěvu u jejího dvora).

¹⁰⁵⁰ S odkazy na literaturu a prameny viz KRÁL, Pavel: *Muž a žena mezi přechodovými rituály rodinného života v raně novověkých pramenech*. In: Bůžek, V. – Král, P. (edd.): *Společnost v zemích habsburské monarchie a její obraz v pramenech (1526-1740) (= OH 11)*. České Budějovice 2006, s. 425 – 439, zde zejména s. 428 – 429.

Např. v roce 1544 psal Ferdinand I. rytíři Janu Běšínovi z Běšin, který se později zapletl do čarodějnických procesů na svém panství s poddanou a bývalou milenkou Marianou¹⁰⁵¹ a byl častým hostem na pijáckých zábavách na dvoře Petra Voka z Rožmberka v Bechyni,¹⁰⁵² „[...] Vznešeno jest na nás jménem manželky tvé, že jsi již v sobotu jminulou v Starém městě Pražském na rynku (nemajíc k ní, jakž sme zpraveni žádné hodné příčiny) na řetěz vzal a v vězení ji až podnes držíš, což je se nám do tebe s nemalý[m] podivení[m] i proti myslí, že jsi se toho dopustiti směl, proti tejš manželce své přes předešlý jistý rozkaz náš a přípověď, kteroužs nám učinil, že se k ní všelijak pokorně zachovati chceš, čehož nechťíc my tobě dopouštěti, poroučímeť, přístně přikazujíc, aby hned, jakž tobě toto psaní naše dojde, dotčenú manželku svou svodobně propustíš, ji žádných těžkostí nečiníc a sám se před námi v pátek nyní příští na hradě Pražském osobně postavil a další vuoli naší kr[álovskou] vyrozuměl, jináče nikoli nečiníce [...]“.¹⁰⁵³

Jak přesně vypadala situace Marie Těšínské z Pernštejna, již asi nikdy nezjistíme a jediným podrobnějším pramenem zůstává smlouva z roku 1549. Zmínky o nedobrych vztazích mezi těšínskými manžely nacházíme ale i později v korespondenci bratří z Pernštejna.

Jaroslav, nejstarší z perňštejnských bratří, se opakovaně v listech knížeti zajímá o jeho manželku, neboť měl obavy o dodržování dohody a také velká vzdálenost nedovolovala lepší kontrolu jejího stavu. Např. v listu z 8. května 1550 Václavu Adamovi píše: „[...] Však což se kněžny Marie, manželky Vaší mi[los]ti a paní sestry naší milé, dotejče, ač o tom nepochybuji, že rozmlouvání mé s Vaší mi[los]tí na místě postavený pominulého času na Těšíně z strany chování a opatrování její, v paměti míti ráčíte, tomu věříc, že od Vaší knížecí mi[los]ti, jakž na manželku Vaší mi[los]t záleží, podle téhož mého a Vaší mi[los]tí zůstání chována a opatro-

¹⁰⁵¹ KOLDINSKÁ, Marie: *Každodennost*, s. 90 – 91 a 150.

¹⁰⁵² BŮŽEK, Václav: *Pijácké zábavy na dvorech renesančních velmožů*. In: Bůžek, V. – Král, P. (edd.): *Slavnosti a zábavy na dvorech a v rezidenčních městech raného novověku (= OH 8)*. České Budějovice 2000, s. 137 – 161, zde s. 147.

¹⁰⁵³ NA Praha, RG, kn. č. 32, f. 31^v (15. ledna 1544, Pražský hrad).

vána jest [...]“.¹⁰⁵⁴ Aby se dozvěděl, jak na tom jeho sestra je, využil služeb rodného přítele Jindřicha staršího ze Švamberka a na Bechyni, který byl určen již v závěti Jana z Pernštejna, aby se staral o jeho syny, a vypravil ho v říjnu 1550 na cestu do Těšína.¹⁰⁵⁵ Stejným úkolem byl v následujícím roce pověřen pernštejnský služebník Jan Gerštorf z Gerštorfu.¹⁰⁵⁶ Sám Jaroslav, i když časově velmi zaneprázdněný službou ve Vídni u císařského dvora, se vypravil na zámek do Těšína a na vlastní oči zkontroloval hmotné zajištění a podmínky života Marie.¹⁰⁵⁷

Bratři z Pernštejna chystali na počátek června 1550 svatbu své sestře Kateřině (*1534-†1571) s rakouským hrabětem Eckem ze Salmu.¹⁰⁵⁸ Tehdy patnáctileté dívce se do manželství s neznámým šlechticem nechtělo, a i Jaroslav argumentoval případem své nevlastní sestry Marie, která byla zasnoubena svým otcem již v prvním roce života.¹⁰⁵⁹ Na veselí do Tovačova byl pozván také těšínský kníže, jenž měl poslat své dva vyhlášené kuchaře.¹⁰⁶⁰ Jestli sebou vezme svou manželku, o tom měl rozhodnout sám, a jak vyplývá z listu Jaroslava, nebude knížete k tomu nutit „[...] *neb pro příčinu nedostatku vozníkuoóv i šatstva, jakž na to záleží, což by k poctivosti Vaší mi[los]ti bejti mohla [...]*“.¹⁰⁶¹

¹⁰⁵⁴ VOREL, Petr (ed.): *Česká a moravská aristokracie*, s. 104, č. 123.

¹⁰⁵⁵ TAMTÉŽ, s. 178, č. 312. Za obětavou starostlivost Švamberkovi děkovala později ve svých listech samotná kněžna. Srov. dále v textu.

¹⁰⁵⁶ TAMTÉŽ, s. 255 – 256, č. 452 (list Václavu III. Adamovi) a s. 256, č. 453 (sestře Marii).

¹⁰⁵⁷ Dozvídáme se o tom v listu krále Ferdinanda I.: „[...] *jakož sme tebe poníženou prosbou tvou na Fryštát odpustiti ráčili. I vědětit dáváme, že pilné osoby tvé, poněvadž na ten čas málo komorníků při nás jest, potřebovati ráčíme, protožť poroučíme, přístně příkazujíc, aby hned, jak tebe toto psaní naše duojde, beze všech výmluv k nám sem se vypravil a přijel, jináče nikoli nečiníce [...]*“ . NA Praha, RG, kn. č. 49, f. 31r (15. dubna 1551, Vídeň).

¹⁰⁵⁸ VOREL, P.: *Pernštejnská svatba v Prostějově roku 1550*. ČMM 114, 1995, s. 139 – 162.

¹⁰⁵⁹ V listu z 15. března 1550 Janu Čeplovi z Belku píše: „[...] *I jak jest nám náleželo sestry naší opouštěti a neb ji dále mimo vůli k tomu manželství potahovati, to sami u sebe zdravě považte. Neb sme se i toho obávali, aby skrz takové bezděčné manželství na potomní časy zlá vůle a neláska mezi nimi nebyla, kteráž by nám k potěšení bejti nemohla, jakož se nám pak to s knížetem Těšínským děje [...]*“ . VOREL, Petr (ed.): *Česká a moravská aristokracie*, s. 80 – 81, č. 69.

¹⁰⁶⁰ VOREL, Petr: *Pernštejnská svatba*, s. 149.

¹⁰⁶¹ TÝŽ (ed.): *Česká a moravská aristokracie*, s. 104, č. 123.

Jaroslav věděl, že smlouva z roku 1549 nemůže sestře zajistit dostatečnou nápravu, a proto chtěl o rok později celou záležitost projednat s někým starším a zkušenějším. Za Marii a její osud cítil velkou zodpovědnost. Spory mu měl pomoci řešit již jmenovaný Jindřich ze Švamberka. Nejstarší z Pernštejnů měl obavy, aby choulostivý problém nepošpinil celý rod na několik desetiletí dopředu, neboť mohl vyvolat velký společenský skandál, který by byl raně novověkou společností ostře odsouzen, tak jako se neustále připomínalo nepovedené manželství polského královského páru z poloviny 16. století,¹⁰⁶² a proto v jednom z dopisů Švamberkovi píše: „[...] *Neb se toho u sebe nikterakž najíti nemohu, aby se dobře trefiti mohlo, abych takovou věc z strany knížete Těšínského a sestry mé tak kvapně bez pilného a bedlivého uvážení, poněvadž se z obou stran poctivosti dotějče, před se vzíti měl, chtějíc sestru svou tak, jakž sem jí, jakožto věrný bratr, povinen opatřiti, abych snad většího posměchu na ni, na sebe a pány bratří své i přátely kreovní neuvedl, pro což by ke mně nemalou těžkost nýsti musili. Však mne za toho míti neračte, že bych sestry své opatřiti zanedbával, nebo se pána Boha dokládám, žeť nad tou věcí srdečnou lítost mám, jako ten, kteréhož se vlastně dotějče. A na to myslím, abych s radou přátel, pokudž se nejlépe trefiti bude moci, to před se vzal [...]*“.¹⁰⁶³

Jaroslava zneklidňovaly dluhy, které měl s těšínským knížetem a po právu si myslel, že by se to mohlo projevit znovu ve vztazích k Marii.¹⁰⁶⁴ Pernštejnové totiž zdědili po svém otci zástavu na frýdecké panství a po Václavu Adamovi žádali, aby panství od nich převzal a vyplatil částku 12 000 zlatých. Smlouvu knížeti vypověděli asi v roce 1550, v době kdy se u nich naplno projevíly finanční problémy a nutně potřebovali hotovost.¹⁰⁶⁵ Nesolventnost Václava

¹⁰⁶² „[...] než to vědomé i tehdáž bylo, že s ní manžel její nevelmi dobře a manželsky nakládal, nad čímž i otec jeho, starý král Zikmund, velikou nelibost nesl [...]“, poznamenal si kronikář na věčnou paměť do svého díla. Cit. podle VOREL, Petr (ed.): *Dějiny evropského světa*, s. 124.

¹⁰⁶³ TÝŽ (ed.): *Česká a moravská aristokracie*, s. 161, č. 270; svůj postoj k záležitosti podobně popsal i sestře Kateřině (*1518-†1552), manželce Jindřicha ze Švamberka v listu z 9. září 1550 (TAMTÉŽ, s. 161, č. 271).

¹⁰⁶⁴ TAMTÉŽ, s. 207, č. 371.

¹⁰⁶⁵ TÝŽ: *Páni z Pernštejna. Vzestup a pád rodu*, s. 189 an.

III. Adama byla všeobecně známá, a proto mu Jaroslav po poradě s bratry nabídl dvě možná řešení – buď zaplatí k svatováclavskému termínu (28. září) 8 000 kop grošů českých a pak mu odpustí 1 000 kop z celkové částky, nebo na sebe převezme pernštejnské pohledávky ve výši 16 000 zlatých, které mají zčásti u těšínské šlechtičny Cukrmochové z Rudz¹⁰⁶⁶ a u neuvedených osob ve Slezsku.¹⁰⁶⁷ Václav III. Adam nebyl schopen peníze v uvedeném termínu vyplatit. Ještě v roce 1554 se vymlouval, že mu Pernštejnové nezaslali smlouvy uzavřené s jejich otcem Janem.¹⁰⁶⁸ Zaplatil jim alespoň polovinu z celkové sumy¹⁰⁶⁹ a na zbytek si musel vypůjčit. Peníze také očekával od dalšího zástavního držitele Frýdku Buriana Barského z Baště.¹⁰⁷⁰ Pernštejnové se hotovosti dočkali až v první polovině roku 1555 a zdá se, že všechny pohledávky s těšínským knížetem byly tímto vyřešeny.

Marie s Václavem III. Adamem po požáru města Těšina v roce 1552¹⁰⁷¹ přesunuli na čas své sídlo do blízkého Fryštátu.¹⁰⁷² Zde se vztahy obou manželů alespoň zčásti zlepšily, ale nebyly zcela ideální. Ještě o čtyři roky později si Marie trpce povzdechne manželovi své sestry Kateřiny (†1552) Jindřichu staršímu ze Švamberka: „[...] Muoj nejmilejší p[ane] švagře, jakž mi píšete, že toho posla ke mně naschvál posíláte, dokládajíc i tu lásku, kterou ještě ke mně máte, [...] já Vám z tej

¹⁰⁶⁶ Vdova po Oldřichu Cukrmochovi, za kterého se několikrát přimlouval těšínský kníže u Ferdinanda I. v roce 1545 a 1546. Viz NA Praha, RG, kn. č. 34, f. 93^r a kn. č. 38, f. 45^r, f. 51^v a f. 63^v – 64^r.

¹⁰⁶⁷ VOREL, Petr (ed.): *Česká a moravská aristokracie*, s. 261, č. 467 (19. července 1551).

¹⁰⁶⁸ KC Cieszyn, Czytelnia zbiorów specjalnych, Rękopisy L. J. Szersznika, sign. DD IX 48/5, pag. 3 (15. květen 1554) an. Opis viz AP Katowice, Oddział Cieszyn, KC, sign. 77, f. 983 – 984.

¹⁰⁶⁹ Aby mohl zaplatit alespoň část dluhu, prodal 13. dubna 1554 městu Fryštátu za 150 zlatých výnosy z berně svých poddaných z Starého Města. Edice viz *LT VI.*, č. 534; regest NĚMEC, Emeric (ed.): *Katalog listin k dějinám Těšínska z Okresního archivu v Karviné*, s. 10, č. 16. K potvrzení dalších odprodejů knížecích statků nám schází prameny.

¹⁰⁷⁰ KC Cieszyn, Czytelnia zbiorów specjalnych, Rękopisy L. J. Szersznika, sign. DD IX 48/5, pag. 9. K zástavním držitelům frýdeckého panství více viz KASPERLIK VON TESCHENFELD, Matthias: *Georg Czelo von Czelowitz und Burian Barsky von Barsste. Pfandinhaber von Friedek*. Notizen – Blatt, 1873, č. 11, s. 84 – 87; č. 12, s. 95.

¹⁰⁷¹ AP Katowice, Oddział Cieszyn, AMC, sign. 757.

¹⁰⁷² Již od 15. století toto sídlo sloužilo k letním pobytům těšínským kněžnám. Bayer, Julius: *Denkwürdigkeiten der Stadt Freistadt*, s. 22; o přesídlení dvora Václava III. Adama viz s. 35.

lásky děkuji a jiné víry k Vám nejsem, než i tak ste ještě proé za sestry mej nebožtičky na mne laskavi byli, že tej lásky ještě neproměníte. Neb sem to pro Vás vždycky znala, že ste o mne vždycky větší péči měli, než moji bratři [...].¹⁰⁷³

K Marii na návštěvu přijížděli přátelé a příbuzní; např. v roce 1560 hostila svou nevlastní sestru Kateřinu Salmovou z Pernštejna, která se o tom neopomněla zmínit svému bratru Vratislavovi.¹⁰⁷⁴ Kněžna již měla i svůj malý fraucimor, který s ní trávil veškerý čas střídavě na zámku v Těšíně a Fryštátu.¹⁰⁷⁵ Od konce 40. let měla svého vlastního hofmistra. Byl jim šlechtic Ferenc z Budína (†po 1562), který v předchozím období plnil funkci purkrabího těšínského zámku a posléze (asi od r. 1545) měl dohled nad konírnou (štolmistr) knížete Václava III. Adama.¹⁰⁷⁶

Kromě již citovaných listů se po kněžně Marii do dnešních dnů zachovaly ještě čtyři dopisy, uložené v lobkovických sbírkách – první z roku 1557 adresovaný bratru Jaroslavovi a druhý Vratislavovi odeslaný z Těšína 4. května 1566¹⁰⁷⁷ a v třeboňském archivu. V roce 1564 tlumočí přání svých rodičů kníže Fridrich Kazimír svému strýci Vratislavovi z Pernštejna: „[...] Což pak navštívení Její [mil]o[s]ti kněžny paní sestry Va[ší] [mil]o[s]ti, a paní máteři mej milej dotejče, Jeho [mil]o[s]t kníže pán otec můj milý, i Její [mil]o[s]t kněžna, paní máteř má milá,

¹⁰⁷³ Dopis editován v SEDLÁČEK, August: *Hrady, zámky a torze Království českého I.* Praha 1882, s. 46.

¹⁰⁷⁴ „[...] Poněvadž paní sestra má milá k Vám poslala, nechtěla jsem pominúti, jakožto sestra Vaše vždycky povolná, abych Vás tímto malým psaním svým navštívit neměla. Při tom Vám, můj zvlášť milý pane bratře, oznamuji, že co jsem ku paní sestře naší přijela, nejsem nikdy právě zdráva, nebo mne má hlava vždycky bolí; paní se mnú malou kratochvíl má.“ Viz DVORSKÝ, František (ed.): *Staré písemné památky žen a dcer českých.* Praha 1869, s. 103, č. 101. Originál uložen v SOA Litoměřice, pobočka Žitenice, LRRA, sign. B 126.

¹⁰⁷⁵ Jediná, mě znalá zmínka, pochází z dopisu krále Ferdinanda I. z 3. října 1560, ve kterém kníže Václava III. Adama napomíná, aby vydal sirotka po Linhartovi Tatíkoví: „[...] Osvícený kníže, ujče v[ěrný] máš milý. Jakož sme již několikeré psaní o dceru a sirotka po někdy Linhartovi Kašovi [!] pozuostalého, kteréhožto nyní v fraucimoru manželky své máš [...].“ NA Praha, RG, kn. č. 62, f. 328r.

¹⁰⁷⁶ ÖN Wien, Handschriften, Series Nova, sign. Cod. Ser. n. 29188/1 Han, č. 17, 55 a 302; LT V., č. 451, 473, 497, 505, 511, 512, 513, 514, 517; LT VI., č. 530, 568.

¹⁰⁷⁷ Uloženy v SOA Litoměřice, pobočka Žitenice, sign. B 100, f. 12 a f. 10 – 11. Edičně zpřístupněny v JEŽ, Radim: *Manželské soužití*, s. 6 a 8.

jsou toho zadosti mé, abyste je, Va[še] [mil]o[s]t, ráčili navštívit, rádi Va[ší] [mil]o[s]ti uhlídají. Ač já sám od osoby své, Va[ší] [mil]o[s]ti prosím, že tak učiníte rádi. Na Va[ší] [mil]o[s]ti srdečně rád uhlídám [...]".¹⁰⁷⁸

Marie, na obraze německého mistra Jakuba Seiseneggera (1505-1567) z roku 1550¹⁰⁷⁹ vyobrazená jako subtilní pobledlá hnědovláska s výraznými očima, byla často náchylná k nemocem a její stav se povážlivě zhoršil v roce 1566. Svého bratra sice ujišťuje, že „[...] na ten čas z darů pana Boha všemohúcího na zdraví svém lépe se mám, než sem se předešlých časuov měla [...]“, ale její přání, „[...] abych se s Vámi v dobrém a šťastném zdraví uhledati mohla [...]“,¹⁰⁸⁰ se již nenaplnilo a kněžna Marie v druhé polovině roku 1566 zemřela.¹⁰⁸¹ Kdy se tak přesně stalo, není známo; pouze G. Biermann ve své práci tvrdí, že se kníže Václav

¹⁰⁷⁸ JEŽ, Radim: *Těšínský kníže Fridrich Kazimír*, s. 156, č. 1.

¹⁰⁷⁹ Jde o olejomalbu malíře narozeného v Linci silně ovlivněného hornoitalským uměním, který přišel kolem roku 1530 na vídeňský královský dvůr, aby zvětčil Ferdinandovu rodinu, přičemž měl možnost v pozdější době procestovat mnohé západoevropské země a malovat pro přední šlechtické rody ze zemí Koruny české (např. Pernštejny, Rožmberky, pány z Lipé ad.). Kněžnu Marii zvětčil v životní velikosti před zelenou oponou v černožlatých šatech španělského stylu prošíváných perletí s výrazně úzkým pasem, vycpanými rukávy, černým baretem na hlavě, náhrdelníkem z perel a rukavicemi, které postava drží v levé ruce. Portrét o rozměrech 83 × 184 cm je signován v levém horním rohu značkou „\$“ a nad ní umístěnou datací „1550“ (ta je i na druhé straně plátna). V současné době je uložen v Lobkowiczských sbírkách (Lobkowicz Collections, o.p.s.) na Pražském hradě. Popis obrazu uveden v DVOŘÁK, Max – MATĚJKA, Bohumil: *Soupis památek historických a uměleckých v Království českém XXVII. Politický okres roudnický II. Zámek roudnický*. Praha 1907, s. 82; BUKOLSKÁ, Eva: *Renesanční portrét v Čechách 1520-1620*. Disertační práce FF UK. Praha [1952], s. 33 – 34; NOSKOVÁ, Lidmila – SAXL, Miloš: *Renesanční portrét. Výběr obrazů středoevropských mistrů z bývalé roudnické zámecké obrazárny*. Roudnice nad Labem 1972, nestr. Jeho kvalitní reprodukce publikována v JEŽ, Radim: *Manželské soužití*, s. 3.

¹⁰⁸⁰ Obě citace z listu datovaného na zámku v Těšíně dne 4. května 1566. Viz JEŽ, Radim: *Manželské soužití*, s. 6.

¹⁰⁸¹ Romantickou představu o okolnostech smrti a soužití těšínského knížete s Marií, bez opory v pramenech, nám podává na sklonku 19. století František Sláma: „[...] Václav pojal již v šestnáctém roce věku svého za choť dceru svého poručníka, pána z Pernštýna, s kterou žil šťastně a spokojeně. Paní tato, mírná a tichá, nebyla požeňnána zdravím. Churavěla mnohá léta, až konečně smrt vyprostila ji z útrap neduživého jejího těla. Václav ovdověl. Na zámku Těšínském zavládlo truchlivé ticho. Kníže z pokojů svých ani nevycházel. Hlučné hostiny a slavnosti upadaly poznenáhlu v zapomenutí. Kníže žil nyní život úplně jiný. Nemoha drahé své choti zapomenouti bavil se stále vzpomínkami na ni. Uplynulo již několik týdnů. Václav stále ještě truchlil. Tvář jeho jindy veselá byla vážná a tělo plné života pohybovalo se vážně. Václav zapomínal na denní svou procházku městem, zapomínal na své holuby, papoušky a psy, na svůj zvěřinec; trpaslici, s kterou zesnulá jeho paní ráda se bavovala, ani spatřiti nechtěl [...]“. Cit. z SLÁMA, František: *Černá kněžna*. Opava 1891, s. 151 – 152.

omluvil v listu z 19. listopadu stavům za neúčast při sněmu,¹⁰⁸² protože mu umřela manželka.¹⁰⁸³

Tělo těšínské kněžny Marie spočinulo v pardubickém kostele sv. Bartoloměje.¹⁰⁸⁴ Z jakých důvodů dal Václav III. Adam mrtvou převézt až do Pardubic není jasné. Snad si to zesnulá přála ve svém testamentu a chtěla být pohřbena vedly svých předků a ne v dominikánském kostele v Těšíně, na území, které měla spojené s utrpením, jež musela snášet ze strany svého manžela zejména v letech 1545-1550. V kostele sv. Bartoloměje nemá ani důstojný náhrobek, který by připomínal její život, protože pardubické panství v této době Pernštejnům již nepatřilo (bylo prodáno v roce 1560 a peníze byly použity na umoření dluhů po smrti Jaroslava z Pernštejna)¹⁰⁸⁵ a její bratr Vratislav neměl dostatek financí, aby zaplatil řemeslníky. Při průzkumu v roce 1995 bylo odkryto několik hrobek, ale v které byla pohřbena Marie, se nepodařilo jasně identifikovat a pomohl by pouze rozbor kosterních pozůstatků.¹⁰⁸⁶

¹⁰⁸² Sněm se konal každoročně v pondělí před sv. Kateřinou (25. listopadu). ŠEFČÍK, Erich (ed.): *Zemské zřízení Těšínského knížectví z konce 16. století*. Edice. Studie o Těšínku 17. Český Těšín 2001, s. 20.

¹⁰⁸³ BIERMANN, Gottlieb: *Geschichte des Herzogthums Teschen*. Teschen 1894², s. 126.

¹⁰⁸⁴ HRUBÝ, Vladimír: *Pozdní gotika a raná renesance v Pardubicích v letech 1491-1548. Malířství a sochařství*. Pardubice 2003, s. 119; naopak J. Kotyk ve svém drobném příspěvků tvrdí, že byla pohřbena v Doubravníku, tradičním pohřebišti několika generací pánů z Pernštejna, což je omyl. KOTYK, Jiří: *Hroby slezských Piastovců v Pardubicích*. Zprávy Klubu přátel Pardubicka 13, 1978, s. 43 – 44 a s. 63 – 65., zde s. 64.

¹⁰⁸⁵ ŠEBEK, František a kol.: *Dějiny Pardubic. I. díl*. Pardubice 1990, s. 137; srov. RŮŽIČKA, Jindřich: *Italská cesta Jaroslava z Pernštejna roku 1559. (Příspěvek k otázce vztahu české šlechty k humanismu)*. Sborník prací východočeských archivů 4, 1978, s. 153 – 185.

¹⁰⁸⁶ V jedné z hrobek byla nalezena kachle s motivem erbu těšínských knížat. Ten se zde ale nejspíše dostal již při pohřbu kněžny Žofie v roce 1541. Více viz JEŽEK, Martin: *Výzkum*, s. 92 – 112; HRUBÝ, Vladimír: *Pozdní gotika*, s. 119.

VII. b)

TRAGICKÝ OSUD MLADÉHO KNÍŽETE

Jediný mužský potomek Marie Těšínské z Pernštejna (*1524-†1566) a knížete Václava III. Adama (*1524-†1579), Fridrich Kazimír, upoutal svým životem a osudem pozornost historiků již v 19. století.¹⁰⁸⁷ Narodil se na přelomu let 1541 a 1542, nejspíše v době vánočních svátků, neboť v korespondenci jeho děda, Jana z Pernštejna, se plánuje křest již na 15. ledna.¹⁰⁸⁸ Jaké bylo dětství Fridricha Kazimíra nevíme, ale ze vztahů obou manželů lze vytušit, že ne moc šťastné a jistou měrou se na výchově, která probíhala střídavě na zámku v Těšíně a Fryštátě, podepsaly časté konfliktní situace.¹⁰⁸⁹ Po dosažení věku vhodného pro pobyt na dvorech nejvyšší aristokracie, který se v prostředí české šlechty pohyboval kolem šesti let,¹⁰⁹⁰ byl mladý kníže svým otcem poslán za vzděláním do vzdáleného Dolního Slezska. V roce 1555 psal Václav III. Adam vratislavskému biskupovi Baltazarovi z Promnic (1539-1562), u kterého byl zrovna Fridrich Kazimír na výchově, o novém učiteli pro svého syna.¹⁰⁹¹ Zde jej Václav poslal v roce 1549 spolu se synem Půty z Ludanic,¹⁰⁹² několika pážaty a jedním či

¹⁰⁸⁷ Nejpodrobněji viz KASPERLIK, Matthias: *Friedrich Kasimir*, 1873, č. 10, s. 73 – 80; č. 11, s. 87 – 88; TÝŽ: *Herzog Wenzel*, s. 57 – 60. Srov. BIERMANN, Gottlieb: *Geschichte des Herzogthums Teschen*, s. 201 – 205.

¹⁰⁸⁸ Viz dopis z 11. ledna 1542 nejvyššímu purkrabímu Volfovi staršímu Krajířovi z Krajku a na Nové Bystřici. AČ XX., s. 106, č. 217.

¹⁰⁸⁹ K rodinné situaci více viz JEŽ, Radim: *Manželské soužití*, s. 1 – 15.

¹⁰⁹⁰ PETRÁŇ, Josef (ed.): *Dějiny hmotné kultury II., 1*, s. 159.

¹⁰⁹¹ „[...] *Aus Euer liebden schreyben haben wir freuntlichen vernomen, das E[uer] l[iebe] unserm shonne Fridrich Casimir mit einen neuen gelerten pedagogo freuntlich versehen, welches wir gern hören, und thuen uns dero halben gegen E[uer] l[iebe] freuntlichen bedanken, seindt auch ergiebig, solches umb E[uer] l[iebe] mit unsern freuntlichen, und angenehmen diennsten zu verschulden [...]*“. KC Cieszyn, Czytelnia zbiorów specjalnych, Rękopisy L. J. Szersznika, sign. DD IX 48/5, f. 57 – 58.

¹⁰⁹² Tuto informaci se dovídáme z listu ze dne 6. května 1549, kde těšínský kníže píše: „[...] *Pak před Vámi toho tejna učiniti nechceme, že naše shledání nejdýl do dvou neděl s knížetem biskupem vratislavským na Blštině (ač bude-li vůle Boží) bude, kterémuž syna svého i Vašeho příkázati miníme. Tak, aby majíc oni služebníka jednoho neb dva při sobě i některá pacholata, u jeho lásky dvoru v učení školním byli. A protože my při synu svém Vašeho syna v tovaryství rádi budem. A když koli vůli máte, syna Vašeho na Těšín vypraviti, rádi jej uhlídáme. A v tom i v jiném, v čemž Vám i synu Vašemu dobrý přátelství*

dvěma služebníky.¹⁰⁹³ Prostředí biskupského dvora v Nise, jednoho z nejširších a nejnámějších v zemích Koruny české po vídeňském královském sídle, bylo vhodným místem pro nabytí nutných zkušeností s politikou a kulturou aristokratické společnosti.¹⁰⁹⁴ Jistou dobu pobýval Fridrich Kazimír i na sídlech lehnických Piastovců – v Lehnici u Fridricha III. (*1520-†1570)¹⁰⁹⁵ a v Břehu u jeho bratra Jiřího II. (*1523-†1586).¹⁰⁹⁶ Na knížecím dvoře v Lehnici si také vyhlédl a seznámil se se svou pozdější manželkou Kateřinou (*1542?),¹⁰⁹⁷ dcerou Fridricha III. a Kateřiny Meklenburské (*1518-†1581).¹⁰⁹⁸

V roce 1560 se mladý kníže vrátil na Těšínsko. Bylo mu již 19 let a po otci žádal, aby mu postoupil část knížectví. Václav III. Adam synův návrh odmítl, což vedlo mezi nimi k několikaletému sporu.¹⁰⁹⁹ Fridrich Kazimír se vrátil na zámek do Břehu a na svého otce si stěžoval knížeti Jiřímu II.¹¹⁰⁰ Ten vyslal své zástupce, Jana Pretvice z Laskova a Daniela Špígla z Rohovce,¹¹⁰¹ na počát-

činiti budem moci, učiníme to rádi [...]."SOA Třeboň, Cizí rody – registratura, z Ludanic, sign. 30, karta 100; srov. edici č. 20 a 22.

¹⁰⁹³ VYBÍRAL, Zdeněk: *Rezidence*, s. 387; srov. HOLÝ, Martin: *Výchova*, s. 173, poznámka 416. M. Holý na tomto místě tvrdí, že nelze určit o kterého syna Václava III. Adama jde, i když je zcela prokazatelné, že ve sledovaném období žil pouze jediný jeho syn – Fridrich Kazimír.

¹⁰⁹⁴ Srov. HOLÝ, Martin: *Význam vedlejších zemí České koruny pro vzdělání české a moravské šlechty v předbělohorské době*. In: Březina, L. – Konvičná, J. – Zdichynec, J. (edd.): *Ve znamení zemí Koruny české. Sborník k šedesátým narozeninám prof. PhDr. Lenky Bobkové, CSc.* Praha 2006, s. 412 – 425.

¹⁰⁹⁵ JASIŃSKI, Kazimierz: *Rodowód III.*, s. 224.

¹⁰⁹⁶ TAMTĚŽ, s. 225.

¹⁰⁹⁷ Přesné datum narození Kateřiny není známo. M. Kasperlik ve své práci uvádí rok 1542, který se objevuje již v Slezské kronice z 16. století, navíc s bližším určením na den úterý po neděli Septuagesima, tedy 7. února 1542. K. Jasiński připouští, že se mohla narodit už v letech 1540-1541 nebo v nejzazším termínu r. 1545. Srov. KASPERLIK, Matthias: *Friedrich Kasimir*, s. 73; JASIŃSKI, Kazimierz: *Rodowód I.*, s. 228 – 229; TÝŽ: *Rodowód Piastów Śląskich. Tom III. Piastowie opolscy, cieszyńscy i oświęczyńscy*. Wrocław 1977, s. 200, poznámka č. 9.

¹⁰⁹⁸ JASIŃSKI, Kazimierz: *Rodowód I.*, s. 224.

¹⁰⁹⁹ O konfliktu mezi Václavem III. Adamem a Fridrichem Kazimírem podrobněji s častou citací z korespondence viz KASPERLIK, Matthias: *Herzog Wenzel von Teschen Familienverhältnisse*, s. 57 – 60. Opisy listů dnes uloženy v AP Katowice, oddział Cieszyn, KC, sign. 77.

¹¹⁰⁰ Na základě Kasperlikovy práce viz také SLÁMA, František: *Dějiny Těšínska*. Praha 1889, s. 78 – 79.

¹¹⁰¹ PILNÁČEK, Josef: *Rody starého Slezska 1 – 5*. Brno 1991-1998², dle rejstříku.

ku prosince 1562 s listem k Václavu III. Adamovi, ve kterém mu vytýká jeho jednání a žádá o přijetí Fridricha Kazimíra za spoluvládce.¹¹⁰² Pod nátlakem byl kníže nucen ustoupit a synu předal na počátku následujícího roku bílské, frýdecké a fryštátské panství. Kníže Václav mu je postoupil za dosti nevýhodných podmínek – Fridrich Kazimír měl po otci převzít dluhy ve výši 80 000 tolarů.¹¹⁰³ V roce 1566 pak dostal do zástavy skočovsko-strumenské panství na šest let s ročním úrokem 10%!¹¹⁰⁴

Za své hlavní sídlo si Fridrich Kazimír zvolil fryštátský zámek, ale stísněné prostory stavby z 20. let 16. století nevyhovovaly jeho nárokům, a proto se rozhodl ještě téhož roku pro stavbu nového sídla v sousedním Ráji.¹¹⁰⁵ Po konsolidaci poměrů s otcem se Fridrich Kazimír připravoval na svatbu. Po Vánocích roku 1563 se sjela na zámek do Lehnice aristokracie zemí Koruny české, hlavní zastoupení zde měla místní piastovská knížata a nechyběli blízcí příbuzní z Břehu – otec Kateřiny Fridrich III. měl sebou syny Jindřicha IX. (*1539-†1588) a Fridricha IV. (*1552-†1596) a doprovod břežského knížete Jiřího II. tvořili jeho potomci Jáchym Fridrich (*1550-†1602) a Jan Jiří (*1552-†1592).¹¹⁰⁶

Manželům se záhy po svatbě narodila dcera, která obdržela jméno po své matce. Na svět přišla mezi první a druhou hodinou odpolední 6. srpna 1565.¹¹⁰⁷ Vyrůstala na fryštátském zámku, kde její otec právě začínal budovat nákladný dvůr. Podobně jako Václav III. Adam se již od počátku osamostatnění začal Fridrich Kazimír dostávat do nebezpečného zadlužení. Jeho výdaje několikanásobně převyšovaly příjmy ze skromného pozemkového majetku. Zvýšená po-

¹¹⁰² List publikován v KASPERLIK, Matthias: *Herzog Wenzel von Teschen Familienverhältnisse*, s. 58 – 59.

¹¹⁰³ ÖN Wien, Handschriften, Series Nova, sign. Cod. Ser. n. 29188/1 Han, č. 276.

¹¹⁰⁴ ÖN Wien, Handschriften, Series Nova, sign. Cod. Ser. n. 29188/1 Han, č. 277.

¹¹⁰⁵ REBROVÁ, Alexandra: *Zámek Fryštát*. Karviná 1998, s. 10.

¹¹⁰⁶ JASIŃSKI, Kazimierz: *Rodowód I.*, s. 226 – 236.

¹¹⁰⁷ KASPERLIK, Matthias: *Friedrich Kasimir*, s. 74; JASIŃSKI, Kazimierz: *Rodowód III.*, s. 204.

třeba výdajů na reprezentaci si vyžádala další půjčky. Kníže se do problémů dostal také stavbou nového sídla v Ráji.

Fridrich Kazimír udržoval čilé kontakty se svým strýcem Vratislavem z Pernštejna. Ten se stal po smrti svých bratrů, Jaroslava (†17. července 1560) a Vojtěcha (†17. července 1561), jediným dospělým mužským potomkem tohoto mocného rodu. Vratislav se již od mládí zdržoval v blízkosti habsburského dvora, kde se v roce 1543 stal jedním z členů doprovodu Ferdinandova syna Maxmiliána II.¹¹⁰⁸ S ním podnikal cesty po celé Evropě; měl možnost navštívit bohatý Brusel a další země západoevropské civilizace, ale zdaleka nejvíc na něj zapůsobilo Španělsko. Několikrát se sem v letech 1548-1551 vrátil a dokonce si zde vyhlédl i budoucí manželku Marii Manrique de Lara. Seznámil se s ní na madridském dvoře a svatba se konala 14. září 1555 ve Vídni.¹¹⁰⁹ Země, které měl možnost Vratislav poznat, hluboce ovlivnily jeho osobu a kulturně-společenské prostředí západní Evropy profilyovaly jeho pozdější politické a sociální smýšlení.¹¹¹⁰ V zemích Koruny české se stal jedním z nejvzdělanějších a nejrespektovanějších politiků a aristokratů své doby a svého rozhledu dokázal náležitě využít. Po službě u arciknížete Maxmiliána, v hodnosti komorníka a štolmistra, byl Vratislav v roce 1566 jmenován nejvyšším kancléřem.¹¹¹¹ V jeho pravomocích bylo dohlížet a potvrzovat svým podpisem všechny písemnosti krále, opatřené velkou pečetí. Úřad byl nástrojem politické moci jak stavů, tak i krále a samotný kancléř měl velký vliv na obou stranách. Jeho rukama prochá-

¹¹⁰⁸ Základní údaje přináší práce KALISTA, Zdeněk: *Čechové, kteří tvořili dějiny světa*. Praha 1939, s. 31 – 42; srov. VOREL, Petr: *Páni z Pernštejna. Vzestup a pád rodu zubří hlavy v dějinách Čech a Moravy*. Praha 1999, zejména s. 237 – 258.

¹¹⁰⁹ FRITZOVÁ, Charlotte – RŮŽIČKA, Jindřich: *Španělský sňatek Vratislava z Pernštejna*. Sborník prací východočeských archivů 3, 1975, s. 63 – 75, zde s. 68.

¹¹¹⁰ Zhodnocení španělského prostředí na české šlechtice viz CHUDOBA, Bohdan: *Španělé na Bílé hoře. Tři kapitoly z evropských politických dějin*. Praha 1945, k Vratislavovi z Pernštejna zejména s. 53 an.; srov. nověji úvodní pasáže v publikaci FORBELSKÝ, Josef: *Španělé, Říše a Čechy v 16. a 17. století*. Praha 2006, s. 21 – 25.

¹¹¹¹ Úřad zastával v letech 1566-1582. PALACKÝ, František: *Přehled*, s. 370; srov. PÁNEK, Jaroslav: *Politika*, s. 189 – 190 a VÁLKA, Josef: „*Velcí Pernštejnové*“, s. 21 – 36.

zely všechny žádosti adresované králi a měl možnost ovlivnit výsledek panovníkova rozhodnutí. V kanceláři se také vyhotovovaly sněmovní propozice pro všechny země Koruny české.¹¹¹² Uvedené skutečnosti činily z Vratislava mocného politického představitele v habsburské monarchii. I Fridrich Kazimír věděl o vážnosti, kterou požívá jeho strýc, a oceňoval si přízeň, jež mu Vratislav prokazoval. Vztahy těšínského knížete a pána z Pernštejna nejlépe dokumentuje soubor korespondence odeslané prvně jmenovaným v letech 1564-1571. Ten je v současné době jedinou komplexnější kolekcí pramenů subjektivní povahy tohoto těšínského Piastovce.¹¹¹³

Jak vyplývá již z prvního listu, datovaného 4. srpna 1564 na zámku ve Fryštátě, byl kníže Fridrich Kazimír častým hostem u Vratislava. Navštěvoval jej zejména na moravských sídlech v Tovačově a v Prostějově.¹¹¹⁴ V roce 1564 se omlouvá, že nebude moci na jeho žádost přijet, neboť je zaneprázdněn soudním sporem o mílové právo v Bílsku se šlechticem Kašparem Vlčkem z Dobré Zemice,¹¹¹⁵ na kterého si ztěžoval i králi Maxmiliánovi II.¹¹¹⁶ O pět let později dal Fridrich Kazimír přednost výlovům svých rybníků před cestou k Vratislavovi, ale slíbil mu, že jakmile bude vše uděláno, neprodleně se za ním vydá.¹¹¹⁷ Mnoho informací se v listech neobjevuje, neboť je mají ústně vyřídit poslové z řad služebníků i nižší šlechty. Např. v listu z 6. května 1567 Vratislavovi píše: „[...] o

¹¹¹² JANÁK, Jan – HLEDÍKOVÁ, Zdeňka – DOBEŠ, Jan: *Dějiny správy v českých zemích od počátku státu po současnost*. Praha 2005, s. 99 – 101.

¹¹¹³ SOA Litoměřice, pobočka Žitenice, LRRA, sign. B 100. Edice viz JEŽ, Radim: *Těšínský kníže Fridrich Kazimír*, s. 156 – 174.

¹¹¹⁴ „[...] když sem časů jminulého u Va[ší] [mil]o[s]ti na Prostějově byl [...]“. Cit. z listu z 26. října 1567. Viz edice listu JEŽ, Radim: *Těšínský kníže Fridrich Kazimír*, s. 161, č. 5.

¹¹¹⁵ „[...] Podle žádosti Va[ší] [mil]o[s]ti, rád bych Va[ší] [mil]o[s]ti tam osobů svů byl na Tovačově na Vaší měl, než pro mnoho zaneprázdnění a jízdy, kteréž z strany rokú, z Kašparem Vlčkem, o Bílsko položení milí mám, což oč posavad vykonáno není, přijítí jsem nemohl. Va[ší] [mil]o[s]t prosím, že mě u sebe výmluvného míti račte. Va[ší] [mil]o[s]ti prosím, že mi oznámíte ráčíte, dlúho-li račte na Tovačově pobýti, nechajíc všeho na straně, chtěl bych k Va[ší] [mil]o[s]ti neprodlívajíc přijeti [...]“. TAMTÉŽ, s. 156, č. 1.

¹¹¹⁶ NA Praha, Sbírkka autografů I., sign. 4/10/1, karton 8, nefol. (17. dubna 1564).

¹¹¹⁷ Viz JEŽ, Radim: *Těšínský kníže Fridrich Kazimír*, s. 166, č. 9 (1. říjen 1569, Těšín).

čemž Vá[m] (rače-li potřebu poznati) od sloužebníka mého širší zpráva dána bude [...]“ a v tomtéž dopisu ještě Pernštejna nabádá, aby „[...] brzkou odpravou služebníka [...]“ zařídil.¹¹¹⁸ Poslové zařizovali nejen přenos informací, ale i hmotného zboží. Jak již bylo výše zmíněno, těšínská knížata měla velké zalíbení ve zvířatech, a proto Fridrich Kazimír svého strýce prosí, aby mu pro otce Václava III. Adama poslal koně od vévody až z Itálie, kterého mu přislíbil při poslední návštěvě v Prostějově, neboť by „[...] jeho [mil]o[s]t [...] nerad šeredné koně míti chtěl [...]“.¹¹¹⁹ Zajímavým důkazem společenských kontaktů mezi manželkami Fridricha Kazimíra a Vratislava z Pernštejna je list z roku 1567. Kateřina v něm žádá Marii Manrique de Lara o zaslání šatů a klobouku ze sametu, jenž se nosí u císařského dvora.¹¹²⁰

Dobrych kontaktů těšínského knížete s českým kancléřem využívali místní šlechtici i poddaní. Po Fridrichu Kazimírovi často žádali a prosili jej, aby poslal přímluvčí list Vratislavovi za jejich různorodé potřeby a ten je vyřídil v dvorské kanceláři. Tento klientelismus se vyskytuje v mnoha listech a žádosti vznešené na knížete byly předávány i při osobních kontaktech obou aristokratů („[...] z strany toho úřadu v Opavě ústně mluvili i skrze psaní oznámili [...]“).¹¹²¹ Známostí z Těšínského knížectví využíval také Vratislav. I jeho trápily velké dluhy a v 60. letech mu v Čechách již půjčil málokdo. Štěstí zkoušel v jiných zemích Koruny české; a např. v řadách těšínské šlechty našel nejednoho věřitele (doloženi jsou např. Sedlničtí z Choltic,¹¹²² Vlčkové z Dobré Zemice¹¹²³ ad.).

¹¹¹⁸ TAMTÉŽ, s. 157 – 158, č. 2.

¹¹¹⁹ TAMTÉŽ, s. 161, č. 5.

¹¹²⁰ TAMTÉŽ, s. 160, č. 4.

¹¹²¹ TAMTÉŽ, s. 157 – 170, č. 2, 3, 11 – 13. Ke klientským vazbám více viz MAŤA, Petr: *Svět*, s. 657 – 678.

¹¹²² 21. července 1561 mu psal Václav Sedlnický z Choltic a na Bartošovicích: „[...] Službu svou vzkazují. Urozený pane, pane a příteli můj milý, zdraví i jiného všeho dobrého přál bych Va[ší] [mil]o[s]ti věrně rád. Psaní Va[ší] [mil]o[s]ti [z] strany půjčky nějaké sumy peněz při svatém Václavě, přečtúc sem porozuměl a na ten čas Va[ší] [mil]o[s]ti žádnú gruntovní odpověď dáti nemohu, zůstání mé se panem Pivci v Olomúci na tom jest, kterýž týž na místě Va[ší] [mil]o[s]ti o mě jakú sumu jemu jednal, že na svatý Bartoloměj psaním svým jemu oznamujem, bude-li něco možné pro Va[ší] [mil]o[s]t učiniti. A s tím pán Bůh ráč jest Va[ší] [mil]o[s]ti dáti na všem dobře a šťastně míti. Dat[um] na Bartošovicích

V korespondenci se také odrazily osobní problémy a strasti těšínského knížete. Po otci převzal několik desítek tisíc tolarů dluhů, které nebyl schopen splácet. Finanční situace knížete se ve druhé polovině 60. let stala pomalu ale jistě zhoubou mladého knížete. Pasiva po otci Václavovi se snažil uhradit po celý svůj krátký život, ale v podstatě se tím dostával ještě do hlubšího zadlužení.¹¹²⁴

K finančním problémům se přidaly i smutné události v rodině. Manželka těšínského knížete, Kateřina, onemocněla v polovině června 1569 blíže neznámou nemocí.¹¹²⁵ Možná šlo o mor, který se se vši silou objevil v Dolním Slezsku v letech 1567 a 1568¹¹²⁶ a odtud se přesouval i na Těšínsko. Její stav se povážlivě zhoršil na konci srpna.¹¹²⁷ Kněžna zemřela 3. září 1569¹¹²⁸ a po sobě zanechala na fryštátském sídle malou Kateřinu, která byla následně vychovávána ve fraucimoru druhé manželky Václava III. Adama, Sidonie Kateřiny. Smutnou novinu o smrti své ženy hned následující den kníže oznamoval do Břehu.¹¹²⁹ Do těšínské rezidence také přispěchal posel od Vratislava z Pernštejna s kondolencí a pozváním na kancléřův dvůr, aby kníže ve svém smutku nezůstával sám.¹¹³⁰ Fridrichu Kazimírovi se v této době stal velkou oporou právě strýc Vratislav, ve

v neděli před s[va]tú Máří Magdalénu. Léta etc. 1561 [20. 7. 1561]". Podobně oznamoval o možnostech půjčky Vratislavovi také Václavův bratr Jiří Sedlnický z Choltic a na Polské Ostravě 14. května 1566. Viz SOA Litoměřice, pobočka Žitenice, LRRA, sign. B 152, f. 130^r a f. 131^r.

¹¹²³ VAŘEKA, Marek: *Finanční transakce slezských stavů s posledními Pernštejny. (Příklad využití listinného materiálu)*. Sborník bruntálského muzea, 2004, s. 36 – 42; Týž: *Jan z Pernštejna*, s. 94.

¹¹²⁴ Srov. kapitolu IV. c).

¹¹²⁵ JEŽ, Radim: *Těšínský kníže Fridrich Kazimír*, s. 164 – 166, č. 8 (22. července 1569).

¹¹²⁶ Zmínka o tom v listu Jiřího II. Břežského, na který Fridrich Kazimír reaguje, že v Těšínském knížectví je prozatím „čerstvý“ vzduch. KASPERLIK, Matthias: *Friedrich Kasimír*, s. 76.

¹¹²⁷ TAMTÉŽ.

¹¹²⁸ JASIŃSKI, Kazimierz: *Rodowód III.*, s. 200.

¹¹²⁹ KASPERLIK, Matthias: *Friedrich Kasimír*, s. 76.

¹¹³⁰ JEŽ, Radim: *Těšínský kníže Fridrich Kazimír*, s. 166, č. 9.

kterém našel dobrého přítele, jemuž se svěřoval se svými osobními problémy a očekával od něj pomoc v řešení nelehkých situací.¹¹³¹

V záloze si ponechal vyřešení dluhů pomocí sňatku s Barbarou z Bibrštejna (†1579),¹¹³² bohatou vdovou po Vilému Trčkovi z Lípy (†29. října 1569),¹¹³³ který ji odkázal panství Smiřice a Černíkovice (zahrnovalo vsi Třebešov, Bílý Újezd, Domašín a Hrošku) ve východních Čechách.¹¹³⁴ Zprostředkovatelem jednání měl být Vratislav. Fridrich Kazimír jej žádal, aby se přimluvil u svého strýce Zikmunda ze Šelmberka a na Kosti (†1581),¹¹³⁵ který rozhodoval o dalších osudech své vzdálené příbuzné. Těšínský kníže již sám vyvinul jistou aktivitu v tomto směru a Vratislavovi napsal: „[...] což mi pán Bůh popřítí ráčí bez velkých starostí, a dluhů s pomocí jeho svatů, něco jiného bych rád před se vzítí chtěl. Vaší mi[llo]s[t], o tom nepochybně vědomost míti račte, na čem sem svou věc při paní vdově na Smiřicích, skrze pana Zikmunda Šelnberka, pozůstavil, ač mi od něho odpověď přinešena jest, ale málo se mi k dalšímu předsevzeti spraviti mohu [...]“; a sám chtěl změnit svoji situaci, jak připsal vlastnoručně na konec téhož dopisu, již se nemíní „[...] jak líný vůl nepoválet, neb nezměním-li nějak svým dobrým v Bílsku času svého nynějšího stavu, jinak možné mi není, abych doma ostati měl, než musím něčeho zkusiti, neb vidím, súc jest menšího stavu [...]“.¹¹³⁶ Týž den odeslal Vratislav list těšínským stavům, a nabádal je, aby se sami přičinili na umoření dluhů a koupi

¹¹³¹ Ke vztahům mezi aristokracií více viz MAŤA, Petr: *Svět*, s. 641 – 656; srov. BŮŽEK, Václav: *„Páni a přátelé“*, s. 229 – 264.

¹¹³² O sňatcích z „rozumu“ více viz MAŤA, Petr: *Svět české aristokracie*, zejména s. 607 – 613.

¹¹³³ Vilém Trčka z Lípy byl jediným synem Mikuláše Trčky z Lípy (†1540) a Johanky ze Šelmberka. Vilém byl v roce 1557 třetím nejbohatším aristokratem v Českém království (majetek byl vyčíslen na 169 083 kop grošů českých). SEDLÁČEK, August: *Z Bibršteina*. In: OSN IV., 1891, s. 18 a TÝŽ: *Trčka z Lípy*. In: OSN XXV., 1906, s. 677 – 678. K majetkovému rozvrstvení české šlechty více viz MAŤA, Petr: *Svět*, s. 168 – 169.

¹¹³⁴ SEDLÁČEK, August: *Hrady, zámky a tvrze království Českého. Díl II. Hradecko*. Praha 1883, s. 194 a 226.

¹¹³⁵ Zikmund ze Šelmberka byl synem Jaroslava ze Šelmberka (†14. března 1556). Jeho sestrou byla Vratislavova matka Hedvika Pernštejnská ze Šelmberka (†1535). Zikmund vlastnil panství Choceň ve východních Čechách a za manželku měl Annu z Házmburka. Základní informace viz TÝŽ: *Ze Šelmberka*. OSN XXIV., 1906, s. 580.

¹¹³⁶ JEŽ, Radim: *Těšínský kníže Fridrich Kazimír*, s. 171, č. 14.

nebo převzetím části dlužné pohledávky zachránili alespoň panství Fryštát, neboť cizí vrchnost by se k nim mohla chovat o poznání hůře, než jsou zvyklí od těšínského knížete.¹¹³⁷

Finanční problémy dosáhly takového stádia, že se o ně začal zajímat i český panovník. Ten pozval Fridricha Kazimíra na zasedání zemského soudu do Prahy, aby s ním zde projednal možné řešení vzniklé situace. Těšínský kníže plánoval cestu již na počátku roku 1570, ale kvůli zaneprázdnění ji musel odložit (byl zrovna vyjednat podmínky prodeje Bílska u nejvyššího hejtmana a biskupa Kašpara z Logau v Dolním Slezsku). Vhodná příležitost se naskytla hned v následujícím roce. Odjezd z knížectví byl ale opět odložen - Fridricha Kazimíra překvapila náhlá nemoc - „[...] mne na ten čas neduhem a jakés bolestí po nohách složily, že z lože vycházeti nemohu [...]“, psal svému strýci na počátku března.¹¹³⁸ U svého otce pobýval na zámku v Těšíně ještě v sobotu 21. dubna 1571.¹¹³⁹ Nejspíše následující čtvrtek (26. dubna) se vydal na dlouhou cestu do hlavního sídla Českého království.¹¹⁴⁰ Snad zavítal během jízdy za Barbarou z Bibrštejna na zámek do Smiřic, který se nacházel nedaleko Pardubic, přes něž vedla cesta z Moravy do Prahy. Hned za bývalým sídlem Pernštejnů Fridricha Kazimíra opět postihla neznámá nemoc, s kterou se jeho mladé tělo neumělo vyrovnat.¹¹⁴¹ Zemřel v Přelouči v pátek po svátku Nalezení sv. Kříže 4. května

¹¹³⁷ TAMTÉŽ, s. 172 – 173, č. 15 (4. března 1571, Praha).

¹¹³⁸ TAMTÉŽ, s. 171, č. 14 (4. března 1571).

¹¹³⁹ Potvrdil zde pergamenovou listinu Dorotě Ramšové z Dětmarovic. ZA Opava, Urbariální komise slezská – listiny, inv. č. 14/1 (panství Německá Lutyně), poř. č. 87.

¹¹⁴⁰ Cesta mu mohla trvat za dobrých okolností kolem sedmi dnů. Vycházím z času, jenž potřeboval jeho strýc v polovině století na překonání podobně dlouhé trasy z Prahy do Vídně. VOŘEL, Petr: *Mezi Augsburgem a Komárnem. (Cestování Jaroslava z Pernštejna v Podunají v polovině 16. století)*. In: Bobková, L. – Neudertová, M. (edd.): *Cesty a cestování v životě společnosti. Sborník příspěvků z konference konané 6.-8. září 1994 v Ústí nad Labem. Ústí nad Labem 1997, s. 191 – 197, zde s. 194.*

¹¹⁴¹ Mohlo jít o nějaký typ epidemické nemoci (snad mor), které na těšínském zámku podlehl i jeho jednoletý nevlastní bratr Kristián August 18. února 1571 (syn druhé manželky Václava III. Adama Kateřiny Sidonie). Na počátku 70. let 16. století se „černá smrt“ ve Slezsku objevila několikrát a její intenzita měla stoupající tendenci. Viz SCHLUZ, Václav: *K dějinám moru v zemích českých z let 1531-1746*. Historický archiv 20, 1901; WONDRÁK, Eduard: *Historie moru v českých*

1571.¹¹⁴² Sněm, zahájený 30. dubna v Praze,¹¹⁴³ již proběhl bez účasti těšínského knížete. Ani plánovaná svatba s bohatou Barbarou se nemohla uskutečnit a vdova po Trčkovi si o dva roky později vzala za manžela Jana Jetřicha ze Žerotína († kol. 1595).¹¹⁴⁴ Tělo knížete bylo převezeno do Pardubic a pohřbeno vedle jeho matky v kostele sv. Bartoloměje, kde však stejně jako Marie z Pernštejna nemá náhrobek, a ani není známo přesné místo uložení rakve.¹¹⁴⁵

VII. c)

SASKÁ KNĚŽNA SIDONIE KATEŘINA A JEJÍ POTOMSTVO

Po nepřilíš povedeném manželství s Marií z Pernštejna se kníže Václav III. Adam znovu oženil. Stalo se tak hned po držení ročního smutku za zemřelou ženu dne 23. listopadu 1567. Druhá svatba těšínského knížete se výrazně projevila v „paměti rodu“. O necelých sto let později si jejich praprotomek, kněžna Alžběta Lukrécie (†1653), nechala potvrdit výtah sekretáře těšínské kanceláře, Matyáše Kalluse z Bytomi (†asi 1626),¹¹⁴⁶ který obsahoval výpisky ze slezských kronik z přelomu 16. a 17. století zahrnující pouze zprávu o svatbě a novomanželce.¹¹⁴⁷ Není přesně jasné, kdy se veselí na těšínském zámku konalo.

zemích. O moru, morových ranách a boji proti nim, o zoufalství, strachu a nadějích i o nezodpovězených otázkách. Praha 1999.

¹¹⁴² BENATZKY, Jindřich: *Nejstarší dějepis*, s. 20; KASPERLIK, Matthias: *Friedrich Kasimir*, s. 76; JASIŃSKI, Kazimierz: *Rodowód III.*, s. 200.

¹¹⁴³ SNĚMY ČESKÉ III, s. 570 – 577, č. 315 an; srov. VELESLAVÍNA, Daniel Václav z: *Kalendář*, s. 405.

¹¹⁴⁴ SLAVÍK, Jan: *Ze Žerotína*. In: OSN XXVII., 1908, s. 814 – 823, zde s. 815.

¹¹⁴⁵ HRUBÝ, Vladimír: *Pozdní gotika*, s. 119; srov. HRDLIČKA, Ladislav: *Výsledky fyzikálního nede- struktivního výzkumu v kostele sv. Bartoloměje v Pardubicích*. Zprávy klubu přátel Pardubicka 23, 1988, s. 208 – 213; JEŽEK, Martin: *Výzkum*, s. 92 – 112; KOTYK, Jiří: *Hroby*, s. 43 – 44 a s. 63 – 65.

¹¹⁴⁶ K němu více viz WITKOWSKI, Sławomir: *Kallus z Bytomia – sekretarz książy*. Pamiętnik Cieszyński 13, 1998, s. 50 – 52 a ŠEFČÍK, Erich: *Dva významní písaři těšínské knížecí kanceláře*. Těšínsko 16, 1973, č. 3, s. 4 – 6.

¹¹⁴⁷ AP Katowice, oddział Cieszyn, KC, sign. 77, f. 867.

Prameny přinášejí informace, že se tak stalo 23. až 25. listopadu,¹¹⁴⁸ určitě ale do dne 30., kdy začínal advent a s ním spojené postní období. Hold složila místní šlechta kněžně 19. prosince 1567.¹¹⁴⁹

Druhé manželství Václava III. Adama bylo o poznání radostnější a v pramenech se již neobjevují zmínky o sporech, jako v případě soužití s Marií. Např. v dokumentu, kterým daruje kníže své manželce dům ve Fryštátě, můžeme vidět (i když musíme vzít v potaz dobovou kurtoazii) zajímavé svědectví: „[...] manželce naší nejmilejší z upřímněj, srdečné a věrnej lásky manželskej za Nového léto darovali, dáváme a mocně odvozujeme tak, že nadepsaná kněžna, manželka naše nejmilejší, s tím domem svým dědičným od nás z lásky manželskej oddaným [...]“.¹¹⁵⁰

Sidonie Kateřina porodila knížeti hned několik potomků. První narozenou byla dcera pro nás neznámého jména, která ale zemřela záhy po narození. Jediná zmínka o ni pochází z listu Václava datovaného na zámku 23. února 1569, v němž prosí těšínské radní, aby mu pro dceru zaslali léky.¹¹⁵¹ Neznámé nemoci dcera nejspíše záhy po odeslání dopisu podlehla. Měsíc po katastrofálním požáru těšínského zámku¹¹⁵² se narodil první mužský potomek (30. dubna), jenž dostal při křtu jméno Kristián August. Zemřel již za necelý rok 18.

¹¹⁴⁸ JASIŇSKI, Kazimierz: *Rodowód III.*, s. 198 – 199, poznámka č. 10.

¹¹⁴⁹ Každý ze stavů Těšínského knížectví měl pokleknout před kněžnou a pronést tuto řeč: „Jakož osvícené kníže a pán, pan Václav z Boží mi[[l]o[s]ti v Slézi kníže Těšínské a Veliké[ho] Hlohova etc., pán můj milostivý, též osvícené kněžně a paní, paní Sedeně Kateřině z Boží mi[[l]o[s]ti kněžně Saské, Engerské, Vestválské, také kněžně Těšínské, Velkého Hlohova, paní mé milostivé, mne, věnným obyčejem v hold uvozovati ráčí. A protož já, N., slibuji a přísahám, rukú dáním, hold a poddanost její mi[[l]o[s]ti kněžně paní své milostivé, na ten způsob, jestli že by pán Bůh je[h]o mi[[l]o[s]t kníže Václava, perve neželi její milosti kněžny smrti uchovati neráčil, tahdy já, pokudž bych mé[h]o statku k Těšínu příslušejícího, z které[h]o hold činí[m] v držení byl, žáden v poddanosti býti nemám, než její mi[[l]o[s]ti kněžně Sedeně Kateřině nic jináče, než jako je[jí] [mil]o[s]ti knížeti Václavovi předešlé, všakž takový hold činím, bez ublížení nadání, privilegií, svobod i spravedlnosti, jich milost knížeti pánu v mých milostivých i bez ublížení, bez nadání a privilegií, svobod a spravedlnosti mých“. Dobový opis viz NA Praha, HNL, L/92/4/13b, karta 550, nefol., zde také uložena německá verze.

¹¹⁵⁰ SOKA Karviná, Sběrka archiválií a jejich opisů, inv. č. 31 (26. prosince 1568, Těšín).

¹¹⁵¹ KASPERLIK, Matthias: *Herzog Wenzel's von Teschen Wirksamkeit*, s. 3; JASIŇSKI, Kazimierz: *Rodowód III.*, s. 198; PANIC, Idzi: *Piastovci těšínsští*, s. 90; TÝŽ: *Posloupnost*, s. 29.

¹¹⁵² Město Těšín se zámekem vyhořel 31. března 1570. Srov. zmínky v urbáři a díle E. Tilische - PANIC, Idzi (ed.): *Urbarz Cieszyński z 1577 r.*, s. 11; DAVÍDEK, Václav: *Osídlení Těšínska*, s. 91; BENATZKY, Jindřich: *Nejstarší dějepis Těšínska*, s. 21.

února 1571¹¹⁵³ a postihla jej, stejně jako nevlastního bratra Fridricha Kazimíra, nejspíše morová epidemie, která v této době řádila ve Slezsku. Po smrti obou možných nástupců, Fridricha Kazimíra i Kristiána Augusta, byl kníže na pokraji svých sil. Odprodej velké části těšínského území a problémy s dluhy jej přivedly na myšlenku sepsání poslední vůle. Již 4. srpna 1571 Vratislava z Pernštejna informuje, že [...] *velmi pilný odjezd před sebou mám [...]*;¹¹⁵⁴ a pro nás dosti zastřeně naznačuje svou plánovanou cestu do Saska, kde mělo dojít k potvrzení testamentu. Ten byl potvrzen 3. ledna 1572 v Drážďanech kurfiřtem Augustem Saským, Františkem Sasko - Lüneburským, otcem Václavovy druhé manželky, hrabětem Jiřím z Mansfeldu a dalšími sedmi aristokraty.¹¹⁵⁵ Odkaz knížete je rozdělen do šesti bodů. Hned v prvním kníže vyslovuje přání, aby byl pohřben vedle svých předků v dominikánském klášteře v Těšíně.¹¹⁵⁶ Ve všech následujících kníže odkazuje své majetky i vládu v Těšínském knížectví své manželce Kateřině Sidonií a pouze pro její potřeby ji dává poměrně malé jablunkovské panství.¹¹⁵⁷ Je možné, že cestu k sepsání poslední vůle Václav III. Adam spojil s diplomatickou misí císaře Maxmiliána II., který do Drážďan poslal svého zástupce Viléma z Rožmberka, aby jednal s říšskými kurfiřty o možném sjednocení ve spolku „Svaté ligy“ namířené proti tureckému nebezpečí.¹¹⁵⁸

¹¹⁵³ JASIŃSKI, Kazimierz: *Rodowód III.*, s. 202.

¹¹⁵⁴ SOA Litoměřice, pobočka Žitenice, LRRRA, B 100, f. 29 – 30. Edice s chybným datem viz TURKOVÁ, Magdaléna: *Těšínská knížata*, s. 32 – 33, č. 5.

¹¹⁵⁵ Originál testamentu dnes již neexistuje. Možnost pracovat s ním měl ještě v 19. století historik G. Biermann (srov. BIERMANN, Gottlieb: *Geschichte des Herzogthums Teschen*, s. 208, zde pouze zmínka, že byl sepsán v Dražďanech 3. ledna; hlubší analýza schází). Podařilo se mi nalézt alespoň dobový opis, který byl pořízen císařskými úředníky při shromažďování materiálu ke sporu mezi těšínskou šlechtou a kněžnou Kateřinou Sidonií v 80. letech 16. století. Dnes uložen v NA Praha, HNL, inv. č. 1425, sign. L 92/4/13b, karton 550, nefol; srov. edič; srov. ediční přílohu č. 57.

¹¹⁵⁶ „[...] *das unser cörper nach unserem todtlichen abgang in unser Klosterkirch zu Teschen, nach loblicher gewohnheit und ordnung, so bey Cristen sonderlich aber furstlichen personen gehalten zu werden pflaget, zur erden bestattet und begraben werden soll [...]*“. NA Praha, HNL, inv. č. 1425, sign. L 92/4/13b, karton 550, nefol.

¹¹⁵⁷ Nikde nemáme ale jasně specifikováno, které vesnice do něj patřily.

¹¹⁵⁸ Vilém z Rožmberka se vydal na cestu ale až v polovině února 1572. Viz PÁNEK, Jaroslav: *Poslední Rožmberkové*, s. 163.

Zklamání rodičů z brzkých úmrtí svých dvou dětí mohly alespoň částečně nahradit další potomci. 10. května 1572 se narodila dcera Marie Sidonie, která byla ve svých 15 letech provdána za Fridricha IV. Lehnického (*1552-†1596). Zemřela ale již při porodu prvního dítěte, dcery Marie Kateřiny (žila pouhé tři dny), 2. či 3. října 1587 a byla pohřbena v kostele sv. Jana v Lehnici.¹¹⁵⁹ Plodné manželství saské kněžny Kateřiny Sidonie a Václava III. Adama přinášelo na svět jedno dítě za druhým. I když již kníže nebyl žádný mladík, jeho pohledná žena byla téměř pořád ve stavu očekávání. Další dcera se narodila v nejbližším možném termínu po své sestře Marii Sidonii 24. června 1573. Jako všechny děti posledních Piastovců místní linie obdržela dvě jména, Anna Sybilla.¹¹⁶⁰ Nijak zvlášť se do dějin knížectví nezapsala, zůstala dokonce neprovdána a ve věku nedožitých třicítin zemřela na těšínském zámku.¹¹⁶¹ Naopak větší naděje se vkládaly do 12. prosince 1574 narozeného potomka Adama Václava. Jeho pozdější sekretář v roce 1588 poznamenal: „[...] od její knížecí milosti paní máti, od dětství byl držen nejvíce studovat. Od téže a od najatých učitelů ke křesťanské nábožnosti, všem knížecím ctnostem a mravům (které se nyní u něho plodně projevují) veden a pilnou pečlivostí vychováván byl. V něj je vkládána útěšná naděje, že časem svoje dosti znavené knížectví opět do správného stavu přivede a jeho zlámané a roztroušené tabule [panství] opět posbírá [...]“.¹¹⁶² Toužebné přání svého úředníka Adam Václav vyplnil jen z části, ale stejně se nejvýrazněji podílel na vývoji Těšínska a jeho dětmi následně vymřela těšínská knížata po meči (1625) i přeslici (1653). Posledním potomkem z šesti dětí, které Kateřina Sidonie porodila, byl Jan Albrecht. Narodil se až v roce 1578¹¹⁶³ a čtyřletá mezera mezi narozením Adama

¹¹⁵⁹ JASIŃSKI, Kazimierz: *Rodowód I.*, s. 232 a III., s. 202 – 203.

¹¹⁶⁰ JASIŃSKI, Kazimierz: *Rodowód III.*, s. 203; PANIC, Idzi: *Piastovci těšínské*, s. 90; TÝŽ: *Posloupnost*, s. 30.

¹¹⁶¹ Přesné datum její smrti není známo. Na základě pramenů stanovil G. Biermann její úmrtí na rok 1602. BIERMANN, Gottlieb: *Geschichte des Herzogthums Teschen*, s. 208, poznámka č. 2.

¹¹⁶² BENATZKY, Jindřich: *Nejstarší dějepis Těšínska*, s. 21.

¹¹⁶³ JASIŃSKI, Kazimierz: *Rodowód III.*, s. 204; PANIC, Idzi: *Piastovci těšínské*, s. 91; TÝŽ: *Posloupnost*, s. 31.

Václava a Jana Albrechta byla z velké části způsobena zdravotními problémy jejich otce, u kterého se naplno v roce 1575 projevila dna a problémy s ní spojené, jenž postupem času nabíraly na intenzitě.

Podobně jako její manžel a nevlastní syn Fridrich Kazimír i Sidonie Kateřina udržovala kontakty s nejvyšším kancléřem Vratislavem z Pernštejna, které se projevily v korespondenci, dnes zachované pouze z části.¹¹⁶⁴ Ale i z těchto pěti kusů lze vytušit motivaci kněžny k stálým písemným stykům s přední aristokratickou rodinou.

Po smrti Václava III. Adama se Sidonie Kateřina stala rozhodnutím císaře regentkou Těšínského knížectví až do doby, než její syn nabude nutné plnoletosti.¹¹⁶⁵ Hned na počátku správcovství vyvstal ne jeden problém. V roce 1573 dal totiž Václav III. Adam sepsat první právní řád pro oblast Těšínského knížectví. Již na sklonku jeho vlády se projevily spory o některých bodech se šlechtou z knížectví.¹¹⁶⁶ Otevřený odpor se projevil až po smrti knížete, kdy Sidonie Kateřina některými svými činy popudila místní nobilitu a spor dosáhl až na císařský dvůr.¹¹⁶⁷ Přímluvy adresovala kněžna také Vratislavovi z Pernštejna, od kterého očekávala možné rozhodující slovo v její prospěch. Nemohla ovšem tušit, že její mocný přítel odejde z tohoto světa záhy po knížeti Václavovi. Stihla mu ještě odeslat žádost o přímluvu u císaře za těšínské měšťany, kteří ji prosili, aby u Vratislava zařídila pro město povolení k dalšímu trhu. Informuje ho také, že na Těšínsku vypukla morová epidemie,¹¹⁶⁸ již rychle podléhají zejména děti a kněžna nemá dostatek prostředků, aby jim pomohla. Jak reagoval kancléř není jasné, ani zda přispěchal s pomocí. Zemřel koncem října 1582 na dopravní lodi

¹¹⁶⁴ SOA Litoměřice, pobočka Žitenice, LRR A, B 100.

¹¹⁶⁵ KASPERLIK, Matthias: *Herzog Wenzel`s von Teschen Wirksamkeit*, s. 9.

¹¹⁶⁶ KASPERLIK, Matthias: *Herzog Wenzel`s von Teschen Wirksamkeit*, s. 5.

¹¹⁶⁷ Velké množství dosud nepoužitého materiálu uloženo v NA Praha, HNL, inv. č. 1425, sign. L 92/4/13b, karton 550 a 551.

¹¹⁶⁸ Morová nákaza řádila v této oblasti po celá 80. léta 16. století. BIERMANN, Gottlieb: *Geschichte des Herzogthums Teschen*, s. 209 a KONIECZNY, Jan – KOPEĆ, Eugeniusz: *Pod rzędami Piastów*. In: Chlebowczyk, J. (ed.): *Cieszyn. Zarys rozwoju miasta i powiatu*. Katowice 1973, s. 100.

na Dunaji u města Lince při návratu z říšského sněmu.¹¹⁶⁹ Ve svém sporu se šlechtou zůstala kněžna úplně osamocena a již neměla u pražského dvora vlivné zastoupení. Jednání s opozičními šlechtici nevedla k smírnému řešení. Stavové si v několika listech stěžovali na jednání Kateřiny Sidonie a na porušování zemských práv. Hlavním problémem bylo, že nezasedal zemský soud a všechny spory od roku 1578 zůstávaly nerozhodnuty.¹¹⁷⁰ K definitivnímu vyřešení došlo až v roce 1591, kdy Rudolf II. vyhotovil dvě stvrzovací listiny, ve kterých potvrzoval zemské zřízení z roku 1573 a deklaraci stavů vydanou roku 1590.¹¹⁷¹

Těšínská kněžna měla také velký podíl na upevnění evangelické církve na Těšínsku. Po sekularizačních snahách jejího manžela ve 40. a 50. letech již nic nebránilo k právnímu ukotvení nového náboženského směru. Václav III. Adam vydal v roce 1568 církevní řád, který nařizoval všem obyvatelům Těšínského knížectví přijetí luterské víry. Doplněný církevní řád byl kněžnou vydán a po-

¹¹⁶⁹ Dobová zpráva o úmrtí Vratislava publikována v KOKOJANOVÁ, Michaela: *Pernštejnský „zlatý věk“ Prostějova na stránkách pamětní knihy Jana Bělkovského z Ronšova*. In: Vorel, Petr (ed.): *Pernštejnové v českých dějinách. Sborník příspěvků z konference konané 8.-9. 9. 1993 v Pardubicích*. Pardubice 1995, s. 139 – 152, zde s. 145 a obrazová příloha na s. 152; srov. VOREL, Petr: *Páni z Pernštejna. Vzestup a pád rodu*, s. 257 – 258. Strastiplnou cestu Vratislavova těla zkratkovitě popsal rožmberský archivář Václav Březan: „[...] 12. Octobris [12. 10. 1583] tělo mrtvé pana Vratislava z Pernštejna vezeno do Prahy a na Hradčanech v kostele u sv. Benedikta složeno; 13. [13. 10. 1583] do kostela sv. Víta donešeno; 14. Octobris [14. 10. 1583] exequiae témuž mrtvému tělu vykonány a pohřeb [...]“. PÁNEK, Jaroslav (ed.): *Václav Březan, Životy posledních Rožmberků I.*, s. 315.

¹¹⁷⁰ Stavové v několika listech psali císaři podobné prosby: [...] *terpíc veliké sůžení a nedostatek spravedlnosti, tak že již v tomto knížectví třinácte let spravedlnost zavřená a žádný soud zemský dyržán nebyl. V tom času pak mnohé neřesti, mordy a jiné věci znikly. Nadto mnozí stavů panského a rytířského, přátelé naši, zemřeli, vdov a sirotkův po sobě zanechali, žádná vdova, ani sirotkové v slušnosti podle řádu práva a chvalitebných starodávných obyčejí opatření a ochránění býti nemohli a nemohú. Aniž také domáci i cizí pro nedržení soudu zemského, žádnéj spravedlnosti docházeti nemohli, a tak mnozí v spravedlnostech svých hynuti museli, čehož se pán Bůh politovati ráč, ač to nesmýšlíme, aby kde v zemích Va[ší] cí[sařské] m[il]o[s]ti tím způsobem spravedlivost, řád a právo zavřeno bylo, jak zde v tomto knížectví Těšínském [...]“*. NA Praha, HNL, sign. L/92/4/13b, karton 550, nefol.

¹¹⁷¹ Edice viz LT VII., č. 672 a 673. V literatuře např. ŠEFČÍK, Erich (ed.): *Zemské zřízení Těšínského knížectví z konce 16. století*, s. 13.

tvrzen 20. května 1584.¹¹⁷² Dlouho se jím ale obyvatelé na Těšínsku neřídili, neboť již roku 1610 konvertoval její syn Adam Václav k římsko-katolické víře.¹¹⁷³

Kateřina Sidonie se v roce 1586 podruhé provdala. Jejím manželem se 16. či 17. února na těšínském zámku stal trenčínský magnát Emerich Forgáč (Forgács).¹¹⁷⁴ Postava sasko-těšínské kněžny se dostala také do lidového vyprávění a pověstí. V myslích badatelů a spisovatelů období 19. století, tedy v časech vrcholů romantismu u nás, vzniklo několik pojednání ztotožňujících Kateřinu Sidonii s „černou kněžnou“, která pomáhala poddaným i šlechticům a jejíž přímluvy u panovníka výrazně pomohly k překonání těžkých dob konce 16. století.¹¹⁷⁵ Tradice vychází z jejího černého oděvu i očí, tmavé pleti a milé povahy.¹¹⁷⁶ Zda kněžna měla černé oči a snědou tvář nemohu potvrdit, ale velice pravděpodobně často chodívala oděna v tehdy módní černé sukni (zvané „vertugado“) s trojúhelníkovým živůtkem, které se do českých zemí dostaly z oblasti západní Evropy, zejména ze Španělska (označován jako „španělský dvorský oděv“).¹¹⁷⁷

Kateřina Sidonie zemřela na těšínském kolem vánočních svátků roku 1594¹¹⁷⁸ a její ostatky spočinuly vedle těla knížete Václava III. Adama, jejího prvního manžela. Termín ani okolnosti pohřbu však neznáme.

¹¹⁷² Byl vydán v němčině. V polském překladu zpřístupněn v WANTUŁA, Andrzej: *Porządek kościelny Wacława Adama*, s. 179 – 192. Kritickou analýzu provedl D. Spratek. Viz SPRATEK, Daniel: *Právní aspekty*, s. 9 – 10.

¹¹⁷³ Nejnověji viz MACHEJ, Anna: *Adama Wacława, księcia cieszyńskiego, zmiana wyznania w 1610 roku i okoliczności tego wydarzenia*. *Pamiętnik cieszyński* 13, 1998, s. 5 – 12.

¹¹⁷⁴ JASIŃSKI, Kazimierz: *Rodowód III.*, s. 198 – 199.

¹¹⁷⁵ Přehled všech menších i větších pojednání o černé kněžně viz SIVEK, Alois: *Pověst o černé kněžně v literatuře a v ústních tradicích slezského lidu*. *Slezský sborník* 53 (13), 1955, s. 1 – 15 a HAVLÍČEK, Bohuslav: *Pověsti o černé kněžně na Těšínsku*. *Těšínsko* 13, 1970, č. 4. s. 46 – 47.

¹¹⁷⁶ Např. SLÁMA, František: *Dějiny Těšínska*, s. 95 – 97; srov. TÝŽ: *Černá kněžna*. Opava 1891.

¹¹⁷⁷ Více viz PETRÁŇ, Josef (ed.): *Dějiny hmotné kultury II. 2*, s. 847 an. Srov. také práce Zikmunda Wintra (*Dějiny kroje v zemích českých II. Od počátku století XV. až po dobu Bělohorské bitvy*. Praha 1893) a Ludmily Kybalové (*Dějiny odívání. Renesance (15. a 16. století)*. Praha 1996).

¹¹⁷⁸ GOJNICZEK, Waclaw: „*Missiva*“, s. 406.

VIII.

ŽIVOT NA KNÍŽECÍM DVOŘE

„[...] Nemajíc již od dávního času žádné vědomosti a zprávy o dobrém zdraví Vaš[ší] [mil]o[s]ti, z kteréhož každého času velice potěšen jsem, nemohl sem toho, kterakž pomínouti. Po-
ně[va]dž mi se jistá příležitost skrze dodatele listu tohoto, kterýž Va[ší] mi[losti] by bezpochyby
dobře znám j[es]t, přitrefila, abych Va[ší] [mil]o[s]ti tímto psaním svý[m], dobrý[m] přátelský[m]
a umysle[m] navštívití měl. Jsouc té naděje, že to Va[ší] [mil]o[s]ti ode mne, podle té přátelské duo-
věrnosti, kterouž k Va[ší] [mil]o[s]ti mám, vděčné a příje[mn]é b[u]de. A než Va[ší] [mil]o[s]ti,
mého zvláště milého a laskavého pána a přítele, za to přátelsky žádám, když by se koli zase to[m]u
jaké příležitost poselství, buď to k císařské[m]u dvoru aneb ke mě a statky mé přitrefilo, abyste mi o
dobrý[m] zdraví Va[ší] [mil]o[s]ti, kteréhož Va[ší] [mil]o[s]ti, jak nahoře dotčeno, a pánu Bohu
všemohoucí[mu], věrně vinšuji a přeji, psaní[m] svý[m] oznámiti ráčili. Neb, jak bych Va[ší]
[mil]o[s]ti, vaše[mu] podle nejvyšší možnosti a náležitosti přátelské a příje[mn]é služby rád
p[ro]kazoval. Tak bych také Va[ší] [mil]o[s]ti zdraví i lepšího a v něm jiného všeho dobrého za
dluhé časy, Vaší úplnosti, věrně přál.
A o tom mi každého času rád věrně j[es]t měl [...].“

VRATISLAV Z PERNŠTEJNA KNÍŽETI VÁCLAVU III. ADAMOVI, 7. PROSINCE 1576, LINEC¹¹⁷⁹

¹¹⁷⁹ Podle papírového konceptu uloženého v SOA Litoměřice, pob. Žitenice, LRRRA, sign. B 168, f. 114^{r-v}. Edice viz JEŽ, Radim: *Těšínský Piastovci a jejich vztahy s Pernštejnny*, s. 182 – 183, č. 31.

VIII. a)

PERSONÁLNÍ OBSAZENÍ A SKLADBA KNÍŽECÍHO DVORA

Jak již bylo konstatováno v kapitole o zemských úřednících,¹¹⁸⁰ je stav poznání těšínského knížecího dvora mizivý. Bez instrukcí nelze lépe poznat jeho fungování, pozici jednotlivých členů, ani jejich pracovní náplň. Na tomto místě si tedy jen v několika větách představíme složení dvora podle daných úřadů, o nichž máme informace z listinného materiálu.

Polská historička K. Maleczyńska ve své práci o každodenním životě ve Slezsku v 16. století, v níž věnuje jistý prostor také dvorům slezských knížat, tvrdí, že „[...] *dwory książęce były zniemczone, ale nie wszystkie. Polskie były dwory górnośląskie, zwłaszcza opolski [...]. Niewątpliwą ostoją polskości był w XVI w. również dwór Wacława cieszyńskiego [...]*“.¹¹⁸¹ Více informací na téma dvora těšínských Piastovců nezná. Její tvrzení se ani v jednom bodě nezakládá na pravdě a bohužel není, ani nemůže být podloženo relevantními prameny. Autorka ve svém díle záměrně fabuluje a snaží se podsunout čtenáři zcela mylnou představu o životě těšínských knížat renesančního věku. Jen při letmém pohledu do níže předložené tabulky se její slova rázem rozplývají.¹¹⁸²

Jak velký byl či spíše mohl být dvůr těšínského Piastovce Václava III. Adama? Při odpovědi na tuto otázku nám nezbývá nic jiného, než vycházet ze srovnání s jinými dvory slezských knížat v předbělohorském období. Jako analogie poslouží přesná čísla od příbuzných z Lehnice. Na zdejším zámku v 80. letech trvale pobývalo 138 osob,¹¹⁸³ které sloužily knížeti Fridrichovi IV., tvořily součást fraucimoru jeho manželek a zajišťovaly funkčnost knížecí rezidence. Můžeme tedy předpokládat, že na těšínském zámku žilo a pracovalo přibližně

¹¹⁸⁰ Srov. kapitolu IV. b).

¹¹⁸¹ MALECZYŃSKA, Ewa: *Życie codzienne Śląska w dobie odrodzenia*. Warszawa 1973, s. 58.

¹¹⁸² Viz tab. č. 6.

¹¹⁸³ TAMTÉŽ, s. 51.

100 lidí, neboť lehnický dvůr byl svým významem výše než u jejich těšínských vrstevníků.

Jeho složení v podstatě kopírovalo model habsburských panovníků či největších aristokratických rodů ze zemí Koruny české.¹¹⁸⁴ Na pomyslném vrcholu stál *hofmistr*, v pramenech těšínských knížat také označovaný jako „hejtman dvoru našeho“ či „hejtman knížecí“. Ten měl na starosti dohled nad celým dvorem, jemu byli odpovědní další úředníci. Kontroloval i finanční hospodaření obecní správy rezidenčního města těšínských knížat.¹¹⁸⁵ Hned za ním následoval *maršálek* („maršálek dvoru našeho“). Náplň jeho práce není nikde specifikována, ale můžeme jej považovat za rádce knížete. Důležitou úlohu plnil *štolmistr*, jenž měl na starosti knížecí konírny a personál s nimi spjatý (kočí, čeledí ve stájích ad.). Nad kuchyní a práci v ní bděl kuchmistr, který odpovídal za početné složení kuchařů, kuchtíků a dalších pomocníků. V písemných pramenech nemáme doložen post komorníka, stolníka s číšníky, i když nutně na zámku museli působit.

Specifické postavení měli pracovníci v kanceláři. Již víme, že její vedoucí – kancléř – byl zároveň úředníkem zemským, ale v přítomnosti knížete pobýval velmi často, a proto jej řadíme i do úzkého dvora Piastovců. V kanceláři byli denně přítomen sekretář, jenž dohlížel na práci písařů (nejspíše jich bylo několik, minimálně však dva – jeden vyhotovoval písemnosti v němčině, druhý v češtině). Své místo zde měl i úředník spravující knížecí patromonium.

Na dvoře těšínských knížat se vyskytovaly i další osoby – privátní zpo-
vědník knížete, snad preceptor, několik pážat,¹¹⁸⁶ hudebníci,¹¹⁸⁷ trpaslík ad. Bohužel nemáme doloženo lovčího, strážné, trubače, i když i oni na těšínském

¹¹⁸⁴ MAŤA, Petr: *Svět*, s. 368 an. Grafické znázornění publikováno v PETRÁŇ, Josef (ed.): *Dějiny hmotné kultury II. 1*, s. 91.

¹¹⁸⁵ KC Cieszyn, Czytelnia zbiorów specjalnych, Rękopisy L. J. Szersznika, sign. DD IX 48/6 (9. dubna 1557, Fryštát).

¹¹⁸⁶ JEŽ, Radim (ed.): *Prameny ke sporům*, s. 285, č. 8.

¹¹⁸⁷ Ty si nechávali posílat od knížete Jiřího II. Břežského. Srov. KASPERLIK VON TESCHENFELD, Matthias: *Friedrich Kasimir*, s. 74; JEŽ, Radim: *Těšínský kníže Fridrich Kazimír*, s. 140.

zámku bezpochyby byli. Svůj malý dvůr měla i manželka knížete. Z požadavků pánů z Pernštejna, které si na knížeti Václavovi důsledně vymínili, víme, že kněžna měla mít svého hofmistra i hofmistryni a tři služebníky. Dále se ve fraucimoru měly nacházet tři mladé šlechtičny, jež by dělaly kněžně společnost. Tyto dívky měly vlastnit reprezentativní oděv.¹¹⁸⁸

Drtivá většina dvorských úředníků se etablovala z řad místní šlechty. Tradičně nejpočetnější zastoupení měl rod Rudzkých z Rudz (maršálek, hejtman, úředník těšínského panství). Od služby knížeti si mnozí slibovali zlepšení svého postavení či majetkového zázemí. Např. měšťan Jan Skočovský, úředník fryštátského panství, byl na přímluvu knížete Fridricha Kazimíra nobilitován do rytířského stavu v roce 1561 dokonce od polského krále a byl mu udělen predikát z Kojkovic. Stejně štěstí potkalo sekretáře Kašpara Frölicha, zámožného těšínského měšťana, jemuž se podařilo dosáhnout také rytířského stavu. Jmenovat bychom mohli ještě Václava Vodou, oceněného r. 1564 šlechtickým titulem a darem vsi Brennė.¹¹⁸⁹ Podobně se vedlo i loajálním představitelům těšínské městské správy. Po několika přímluvách knížete Václava u krále Ferdinanda I. byl purkmistrovi Ondřeji Kecherlemu přiznán rytířský stav s predikátem z Pestrce.¹¹⁹⁰ Téměř všichni dvorští úředníci dostali od knížete darem nebo koupili za velmi výhodných podmínek pozemkové majetky. Nižší úředníci si většinou pořizovali polnosti v blízkém okolí Těšína a v městě samotném, kde si stavěli domy v nově vznikající čtvrti „Nové Město“.¹¹⁹¹

Fluktuace na jednotlivých postech nebyla během 16. století moc velká. Většinou dvorský úředník zastával stejný post po celý život. Změny nastávaly zejména u úředníků panství, kteří se pouze přesunuli na jinou část domény.

¹¹⁸⁸ Viz JEŽ, Radim: *Manželské soužití*, s. 8 – 9.

¹¹⁸⁹ GOJNICZEK, Waclaw: *Z dziejów szlachty*, s. 9 – 10.

¹¹⁹⁰ NA Praha, RG, kn. č. 47, f. 15^v (3. února 1550); GOJNICZEK, Waclaw: *Z dziejów szlachty*, s. 9; Týž: *Elity władzy w Cieszynie na przełomie XVI i XVII wieku*. In: Panic, I. (ed.): *Samorządowość i elity władzy w Cieszynie na przestrzeni dziejów*. Cieszyn 2002, s. 73 – 88, zde s. 75.

¹¹⁹¹ Srov. ÖN Wien, Handschriften, Series Nova, sign. Cod. Ser. N. 29188/1 Han.

Kariérní postup máme doložen u kuchaře Jiříka, který po několikaleté službě povýšil na post kuchmistra. Nejvíc funkcí za svůj život prošel rytíř Ferenc z Budína. Začínal ve dvacátých letech na dvoře knížete Kazimíra II. jako panoš, během správy Těšínska Janem z Pernštejna byl úředníkem těšínského panství (1540-1545). Poté, co vládu převzal mladý kníže Václav, vybral si jej za svého štolmistra (1545-1549) a kariéru u Piastovců zakončil jako hofmistr kněžny Marie (1549-1559/1562).¹¹⁹²

Tab. č. 6. Dvorští úředníci Václava III. Adama, Fridricha Kazimíra, Marie Těšínské z Pernštejna a Sidonie Kateřiny z let 1545-1595

FUNKCE	KNÍŽE	JMÉNO	OBDOBÍ
MARŠÁLEK	Václav III. Adam	<i>Mikuláš Rudzký z Rudz a na Albrechticích</i>	1550-1573
HEJTMAN/HOFMISTR	Václav III. Adam	<i>Erazim Rudzký z Rudz</i> ¹¹⁹³	1545
		<i>Václav Cigán ze Slupska</i>	1547-1554
		<i>Václav Pelhřím z Třankovic</i> ¹¹⁹⁴	1554-1568
		<i>Filip starší Borynský z Roztropic</i> ¹¹⁹⁵	1573
	Fridrich Kazimír	<i>Toman Mléčko z Jilovnice</i> ¹¹⁹⁶	1564-1571
	Marie z Pernštejna	<i>Ferenc z Budína</i> ¹¹⁹⁷	1549-1559/1562

¹¹⁹² Srov. *LT V.*, č. 451, 473, 497, 505, 511, 512, 513, 514, 517; *LT VI.*, č. 530; SOkA Frýdek-Místek, Cech smíšený Místek, inv. č. 1; GOJNICZEK, Waclaw (ed.): *Leopold Jan Szersznik*, s. 69; JEŽ, Radim: *Správa Těšínského knížectví*, s. 227; TYŽ: *Manželské soužití*, s. 11. Zemřel mezi l. 1559 a 1562 (viz ÖN Wien, Handschriften, Series Nova, sign. Cod. Ser. N. 29188/1 Han, č. 55 a *LT VI.*, č. 568).

¹¹⁹³ ZA Opava, Dominikáni v Těšíně, inv. č. 2, sign. E 1.

¹¹⁹⁴ ÖN Wien, Handschriften, Series Nova, sign. Cod. Ser. N. 29188/1 Han, č. 11, 36, 58, 61, 141, 154, 200, 201, 214, 215, 366, 383.

¹¹⁹⁵ ÖN Wien, Handschriften, Series Nova, sign. Cod. Ser. N. 29188/1 Han, č. 401.

¹¹⁹⁶ ÖN Wien, Handschriften, Series Nova, sign. Cod. Ser. N. 29188/1 Han, č. 197. V pramenech se jeho jméno objevuje do roku 1575, v kterémž také nejspíše umírá (*LT VII.*, č. 644). Viz PILNÁČEK, Josef: *Rody 1.*, s. 80 – 81; HOŠÁK, Ladislav: *Historický místopis země Moravskoslezské*, s. 887 – 888.

¹¹⁹⁷ ÖN Wien, Handschriften, Series Nova, sign. Cod. Ser. N. 29188/1 Han, č. 17 a 55.

	Sidonie Kateřina	<i>Michal Radocký z Radoče</i>	1570
		<i>Eleazar Tilisch</i>	poč. 80. let
		<i>Zikmund Haugwitz z Potwitz</i>	1584
		<i>Joachim Modřichen z Valtersdorfu</i>	1591
ŠTOLMISTR	Václav III. Adam	<i>Ferenc z Budína</i>	1545-1549
		<i>Arkleb Pavlát z Olšan</i>	1564, 1566
KUCHMISTR	Václav III. Adam	<i>Jiřík</i> ¹¹⁹⁸	1567
	Sidonie Kateřina	<i>Ondřej</i>	1588
KUCHAŘ	Václav III. Adam	<i>Beneš Fubik</i> ¹¹⁹⁹	1559
		<i>Jiřík</i> ¹²⁰⁰	1560-1563
KAPLAN/ZPOVĚDNÍK KNÍŽETE ¹²⁰¹	Václav III. Adam	<i>Jan</i>	1548-1574
		<i>Jiří Wolf</i>	1565-1584
	Sidonie Kateřina	<i>Agricola</i>	1580-1593
		<i>Ondřej Ortel</i>	1582-1584
	Fridrich Kazimír	<i>Martin Zenkfrei</i>	1564-1565
		<i>Jakub Preiss</i>	1566-1590
ÚŘEDNÍK FRYŠTÁTSKÉHO PANSTVÍ	Václav III. Adam	<i>Jiří Pilar z Pilhu</i>	1528-1550
		<i>Michal Radocký z Radoče</i>	1550 ¹²⁰² - [1560]?

¹¹⁹⁸ ÖN Wien, Handschriften, Series Nova, sign. Cod. Ser. N. 29188/1 Han, č. 292

¹¹⁹⁹ ÖN Wien, Handschriften, Series Nova, sign. Cod. Ser. N. 29188/1 Han, č. 34

¹²⁰⁰ ÖN Wien, Handschriften, Series Nova, sign. Cod. Ser. N. 29188/1 Han, č. 102, 103, 156

¹²⁰¹ Srov. také tab. č. 5.

¹²⁰² BUCHHOLZ-JOHANEK, Ingeborg – SPYRA, Janusz (edd.): *Aloys Kaufmann, Gedenkbuch III.*, s. 44 – 45, č. I. 71.

	Fridrich Kazimír	<i>Jan Skočovský z Kojkovic</i>	1560-[1566]?
		<i>Matěj Pilar z Pilhu</i>	1566 ¹²⁰³
ÚŘEDNÍK TĚŠÍNSKÉHO PANSTVÍ	Václav III. Adam	<i>Jan Kurek</i>	1545-1552
		<i>Jan Skočovský z Kojkovic</i>	1556-1559 ¹²⁰⁴
		<i>Adam Rudzký z Rudz</i>	1560 ^{1205-?}
		<i>Mikuláš Běs z Myšovic</i> ¹²⁰⁶	1564
		<i>Melichar Rudzký z Rudz</i>	1566
		<i>Mikuláš Foglar ze Studené Vody</i>	1567, 1568 ¹²⁰⁷
		<i>Jiří Pelhřím z Třankovic a na Koňakově</i>	1571-1575
		Sidonie Kateřina	<i>Martin Kloch z Kornic</i>
		<i>Kašpar Šebišovský z Šonovic</i>	1583
		<i>Jan Lhotský ze Lhoty</i>	1591, 1592
ÚŘEDNÍK SKOČOVSKÉHO PANSTVÍ	Václav III. Adam	<i>Jan Bílský z Bělé</i>	1549, 1550 ¹²⁰⁸ -1555 ¹²⁰⁹
		<i>Bartoloměj Javorský z Javoří</i>	1555 ¹²¹⁰
		<i>Lorenc Halčnovský z Halčnova</i>	1557, 1561 ¹²¹¹
		<i>Jan Lehn z Berutova</i>	1569-1572

¹²⁰³ SOKA Karviná, AM Fryštát, inv. č. 30.

¹²⁰⁴ ÖN Wien, Handschriften, Series Nova, sign. Cod. Ser. N. 29188/1 Han, č. 32.

¹²⁰⁵ ÖN Wien, Handschriften, Series Nova, sign. Cod. Ser. N. 29188/1 Han, č. 402.

¹²⁰⁶ BUCHHOLZ-JOHANEK, Ingeborg – SPYRA, Janusz (edd.): *Aloys Kaufmann, Gedenkbuch III.*, s. 45 – 46, č. I. 72.

¹²⁰⁷ SOKA Karviná, AM Fryštát, inv. č. 31.

¹²⁰⁸ SOKA Karviná, Sbírka archiválií a jejich opisů, inv. č. 7. + Václav, duchovní písař.

¹²⁰⁹ PILNÁČEK, Josef: *Rody 1.*, s. 130.

¹²¹⁰ ÖN Wien, Handschriften, Series Nova, sign. Cod. Ser. N. 29188/1 Han, č. 352.

¹²¹¹ ÖN Wien, Handschriften, Series Nova, sign. Cod. Ser. N. 29188/1 Han, č. 10, 124

	Sidonie Kateřina	<i>Bartoloměj Frýd</i>	1591
ÚŘEDNÍK FRÝDEC- KÉHO PANSTVÍ	Pernštejnové/Čelo	<i>Linhart Tatík z Jankovic</i> ¹²¹²	1540-1554
	Burian Barský	<i>Vavřinec Halčnovský z Halčnova</i>	1559 ¹²¹³
ÚŘEDNÍK BÍLSKÉHO PANSTVÍ	Václav III. Adam	<i>Petr Křivadský z Jodova</i>	1548
	Fridrich Kazimír	<i>Mikuláš Foglar ze Studené Vody</i> ¹²¹⁴	1565
		<i>Jáchym Mhal [?] z Modřelic</i> ¹²¹⁵	?
SEKRETÁŘ/ÚŘEDNÍK V KANCELÁŘI	Václav III. Adam	<i>Kašpar Frölich</i>	1568
	Fridrich Kazimír	<i>Lorenc Langenbach</i> ¹²¹⁶	1566
	Sidonie Kateřina	<i>Eleazar Tilisch</i>	80.-90. léta
		<i>Matyáš Kalus z Bytomi</i> ¹²¹⁷	1593-1626
PÍSAŘ	Václav III. Adam	<i>Jakub Skriba</i>	1545
		<i>Kašpar Rost z Nisy</i>	1547
		<i>Martin</i> ¹²¹⁸	1549
		<i>Mikuláš Kunčina</i> ¹²¹⁹	1555
		<i>Ondřej</i> ¹²²⁰	1559

¹²¹² Srov. SOKA Frýdek – Místek, Archiv města Frýdek, inv. č. 114, f. 38^r an.

¹²¹³ ÖN Wien, Handschriften, Series Nova, sign. Cod. Ser. N. 29188/1 Han, č. 18.

¹²¹⁴ SOKA Karviná, AM Fryštát, inv. č. 29.

¹²¹⁵ KASPERLIK VON TESCHENFELD, Matthias: *Friedrich Kasimir*, s. 75.

¹²¹⁶ TAMTÉŽ.

¹²¹⁷ Srov. ŠEFČÍK, Erich: *Dva významní písaři těšínské knížecí kanceláře*. Těšínsko 16, 1973, č. 3, s. 4 – 6; WITKOWSKI, Sławomir: *Kallus z Bytomia – sekretarz ksiązęcy*. Pamiętnik Cieszyński 13, 1998, s. 50 – 52 a GOJNICZEK, Waclaw: *Sekretarz ksiąząt cieszyńskich Maciej Kalus i jego rodzina*. Zranie Śląskie 62, 2000, č. 1 – 2, s. 45 – 57.

¹²¹⁸ Označován jako důchodní písař. *LT V.*, č. 523 (chybná datace).

¹²¹⁹ ÖN Wien, Handschriften, Series Nova, sign. Cod. Ser. N. 29188/1 Han, č. 352.

¹²²⁰ ÖN Wien, Handschriften, Series Nova, sign. Cod. Ser. N. 29188/1 Han, č. 33.

		<i>Zikmund</i> ¹²²¹	1564-1567
		<i>Jiřík</i> ¹²²²	1568
SLUŽEBNÍK	Václav III. Adam	<i>Zikmund Varhaník z Kadanež</i> ¹²²³	1549-1565
		<i>Ferenc</i> ¹²²⁴	1549
		<i>Drozd</i> ¹²²⁵	1554
		<i>Jan Stehlík</i> ¹²²⁶	1567
	Sidonie Kateřina	<i>Elizabeth Šopová</i> ¹²²⁷	1571
PÁŽE	Václav III. Adam	<i>Jakub st. z Parvejnu a na Vladislavi</i> ¹²²⁸	kol. 1550

VIII. b)

ZVÍŘATA NA KNÍŽECÍM DVOŘE

Zvířata patřila neodmyslitelně do každodenního života šlechty v raném novověku, jak nám to ostatně potvrzují četná svědectví z dochované korespon-

¹²²¹ ÖN Wien, Handschriften, Series Nova, sign. Cod. Ser. N. 29188/1 Han, č. 186, 213, 226, 230, 336.

¹²²² ÖN Wien, Handschriften, Series Nova, sign. Cod. Ser. N. 29188/1 Han, č. 336.

¹²²³ Ve službách těšínského knížete můžeme tohoto rytíře nalézt již na počátku 40. let 16. století, kdy většinou působil jako posel při doručování korespondence. Za své služby obdržel od knížete r. 1565 dům v Těšíně. Srov. AČ XX., dle rejstříku; VOREL, Petr (ed.): *Česká a moravská aristokracie*, s. 89 – 90, č. 88; VYBÍRAL, Zdeněk: *Politická komunikace*, s. 221; BUCHHOLZ-JOHANEK, Ingeborg – SPYRA, Janusz (edd.): *Aloys Kaufmann, Gedenkbuch III.*, s. 46 – 47, č. 74; SOA Třeboň, CR – registratura, z Ludanic, sign. 30, karton 100. Viz příloha č. 20.

¹²²⁴ SOA Třeboň, CR – registratura, z Ludanic, sign. 30, karton 100. Viz příloha č. 22.

¹²²⁵ KC Cieszyn, Czytelnia zbiorów specjalnych, Rękopisy L. J. Szersznika, sign. DD IX 48/5, f. 26. Příloha č. 34.

¹²²⁶ BUCHHOLZ-JOHANEK, Ingeborg – SPYRA, Janusz (edd.): *Aloys Kaufmann, Gedenkbuch III.*, s. 39, č. I. 62.

¹²²⁷ ÖN Wien, Handschriften, Series Nova, sign. Cod. Ser. N. 29188/1 Han, č. 356.

¹²²⁸ V roce 1582 tento šlechtic potvrdil, že „[...] jsem malé pachole na Těšíně býval, což tomu muože dobře vejše třidceti let [...]“. Viz JEŽ, Radim (ed.): *Prameny ke sporům*, s. 285, č. 8.

dence. Na dvoře těšínských Piastovců renesančního věku došlo k velkému rozmachu chovu rozličných druhů savců a ptáků. S osobou knížete Václava III. Adama je spjat i vznik velké obory nedaleko Těšína, kterou obdivoval např. i olomoucký biskup.

Téměř každý den aristokrat potřeboval koně. Ten mu sloužil při cestování, lovu, honu, rytířských turnajích a jiných dvorských zábavách.¹²²⁹ Kníže Václav již v době správy Těšínska poručníkem Janem z Pernštejna měl velké nároky při výběru koní. Mezi nimi se rozlišovaly dva typy – pro zapřahání do kočáru a pro jednoho jezdce. Např. v roce 1543 obrátil na Pernštejna, aby mu poslal hned několik kusů: „[...] Ráčíte mi psáti, abych V[ší] m[ilos]ti nějakýma dvěma dobrými koňmi založil a nějakými vozníky: i jistě bych to rád udělal a raději V[aší] m[ilos]ti ty koně poslal, než bych je sám měl, ale mohuť V[aší] m[ilos]ti v pravdě napsati, že žádných koní nemám, než stádníkuov několik a hřebce tři aneb čtyry, kteříž v voze táhnou; a já majíc tu naději, že V[aše] m[ilost] ráčíte koní míti mimo potřebu, tak jakž mi jest pan maršálek pravil, že ste s sebou ráčili z Polsky několik koní přivésti a proé také že ste ráčili dobré koně míti, kdy ste do Polsky ráčili jeti, V[aší] m[ilos]ti sem psal, žádajíc, abyste ráčili Vratislavovi, synu mému nějaký kuoň dáti, neb bych jej dávno ke dvoru vypraviti měl, ale má ještě v koních nedostatek [...]“.¹²³⁰ Ve stejném roce potřeboval kníže výstavní koně na cestu do Krakova, kde se účastnil svatby polského prince s Kateřinou Habsburskou. Věděl, že zde budou probíhat velké turnaje, a proto opět na poručníka naléhal, aby zajistil alespoň pár „mimochodníků“. Pernštejnův dodavatel nějaké koně sice měl, ale „ukazujíc na zróst svojoj i na zróst toho koně, že jse jedno k druhému dobře trefí“.¹²³¹

Během 16. století se do českých zemí začali dostávat vzácní šlechtění koně ze západní Evropy. Nejvíc byli cenění španělští a arabští.¹²³² Takového koně

¹²²⁹ SAWICKA, Zuzanna: *Koń w życiu szlachty w XVI-XVIII w.* Toruń 2002.

¹²³⁰ AČ XX., s. 189, č. 300.

¹²³¹ AČ XX., s. 145 – 146, č. 257.

¹²³² BŮŽEK, Václav – HRDLIČKA, Josef – KRÁL, Pavel – VYBÍRAL, Zdeněk: *Věk urozených*, s. 257.

si při jedné návštěvě u strýce Vratislava z Pernštejna vyhlídl kníže Fridrich Kazimír, který se o něj u kancléře vehementně upomínal, jak čteme v jednom dopise z roku 1567: „[...] Nepochybuji, že v paměti míti ráčíte, když sem časů jminulého u Va[ší] [mil]o[s]ti na Prostějově byl. Ráči-li ste mi na přátelskou žádost mú toho koně španělského, kterého od je[ho] lá[sky] knížete fararského míti ráčíte, připověděti darovati. I poněvadž bych také k nynější nastávající potřebě^{b)} jeho [mil]o[s]ti pana otce svého^{c)} nerad šeredné koně míti chtěl. Va[ší] [mil]o[s]ti svého zvláště milého pana ujce přátelsky prosím, že mi toho výše jmenovaného koně podle přátelsky přípovědi Va[ší] [mil]o[s]ti darovati. A mne jej po tomto pacholeti mým odeslati ráčíte. A pak-li by ten bezelstně býti nemohl, ale vždy nějaký jiný španělský, který by se pod život můj hoditi mohl [...]“.¹²³³ Knížata si opatrovala koně koupí (často z Polska), ale zcela jasně převažují doklady o darování či půjčce od spřízněných šlechtických rodů.¹²³⁴

Dalším velice oblíbeným zvířetem u knížat byl pes, kterého používali při lovech. Systematicky si začali budovat celé smečky chrtů, jenž měl na starosti některý z dvorských úředníků (lovčí).¹²³⁵ Kolem poloviny století se Václav již mohl pochlubit loveckými psy z Ruska a Anglie, které mu zaslal Jiří II. Břežský.¹²³⁶ Chrty si nechával kníže posílat také od Ludaniců, pánů ze Švamberka či olomouckého biskupa. Jaké pak bylo pro Václava zklamání, když jeden z nich při cestě z Chropyně jeho služebníkově utekl. Hned psal Půtovi z Ludanic, zda se neobjevil v blízkosti jeho sídel.¹²³⁷ Vyhlášeným chovatelem loveckých psů byl Jindřich starší ze Švamberka, a proto jej kníže oslovil, aby mu ze zvíkovského psince poslal celou smečku. Ten tak učinil, ale když o několik měsíců měl

¹²³³ Cit. podle JEŽ, Radim: *Těšínský kníže Fridrich Kazimír*, s. 161, č. 5.

¹²³⁴ SOA Třeboň, Cizí rody – registratura, z Ludanic, sign. 113, karton 101; srov. ediční přílohu č. 52.

¹²³⁵ O chovu a oblíbenosti psů v raném novověku více viz TEUSCHER, Simon: *Hunde am Fürstenthof. Köter und „edle Wind“ als Medien sozialer Beziehungen vom 14. bis 16. Jahrhundert*. *Historische Anthropologie* 6, 1998, s. 347 – 369; KOLDINSKÁ, Marie: *Červená chrtice od pana Trčky. Šlechtici a jejich zvířata na prahu novověku*. *Dějiny a současnost* 27, 2005, č. 2, s. 30 – 34.

¹²³⁶ BIERMANN, Gottlieb: *Das königliche Provinzial – Archiv*, s. 95.

¹²³⁷ SOA Třeboň, Cizí rody – registratura, z Ludanic, sign. 30, karton 100; srov. přílohu č. 22.

stejné přání i březský kníže, musel mu doručit pouze „*chřta a chřtičku*“.¹²³⁸ Psi se stávali vhodným dárkem i pro urozené dámy. V roce 1554 poslal Václav rakouské šlechtičně dva štěňata.¹²³⁹

K lovu bylo potřeba také dravých ptáků. Speciálně k tomuto účelu se cvičily káňata, jestřábi a sokoli. Se „*zvláštní vděčnosti*“ přijímal kníže Václav od polského šlechtice Felixe Radzanovského jednoho sokola, kterého až z Mazovska přinesl posel. Pro pobavení byli určeni papoušci a nizozemští holubi, jejichž zprostředkování opět zařídil březský kníže.¹²⁴⁰ Myslivost se stala velkou vášní těšínských Piastovců 16. století. Často vyjížděli do komorních lesů, kde spolu se svými úředníky lovili jeleny, srnce, bažanty a jinou zvěř. Při tom používali i tzv. fladr, provaz s červenými kousky látky, kterým se ohraničovalo teritorium zvěře.¹²⁴¹

Kníže Václav nechal kolem roku 1545 založit nedaleko Těšína u obce Chotěbuz oboru. Zde na zalesněném návrší zvaném Loucký les v místech bývalého slovanského hradiska (dnes lokalita nese označení Chotěbuz-Podobora) vznikla obora,¹²⁴² která se stala vzorem např. pro olomouckého biskupa.¹²⁴³ Vilém Prusinovský knížete navštívil v roce 1567 Těšíně a při té příležitosti vzhlédl jeho chloubu, ve které se nacházeli statní jeleni, danci, srnci, ale např. i losi

¹²³⁸ SOA Třeboň, Cizí rody – registratura, ze Švamberka, inv. č. 390, sign. 16/44, karton 7; srov. přílohu č. 54.

¹²³⁹ „[...] Wir khonnen unnd noch Er innern des Ir unnsß vergangner Zeitt zwey khleine Hunttl zuschikhen zuegesagt. Ist deroweg[en] an Euch allß unnsere besonndere liebe frauw schwagerin unnsere freuntlich begern. Ir wollett unnsß solche zwey Huntt bey dem Melcharn Rutzky zueschikhen solches freunt wir Er piettig umb Euch freuntlich zuerdiene [...]“. KC Cieszyn, Czytelnia zbiorów specjalnych, Rękopisy L. J. Szersznika, sign. DD IX 48/5, f. 1.

¹²⁴⁰ BIERMANN, Gottlieb: *Das königliche Provinzial – Archiv*, s. 95.

¹²⁴¹ KC Cieszyn, Czytelnia zbiorów specjalnych, Rękopisy L. J. Szersznika, sign. DD IX 48/5, f. 11.

¹²⁴² O ní je zmínka i ve dvou listinách - ÖN Wien, Handschriften, Series Nova, sign. Cod. Ser. N. 29188/1 Han, č. 131, 216.

¹²⁴³ ŠTĚPÁN, Jan: *Obora na Hukvaldech ve druhé polovině 16. století aneb oslavenec má 440 let*. Práce a studie Muzea Beskyd – Společenské vědy 18, 2007, s. 24 – 39, zde s. 27.

z daleké Litvy, jenž Václav posílal také králi do jeho obory v Poděbradech.¹²⁴⁴ Biskup při zakládání hukvaldské obory prosil knížete „o některý kus zvěřiny“, aby mohl rozvinout svůj vlastní chov.¹²⁴⁵

Srnčí a jelení zvěř z obory byla určena ke každodenní spotřebě na knížecí stůl. Část z chovu Václav rozdal svým přátelům¹²⁴⁶ či použil jako vhodný úplatek pro některého z četných věřitelů, jak tomu bylo při žádosti o půjčku v roce 1554 od Františka Kacerského.¹²⁴⁷

VIII. c)

ZDRAVÍ A NEMOCI

Zdravotní stav urozeného člověka v raném novověku a jeho reflexe se objevuje téměř v každém dopise. Vidíme to i v případě těšínských knížat, kdy se v korespondenci vyskytuje známé sousloví „*přáli bychom Vám zdraví a všeho dobrého*“. Poslední generace těchto Piastovců ale opouštěla pozemský svět až nezvykle brzy. Velká dětská úmrtnost srazila jejich průměrný věk života na alarmující hodnotu necelých 20 let! Vždyť čeští panovníci předbělohorského období se v průměru dožívali 57 let,¹²⁴⁸ což nenacházíme ani u jednoho potomka knížete Kazimíra II v průběhu jednoho a půl staletí.

¹²⁴⁴ V roce 1549 mu Ferdinand I. píše: „[...] Z psaní tvého nám učiněného sme vyrozuměti ráčili, žeť ten jeden los v brzkých dnech přiveden býti má, což sme rádi uslyšeli. Protož tebe milostivě žádáti ráčíme, jakž přihnán bude, aby jej pěkně do Poděbrad do obory naší, neb tudy od tebe jest cesta, přivést a dopravití dal, tak aby se jemu škody nestala. Neb nám na to[m] zoláště libost okážeš, kterouž milostí naši královskou spomínati ráčíme, a jestližeť ten druhý los z Litvy přihnán bude, tolikéž tě žádáme, že jej nám do Poděbrad dohnati dáš [...]“. NA Praha, Registra, kn. č. 41, f. 341^v.

¹²⁴⁵ ŠTĚPÁN, Jan: *Obora*, s. 27.

¹²⁴⁶ Již usmrčené srny posílal na svatbu dcery Půty z Ludanic do Rokytnice. Srov. SOA Třeboň, Cizí rody – registratura, z Ludanic, sign. 41, karton 100; příloha č. 24.

¹²⁴⁷ KC Cieszyn, Czytelnia zbiorów specjalnych, Rękopisy L. J. Szersznika, sign. DD IX 48/5, f. 53.

¹²⁴⁸ BŮŽEK, Václav – HRDLÍČKA, Josef – KRÁL, Pavel – VYBÍRAL, Zdeněk: *Věk urozených*, s. 363.

Dospělosti, za níž můžeme považovat dosažení věku 15 let, se dožilo pouze devět jedinců /Fridrich (25), Václav II. (31), Ludmila (18), Žofie (20), Václav III. Adam (54), Fridrich Kazimír (29), Marie Sidonie (15), Anna Sibilla (29), Adam Václav (42)/. V dětském věku jich zemřelo sedm / NN (syn, 3), Anna (6), Žofie (?), Kateřina (6), NN (dcera, 1), Kristián August (1), Jan Albrecht (1)/. U mnohých knížat však nejsou data úmrtí, kvůli nedostatku informací, absolutní.

Že byl kníže Kazimír zcela vyjimečný svou dlouhověkostí v rodě těšínských knížat, nás přesvědčuje zápis jednoho polského kronikáře, který ve svém spise zachytil průběh svatby polského krále Zikmunda I. Starého s Bonou Sforzou v Krakově na počátku léta 1518. Tehdy bylo těšínskému knížeti již okolo sedmdesáti let a i přes pokročilý věk se neváhal pustit do oblíbené dvorské zábavy – rytířského turnaje. V plné zbroji, vážící okolo 25 kg, byl sražen z koně jedním ze Zikmundových vysokých dvorských úředníků.¹²⁴⁹ Kupodivu se těšínskému knížeti nic nestalo a před sebou tak ještě měl dalších deset let po všech stránkách plodného života.

Poprvé se v pramenech s nemocí těšínských knížat setkáváme v roce 1549. Anna, dcera Marie z Pernštejna a Václava III. Adama, náhle onemocněla u svého strýce Jindřicha staršího ze Švamberka na jeho zvíkovském sídle, kam byla poslána v necelých šesti letech svými rodiči. Pobyt zde trávil ve fraucimoru sestry své matky Kateřiny z Pernštejna. Anna se v květnu 1549 tak roznemohla, že musel Jindřich požádat svého bratra o rychlou pomoc. Posel mu doručil obratem zprávu: „[...] Z strany lékaře, kteréhož u sebe mám ku potřebě Aničce, dceři knížete Těšínského, na Zvíkov vypravení, tak učiním zítra, bohdá tím raněji jeho pošli, jedno poručte, ať voda postavena j[es]t půlnoční a přede dnem a do teplých podušek vsazena a dobře opatřena, kteréž by mohl jaký nedostatek má na zdraví svým snáze porozuměti [...]“.¹²⁵⁰ Snad mělo jít o zkušeného odborníka jménem Oldřicha Leh-

¹²⁴⁹ BRZUSTOWICZ, Bogdan W.: *Turniej*, s. 281.

¹²⁵⁰ SOA Třeboň, Cizí rody – registratura, ze Švamberka, sign. 15/34, karton 5.

nera z Kouby, který věrně Švamberkům sloužil již několik let.¹²⁵¹ Ten ji však již nedokázal pomoci, a kněžna záhy na to zemřela.

Typickou nemocí raného novověku u urozených osob byla dna (arthritis urica). Toto metabolické onemocnění způsobené poruchou odbourávání látek v těle vedlo k částečné až úplné nepohyblivosti končetin jedince. Byl to důsledek špatných stravovacích návyků, zejména velkého podílu masa v jídle a konzumace nepřiměřeného množství alkoholu. Postihla jak těšínského poručníka, tak posléze jeho svěřence Václava. U Jana z Pernštejna se projevila na konci 30. let a velmi mu ztrpčovala život, jak to sám vyjádřil v nejednom dopise: „[...] *jest mne ta dna tak pokazila a ztrápila, že nepamatuji, abych kdy od ní tak těžce trápen byl, neb ještě choditi nemohu, leč mne kde nesou, a zase včera a dnes počala mne v levé ruce lámati; pak nevím, jak Pán Bůh se mnou dále naložiti ráčí; kdež skrze ten nedostatek nemohl sem ani v Praze na tom sněmu býti [...]*“, píše těšínskému knížeti v roce 1543.¹²⁵² Často jej paralyzovala tak, že se nemohl ani podepsat a písař musel na závěr použít větu „*pro bolest ruky vlastní podepsati sem se nemohl*“.¹²⁵³

Těšínský kníže začal mít vážné problémy kolem padesátky a byl nucen také často žádat svého písaře, aby se za něj podepsal či připojil neoblíbené sousloví.¹²⁵⁴ Dna mu znemožnila se zúčastnit pohřbu císaře Maxmiliána II. i holdu jeho syna ve Vratislavi.

Václav III. Adam určitě nedodržoval přísnou dietu mírnící dnové záchvaty na přijatelnou mez. O jeho jídelničku podává informaci útlý sešit účtů

¹²⁵¹ JÁNSKÝ, Jiří: *Páni ze Švamberka*, s. 326.

¹²⁵² AČ XX., s. 146, č. 257.

¹²⁵³ Viz SOA Třeboň, Cizí rody – registratura, z Pernštejna, inv. č. 10, karton 121 (11. října 1539, Prostějov); inv. č. 13, karton 121 (1540, Trenčín); inv. č. 16, karton 121 (23. dubna 1542, Brno); inv. č. 18, karton 121 (1. listopadu 1542, Valašské Meziříčí) a inv. č. 19, karton 121 (11. listopadu 1542, Valašské Meziříčí). O Pernštejnův zdravotní stav se zajímal i olomoucký biskup Stanislav Thurzo. Viz ZA Opava, pobočka Olomouc, Arcibiskupství Olomouc, inv. č. 39, f. 8^v; f. 12^v; f. 15^r ad.

¹²⁵⁴ TURKOVÁ, Magdaléna: *Těšínská knížata*, s. 38, č. 9.

města Těšína z roku 1575,¹²⁵⁵ který vypovídá nejen o hrozivém zadlužení a finanční tísní knížete, ale také o skladbě potravin na jeho stole.¹²⁵⁶ Městská rada byla nucena knížeti uhradit následující zboží: [...] *Za vepře a za polty, které se na Vánoce a na Velikú noc dávají 43 zl. 24 gr.; Za luoj Pavlovi Masařovi 10 zl.; Všemú cechu masařskému za luoj 24 zl.; Za koření, kdy jeho mi[l]o[s]t kníže z Prahy vítali 3 zl. 22 gr.; Za koření, kdy úřad zadal vysednutí 5 zl.; Kdy my proe vína přivezli na koštování 33 gr. 4 h. [...]*.¹²⁵⁷ Dvakrát také kníže obědval přímo na radnici a úředníci mu to nezapomněli spočítat – celkem se spořádalo devět kaprů, několik herinků, pět püllitrů piva, pár bochníků chleba, dva koláče, pečená kuřata a zapíjelo se to vše vínem v hodnotě 6 zl. 9 gr.¹²⁵⁸ Podroušené zdraví knížete také zajímalo jeho švagra Vratislava z Pernštejna. V prosinci 1576 Václava III. Adama žádá, aby mu zaslal informace o svém zdravotním stavu, neb již delší čas nedostal od něj žádný dopis.¹²⁵⁹ Stav knížete se nezlepšoval, spíše naopak jej ještě častěji trápily záchvaty a veškerý čas trávil v komnatách na zámku v Těšíně.

V populárně-vědné literatuře můžeme najít informaci, že kníže uměl léčit a uzdravoval své poddané.¹²⁶⁰ Jistě měl ve své knihovně v této době tolik oblí-

¹²⁵⁵ Uložen v AP Katowice, oddział Cieszyn, AMC, sign. 717, f. 5 – 41. V literatuře jej podrobil analýze SPYRA, Janusz: *Gospodarka komunalna Cieszyna w świetle miejskich ksiąg rachunkowych z XVI-XVII w.* In: Panic, I. (ed.): *Z badań nad dziejami politycznymi i społeczno – gospodarczymi Cieszyna od średniowiecza do czasów współczesnych.* Cieszyn 2005, s. 41 – 59, zde zejména s. 48 – 51.

¹²⁵⁶ K jídelničku šlechty v tomto období více viz HRDLIČKA, Josef: *Hodovní stůl a dvorská společnost. Strava na raně novověkých aristokratických dvorech v českých zemích (1550-1650).* České Budějovice 2000, a další práce téhož autora.

¹²⁵⁷ AP Katowice, oddział Cieszyn, AMC, sign. 717, f. 9.

¹²⁵⁸ V tomto roce radnice vydala na potřeby spojené s jídlem knížete celkem 108 zlatých. AP Katowice, oddział Cieszyn, AMC, sign. 717, f. 39.

¹²⁵⁹ „[...] Nemajíc již od dávného času žádné vědomosti a zprávy o dobré[m] zdraví Va[ší] [mil]o[s]ti, z kteréhož každého času velice potěšen jsem, nemohl sem toho, kterakž pomínouti [...] A než Va[ší] [mil]o[s]ti mého zvláště milého a laskavého pána a přítele za to přátelsky žádám, když by se koli zase to[m]u jaké příležitě poselství, buď to k císařské[m]u dvoru aneb ke mě a statky mé přitrefilo, abyste mi o dobrý[m] zdraví Va[ší] [mil]o[s]ti, kteréhož Va[ší] [mil]o[s]ti jak nahoře dotčeno a pánu Bohu všemohoucí[mu], věrně vinšují a přejí, psaní svůj[m] oznámiti ráčili [...]“ JEŽ, Radim: *Těšíňští Piastovci*, s. 181 – 183, č. 31 (7. prosince 1576, Linec).

¹²⁶⁰ IWANEK, Witold: *Z prywatnego życia cieszyńskich Piastów.* Kalendarz Cieszyński, 1992, s. 33 – 36, zde s. 33.

bené léčitelské příručky, ale nějakými zvláštními schopnostmi nedisponoval. Na těšínském dvoře nebyl trvale přítomen ani lékař. Když onemocněla jedna z kněžen, musel Václav požádat městskou radu, aby vypravila spřežení, které mělo rychle přivést potřebné léky.¹²⁶¹

Václav zemřel počátkem listopadu 1579 ve věku nedožitých 55 let na srdeční příhodu. Zprávu o smrti knížete zapsal městský písař Anton Kerber na předsádku městské knihy: [...] *Léta Páně 1579 4. listopadu v tu středu před Všemi Svatými, o dvanácté hodině předednem, skonal v Pánu nejjasnější vysokourozený kníže a pán Václav Adam, kníže v Slezích na Těšíně a Velkém Hlohově. Jeho milost knížecí řízením božím raněn byl mrtoicí na pravé straně a pozbyl řeči, zůstal však při zdravém rozumu a dal se bez ustání slovem božím až do poslední chvílky potěšovati; též dlouho se modlil a procházel všecku dobu jedenácti let, když jeho milost knížecí pojal za ženu nejjasnější kněžnu a paní Sedenu Kateřinu [...]*.¹²⁶²

¹²⁶¹ „Maudří, opatrní, věrní naši milí. Oznamujem Vám, že Jel[jí] lá[ska] kněžna paní, dcera naše milá, velmi těžce nemocná, pán Bůh ráč ji pozdraviti. A protož poněvadž Malcher Pelhřim nám nějaké lékařství přinéstí má, za to Vás žádáme, že hned, nemeškaje, koně špitálské a saně půjčíte a je na Bílsko odešlete, nemeškajíc dlůho, než což nejspíš býti může. Při tom také za to žádáme, že vyberete u někoho co nejlepší mařec [velmi silné pivo – pozn. R. J.] a na těch saněch pošlete, má hned zapláceno býti, jinak nikoli nečiníce. Datum v Těšíně v středu den Hromnic 1569 [2. 2. 1569]“. KC Cieszyn, Czytelnia zbiorów specjalnych, Rękopisy L. J. Szersznika, sign. RS AKC. IV 423.

¹²⁶² Německý originál listu vlepený do městské knihy z let 1577-1594 uložen v AP Katowice, oddział Cieszyn, AMC, sign. 483. K citaci použito překladu F. Slámy. Viz SLÁMA, František: *Dějiny Těšínska*, s. 88. Podobně reflektoval totu událost i další městský úředník Martin Oněš, který do téže knihy (f. 67r) stručně poznamenal: „Léta 1579 ve středu po všech svatých [4. 11. 1579], toho dne Jeho m[ilost] kníže Václav, kníže těšínský, pán náš milostivý, mezi jedenáctú a dvanáctú hodinú v pánu Bohu umřel a duši svú jemu v jeho svatú ochranu oddal, kterému skrze věčný řáč milostiv býti a nám všem, amen“.

Tab. č. 7. Genealogické údaje těšínských Piastovců ze 16. století¹²⁶³

JMÉNO	DATUM NAROZENÍ	DATUM ÚMRTÍ	DĚLKA ŽIVOTA	MÍSTO NAROZENÍ	MÍSTO SKONU	MÍSTO ULOŽENÍ OSTATKŮ	DATUM POHŘBU	PŘÍČINA SMRTI
KAZIMÍR II.	1449/1452	18. X. 1528 ¹²⁶⁴	± 78	Těšín [?]	Těšín ¹²⁶⁵	Těšín, Dominikánský klášter	19.-31. V. 1529 [?] ¹²⁶⁶	stáří
JOHANA MINSTERB.	kol. 1460 ¹²⁶⁷	24./28. VII. 1496	± 36	?	Těšín [?]	Těšín, Dominikánský klášter [?]	?	porod [?]
FRIDRICH	1480/1483	VI. 1507	± 25	Těšín [?]	Siena [?]	Siena (Itálie)	?	otrava [?] ¹²⁶⁸
VÁCLAV II.	1488/1496	17. XI. 1524	± 31	Těšín [?]	Těšín [?]	Těšín, Dominikánský klášter	?	?
ANNA BRANIBOR.-ANSBAŠSKÁ	5. V. 1587	7. II. 1539	52	Ansbach [?]	Těšín	Těšín, Dominikánský klášter [?]	?	?
NN (SYN)	1520	1522/1525	± 3	Těšín [?]	Těšín [?]	Těšín, Dominikánský klášter [?]	?	?
LUDMILA	1520/1523	po 7. IV. 1539	± 18	Těšín [?]	Těšín [?]	Těšín, Dominikánský klášter [?]	?	?
ŽOFIE	1520/1523	1541	± 20	Těšín [?]	Pardubice [?]	Pardubice, kostel sv. Bartoloměje	?	?
VÁCLAV III. ADAM	XII. 1524	4. XI. 1579	54	Těšín [?]	Těšín	Těšín, Dominikánský klášter	1. I. 1580 ¹²⁶⁹	srdeční mrtvice ¹²⁷⁰

¹²⁶³ Sestaveno na základě literatury: POPIOLEK, Franciszek: *Groby Piastów Cieszyńskich*; MAJEWSKI, Marjan – RIESS, Henryk: *Sprawozdanie Komitetu obywatelskiego*; JASIŃSKI, Kazimierz: *Rodowód I. a III.*; TYŽ: *Dominikańskie pochówki Piastów*; PANIC, Idzi: *Piastovci těšíňští*; TYŽ: *Posloupanost*; JEŽ, Radim: *Manželské soužití*; TYŽ: *Těšínský kníže Fridrich Kazimír*. Nejnovější údaje z publikací a pramenů jsou citovány v samostatných poznámkách.

¹²⁶⁴ Objasnění datace úmrtí viz JEŽ, Radim: *Nové poznatky*, s. 26.

¹²⁶⁵ TAMTÉŽ.

¹²⁶⁶ TAMTÉŽ, s. 26 – 27; TYŽ: *Správa Těšínského knížectví*, s. 231.

¹²⁶⁷ FUKALA, Radek: *Genealogický přehled dynastie Poděbradů*. In: Felcman, O. – Fukala, R. (edd.): *Poděbradové. Rod českomoravských pánů, kladských hrabat a slezských knížat. Šlechtické rody Čech, Moravy a Slezska 6*. Praha 2008, s. 260 – 286, zde s. 267.

¹²⁶⁸ V literatuře se předpokládá, na základě nepatrných zpráv z pramenů, že kníže podlehl blížie nespecifikovaným střevním problémům (např. KASPERLIK, Matthias: *Kasimir II.*, s. 15). D. Pindur ale ve své práci naznačil možnost spojitosti smrti tohoto mladého Piastovce s intrikami vratislavské kapituly, a jako příčinu smrti tedy podání Fridrichovi smrtelné dávky jedu. PINDUR, David: *Těšínsko*, s. 32, pozn. 205.

MARIE Z PERNŠT.	24. II. 1524	XI. 1566	42	?	Těšín [?]	Pardubice, kostel sv. Bartoloměje	?	dlouhá nemoc
FRIDRICH KAZIMÍR	1541/1542	4. V. 1571	29	Pardubi- ce	Přelouč	Pardubice, kostel sv. Bartoloměje	?	mor [?]
ANNA	III. 1543	1549 [?] ¹²⁷¹	6 [?]	Těšín	Zvíkov [?] ¹²⁷²	?	?	krátká nemoc
ŽOFIE	1544 [?]	?	?	Těšín [?]	?	?	?	?
KATEŘINA LEHNICKÁ	7. II. 1542	3. IX. 1569	27	Lehnice [?]	Fryštát ¹²⁷³	?	?	krátká nemoc
KATEŘINA	6. VIII. 1565	VIII. 1571	6	Fryštát [?]	Těšín [?]	Těšín, Do- minikánský klášter [?]	?	mor [?]
SIDONIE KATEŘINA SASKÁ	asi 1550	XII. 1594 ¹²⁷⁴	± 44	?	Těšín	Těšín, Do- minikánský klášter	II. 1595 [?]	?
NN (DCE- RA) [?]	1568	1569 ¹²⁷⁵	1	Těšín [?]	Těšín [?]	Těšín, Do- minikánský klášter [?]	?	mor [?]
KRISTIÁN AUGUST	30. IV. 1570	18. II. 1571	1	Těšín	Těšín	Těšín, Do- minikánský klášter	?	mor [?]
MARIE SIDONIE	10. V. 1572	4. X. 1587	15	Těšín	Lehnice	Lehnice, kostel sv. Jana	17. XI. 1587 ¹²⁷⁶	porod ¹²⁷⁷

¹²⁶⁹ AL SAHEB, Jan: *Dva listy olomouckého biskupa*, s. 5; GOJNICZEK, Waclaw: „*Missiva*“ biskupów, s. 405.

¹²⁷⁰ AP Katowice, Oddział Cieszyn, AMC, sign. 483.

¹²⁷¹ SOA Třeboň, Cizí rody - registratura, ze Švamberka, sign. 15/34, karton 5. Srov. přílohu č. 21.

¹²⁷² Srov. předchozí poznámku.

¹²⁷³ JEŽ, Radim: *Těšínský kníže Fridrich Kazimír*, s. 145 a 164 – 165.

¹²⁷⁴ GOJNICZEK, Waclaw: „*Missiva*“ biskupów, s. 406. Sidonie Kateřina zemřela nejspíše před Vánoci roku 1594, neboť již 30. prosince si v Těšíně nechali stavové od knížete Adama Václava, jejího jediného žijícího syna, potvrdit svá privilegia a výsady. *LT VII.*, s. 48, č. 687.

¹²⁷⁵ KC Cieszyn, Czytylnia zbiorów specjalnych, Rękopisy L. J. Szersznika, sign. RS AKC. 423, f. 38.

¹²⁷⁶ OESTERLEY, Hermann (ed.): *Denkwürdigkeiten*, s. 331.

¹²⁷⁷ TAMTÉŽ, s. 329.

FRIDRICH IV. LEH- NICKÝ	20. IV. 1552	6. IV. 1596	44	Lehnice	Lehnice	Lehnice, kostel sv. Jana	29. V. 1596	?
ANNA SIBILLA	24. VI. 1573	1602	29	Těšín	Těšín [?]	Těšín, Do- minikánský klášter [?]	?	?
ADAM VÁCLAV	12. XII. 1574	13. VII. 1617	42	Těšín	Těšín	Těšín, Do- minikánský klášter	4. IV. 1618	dlouhá nemoc ¹²⁷⁸
ALŽBĚTA KURLAND- SKÁ	1575	19. XI. 1601	26	?	Těšín	Těšín, Do- minikánský klášter ¹²⁷⁹	?	porod
JAN AL- BRECHT	3. VIII. 1578	před 4. XI. 1579	1	Těšín	Těšín [?]	Těšín, Do- minikánský klášter [?]	?	?

¹²⁷⁸ Viz korespondence Adama Václava se Zdeňkem Vojtěchem Popelem z Lobkovic uložená v SOA Litoměřice, pob. Žitenice, LRRRA, sign. B 100, f. 72 – 73 (18. ledna 1617, Těšín); f. 74 – 76 (16. března 1617, Těšín).

¹²⁷⁹ BENATZKY, Jindřich (ed.): *Těšín v relacích kronikářů*, s. 7.

IX. ZÁVĚR

Postavení na politické scéně posledních těšínských Piastovců se odvíjelo od aktivit knížete Kazimíra II. z přelomu 15. a 16. století. Úřad nejvyššího slezského hejtmana, který zastával v letech 1490-1504 a 1509-1528, byl tak prominentní, že výrazně ovlivnil další směřování jeho rodu. Tyto skutečnosti činily z Kazimíra II. velmi známou a politicky vlivnou osobou v celém jagellonském soustátí, a proto pro něj nebyl problém zajistit zkušeného poručníka pro svého nezletilého syna Václava. Měl relativně šťastnou ruku, jak se později ukázalo. Vybral si českomoravského magnáta Jana z Pernštejna. Jeho téměř dvacetileté poručnictví na Těšínsku bylo pokračováním vývoje zahájeného knížetem Kazimírem II. Došlo ke stabilizaci postů zemských úředníků, vymezení jejich kompetencí a práv. Nejvýraznější postavení během celého období si udržel kancléř Jan Čelo z Čechovic, který byl Pernštejnovým zástupcem a hlavní výkonnou instancí v knížectví. Tomuto vymezení pravomocí nahrávala nemožnost častějších pobytů poručníka na Těšínsku, způsobena časovou zaneprázdněností a v nemalé míře také jeho zdravotním stavem. Proto bylo nutno řídit správu alespoň na dálku pomocí posílů, kteří předávali písemné instrukce zemským úředníkům (zejména hejtmanovi, kancléři, sudímu a úředníkům jednotlivých panství). Hospodářská politika byla orientována na tradiční rybníkářství, zažívající v tomto období na Těšínsku nebývalý rozmach, neboť došlo ke stavbě husté sítě kanálů spojujících několik vodních ploch najednou (zvláště v severní části knížectví). Několik důležitých práv obdržely městské rady v Těšíně, Bílsku, Fryštátě ad. Role Jana z Pernštejna na šíření reformační věrouky nebyla tak zásadní, jak zdůrazňovali badatelé 19. století, protože se v pramenech nepotvrdily výraznější snahy o podporu nově příchozích evangelických pastorů, ale spíše naopak disponujeme dostatečným množstvím fundací pro katolickou církev a je-

jich představitele, kteří po celé sledované období pevně drželi obsazení jednotlivých farností.

Již od mládí byl kníže Václav III. Adam trvale připoután ke dvoru českých panovníků. Těchto vazeb využil král Ferdinand, který chystal soud nad zpupnými českými stavy v roce 1547. Panovník celý proces pojal jako okázalý projev své moci se všemi možnými nástroji, jenž bylo možné v dané situaci a dle jeho pojetí způsobu vlády použít – formy zastrašování, věznění, fyzického týrání, poprav i samotné presentace veřejných soudů nad jednotlivými provinilci. K legitimizaci svých nároků potřeboval zázemí okolních zemských obcí, které formálně zastupovali nejvyšší představitelé z daných oblastí – z Moravy biskup, nejvyšší hejtman, podkomoří ad.; ze Slezska to byl vratislavský biskup/nejvyšší hejtman a těšínský kníže. Všichni zúčastnění fakticky o výnosu soudu nerozhodovali, pouze svým podpisem stvrzovali králem navržené sankce a jejich pozice byla pouze pasivní. Např. přizvání těšínského knížete k jednáním můžeme chápat jako mocenský prostředek panovníka, kterým si chtěl zavázat mladého příslušníka piastovského rodu k císařskému dvoru a představit mu nejvyšší politiku i výhody spojené s loajalitou prokazovanou habsburské rodině. Dobrých kontaktů s králem si kníže vážil a v následujících letech jich dokázal také v rámci možností využít. Jistě, nemohl dosáhnout na přední stavovské úřady ve Slezsku, ani jinde v zemích koruny české, ale mohl se stát zástupcem a diplomatem habsburského panovníka při politických jednáních na zemských sněmech i u sousedních panovníků. A taková příležitost se naskytla po smrti polského krále Zikmunda II. Augusta. Kníže se dokonce rozhodl stát protikandidátem svého vlastního panovníka, ale v silné konkurenci, podobně jako lehnický kníže Jindřich XI., neměl šanci. Nedisponoval dostatečnou hotovostí, neměl za sebou zkušené rádce a lobisty, navíc neuměl ani latinu, polský úřední jazyk. Jeho zkušenosti z mezinárodní politiky také nebyly nijak valné, a proto kandidatura na polský trůn byla pouhou ješitností slezského Piastovce. Nemálo ovšem Habsburkům posloužil v 70. le-

tech na krakovském dvoře jako jejich zástupce při pohřbu Jagellonce a následné korunovaci Jindřicha z Valois. Stal se dobrým zpravodajem a pozorovatelem politické situace v sousedním království, jeho informace byly ceněny Maxmiliánem i Rudolfem II.

V oblasti „domácí“ politiky po sobě zanechal významné stopy, které jej přežily o několik staletí. Vždyť zemský zákoník, o nějž se svou aktivitou zasloužil, platil až do reforem Josefa II. na sklonku 18. století. Komplikace s jeho uznáním zdědila jeho druhá manželka Sidonie Kateřina, jež musela vzdorovat sílícímu postavení stavovské obce na Těšínsku. Po patnáctiletém období sporů ale nakonec vešlo zemské zřízení do právní praxe a tvořilo základ majetko-právní agendy celého knížectví.

Velice podstatnou úlohu v životech těšínských Piastovců renesančního věku hrály finance. Příjmy knížat byly v ostrém rozporu s jejich výdaji na chod dvora a náležitou reprezentaci. U Václava III. Adama se míra zadlužení výrazně projevila již po převzetí samostatné vlády v roce 1545. Jeho věřitelé se rekrutovali zejména z městského a rytířského stavu z Těšínského knížectví, Krakova, ale i Dolního Slezska. Finanční situace se promítla také do manželského vztahu s první manželkou knížete Václava III. Adama Marií. Ten dospěl do takového stavu, že hrozil společenskou katastrofou pro oba rody, a proto musel být ze strany bratří z Pernštejna řešen smluvně. Dohoda měla zajistit alespoň elementární potřeby aristokratky – šlo o základní hmotné vybavení (oděv, peníze), zřízení malého dvora v čele s hofmistrem, několika služebníky a členkami fraucimoru.

Výrazem finanční tísně knížete Václava byla i snaha o sekularizaci klášterních majetků na Těšínsku. Poprvé k ní přistoupil po převzetí správy knížectví od Jana z Pernštejna v květnu 1545. Během šesti měsíců tohoto roku, v období června až prosince, zabral a postupně prodal či rozdal majetky fran-tiškánů a dominikánů v Těšíně. V polovině roku 1545 dal také příkaz k vyhnání orlovského opata a zabavení benediktinských statků. Zabrané pozemkové ma-

jetky, cennosti a hotovost použil na umoření dlužných pohledávek. Likvidací mnišských řádů otevřel prostor k plnému pronikání Lutherových myšlenek na území Těšínského knížectví. Nové náboženství se stalo doktrínou knížete a od 60. let 16. století jej prosazoval svou mocí shora. V roce 1568 pak vydal církevní řád, kterým legalizoval postavení evangelické církve na svém území a stal se dle něj nejvyšším církevním hodnostářem na Těšínsku.

Fridrich Kazimír, prvorozený Václavův syn, v podstatě celý svůj krátký život zasvětil boji s dluhy. Po otci totiž převzal pasiva ve výši několika stovek tisíc tolarů, které nebyl schopen splácet. Rozhodl se proto pro prodej svých panství – Fryštátu, Frýdku a Bílska. Než ale stačil udělat jakýkoli krok v tomto směru zastihla jej náhlá smrt, po které se majetky natrvalo odštěpily od knížecího patrimoniuma.

Reprezentační funkce festivit se naplno projevila při svatbách, korunovacích a pohřbech polských i českých králů. V průběhu 16. století byla knížata hosty na několika typech slavností – Habsbursky doprovázeli ke korunovaci v Prešpurku (r. 1563), Praze (r. 1575), při holdovací cestě do Vratislavi, hlavního města Slezska, na konci roku 1563 a na posledním rozloučení s císařem Ferdinandem r. 1564. Na krakovský dvůr zavítal kníže Václav několikrát – byl svědkem dvou svateb Augusta II. Zikmunda (r. 1543 a 1553), jeho pohřbu i korunovace nového polského panovníka z francouzské krve (r. 1574).

Osudy těšínských Piastovců období renesance představují pestrou škálu všech aspektů života nejvyšší aristokracie ze zemí Koruny české. Od politické angažovanosti ve světě stavovské společnosti, přes řešení manželských a majetkových krizí až po vyjimečné i každodenní radosti kavalírů „zlatého věku“ českých dějin.

X.

PŘÍLOHY

„Vejtah z genealogie jejich milosti knížat těšínských, vlastní rukou Matiasse Kalusa, sekretáře knížecího, roku 1624 sepsanej a do impresy danej: Kníže Václav Adam posthumus narodil se léta 1524 čtyři neděle po smrti Jeho knížecí milosti pana otce svého.

Jiný vejtah z knihy drukovanej HEMEROLOGION SILESIACUM VRATISLAVIENSE, aneb TAGEBUCH, takzvanej..na listu 437 tyto formália se nacházejí, že léta 1567 dne 24. Novembri kníže těšínské Václav Adam po druhé v stav svatý manželský stúpiti jest ráčil, pojavše sobě slečnu Sidonii Kateřinu, knížete France Saského, engerského a vestválského dceru, na kteréžto knížecí svatbě tolikéž vyslání z města Vratislavě přítomni byli.

Vejtah z Eleasara Tilisch, sekretáře knížecího, sepsanej: Léta 1567 okolo svatě Kateřiny Jeho milost Václav, kníže těšínské, vstoupil jest ráčil znovu v stav svatý manželský s osvícenou a vysoce urozenou kněžnou a slečnou, slečnou Sidonii Kateřinou, knížete France Saského, engerského a vestválského, dcerou. Na jehožto veselí svatební kníže Franc, kteréhožto sestra byla královna Dorothea, svatě paměti, Christiána, krále dennmarského manželka, pobožná křesťanka a vysoce rozumná královna, spolu s jinými knížaty, hrabaty a pány římskými přítomni byli.

Vejtah z kroniky Slezskej od Jacoba Schickfusia sepsanej, v městě Lipsku imprimirovanej. Ten kníže Václav Adam byl domu rakouskému velice věrný a podle nejvyšší možnosti jemu sloužil, a když Jeho římské cí[saršské] m[ilos]ti císaře Ferdinanda, svatě paměti, exequiae, neb pohřeb ve Vídni 5. dne Augusti léta 1565 držán byl, tehdy mrtvé tělo tohož císaře na svém rameni do kostela svatého Štěpána nésti napomáhal. Podruhé pojal sobě kníže Václav Adam za manželku slečnu Sidonii Kateřinu, knížete France v Dolní Sasii, engerského a vestváslakého dceru, z kterou zplodil tři syny a jednu dcerku neb slečnu [...]“

MATYÁŠ KALUS, 1624¹²⁸⁰

¹²⁸⁰ Výpisky z kronik pořizené Matyášem Kalusem, sekretářem těšínských Piastovců (Adama Václava, Fridricha Viléma a Alžběty), v roce 1624 a potvrzené pečetí poslední představitelkou rodu v Těšíně 22. května 1651. AP Katowice, Oddział Cieszyn, KC, sign. 77, f. 867.

X. a)

ZÁSADY EDIČNÍ PRÁCE

Do edičních příloh byly zařazeny materiály z let 1538-1587. Jde o výběr dochovaných pramenů uložených v několika archivních sbírkách¹²⁸¹ a je tvořen z větší částí korespondencí adresovanou či odeslanou těšínskými Piastovci. Níže předložená edice má za cíl blížeji dokumentovat jejich společensko-politické postavení, kontakty s ostatními šlechtickými rody ze zemí Koruny české, vztahy s habsburskými panovníky ad.

Přílohy byly připraveny dle následujícího schématu: jsou řazeny chronologicky za sebou a označeny pořadovými čísly, jak byly autorem (písařem) napsány. V záhlaví je vždy uvedeno číslo listu, datum zhotovení v pořadí rok, měsíc, den, den v týdnu a místo vydání. Následuje stručný regest vyjadřující souhrnně obsah dopisu. Na začátku regestu jsou tučně zvýrazněni odesílatel a příjemce v uvedeném pořadí. Poté je editována tučně kurzivou psaná adresa listu, která byla uvedena na rubu papírové psací látky, a u ní, v některých případech, jsou uvedeny pozdější přípisky (např. o datu doručení, staré signatury ad.). Hlavní text listu s podpisem autora a dalšími poznámkami je přepisován normální kurzivou. Kritické ediční poznámky, uvedené na samotném konci jednotlivých listů, jsou rozděleny do dvou skupin: a) na věcné vysvětlivky, označené vždy arabskou číslicí, rozvádějící nebo doplňující informace obsažené

¹²⁸¹ Archiválie uloženy v těchto fondech: NA Praha, Registra, kn. č. 20, 34, 38, 41, 43, 49, 60, 62, 71 (celkem 25 kusů); ZA Opava, pob. Olomouc, Arcibiskupství Olomouc, inv. č. 39 (1); MZA Brno, G 83 Matice moravská, inv. č. 164 (1); SOA Třeboň, Cizí rody – registratura, z Ludanic, sign. 30, karton 100; 41, karton 100, sign. 113a, karton 101 (5); SOA Třeboň, Cizí rody – registratura, ze Švamberka, sign. 15/34, karton 5; inv. č. 390, sign. 16/44, karton 7 (2); KC Cieszyn, Czytelnia zbiorów specjalnych, Rękopisy L. J. Szersznika, sign. DD IX 48/5 (18); ZA Opava, Pozůstalost M. Kasperlika (nezpracovaný fond); AP Katowice, Oddział Cieszyn, KC, sign. 77; NA Praha, Morava, inv. č. 1140, 1475, 1529 (3); NA Praha, HNL, inv. č. 1425, sign. L/92/4/13b, karton 550 (1); AP Katowice, Oddział Cieszyn, AMC, sign. 483 (1). Do příloh zařazen také překlad již vydaných kuchyňských účtů ze svatby Fridricha IV. Lehnického s Marií Sidonií Těšínskou r. 1587, jež si do svého deníku poznamenal Hans Schweinichen – SCHREMMER, Wilhelm (ed.): *Fahrten und Taten*, s. 63 – 65.

v textu edice; b) na textové poznámky, jež jsou uvedeny malým písmenem abecedy, a mají za úkol doplnit a poukázat na textový vývoj vzniku písemnosti a její zvláštnosti (případné chybějící pasáže, chyby pisatele, přepisy, textové zkratky ad.). V textových poznámkách používám následující zkratky: „#“ označuje autorem originálu nebo pozdějšími úpravami škrtnutou část textu; „[...]“ – chybějící nebo nečitelná část; „[!]“ – omyl písaře; „interlin. vsuvka“ – text byl dopsán mezi řádkování originálu; „margin. poznámka na okraji listu“ – pozdější přípis učiněný po okrajích psací látky. Na závěr je poznamenáno současné uložení archiválie, jeho stav, popř. zda je k ní připojena pečeť.

Při editování česky psaných listů bylo použito platné a používané zásady pro vydávání pramenů z tohoto období – transkripce, jak jsou formulovány v příručce vydané kolektivem pod vedením Ivana Šťovíčka.¹²⁸² Forma transkripce by měla zachovávat vývoj jazyka a všechny znaky z originálu se přepisují podle současně používané grafické soustavy českého jazyka, přičemž má být zachována autenticita editovaného textu a jeho dobových zvláštností. Větná skladba byla dle logiky textu doplněna interpunkcí podle současných pravopisných norem. Oslovení (např. „*Vaší milosti*“) a titulatura (např. „*kníže těšínské*“) jsou rozepsané v hranatých závorkách. Taktéž jsou rozvedeny použité zkratky.¹²⁸³ Kulaté závorky jsou používány přímo pisatelem originálu. Jména a příjmení osob ponechávám v originální verzi, nepřepisuji je do současné podoby (ta je uvedena v registru a ve věcných poznámkách za textem). Označení pro měnové jednotky rozepisují slovně podle použitých zkratk.¹²⁸⁴ Dělení textu na

¹²⁸² ŠŤOVÍČEK, Ivan a kol.: *Zásady vydávání novověkých historických pramenů z období od počátku 16. století do současnosti. Příprava vědeckých edic dokumentů ze 16.-20. století pro potřeby historiografie*. Praha 2002, zejména § 48 a 50, s. 53 – 57. Bylo přihlédnuto i ke starším pracím viz ROUBÍK, František: *Pravidla pro vydávání pramenů k novějším dějinám (16.-20. století)*. Archivní časopis 7, 1957, s. 59 – 65; KAŠPAR, Jaroslav: *Úvod do novověké latinské paleografie se zvláštním zřetelem k českým zemím. Sv. 1. – Textová část*. Praha 1979; ČORNEJ, Petr: *Poznámky k vydávání starších česky psaných listů (14.-16. století)*. Česká literatura 37, 1989, s. 1 – 15.

¹²⁸³ Např. „*dat[um]*“ místo „*dat*“; „*p[ře]d*“ místo „*př*“; „*j[es]t*“ místo „*jt*“.

¹²⁸⁴ „*zlaté*“ místo „*ffl*“; „*kop grošů*“ místo „*ß gr.*“ ad.

odstavce bylo ponecháno dle originální předlohy.¹²⁸⁵ Na chyby a omyly pisatele je upozorněno značkou [!]. Při dataci listu a datování v originálu je vždy v hranatých závorkách doplněn současný způsob udávání data v pořadí den, měsíc a rok. Číslovky jsou přepisovány do formy arabské číselné soustavy a na zvláštnosti z originálu je upozorněno v textových poznámkách. Latinská slova či zkratky (např. názvy měsíců) jsem transliteroval a doplnil v hranatých závorkách („*ut supra, post scripta*“).

U německy psaných listů (v edici pod čísly 17, 27, 32, 57 a 58) bylo použito pro editování formy transliterace.¹²⁸⁶ Tímto je zachována písemná podoba textu, bez dalších jazykových úprav, která věrně odráží schopnosti a jazykové dovednosti pisatele. V tomto prostředí totiž nebyla pevně zakotvena podoba psaní německých textů a docházelo k výrazným rozdílům při jejich úpravě. Některá nefunkční písmena však byla nahrazena současnou podobou, jako např. u psaní spojky „*und*“, kdy je přepisováno písmeno „*u*“ místo v originálu používaného „*v*“.¹²⁸⁷ Toto pravidlo bylo aplikováno pouze, pokud písmeno „*u*“ je na začátku slova, neplatí pro „*u*“ uprostřed slova; zde je použito transliterace dle originálu („*zuuor*“, ale i „*zuvor*“). Psaní velkých písmen bylo převzato dle originálu a navíc uplatněno u příjmení osob, názvů míst, měsíců, svátků, zkratek titulů, oslovení a božího jména. Interpunkce doplněna nebyla, bylo zachováno původní členění textů, i odstavců. Rozepisování zkratek, titulatury, oslovení a datace je totožné jako u jazykově českých textu a je doplňováno v hranatých závorkách, případně v textových poznámkách.

¹²⁸⁵ ČORNEJ, Petr: *Poznámky k vydávání*, s. 5.

¹²⁸⁶ ŠŤOVÍČEK, Ivan a kol.: *Zásady vydávání*, § 55, s. 61 – 62; MASARÍK, Zdeněk: *Historická němčina pro archiváře*. Brno 1993, s. 116 – 119.

¹²⁸⁷ „*unnd*“, „*unndt*“ nebo „*undt*“ místo „*vnnd*“, „*vnndt*“ nebo „*vndt*“; „*unser*“ nebo „*unnser*“ místo „*vnser*“ nebo „*vnnsers*“; „*uns*“ místo „*vns*“.

X. b)

SEZNAM EDITOVANÝCH PRAMENŮ

1. 1538, červenec 1. Ferdinand I. Oldřichovi a Jiřímu Cet. z Kynšperka
2. 1540, leden, 31. Ferdinand I. Habsb. knížeti Václavu III. Adamovi
3. 1540, únor 11. Ol. biskup Stanislav Thurzo Janovi z Pernštejna
4. 1545, září 21. Ferdinand I. Habsburský knížeti Václavu III. Ad.
5. 1545, říjen 9. Ferdinand I. Habsburský knížeti Václavu III. Ad.
6. 1545, říjen 19. Ferdinand I. Zikmundovi I. Starému
7. 1545, říjen 19. Ferdinand I. knížeti Václavu III. Adamovi
8. 1545, prosinec 3. Ferdinand I. Habsburský Zikmundovi I. Starému
9. 1545, prosinec 3. Ferdinand I. knížeti Václavu III. Adamovi
10. 1547, leden 21. Ferdinand I. Habsburský knížeti Václavu III. Ad.
11. 1547, únor 11. Ferdinand I. Habsburský knížeti Václavu III. Ad.
12. 1547, březen 15. Ferdinand I. Habsburský knížeti Václavu III. Ad.
13. 1547, duben 9. Ferdinand I. Habsburský Janovi z Pernštejna
14. 1547, duben 9. Ferdinand I. Habsburský knížeti Václavu III. Ad.
15. 1547, prosinec 29. Ferdinand I. Habsburský knížeti Václavu III. Ad.
16. 1548, březen 31. Ferdinand I. Habsburský knížeti Václavu III. Ad.
17. 1548, červen 13. Ferdinand I. Habsburský knížeti Václavu III. Ad.
18. 1548, srpen 22. Ferdinand I. Habsburský knížeti Václavu III. Ad.
19. 1548, září 11. Ferdinand I. Habsburský knížeti Václavu III. Ad.
20. 1549, květen 6. Václav III. Adam Půtovi z Ludanic a na Rokytnici
21. 1549, květen 16. Bohuslav ze Švamberka Jindřichovi st. ze Švamberka
22. 1549, červen 2. Václav III. Adam Půtovi z Ludanic a na Rokytnici
23. 1551, červenec 29. Ferdinand I. Habsburský Václavu Haugvicovi
24. 1552, leden 26. Václav III. Adam Půtovi z Ludanic a na Rokytnici
25. 1553, červen? Václav III. Adam blíže neurčenému šlechtici

26. 1553, červen? Václav III. Adam blíže neurčenému šlechtici
27. 1554, květen 31. Václav III. Adam Baltazarovi z Promnic
28. 1554, červen 11. Václav III. Adam Zigfrídovi [?]
29. 1554, červen 24. Václav III. Adam Václavovi a Půtovi z Ludanic
30. 1554, červen 26. Václav III. Adam Zikmundu Heltovi z Kementu
31. 1554, červen 26. Václav III. Adam Fridrichu Redernovi z Redernu
32. 1554, červenec 16. Václav III. Adam Baltazarovi z Promnic
33. 1554, srpen 1. Václav III. Adam Ferdinandovi I. Habsburskému
34. 1554, srpen 19. Václav III. Adam Václavovi Brodeckému z Gury
35. 1554, srpen 23. Václav III. Adam Spytku Vavřinci ze Zaklicza
36. 1554, srpen 29. Václav III. Adam Janovi Reimondovi
37. 1554, listopad 20. Václav III. Adam Šťastnému Radzanovskému
38. 1554, prosinec 3. Václav III. Adam Františkovi Kecerskému
39. 1554, prosinec 7. Václav III. Adam Františkovi Kecerskému
40. 1554, prosinec 7. Václav III. Adam Janu Tomášovi Zvolenskému
41. 1554, prosinec 20. Václav III. Adam Františkovi Kecerskému
42. 1555, leden 10. Václav III. Adam Janu Vlčkovi z Dobré Zemice
43. 1556, srpen 9. Ferdinand I. Habsburský knížeti Václavu III. Ad.
44. 1556, září 16. Ferdinand I. Habsburský knížeti Václavu III. Ad.
45. 1556, listopad 2. Ferdinand I. Habsburský knížeti Václavu III. Ad.
46. 1557, květen 19. Ferdinand I. Habsburský knížeti Václavu III. Ad.
47. 1558, leden 26. Ferdinand I. Habsburský knížeti Václavu III. Ad.
48. 1558, červenec 6./9. Ferdinand I. Habsburský knížeti Václavu III. Ad.
49. 1562, březen 18. Ferdinand I. Habsburský knížeti Václavu III. Ad.
50. 1564, leden 30. Fridrich Kazimír Václavovi z Ludanic
51. 1564, únor 10. Marek Khuen, olomoucký biskup, Fridrichu Kazim.
52. 1564, květen 9. Václav z Ludanic Fridrichu Kazimírovi
53. 1567, prosinec 12. Maxmilián II. Habsburský Václavovi III. Adamovi
54. 1570, leden 10. Jindřich st. ze Švamberka Adamovi ze Švamberka

55. 1570, říjen 30. Maxmilián II. Habsburský Vilémovi Prusinovskému
 56. 1571, květen 29. Maxmilián II. Habsburský Zachariáši z Hradce
 57. 1572, leden 3. Testament knížete Václava III. Adama
 58. 1579, listopad [?] Zpráva městského písaře A. Kerbera o smrti Václava
 59. 1587, leden Soupis výdajů a potravin na svatbu Fridricha IV. Lehnického s Marií Sidonií Těšínskou

X. c)

KRITICKÁ EDICE MATERIÁLŮ Z LET 1538-1587

1.

1538, červenec 1. pondělí, Vyškov

Ferdinand I. Habsburský Oldřichovi¹⁾ a Jiřímu²⁾ Cetrysům z Kynšperka: Nařizuje jim, aby vrátili z Opavy děla, sanytr a kule, které tam dal odvézt kníže Kazimír II. na sklonku života, zpátky na těšínský zámek knížeti Václavu III. Adamovi.

Hajtmanu na Opavě Cetrico[v]i etc.

Statečný věrný náš milý. Vznesl j[es]t na nás osvoícený Václav, kníže těšínské, kterak jest kníže Kazimír, dobré paměti, časuov jminulých na zámek Opavu některá děla, prachy, sanytry a kule převésti dal, kteréž by až posavad ještě na temž zámku Opavě býti jměly. Proše nás týž kníže Václav, poněvadž jemu taková děla a vejš psané věci náleží, abychom jeho v tom opatřiti ráčili. I znajíc slušné, poroučímeť, příkazujíc, když od jmenovaného knížete těšínského oznámeno bude, aby jemu všecky ty děla, prachy a kule, kteréž jest dotčený kníže Kazimír na zámek opavský (jakž jsme zpraveni) dal a knížeti Václavovi spravedlivě náleží, bez meškání vydal a navrátil, jináč nečiníc. Datum ut s[upra] [1. 7. 1538].

V táž slova Jiříkovi Cetricovi na Hradec

¹⁾ Oldřich Cetrys z Kynšperka (†1542/1543), dlouholetý dvořan krále Ludvíka Jagellonského a poté dvorní kráječ Ferdinanda I. V roce 1530 dostal do zástavy opavský zámek. Více viz FUKALA, R.: *Cetrys z Kynšperka*. In: BSSM – Nová řada 2 (14). Ostrava 2001, s. 22 – 28, zde s. 23.

²⁾ Jiří Cetrys z Kynšperka (†před 1554), bratr výše uvedeného. V letech 1531-1534 opavský zemský hejtman. V roce 1535 dostal od krále do zástavy panství Hradec nad Moravicí. TAMTÉŽ, s. 23 – 24.

Podle kancelářských register. Místo uložení: NA Praha, RG, kn. č. 20, f. 1^v.

2.

1540, leden 31. sobota, Praha

Ferdinand I. Habsburský knížeti Václavu III. Adamovi: Místo sebe posílá na svatbu knížete s Marií z Pernštejna Ladislava Popela z Lobkovic,¹⁾ který má doručit od krále také drobný dárek.

Knížeti Václavovi Těšínskému

Osvícený ujče, v[ěrný] n[áš] m[ilý]. Vědětiť dáváme, že sme na místě našem na veselí tvé urozeného Ladislava Popela z Lobkovic na Chlumci, v[ěrného] n[ašeho] milého, vypraviti a jemu dále na místě našem, jakž od něho vyrozumíš, s tebou rozmluviti a poctu od nás manželce tvé budaucí dodati poručiti ráčili. Protož což jmenovaný Ladislav Popel jménem našim na tebe vznese, jemu toho všeho dostatečně, jako bychom osobně při tom býti ráčili, uověř a tu nynější poctu, poněvadž sme nic hodnějšího tak náhle objednat nemohli, vděčně od nás příjmi. Dán ut s[upra] [31. 1. 1540].

¹⁾ Ladislav mladší Popel z Lobkovic a na Chlumci (†1584), syn Ladislava Popela. Počátkem 40. let 16. století se stal maršálkem královského dvoru, od r. 1548 zastával post prezidenta apelačního soudu a v r. 1570 se stal nejvyšším hofmistrem Českého království. Byl dvakrát ženatý – s Benigmou ze Stahremberka a Johankou Berkovou z Dubé. Více DVOŘÁK, J.: *Z Lobkovic*. OSN 16, 1900, s. 221 – 229, zde s. 226.

Podle kancelářských register. Místo uložení: NA Praha, RG, kn. č. 20, f. 238^r.

3.

1540, únor 11. středa, Kroměříž

Stanislav Thurzo,¹⁾ olomoucký biskup, Janovi z Pernštejna: Vyptává se na průběh svatby knížete Václava III. Adama s Pernštejnovou dcerou Marií, jež se konala v minulých dnech na zámku v Těšíně. Král Ferdinand odjel do Říše, aby v Norimberku oslavil masopust. Čeští stavové svolili na účast 2 000 koní pro boj s Turky; Slezané by měli dojednat 1 000 koní a obojí Lužice 500 koní. Jestliže Pernštejn vyjednal během svatby účast dalších jednotek, má to oznámit biskupovi, aby věděl, co má napsat svému bratru Alexandrovi.

Janovi z Pernštejna

Můj milý pane kmotře. Tej naděje ku pánu Buohu jsme, že na svým zdraví polepšení máte, a že jste to veselí dcery Vaší a nověj kněžny pěkně vykonali. Pán Bůh ráč jim oběma, knížeti i manželce jeho, zdraví a štěstí popřítí na dlouhé časy. Za to máme, že již

o to[m] vědomost jmíti ráčíte, že jeho královská milost, pán náš, v pondělí na den Hromnic ráčil z Prahy vyjeti a jeti do Nurnunberku, tím úmyslem, že by ráčil tento masopust tu v Nurnberce okvasiti a že sú pánové stavové Královstvi českého na tom se svoliti ráčili, že jeho královské milosti chtí 2 000 koní lehkých na pomezí proti Turkom tu na ta místa, kdež by toho potřeba ukázala vyslati N počet koní do roka pořád zběhlého držeti a Horní i Dolní Slézie 1 000 koní a lužická země Horní i Dolní 500 koní. Žádáme, jestliže ste s těmi pány, kteříž při tom veselí knížete a kněžny, jich lásky, byli, o to měli jaké rozmluvení a jednání, že také nám o to[m] oznámíte, abychom věděli, co o to[m] panu Aleximu, bratru naše[m]u napsati. Neb se nám zdá, že se hodní husaři skrze pana Alexiho, bratra našeho, najdau v slušnej sumě, jak sme Vám proe o to[m] oznámili a žádáme, že ná[m] oznámíte, kdy byste k ná[m] na Kroměříž přijeti, abychom s Vámi spolu povolně rozmluviti mohli. Neb se také strojíme, bude-li Boží vůle k tomu soudu do Brna. A věděti Vá[m] dáváme, že se pán Žabka vyprosil na jeho milosti královské, že doma zůstal a za to máme, že nám na jeho královské milosti místem voznámí, koho nám ráčí dáti za hejtmana. Dat[um] na Kroměříži v první středu v postě léta [15]40 [11. 2. 1540].

¹⁾ Stanislav Thurzo z Bethlenfalvy (†1540), patřil k bohatému uherskému rodu, který se postupně usazoval v Horním Slezsku. V letech 1497-1540 byl olomouckým biskupem.

Podle zápisu v registraturní knize. Místo uložení: ZA Opava, pob. Olomouc, Arcibiskupství Olomouc, inv. 39, f. 12^v.

4.

1545, 21. září pondělí, Pražský hrad

Ferdinand I. Habsburský knížeti Václavu III. Adamovi: Na základě jeho prosby král odkládá termín splátky části berně až do nadcházejících Vánoc. Taktéž je posunut lhůta pro vyřešení sporů o dluh po Jiřím Braniborsko-Ansbašském, protože nebyly nalezeny v královské kanceláři potřebné dokumenty.

Knížeti Václavu Těšínskému

Osvícený ujče, náš věrný milý. Jakož jsi nás poníženež prosil, abychom ostatku berně za tebu zadržalé až do Vánoc nejprv příštích shovení míti ráčili i znajíc my poníženu prosbu tvou v milostivé paměti naší i jsouc milosti k tobě nachýleni na poddanú prosbu tou^a) k tomu svolení a času tobě k položení tejš berně až do Vánoc nejprv příštích přidávati ráčíme. Však tak, aby konečně tu b[e]rně pozuostalá od tebe položena a spravena byla, jináče nečiníce. Dán na hradě Pražském v pondělí den svatého Matouše léta etc [15]45 [21. 9. 1545].

Post scripta: A jakož jsi nás také poníženež žádal, abychom záplatu dluhu toého podle nálezu knížat slezských, kteříž se při nás po někdy markrabi Jiřím Brandenburském míti

praviš, učiniti ráčili. I poněvadž sme nálezu toho z strany toho dluhu věděti neráčili a na ten čas jeho před rukama nemáme, nevědouc se čím spraviti, majíc brzky odjezd odtud před námi, protožf tvé věci až do šťastného zase, dáli Bůh, příjezdu našeho na hrad Pražský odkládati ráčíme. Dán ut s[upra].

a) „v milostivé [...] tvú“ marginální poznámka na okraji listu s odkaz. znaménkem.

Podle kancelářských register. Místo uložení: NA Praha, RG, kn. č. 34, f. 117^r.

5.

1545, říjen 9. pátek, Havlíčkův Brod

Ferdinand I. Habsburský knížeti Václavu III. Adamovi: Opakuje své rozhodnutí o berních záležitostech odeslané v minulém dopise (srov. č. 4). Pokud má kníže nějaké problémy, má se obrátit na vratislavského biskupa Baltazara z Promnic.¹⁾

**Knížeti Václavovi Těšínské[m]u
Ferdinand etc.**

Osvícený ujče, náš věrný milý. Psaní tvé, kteréž jsi nám z strany té berně pozůstalé učinil, jest nám zde dodáno, kterúz jsme vyrozuměti ráčili. I nepochybujem, žeť jest psaní naše, kteréžf sme z Prahy učiniti ráčili, dodáno, v kterémž roku k spravení berně až do Vánoc nejpro příštích přidáváme. Protož toho při tom zanecháváme, než máš-li ty příčině jakej nedostatek, muožeš při biskupu vratislavském další zprávu vzíti. Toho sme na psaní tvé, aby se věděl čím spraviti, milostivě tejna učiniti neráčili. Dán v Německém Brodě den svatého Diviša léta etc. [15]45 [9. 10. 1545].

¹⁾ Baltazar z Promnic, svob. pán na Pštině (*1488-†1562), v letech 1539-1562 vratislavský biskup a zároveň nejvyšší hejtman Dolního a Horního Slezska. Od zadluženého Jana Turza koupil v roce 1548 panství Pštinu (p. Pszczyna, n. Pless). Více viz POLAK, J.: *Poczet panów i ksiąząt pszczyńskich I. Od Heleny Korybutówny do Jana Erdmanna Promnitza*. Pszczyna 2007, s. 52 – 65; PATER, Józef: *Poczet biskupów wrocławskich*. Wrocław 2000, s. 69.

Podle kancelářských register. Místo uložení: NA Praha, RG, kn. č. 34, f. 140^v – 141^r.

6.

1545, 19. října pondělí, Vídeň

Ferdinand I. Habsburský polskému králi Zikmundovi I. Starému:¹⁾ Zprávu, kterou mu polský král zaslal, že těšínský kníže Václav III. Adam nechal vyhnat opata kláštera v Orlové, Michala Pielsza,²⁾ a zabavit klášterní hmotné i nehmotné majetky, obdržel a obratem knížete napomíná, aby vše navrátil.

**Králi polskému starému
Ferdinand etc.**

Najjasnějšímu knížeti, panu Zikmundovi, polskému králi, veliké[m]u knížeti litevskému, umskému a pruskému etc., pánu a dědici, bratru a švagra naše[m]u milému. Pozdravení bratrské s vinšováním všeho dobrého a dlouhé[h]o šťastného rozmožení, Vaší lásce rozkazujeme. Najjasnější králi, pane bratře a švagře náš milý. Psaní Vaší lásce nám o opata orlovského učiněnému, kterémuž jest osvícený Václav, kníže těšínské, ujec náš věrný milý, vsi a některé věci témuž klášteru náležité, jakž psáti o tom zprávu míti ráčíte, pobratí, i téhož opata vyhnati měl, sme šířeji vyrozuměti ráčili, a neradi toho, což by skrze to potomně povstati mohlo, uslyšeli, kdež jsouc my náchylní, aby dobré přátelství a sousedství mezi Vaší lásky námi, i tud[í]ž poddanými našimi obapolně bylo a trvalo. Témuž knížeti těšínskému psaní sme učinili a poručiti ráčili, aby nám beze všeho meškání o té věci zprávu svou oznámil i dal, a my tomu vyrozumějíc, pokudž za slušné, spravedlivé i pobožné uznáme, toho vedle vší spravedlnosti opatřiti pomínouti neráčíme. Neb na jiném nejsme, než abychom všelijaké přátelství a bratrství nejvyšší náležité k Vaší lásce zachovali. S tím se Vaší lásce pán Buoh na všem dobře a potřebně míti dáti ráč. Dán ve Vídni v pondělí po s[vaté]m Lukáši léta [15]45 [19. 10. 1545].

¹⁾ Zikmund I. Starý (*1467-†1548), syn Kazimíra IV. Jagellonského a Alžběty Habsburské. V letech 1506-1548 polský král a velkokníže litevský.

²⁾ Michal (Michał) Pielsz (†22. 2. 1561), byl opatem v Orlové v letech 1542-1560. Předtím působil jako převor v Týnci u Krakova. Srov. BAKALA, J. – SCHWARZ, F.: *Orlau. Benediktinerkloster*. Jahrbuch der schlesischen Friedrich-Wilhelms-Universität zu Breslau 36 – 37, 1995-1996, s. 45; nejnověji s odkazy na prameny viz GRONOWSKI, T. M.: *Zwyczajny klasztor, zwyczajni mnisi. Wspólnota tywiecka w średniowieczu*. Kraków 2007, s. 276.

Podle kancelářských register. Místo uložení: NA Praha, RG, kn. č. 34, f. 142^{r-v}.

7.

1545, 19. října pondělí, Vídeň

Ferdinand I. Habsburský knížeti Václavu III. Adamovi: Na základě stížnosti polského krále Zikmunda I. Starého jej napomíná, aby vrátil veškeré zboží, které zabavil mnichům v Orlové a dále do nich nezasahoval pro zachování dobrých vztahů s Polským královstvím. Pokud by za aktivitami knížete stály jiné důvody, má je okamžitě Ferdinandovi oznámit.

**Václavovi knížeti Těšínské[m]u
Ferdinand etc.**

Osvícený ujče, náš věrný milý. Jaká jest těžkost krále polského, jeho lásky, z strany opata orlovského: Tomu všemu z příležitího vejpisu psaní krále polského, je[h]o lásky, šířeji

vyrozumíš. I nechťíc my, aby skrze to co dalšího horšího, neb které ruoznice větší povstati měly, poroučímeť, pokudž by tak bylo, jakž sme zpraveni, aby od takového předse-
vzetí svého přestal, a v to se, což by při témž klášteře od starodávna nenáleželo, nevklá-
dal, pak-li by také co jiného v tom bylo, toho nám, jakž sám v sobě jest, oznámiti
neobmeškávej. A my tomu vyrozumějíc, v tom se spravedlivě zachovati ráčíme. Dán
v Vídni v pondělí po s[vaté]m Lukáši léta etc. [15]45 [19. 10. 1545].

Podle kancelářských register. Místo uložení: NA Praha, RG, kn. č. 34, f. 143^v.

8.

1545, 3. prosince, Vídeň

Ferdinand I. Habsburský polskému králi Zikmundovi I. Starému: Od knížete Václava III. Adama dostal vysvětlení ke sporu s benediktinským klášteřem v Orlové. Ten je spravován a obsazován z kláštera v polském Týnci. Zikmund nemá podnikat proti knížeti žádná odvetná opatření, neboť se klášter nenachází na území polské královské koruny a týnečtí opati mají právo pouze dosazovat osazenstvo kláštera v Orlové.

Polskému králi^{a)}

*Ferdinand etc. Najjasnějšímu knížeti a panu Zikmundovi, polskému králi, veli-
kému knížeti litovskému, ruskému a pruskému etc. pánu a dědici, bratru a švagru na-
šemu milé[m]u pozdravení bratrské s vinšováním všeho dobrého a dlúhého, šťastného
rozmnožení^{b)} vzkazujeme. Najjasnější králi, pane bratře a švagře náš milý. Předešle i
nyní z psaní Vaší lásky nám i také osvícenému Václavovi, knížeti Těšínské[m]u, ujci
našemu v[ěrnému] milému učiněného a zase, co jest nám týž kníže Václav i Vaší lásce
z strany opata orlovské[h]o za odpověď dal,^{c)} všemu sme šířeji vyrozuměti ráčili. Kdež
chtíc my, jakožto král křesťanský, aby při temž klášteře i při jiných duochovenstvi
v zemi našich starobylý chvalitebný křesťanský pořádek zachovávan byl. Věděti Vaší
lásce dáváme, že sme témuž knížeti Těšínskému psaní učiniti a poručiti ráčili, poněvadž
sme tomu z Vaší lásky psaní srozuměli, že opatu Týnskému od starodávna opata do
kláštera Orlovského podávati náleží, aby se týž kníže tolikéž při tom tak zachoval, kdež
Vaše láska příležitím vejpisem šířeji se zpraviti ráčíte. Protož také Vaší lásky bratrsky a
přátelsky žádáme, že Vaše láska nic to[m]u proti jmenovanému knížeti těšínskému, což
by k nepokoji a nesousedstvi sloužilo, bráti a nikomu z Vaší lásky^{d)} poddaných dopouš-
těti, a neb se^{e)} vrchnost z strany téhož kláštera Orlovského, mimo to což k podávání
opatu Týnskému za opata do Orlovského kláštera náleží, vkládati a vkráčovati (jakž o
Vaší lásce nepochybujem) ráčíte, neb také mnozí jiní v zemi našich klášter, kterýž kola-
tury náležejí, mají. A však proto všelijak v tom susedsky se k Vám zachovávají a najvíc
se jiného kromě, což jim při klášteře kolatury spravedlivě záleží, nepotahují, jsouc v té
celé naděje, že nicméně Vaše láska tak se zachovati ráčíte. A my se to Vaší lásce zase
touž měrou bratrsky, přátelsky a susedsky odplatiti ráčíme. S tím se pán Buoh ráč dáti*

Vaší lásce na všem dobře a slušně míti. Dán v Vídni ve čtortek po s[vaté]m Vondřeji, apoštolu Božím, léta etc. [15]45 [3. 12. 1545].

a) „Ferdinand“ #; b) „Vaší lásce“ #; c) „Předešle [...] dal“ margin. poznámka na okraji listu s odkaz. znaménkem; d) „bratrsky [...] lásky“ marginální pozn. na okraji listu s odkaz. znaménkem; e) interlin. vsuvka.

Podle kancelářských register. Místo uložení: NA Praha, RG, kn. č. 34, f. 160^{r-v}.

9.

1545, 3. prosince pátek, Vídeň

Ferdinand I. Habsburský knížeti Václavu III. Adamovi: Jelikož je klášter v Orlové obsazován z Týnce, nemá kníže právo zasahovat do záležitostí personálních postů této kongregace na jeho území. Má jim taktéž navrátit zabavené majetky. O narovnání vztahů mezi knížetem a polským králem se zasadí Ferdinand odesláním listu Zikmundovi (viz č. 8).

Knížeti Václavovi Těšínskému

Ferdinand etc.

Osvícený ujče, náš v[ěrný] milý. Psaní tvému obšírnému, kteréž jsi nám z strany opata Orlovského učinil a při tom dva přípisy psaní krále polského Staré[h]o, jeho lásky, spolu s jedním svědomím odeslali, poníženě prosíc, abychom tebe v tom milostivě opatřiti a naučení, kterak by se dále zachovati měl, sme vyrozuměti ráčili: I v paměti máme, když jsi o téhož opata orlovského na Hradě pražském s námi austně mluvil. I jakouž sme tehdaž na zprávu tou odpověď dáti ráčili. Ale poněvadž již tomu srozumění máme, že opatu týnskému do jmenované[h]o kláštera Orlovského od starodávna opata dodávati náleží. Chtíc my, jakož i slušné a spravedlivé jest, aby při témž podávání opata starobylý a chvalitebný křesťanský pořádek zachován byl. Protož poroučíme, aby proti tomu také nebyl, nébrž tomu opatu týnskému dopustil, aby on, jakž dotčeno opata jiného hodného a zachovalého na místo toho, kterýž jest od tebe v klášteře Orlovsském ssazen, usedil a podal a vesnice i to, což jsi psanému klášteru Orlovskému (jakž sme zpraveni) odjít dal, zase navrátil, aby to již od starodávna témuž klášteru nadáno jest a přísluší, odcizováno nebylo, než při témž klášteře pro rozmnožení služby a chvály Boží zuostalo. A my také králi polskému Starému, jeho lásce, panu bratru a švagru našemu milému o touž věc psaní, aby tebe jeho láska mimo spravedlivé a slušné neutiskal ani jiným podaným svým, jakž o jeho lásce nepochybujem, dopouštěti ráčil, učinili ráčíme, kteréž i s vejpisem posíláme. Toho sme před tebou na poníženou prosbu a psaní tvé, aby se věděl čím zpravit a podle toho tak se zachovati, milostivě tejna učiniti neráčili. Dán v Vídni ve čtortek po s[vaté]m Vondřeji apoštolu Božím léta etc. [15]45 [3. 12. 1545].

Podle kancelářských register. Místo uložení: NA Praha, RG, kn. č. 34, f. 160^v – 161^r.

10.

1547, 21. ledna pátek, Praha

Ferdinand I. Habsburský knížeti Václavu III. Adamovi: Na jednání knížete proti Petru¹⁾ a Janovi²⁾ Čelům z Čechovic si u krále stěžoval jejich příbuzní a přátelé. Václav III. Adam je má okamžitě propustit z vězení na těšínského zámku.

*Knížeti těšínskému
Ferdinand etc.*

Osvícený ujče, náš věrný milý. Co sobě přátelé slooutných Petra a Jana Čel z Čechovic stěžují, tomu všemu šířeji z příležitějšího vejpisu vyrozumíš. I pokudž by tak bylo, jakž sme zpraveni, poraučímeť, aby dotčené Čely z toho závazku propustil. Pak-li by co jiného v tom bylo, aby nám také nemeškajíc zprávu svou dal, jináče nečiníce. Dat[um] ut s[upra] v pátek po s[vatý]ch Fabiánu a Šebestiánu. Léta etc. [15]47 [21. 1. 1547] a králo[vstoví] ut s[upra].

¹⁾ Petr Čelo z Čechovic (†před 1570), syn Kašpara Čela z Čechovic; jeho manželkou byla Kateřina Sedlnická z Choltic. Držel ves Bonkov u Strumeně. PILNÁČEK, J: Rody 2., s. 516; HÄUSSLER, F. J.: *Ahnentafeln und Stammbäume*. Troppau 1929, s. 113.

²⁾ Jan Čelo z Čechovic, nejspíše bratr Petra Čela z Čechovic. Srov. výše.

Podle kancelářských register. Místo uložení: NA Praha, RG, kn. č. 38, f. 225v.

11.

1547, únor 11. pátek, Litoměřice

Ferdinand I. Habsburský knížeti Václavu III. Adamovi: Znovu knížeti připomíná nařízení z předchozího psaní (viz list č. 10), aby propustil bratry Čely z těšínského vězení a o tomto kroku jej neprodleně informoval.

*Knížeti těšínskému
Ferdinand etc.*

Osvícený ujče, náš věrný milý. Předešleť sme psaní z strany bratří Čeluov učiniti ráčili, aby je z vězení, v kterémž jsi je^{o)} držel, vypustil, aneb nám v té věci nemeškajíc zprávu dal. I vědětiť dáváme, že jest na nás vznešeno, že jsi dotčené bratry z vězení vypustiti dal, než že co předse na závazku držíš, jakž tomu z příležitých psaní vyrozumíš, kdež, pokudž tak bylo, jakž sme zpraveni, poraučímeť, aby nemeškajíc jmenované bratry Čely z závazků propustil, jináče nečiníce. Dán v Litoměřicích v pátek po svatej Dorotě Skolastice léta etc. [15]47 [11. 2. 1547].

a) interlin. vsuvka.

Podle kancelářských register. Místo uložení: NA Praha, RG, kn. č. 38, f. 251^v – 252^r.

12.

1547, březen 15. úterý, Drážd'any

Ferdinand I. Habsburský knížeti Václavu III. Adamovi: Kníže stále neodepsal ve věci věznění bratří Čelů (srov. č. 10 a 11). Má tak neprodleně učinit, neboť se na krále pořád obracejí jejich příbuzní a přátelé.

*Knížeti těšínskému
Ferdinand etc.*

Osvícený ujče, náš věrný milý. V paměti máme, žeť sme dvoje psaní z strany bratří Čeluov, aby nám v tom zprávu dal, učiniti ráčili, ale až posavad se toho od tebe nestalo. I poněvadž nás o to tíž bratří a přátelé jich starati nepřestávají, oznamujíc nám, jaká se jim těžkost od tebe děje, kdež pokudž by tak bylo, jak sme zpraveni, žádnéj bychom na tom libosti nésti neráčili. Protožť poraučíme, přikazujíc, aby nám nemeškajíc v tej ve vší věci gruntovní zprávu napsal a odeslal, jináče nikoli nečiníce a my tomu vyrozumějíc, v tom se spravedlivě, pokudž uznáme, zachovati ráčíme. Dán ut s[upra] v auterý [15. 3. 1547].

Podle kancelářských register. Místo uložení: NA Praha, Registra, kn. č. 38, f. 247^v.

13.

1547, duben 9. sobota, Cheb

Ferdinand I. Habsburský Janovi z Pernštejna: Napomíná jej, aby vyrovnal dlužnou pohledávku 800 zl. z berně prodaného obilí knížeti Václavu III. Adamovi.

*Janovi z Pernštejna
Ferdinand etc.*

Uro[zený], v[ěrný] n[ám] milý. Vznesl jest na nás osvícený Václav, kníže těšínské, ujec náš věrný milý, že by jemu osm set zlatých z šefelgeltu povinovat býti měl, ale těch že jemu na časté napomenautí a psaní tobě učiněné, zaplatiti zanedbáváš, nás dočtené kníže v tom za milostivé opatření poníženě prosíc. I poněvadž si ty témuž knížeti ten dluoh spravedlivě, jakž jsme zpraveni, povinovat, nechtíc my, aby skrze to další nevole mezi týmž knížetem a tebau povstati měly. Pokudž by tak bylo, jak jsme zpraveni,

poraučímeť, aby témuž knížeti bez dalších odtahů ten dluh těch osm set zlatých spravil a zaplatil, abychom o to dalšího starání zbaveni býti mohli, jináče nečiníce. Dán v Chbě v Bílau sobotu léta etc. [15]47 [9. 4. 1547].

Podle kancelářských register. Místo uložení: NA Praha, Registra, kn. č. 41, f. 6r; ZA Opava, Pozůstalost M. Kasperlika, nezpracovaný fond (originál listu).

14.

1547, duben 9. sobota, Cheb

Ferdinand I. Habsburský knížeti Václavu III. Adamovi: Oznamuje mu, že obdržel jeho dopis s informací, že propustil z vězení Petra a Jana Čely z Čechovic.

*Václavovi, knížeti těšínskému
Ferdinand etc.*

Osvícený ujče, náš věrný milý. Z psaní a oznámení tvého nám od tebe učiněného jsme vyrozuměli, zes bratři Čely z těch závazkuov propustil, což od tebe milostivě přijímati ráčíme, nepochybujíc, že se v tom podle náležitosti a práva spravedlivě k nim zachováš. Dán v Chbě v Bílau sobotu léta etc. [15]47 [9. 4. 1547].

Podle kancelářských register. Místo uložení: NA Praha, Registra, kn. č. 41, f. 6r.

15.

1547, 29. prosince čtvrtek, Praha

Ferdinand I. Habsburský knížeti Václavu III. Adamovi: Poroučí knížeti, aby se hned, jakmile obdrží tento dopis, vypravil na královský dvůr do Prahy, protože jej zde potřebuje k projednání blíže nespecifikované záležitosti.

*Knížeti Těšínskému
Ferdinand etc.*

Osvícený ujče, náš věrný milý. Vědět dáваме, že jsou toho některé pilné potřeby naše, pro kteréž osoby tvé při nás potřebujeme. Protož poroučíme, aby se k nám, nemeškajíc, ke dvoru našemu, jakž o tobě nepochybujem, vědouc jistú vuoli naší býti vypravil, jináče nečiníce, neb tebe déle přes devět dní zdržovati neráčíme. Dán na hradě Pražském ve čtvrtek po Božím narození, léta ut s[upra] [15]47 [29. 12. 1547].

Podle kancelářských register. Místo uložení: NA Praha, Registra, kn. č. 38, f. 244v.

16.

1548, březen 31. sobota, Augsburk

Ferdinand I. Habsburský knížeti Václavu III. Adamovi: Nemůže mu, ani jeho synovi udělit po Jiřím z Vartemberka¹⁾ církevní obročí z města Hrobu,²⁾ které je majetkem cisterciáků v Oseku,³⁾ protože jej již před několika dny svěřil jiné, nejmenované osobě.

*Václavovi, knížeti těšínskému
Ferdinand etc.*

Osvícený ujče, náš věrný milý. Psaní tvému a ponížené prosbě, abychom tobě aneb synu tvému komendorství hrobnické po někdy urozeném Jiřím z Vartmberka pozostalé dali, sme šířeji vyrozuměti ráčili. I vědětiť dáváme, že jest dotčené komendorství několik drahně dní předtím, než jest nás psaní tvé došlo, jiné osobě dáno. Toho sme tebe na psaní tvé, aby se věděl, čím spraviti, milostivě tejna učiniti neráčili. Dán v Aušpurku v Bílau sobotu léta etc. [15]48 [31. 3. 1548] a království ut s[upra].

¹⁾ Jiří z Vartemberka (†asi 1548), syn Jana z Vartemberka; jeho manželkou byla Eliška z Martinic. Po svém otci držel panství Svadov. Základní informace viz SEDLÁČEK, A.: *Z Vartemberka*. OSN 26, 1907, s. 434 – 439, zde s. 437.

²⁾ Hrob, město v okrese Teplice.

³⁾ Osek, město v okrese Teplice.

Podle kancelářských register. Místo uložení: NA Praha, Registra, kn. č. 41, f. 114r.

17.

1548, červen 13., Augsburk

Ferdinand I. Habsburský knížeti Václavu III. Adamovi: Jan z Pernštejna informoval krále o nedobrém chování knížete vůči své manželce Marii Těšínské z Pernštejna. Václav III. Adam má vztahy normalizovat a zajistit ji hmotné i sociální postavení hodné manželky knížete.

*Ann Herzogen von Teschen sich gegen seiner Hausfrauen aller gepür zuerzeigen
Ferdinannd etc.*

Hochborner Oehaim Furst unnd lieben getrewer unns Khumbt mit bericht fur, das du dich mit dem wolgeborenen unnserm lieben getrewen J[o]han vonn Pernstain auff Helf[e]ntain deinem schweher verainigt verglichen verscriben und verobligiert dem gemahl sein dochter wie ainem Eerliebbunder Fursten unnd Eeman geg[en] seiner gemahl gepurt zu Eern lieben unnd freuntlich bey zuwonner unnd die annder mit der du ain Zeit Herr unordenlich gehausst unnd bey die gehalten, weg zethun. Welches die dann geg[en] Bot nit annderst gezymbber thuet wie wir aber iner farenhait khumber das-

selb nit alain vonn dir noch anherr nit geschehen, sonnder dich im Fall ganz ungepurlich verhalten thuest. Darob wir dann, wofern dem also nit wenig misfalen trueg[en] unnd ist demnach ann dich unnsere genedig begern beuelch und du wellest hier innen nit alain dem alt herr khumben unnd furstlicher stannd sonnder auch dem verliehe gemahl unnd geliebte Kinder auch demselbst aigne vonn dir gegebne uneschreyben bedennkh, vornemblich ob die solch dein vorhaben wofern du solchen deinen anhang nit werkh thun unnd Irer muessig giengest gegen Gott unnd der Welt fueglich zuuer antwurten sein will, unnd hinfiran also dein ungepurlich unnd unbefuegt weßen. So die bey meniglich nit wol auß gelegt unnd gedeuet khann werden, gentslich abstellest, davon muessig geest unnd weglegest dich fertner als ainem Eerliebunden Fursten unnd ainer cristlich[en] gotsforchtigen person wol ansteet, schuldig unnd phlichtig bist, gegn diener Eerlichen gemahl aller gepurlicher weis erzaigest Eerest unnd liebest, unnd dermassen dich haltest, auff das wir meiner klagen unnd beschwerden uber dich enthebt, unnd entlach sein mugen, im fall do es nit geschehe, unnd in deinem ungepur vorheber verhaner thetest, wurden wir aus schuldiger phlicht unnd ob unns tragendem konigeli-chenn ambt, vonn ursacht unnd gedrung solcher wir doch vill lieber zuunder lassen gedacht, unnd dir dem wir mit sonndern gnaden genaigt, alle konigeliche gnad zube-weis[en] dagegen das gepurlich ein sachen zuhaben, darbey du spurn unnd abnembein mochtest. Das wir darob khein gefallen trueg[en] versehn unns aber die werdest dise unnsere genedige warmung zu gemuet fassen, dich wie gemelt, als der eerliebund erzaig[en] ainiche unnsere ungnad auff dich nit schepffen sonnder gepurlich unnd gehon-samlich verhalten beschicht zu genedigem gefallen auch unnsere ermostliche maynung. Datum Augspurg dem 13. Juni Anno 1548 [13. 6. 1548].“

Dobový opis v registraturní knize. Místo uložení: NA Praha, Registra, kn. č. 43, f. 189^v – 190^r.

18.

1548, srpen 22. středa, Vídeň

Ferdinand I. Habsburský knížeti Václavu III. Adamovi: Napomíná knížete, že má okamžitě urovnat dlužné pohledávky vůči ratibořské kapitule. Na jeho špatnou platební morálku krále upozorňoval již vratislavský biskup. Počinání knížete Václava III. Adama se nemá více opakovat.

*Knížeti těšínskému
Ferdinand*

Osvícený ujče náš věrný milý, v paměti máme, že sme předešle z strany kapitoly ratibořské psáti ráčili, aby jim od tebe i některých poddaných tvých platy zadrželé spraveny a zaplacený, a na potom se jim více nezadržovaly. A nadto sme i biskupu vratislavskému, jakožto nejvyššímu hejtmanu, přikázali, aby tebe k témuž přidržel, kdež sme se pak jináče nenadáli, než že se podle psaní našeho, znajíc věc slušnou býti, zachováš. Ale zpravuje nás táž kapitula, že se jim až posavad ty zadrželí platové nevydali. Biskup

vratislavský tolikéž nám oznámil, že jest tebe nejednú k témuž napomenul, což jest nám do tebe s nemalým podivením i proti mysli, kdež nechťíc my tomu, aby psaní a rozkazové naši spravedliví pruochoodu svého míti neměli. Platové náležití od tebe a poddaných tvých se zadržovali, a duochovní pod tím, a zvláště dotčená kapitula, hynouti kostel k spuštění i oboření přijíti, služba Boží umenšena býti měla. Protož poroučíme, přístně prikazujíc, a tak konečně míti ráčíme, aby hned, jakž tobě toto psaní naše duojde, beze všech dalších vejmluv a odtahuov tejš kapitule, což ji jest koli víc platu od tebe i od poddaných tvých zadržáno bez umenšení vydáti a zaplatiti rozkázal, i potom každého času, což jim vydávati náleží, spravoval, a dále o to žaloby naše nedopustil. Neb znáti ráčíme, že se jmenované kapitule, od tebe a poddaných tvých, bez všelijakých hodných příčin, ti platové z oumysla zadržují, pak-li by se toho, jakž dotčeno nestalo, a kapitula těch zadrželých platuov od tebe vždy, ač se nenadějem, míti nemohla. Již bychom na ty cesty pomyslili, abychom nad touž kapitulou skutečně ruku naši královskou držeti, a jim k tomu dopomoci ráčili. Ale sme té naděje k tobě, zas se v tom povolně i poddaně, jakž jsi poviňovat, zachováš, a k jinému další příčiny nedáš. Dat[um] ut s[upra] v středu [22. 8. 1548].

Dobový opis v registraturní knize; jazyk český. Místo uložení: NA Praha, Registra, kn. č. 41, f. 153^r – 153^v.

19.

1549, květen 1. středa, Praha

Ferdinand I. Habsburský knížeti Václavu III. Adamovi: Děkuje za poslaného losa. Kníže jej má nechat doručit do obory v Poděbradech; tamtéž chce poslat i další kus, pokud bude přiveden z Litvy.

**Knížeti Václavovi Těšínskému
Ferdinand**

Osvícený ujče náš věrný milý. Z psaní tvého nám učiněného sme vyrozuměti ráčili, žeť ten jeden los v brzkých dnech přiveden býti má, což sme rádi uslyšeli. Protož tebe milostivě žádáti ráčíme, jakž příhnán bude, aby jej pěkně do Poděbrad do obory našší, neb tudy od tebe jest cesta, přivést a dopravit dal, tak aby se jemu škody nestala. Neb nám na to[m] zvláště libost okážeš, kterúž milostí naši královskou spomínati ráčíme, a jestližeť ten druhý los z Litvy příhnán bude, tolikéž tě žádáme, že jej nám do Poděbrad dohnati dáš. Dat[um] ut s[upra] v středu [1. 5. 1549].

Dobový opis v registraturní knize; jazyk český. Místo uložení: NA Praha, Registra, kn. č. 41, f. 341^v.

20.

1549, květen 6. pondělí, Těšín

Václav III. Adam Půtovi z Ludanic a na Rokytnici¹⁾: Kníže bude jednat během dvou týdnů s vratislavským biskupem v Pštíně²⁾ a při té příležitosti jej požádá, aby přijal jeho syna Fridricha Kazimíra na svůj dvůr, kde se má vzdělávat. Pokud Půta chce vypravit také svého syna Václava,³⁾ má jej urychleně poslat na těšínský zámek. Bude jim dán k dispozici jeden či dva služebníci a několik pacholků. Rytíř Zikmund Varhaník z Kadaně,⁴⁾ služebník Václava III. Adama, byl křivě obviněn z vraždy nejmenované osoby v Olomouci, ke které se ale na mučidlech přiznal jistý Mouka, a proto má být Zikmund propuštěn, k čemuž má Půta z Ludanic dopomoci svou přímluvou.

Urozenému pánu, panu Půtovi z Ludanic a na Rokytnici etc., příteli našemu milému

Urozený pane, pane příteli náš milej. Přáli bychom Vám zdraví a všeho dobrého. Služebníci naši, keré sme k Vám z strany těžkosti urozeného vladky Zikmunda Varhaníka, služebníka našeho, posílali, dali sau nám zprávu, že byste toho žádostiví byli, aby syn Váš jeden spolu při synu našem v učení byl etc. Pak před Vámi toho tejna učiniti nechceme, že naše shledání nejdýl do dvou neděl s knížetem biskupem vratislavským na Blštině (ač bude-li vůle Boží) bude, kterémuž syna svého i Vašeho přikázati míníme. Tak, aby majíc oni služebníka jednoho neb dva při sobě i některá pacholata, u jeho lásky dvoru v učení školním byli. A protož my při synu svém Vašeho syna v tovarystoví rádi budem. A když koli vůli máte, syna Vašeho na Těšín vypraviti, rádi jej uhlídáme. A v tom i v jiném, v čemž Vám i synu Vašemu dobrý přátelství činiti budem moci, učiníme to rádi. Při tom nepochybujem, že dobrou vědomost máte, co jest nějaký Mauka v Olomúci v mukách vyznal, a jak jest konec svůj vzal. A poněvadž to na něm najdeno jest, že on nebožtíka v Olomúci zamordoval a z příčiny tej Zikmund Varhaník, jsúc v domnění nějakém, do vězení v Olomúci dán byl. Pak poněvadž dotčený služebník náš, tak jakž se k tomu i proe hlásil a to se v skutku našlo, nevinně v tu těžkost přišel. Za to my Vás žádáme, že se k tomu přimlúvati budete, aby z slibu toho, v kterýž vzat jest, svobodna propuštěn a dalších nesnází o to uvarován a svoboden z toho byl. I také, v čemž by se k Vám v potřebách svých utekl, že jej na tuto přimlúvu naši milostivú svú pomoci a radú neopustíte. Neb což koli jemu na žádost naší dobrého učiníte. My Vám to rádi přátelství dobrým odplacovati budem. A on Vám to také rád povolně odsluhovati bude. S tím Vám vinšujem všecko dobré. Dat[um] na Těšíně v pondělí p[ře]d svatým Stanislavem 1549 [6. 5. 1549].

Václav z Boží milosti v Slézi kníže těšínské a Velkého Hlohova etc.

¹⁾ Půta z Ludanic (†1559), mladší bratr Václava Chropyňského. V roce 1554 koupil od zadlužených Pernštejnů panství Helfštejn spolu s městečkem Lipníkem nad Bečvou. VYBÍRAL, Z.: *Zá-ník rodu Ludaniců. (Vzestup a pád moravského panského rodu doby předbělohorské)*. ČMM 115, 1996, s. 225 – 251.

²⁾ Pština (p. Pszczyna, n. Pless), město v Polské republice, województwo śląskie.

³⁾ Václav z Ludanic (†1571), jediný syn Půty z Ludanic a poslední představitel tohoto moravského rodu. VYBÍRAL, Z.: *Zánik rodu Ludaniců*, s. 236 an.

⁴⁾ Zikmund Varhaník z Kadaně, ve službách těšínského knížete můžeme tohoto rytíře nalézt již na počátku 40. let 16. století, kdy většinou působil jako posel při doručování korespondence. Za své služby obdržel od knížete r. 1565 dům v Těšíně. Srov. AČ XX., dle rejstříku; VOREL, P. (ed.): *Česká a moravská aristokracie*, s. 89 – 90, č. 88; VYBÍRAL, Z.: *Politická komunikace*, s. 221; BUCHHOLZ-JOHANEK, I. – SPYRA, J. (edd.): *Aloys Kaufmann*, s. 46 – 47, č. 74.

Podle papírového originálu; pečeť. Místo uložení: SOA Třeboň, Cizí rody – registratura, z Ludanic, sign. 30, karton 100.

21.

1549, květen 16. čtvrtek, Orlík

Bohuslav ze Švamberka a na Orlíku¹⁾ bratrovi Jindřichovi staršímu ze Švamberka a na Zvíkově:²⁾ Píše se mu o svém zdravotním stavu, který není zrovna ideální. Lékaře pro Annu,³⁾ dceru knížete Václava III. Adama a Marie z Pernštejna, vyšle na Zvíkov zítra ráno. Radí svému bratrovi, aby byl malé kněžně prozatím udělán zábal a vypotila se. Časně ráno má být připravena pro lékaře horká voda. Minulou neděli neposlal Jindřichovi žádnou zvěřinu, neboť nebylo nic uloženo, ale pokusí se to napravit v nejbližších dnech.

Mému milému panu bratru, panu Hendrychovi staršímu z Švamberka a na Zvíkově

Můj milý pane bratře. Téhož zdraví, při tom jiného všeho dobrého věrně bych Vám přál z té péče, kterauž o zdraví mým míti ráčíte bratrsky Vám děkuji. I račte věděti, že na zdraví svým tak se prostředně mám, ani zle, ani příliš dobře. Ale jak jeho mi[los]ti svatý se líbí, nech tak j[es]t. A protož znáti můžete, kdyby se mi předešlý zdraví tak dobře slaužilo, nyní i jako prvý, že bych společného našeho snešení rušitel nikdá nebyl netoliko v tím dni jednau, ale i více. A že sem Vás již i psaním svým pomínul tak dlauho, toho mi ve zlé, za to prosím, obracovati neračte. I toto račte věděti, že doktor, kteréhož při sobě mám [...],^{a)} kterež dobře činil, tento mi činí, v čemž bude-li vůle Pána Boha i dokonce mi dobře učiní. Co se dotejče listu obnovení panu Ruckovi Běšínovi tím nedlauho prodlívajíc jej obnoviti dám a v moc jeho odeslati neobmeškám. Z strany lýkaře, kteréhož u sebe mám ku potřebě Aniče, dceři knížete Těšínského, na Zvíkov vypravení, tak učiním zítra, bohda tím raněji jeho pošli, jedno poručte, ať voda postavena j[es]t půlnoční a přede dnem a do teplých podušek vsazena a dobře opatřena, kterež by mohl jaký nedostatek má na zdraví svým snáze porozuměti. Zvěřiny, že sem Vám k této neděli minulý žádný neposlal, jiným nepřišlo, než že až posavad nic mi zastřeleno není. A jakž nejpronejší, buď malý nebo veliký zastřeleno bude, Vám je poslati chci věrně rád. S tím Pán Bůh dáti a popříti ráč naše spolu shledání společně a ve zdraví. Dán na Vorlíku ve čtortek po svatým Bonifáci léta etc. [15]49 [16. 5. 1549].

¹⁾ Bohuslav ze Švamberka a na Orlíku (†1552), syn Kryštofa ze Švamberka. Jeho manželkou byla Johanka z Lobkovic. Při dělení majetků po svém otce v roce 1540 obdržel orlické panství. Více viz JÁNSKÝ, J.: *Páni ze Švamberka. Pětisetletá sága rodu s erbem labutě*. Průvodce historií západních Čech 13. Domažlice 2006, s. 316 an.

²⁾ Jindřich starší ze Švamberka a na Zvíkově (†14. ledna 1571), nejstarší syn Kryštofa ze Švamberka. Držel panství Zvíkov a Kestřany. V letech 1544-1550 zastával úřad dvorského sudího. Byl dvakrát ženatý – s Kateřinou z Pernštejna (†1552) a Eliškou z Rožmberka (†1576). Z manželství vzešel pouze jeden potomek, který však zemřel již v dětském věku. TAMTÉŽ, s. 315 – 349.

³⁾ Anna Těšínská (*1543-†? 1549), dcera knížete Václava III. Adama a Marie z Pernštejna. JEŽ, R.: *Manželské soužití*, s. 6 – 7.

^{a)} na tomto místě je část textu poškozena tekutinou.

Podle papírového originálu. Místo uložení: SOA Třeboň, Cizí rody – registratura, ze Švamberka, sign. 15/34, karton 5.

22.

1549, červen 2. neděle, Těšín

Václav III. Adam Půtovi z Ludanic a na Rokytnici: Chrt, který byl poslán z Chropyně¹⁾ jeho bratrem Václavem z Ludanic,²⁾ utekl knížecímu služebníkovu u Nového Jičína.³⁾ Pokud by se objevil na sídlech Půty z Ludanic, má mu ho poslat do Těšína. V opačném případě jej žádá, zda by mu nedodal jiného chrta. V nejbližším čase pojedje kníže na sídlo vratislavského biskupa do Nisy,⁴⁾ kde bude jedním z komisařů českého panovníka, a vezme sebou i svého syna Fridricha Kazimíra, kterého zde nechá vzdělávat. Jestliže Půta chce, aby jeho syn Václav jel s nimi, má ho poslat okamžitě na zámek do Těšína.

Urozenému pánu, panu Půtovi z Ludanic a na Rokytnici etc. Příteli našemu milému etc.

Urozený pane, pane příteli náš milej. Přáli bychom Vám zdraví a všeho dobrého. Oznamujem Vám, že poslu našemu chrt, kterýž vedl od pana Václava, bratra Vašeho, z Chropyně u Jičína zhynul. I jestliže by k Vám tenž chrt přiběhl, za to Vás žádáme, že jej nám po tomto poslu pošlete. A pak-li by toho chrta u Vás nebylo. I za to Vás žádáme, že nám jednoho chrta dobrého darujete a po tomto poslu pošlete. Tej sme nepochybné naděje k Vám, že to pro nás učiníte. My Vám to rádi myslivostí všelijakú i přátelstvom dobrým odplatiti chceme. Náš milý pane příteli, jakož ste nám předešle vzkázali po Ferencovi, služebníku našem, že byste toho žádostiví byli, aby syn Váš z synem našim v učení byl. I oznamujem Vám, že v krátkém času do Nisy pojedem o některé potřeby pilné a jedním komisařem jeho královské mi[[l]o[s]ti bejti máme a syna našeho sebú tam vezmeme. A protož, jestliže byste syna Vašeho poslati chtěli, pošletež ho na Těšín, což nejspíš mužte. Již my synu našemu i také Vašemu u kněze biskupa, Jeho lásky, místo

k učení dobrému zjednáme. S tím Vám vinšujem všechno dobré. Dat[um] na Těšíně v neděli po Božím vstúpení 1549 [2. 6. 1549].

Václav z Boží milosti v Slézi kníže těšínské a Velikého Hlohova etc.

¹⁾ Chropyně, město v okrese Kroměříž.

²⁾ Václav Chropyňský z Ludanic (†1556), stejně jako jeho bratr Půta byl synem Hynka z Ludanic a Anny z Gutnštejna. V letech 1541-1556 zastával zastával úřad moravského zemského hejtmána. Více viz VYBÍRAL, Z.: *Zánik rodu Ludaniců*, s. 225 – 251.

³⁾ Nový Jičín, centrum stejnojmenného okresu.

⁴⁾ Nisa (p. Nysa, n. Neisse), rezidenční město vratislavských biskupů a centrum Nisko-Grotkovského knížectví. O zdejší rezidenci více viz WÓLKIEWICZ, E.: *Rezydencja biskupów wrocławskich w Nysie*. In: Bobková, L. – Konvičná, J. (edd.): *Rezidence a správní sídla v zemích české koruny ve 14.-17. století. Korunní země v dějinách českého státu III. Sborník příspěvků z mezinárodního kolokvia konaného ve dnech 29.-31. března 2006 v Clam – Gallasově paláci v Praze. Opera Facultatis philosophicae Universitatis Carolinae Pragensis vol. IV. Praha 2007, s. 301 – 318.*

Podle papírového originálu. Místo uložení: SOA Třeboň, Cizí rody – registratura, z Ludanic, sign. 30, karton 100.

23.

1551, červenec 29. středa, Vídeň

Ferdinand I. Habsburský Václavu Haugvicovi z Biskupic:¹⁾ Nabádá jej, aby zprostředkoval dohodu mezi knížetem Václavem III. Adamem a Jiřím Čelem z Čechovic.²⁾ O výsledku má krále informovat.

Václavovi Haugvicovi z Biskupic

Urozený věrný náš milý. Vědětiť dáváme, že jsau nějaké rozepře a nevole mezi osvíceným Václavem, knížetem těšínským, ujcem našim věrným milým, z jedné a slovným Jiříkem Čelem z strany druhé vznikly. Kdež nechtíc my, aby ty nevole mezi nimi na průtazích státi měly. Poraučímeť, aby se o místo a den s tímž knížetem snesl a dotčeného Jiříka Čelo před se obeslal a k tomu se přičinil, pokudž by jmenované kníže s ním dobrovolně, čemuž bychom milostivě a rádi, srovnati mohl. A na čem tu věc postavíš, toho nás tajna nečiň. Dán ut s[upra] v středu [29. 7. 1551].

¹⁾ Václav Haugvic z Biskupic a na Hranicích (†1571), patřil k bohatému rozrodu Haugviců usedlého ve Slezsku, Čechách i na Moravě. Zastával post přísedícího českého zemského soudu.

²⁾ Jiří Čelo z Čechovic a na Valči (†před 1560), představitel rytířského rodu. Za manželku měl Johanku z Ludanic (†1567), dceru Zikmunda z Ludanic a Kateřiny z Vlašimi. Od r. 1548 měl v zástavě od Jana z Pernštejna panství Paskov. PILNÁČEK, J.: *Rody 2.*, s. 516; TÝŽ: *Staromoravští rodové*, s. 104.

Dobový opis v registraturní knize; jazyk český. Místo uložení: NA Praha, Registratura, kn. č. 49, f. 102r.

24.

1552, leden 26. úterý, Těšín

Václav III. Adam Půtovi z Ludanic a na Rokytnici: I když má kníže jisté povinnosti v Polském království, přijímá pozvání na svatbu jeho dcery Anežky s Mikulášem Milotickým ze Zástřizl, která se bude konat počátkem února 1552 na zámku v Rokytnici. Srny, jež Půta po knížeti žádal, mu budou zaslány, ale napřed jej musí skočovský úředník nechat zabít a poté budou na voze odvezeny.

Urozenému pánu, panu Půtovi z Ludanic a na Rokytnici etc., panu příteli našemu zvláště milému

Urozený pane, pane příteli náš zvláště milý. Pán Bůh všemohúcí ráč Vám dáti zdraví i jiné[h]o všeho dobrého, toho bychom Vám věrně rádi přáli. Náš zvláště milý pane příteli, jakož jsme Vá[m]^{a)} přiřkli i připsali, že tak na žádost Vaší učiniti a tu neděli po Obrácení s[va]t[éh]o Pavla na víru [31. 1. 1552] na Rokytnici býti chceme. I oznamujem Vám, že nám některé věci z Království polského oznámeny jsau, na kterýchž ná[m] nemálo záleží a s těžkostí na to^{b)} svatební veselí p[ro] tůž příčinu přijeti bychom mohli, všakž vážíce my více to dobré přátelství, kteréž mezi Vámi a námi j[es]t, ač s těžkostí tak učiníme a na Rokytnici na ten čas se bohdá u Vás najíti dáme. Co se pak srní zvěřiny, o kterúž ste Zikmundovi Varhaníkovi psali, dotýče, hned sme na Skočově úředníkovi poručili, aby zabítí dal, kdež takovou zvěřinu, což koli zabijú, na tomž voze při pozunářích našich bohdá v sobotu příščí [30. 1. 1552] k Vám pošlem. S tím dejž se ná[m] pán Bůh spolu v dobrej[m] zdraví shledati, jestli je[h]o vůle svatá. Dat[um] na Těšíně ten úterý po Obrácení s[vatě]ho Pavla na Víru. Léta 1552 [26. 1. 1552].

Václav kníže těšínskej manu p[ro]p[ri]o

a) interlin. vsuvka; b) přepsáno z „ty“.

Podle papírového originálu (celý dopis napsán vlastnoručně knížetem). Místo uložení: SOA Třeboň, Cizí rody – registratura, z Ludanic, sign. 41, karton 100.

25.

1553, červen ?, b. m.

Václav III. Adam blíže neurčenému šlechtici: Plní jeho žádost a posílá Jana Tomáše Zvolského¹⁾ jako služebníka polskému králi. Na oplátku má s knížetem

jet na svatbu Zikmunda II. Augusta do Krakova na den 6. července 1553. Barva svatebního oděvu je zvolená červená a doprovod má čítat osm koní.

P[anu] Fridricho[v]i

U[rozený] p[ane], p[ane] pří[te]li náš [mi]lej. Přáli bycho[m] Vá[m] etc. Jakož ste s námi času nedávního mluvili, žádajíc, abycho[m] pana Jana Tomáše Zvolského králi polské[m]u, j[e]ho [milosti], za služebníka přikázali, což rádi uděláme a za to žádání, po[něva]dž na obeslání jeho [milos]ti krále polského, kerěž nás tyto dny zašlo,^{a)} do Krakova na den s[atéh]o Jana Husího [6. 7. 1553] ta[m] příjezd^{b)} aumysl jéti máme, že s námi s^{c)} osmi koňami pojedete a červenou barvu, tak jakž my ji dáme, dáte. Rádi Vás sebau míti bude[m]e a zase V[ám] všecho přátelsky vykonáme. S [tí]m dejž se.

¹⁾ Jan Tomáš Zvolský ze Zvole a na Odrách (†1585), patřil k staré moravské šlechtické rodině. V roce 1567 byl povýšen v Čechách i na Moravě do panského stavu. Od roku 1555 byla jeho manželkou Anna ze Žerotína. Více viz SEDLÁČEK, A.: *Zvolský ze Zvole*. In: OSN XXVII, 1908, s. 723; STARÝ, Marek: *Přijímání moravských a slezských šlechticů do panského stavu Království českého v 16. a na počátku 17. století*. In: Bobková, L. – Konvičná, J. (edd.): *Korunní země v dějinách českého státu II. Společné a rozdílné. Česká koruna v životě a vědomí jejich obyvatel ve 14. a 16. století. Sborník příspěvků přednesených na kolokviu pořádaném ve dnech 12. a 13. května 2004 v Clam-Gallasově paláci v Praze*. Praha 2005, s. 251 – 288, zde s. 286.

^{a)} škrtnuté nečitelné slovo; ^{b)} „jez“ #; ^{c)} „pě“ #.

Podle zápisu z register korespondence. Místo uložení: KC Cieszyn, Czytelnia zbiorów specjalnych, Rękopisy L. J. Szersznika, sign. DD IX 48/5; opis: ZA Opava, Pozústalost M. Kasperlika (nezpracovaný fond).

26.

1553, červen ?, b. m.

Václav III. Adam nejmenovanému šlechtici: Kníže je pozván na svatbu polského krále Zikmunda II. Augusta do Krakova na 6. července t. r., a proto nejmenovaného šlechtice žádá, aby jej na slavnost doprovodil, oděl se do šatů z červeného sukna a vzal s sebou neurčený počet koní. Jakým způsobem bude ušit svatební oděv, se dozví na knížecím dvoře.

U[rozený]. Oznamujeme, že^{a)} sme zváni od jeho [milos]ti kr[álovské], k[rále] polského etc., pana naše[h]o las[kavéh]o, abychom se na den s[vatéh]o Jana Husího^{b)} [6. 7. 1553] k veselí svatebnímu jeho kr[álovské] milosti v Krakově^{c)} najíti dali, čehož jeho kr[álovské] [milosti] odepřítí nemůžem. A p[ro]tož tebe za to žádá[me], že k tomu času s námi do Krakov[a] s N koňmi^{d)} pojeděš a na sebe i^{e)} čed' svú červenú barvu dáš a hned bez meškání opatříš se červený[m] sukne[m] [a] dobrý šaty dělati dáš,^{f)} snadně se toho zde^{g)} dověděti budeš moci, jaký[m] zpuosobem sukne dělaný budau. Nepochy-

buj[e]m, že v to[m] žádost naši naplníš. A my tobě to zase rádi milostí naši a mnohým dobrý[m] nahraditi chceme. D[atum].

a) „sme“ #; b) „k počtění milostivého krále“ #; c) „jeho kr[álovské] milosti v Krakově“ interlin. vsuvka; d) „s N koňmi“ margin. poznámka na okraji listu s odkazovým znaménkem; e) „s“ #; f) „šaty dělali dáš“ margin. poznámka na okraji listu s odkazovým znaménkem; g) „zde“ interlin. vsuvka.

Podle zápisu z register korespondence. Místo uložení: KC Cieszyn, Czytelnia zbiorów specjalnych, Rękopisy L. J. Szersznika, sign. DD IX 48/5; opis: ZA Opava, Pozůstalost M. Kasperlika (nezpracovaný fond).

27.

1554, květen 31. čtvrtek, b. m.

Václav III. Adam Baltazarovi z Promnic, vratislavskému biskupovi: Ztěžuje si mu na počínání Jiřího Čela z Čechovic, od které v tomto čase míní vykoupit ze zástavy frýdecké panství, jenž napadl poddané, uvěznil a zabral jim majetky ve vsi Sviadňov příslušející k frýdecké doméně. Tyto majetky ale daroval kníže bývalému správci panství Linhartu Tatíkovi z Jankovic.¹⁾ Kníže žádá o soudní projednání celé záležitosti.

An den Bischoff zu Breßlaw. Den letzt[en] May [31. 5. 1554]

Unsere freuntliche diennst etc. Wir zweiffeln nit E[uer] l[iebe] werden^{a)} darumb guett wissen haben. Waß gestalt unnd mit w[elcher] freyheiten auch gerechtigkeit^{b)} wir verschiner Zeitt unnsere Herrschafft Fridekh dem Edlen ern resten Georg Zello in einen Suma gellts versetzt. Aber Er unnd zuuor wir mit^{c)} Ire solcher Herrschafft halben in vertrag^{d)} sich ungelassen^{e)}, haben wir^{f)} auch dem^{g)} Edlen und vessten unnsere l[ieben] g[naden] Leonhartt Tatikh von Jankowitz nit etzlich[en] robott^{h)}, soⁱ⁾ wir u-ber^{j)} unnsere unnderthannen in einem dorff mit namen^{k)} Swednow in gedacht[er] Herrschafft Fridekh gelegen, gehabt, zu seinem lebentagen begnadett, und^{l)} mit unseren furstlich[en] brieff unnd insiggel gueg samlich bestetigett und confirmirt. Und als dan da wir nun^{m)} mit obgeschribenen Georg Zello in einen vertrag eingehenⁿ⁾ sollen, haben wir zu eine zuuor^{o)} von solcher unnsere begnadung, so wir den Talikh gethan,^{p)} notturfftiglich unntlich anzeigen unnd^{q)} vermeld[en] lassen, das wir Eue unnd zuuor^{r)} Leonhartt[en] Tatikh solche robott auf den underthannen zu Swednow zu seinen lebentagen uns sondern genaden gegeben und confirmirt, darauf dan obgedachter Georg Zello bey deme^{s)} verbleiben^{t)} und solches dabey hat beruen lassen. Do aber^{u)} Ire Georg^{v)} Zello die herrschafft Fridekh von uns^{x)} abgetretten. Hat Er sich unnderstanden, nit allein^{y)} wider solche unsere aus gangue begnadung[en] und freyheit[en] hochlich zu handeln unnd denselb[en] zu nohett zu gehen. Sonnder viel nur^{z)} dieselben underthannen von Swednow datzu gereitzt auch mit frist Irren verschafft unnd beuolchen, sie sollten obgemellt[en] Leonhartt Tatikh mit robotten auch^{aa)} in nichten^{ab)} neb[en] unserer begnadung gehorsam zu laist[en], um sonst vill unsers wider unsere^{ac)} aus gangue freyheit unnd

begnadung,^{ad} das Ime nit zuegestanden, furgenomen. Das wir ver E[uer] l[iebe] alß d[er] ko[niglichen] M[ajestä]t^{ae} Obristen Hauptman in Ober und Nider Slesien Clagweyß nit verhallten wollen.

Und ist an E[uer] l[iebe] unser freuntlich bitt dieweill in dem ausgegangenen vertrag trukhenlich gemelth, d[as] Er Georg Zello vor E[uer] l[iebe] wan es die Notturfft erheischtetag, gestehen und jederman gericht[et] soll werden,^{af} dieselb[en] wollen^{ag} Ambts halb[en] unuß mit offtgedachtem Georg Zello wegen solches seines hochnuets unnd frewells eine tagfartt zu verher d[er] sach[en]^{ah} zwischen hie und Barthlomai schurisst gen d[er] Neyß nemen und ausetzen. Auf d[as] wir^{ai} ferner unser Clag unnd beschuldung aldo E[uer] l[iebe] furbring[en] unnd d[as] ales, w[as] er also hochlich wid[er] unser freiheitt[en] und begnadeng[en] fürgenomen, darthuen khonnt[en]. Wie wir dan zweiffels frey seindt, E[uer] l[iebe] werden sich im fhroll der billicheit und gerechtigkeit nach alß der gerechte fürst wissen gegen unuß unnd dem Zello zuer zeigen. Und thuen uns E[uer] l[iebe] (Euer freuntlich[en] Antwurtt gewortund) mit unsern freuntlich[en] und angeneamen diennst entpfelhen. Dat[um].

1) Linhart Tatík (Kaša) z Jankovic (†11. 7. 1554), pocházel z rytířského rodu původem z Ratibořska, kde držel vsi Popelov, Radějov a Běsovice nedaleko města Rybník. V letech 1545-1554 byl purkrabím frýdeckého zámku a správcem panství. PINÁČEK, J.: *Rody* 1, s. 244. Srov. SOKA Frýdek – Místek, Archiv města Frýdku, inv. č. 114.

a) „gue“ #; b) „auch gerechtigkeit“ interlin. vsuvka; c) „mit“ interlin. vsuvka; d) „khonnen“ #; e) „ungelassen“ interlin. vsuvka; f) „dem“ #; g) „dem“ interlin. vsuvka; h) „unnd“ #; i) „unuß“ #; j) interlin. vsuvka; k) „namen“ interlin. vsuvka; l) „von solcher begnading“ #; m) „nun“ interlin. vsuvka; n) „haben soll zue“ #; o) margin. poznámka na okraji listu; p) interlin. vsuvka; q) „p[...]“ #; r) „zue“ #; s) „solche beruen hatte lassen“ #; t) interlin. vsuvka; u) „Euer Zello“ #; v) interlin. vsuvka; x) „von uns“ interlin. vsuvka; y) „nit allein“ interlin. vsuvka; z) interlin. vsuvka; aa) „nicht“ #; ab) „gehorsam zu be“ #; ac) „freyheitt“ #; ad) „furgenomen“ #; ae) „d[er] ko[niglichen] M[ajestä]t“ margin. poznámka na okraji listu; af) „dieweill [...] werden“ margin. poznámka na okraji listu s odkaz. znaménkem; ag) „Neuß“ #; ah) „zu verher d[er] sach[en]“ interlin. vsuvka; ai) „fer“ #.

Podle zápisu z register korespondence. Místo uložení: KC Cieszyn, Czytelnia zbiorów specjalnych, Rękopisy L. J. Szersznika, sign. DD IX 48/5, f. 4 – 6; opis: AP Katowice, Oddział Cieszyn, KC, sign. 77, f. 997 – 1000.

28.

1554, červen 11. pondělí, b. m.

Václav III. Adam Zigfrídovi:¹⁾ Do polské královské pokladny měl kníže do dne 24. června 1554 splatit blíže neurčený dluh, ale dvorský úředník, jenž má tyto záležitosti na starosti (podskarbí), není v Krakově přítomen. Zigfríd má zjistit, kdo jej zastupuje a komu má Václav III. Adam zmíněné peníze poslat.

V pondělí p[ře]d s[vatým] Vítem [11. 6. 1554] panu Zajferídovi do Krakova.

Urozený a statečný rytíři, nám vzácně milej. Příklad bychom Vám zdraví a v něm jiné[h]o vše[ckéh]o d[obrého]. Oznamuje[m] Vám, že sme toho aumyslu, podle povinností jeho kr[álovské] m[ilos]ti, nějaký^{a)} dluh a^{b)} sumu peněz^{c)} nyní při s[vatém] Janě [24. 6. 1554] příští[m] vyplacovati. I máme toho zp[rá]vu, že by pana podskarbí[h]o v Krako[v]u býti nemělo. A protož Vás za to žádáme, že to pro žádost naší učiníte a na zámku aneb v skarbě jeh[o] [milos]ti kr[álovské] etc. dovíte, komu j[es]t pan podskarbí místo své poručiti ráčil a komu bychom na místě jeho takovou sumu položiti a zaplatiti i zase kvitování bejti mohli. A nám to po tomto poslu, žádáme, oznamte, abycho[m] se věděli čím s[e] spravi[ti]. Rádi Vám tu práci zase m[n]ohým dobrým nahraditi chceme. S tím Vám vinšuj[em] etc.

1) Zigrírd (Zajfríd), blíže neznámý představitel rytířského stavu.

a) „nějaký“ interlin. vsuvka s odkazovým znaménkem; b) „to“ #; c) „vysla“ #.

Podle zápisu z register korespondence. Místo uložení: KC Cieszyn, Czytelnia zbiorów specjalnych, Rękopisy L. J. Szersznika, sign. DD IX 48/5, f. 8; opis: ZA Opava, Pozůstalost M. Kasperlika (nezpracovaný fond).

29.

1554, červen 24. neděle, b. m.

Václavovi a Půtovi z Ludanic: Informuje jej o probíhajícímu sporu s Jiřím Čelem z Čechovic, který není ochoten soudně urovnat celou záležitost s odstoupením frýdeckého panství a poškozením bývalého knížecího úředníka na Frýdku Linhartu Tatíka z Jankovic.

Panu hejtmano[v]i Mark[rabstvi] mor[avské]ho. V neděli den s[vatéh]o Jana 1554 [24. 6. 1554]

Službu naší přátelskou Vám vykazuje[m]. U[rozený] p[ane], p[ane] pří[te]li n[ám] z[vláště] m[ilý]. Věrně bycho[m] etc. Z strany pana Jiříka Čely. Nebyli jsme toho žádostiví s ním věc zacházeti, než poněvadž^{a)} nadání i^{b)} častému našemu napomínání místa dáti nechtěl, tak jakž jsme to na jeho [milos]t kněze biskupa vrat[islavské]ho vynesli, znáti ráčíte, že nám jináče nenáleží, než to p[ř]e[d] Jeho lásku k místnému konci přivísti.^{c)} Nepochybujem, znajíc Va[ší] [mil]o[s]t,^{d)} povinně věc nad nadáním naši[m] ruku držeti, že nám^{e)} toho k jinému přičítati neráčíte. Než, že to[h]o lehce vážiti nemůžem, pro ublížení pečeti naší i spravedlnosti Linhartu Tatíka. S tím Va[ší] [milos]ti vinšuje[m] v[šeho] d[obrého] etc.

Þ V tenž den [24. 6. 1554] a tenž rozumi pánu Půtovi.

a) „co“ #; b) „nadání i“ interlin. vsuvka; c) „tak aby nadání i pečeti naší s ublížením nebylo“ #; d) „naší povinnost“ #; e) „v tomže“ #; f) „V táž“ #.

Podle zápisu z register korespondence. Místo uložení: KC Cieszyn, Czytelnia zbiorów specjalnych, Rękopisy L. J. Szersznika, sign. DD IX 48/5, f. 10; opis: AP Katowice, Oddział Cieszyn, KC, sign. 77, f. 1001.

30.

1554, červen 26. úterý, b. m.

Václav III. Adam Zikmundu Heltovi z Kemetu:¹⁾ Na jeho předchozí žádost mu kníže nechal objednat a poslat fladr.²⁾ Zikmund má Václavovi oznámit, kde jej má dodat. Kníže jej také žádá ve věci blíže neurčeného erbovního listu.

List panu Zikmundovi Heltovi. V auterý po s[vatém] Janě Křtiteli 1554 [26. 6. 1554]

U[rozený] a s[tatečný] r[ytíř]i, pane příteli n[áš] z[vláště] m[ilý]. Věrně bychom Vám přáli zdraví a v němž j[iného] v[šeho] dobrého. V paměti máme, že ste na nás žádost vzložili z strany nějakého fladru, abychom jej Vám odeslali, i poněvadž sme na onen čas nic zoláštního míti nemohli, jejž sme takovej fladr, kerýž^{a)} Vám odeslati nyní,^{b)} za jiné nemajíc, že j[es]t hodný a Vám se líbiti bude, objednali. I za to Vás žádáme, že nám oznámíte, kde bychom jej odeslati měli, prodlívati tím nebude[m]. Také jest naše obzolásťní žádost z strany to[h]o^{c)} listu erbovního^{d)} obnovení, o čemž nepochybně^{e)} dobrau pamět máte, že k tomu dopomáhati budete, aby nám tím spíše^{f)} k dodání přijíti mohl. Učiníte nám velmi vděčnú věc, což my Vám zase rádi mnohem dobrým a příjemným[m] přátelství[m] odslúžit chceme. A jsauc k Vám té naděje, že žádost naší na paměti míti budete. Také na oznámení Vaše do kanceláři, což náležitého bude, neobmeškáte^{g)} toho spraviti i odeslati. S tí[m] Vá[m].

¹⁾ Zikmund Helt z Kemetu (*kol. 1514-†1564), druhý z řady představitelů moravského rodu Heltů z Kemetu. Od roku 1550 vlastnil několik statků na jižní Moravě (např. Velké Němčice, Meziříčí nad Oslavou ad.). Od roku 1552 až do své smrti zastával úřad místokancléře Kr. českého a v roce 1556 byl povýšen do panského stavu. PILNÁČEK, J.: *Staromoravští rodové*, s. 226. Nejnověji viz STARÝ, M.: *Přijímání moravských a slezských šlechticů do panského stavu Království českého v 16. a na počátku 17. století*. In: Bobková, L. – Konvičná, J. (edd.): *Korunní země v dějinách českého státu II. Společné a rozdílné. Česká koruna v životě a vědomí jejich obyvatel ve 14. a 16. století*. Sborník příspěvků přednesených na kolokviu pořádaném ve dnech 12. a 13. května 2004 v Clam-Gallasově paláci v Praze. Praha 2005, s. 251 – 288, zde s. 277 – 278.

²⁾ Fladr (flader, označovaný také jako „zradidla“), provaz s červenými kousky látky používaný při lovu vlků, či při ohraničení teritoria zvěře. Pochází ze staročeského slova „fláder“ a polského „fladra“. Srov. MACHEK, Václav: *Etymologický slovník jazyka českého*. Praha 1971, s. 143. ANDRESKA, J. – ANDRESKOVÁ, E.: *Tisíc let myšlivosti*. Vimperk 1993, s. 100 – 101.

a) „sme“ #; b) „aby jedna“ #; c) „to[h]o“ interlin. vsuvka; d) „erbovního“ interlin. vsuvka s odkazovým znaménkem; e) „nepochybně“ interlin. vsuvka s odkazovým znaménkem; f) „ku k“ #; g) „při ji“ #.

Podle zápisu z register korespondence. Místo uložení: KC Cieszyn, Czytelnia zbiorów specjalnych, Rękopisy L. J. Szersznika, sign. DD IX 48/5, f. 11; opis: ZA Opava, Pozůstalost M. Kasperlika (nezpracovaný fond).

31.

1554, červen 26. úterý, b. m.

Václav III. Adam Fridrichu Redernovi z Redernu:¹⁾ Žádá jej o odložení platby berně do slezské komory, protože město Těšín zasáhl požár, kterému podlehl také písemné dokumenty a berní evidence, jež měl na starosti knížecí úředník Michal Radocký z Radoče.²⁾

V týž den [26. 6. 1554] panu Fridrichovi Redarovi

U[rozený] a s[tatečný] r[ytíři], pří[te]li náš milej. Věrně bycho[m] Vá[m] přáli etc. Jakž o tom nepochybně dobrau vědomost máte, že^{a)} času minulého pán Bůh skrze oheň na město naše Těšín škodu velkú dopustiti ráčil, z čehož jméno jeho s[vat]é bud' pochváleno. I pozůstalo něco berně poluplatní minulé při urozený[m] věrným naši[m] [mi]lý[m] Michalovi Radockým z Radoče, úředníku naši[m] na Fryš[tát]u, kteráž to berně i s registry někerými, i sice jiné všecho, což j[es]t měl, pohořelo tak, že sotva on i jiní s hrdly svými ušli. I poněvadž takové peníze, jak i jiné shořely,^{b)} za to my Vás přátelsky žádáme, že dotčené[m]u Radockému toho k žádné jeho škodě^{c)} neopatrnosti přičítati nebudete. Než jemu to tak, jakž pak žádný p[ro]ti vůli Boží býti nemůže, vážiti budete. A my, v čemž Vám libost, ve vše[m] dobrý[m] učiníme, že učí[ním]e to rádi. S t[ím] etc.

¹⁾ Fridrich Redern z Redernu (†1564), první představitel nově založeného centrálního finančního úřadu pro Slezsko – královské komory, kterou král zřídil mandátem z r. 1554. O čtyři léta později byl Fridrich Redern jmenován jejím prezidentem. Ferdinandem Habsb. byl nobilitován r. 1562 do panského stavu.

²⁾ Michal Radocký z Radoče (†?), v 50. a 60. letech 16. století byl knížecím úředníkem (hejtmanem) fryštátského panství. Působil na dvoře knížete Václava III. Adama i jeho syna Fridricha Kazimíra. Jde o prvního pramenně doloženého představitele bohatě rozvětveného rodu původem z Osvětimska, usazeného na Těšínsku. PILNÁČEK, J.: *Rody 4.*, s. 953. Vystupuje jako svědek na několika listinách. Srov. ÖN Wien, Handschriften, Series Nova, sign. Cod. Ser. n. 29188/1 Han, č. 2, 3, 4, 5, 63, 136, 288.

a) „při“ #; b) „jenž i V“ #; c) „jeho škodě a“ marginal. poznámka na okraji listu.

Podle zápisu z register korespondence. Místo uložení: KC Cieszyn, Czytelnia zbiorów specjalnych, Rękopisy L. J. Szersznika, sign. DD IX 48/5, f. 11; opis: AP Katowice, Oddział Cieszyn, KC, sign. 77, f. 939.

32.

1554, červenec 16. pondělí, b. m.

Václav III. Adam Baltazarovi z Promnic, vratislavskému biskupovi: Dne 11. července 1554 byli přepadeni poddaní a služebníci těšínského knížete nedaleko Bílska ozbrojenou skupinou pod vedením Floriána Zebřidovského ze vsi Lipníka v Polském království. Zebřidovský se svými poddanými kradli na území Těšínského knížectví seno, čemuž chtěl Václava III. Adam zabránit, a proto na tato místa vyslal své služebníky, kteří byli ale napadeni střelnými zbraněmi. Následkům podlehl Linhart Tatík z Jankovic, Petr Pasařovský byl postřelen. Prosí biskupa o nápravu v této věci.

An den Bischoff zu Breßlaw den 16. July [16. 7. 1554]

Unnser freuntlich diennst etc.^{a)} E[uer] l[ieben] khonnen und megen wir freuntlich nit bergen, d[as]^{b)} diesen vergangen Mittwoch^{c)} [11. 7. 1554] des^{d)} Florian Zybrzydowsky underthannen von Kuntzdorff, in Khonigreich^{e)} Polln gellegen,^{f)} die mit unsern fürstenthumb graniczen^{g)} auß^{h)} uns Sybrzydowskyⁱ⁾ (wie wir berichtett)^{j)} beuelch sich^{k)} underfangen und ein einfaal in etzliche Gruntt unnd^{l)} Wyßmatt^{m)} in unserem Furstenthumb unnd in derⁿ⁾ herrschaft Billitz, bey d[er] Statt gellegen, die unsere underthanen von Allterßhier unb Paure erkaufft und derselben biß her an alle wider vertigkheitt und^{o)} einen Einfall auch heiderwiß beuelich gehalten und derselben genoss[en], gethan. Dardurch wir billich verursacht,^{p)} dieweil wir zuer stellen geweseñ,^{q)} etzlichs Personen aus unseren hofgesundt und diennere an^{r)} gedachte^{s)} Ort und Wyßmatth abzufertigen, dieselben underthanen von Kuntzdorff guttlich zuernomen,^{t)} von Irem furnemen abzusteñ.^{u)} Wie dann unsere^{v)} diener, die wir also dahin abgefertigt haben^{x)}, sich^{y)} neben unserem Beuelh^{z)} gehorsamlich verhalten und obgeschribne des Sybrzydowskys underthannen von Kuntzdorff guttlich[en] ermanth sie wollen von solchen Irem furnemen,^{aa)} mittwillen und gewallt absteñ^{aa)} auch solches Gruß und hey, so innen nitt zuegestenden,^{ab)} aldo anden orttern steñ unnd bleiben lassen. Darauf sie nit allein mit unbillich[en] wortten^{ac)} gegen unsern^{ad)} dienern verfahren, sondern alßballd unsere l[iebe] g[nade] Leonhartt Tattykh von Jankowitz der unß auch unsern verfahren von Jugenthauß treulich[en], als einen framen und ehrlich[en] zuesteñ, gedienett und zu dero wir jed[er]zeit mit sondern gnaden weg[en] seiner solchen treuer gethaner diennst und seines ehrlich[en] gemuetts und guettes verhaltens halb[er] geneigt geweseñ, von dem Roß zur Thodt abgeschossen. Und daneben unseren diener mit namen Pettr Pyßarzowsky der gleichßfalß unß treulich gedienet durch einen Arm geschloss[en], auch andere unsere diener^{ae)} zwei die wir neben innen dahin abgefertigt (von die gnade Gottes nitt bey innen gewesen)^{af)} zu ermerdern und an alle^{ag)} gegebene ursach todt zu schlohen gesennet geweseñ. Und ob wir gleich alßbald solches Ir beß fürnemen, stellen und sich^{ah)} an Iren rechen hetten khonnen; also d[as] die eherlosen und treulosen menschen hetten iren verdienten lhan aldo in d[er] hitz bekhomen khomen^{ai)}. So haben wir doch die sachen erstlich E[uer] l[iebe] alß oberst[en] Hauptman in Ober und Nider Slesien aus grosser beschwermiß, die wir uber solch[en] Irem frewell tragen,^{aj)} Clagweyß nit verhalten wellen.^{ak)} Und^{al)} ist an E[uer] l[iebe] als unsern besondern^{am)} lieben herrn, freund und gefattern unser freuntlich bitt, dieweil wir entlich gesonnet solches auch^{an)} der Ro[mische] Ko[nigliche] M[ajestä]t unsern allergnedigst[en] herrn mitt underthe-

nigster Clag und hohen beschwermiss unsaumlich fürzubringen. E[uer] l[iebe] wollen auch neben uns d[er] Ro[mische] M[ajestä]t ein gnugsam schreyben thuen unnd Ir Ko[nigliche] M[ajestä]t gehorsamlich bitten,^{ao)} Ire M[ajestä]t geruechten daran ein gnedig einsehen thuen. Damit^{ap)} der ergangen Mordt des fromen Leonhart Tattikhs, auch beschedigung Petr Pyßarzewsky unnd ander Einfaall unnd freuell, so sie uber unsern dienern^{aq)} unnd derselb[en] Gruntth gebraucht, gerochen und^{ar)} die sache dahin gerichtet mechte^{as)} werden, auf d[as] derowegen furbaß^{at)} Land und Leute mit^{au)} brennen, morden und thodtschlegen nit geschedigett waren. Dan E[uer] l[iebe] haben freuntlich zu erachten,^{av)} ob dem nit abgeholf[en] wurde unnd solcher begangener Mord auch die Einfall und Muettwillig freuel also leuchtlich betrachtbet wollet sein,^{ax)} d[as] unns nit muglich[en] solches^{ay)} in wundt zu schlagen, sonndern neben unserer diener und underthanen gerechtigkeit stehen und dieselben nit zu verlassen. Wir seindt aber zweifels frey, E[uer] l[iebe] werden deme^{az)}, als obrister Hauptman in Ober und Nid[er] Slesien bey d[er] Ro[mische] Ko[nigliche] M[ajestä]t fur zukhene wiss[en] und uns solch E[uer] l[iebe] schreyben an die Ko[nigliche] M[ajestä]t bey dis[en] botte zu eschikken. D[as] wellen wir umb E[uer] l[iebe]^{ba)} dero wir viel freuntliche und angenehmen dienst zu erzeig[en] gennigt^{bb)} verschulden^{bc)}. Dat[um] ut s[upra].

Post scripta. Demnach uns auch E[uer] l[iebe] einen tag mit Georg Zello angesetzt, dieweill aber^{bd)} Leonhartt Tatikh, den die sachen auch nit wenig angangen so unbullichen er mordett. Ist an E[uer] l[iebe] unser freuntlich begern woll die tagfartt bis auf Sonntag [25. 8. 1554] od[er] Montag [26. 8. 1554] nach Bartholomai erstrekhen. Damit wir die sachen der Billikeit^{be)} E[uer] l[iebe] furbring[en],^{bf)} unnd darthuen khonten. Dabey ist auch an E[uer] l[iebe] unser freuntlich begere E[uer] l[iebe] wollen^{bg)} verordnen, damit wir ein Copey des schreybens an die Ko[nigliche] M[ajestä]t^{bh)} aus E[uer] l[iebe] Cantzley bekhomen mochten.

a) „Wir“ #; b) „wie diesen vergangen Mittwoch“ #; c) „sich“ #; d) „F“ #; e) „Behmen“ #; f) „we[...]“ #; g) interlin. vsuvka; h) „ferner“ #; i) interlin. vsuvka s odkaz. znaménkem; j) margin. poznámka na okraji listu s odkaz. znaménkem; k) „sich“ interlin. vsuvka; l) „Flecken“ #; m) interlin. vsuvka; n) „in der“ interlin. vsuvka; o) „hadawiß genossen“ #; p) margin. poznámka na okraji listu s odkaz. znaménkem; q) „billichen“ #; r) „Dieselbt“ #; s) interlin. vsuvka; t) „guttlich zuernomen“ margin. poznámka na okraji listu s odkaz. znaménkem; u) „guttlich zuernomen abzufertig billich versucht“ #; v) „und“ #; x) „haben“ interlin. vsuvka; y) „des gehan“ #; z) „des“ #; aa) „und“ #; ab) „aldo“ #; ac) „sich“ #; ad) „un“ #; ae) „unsere diener“ interlin. vsuvka s odkaz. znaménkem; af) „werde“ #; ag) „ursach“ #; ah) „unß“ #; ai) „khomen“ interlin. vsuvka; aj) „aus [...] tragen“ margin. poznámka na okraji listu s odkaz. znaménkem; ak) „So“ #; al) interlin. vsuvka; am) „besondern“ interlin. vsuvka; an) „an“ #; ao) „unnd [...] bitten“ interlin. vsuvka; ap) „dieselb“ #; aq) „gebraucht“ #; ar) „guetten Ende gebracht [...]“ #; as) „mechte“ interlin. vsuvka; at) „furbaß“ interlin. vsuvka; au) „P“ #; av) „unser mit“ #; ax) „unnd solcher [...] sein“ margin. poznámka na okraji listu s odkaz. znaménkem; ay) „einfall unnersehenes einfall auch des Mords unnd beschennen, freuel“ #; az) „deme“ interlin. vsuvka; ba) „freuntlich verdien“ #; bb) „verdienst“ #; bc) interlin. vsuvka; bd) „der [...]“ #; be) „ver“ #; bf) „khonten“ #; bg) „uns“ #; bh) „bekhomen mocht“ #.

Podle zápisu z register korespondence. Místo uložení: KC Cieszyn, Czytelnia zbiorów specjalnych, Rękopisy L. J. Szersznika, sign. DD IX 48/5, f. 13 – 17; opis: AP Katowice, Oddział Cieszyn, KC, sign. 77, f. 909 – 912.

33.

1554, srpen 1. středa, Těšín

Václav III. Adam Ferdinandovi I. Habsburskému: Srov. regist uvedený u předchozího listu č. 32.¹⁾

List králi české[m]u. V středu den^{a)} s[vatéh]o Petra v okovách 1554 [1. 8. 1554]

Nejjasnější králi a p[ane], p[ane] muoj nejmilost[ivějš]í. Službu^{b)} s[vou] V[aší] k[rálovské] m[ilosti] vzkazuji s vinšováním zdraví dlúhého a v něm šťastného kralování, keréhož bych já Vaší [milos]ti k[rálovské] jako p[ánu] svému věrně přál.^{c)} Nejmilost[ivějš]í králi,^{d)} nemohu toho nikoli před V[aší] k[rálovskou] [milos]ti tejna učiniti, že teď časů nedávného Floriána Zybřydovského poddaní^{e)} ze vsí^{f)} Lipníka v Královst[v]í^{g)} polském příležití, keríž s knížectvím^{h)} mýmⁱ⁾ u Bílska hraničí do knížectví mého^{j)} na nějaké louky, kerěz vejš lidské paměti^{k)} k městu Bílsku^{l)} přísluší a za peníze ukúpené, vdycky svobodně drželi a jich užívali^{m)}, pokudž toho zprávu z poručení týhož Zebřydovského, vpád učinili a svou vůli berouc trávu i jiné[h]o,ⁿ⁾ jak se jim líbilo, provozovali a při tom k vykonání svého p[ře]dsevzetí^{o)} toho vpádu lidí nemálo z nenáležitými střelbami a bráněmi, tu na straně osadili^{p)}, pohotově měli,^{q)} čehož sme se já nikoli nenadál. Než majíc již^{r)} o to[m] vpádu poněkud zp[rá]vu, poněvadž sem na ten čas v Bílště byl. Vypravil sem hned^{s)} k témž lidem^{t)} z Lipníka na týž místa^{u)} některé dobré lidi z služebníkuo[v] svých a jim sem poručil, aby od takového jich nenáležitý[h]o předsevzetí^{v)} dobrau měřú a přívětivojm napomínáním odvedeni byli.^{x)} Jakož pak^{y)} služebníci^{z)} moji na rozkázaní mé to^{aa)} povolně vykonali a těch Lipnických se vší^{ab)} pilností^{ac)} napomínali, aby takového svévolného vpádu nečinili a tej^{ad)} trávy, keré bráti počali, tu zanechali a raději se upokojili. Na čemž sau přestati nechtěli, a netolko^{ae)} neslušnými slovy p[ro]ti služebníkom mejm^{af)} mluviti začali, ale bezevší rozpačí [!] jednoho z služebníků mejch, dobrého rytířského člověka, Linhartata Tatíka z Jankovic,^{ag)} kerýž se^{ah)} všudy, jakž na dobrého náleží, zachoval,^{ai)} bezevší jeho příčiny dané prostřelili^{aj)} a zamordovali,^{ak)} a druhého také z služebníku mých do ramene p[ro]střelili^{al)} jiné nepochybně, kdyby jich pán Bůh neráčil strážci bejti,^{am)} byli by také^{an)} zamordovali, i jistě za takovou jich příčinu danú, kdybych nebyl k něčemu prohlídal, a^{ao)} majíc^{ap)} lítost^{aq)} nad smrti i úmrtím^{ar)} služebníku svých,^{as)} mohl sem sobě to hned k nápravě přivésti.^{at)} Ale^{au)} ničehož^{av)} sem^{ax)} mimo^{ay)} vůli Va[ší] k[královské] m[ilosti]^{az)} a mimo^{ba)} náležitost před se bráti nechtěl. A protož Va[ší] krá[lovs]ké m[ilos]ti^{bb)} i se vší pilností^{bc)} se takového vpádu a mordú s velkou lítostí žaluji a Va[ší] k[rálovské] m[ilosti]^{bd)} ponížene p[ro]sím, že V[aše] k[rálovská] m[ilos]t takového nepořádného a nenáleitého^{be)} vpádu i^{bf)} dotčeného Linhartata bez hrdly^{bg)} milost[iv]ě litovati^{bh)} i mě to zase k nápravě při králi polským, Jeho m[ilos]ti, od dotčeného Floriána Zebřydovského[h]o poddaných jeho pro^{bi)} další upokojení přivésti ráčíte. Neb se obávám, jestli to Va[še] k[rálovská] m[ilos]t, mým milost[iv]ým pánem, včas přetrženo a k jinému narovnání, zoláště z strany toho mordu, přivedeno nebude, že se s těžkostí pálení mordu i jiných nebezpečností některými mimo vůli a vědomí mé zabrániti bude moci. Ale jsem tej úplné naděje k Va[ší] [milos]ti k[rálovské], že

mě i služebníky a poddané mé v tom milost[iv]ě litovati a to k slušné nápravě při králi polským, Jeho m[ilos]ti, přivísti ráčíte, tak aby takoví lehkomyšlní lidé^{bj)} od vpádu^{bk)} a mordy dostatečným trestáním a nápravu^{bl)} pro upokojení na buduce časy odvedeni bejti mohli.^{bm)} A já se toho^{bn)} Va[ší] m[ilos]ti k[rálovs]ké svými povolnými a poddanými^{bo)} službami rád odsluhovati budu, s kerýmž se já v milost[iv]ú ochranu^{bp)} Va[ší] k[rálovs]ké m[ilos]ti ponížně poručena činím. D[a]t[um] na Těš[ín]ě.

1) Srov. německou odpověď na tento list uloženou v NA Praha, RG, kn. č. 54, f. 160^v – 161^r (12. srpna 1554, Vídeň).

a) přepsáno z „p[ře]d“; b) „v k“ #; c) „Před“ #; d) interlin. vsuvka; e) „v kr“ #; f) interlin. vsuvka; g) „česk“ #; h) „našim“ #; i) interlin. vsuvka; j) „vpád učinili“ #; k) „vdycky“ #; l) „ku knížect[v]í mého“ #; m) část věty „na nějaké [...] jich užívali“ přesunuta odkazovým znaménkem před následující část textu „pokudž toho zprávu z poručení týhož Zebřydovského“; n) „i jiné[h]o“ interlin. vsuvka s odkazovým znaménkem; o) „svého p[ře]dsevtí a“ interlin. vsuvka s okaz. znaménkem; p) „osadili“ interlin. vsuvka; q) „o čem z“ #; r) „již“ interlin. vsuvka; s) „hned“ interlin. vsuvka; t) „lidem“ margin. poznámka na okraji listu; u) „na týž místa“ interlin. vsuvka; v) „odvedeni“ #; x) „Což“ #; y) interlin. vsuvka; z) „naši“ #; aa) „to“ interlin. vsuvka; ab) „se vši“ #; ac) interlin. vsuvka; ad) „tej“ interlin. vsuvka; ae) „nenáležitěj“ #; af) „za“ #; ag) „Linharta Tatka z Jankovic“ marginál. poznámka na okraji listu s odkazovým znaménkem; ah) „všem rád zachoval“ #; ai) „přes“ #; aj) „že tak, že j[es]t tu hned na místě zamordovaný zapadl“ #; ak) interlin. vsuvka; al) „druhé“ #; am) „že by“ #; an) „by také“ interlin. vsuvka; ao) „že by“ #; ap) interlin. vsuvka; aq) „kerúž“ #; ar) „i úmrtím“ interlin. vsuvka; as) „nem“ #; at) „Všakž sem“ #; au) interlin. vsuvka; av) „sem“ #; ax) interlin. vsuvka; ay) „náležitostím“ #; az) „před“ #; ba) interlin. vsuvka; bb) „Va kra m[í]“ margin. poznámka na okraji listu; bc) „Va k m[í]“ #; bd) „poddaní pro“ #; be) „a nenáležitého“ interlin. vsuvka; bf) pasáž „takového [...] vpádu i“ přesunuta odkazovým znaménkem před text „dotčeného Linharta“; bg) „takéž“ #; bh) „ráčíte a me a v tom vůli svú“ #; bi) „při [...] pro“ marginál. poznámka na okraji listu s odkazovým znaménkem; bj) „pro vpád“ #; bk) interlin. vsuvka; bl) „a nápravu“ interlin. vsuvka; bm) „tak aby [...] bejti mohli“ marginál. poznámka na okraji listu s odkazovým znaménkem; bn) „zase“ #; bo) „a poddanými“ interlin. vsuvka; bp) „já v milost[iv]ú ochranu“ interlin. vsuvka.

Podle zápisu z register korespondence. Místo uložení: KC Cieszyn, Czytelnia zbiorów specjalnych, Rękopisy L. J. Szersznika, sign. DD IX 48/5, f. 22 – 23; opis: AP Katowice, Oddział Cieszyn, KC, sign. 77, f. 915 – 917.

34.

1554, srpen 19. neděle, b. m.

Václav III. Adam Václavovi Brodeckému z Gury a na Cviklicích:¹⁾ Kníže nevidí důvod, proč by měl trestat svého fryštátského služebníka Drozda, neboť, dle jeho mínění, se ničím neprovinil.

Panu hejt[manov]i blštinskému. V neděli p[ře]d s[vatým] Bartoměje[m] 1554 [20. 8. 1554]

U[rozený] v[ěrný] ná[m] vzácně milej. P[ř]áli etc. Z strany Drozda, služebníka našeho, kerýž j[es]t na Fryštátě, na psaní Vaše Vám tuto odpo[vě]ď dáváme, že sme u

sebe^{a)} hodnost služby jeho nynejší rozvažovali. A nemůžem znáti, poně[va]dž se na ten čas jsúc u nás v službě dobře zachovává, jak bycho[m] na něj sáhnúti dáti měli. I to^{b)} p[ře]d sebau majíc, že ne ten, kdo upadne, ale^{c)} kdož povstane nikdá hříchové předešli zpomínání p[ře]d Bohem nebejvají, což my také na ten čas,^{d)} poněvadž sme po něm nic takového nepoznali, prohlédnutí musíme.^{e)} Všakž kdybycho[m]^{f)} čehož že by^{g)} slušně^{h)} potomⁱ⁾ na něj^{j)} otevřelo, dojíti mohli,^{k)} věděli bycho[m] při něm^{l)} se jak zachovati. S tí[m] se.

1) Václav Brodecký z Gury a na Cviklicích, v pramenech se objevuje jako hejtman pštinského panství od roku 1536, ale zda tento post zastával i ve sledovaném období není zcela jasně prokázáno. V r. 1566 byl hejtmanem Jáchym Brodovský z Brodovic. Srov. WITOWSKI, C. T.: *Herbarz pszczyński. Księga ziemian, rycerzy, władyków i panoszy wolnego pszczyńskiego państwa stanowego od XVI do XVIII wieku (próba prezentacji problemu)*. Pszczyna 1998, s. 14 a PILNÁČEK, J.: *Rody 1.*, s. 172.

2) Drozd, blíže neznámý služebník a poddaný těšínského knížete z fryštátského panství.

a) „to rozvažovati i také“ #; b) „příslovní“ #; c) „tomu komu“ #; d) „jeho“ #; e) „což my [...] musíme“ marginální poznámka na okraji listu s odkazovým znaménkem; f) „k jeho hodnosti a službě, kerúž nám nyní činí nep[ro]hlédali a na to při tom“ #; g) interlin. vsuvka; h) „nejme“ #; i) interlin. vsuvka; j) „co“ #; k) „dojítí mohli“ interlin. vsuvka; l) „při něm“ interlin. vsuvka.

Podle zápisu z register korespondence. Místo uložení: KC Cieszyn, Czytelnia zbiorów specjalnych, Rękopisy L. J. Szersznika, sign. DD IX 48/5, f. 26; opis: ZA Opava, Pozůstalost M. Kasperlika (nezpracovaný fond).

35.

1554, srpen 23. čtvrtek, b. m.

Václav III. Adam Spytku Vavřinci Jordanovi ze Zakliczyna, podkomořímu Polského kr.: Kníže pořád nedostal odpověď ve věci splátky dluhu polskému králi, kterou měl uhradit do 24. června 1554. Zpoždění bylo způsobeno nemožností směny tolarů na uherské zlaté v poměru 3:2. Peníze jsou již připraveny k odeslání.

List panu podskarbí[m]u K[rálovst]ví polského. V^{a)} čtvrtek^{b)} p[ře]d s[vatým] Bartolomějem [23. 8. 1554]

Službu naší přátelskú etc.^{c)} Nepochybně Va[še] [milos]ti^{d)} v dobré^{e)} paměti míti ráčíte psaní naše Va[ší] [milos]ti předešlé učiněné^{f)} z strany tej sumy, kerúž sme jeho [milos]ti k[rálovsk]é na s[va]tý Jan minulej [24. 6. 1554] podle zápisu našeho položiti měli, na což sme posavad' od Va[ší] [milos]ti žádné odpovědi dosáhnúti nemohli. Jež to^{g)} majíc vždy^{h)} na paměti zápis náš, neradi bychom, aby tomu co ublíženo býti mělo.ⁱ⁾ I poněvadž táž suma^{j)} pohotově^{k)} leží,^{l)} Va[ší] [milos]ti za to přátelsky^{m)} žádáme, že ná[m] oznámí ráčíte, kdybycho[m] túž sumu a na kerý čas Va[ší] [milos]ti odeslatiⁿ⁾ měli, pokudž náležitě bude,^{o)} rádi to bez p[ro]dlívání^{p)} od sebe odvésti rozkážeme. S tolka za to V[áš]i [milos]t přátelsky^{q)} žádá[m]e, poněvadž sme nikoli tolarů za červené zlaté^{r)} pro-

měnit nemohli, kerýchž j[es]t^s) nemnoho, že^b) tři tolary^u) za dva červené zlaté^v) přijíti ráčíte. Neb neznáme, aby jeho m[ilos]ti k[rálovsk]é na tom jaká škoda býti měla. A my v čemž zase V[así] [milos]ti služby přátelské činiti a libost okazovati můžem, uči[ním]e to s chutí rádi. S tím pan Bůh ráč dáti etc.

a) „středu“ #; b) interlin. vsuvka; c) „V pa“ #; d) „v“ #; e) interlin. vsuvka; f) „učiněné“ interlin. vsuvka s odkazovým znaménkem; g) „vždy“ #; h) „vždy“ interlin. vsuvka; i) „A protož za to Va^{ti} žádáme“ #; j) „kerúž my při s[vaté]m Janě jminulejm [24. 6. 1554] Va^{ti} na místě jeho^{ti} k^e položena bejti měla“ #; k) „p[ře]d rukama“ #; l) „vynímajíc“ #; m) „přátelsky“ interlin. vsuvka; n) „a oddati“ #; o) „rádoby“ #; p) „bez p[ro]dlívání“ interlin. vsuvka; q) „přátelsky“ interlin. vsuvka; r) „ffl“; s) „za tolika“ #; t) „jejich“ #; u) interlin. vsuvka.

Podle zápisu z register korespondence. Místo uložení: KC Cieszyn, Czytelnia zbiorów specjalnych, Rękopisy L. J. Szersznika, sign. DD IX 48/5, f. 28; opis: ZA Opava, Pozůstalost M. Kasperlika (nezpracovaný fond).

36.

1554, srpen 29. středa, Těšín

Václav III. Adam Janu Reimondovi:¹⁾ Kníže mu na žádost jeho malířského mistra, Benedikta Šturanvinda,²⁾ vydává osvědčení o vyučení v malířském řemesle.

List na žádost Benedikta, malíře, Janovi, že se u něho dobře zachoval

My etc. Známo etc., že j[es]t p[ře]d nás předstaupil služebník^{a)} a poddaný věrný náš milej, Benedikt Šturanvind^{b)}, malíř,^{c)} a nám oznámil^{d)}, budauc při něm v nauce Jan Reimond^{e)}, že se rádně, jakž náleží a dobře^{f)} zachoval a při tom podle obyčeje týhož řemesla se u něho rádně vyučil. Prosíc nás se vši ponížeností, abychom jemu toho listem našim uznati^{g)} a to milost[iv]ě vydati rozkázati učinili. My pak nakloněni jsauc jeho ponížené žádosti a obzvláště, poněvadž u nás dotčený Benedikt Šturanvind, malíř, v službě a poddanosti j[es]t, svrchu psané[m]u Janovi Reimundovi tako[v]é dobrovolné před námi seznání sme^{h)} tutoⁱ⁾ sepsané^{j)} vydati^{k)} i k tomuto listu^{l)} svědomí sekryt náš^{m)} sme přitisknutí rozkázali. D[a]t[um] na Těš[ín]u v středu den Stětí s[vatéh]o Jana léta 1554 [29. 8. 1554].

¹⁾ Jan Reimond, blíže neznámý malíř.

²⁾ Benedikt Šturanvind [?], blíže neznámý malíř knížete Václava III. Adama.

a) „věrný“ #; b) „Ssturanwyndt“; c) „a nás poníženě prosil, poněvadž nám v službě i v poddanosti j[es]t, abychom“ #; d) „že“ #; e) „Reymondt“; f) „jak náleží a dobře“ marginální poznámka na okraji listu s odkazovým znaménkem; g) „a milost[iv]ě a to“ #; h) „ač“ #; i) „pro“ #; j) „v“ #; k) „rozkázali“ #; l) „listu“ interlin. vsuvka; m) „že“ #.

Podle zápisu z register korespondence. Místo uložení: KC Cieszyn, Czytelnia zbiorów specjalnych, Rękopisy L. J. Szersznika, sign. DD IX 48/5, f. 8.

37.

1554, listopad 20. úterý, b. m.

Václav III. Adam Šťastnému Radzanovskému z Radzanova: Děkuje mu za poslané sokoly a omlouvá se, že tak dlouho na svém dvoře zdržel jeho posla, ale byl v poslední době časově velmi zaneprázdněn. Odešle jej po svém návratu z Nisy.

Šťastné[m]u Radzanovskému z Radzonova a v Jílové v úterý po s[va]té Alžbětě [20. 11. 1554]

Přízeň naši zvláštní vzkazuje[m]. Urozený a nám zvláště vzácně milý. Přáli bycho[m] Vám zdraví i jiného všeho dobrého věrně rádi. Ty sokoly, které ste ná[m] po služebníkú Vaši[m] poslali, zvláštní vděčnosti od Vás přijímáme. A v pravdě Vá[m] oznámiti muožem, že ste nám v to[m]^{a)} příjemnau libost okazali, kterúž Vám bohdá zase v krátce mnohý[m] dobrým nahraditi i oddati chcem. Co se pak služebníka Vašeho dotýče, že sme jeho tak dlúho zase nevypravili, žádná toho jiná příčina není, než že tyto časy sme velmi zaneprázdněni byli. Za to Vás žádáme, že Vá[m] to proti mysli nebude. A však jakž jedno[m] z Nisy se zase navrátíme, neobmeškáme jeho k Vám vypraviti. S tím^{b)} Vám vinšuje[m] na vše[m] se dobře míti. Dat[um].

¹⁾ Felix (Šťastný) Radzanovský z Radzanova a na Jílové, patřil k polskému šlechtickému rodu usedlému na Mazovsku.

a) „zna“ #; b) „se“ #.

Podle zápisu z register korespondence. Místo uložení: KC Cieszyn, Czytelnia zbiorów specjalnych, Rękopisy L. J. Szersznika, sign. DD IX 48/5, f. 49 – 50; opis: ZA Opava, Pozůstalost M. Kasperlika (nezpracovaný fond).

38.

1554, prosinec 3. pondělí, b. m.

Václav III. Adam Františkovi Kecerskému:¹⁾ Na žádost knížete souhlasí s půjčkou 1 000 zl., kterou mu má předat v hotovosti do Vánoc. Nejdříve má ale poslat smlouvu.

Panu Francovi Kecerskému v pondělí po s[vaté]m Ondřeji [3. 12. 1554]

Urozený a nám zvláště vzácně milý. Přáli bycho[m] Vám zdraví i jiného všeho dobrého. Jakož ste nám na^{a)} žádost naši tisíce zlatých na minci k pronějši sumě puojčiti připověděli, i kerýchž nyní při Vánocích příšlých pilně potřebujem. Protož Vás za to žádáme, že nám takový tisíc zlatých ještě před Vánocei příštimi odvedete. A my Vám^{b)}

takový^{c)} tisíc zlatých dostatečně a podle přípisu nám od Vás vydaného, a budete-li chtít, aby v jedno[m] listu i z prvnější sumu ujistěna byla, ujistiti chceme. Jednom [!] nám připis, jak byste to míti chtěli, odešlete. Rádi Vám to zase mnohým dobrý[m] odplacovati i nahrazovati chceme. Jsouc k Vám tej naděje, že nás v to[m] neobmeškáte. My V[ám] v[inšujem] všecko dobré. Dat[um].

¹⁾ František Kecerský, blíže neznámý věřitel knížete Václava III. Adama.

a) „listinu“ #; b) „toho“ #; c) interlin. vsuvka.

Podle zápisu z register korespondence. Místo uložení: KC Cieszyn, Czytelnia zbiorów specjalnych, Rękopisy L. J. Szersznika, sign. DD IX 48/5, f. 50 – 51; opis: AP Katowice, Oddział Cieszyn, KC, sign. 77, f. 933.

39.

1554, prosinec 7. pátek, b. m.

Václav III. Adam Františkovi Kecerskému: Přislíbil knížeti půjčku 1 000 zl., ale v současné době má v hotovosti pouze polovinu, dalších 500 zl. shání. Jakmile je bude mít, Václav III. Adam vyšle k němu své služebníky.

List panu Francovi Kecerské[m]u. V pátek po sv[atém] Mikuláši [7. 12. 1554]

Urozený^{a)} a nám zoláště vzácně milý. Učinili ste ná[m] psaní z strany to[h]o tisíce zlatých^{b)}, kterýchž ste ná[m] připůjčiti řekli, že pět set^{c)} zlatých^{b)} pohotově máte a druhých pět set, že se staráte, což by nejdříve býti mohlo, a že nám položený^{d)} budú etc. I nemůžem^{e)} toho p[ře]d Vámi tejna činiti, že ten tisíc zlatých podle zápisu našeho před Vánoci příštími od sebe odvésti máme, čehož bycho[m]^{e)} pro uvarování nesnázi neradi změnili. A p[ro]tož Vás za to žádáme, že těch pět set zlatých^{b)}, což by nejdříve bejti mohlo, před Vánoci seberete, a když by pohotově byly, ná[m] oznámiti neobmeškáte. My pro ně pošleme a Vám také podle přípisu vydané[h]o, rádi tůž sumu ujistiti chceme. Jsouc k Vá[m] té naděje, že naší^{f)} žádost^{g)} v paměti míti budete. My zase, v čemž Vám^{h)} libostⁱ⁾ okazovati a všecko dobré^{j)} činiti můžem, učiníme to rádi. S tí[m].^{k)}

a) „a s[tatečný] rytíři“ #; b) „ffl“; c) „tolarů“ #; d) „bylo“ #; e) „bychom“ #; f) „v tom“ #; g) interlin. vsuvka; h) „všelijaká“ #; i) „činiti“ #; j) „a všecko dobré“ interlin. vsuvka; k) celý list napsán vlastnoručně knížetem Václavem III. Adamem (na závěr připojena poznámka M. Kasperlika: „Herzog Wenzels Handschrift“).

Podle zápisu z register korespondence. Místo uložení: KC Cieszyn, Czytelnia zbiorów specjalnych, Rękopisy L. J. Szersznika, sign. DD IX 48/5, f. 51; opis: AP Katowice, Oddział Cieszyn, KC, sign. 77, f. 929.

40.

1554, prosinec 7. pátek, b. m.

Janu Tomášovi [Zvolškému ze Zvole¹⁾]:²⁾ Žádá jej o týdenní, resp. dvoutýdenní odklad splátky blíže neurčené dlužné částky. I když kníže hotovost má, nemohl mu ji poslat, protože byl na cestách.

V tenž den [7. 12. 1554] panu Jano[v]i Tomášo[v]i

U[rozený] a n[ám] v[ěrně] zvláště milý etc. Jakož sme Vá[m] podle zápisu naše[h]o při Vánocích příštích sumu klásti povinni, na tom sme vše[m]u v náležitosti dosti učiniti. S tolka Vás za to žádáme, jestliže bycho[m] na čas dotčený k to[m]u přijíti nemohli, že o tejden aneb o dvě neděle nejdéle strpení míti^{a)} budete^{b)} a na tom žádné stížnosti neponesete. Neb ačkoli ta suma před rukama pohotově byla, ale mnohé potřeby naše, kteréž nás dauležitými jízdami zašly, v to okročily.^{c)} Všakž na jiném nejsme, než tomu všemu bez prodlívání dosti učiniti. Jsme té naděje, že v tom žádost naše u Vás místo míti bude. My zas, v čemž Vám libosti se vši[m] dobrý[m] činiti může[me], učiníme to rádi. S tí[m].

¹⁾ Jan Tomáš Zvolský ze Zvole, šlechtic z rytířského stavu, který často půjčoval finanční hotovost urozeným osobám ze zemí Koruny české (např. r. 1565 Václavovi z Ludanic – viz SOA Třeboň, Cizí rody – registratura, z Ludanic, sign. 134, karton 102). Srov. také list č. 25, pozn.. 1.

²⁾ M. Kasperlik si poznamenal pouze regist tohoto dopisu v němčině.

^{a)} „budete“ #; ^{b)} interlin. vsuvka; ^{c)} „jež to vždy zápisu v“ #, celá předchozí část listu byla napsána vlastnoručně knížetem Václavem III. Adamem.

Podle zápisu z register korespondence. Místo uložení: KC Cieszyn, Czytelnia zbiorów specjalnych, Rękopisy L. J. Szersznika, sign. DD IX 48/5, f. 52; regist: AP Katowice, Oddział Cieszyn, KC, sign. 77, f. 927.

41.

1554, prosinec 20. čtvrtek, b. m.

Václav III. Adam Františkovi Kecerskému: Podle jeho sdělení má pro knížete přichystáno 1 000 zl. Půjčku převezmou v Opavě 27. prosince 1554 Václavovi služebníci a předají mu také dlužní úpis se splatností na tři roky. Ručiteli budou šlechtici z Těšínska (např. Sedlnický z Choltic). Ryby, o které žádal Kecerský kníže, má pro něj přichystat fryštátský úředník. Nyní mu posílá alespoň srnu.

List panu Francovi Kecerské[m]u.^{a)} Ve čtvrtek p[ře]d s[vatý]m Tomáše[m] [20. 12. 1554]

Urozený a ná[m] vzácně zvláště milej. Přáli bycho[m] etc. Učinili ste nám psaní, že ten tisíc zlatých^{b)}, kerého nám půjčujete, pohotově máte, čehož sem vděčný. Neb jej panu Janovi Tomášo[v]i na svátky příští klásti máme. A protož Vás žádáme, že od dneška v týdni [27. 12. 1554] s tí[m] tisícem zlatých^{b)} v Opavě budete. My na tenž den

[27. 12. 1554] k vyzdvižení tejš sumy do Opavy služebníky své vypravi[t] neobmeškáme. Také ste nám přípis jistoty^{c)} poslali,^{d)} kerúž^{e)} hned, neprodlívajíc, vyhotovati sme poručili, s tolka za to Vás s pilností žádáme, že^{f)} nám tejš sumy, tak jakž ste nám, s námi budauc, připověděli, asi do třech let, aneb pokudž by býti mohlo, půjčíte a v listu, aby do těch třech let, aneb jakž byste vždy vynímajíc toho roku učiniti mohli, napsáno stálo.^{g)} Aurok Vá[m] rádi sp[ra]vovati chc[e]me,^{h)} tak jakžⁱ⁾ sme se pakž^{j)} podle Vaší s námi o to přátelské domluvy na to ubezpečili. A při tom také žádáme, že to pro nás učiníte a pro spěšnější toho vykonání na dostatečných rukojemích z knížect[vi] našeho pozostanete, rádi Vám to hodnými rukojmími, i na statcích^{k)} dosti majících, jako panem Sed[l]nickým a jinými,^{l)} ujistiti chceme. Neb ne tak na rukojemní, ale na naší samé osobě dokonale byste toho věřiti mohli. Všakž sme té naděje, že již to^{m)} přiⁿ⁾ rukojemích z knížectví našeho pozůstavíte.^{o)} A což Vám kdy dále dobrého a příjemného činiti budem moci, učiní[m]e to rádi. Z strany ryb, o keréž nám také píšete,^{p)} auředníku fryštátskému od nás již poručeno jles[t, když koli pro ně pošlete, vydáni Vám budou. A teď Vám také srnu posíláme, vinsujíc Vám, aby ste ji na dobré[m] zdraví jedli, dejž pán B[ůh].

a) „v středu“ #; b) „ffl“; c) „vší“ #; d) „již také“ #; e) margin. poznámka na okraji listu; f) „rukojmí k“ #; g) „a př“ #; h) margin. poznámka na okraji listu s odkaz. znaménkem; i) interlin. vsuvka; j) „pakž“ interlin. vsuvka; k) „oni“ #; l) „přáteli“ #; m) „to“ interlin. vsuvka; n) „dosti jiných“ #; o) „Aurok také Vám podle vši náležitosti sp[ra]ven bude“ #; p) „hl“ #.

Podle zápisu z register korespondence. Místo uložení: KC Cieszyn, Czytelnia zbiorów specjalnych, Rękopisy L. J. Szersznika, sign. DD IX 48/5, f. 53; opis: AP Katowice, Oddział Cieszyn, KC, sign. 77, f. 931 – 932.

42.

1555, leden 10. čtvrtek, Těšín

Václav III. Adam Janu Vlčkovi z Dobré Zemice: Stěžoval si na něj kancléř Václav Rudzký z Rudz, že před nedávnem byl s ním na návštěvě v Těšíně u Petra Čely z Čechovic, kde jej a jeho bratra Vlček slovně napadnul a urazil jejich čest. Má se proto dostavit dne 3. února 1555 po obědě na těšínský zámek. Za účasti knížete zde budou v tomto sporu vyslechnuty obě strany.

Léta Páně 1555.^{a)} Léta 1555

List Janovi Vlčkovi.^{b)} V čtvrtek^{c)} po s[vatý]ch Třech králích [10. 1. 1555]

U[rozený] p[ane], p[ane] nám vzácně věrný milej. Oznamuje[m] Vám, že nám zprávu dal urozený věrný náš [mi]lej, Václav Rucký z Rudz, kanclíř, i na místě bratří svých druhejch, že by času jednoho minulého, budauc on u pana Petra Čely v domě jeho v Těšíně u večere a Vy také, že ste bez^{d)} příčiny dané dotčenému Václavo[v]i Rucké[m]u i jeho bratří[m] na jeho dobrou pověst sáhli a jemu nemalé, než velice ublížili.^{e)} O čemž, o všem, poněvadž ste to sami ústy svými mluvili, vědomost máte. Kdež my na takové^{f)} jich^{g)} stížlivé vznešení žádnú měřú toho, bez vyslyšení a dobrého rozvoázení^{h)} zanechati nemůžem.ⁱ⁾ Než pokudž by^{j)} jeden druhému z aumysla^{k)} mimo náležitost v čem na dobrou

pověst sahajíc, ubližovati chtěl, abychom^{l)} to jako^{m)} kníže a pán Vášⁿ⁾ straně, keré ste ublížili^{o)} k dostateční nápravě přivedli. A protož my Vá[m]^{p)} rok s dotčeným kanclířem knížect[vo]i našeho i s ji[m]i bratřími jeho pokládajíc, přikazujem, abyste se na Těšíně před osobu naší v neděli po Hromnicích [3. 2. 1555] přistích po obědích postavili a^{q)} z čehož by Vás p[ře]d námi dotčený Václav Rucký s bratří[m]i svými vinil, aby ste jemu pravej byli, konečně jináče nečiníc. D[a]t[um] na Těš[ín]u ve čtor[tek] po s[vatých] Třech králích [10. 1. 1555].

a) nápis na f. 54; b) „v středu“ #; c) interlin. vsuvka; d) „jeho“ #; e) „čehož my na žal“ #; f) „jeho“ #; g) interlin. vsuvka; h) „nikoli“ #; i) „A“ #; j) „kdo“ #; k) „co v čem“ #; l) „abychom“ interlin. vsuvka s odkaz. znaménkem; m) „pán“ #; n) „z obau stran“ #; o) „straně [...] ublížili“ interlin. vsuvka; p) „přikazujem“ #; q) „dotčen“ #.

Podle zápisu z register korespondence. Místo uložení: KC Cieszyn, Czytelnia zbiorów specjalnych, Rękopisy L. J. Szersznika, sign. DD IX 48/5, f. 55; opis: ZA Opava, Pozůstalost M. Kasperlika (nezpracovaný fond).

43.

1556, srpen 9. neděle, Vídeň

Ferdinand I. Habsburský knížeti Václavu III. Adamovi: Povoluje mu, aby se dohodl se současným zástavním držitelem zámku v Hradci nad Moravicí, Fridrichem Cetricem, o podmínkách odstoupení tohoto zboží knížeti. Poté má krále informovat, jak záležitost dopadla.

*Václavovi, knížeti těšínskému
Ferdinand etc.*

Osvícený ujče, věrný náš milý. Psaní tvému, kteréž jsi ná[m] z strany vejplaty zámku Hradce učinil a list slovatného Fridricha Cetryce, kterýž o to napsal, odeslal, při tom nás ponížene, jakž i předešle, prosíc, abychom té vejplaty na zámku Hradci dopřiti ráčili, sme šířeji vyrozuměli. I jsauc my osobě tvé milosti naší královskou naklonění a poněvadž také dotčený Fridrich Cetryc o tauž vejplatu s tebu se smlúviti míní, ráčíme k tomu také milostivé povolení naše dávati a toho dopauštěti, aby již psaný zámek náš Hradec s jeho příslušenstvi[m] k vlastnímu držení svému od téhož Fridricha Cetryce (pokudž se o to s ním srovnati budeš moci) vyplatil. A co témuž Cetrycovi o to psáti ráčíme, teď toho vejpis pro vyrozumění odsíláme, kdež na čem tu věc s tímž Cetrycem postavíš, toho nás psaním svejm tejna nečin. Dat[um] ut s[upra] [9. 8. 1556].

Dobový opis v registraturní knize; jazyk český. Místo uložení: NA Praha, Registra, kn. č. 60, f. 10^{r-v}.

44.

1556, září 16. středa, Vídeň

Ferdinand I. Habsburský knížeti Václavu III. Adamovi: Kníže Ferdinandovi poslal opis smlouvy o zástavu zámku Hradce nad Moravicí, což ale král odmítá potvrdit, neboť potřebuje vidět zpečetěný originál.

*Václavovi, knížeti těšínské[m]u
Ferdinand*

Osvícený kníže, ujče náš věrný milý. Psaní tvému i té smlauvě, kteráž mezi tebou a slooutným Fridrichem Cetrysem z Kynšperku, šenku našem věrné[m] milé[m], z strany dědičného zámku našeho Hradce s jeho příslušenstvím vzdělána jest, kteréž jsi ná[m] připsal, jsme vyrozuměti ráčili. I vědětiť dáváme, že na připsy, když originalia před rukama nejsau, potvorení státi a vykonati se nemuož. A protož poraučíme, aby ná[m] netoliko tu smlauvu zpečetěnu, ale také zápis, kterýž týž Fridrich Cetrys na týž zámek náš má, odeslal. A my nahlednauce v to všecko a také jakú sumu jmenovaný Fridrich Cetrys od nás zapsanú má, ráčíme se v to[m], majíc předešlu poníženú žádost tou v paměti, k tomu milostivě dáleji zachovati. Toho jsme tebe, aby se věděl čím spravití, tejna učiniti nechtěli. Dán v Vídni v středu ut s[upra] léta etc. [15]56 [16. 9. 1556].

Dobový opis v registraturní knize; jazyk český. Místo uložení: NA Praha, Registratura, kn. č. 60, f. 40^v.

45.

1556, listopad 2. pondělí, Vídeň

Ferdinand I. Habsburský knížeti Václavu III. Adamovi: Kníže poslal králi dva listy týkající se zástavy zámku v Hradci nad Moravicí, ve kterých ho žádá, aby zřídil komisi, jež dohlédne na převod těchto majetků. Ferdinand tuto možnost zamítá a navrhuje postupovat podle smlouvy učiněné s dosavadním zástavním držitelem Fridrichem Cetrysem z Kynšperka.

*Knížeti Václavovi Těšínskému
Ferdinand etc.*

Osvícený ujče, věrný náš milý. Psaní tvému dvojímu, kteréž jsi ná[m] z strany zámku Hradce učinil, poníženě nás prosíce, abychom komisaře naše, když by se nyní o s[vaté]m Martině [11. 11. 1556] týž zámek Hradec od Fridricha Cetryce postupovati měl, zříditi ráčili etc., sme šířeji vyrozuměli. I ačkoli osobě tvé obzvláštní milosti naší kr[álovsk]ú náchylní býti ráčíme. Všakť věděti dáváme, že se nám z některých příčin to dobře trefiti nemuože, abychom k tomu postupování komisaře naše vysílati, ani témuž Cetrycovi o týž zámek jaké psaní aneb tobě smlauvy o dotčený zámek s ním udělány na tento čas potvorení měli. A nepochybuje[m], že podle smlauvy mezi Vámi obapolně udělané se k sobě budete věděti, jak a pokud zachovati. Toho sme tebe na dvoje psaní tvé,

*aby se věděl čím spraviti, milostivě tejna učiniti neráčili. Dán v Vídni v pondělí po ho-
du Všech s[vatý]ch léta etc. [15]56 [2. 11. 1556].*

Dobový opis v registraturní knize; jazyk český. Místo uložení: NA Praha, Regis-
tra, kn. č. 60, f. 58^r.

46.

1557, květen 19. středa, Vídeň

Ferdinand I. Habsburský knížeti Václavu III. Adamovi: Králi si na počínání knížete stěžoval Jiří Hynal z Kornic,¹⁾ neboť mu zabavil majetek a jeho sestru drží nedobrovolně na svém zámku v Těšíně. Ferdinand nařizuje, aby Václav vše jmenovanému šlechtici vrátil a propustil jeho sestru.

*Knížeti těšínskému
Ferdinand etc.*

Osvícený ujče, věrný náš milý. Vznesl j[es]t na nás sloutný Jiřík Hejnal z Kornic, že by od některých lidí, protivníkuov svých, kteříž jemu nepřejí, při tobě obžalován býti, aby jemu statek je[h]o, když j[es]t se na poručení tvé, obávajíc se náhle těžkostí před tebou nestavěl, odjíti a i sestru jeho na zámek svouj Těšín jsi vzíti a tam ji ještě chovati měl, k čemuž j[es]t on tabě jak živo nižádné příčiny nedal. Nýbrž žeť by všelijak náležitě, jako pánu svému, rád slaužil a poslušně chovati se chtěl. Prosíce nás ve vši poníženosti za toto psaní naše k tobě, aby zase k svému chudému statečku přijíti a živnosti své hleděti mohl, čehož jsme jemu odepřiti nemohli. I pokudž by tak bylo, jak jsme zpraveni, poraučitiť ráčíme, aby dotčenému Jiříkovi Hejnalovi statek jeho, kterýž jsi jemu tak odjal, zase bez umenšení navrátil a sestru jemu propustil a dále jeho mimo slušné i bratra jeho neobtěžoval, i také nic nenáležitěho proti nim před sebe bez vyslyšení a spravedlivého rozeznání nebral, jináče nečiníce. Na tom vuoli naši kr[áloovsk]ú naplníš. A pak-li by co jiného j[es]t, o tom ná[m] také zprávy své gruntovní, kterou bycho[m] se spraviti mohli, dáti nepomíjej. Dán v Vídni v středu po neděli Cantate léta etc. [15]57 [19. 5. 1557].

¹⁾ Jiří Hynal z Kornic, patřil k drobné šlechtě na Těšínsku. Držel do r. 1556 ves Stonavu. Srov. HOSÁK, L.: *Historický místopis*, s. 916.

Dobový opis v registraturní knize; jazyk český. Místo uložení: NA Praha, Regis-
tra, kn. č. 60, f. 158^v – 159^r.

47.

1558, leden 26. středa, Pražský hrad

Ferdinand I. Habsburský knížeti Václavu III. Adamovi: Václav III. Adam zabavil majetky Kateřině Čelové z Choltic,¹⁾ protože odmítala přivést před knížete svou nejmenovanou dceru (mohlo se jednat o povinnost „stavění“ sirotků před vrchnost). Kníže ji má zase vše navrátit a dále nezasahovat do majetkových záležitostí.

*Knížeti Václavovi Těšínskému
Ferdinand etc.*

Osvícený ujče, věrný náš milý. Vzesla jest na nás Kateřina Čelová z Choltic, vdova, kterak by se v statek jí a dětem jejím náležitý beze vší hodné příčiny, toliko proto, jest dcery své před tebou nepostavila, uvázati, ten držeti a jeho užívati j měl a po mnohých přímluvách, kteréž jsou se k tobě za ní daly, téhož statku a vesnic je navrátiti a zase postaupiti nechceš. Nás v tom za milostivé a spravedlivé opatření se vší pokorú prosíce, jakž tomu z příležití suplikaci šířeji vyrozumíš. I pokudž by tak bylo, jakž jsme zpraveni (ač se toho do tebe nenaděje[me], aby ji tau měrau statek byl odjal), neráčili bychom takové předsevzetí tvé schvalovati, kdež nechtíce my, aby se týž vdově neb komu jinému tím způsobem ublížení dáti jmělo. Protožť poraučíme, aby vejš psané vdově a dětem jejím statek jich, kterýž jsi, jakž dotčeno, jim bez hodné příčiny odjiti a jej sobě osobovati j měl, bez meškání zase navrátit a na dotčenú vdovu ani syna aneb děti její žádnau věcí nesahal a jich neztěžoval. Pak-li by toho jakú slušnú vejmluvu a obranu j měl, o to[m] nám psaním svým také oznámiti, tím neprodlévaje, nepomíjej, jináče nečiníce. Na to[m] vuoli naši kr[álovsk]ú naplníš. Dán ut s[upra] v středu etc. léta etc. [15]58 [26. 1. 1558].

¹⁾ Kateřina Čelová z Choltic, jde nejspíše o manželku Mikuláše Vlčka z Dobré Zemice (†kol. 1545), jehož synové drželi ves Čechovice. Srov. PILNÁČEK, J.: *Rody 2.*, s. 515 a HOSÁK, L.: *Historický místopis*, s. 939. Listina z r. 1536, v níž Kateřině otec Jan Čelo z Čechovic potvrzuje věno, editována v JEŽ, R.: *Správa Těšínského knížectví*, s. 260, příloha č. 13.

Dobový opis v registraturní knize; jazyk český. Místo uložení: NA Praha, Registratura, kn. č. 60, f. 303^r.

48.

1558, červenec 6. a 9. středa a sobota, Vídeň

Ferdinand I. Habsburský knížeti Václavu III. Adamovi: Jiří Hynal z Kornic, který se měl dopustit incestu se svou sestrou Alenou (Elenou), požádal krále o vydání glejtu, jenž by mu zajišťoval svobodu pohybu a presumpci neviny až do doby, než bude vynesena rozsudek. Ferdinand knížeti nařizuje, aby s ním zahájil soudní přelíčení v Těšíně.

*Knížeti těšínskému etc.
Ferdinand etc.*

Osvícený ujče, náš věrný milý. Vědětiť dáváme, že jest na nás Jiřík Hynal z Kornic, kterýž jest se toho zlého skutku s setrú svú dopustiti byl měl a tobě list náš otevřený, kdež by postižen byl, ať by na něm právo dopomoženy bylo, dán jest skrze suplikaci svú vznesl, poníženě nás prosíc, abycho[m] komisaře v té věci zříditi ráčili, kteříž by tu věc slyšeli a on nevinu svú ukázati a z té se očistiti mohl. I poněvadž se k slyšení volá a glejt od nás jemu toliko před moci ku právu dán jest, poraučímeť, aby jemu na den určitý saud nepostrannej bez meškání k té věci slyšení zřídil a osadil, aby tu věc vyslyšeli, v to nahlídli a všemu vyrozuměli. Však konce a vejповědi žádné nečiníc, aby ná[m] to všecko odeslali a my vyrozumějíc té vší věci, neb jsme témuž Jiříkovi Hynalovi také poručiti ráčili, když jemu den od tebe k stání jmenován bude, aby bez vejmluov k tomu dni najíti se dal. Kdež znajíc jistú vuoli naši býti, tak se zachovej, jináče nečiníce. A také jest ná[m] suplikaci podal, teď ji odsíláme. Dán ut s[upra] [6. 7. 1558].

Post scripta

Po napsání listu příležitího dodáno jest nám psaní tvé, kteréž jsi ná[m] o téhož Jiříka Hynala učinil, poníženě prosíc, aby skrze otevřený list náš vyzdvižený býti mohl etc. I poněvadž glejt náš před moci ku právu jemu danej do puol léta svědci a teprva asi devět neděl tomu glejtu jminulo, toho při tom i také psaní a poručení našem tobě, jakž vejš dotčeno zuostavati ráčíme. Dán v Vídni v sobotu po s[vaté]m Prokopu léta etc. [15]58 [9. 7. 1558].

Dobový opis v registraturní knize; jazyk český. Místo uložení: NA Praha, Registratura, kn. č. 62, f. 15^r.

49.

1562, březen 18. středa, Pražský hrad

Ferdinand I. Habsburský knížeti Václavu III. Adamovi: Posílá mu latinskou stížnost Martina Kromeria, orátora (zповědníka) polského krále, ve věci kláštera v Orlové a postupu knížete vůči mnichům. Václav má králi ihned poslat své vyjádření.

Knížeti těšínskému Ferdinand etc.

Osvícený kníže, ujče náš v[ěrný] m[ilý]. Teď posíláme suplikaci latinskú velebného Martina Kromeriusa, orátora krále polského, jeho lásky, v kterúž nahlédnuíce, tomu co na nás opět z strany kláštera orlovského proti správě tvé vznáší, vyrozumíš. Protožť milostivě poraučíme, aby nám v té věci psaním toým zase proti tomu zpravu, ač máš-li co mimo prvnější oznámení, tím neprodlévaje, odeslal a my vyrozumějíc tomu, v to[m] se dále spravedlivě zachovati ráčíme. Na tom etc. Dat[um] ut supra etc.

Dobový opis v registraturní knize; jazyk český. Místo uložení: NA Praha, Registra, kn. č. 71, f. 221^v.

50.

1564, leden 30. neděle, Fryštát

Fridrich Kazimír, těšínský kníže, Václavovi z Ludanic: Dne 28. prosince 1563 se kníže Fridrich Kazimír v Lehnici oženil s dcerou Fridricha III. Kateřinou. Žádá proto, aby se Václav z L. dostavil dne 9. dubna 1564 na zámek do Těšína, kde proběhne slavnostní přínos a poté bude následovat soudní přelíčení s Kašparem Vlčkem z Dobré Zemice o mílové právo v Bílsku. Václav z L. má s sebou vzít svou manželku a kohokoliv bude chtít.

Urozenému pánu, panu Václavovi z Ludanic a na Helfenštejně, panu příteli našemu zvláště milému

Urozený pane, pane příteli náš zvláště milý. Práli bychom Vám zdraví, při něm jiného všeho dobrého. Náš zvláště milej pane příteli, oznamujem Vám, že sme z vuoli Pána Boha všemohúciho a s radou jeho mi[l]o[s]ti královské na Lehnici v stav svatého manželství s osvícenú kněžnu a pannu, pannu Kateřinu, z Boží mi[l]o[s]ti v Slézi kněžnu lehnickou, dvacátého osmého dne měsíce prasince [28. 12. 1563] vystoupili, čehož sme se nenadáli sami, aby se to tak náhle sběhnúti mělo, z čehož jeho svaté Božské mi[l]o[s]ti buď čest a chvála.

I poněvadž sme se na tom se pány a přáteli našimi snesli, že bohda přínos na Těšín v provodní neděli, totiž devátého dne měsíce dubna nejprv příščeho [9. 4. 1564], a i slyšení s Kašparem Vlčkem o Bílsko hned po přínosu býti má, za to Vás přátelsky žádáme, že na vejš psanej den se [s] paní manželkú Vaší a s kým Vám libo ná[m]^{a)} ku poctivosti na Těšín přijedete a nám takového svatebního veselí vykonati s jinejmi pány přáteli pomůžete a podle nás proti tomuž Vlčkovi, jakž vejš dotčeno, státi a nám v tom radni a pomocni budete. V čemž my Vám to zas všelijakejm dobrým a příjemným přátelstvom odplacovati budeme moci, učiníme to rádi. S tím se Vám na všem dobře míti vinšuje[m]. Dat[um] na Fryštátě v neděli před Hromnicemi léta 1564 [30. 1. 1564].

*Fridrich Kazimír z Boží mi[l]o[s]ti v Slézi kníže těšínské a Veliké[h]o Hlohova etc.
Fridrich Kazimír m[anu] p[ro]p[ri]a*

a) interlin. vsuvka.

Podle papírového originálu. Místo uložení: SOA Třeboň, Cizí rody – registratura, z Ludanic, sign. 113a, karton 101.

51.

1564, únor 10. čtvrtek, Kroměříž

Marek Khuen, olomoucký biskup, Fridrichu Kazimírovi: Obdržel od knížete informaci o jeho svatbě s lehnickou kněžnou Kateřinou. Děkuje za pozvání k přínosu, který se bude konat 9. dubna 1564. Ze zdravotních důvodů se jej ale nebude moci zúčastnit. Za dar 1 kopy kaprů je knížeti vděčen.

Knížeti Kazimírovi Těšínskému

Psaní a oznámení V[aší] l[ásce], kteráž ste nám učinili, že ste v stav sv[atý] manželský těmito časy nedávno jminulými s osvícenú kněžnú a paní, paní Kateřinú Lehnickou vstúpiti ráčili, při toho nás žádajíce, abychom se k přínosu, kteréž v provodní neděli příští [9. 4. 1564], v Boží vůli, tej vůle v knížectví V[aší] l[ásky] múniti ráčíte najíti dali, sme vyrozuměli, pán Bůh všemohoucí předkem V[aší] l[ásce] i s nahoře dotčenú kněžnú a manželkú V[aší] l[ásky] své svaté požehnání dáti, toho bychom V[aší] l[ásce] z obú stran věrně rádi přáli, než před V[aší] l[áskou] tajiti nemůžem, že těmito předešlymi i nynějšími časy velmi časté nedostatkové zdraví na nás přicházejí, takže více doma v pokoji seděti (než-li se kam jinam projížděti) musíme, z těch a takových příčin nemoh-úc V[aší] l[ásce] nic připovídati, dále nevíme, jak s námi pán Buoh naložiti ráčí. Z těch 1 kopy kaprův, kteréž sú nám od V[aší] l[ásky] z přátelství dobrého poslány, vděčně přijímajíc děkujeme, nýbrž podle nejvyšší možnosti V[aší] l[ásce] toho se odplatíme a s tím se V[aší] l[ásce] na všem dobře a šťastně dlúho jmíti vinšujem. Datum ut supra [10. 2. 1564].

Podle popisu z počátku 20. století. Místo uložení: MZA Brno, G 83 Matice moravská, inv. č. 164, karton 39, f. 48.

52.

1564, květen 9. úterý, Rokytnice

Václav z Ludanic knížeti Fridrichu Kazimírovi: Prosí jej, aby koně, kterého má kníže na svém dvoře od něj pro knížete Jiřího II. Břežského, poslal zpátky. Když bude Jiří II. tohoto koně po Fridrichu Kazimírovi požadovat, zase ho Václav z Ludanic vrátí. Prozatím těšínskému knížeti posílá klisnu s hříbětem.

Připis

Vysoce osvícenému knížeti a pánu, panu Fridrichovi Kazimírovi, z Boží milosti knížeti těšínskému v Slézi a Velkého Hlohova, pánu mému milostivému, jeho knížecí m[ilos]ti

Vysoce osvícené kníže a pane, pane muoj milostivej, službu svou povolnú Vaší knížecí m[ilos]ti vzkazují, při tom dobrého a šťastného zdraví za mnohá léta přál bych Vaší knížecí m[ilos]ti věrně rád etc. Milostivé kníže, oznámeno mi jest od Jana Pilara, služební-

ka mého, že jste ten kuoň, o kterýž na místě mém s Vaší knížecí mi[los]ti jednal, jeho mi[los]ti osvícenému knížeti Jiřímu dáti připověděti ráčili, kterýž-li kuoň ještě jeho mi[los]ti knížeti Jiřímu odeslaný není. Vaší knížecí mi[los]ti za to prosím, že mi ten kuoň po tomto služebníku odeslati poručiti ráčíte a já Vaší knížecí mi[los]ti tímto psaním svým připovídám, když koli jeho [milos]ti kníže Jiří k Vaší knížecí mi[los]ti pro ten kuoň poslati ráčí a od Vaší knížecí mi[l]o[s]ti mi oznámeno bude, hned beze všeho prodlení Vaší knížecí mi[los]ti ten kuoň, ničím jemu neoblížíc, odeslati. Nepochybně naděje k Vaší knížecí m[il]o[s]ti sem, poněvadž nic na ublížení proti přepovědi Vaší knížecí milosti nežádám, že žádost mů milostivě naplniti ráčíte, zase toho Vaší knížecí mi[l]o[s]ti službami svými povolnými rád odsluhovati chci. Tu Vaší knížecí milosti klisnu i s hříbětem po tom poslu, kterého jste ke mě poslati ráčili na novosedli posílám. S tím se lásce z službami svými povolnými Vaší knížecí mi[los]ti poručena činím. Dat[um] na Rokytnici v auterý před památku Nanebevstaupení Pana Krista léta 1564 [9. 5. 1564].

Václav z Ludanic a na Helfenštýně etc.

Podle papírového originálu. Místo uložení: SOA Třeboň, Cizí rody – registratura, z Ludanic, sign. 113, karton 101.

53.

1567, prosinec 12. středa, Vídeň

Maxmilián II. Habsburský knížeti Václavovi III. Adamovi: Napomíná jej, že doposavad neposlal vyjádření ke klášteru v Orlové, na který mají patronátní právo benediktýni z Týnce. O celou záležitost se totiž intenzivně zabývá orátor (zpovědník) polského krále.

*Knížeti těšínskému Václavovi
Maximilián etc.*

*Osvícený ujče, náš věrný milý. V paměti jmíti ráčíme, žeť jsme již dvoje psaní naše c[ísařské] učiniti a poručiti ráčili, aby nám zprávu svou na suplikaci orátora krále polského, Jeho lásky, z strany kláštera orlovského v Knížet[stvi] těšínském ležícího, na kterýž se opat týnecký z kr[álovství] polského, podací jmíti práva učinil, však až posavad toho se jest (což jest do tebe, že tak sám [?] na poručení naše c[ísařské] dlouho prodlé-
váš, s nemalým podivením) od tebe nestalo a dotčený orátor krále polského, Jeho lásky, nás o té věci starati nepřestává. Protožť ještě poroučíme, aby neprodlévaje podle předešlé[ho] poručení našeho taková zprávu svou nám i s dotčenou suplikaci odeslati nepomíjel, jináče učiníce. Dán v Vídni, v středu den s[vatéh]o Mikuláše léta etc. [15]67 [6. 12. 1567].*

Podle papírového konceptu. Místo uložení: NA Praha, Morava, inv. č. 1140, f. 1^r.

54.

1570, leden 10. úterý, Zvíkov

Jindřich st. ze Švamberka a na Zvíkově Adamovi ze Švamberka a na Olši: Jan z Říčan spolu s Adamem ze Švamberka se dvakrát setkali s Jiřím II. Břežským, který pozdravuje Jindřicha st. ze Švamberka a žádá jej, zda by mu neposlal smečku chrtů. Ten mu zatím může odeslat pouze chrta a fenu, protože před nedávnem daroval několik psů těšínskému knížeti. Další chrty mají břežskému knížeti proto zaslat oni. O darovaného koně od Adama ze Švamberka se bude starat dle jeho poručení.

Urozenému pánu, panu Adamovi z Švanberka a na Volši, nejvyššímu sudí dvorskému v Království české[m], panu strejci mému zvláště milé[m]u

Urozený pane, pane strejče můj zvláště milý, věrně bych Vám přál zdraví a při tom jiného všeho dobrého. Muoj zvláště milý pane strejče, oznamuji Vám, že mi učinil psaní pan Jan z Říčan, můj zvláště milej pan kmostr, oznamujíc, že ste shledání společné měli po dvakráte s je[ho] [milos]ti knížetem Jiřím Lehnickým, kterýž že mne laskavě připomínati i také kdy by kem mě jaké poselství býti mělo, buď od Vás neb od pána z Říčan, abyste mne od je[ho] [milos]ti pozdraviti poručiti a podle toho i mne o smečku chrtů žádati ráčil, což že mne v své laskavé paměti míti ráčí, sem toho vděčen. I tak činím a je[ho] [milos]ti chrta a chrtičku, kteréž nejpěknější i také nejlepší mám, odsílám, neb toho na ten čas dosti po málu mám, poslavši teď času nedávno jminulého knížeti těšínskému smečku chrtů, kteréž sem měl za nejpřednější a nejlepší, protož Vás za to žádá[m], že spolu s panem s Říča[n] je[ho] [milos]ti ode mne takové chrta a chrtičku darovati budete, i také ode mne žádati, povědauc předkem je[ho] [milos]ti mau přátelskau službu s vinšováním zdraví i jiného všeho dobrého, aby mne v své laskavé paměti míti ráčil, vinšujíc, aby se je[ho] [milos]ti chrt i chrtička dobře líbiti i také honiti mohli, čehož nemálo vděčen byl. Z strany koně toho od Vás mně poslaného, poněvadž k tomu radíte, abych jej prudce z jara pauštěti dal, chci tak učiniti a potud více koní svých žádnému nepůjčovati, ale raději když budu míti komu co dáti, raději dám, neb rozuměti mohu dobře, že puojčka nerada zauplna navracená bývá. S tím Vás i sám sebe Pánu Bohu činím poručena. Dat[um] na Zvíkově v úterý po s[vatých] Třech králích léta [15]70 [10. 1. 1570].

Hendrych starší z Švanberka na Zvíkově etc.

Podle papírového originálu. Místo uložení: SOA Třeboň, Cizí rody – registratura, ze Švamberka, inv. č. 390, sign. 16/44, karton 7.

55.

1570, říjen 30. pondělí, Špýr

Maxmilián II. Habsburský olomouckému biskupovi Vilému Prusinovskému z Víckova: Přimlouvá se za knížete Fridricha Kazimíra, aby mu byla odpuštěna manská povinnost a hold z frýdeckého panství vůči olomouckému biskupovi.

*Biskupu olomouckému
Maximilián etc.*

Duostojný věrný náš milý. Co na nás osvícený Fridrich Kazimír, kníže těšínské, ujec náš věrný milý, z strany panství frýdeckého v knížectví těšínském ležícího, kteréhož by mu též osvícený Václav, kníže těšínský, otec jeho postoupiti a v tom by některé vesnice k manství biskupství a kostela olomouckého náležející bejti měli – vznáší – a aby z strany činění z nich povinnosti manské, v tom téhož folku, jako předkové a otec jeho vzíti mohl. Nás k tobě za milostivou přimluvou naší císařskou se vši poddaností prosil, tomu z příležití suplikaci jeho šířeji vyrozumíš. Kdež jsúce my nadepsanému Fridrichovi Kazimírovi, knížeti těšínskému, pro jeho věrné a pilné služby, kteréž jest nám od mladosti své činil a činiti nepřestává, vši milosti naší císařskou náchylní, takové žádosti jeho slušně jsme oslyšeti nemohli, a k tobě se za něho přimlouvati i milostivě žádati ráčíme, že mu tím způsobem, jako předkové tvoji biskupové olomoučtí, předkům a otci jeho v tom nemůže-li do dvouoich životuoov býti, tehdy jemu samému, aby mu té povinnosti manské činiti potřeby nebylo, folku popřejete. A v tom se k němu, aby této přimluvy, kterúž za něj z obzvláštní milosti naší císařské činiti ráčíme, vskutku vzíti mohl, účinně najíti dáš. Což my tobě vši milosti naší císařskou vzpomínati i nahrazovati budeme. Dán v městě našem a říšském Špejru v pondělí po památce svatých Šimoniše a Jůdy léta etc. 1570 [30. 10. 1570].

Podle papírového konceptu. Místo uložení: NA Praha, Morava, inv. č. 1475.

56.

1571, květen 29. úterý, Pražský hrad

Maxmilián II. Habsburský Zachariáši z Hradce, hejtmanovi moravského markrabství: V minulých dnech zemřel náhle kníže Fridrich Kazimír, po kterém, dle informací těšínských stavů, zůstalo velké množství dluhů. Hejtman má zjistit jména knížecích věřitelů z řad moravských stavů a požádat je, aby měli strpení se splátkami dlužných pohledávek po zesnulém.

*Dluhy knížete těšínského
Hejtmanu Markrabst[vi] moravské[ho] [Zachariáš z Hradce v letech 1567-1572]*

Maximilián etc.

Urozený věrný náš milý. Nepochybuje[m]^{a)}, že o tom vědomost máš, že jest pán Bůh všemohoucí^{b)}, někdy osvoicené[ho] Fridricha Kazimíra, kníže těšínské, ujce našeho^{c)}, z tohoto světa, prostředkem smrti^{d)}, těchto nyní pomínulých dnuov povolati ráčil, po kterémž to nemálo dluhuov některý[m] osobám z stavuov markrabst[ví] Moravského povinných k zaplacení zaostává, a o to se již (jakž od stavuov knížect[ví] Těšínského jsme zpraveni)^{e)} s pilností pečuje, aby takoví dluhové, ty což nejdříve možné, jednomu každé[mu] z statku peně[z] pozůstalého, zaplacení a spravení byli. A poněvadž by dotčení stavové téhož knížect[ví] toho, aby od věřiteluov již jmenovaného knížete Fridricha Kazimíra tak kvapně na těžkost rukojmuov neb jináč nastupováno a škod jakých velikých, pro ty dluhy hnáno a žádáno bylo neradi věděli, jakž jsou pak nás za to, abychom náležitý[m] způsobe[m] to předčili se ráčili, ponížene prosili, čehož bychom my také žádný[mu], aby to hned tak kvapně před sebe hnáti měli, schvalovati nemohli. A protož tobě poroučeti ráčíme, aby věcná zpráva o týchž věřitelích, který[m] takoví dluhové za před dotčený[m] knížete[m] nebo rukojmími jeho zaostávají, s nimi vo to, aby do slušného a mírného času těch dluhouv sčekaní učinili a žádných škod na těžkost[ech] a záhubu tímž rukojmím i sic jinak nehnali a jich žádostiví nebyli, s pilností a dostatečně jednal. A kte[rém]u se skutečně k neb držení toho při nich týmž tvý[m] jednomu, pokudž možné bude přičinil. Neb v tom času ty statkové jeho, jakž vejš dotčené šacování prodání a ty všickni věřitelové zaplacení svých těch dluhuov spokojeni býti mají. Milostivé psaní naše císařské obdržíš o to[m] ná[m] o všem psaní[m] svý[m] zase oznámiti nepomíjej. Na to[m] jistů a milostivů vuoli naší císařsků naplníš. Dán na hradě naše[m] pražské[m] v auterý po Boží[m] na nebe vstúpení léta etc. [15]71 [29. 5. 1571].

In simili hejtma[nu] knížect[ví] opavského, též opolského knížect[ví] hejtmanu mutat[is]

a) „o tom“ #; b) „pán Bůh všemohoucí“ marginální poznámka na okraji listu s odkazovým znaménkem; c) „ujce našeho“ marg. poznámka na okraji listu s odkazovým znaménkem; d) „prostředkem smrti“ interlineární vsuvka s odkazovým znaménkem; e) „(jakž od stavuov knížect[ví] Těšínského jsme zpraveni)“ marg. poznámka na okraji listu s odkazovým znaménkem.

Podle papírového konceptu. Místo uložení: NA Praha, Morava, inv. č. 1529.

57.

1572, leden 3. čtvrtek, Drážďany

August II. Saský,¹⁾ František Sasko-Lüneburský,²⁾ Jan Jiří z Mansfeldu,³⁾ Ludvík z Ebersteinu,⁴⁾ Abrahám Bock z Polachu,⁵⁾ Kašpar ze Schönberku,⁶⁾ Jindřich ze Schönberku,⁷⁾ dr. Jeroným Kiesenwetter⁸⁾ a dr. Jiří Krakovský z Schönfeldu⁹⁾: potvrzují svou pečetí a podpisem testament knížete Václava III. Adama, podle kterého mají být jeho ostatky uloženy v rodinné hrobce v bývalém dominikánském klášteře v Těšíně, dědicem všech knížecích hmotných i nehmotných majetků se po smrti knížete má stát jeho druhá manželka

Sidonie Kateřina Sasko-Těšínská, jež dostane do dědičné držby také Jablunkovský statek.

N.

E[uer] G[naden]

Herzog Wenzels zu Teschen Testament

Ditz ist unser Herzog Wentzels zu Teschen Testament und letzter wille.

Diese clausel ist in d[er] ubergebenen abschrift auf allen seiten, bis zu d[er] Testamentarien und Zeugen Subscription gewesen und gestand.

Testament

Im nahmen der Heiligen unzertheilten dreyfaltigkeitt Gottes des Vaters, Gottes des Sohnes, und Gottes des heiligen Geistes Amen. Von Gottes gnaden, wir Wenceslaus Herzog in Schlesien zu Teschen und Großenglogaw etc. Bekennen öffentlich vor Jedermenniglich, Nach deme wir uns auß Gottes des Allmachtigen befehlich, auß menschlicher schwachheit und schult der Natur, auch sonst zuer Innern wissen, das wir nichts gewißers haben, als den Todt, nichts ungewißers aber als die Stunde des todes, und aber die erfahrung giebet, das biß weilen zwischen vor wandten und blutsfreunden, hohes und Niedrigesstandes, von wegen zeitlichen gutts und geldes, allerlei unfreundschaft, zanekh mißuerstandt und Zwitracht leicht erreget wirdt.

So haben wir aus zeittigem wolbedachtem Radt, vernunftigen und erheblichen ursachen, zuvormeidung alles itzo gedachten mißuorstandes und unheils, in kraft gemeiner beschriebener Landublicher Recht, in sond[er]heit aber unserer alten und Neuen wolhergebrachten Koniglichen freiheiten, begnadungen, herrligkeiten, Rechten, gerechtigkeiten und gewonheiten, vormöge, welcher wir mit unserem Furstenthumb und deßen zugehörenden Landschafften, unseres gefallens zuthuen, zulassen, daßelbe zukehren, zuwenden, zuvorgeben, zuverkhauffen, zuverpfenden, zuverwechseln, zuverstestiren, und unseres gefallens als mit unserem eigenthumb zu disponiren macht haben, diß Testament und ordnung in beistin nach benannter loblicher zeugen wolbedachtiglichen gemacht und auf gerichtet.

Thun solchs hiemit und in kraft dieser offenen schrift in der aller besten krafftigsten und bestendigsten^{a)} forml und maß, wie solchs zu Recht oder gewonheit des Herzogthumbs Oder und Nieder Schlesien, sond[er]lichen aber vermöge ob angezogener unserer Koniglichen freiheiten begnadungen, herrlickeiten, Rechten und Gerechtigkeiten geschehen sol kan oder mag.

Bedingen bezeugen und Protestiren hiemit auß drucklich da dieses unser Testament und ordnung nit als einholiches oder zierliches Testament, und also als ein solenne Testamentum angesehen werden solte, das es doch als ein Codicill oder ander letzter wille, wie derselbe nahmen haben, und zu recht oder gewonheit bestehen kan, gelten, und dafur gehalten werden soll.

Anfenglicher kennen und bekennen wir, von grundt unseres herzens, das wir nit allein in Sunden ein pfangen und geboren, sondern auch von wegen unserer vielfaltigen Sunde und ubertrettung sein kindt des Zornes sein. Wir wissen aber hin wied[er]umb,

das alle unsere Sunde, in und mit dem vordinst leiden sterben, und blutt vergießen, unsers erlösers und Heilandes Jesu Christi, auß geleschet, und uns nit zu gerechnet werden. Der wegen wir dan unsere Arme Seele, auf sein vordinst, wort und zusage, in seine Göttliche hende treulich und inniglichen befehlen. Und bitten seine Allmechtigkeitt, die wolle uns am jungsten tage mit allen auß er welten, zu ewiger freunde und herrligkeitt erweckhen, und das Ewige leben auß gnaden schenckhen.

Zum andern. Ordnen schaffen und bevehlen wir, das unser Cörper nach unse-rem todtlichen abgang in unser Klosterkirch zu Teschen, nach loblicher gewohnheit und ordnung, so bey Cristen sonderlich aber Furstlichen Personen gehalten zu werden pfl-eg- get, zur erden bestattet und begraben werden soll.

Zum Dritten. Sovil unser Furstenthumb, und alle unsere Erbschaft, und deßen zu gehörung anreicht, es sey an Landt, Leutten, Ritterschaft, Stetten, Schlößern, Fle-cken, Dörfern, Forwergen, Mühlen, Teichen, Zinsen, Renten, gerichtten, Furstlichen Obrigkeitten, Rechten, gerechtikeitten, herrligkeitten, Zöllten, waßern, geleiten, Jagten, dinsten, genießen, und allem Vorrath, und anderen stuckhen, wie dieselbigen nahmen haben mächten, nichts durch auß auß geschlossen, in allem demselben, Weil Gott der Allmechtige die Hochgeborne Furstin unsere freundliche herzliebste gemahl Fraw Sie- donia Catharina geborne zu Sachsten, Herzogin in Schlesien, zu Teschen, Itzo von neu- em gesegnet, das Ihr I[iebe] schwang ist, Setzen und Instituiren wir zu unseren Rechten und Naturlichen Erben, den Sohn, Tochter, od[er] posthumos, damit I[hr] L[iebe] h[er]tzo[gin] schwanger gehen, und die Jenigen, die etwa nach Gottes gnedigem willen, nachmals von uns und I[hr] L[iebe] geboren. Undt zur welt bracht werden mächten, alles nach Fogeprachter [!] alter gewonheit unseres Furstenthumbs und auf die maß, wie her nach folget.

Zum Vierden. Ordnen schaffen und bevehlen wir, da uns Gott der Allmechtige, wie im negsten Artickel begrieffen, leibes Erben geben, und dieselben am leben bleiben wurden. Das auf solchen fahl I[hr] L[iebe] derselben leibgedinge od[er] Leibzucht, nach Inhalt der furstlichen ehestieftung, und daruber erfolgeten widdumbs verschreibung und geschrener anweisung ohne allen abgang folgen. Und die Zeitt ihres lebens gegeben werden soll.

Zum funfften. Wißen wir uns zu er innern, welcher maßen gedachte unsere herrzliebste gemahl, sich gegen uns Christlich, tugentlich, Erber und Aufrichtiger zei- get und verhalten, haben auch die ungezweivelte zuvor sicht, I[hr]L[iebe] werdens die Zeitt unserer beider lebens ferner zuthuen geneigt sein. Derwegen wir I[hr] L[iebe] vor dieser Zeitt unsere herrschafft Jablunkaw, durch unseren ofnen brief auf unseren Todes fahl Erblichen geaignet und gegeben, demnach ordnen, setzen und wollen wir hiemit und in Krafft ditz unseres letzten willens, das I[hr] L[iebe] auf angezohgenen fahl solche Herrschafft Erblich und Aigentumblich haben, behalten, damit Ires gefallens als mit Ihrem Aigentumb zuthuen und zulassen haben soll. Und da an vorig ubergabe einige mangel an solenniteten od[er] anderem sein solte, so wollen wir Krafft habend[er] Khöniglicher Freyhaitten dieselben hiemit in bester forms erfüllet, und supplet haben.

Zum Sechsten. Ordnen, setzen, und wollen wir da siehs zutragen solte, das wir keine Eheliche leibes Erben haben, oder da wir deren haben, und dieselben vor Ihren mündigen Jaren vorsterben wurden, das als dan und auf diesen fahl, obgedachte unsere

freundtliche herzlichste gemahl fraw Sidonia Catharina, herzogin zu Teschen, in unserm ganzen Furstenthumb und deßen zugehörung, es sey an Landt, Leutten, Ritter-schafft, Stetten, Sehlößern, flecken, Dörffern, Forwergen, Mühlen, Teichen, Zinsen, Renten, gerichtten, Furstlichen, Obrigkeitten, Rechten, gerechtigkeitten, herrligkeitten, Zollen, waßern, geleiten, Jagten, dinsten gewißen und allen and[ere]nstuckhen, wie dieselben nahmen haben, unsere Erbin sein und bleiben, solch Furstenthumb mit allen Jzo specifirirten, und anderen stuckhen haben, ein nemben, behalten, eigenthumslichen besetzen, und damit vor jedermenniglich ungehind[er]t, thuen und laßen soll. In maßen wir dan I[hr] L[iebe] auf ob berurten fahl, hiemit in der bestendigisten forml, unseren Leibes Erben substituiret haben, wollen, Bescheidenlichen und also, das Ihre L[iebe] auf unseren und unserer leibes Erben, todes fall, wan derselbe obgeschriebener maßen nach dem willen Gottes geschehen solte, solch Furstenthumb eignes gewalts, in Krafft dieser verordnung einnehmen, eigentumblich besetzen, Erblich und ewiglichen behalten solte und muge. Wir thun auch zu der behuchff alle unsere und[er]thanen und verwandte auf solchen fall an I[hre] L[iebe] wirckhlich weisen.

Und wie wol wir gedachter Herzog Wenzel zu Teschen, mit unserem Erb und eigen Furstenthumb, und allen deßen zu gehörung in Krafft angezogener alten Freyheitten, unseres gefallens zu disponieren, deßselbe zuvorkhauffen, zuvorgeben, zuvorpfinden, wan und wem es uns am besten gelegen, derowegen wir uns dan auch an solcher unserer verordnung und derselben stetter vester haltung keinen zweivel machen. Damit aber gleichwol unsere herzlichste gemahl, desto mehr vorgewisset. So haben wir vor macht, dinstlich und freundtlich erpetten, die Hochgeborne Fursten, herrn Augusten Herzogen zu Sachsen, des Heiligen Romischen Reichs Erzmarschalln und Churfursten Landtgrafen zu Duhringen, Margrafen zu Meißen, und Burggrafen zu Magdeburg etc. und herrn Franzen den Jungern zu Sachsen, Engern und Westphalen, Herzogen, unsere freundtliche lieben herrn Ohaimb, Gefatter, und Schwager, das I[hre] L[iebe] zu Vollenstreckung solches unseres letzten willens Testamentarien sein, auch auf obgedachte felle, unsere herzlichste gemahl bein deme so wir Ihr L[iebe] vormacht, und I[hr] L[iebe] geeignet, schutzen und handt haben, sollen und wollen.

Und wir haben demnach zu bekrefftigunge und zeugnus dieses unsers Testaments und letzten willens vor und Hochgedachter unserer freundtliche lieben herrn Ohmen gefattere und schwagere, des Churfursten zu Sachsen, und Herzog Frantzes des Jungern I[hre] L[iebe] freundtlich gebetten. Auch die Wolgeborne Edle Ernueste und Hochgelertte unsere besondere liebe, herrn Hanns Georgen, Grafen und herrn, zu Mansfelt, und Edlen herrn zu Heldrungen, herrn Ludwigen, Grafen von Eberstein herrn zu Neugerten und Maßaw etc., Abraham Bockh zu Pollach, hofmarschalch Caspar von Schönberg von Schönaw, der Cron Franckreich kriegs Obrister, Heinrich von Schonberg zur Claußnitz, herrn Hieronimen Kießwettern zu Ditterßpach, Canczler, und h[err]n Georgen Cracowen zu Schonfeldt, beide der Rechten Doctoris, alle vier Churfurstliche Sachsische Radte, gnadiglich ersucht, das I[hr] L[iebe] di und Sy als zeugen, ditz unser Testament und Letzten willen, neben uns und schreiben und siegeln wollen.

Welchs wir die gemelte Chur und Fursten, Grafen, auch and[er]e vorgeante, als die erbettene und erfoderte zeugen, solchs also geschehen sein hiemit bekennen und bezeugen.

Zu Urkhundt haben wir Wenceslaus Herzoge zu Teschen, die vorgedachte Chur und Fursten, Graven und andere vorgeschriebene zeugen, uns mit aigen hendes und schrieben, und unsere Insiegelt und Pettschaft hieren wißenblichen hangen laßen. Geschehen zu Drefsen den 3. January nach Christi unsers lieben herrn und Seligmachers geburt, im funftzehen hundten, und im zwey und Siebenzigisten Jare [3. 1. 1572].

Von Gottes gnaden wir Wentzel Herzog in Schlesien zu Teschen und Großen Glogaw etc. Bekennen mit dieser unser handtschriefft und angehengetem Furstlichem Siegl, das ditz alles, wie wir alhier in dieser schriefft unterschiedlichen begrieffen, unser Testament, letzten willen, genutt und meinung sey, wir wollen setzter und ordnen auch krafft unser habenden Freyheiten, das es nach unserem Tode, stettvest, und unuerbruchlich gehalten sol werden. Bitten auch die Rom[ischen] Khay[serlichen] M[ajestät] unsern Allergnedigisten herrn, als Khönig zu Beheimb und[er]thenigist, Ihre Khay[serliche] M[ajestät] etc. wolten die dar meine benente Personen bein dieser verordnung zu jed[er]zeit gnedigist schutzen und handt haben. Act[um] ut supra etc.

Ich Augustus Herzog und Churfurst zu Sachsen. Bekenne mit dieser meiner handtschriefft und Furstlichem insiegel das ich von dem Hochgebornen Fursten, herrn Wenzeln Herzogen zu Teschen neben anderen her nach benenten Personen zu einem zeugen und Testamentarien requirirt vor macht und erbetten worden bin.

Ich Franz der Jung Herzog zu Sachsen, Engern undt Westphalen. Bekenne hie mit dieser meiner handt, das solches wir ob stehet, also geschehen sey.

Ich Hanns Georg Grafen zu Mainsfeldt. Bekenne mit dieser meiner handtschriefft, das ich auf begeren W[enzel] g[naden] h[err] des herzogen zu Teschen, dieses S[ein] f[ürsterlichen] g[naden] Testament neben and[er]en hin und erfod[er]ten zeugen und zeichnet.

Ich Ludwig Graf von Eberstein, und h[erzog] zu Neugarten. Bekenne mit dieser meiner eignen handschrift, das ich auf begeren W[enzel] g[naden] h[erzog] zu Teschen dis S[ein] f[ürstlichen] g[naden] Testament nebenst and[er]en herrn und erfoderten zeugen vor zeichnet und vorsiegelt habe.

Ich Abraham Beck zu Pollach. Bekenne mit dieser meiner handtschriefft, das ich gleiches falles hier zu erfodert worden bin.

Ich Caspar von Schönberg von Schonaw etc. Bekenne mit meiner handtschriefts das ich gleichs falles hier zu erfod[er]t worden bin.

Ich Heinrich von Schönberg, zu Claußnitz, bekhen mit meiner handschrift, das ich gleich falles hier zu erfod[er]t worden bin.

Ich Hieronimus Kiesenwetter Doctor. Bekenne mit meiner handtschriefft, das ich hier zu auch sonderlich requirirt und erfodert, als ein zeuge bei neben and[er]en dies beschriebe und schrieben.

Ich Georgius Crow Doctor. Mit dieser meiner handtschrieff bekenne, das ich hier zu sond[er]lichen auch erfod[er]t, und nach den anderen meinen gnedigisten und gnedigen herrn, und erfod[er]ten zeugen, diß Testament als ein zeuge auch unterschrieben und gesiegelt haben.

Nach dem den Ich Abraham Bieger, auf Ro[mischen] Khay[serlichen] Macht und gewalt offenberer notarius, dieser zeitt Churfurstlicher Sachsischen Canzleyschreiber, da bey gewesen, gehöret und gesehen, das der Durchleuchtige hochgeborne Furst, und herr, herr Wenzeslaus herzog zu Teschen, M[einem] g[nadegisten] f[reud] herr, die h[erre]n Zeugen in maßen die nach einand sich und schrieben und gesiegelt erbetten und requiriret hat i[hre] f[ürstenlichen] g[naden] gnaden [!] und Sey auch zu gleich beinand gewesen sich und[er]schrieben und gesiegelt, und biß zu entlicher volziehung dieses Actus bein ein ander geblieben. Als bezeuge Ich solches hiemit dieser meiner eigenen handtschriefft hier zu sonderlichen requiriret und erfod[er]t. Actum im Jahr, tag und Ortt, wie zu ende des Testaments vormeldet.

- 1) August II. Saský (*1526-†1586), syn Augusta Saského. V letech 1553-1586 saský kurfiřt.
2) František II. Sasko-Lüneburský (*1547-†1619), syn Františka I. a Kateřiny Meklenburské, bratr druhé manželky Václava III. Adama, Sidonie Kateřiny.
3) Jan Jiří z Mansfeldu a na Eisleben (*1515-†1579), syn Arnošta II. z Mansfeldu a Doroty ze Solm-Lich. Působil na dvoře Augusta Saského ve válečné radě.
4) Ludvík z Ebersteinu a na Fleckensteinu (*1542-†1577), syn Jiřího I. a Johany ze Salmu.
5) Abrahám z Polachu, studoval na univerzitách v Itálii a Lipsku práva; od roku 1559 knížecí rada a člen sekretariátu Augusta Saského (1526-1586). Nacházíme ho i mezi svědky na testamentu knížete Václava III. Adama z 3. ledna 1572. Složení dvora saského kurfiřta a základní informace o Abrahámu Bockovi uvedeny v VEHSE, E.: *Geschichte der deutschen Höfe seit der Reformation. Band 29. Geschichte der Höfe des Hauses Sachsen. Zweiter Theil.* Hamburg 1854, s. 325 a 327; NA Praha, HNL, inv. č. 1425, sign. L/92/4/13b, karton 550.
6) Kašpar ze Schönberku, nejvyšší komoří Augusta Saského.
7) Jindřich ze Schönberku, dvorní maršálek a správce komorních zboží kurfiřta Augusta Saského. TAMTÉŽ, s. 297 – 299.
8) Jeroným Kiesenwetter (†1586), od r. 1565 kancléř Augusta Saského. Pocházel ze starého slezského šlechtického rodu. TAMTÉŽ, s. 322.
9) Jiří Krakovský ze Schönfeldu (†1574), od r. 1565 dvorní rada a kancléř Augusta Saského. Doktorát získal na teologické fakultě ve Wittenberku. TAMTÉŽ, s. 317 – 318.

a) „und bestendigisten“ marginální poznámka na okraji listu s odkazovým znaménkem; b) „erbetten und requiriret hat i[hre] f[ürstenlichen] g[naden] gnaden [!] und sey auch zu gleich beinand gewesen sich und[er]schrieben und gesiegelt“ marginální poznámka na okraji listu s odkazovým znaménkem

Podle papírového soudobého opisu. Místo uložení: NA Praha, HNL, inv. č. 1425, sign. L/92/4/13b, karton 550, nefol.

58.

1579, listopad [?], Těšín

Zápis městského písaře Adama Kerbera¹⁾ o průběhu úmrtí knížete Václava III. Adama dne 4. listopadu 1579.

Anno Domini 1579. Den Vierden Novembrie [4. 11. 1579], war die Mitwoch nach Allerheiligen umb 12 Uhr vortag, ist in Gott seliglichen verschieden, der durch-

lauchte hochgeborne Furst und Herr, Herr Wenzeslaw Adam Herzog in Schlesienn zue Teschen und Grossen Glogaw wtc. Welche ir F[ürstliche] G[naden] den Freytag dafur aus Gottes genediger schikung durch den Schlag auff der Rechten Seitten berurt und Sprachlos wordn, aber gleich wol bey Reiffen Synnen verblieben, und sich mit Gottes wort on unterlass bis auff die lezte stundt trosten lassen. Auch eine gutte geraume zeit hieuor Ire uleissige Gebetstunden gehalten, Deswiegen und ubergangen, die ganze Lange eilf Jange zeit, als Ir F[ürstliche] G[naden] zue der Irlauchten Hochgebornen Fürstin, und Frauen, Frauen Sydonia Catherina, Herzogin zue Sachsen Engern undt Westphalen, unser izo Regirenden genedigenn Fürstin und Frauen, geheuret. Wie Christlich Gotselig Gerecht, Nüchtern und Mässig Keusch und Czüchtig, Gütig und Mildt gegen dem Armut, und sonsten gegn mennigklich gelind und sanfftmüttig, gegen Fremdben und einheimischen Vaterlich und Furdlich [!] sich Ir F[ürstliche] G[naden] verhalten und erzaigt haben. Dann so haben auch Ir F[ürstliche] G[naden] auff Irem Sichbett Ire Sünden mit weinen und treten bereuet, inn bestendigem Glauben und stetter Hofnung zue Gott, verharret, denselben mit herzlichem seuffzen beteuret. Dann auch vergebung aller Irer Sunden geglaubt, und solchen Iren Glauben Irem Beichtvatter Herrn Georgio Wolffio mit einem Handschlag bestetiget, ob welchem sich die Bekummerte Herzogin zum Hochstenn getrostet, undt mit gefachten Handen dorueber Sollenniter Protestiret. Es haben auch Ire F[ürstliche] G[naden] kurz für seiner Krankheit, sich mit den heiligen Hochwirdigen Sacramenten Speisen undt trenken lassen, also das sie zue sterben inn stetter bereitschafft bis auff oben angeregte zeit gesessen.

Das bezeuge ich Adam Kerber bestalterr Stadt Schreiber der Stadt Teschenn, der ich Ir F[ürstliche] G[naden] wiewol unwirdig wehrender Krankheit tag undt nacht, unnd bis inn derselbigen selig Sterbstündlein auffgewarttet. Gott verley Ire F[ürstliche] G[naden] ein Frölich Aufferstehung. Amen.

AKerber

¹⁾ Adam Kerber, pocházel z Krnova. V 70. letech 16. století byl těšínským městským písařem.

Podle papírového originálu vlepeného na přední předsádce městské knihy z let 1577-1594. Místo uložení: AP Katowice, Oddział Cieszyn, AMC, sign. 483.

59.

1587, leden, Lehnice

Výdaje za stolní nádobí, kuchaře, jejich pomocníky a potraviny k svatební hostině Fridricha IV. Lehnického¹⁾ s Marií Sidonií Těšínskou,²⁾ která se konala na zámku v Lehnici dne 20. ledna 1587.

<i>Výdaje za čeled', item za kuchaře a jejich pomocníky v kuchyni. Item za číšníky a nosiče masa a další posluhovače</i>	342 tol.	20 gr.
<i>Za hlídače loučí a světlonoše</i>	100 tol.	
<i>Za služebníky</i>	100 tol.	

Za 7 podnosů, 21 pánví, 10 kop talířů, 2 ½ vařečky, 12 košů a 24 tuctů dřevěných lžiček	7 tol.	20 gr.
Za 20 věder, 100 konví na vodu, 30 velkých konví, 20 středních konví, 20 malých konví a 20 svátečních konví 9 tol.		
Za 130 dřevěných mís	7 tol.	8 gr.
Za 8 stolních košů	2 tol.	4 gr.
Za sklenice bez dovozu	115 tol.	
Za 4 maldry dřevěného uhlí	28 tol.	
Za 1 kopy velkých hrnců	8 tol.	12 gr.
Za ½ kopy středních hrnců	15 tol.	
Za dovoz	2 tol.	8 gr.
Suma těchto vydání	373 tol.	

Další vydání do kuchyně

54	polských volů
6	krav
97	ovcí (Zeckel) ³⁾
267	svíčková [?]
55	telecího
16	uzených prasat
46	pečených selat
12	jehňat
8	divokých prasat
12	jelenů
9	kusů zvěřiny
54	srnců
179	zajíců
18	plátek špeku
19	plátek uzeného vepřového masa
26	plecek
69	uzeného hovězího masa, slaniny
33	kop a 3 ½ [1 983 ½ kusů] mandlových kuřat
12	lískových kuřat
8	bílých kuřat
5 ½	kop a 5 [335 kusů] popelavých kuřat
2	kopy [120 kusů] malých ptáček
1	tetřívěk
88	klobás
1	uzený losos
1	sud býčího masa
10	kamenů, 10 liber [103,29 kg] uherských švestek
1	kámen, 7 liber [13,503 kg] rýže
25	věrtelů [882,5 l] másla
4 ½	věrtelů [158,85 l] sádla

- 69 ½ kop [4 170 kusů] vajec
6 holandských sýrů

Z ryb je dodáno

- 39 starých velkých štik
59 středních štik
10 ½ kop a 7 [637 kusů] štik
18 věder a 3 uzené obyčejné ryby
1 kopa a 5 [65 kusů] starých velkých kaprů
15 ½ kop a 2 [932 kusů] kaprů
67 kop a 11 [4 031 kusů] obyčejných [ryb]
3 sumci
3 velké mořské štiky
3 kopy [180] čerstvých pstruhů
2 vědra říčních ryb

Dodáno soli a koření

- 2 ½ maldru [2 291,04 l] soli
2 kameny, 2 libry [20,658 kg] pepře
7 liber [3,703 kg] tureckého pepře
3 libry, 18 lotů [1,884 kg] muškátových květů
9 liber, 9 lotů [4,91 kg] šafránu
8 liber, 7 lotů [4,35 kg] hřebíčku
7 ½ liber [3,97 kg] skořice
8 ½ liber [4,497 kg] zázvoru
5 kamenů, 20 liber [59,58 kg] cukru
1 kámen, 6 ½ liber [13,239 kg] karamelu
2 kameny, 11 liber [25,419 kg] mandlí
3 kameny, 1 libra [29,929 kg] velkých rozinek
3 kameny, 2 libry [30,458 kg] malých rozinek
3 kameny, 10 liber [34,69 kg] kaštanů
300 [kusů] citrónů
5 kvart [23,825 l] oliv
6 liber [3,174 kg] kapary
6 liber [3,174 kg] olivového oleje
82 [kusů] norimberského kuchyňského pepře
12 tuctů [144 kusů] jazýčků [Zünglin]
35 krabic kdoulí
15 liber [7,935 kg] fíků
8 liber [4,232 kg] datlí
2 kameny [19,6 kg] švestek
6 liber [3,174 kg] vyzin
8 soudků čerobené řepy
58 kvart

53 kusů velkého celého pepře

Do vinných sklepů dodáno

493 ½ věrtelů [17 420,55 l] uherského, moravského a jiných zemských vín. Za to dáno	1431 tol.	13 gr.
23 ½ věrtelů [829,55 l] rýnského vína. Za to dáno	162 tol.	
4 věrtel [141,2 l] nektarového vína	19 tol.	26 gr.
4 měrice [282,396 l] Muškátu	61 tol.	25 gr.
1 měrice [70,599] Ryzlinku	19 tol.	

Do pivních sklepů dodáno

78 ačtlů [371,67 l] šepsu [druh piva]
492 ačtlů [2 344,38 l] jednou vařeného piva
85 věrtelů, 1 ačtl [3 005,265 l] zlatohorského piva

Do pekárny dodáno

29 maldrů [26 576,1 l] žita
2 maldry, 8 šeflů [2 443,776 l] pšenice

Použité měrné jednotky a jejich převody (podle HOFMANN, G.: *Metrologická příručka pro Čechy, Moravu a Slezsko do zavedení metrické soustavy*. Plzeň – Sušice 1984):

1 vratislavský kámen = 9,80 kg
1 slezská libra (pfund) = 0,529 kg
1 slezský věrtel = 35,30 l
1 slezský věrtel = 35,30 l
1 vratislavský maldr = 916,416 l
1 slezský lot = 16,5 g
1 měrice = 70,599 l
1 ačtl/čtvrte = 4,765 l

¹⁾ Fridrich IV. Lehnický (*1552-†1596), nejmladší potomek Fridricha III. a Kateřiny Meklenburské. Byl třikrát ženatý – s Marií Sidonií Těšínskou (1587), Dorotou Holštýnskou (1589-1593) a Anna Württemberskou (1594-1616). JASIŇSKI, K.: *Rodowód I.*, s. 232.

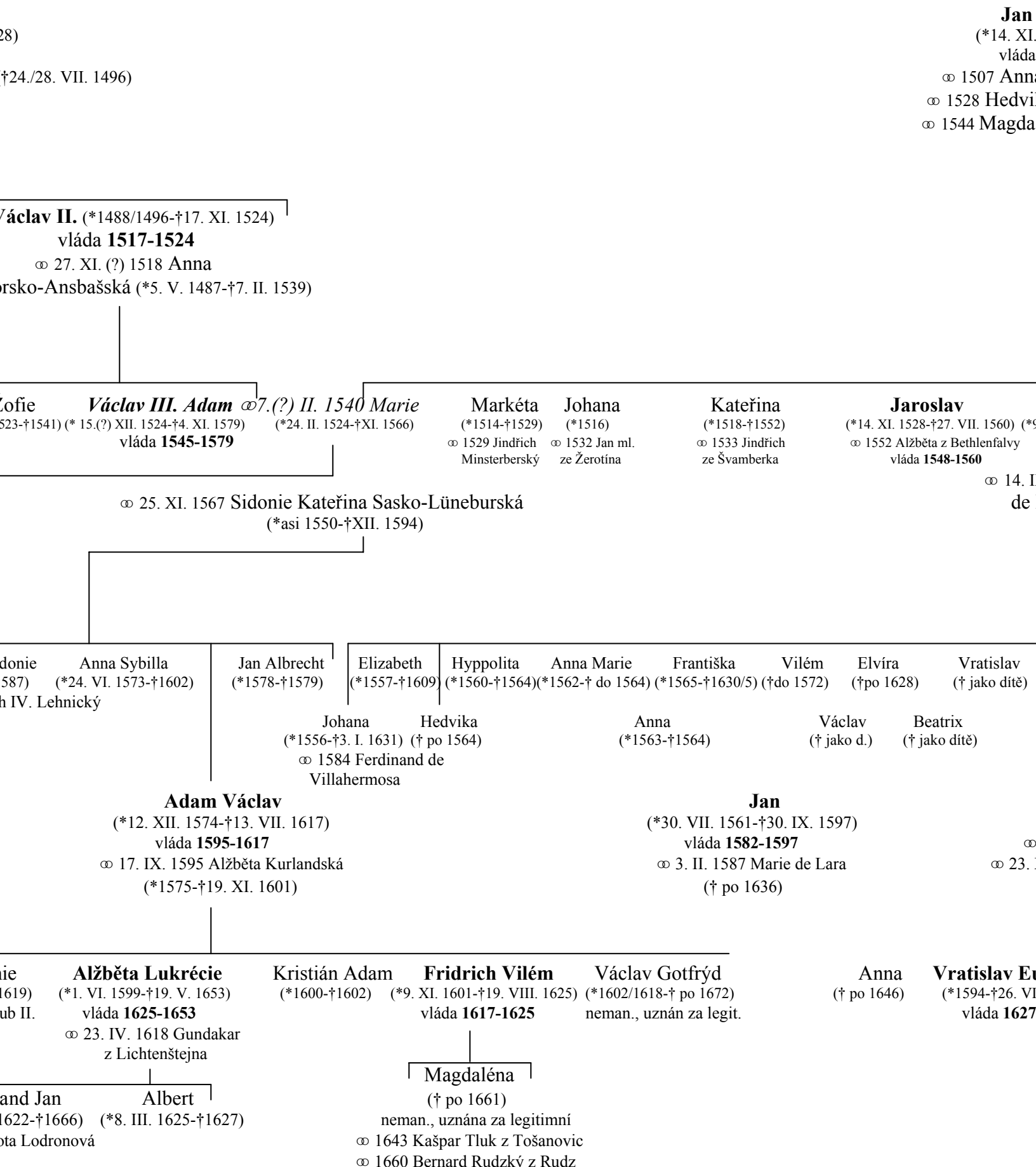
²⁾ Marie Sidonie Těšínská (*1572-†1587), dcera Václava III. Adama a jeho druhé ženy Sidonie Kateřiny. Dne 20. ledna 1587 se provdala za Fridricha IV. Lehnického. Zemřela při porodu 3. října 1587; pohřeb se konal 17. listopadu téhož roku. Viz JASIŇSKI, K.: *Rodowód III.*, s. 202 – 203.

³⁾ Zvláštní typ nadměrně vzrostlé ovce.

Podle německého originálu publikovaného v SCHREMMER, W. (ed.): *Fahrten und Taten des Junkers Hans von Schweinichen. Deutsche Kulturbilder um 1600*. Breslau – Oppeln b. d., s. 63 – 65.

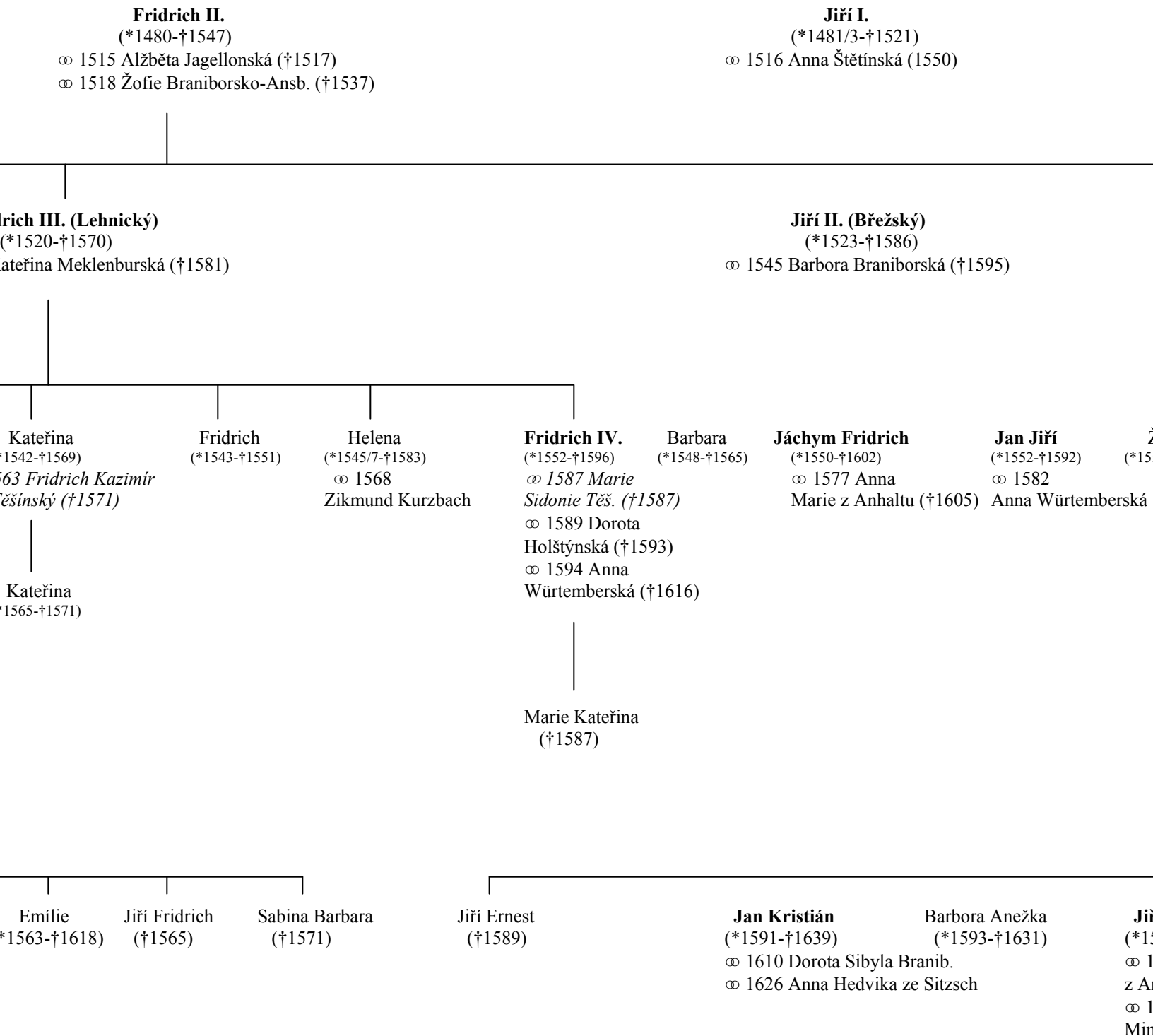
X. d)

RODOKMEN TĚŠÍNSKÝCH PIASTOVců A PÁNŮ Z PERNŠTEJNA V 16. STOLETÍ

X. e)

RODOKMEN LEHNICKO-BŘEŽSKÝCH PIASTOVŮ V 16. STOLETÍ

XI.

SEZNAM POUŽITÝCH PRAMENŮ A LITERATURY

XI. a)

SEZNAM ARCHIVNÍCH MATERIÁLŮ

Národní archiv Praha

Česká dvorská kancelář (ČDK):

- Těšínské knížectví ve Slezsku – majetkoprávní záležitosti z let 1572-1734 (inv. č. 626, sign. II A 4, karton 260)
- Těšín – materiály z let 1581-1665 (inv. č. 761, sign. IV D 1, karton 607)
- Těšínské zemské zřízení, vidimus z r. 1655 (inv. č. 565, sign. II A 1, karton 31)

Moravské spisy české kanceláře a české komory (Morava):

- Korespondence Maxmiliána II. s těšínskými knížaty (Václavem III. Adamem z let 1567 a 1574, inv. č. 1140, 1964, 1966 a 2091) a další dokumenty z let 1567-1574 (inv. č. 1057, 1129, 1475, 1529, 2033, 2054)

Registra (RG):

- „*Registra listuov posielacích léta 1538[-1540]*“ (kniha č. 20)
- Německé missivy krále Ferdinanda I. z let 1540-1541 (kn. č. 23)
- České missivy krále Ferdinanda I. za rok 1544 (kniha č. 32)
- Německé missivy krále Ferdinanda I. za rok 1545 (kniha č. 33)
- „*Registra listuov posielacích*“ krále Ferdinanda I. za léta 1545-1546 (kniha č. 34)
- „*Registra lituov, duplátov, glajtuov pod menší pečeti vyslaných i také recesové [...]*“ krále Ferdinanda z let 1545-1549 (kn. č. 35)
- Německé missivy krále Ferdinanda I. za rok 1546 (kniha č. 36)
- „*Registra listuov posielacích*“ krále Ferdinanda I. za léta 1546-1547 (kniha č. 38)
- „*Registra listuov posielacích*“ krále Ferdinanda I. za léta 1547-1549 (kniha č. 41)
- „*Missiven König Ferdinand etc. 1548*“ (kniha č. 43)
- Německé missivy krále Ferdinanda I. za rok 1549 (kniha č. 44)
- Německé missivy krále Ferdinanda I. za rok 1550 (kniha č. 47)

- „*Missiue im 1551 Jar außgang*“ (kniha č. 48)
- „*Registra listuov poselacích*“ krále Ferdinanda I. za léta 1551-1553 (kniha č. 49)
- *Registra sněmuov a instrukcí nejjasnějšího knížete a pána, pana Ferdinanda, římského, uherského, českého etc. krále, infanta v Hišpánii, arciknížete rakauského, markraběte moravského, lucemburského a slezského knížete a lužického markrabě etc. léta Božího 1551[-1560]* (kniha č. 50)
- Německé missivy krále Ferdinanda I. za rok 1554 (kniha č. 54)
- Německé patenty krále Ferdinanda I. z let 1554-1564 (kniha č. 57)
- Německé patenty krále Ferdinanda I. z let 1555-1576 (kniha č. 59)
- České missivy krále Ferdinanda I. za léta 1556-1558 (kniha č. 60)
- České missivy krále Ferdinanda I. za léta 1558-1561 (kniha č. 62)
- Německé missivy krále Ferdinanda I. za rok 1559 (kniha č. 64)
- České patenty krále Ferdinanda I. z let 1560-1566 (kniha č. 65)
- České missivy krále Ferdinanda I. za léta 1561-1562 (kniha č. 71)
- Německé patenty císaře Maxmiliána II. z let 1564-1574 (kniha č. 77)
- „*Listův odvezených a dekretův od léta 1576-1577*“ (české patenty; kniha č. 94)

Stará manipulace (SM):

- Privilegia těšínských knížat (inv. č. 2697, sign. P 106/T 8, karton 1804)
- Privilegia pro město Fryštát a Frýdek (inv. č. 2684, sign. P 106/F 6 a 10, karton 1729)
- Zpráva o pohřbu Zikmunda II. Augusta a korunovaci Jindřicha z Valois (inv. č. 4416, sign. XIII/60, karton 2614)
- Korunovace polského krále Jindřicha (inv. č. 4422, sign. XIII/65, karton 2615)
- Poselstva do Polska (inv. č. 1031, sign. G 4/1 – 3, karton 779)

České oddělení dvorské komory – oddělení II. (ČDKM II.):

- Knížectví opolsko-ratibořské – záležitosti z let 1532-1552 (poř. č. 10, karton 46)
- Sněmovní záležitosti Slezska z let 1527-1576 (poř. č. 1, karton 1)

České oddělení dvorské komory – oddělení IV. (ČDKM IV.):

- Těšínské knížectví – majetkoprávní záležitosti (odprodej panství, účty ad.) z let 1572-1724 (sign. Č 3, karton 24)

Hejtmanství německých lén (HNL):

- Majetkoprávní záležitosti Těšínského knížectví; spor o Opolsko – Ratibořsko s markrabětem Jiřím Braniborským, korespondence krále Ferdinanda I. ad. z let 1324-1607 (inv. č. 1424, sign. L 92/4/13a, karton 550)

- Spory těšínského knížete se stavy; zemské zřízení; knížecí testamenty (Václav III. Adam z r. 1572), korespondence těšínské šlechty, kněžny Kateřiny Sidonie Sasko-Těšínské, českých králů, zemských úředníků ad. z let 1556-1584 (inv. č. 1425, sign. L 92/4/13b, karton 550 a 551)
- Spor města Fryštátu s vrchností o vaření piva r. 1582, korespondence krále Rudolfa II. (inv. č. 1432, sign. L 92/4/18, karton 553)

Sbírka autografů I.:

- Korespondence Ferdinanda I. z let 1527-1564 (sign. 1, karton 1)
- List Fridricha Kazimíra z roku 1564 (sign. 4/10/1, karton 8)
- List Václava III. Adama z roku 1571 (sign. 4/10/2, karton 8)
- Korespondence Jana z Pernštejna z let 1529 a 1545, Vojtěcha z P. 1557, Jaroslava 1559, Vratislava 1571 (sign. 1154/1 - 4, karton 40)

Archiv české františkánské provincie:

- Materiály k františkánskému řádu v Těšíně 1476-1714 (inv. č. 3080)

České gubernium – listiny

- Listina zemských soudců Těšínského knížectví z r. 1530 (inv. č. 799)

Archiv Národního muzea Praha

F – Topografická sbírka:

- Soupis listin uložených ve vratislavském archivu, poč. 20. století (sign. F 253, karton 204)

Sbírka rukopisů:

- Berní rejstřík pro Horní Slezsko z počátku 16. století (sign. 1405)
- Zemské zřízení opolsko-ratibořské z r. 1563 (sign. 1563)

Moravský zemský archiv Brno

Stavovské rukopisy (A 3):

- Sněmovní kopiář stavů Markrabství moravského z let 1569-1600 (inv. č. 11)

Akta šlechtická (A 12):

- List Václava III. Adama z roku 1560 (sign. 20/2, karton 89)

Bočkova sbírka (G 1):

- „Zdání a rozsouzení o vyvolení krále polského“ – komentář k volbě polského krále z let 1573-1575 (sign. 2594)

- Listy a listiny k dějinám Těšínska (sign. 2356, 2834, 2836, 2837, 2842, 2845, 2849, 2850, 2851, 2933, 5343, 10760 – 10764, 10766)

Sbírka historického fondu (G 13):

- Kaufmannova kronika města Těšína (opis M. Kasperlika) (sign. 278)
- Kronika města Bílska (sign. 309)

Matice moravská (G 83):

- Registra korespondence olomouckého biskupa Marka Khuena z let 1553-1565 s těšínskými knížaty Václavem III. Adamem, Fridrichem Kazimírem a těšínskou šlechtou (inv. č. 156 – 167, karton 33 – 41)
- Registra korespondence olomouckého biskupa Stanislava II. Pavlovského z Pavlovic z let 1579-95 s těšínským knížetem Václavem III. Adamem a jeho ženou Sidonií Kateřinou (inv. č. 168 – 186, karton 42 – 58)

Sbírka Františkova musea (G 11):

- Materiály k dějinám města Těšína a Těšínského knížectví – pozůstalost A. Heinricha (inv. č. 114, sign. 105)
- Orlovský diplomatář (sign. 110)
- Listy a listiny k dějinám Těšínska (opisy i originály) – pozůstalost A. Heinricha (sign. 379)
- Skočovský diplomatář – opis J. Gorgosche (sign. 833)
- Těšínské zemské zřízení, opis ze 17. století (sign. 935)

Rodinný archiv Dietrichštejnů (G 140):

- Regesty listin těšínských knížat z let 1327-1625 (inv. 1863, sign. 832, karton 419)

Sbírka starých tisků (G 21):

- Práva a zřízení zemské Knížectví těšínského, Olomouc 1592 (inv. č. 774)

Sbírka rukopisů Státního archivu v Brně (G 10):

- Těšínské zemské zřízení, rukopis z roku 1750 (inv. č. 725)

Zemský archiv Opava

Slezský stavovský archiv:

- Listiny Jana z Pernštejna z let 1531 a 1534 (inv. č. 608, sign. B IV – 30; inv. č. 609, sign. A XXVI – 33)
- Fridricha Kazimíra z roku 1567 (inv. č. 610, sign. A X – 7)
- Václava III. Adama z roku 1568 (inv. č. 611, sign. A XXVIII – 22)

Urbariální komise slezská:

- Listiny Jana z Pernštejna, Fridricha Kazimíra, Václava III. Adama z let 1539-1572 (inv. č. 230 – 235)

Pozůstalost Vincence Praska:

- „Stavovské zemské knihy Těšínské“ (inv. č. 1072, karton 17)
- Excerpta ze zemských desk a půhonných knih Knížectví těšínského z let 1563-1595 (inv. č. 1074, karton 17)

Pozůstalost Josefa Zukala:

- Topografie Těšínska (inv. č. 246)

Pozůstalost Matthiase Kasperlika (nezpracovaný fond):

- Opisy listin a korespondence těšínských knížat ze 16. století – registra z let 1554-1555 a 1582-1584
- Originály korespondence Ferdinanda I. Habsburského ad.

Dominikáni v Těšíně:

- Listiny knížete Václava III. Adama z r. 1545 a 1548 (inv. č. 2, sign. E 1; inv. č. 3, sign. C 1)
- Aktový materiál z let 1598-1646 (karton 1)

Hejtmanský úřad knížectví opavsko – krnovského:

- Korespondence knížete Kazimíra II. z let 1507-1528 (inv. č. 40, karton 1)
- Inventář opavského zámku 1544-1574 (inv. č. 45, karton 2)

Královský úřad v Opavě:

- Hraniční spory s Uherskem – korespondence Václava III. Adama (inv. č. 1288, sign. 22/4a, karton 846)

Sbírka rukopisů:

- J. Pilnáček – soupis rukopisů a registry listin z let 1410-1661 z archivu hrabat Wilczků ve Vídni (inv. č. 30)

Velkostatek Frýdek:

- Urbář frýdeckého panství z roku 1664 (inv. č. 4, sign. A – 171)

Zemský archiv Opava, pobočka Olomouc

Arcibiskupství Olomouc

- „Kopiáře“ (registra) korespondence olomoucké biskupa Stanislava Thurza z let 1532-1534, 1535 a 1540 (inv. č. 36; inv. č. 38; inv. č. 39)
- „Kopiáře“ (registra) korespondence olomoucké biskupa Jana Dubravia z let 1545-1547 a 1552-1553 (inv. č. 42 a 43)

- „Kopiáře“ (registra) korespondence olomoucké biskupa Marka Khuena z let 1553-1564 (inv. č. 44 – 54)
- „Kopiáře“ (registra) korespondence olomoucké biskupa Viléma Prusinovského z Víckova z let 1565-1572 (inv. č. 56; inv. č. 58; inv. č. 60; inv. č. 62; inv. č. 64; inv. č. 66; inv. č. 68 a 69)
- „Kopiáře“ (registra) korespondence olomouckého biskupa Jana Grodecského z Brodu z let 1572-1574 (inv. č. 70 – 73)
- „Kopiáře“ (registra) korespondence olomoucké biskupa Tomáše Albína z Helfenburku z 1575-1576 (inv. č. 74 – 76)
- „Kopiáře“ (registra) korespondence olomoucké biskupa Jana Mezouna z Telče a admistrace sede vacante z let 1576-1579 (inv. č. 77 – 82)
- „Kopiáře“ (registra) korespondence olomoucké biskupa Stanislava Pavlovského z Pavlovic z let 1579-1595 (inv. č. 84-110).

Státní okresní archiv Karviná

Archiv města Fryštát

- Listiny Jana z Pernštejna, Anny Braniborsko-Těšínské, Václava III. Adama a Fridricha Kazimíra z 1529-1590 (inv. č. 17 – 35)
- Účetní kniha města Fryštát z let 1532-1540 a 1553-1621 (inv. č. 38 a 40)
- Fryštátská městská kniha z let 1541-1818 (inv. č. 39)

Archiv města Český Těšín

- Listiny knížete Kazimíra II., Václava II., Anny Braniborsko-Těšínské, Václava III. Adama, Fridricha Kazimíra a Sidonie Kateřiny Sasko-Těšínské z let 1518-1594 (inv. č. 14 – 38)

Archiv města Český Těšín – dodatky

- Listina Jana z Pernštejna z roku 1542 (inv. č. 4)

Sbírka archiválií a jejich opisů

- Listiny Jana z Pernštejna, Václava III. Adama a dopis Maxmiliána II. z let 1543-1575 (inv. č. 5 – 8)

Sbírka Muzejní společnosti Orlová

- Listiny Anny Braniborsko-Těšínské, Jana z Pernštejna a těšínské městské rady z let 1531-1544 (inv. č. 31 – 33)

Státní okresní archiv Frýdek-Místek

Archiv města Frýdek

- Městská kniha „Železná“ z let 1540-1687 (inv. č. 114)
- Městská kniha z let 1543-1743 (inv. č. 115)

Státní oblastní archiv Třeboň

Cizí rody – registratura, ze Švamberka:

- Korespondence Marie Těšínské z Pernštejna a pánů ze Švamberka (karton 5 – 8)

Cizí rody – registratura, z Ludanic:

- Listy těšínských knížat s pány z Ludanic (karton 100 – 104)

Cizí rody – registratura, z Pernštejna:

- Doručená a odeslaná korespondence pánů z Pernštejna (Jana, Vratislava, Jaroslava) s úředníky a šlechtici (karton 121)

Historica Třeboň:

- Množství listin a listů panovníka a šlechtických rodin z let 1534-1585 (sign. 4014 – 5343)

Státní oblastní archiv Třeboň – pobočka Jindřichův Hradec

Historica Jindřichův Hradec

- Opisy listin a originály korespondence knížete Václava III. Adama ze 40.-70. let 16. století (karton 4)

Státní oblastní archiv Litoměřice – pobočka Žitenice

Lobkovicové roudničtí – rodinný archiv (LRRA):

- Korespondence těšínských knížat s pány z Pernštejna z let 1557-1625 (sign. B 100)
- Korespondence doručená Vratislavovi z Pernštejna – Jiří Sedlnický z Choltic a na Polské Ostravě, Václav Sedlnický z Choltic a na Bartošovicích z let 1561 a 1566 (sign. B 152)
- Korespondence doručená Vratislavovi z Pernštejna – Kašpar Vlček z Dobré Zemice a na Hlučíně (z roku 1567), Štefan starší z Vrbna a na Hlučíně (z let 1564-1566), Jan starší z Vrbna a na Heralticích (z roku 1571) (sign. B 155)
- Listy polských stavů – volba krále a další záležitosti z let 1573-1582 (sign. B 157)
- Korespondence Vratislava z Pernštejna s těšínským knížetem Václavem III. Adamem z let 1567-1576 a s těšínskou šlechtou z roku 1571 (sign. B 168)

- Věnné spisy - „Paměť z strany knížete Václava Těšínského“ z roku 1549 (sign. P 14/36)

Archiv města Ostravy

Sbírka „U“:

- Výpisy J. Pilnáčka „*Repertorium über gräfl. Wilczek'sche Familien-Urkunden*“ (inv. č. 455)

Österreichische Nationalbibliothek Wien

Handschriften, Series Nova

- Tzv. Matrika těšínské knížecí kanceláře z let (1526) 1558-1574 (1656) - „*Matrica privilegiorum ab a[nn]o 1558*“; opisy listin a listů těšínských knížat (sign. Cod. Ser. n. 29188/1 Han)
- Listiny Václava III. Adama a Fridricha Kazimíra z let 1553-1566 (sign. Cod. Ser. n. 28636, 28637, 28640, 18641, 28643, 28647, 28652, 28670, 28674)
- Listy Václava III. Adama a Fridricha Kazimíra z let 1564 a 1569 (sign. 20/47-1 Han; 29/67-1 Han)

Archiwum Główne Akt Dawnych Warszawa

Zbiór Dokumentów Papierowych

- List Václava III. Adama a Fridricha Kazimíra z roku 1562 (sign. 539)

Archiwum państwowe Wrocław

Księstwo Brzeskie:

- Hudebníci na dvoře břežského knížete (sign. 284 a 288)

Archiwum państwowe Katowice – oddział Cieszyn

Komora cieszyńska (KC):

- A. Kaufmann - Kronika města Těšína (sign. 74)
- Opisy listin a listů - M. Kasperlik z let 1222-1718 (sign. 77)
- Opisy listin a listů - M. Kasperlik z let 1290-1859; Zemské zřízení těšínské - originál (sign. 78)
- Matrika knížecí kanceláře z let 1549-1609 (sign. 79)
- Listiny Václava III. Adama (sign. 81)
- Zemské zřízení těšínské - opis 1591 (sign. 106)
- Zemské knihy - pŕhony z let 1565-1595 (sign. 257)
- Privilegia pro město Těšín z let 1414-1640 (sign. 1364)

- Privilegia pro město Těšín z let 1438-1747 (sign. 1365)
- Privilegia pro cechy z let 1497-1784 (sign. 1366)
- Dokumenty pro panství Frýdek z let 1567-1690 (sign. 1944)
- Hraniční spory s frýdeckým panstvím z let 1531-1669 (sign. 1946)
- Dokumenty pro šlechtu z let 1547-1739 (sign. 2002)
- Prodeje a koupě panství šlechty z let 1558-1698 (sign. 2003)

Zbiór dokumentów pergaminowych i papierowych (ZDPP):

- Listiny z let 1528-1591:
- Kazimír II. 1517-1528 (sign. 45 - 54)
- Jan z Pernštejna 1529-1536 (sign. 56, 59 - 60, 62)
- Anna Braniborsko - Těšínská 1533-1536 (sign. 58 - 61)
- Václav III. Adam 1546-1574 (sign. 64, 66 - 68, 70, 72 - 79, 82, 84 - 89, 91 - 98, 100)
- Fridrich Kazimír 1564-1569 (sign. 46, 80 - 81, 83)
- Kateřina Sidonie Sasko - Těšínská 1580 a 1590 (sign. 102 a 104)

Akta miasta Cieszyna (AMC):

- Městská kniha z let 1554-1676 (sign. 480)
- Městská kniha z let 1556-1570 (sign. 481)
- Testamenty z let 1556-1629 (sign. 482)
- Městská kniha z let 1577-1594 (sign. 483)
- Účty města Těšína z roku 1575 (sign. 717)
- Listina knížete Václava III. Adama z r. 1552 (sign. 757)
- Korespondence Václava III. Adama (sign. 799)

Akta miasta Strumienia (AMSt):

- Privilegium Vladislava Jagellonského z roku 1503 (sign. 3a)
- Vidimus privilegií potvrzených Leopoldem I. z roku 1660 obsahující listiny z let 1482-1604 (sign. 1)
- Vidimus privilegií potvrzených Josefem II. z roku 1783 obsahující listiny z let 1482-1604 (sign. 2)

Książnica Cieszyńska Cieszyn, Czytelnia zbiorów specjalnych

Rękopisy L. J. Szersznika:

- Registra korespondence knížete Václava III. Adama z let 1554-1555 (sign. DD IX 48/5)
- Registra korespondence kněžny Sidonie Kateřina Sasko-Těšínské z let 1582-1584 (sign. DD IX 48/4)
- Korespondence Václava III. Adama z let 1544-1575 (sign. DD IX 48/6)
- Výtahy ze slezských zemských sněmů (sign. DD III 28)

- Opisy listin Kazimíra II. a Václava III. Adama (sign. DD IX 47/3)
- Lamberti Klönn – Historie kláštera v Orlové (sign. DD V 2)
- Regesty knížecích privilegií (sign. DD VIII 11)
- Opis těšínského zemského zřízení, r. 1639 (sign. DD II 6)
- Opis těšínského zemského zřízení, r. 1649 (sign. DD VII 12)
- Soupis archiválií uložených na těšínském zámku (sign. RS AKC. IV 923)
- Opisy listin a listů těšínských knížat (sign. RS AKC. 423)

XI. b)

SOUPIS VYDANÝCH PRAMENŮ

- ADAMUS**, Alois (ed.): *Sbírka listin k dějinám města Mor. Ostravy. Codex diplomaticus civitatis Ostraviae*. Moravská Ostrava b. r. v.
- AL SAHEB**, Jan (ed.): *Urbariální sumář lenního statku Místek z roku 1583*. Práce a studie Muzea Beskyd – Společenské vědy 18, 2007, s. 176 – 193.
- AL SAHEB**, Jan (ed.): *Urbář hukvaldského panství z roku 1581 (komentovaná edice)*. Frýdek – Místek 2008.
- BENATZKY**, Jindřich (ed.): *Nejstarší dějepis Těšínska*. Těšínsko 39, 1996, č. 2, s. 5 – 23.
- BENATZKY**, Jindřich (ed.): *Policejní pořádek pro Slezsko 1578*. Těšínsko 40, 1997, č. 4, s. 1 – 5.
- BENATZKY**, Jindřich (ed.): *Těšín v relacích kronikářů 17. století*. Těšínsko 34, 1991, č. 1, s. 1 – 10.
- BUCHHOLZ-JOHANEK**, Ingeborg – **SPYRA**, Janusz (edd.): *Aloys Kaufmann, Gedenkbuch der Stadt Teschen. Teil I – III*. Bibliotheca Tessinensis IV. Seria Polonica 2. Cieszyn 2007.
- BUSCHING**, Johann Gustav – **KUNISCH**, Johann Gustav (edd.): *Jahrbücher der Stadt Breslau von Nikolaus Pol. Band IV*. Zeitbücher der Schlesier 4. Breslau 1823.
- DAPONTE**, R. (ed.): *Leben, Lieben und Taten des Hans von Schweinichen, eines deutschen Ritters aus dem sechzehnten Jahrhundert*. Wien 1928.
- DAVÍDEK**, Václav: *Osídlení Těšínska Valachy. Studie podle urbářů panství z let 1577, 1621, 1692, 1755*. Praha 1940.
- DVORSKÝ**, František (ed.): *Dodavky k dopisům Jana a Vojtěcha z Pernšteina 1514-1548*. In: Archiv český čili staré písemné památky české i moravské, sebrané z archivů cizích i domácích XX. Praha 1902, s. 526 – 535.

- DVORSKÝ, František (ed.): *Dodavky k listinám Jana a Vojtěcha z Pernšteina 1511-1546*. In: Archiv český čili staré písemné památky české i moravské, sebrané z archivů cizích i domácích XX. Praha 1902, s. 536 – 540.
- DVORSKÝ, František (ed.): *Dopisy pana Zdeňka Lva z Rožmitála z let 1508-1535*. In: Archiv český čili staré písemné památky české i moravské, sebrané z archivů cizích i domácích IX. Praha 1889, s. 1 – 120.
- DVORSKÝ, František (ed.): *Dopisy pánů Jana a Vojtěcha z Pernšteina 1509-1548*. In: Archiv český čili staré písemné památky české i moravské, sebrané z archivů cizích i domácích XX. Praha 1902, s. 1 – 276.
- DVORSKÝ, František (ed.): *Listiny pánů Jana a Vojtěcha z Pernšteina 1491-1548*. In: Archiv český čili staré písemné památky české i moravské, sebrané z archivů cizích i domácích XX. Praha 1902, s. 227 – 525.
- DVORSKÝ, František (ed.): *Staré písemné památky žen a dcer českých*. Praha 1869.
- GINDELY, Antonín – DVORSKÝ, František – PAŽOUT, Julius (edd.): *Sněmy české od léta 1526 až po naši dobu III. 1558-1573*. Praha 1884.
- GINDELY, Antonín – DVORSKÝ, František – PAŽOUT, Julius (edd.): *Sněmy české od léta 1526 až po naši dobu IV. 1574-1576*. Praha 1886.
- GINDELY, Antonín – DVORSKÝ, František – PAŽOUT, Julius (edd.): *Sněmy české od léta 1526 až po naši dobu V. 1577-1580*. Praha 1887.
- GINDELY, Antonín – DVORSKÝ, František (edd.): *Sněmy české od léta 1526 až po naši dobu I. 1526-1545*. Praha 1877.
- GINDELY, Antonín – DVORSKÝ, František (edd.): *Sněmy české od léta 1526 až po naši dobu II. 1546-1557*. Praha 1880.
- GOJNICZEK, Waclaw (ed.): *Leopold Jan Szersznik, Materiały genealogiczno-heraldyczne do dziejów szlachty księstwa cieszyńskiego*. Bibliotheca Tessinensis I. Seria Polonica 1. Cieszyn 2004.
- GOJNICZEK, Waclaw (ed.): *Urbarz państwa skoczowsko-strumieńskiego z 1621 roku*. Skoczów 1999.
- GORGE, S. (ed.): *Aeltere Privilegien der Stadt Bielitz*. Zeitschrift für Geschichte und Kulturgeschichte Schlesiens 3, 1907-1908, s. 146 – 153.
- GRIEGER, Friedrich (ed.): *Das abenteuerliche Leben des schlesischen Ritters Hans von Schweinichen*. Breslau 1944.
- GRÜHHAGEN, Colmar – MARKGRAF, Heinrich (edd.): *Lehns- und Besitzurkunden Schlesiens und seiner einzelnen Fürstenthümer im Mittelalter II*. Publicationen aus den k. preußischen Staatsarchiven. Leipzig 1883.
- JANÁČEK, Josef: *Sixt z Ottersdorfu, O pokolení stavu městského léta 1547*. Praha 1950.
- JEŽ, Radim (ed.): *Odhady majetků měšťanů v Opolsko – Ratibořském knížectví z roku 1544*. Edice. Prameny k dějinám Slezska sv. 12. Opava 2008.
- JEŽ, Radim (ed.): *Prameny ke sporům o těšínské zemské zřízení z poslední třetiny 16. století*. Práce a studie Muzea Beskyd – Společenské vědy 20, 2008, s. 265 – 301.

- JEŽ, Radim (ed.): *Urbář těšínské komory a svatební smlouva knížete Václava II. s Annou Braniborsko – Ansbašskou z roku 1518*. Práce a studie Muzea Beskyd – Společenské vědy 18, 2007, s. 107 – 136.
- K. F. (ed.): *Archiv Matice opavské. B. Těšínské listiny*. Věstník Matice Opavské 4, 1894, s. 32 – 33.
- KAJZER, Karol (ed.): *Najstarszy Kopiarz wsi Ochaby. Vidimusj Privilegj Na Statek Welke Ochaby zniegiczj*. Acta Historica Silesiae Superioris. T. IV. Cieszyn 1997.
- KOLÁR, Jaroslav (ed.): *Marek Bydžovský z Florentina, Svět za tři českých králů. Výbor z kronikářských zápisů o letech 1526-1596*. Praha 1987.
- KRÁL, Pavel (ed.): *Mezi životem a smrtí. Testamenty české šlechty v letech 1550-1650*. České Budějovice 2002.
- KRASZEWSKI, Józef Ignacy (ed.): *Podroże i poselstwa polskie do Turcyi a mianowicie: Pódroż E. Otwinowskiego 1557, Jędrzeja Taranowskiego komornika j. K. M. 1569, poselstwo Piotra Zborowskiego 1569*. Kraków 1860.
- KUHN, Walter (ed.): *Vier oberschlesische Urbare des 16. Jahrhunderts. Quellen und Darstellungen zur schlesischen Geschichte 16*. Würzburg 1973.
- MATĚJEK, František (ed.): *Moravské zemské desky. Kraj Olomoucký III. 1567-1642*. Praha 1953.
- MÜLLER, Karel: *Matyáš Kasperlík a dodatky k Listinári Těšínska*. Acta historica et museologica Universitatis Silasianae Opaviensis 6, 2003, s. 236 – 239.
- NĚMEC, Emerich – ŠEFČÍK, Erich (edd.): *Listinář Těšínska VII. 1571-1600. Sbírka listinného materiálu k dějinám knížectví Těšínského*. Český Těšín 1978.
- NĚMEC, Emerich (ed.): *Katalog listin k dějinám Těšínska z Okresního archivu v Karviné 1377-1804*. Český Těšín 1959.
- NĚMEC, Emerich (ed.): *Katalog listin k dějinám Těšínska ze Státního archivu v Cieszyně 1388 – 1783*. Český Těšín 1958.
- NĚMEC, Emerich (ed.): *Listinář Těšínska III. 1460-1495. Codex diplomaticus ducatus Tesinensis. Sbírka listinného materiálu k dějinám knížectví Těšínského*. Český Těšín 1960.
- NĚMEC, Emerich (ed.): *Listinář Těšínska IV. 1496-1526. Codex diplomaticus ducatus Tesinensis. Sbírka listinného materiálu k dějinám knížectví Těšínského*. Český Těšín 1961.
- NĚMEC, Emerich (ed.): *Listinář Těšínska V. 1527-1550. Codex diplomaticus ducatus Tesinensis. Sbírka listinného materiálu k dějinám knížectví Těšínského*. Český Těšín 1966.
- NĚMEC, Emerich (ed.): *Listinář Těšínska VI. 1551-1570. Codex diplomaticus ducatus Tesinensis. Sbírka listinného materiálu k dějinám knížectví Těšínského*. Český Těšín 1972.
- NĚMEC, Emerich (ed.): *Listiny k dějinám Těšínska z WAP v Cieszyně (fond městský archiv)*. Český Těšín 1970.
- NĚMEC, Emerich (ed.): *Materiály k dějinám Těšínska ve vratislavských archivech*. Těšínsko, 1957, č. 1, s. 12.

- NĚMEC, Emerich (ed.): *Těšínské listiny fondu Františkova muzea ve Státním archivu v Brně*. Studie o Těšínsku 7, 1979, s. 154 – 171.
- OESTERLEY, Hermann (ed.): *Denkwürdigkeiten von Hans von Schweinichen*. Breslau 1878.
- PALACKÝ, František (ed.): *Psaní pana Viléma z Pernšteina od r. 1520 a 1521. I. a II.*
In: *Archiv český čili staré písemné památky české i moravské I. a II.* Praha 1840 a 1842, s. 69 – 137 a 136 – 174.
- PÁNEK, Jaroslav (ed.): *Václav Březan, Životy posledních Rožmberků I – II.* Praha 1985.
- PANIC, Idzi – MACHEJ, Anna (edd.): *Wybór źródeł do dziejów społeczno-gospodarczych i religijnych Śląska cieszyńskiego*. Acta Historica Silesiae Superioris. T. X. Cieszyn 2002.
- PANIC, Idzi (ed.): *Dyplomatariusz skoczowski. Kodeks dyplomatyczny miasta Skoczowa. (Tak zwana Księga Gorgosza)*. Acta Historica Silesiae Superioris. T. V. Cieszyn 1998.
- PANIC, Idzi (ed.): *Ordynacja ziemská cieszyńska. Zbiór praw i porządków ziemskich księstwa cieszyńskiego. Zrzyzeni Zemske knizeczstwi tiessynskeho*. Acta Historica Silesiae Superioris. T. VIII. Cieszyn 2001.
- PANIC, Idzi (ed.): *Urbarz Cieszyński z 1577 r.* Acta Historica Silesiae Superioris. T. IX. Cieszyn 2001.
- PETER, Anton (ed.): *Urkundliche Nachrichten zur Geschichte der Stadt Skotschau*. ZVGS 14, 1878, s. 96 – 106.
- PETRŮ, Eduard: *Bartoloměj Paprocký z Hlohol, O válce turecké a jiné příběhy*. Živá díla minulosti 92. Praha 1982.
- PINDUR, David (ed.): *Listiny k dějinám Bruzovic ve fondech Státního archivu v Cieszyně*. Těšínsko 47, 2004, č. 4, s. 10 – 15.
- PLACHT, Otto (ed.): *Odhad majetku stavů Království českého z roku 1557*. Věstník Královské české společnosti nauk – Třída filosoficko-historicko-filologická 1947, 1950, s. 49 – 155.
- POLOCZKOWA, Barbara: *Urbarz „państwa“ frysztackiego z roku 1571*. Pamiętnik Cieszyński 12, 1997, s. 21 – 45.
- POPIOŁEK, Franciszek (ed.): *Materiały do dziejów miast w Księstwie Cieszyńskim*. Sprawozdanie dyrekcji polskiego gimnazium prywatnego w Cieszynie 12, 1907, s. 3 – 40.
- POPIOŁEK, Franciszek (ed.): *Regesten zur Geschichte der Städte Freistadt und Jablunkau*. Zeitschrift für Geschichte und Kulturgeschichte Schlesiens 2, 1906-1907, s. 103 – 116.
- POPIOŁEK, Franciszek (ed.): *Regesten zur Geschichte der Städte Oderberg und Schwarzwasser*. Zeitschrift für Geschichte und Kulturgeschichte Schlesiens 3, 1907-1908, s. 97 – 106.
- PRASEK, Vincenc (ed.): *Kopiář listů posílacích kněze biskupa Viléma Prusinovského psaných l. P. 1566*. Prameny dějin Opavských a Těšínských II. Opava 1894.

- PRASEK, Vincenc** (ed.): *Sbírka listů posílacích od r. 1464-1709 vůbec a biskupa Viléma Prusinovského psaných l. 1568 zolášťě*. Prameny dějin Opavských a Těšínských I. Opava 1893.
- PRASEK, Vincenc** (ed.): *Zpráva o muzeu Matice Opavské*. Věstník Matice Opavské 10, 1902, s. 45 – 70.
- PRZEZDZIECKI, Alexander** (ed.): *Jagiellonki polskie w XVI. Wieku. Korrespondencya Polska Królownej Zofii Jagiellonki Księżnej Brunświckiej i Królownej Jadwigi Jagiellonki Margrabiny Brandeburskiej. Z archiwum Ksąząt Brunświckich w Wolfenbüttel i z archiwum rodziny królewskiej w Berlinie, z dodaniem niektórych innych społecznach wydana i historycznym wątkiem powiązana*. Tom IV. Kraków 1868.
- RADIMSKÝ, Jiří**: *Berňová registra moravská z první poloviny 16. století*. Časopis Matice moravské 72, 1953, s. 269 – 359; 73, 1954, s. 251 – 293; 76, 1957, s. 288 – 389.
- SCHREMMER, Wilhelm** (ed.): *Fahrten und Taten des Junkers Hans von Schweinichen. Deutsche Kulturbilder um 1600*. Breslau – Oppeln b. d.
- SOBOTÍK, Bohumil – GROBELNÝ, Andělín** (edd.): *Urbář panství frýdecko – místeckého z r. 1580*. Opava 1953.
- SOFFNER, Johannes**: *Ein Brieger Ordinationsregister aus der Zeit von 1564-1573*. Zeitschrift des Vereins für Geschichte und Alterthum Schlesiens 31, 1897, s. 231 – 252.
- STEJSKAL, Aleš** (ed.): *Březanova „Historia o korunování Rudolfa Druhého“*. (Ritus královské korunovace jako předmět sběratelství Petra Voka). Výběr. Časopis pro historii a vlastivědu jižních Čech 33, 1996, s. 183 – 191.
- STEJSKAL, Aleš** (ed.): *Poslední noc Maxmiliána II. očima Adama z Dietrichštejna*. (Příspěvek k dílu Václava Březana). Archivum Trebonense, 1996, s. 96 – 106.
- STENZEL, Gustav Adolf**: *Hans Schweinichen, Leben Herzog Heinrichs XI. von Liegnitz*. In: *Scriptores rerum Silesiacarum oder Sammlung schlesischer Geschichtsschreiber*. Breslau 1850, s. 21 – 300.
- ŠEFČÍK, Erich** (ed.): *Zemské zřízení Těšínského knížectví z konce 16. století*. Edice. Studie o Těšínsku 17. Český Těšín 2001.
- TEIGE, Josef** (ed.): *Sixta z Ottersdofu Knihy památné o nepokojných letech 1546 a 1547. Díl 1 a 2*. Praha b. d. (= Světová knihovna č. 1363 – 1379).
- TENGLER, Ervín** (ed.): *Privilegia městečka Jablunkova*. Moravská Ostrava 1938.
- VELESLAVÍNA, Daniel Václav** z: *Kalendář historický národa českého, to jest souhrn všech pamětihodných dat, jubileí i výročí událostí ze slavných dějin země České i Moravské. Díl 1 – 2*. Doplnil a vydal podle originálu z roku 1590 J. M. Vokoč. Praha 1940.
- VOREL, Petr** (ed.): *Česká a moravská aristokracie v polovině 16. století*. Edice register listů bratří z Pernštejna z let 1550-1551. Pardubice 1997.
- VOREL, Petr** (ed.): *Dějiny evropského světa 1453-1576. Historický obraz počátku raného novověku v pojetí Daniela Adama z Veleslavína, který českému čtenáři předlo-*

- žil v druhém vydání Kroniky světa Jana Kariona roku 1584. Text Veleslavínovy interpretace moderních světových dějin jeho doby. Praha 2008.
- VOREL**, Petr (ed.): *Vídenský deník rytíře Dvoreckého z roku 1559*. Folia Historica Bohemica 19, 1998, s. 7 – 36.
- WIERZBOWSKI**, Teodor (ed.): *Wiersze polityczne i przepowiedne, satyry i paskwile z XVI wieku*. Biblioteka zapomnianych poetów i prozaików polskich XVI-XVIII w. Zeszyt 24. Warszawa 1907.
- ŽERELIK**, Rościślaw (ed.): *Wykaz szlachty chrześcijańskiej z kampanii tureckiej 1566 roku*. Poznań – Wrocław 2002.

XI. c)

STARÉ TISKY

- LUCA**, Fridericus: *Schlesiens curieuse Denckwürdigkeiten oder vollkommene Chronica von Ober- und Nider- Schlesien, welche in Sieben Haupt Theilen vorstellet alle Fürstenthümer und Herrschafften, mit ihren Ober-Regenten, Landes-Fürsten, Hofhaltungen, Stamm-Registern, Verwandtschaften, Herren und Adelichen Geschlechtern, Tituln, Wappen, Beschaffenheiten, Grentzen, Religionen, Schulen, Fruchtbarkeiten, Strömen, Bergen, Sitten, Manieren, Gewerben, und Maximen der alten und heutigen Inwohner: Sowol auch deren Verfassungen, Regierungs-Arten, Staats- und Justiz-Wesen, Reichthümer, Regalien, Kriegs- und Friedens-Händel, Veränderungen, Privilegien, Verträge, Bündnisse, Edicta, und dergleichen etc*. Franckfurt am Mayn 1689.
- MERIAN**, Mattheus: *Topographia Bohemiæ, Moraviæ et Silesiæ das ist Beschreibung und eigentliche Abbildung der Vorstehinsten und bekandtisten Stätte und Plätze in dem Königreich Boheim und eimerleibten Landern Mähren und Schlesien. An tag gegeten unndt Verlegt durch*. Franckfurt 1650.
- SCHICKFUS**, Jacobus: *New Vermehrte schlesische Chronica unnd Landes Beschreibung, dar innen Weyland H. Joach: Cuius der Arzney innen Grundt geleyt zo biß an das 1619 Jahr, da sich dero Oesterreichischen Wienerischen Linien Regierung ganz endet mit sehr vielen Nothwendigert Sachen vermehret unnd gebessert auch in Vier unterschedlich Bucher abgetheylet*. Breßlaw 1624.
- TILISCH**, Eleasar: *Kurtze Vorzeichnüß Bericht und Auszug von dem Stammling und Ankunfft der Hertzoge zu Teschen und Groß Glogaw, was auch vor Alters etwann Denckwürdiges bey solchem fürstlichen Geschlecht vorgelauffen. So viel man aus den Chronicken, Annalen, alten Privilegien, Confirmationen, Commissionen, Vorträgen und brieflichen uhrkunden finden und aussuchen mögen, zusammen gezogen, und dem durchlauchten hochgebohrnen Fürsten und Herrn, Herrn Adam Wentzeln, Hertzogen in Schlesien zu Teschen und Grosz Glogaw unterthänig dediciret*. Freiberg 1588.

XI. d)

SEZNAM LITERATURY

- ADAMUS, Alois: *K dějinám benediktinského opatství v Orlové*. Opava 1923.
- ADAMUS, Alois: *Z dějin Orlové*. Kroměříž 1926.
- AL SAHEB, Jan – PINDUR, David: *Nejstarší dějiny farního kostela sv. Jana Křtitele ve Frýdku*. Cieszyńskie Studia Muzealne/Těšínský muzejní sborník 3, 2007, s. 176 – 191.
- AL SAHEB, Jan: *Dva listy olomouckého biskupa Stanislava Pavlovského z Paolovic těšínské kněžně Kateřině Sidonii z let 1579 a 1580*. Těšínsko 50, 2007, č. 2, s. 4 – 6.
- AL SAHEB, Jan: *Instrukce olomouckého biskupa Jana Mezouna z Telče z roku 1576 k zajištění obrany hradu Hukvaldy v případě války s Polsko-litevskou unií*. Práce a studie Muzea Beskyd – Společenské vědy 17, 2006, s. 67 – 73.
- AL SAHEB, Jan: *K počátkům farnosti na Borové*. Těšínsko 47, 2004, č. 2, s. 1 – 5.
- AL SAHEB, Jan: *Řeka Ostravice a její role v dějinách Frýdlantu nad Ostravicí*. Sborník Státního okresního archivu ve Frýdku – Místku 5, 2004, s. 79 – 96.
- ANDRESKA, Jiří – ANDRESKOVÁ, Erika: *Tisíc let myslivosti*. Vimperk 1993.
- ARIÈS, Philippe: *Dějiny smrti I. Doba ležících*. Každodenní život 7. Praha 2000.
- AXER, Jerzy: *Łacina jako drugi język narodu szlacheckiego Rzeczypospolitej*. In: Týž: *Łacina jako język elit*. Warszawa 2004, s. 151 – 156.
- BADURA, Vladislav: *K vývoji osídlení a hospodářskému rozvoji na území města Českého Těšína do roku 1920*. In: Grobelný, A. – Čepelák, B. (edd.): *Český Těšín 50 let městem*. Ostrava 1973, s. 297 – 331.
- BAHLCKE, Joachim (ed.): *Śląsk a Ślązacy*. Warszawa 2001.
- BAHLCKE, Joachim: *Die Herren von Pernstein und die Herzöge von Teschen (Ständische Interessenpolitik in der ersten Hälfte des 16. Jahrhunderts)*. In: Vorel, P. (ed.): *Pernštejnové v českých dějinách*. Sborník příspěvků z konference konané 8. – 9. 9. 1993 v Pardubicích. Pardubice 1995, s. 203 – 211.
- BAHLCKE, Joachim: *Die Landesordnung in Schlesien im 16. und frühen 17. Jahrhundert. Zum Verhältnis von Gesetzgebung und Staatsentwicklung im Osten des ständischen Europa*. In: Malý, K. – Pánek, J. (edd.): *Vladislavské zřízení zemské a počátky ústavního zřízení v českých zemích (1500-1619)*. Praha 2001, s. 137 – 151.
- BAHLCKE, Joachim: *Dzieje ziem śląskich od początków do II wybuchu wojny światowej*. In: Týž (ed.): *Śląsk a Ślązacy*. Warszawa 2001, s. 15 – 178.
- BAHLCKE, Joachim: *Geschichte als Argument. Der Prager Rechtshistoriker Jan Kapras (1880-1947) und die tschechische Schlesienforschung am Anfang des 20. Jahrhunderts*. In: Weber, M. – Carsten, R. (edd.): *Silesiographia. Stand und Perspektiven der historischen Schlesienforschung*. Festschrift für Norbert

- Conrads zum 60. Geburtstag. Wissenschaftliche Schriften des Vereins für Geschichte Schlesiens 4. Würzburg 1998, s. 329 – 335.
- BAHLCKE**, Joachim: *Regionalismus und Staatsintegration im widerstreit. Die Länder der Böhmisches Krone im ersten Jahrhundert der Habsburgerherrschaft (1526-1619)*. München 1994 (= Schriften des Bundesinstituts für ostdeutsche Kultur und Geschichte Band 3).
- BAJGER**, Lubomír: *Propinační právo městečka Jablunkova*. Těšínsko, 1960, č. 1, s. 12 – 15.
- BAKALA**, Jaroslav – **SCHWARZ**, František: *Orlau. Benediktinerkloster*. Jahrbuch der schlesischen Friedrich-Wilhelms-Universität zu Breslau 36 – 37, 1995-1996, s. 37 – 46.
- BAKALA**, Jaroslav: *Z nejstarších dějin Orlové*. In: Plaček, V. (ed.): *Orlová 1223-1973. Historie a současnost města*. Ostrava 1973, s. 9 – 27.
- BAŁON**, Karol: *Archiwum Książęcej Komory Cieszyńskiej jako baza źródłowa do dziejów Śląska Cieszyńskiego*. Zaranie Śląskie 26, 1963, s. 467 – 475.
- BAŁON**, Karol: *Archiwum Państwowe w Cieszynie*. Cieszyński Rocznik Muzealny 1, 1969, s. 127 – 130.
- BARCIAK**, Antoni (ed.): *Książęta i księżne Górnego Śląska*. Katowice 1995.
- BASTL**, Beatrix: *Mezi mocí a bezmocí. Úvahy o každodenním životě šlechticů v raném novověku*. Dějiny a současnost 16, 1993, č. 3, s. 24 – 26.
- BASTL**, Beatrix: *Tugend, Liebe, Ehre. Die adelige Frau in der Frühen Neuzeit*. Wien – Köln – Weimar 2000.
- BAYER**, Julius: *Denkwürdigkeiten der Stadt Freistadt in Herzogthum Schlesien, in historischer und topographischer Beziehung, einschliesslich der mit ihr verbundenen Ortschaften und aller zu ihrem Bezirke gehörigen Dörfer und Colonien. Von den ältesten Nachrichten bis auf unsere Tage*. Wien 1879.
- BAZYLOW**, Ludwik: *Księstwo legnickie w drugiej połowie XVI wieku na tle stosunku do Polski i Rzeszy Niemieckiej*. Śląski Kwartanik Historyczny Sobótka 26, 1971, s. 471 – 503.
- BECK**, Petr: *Hospodářský vývoj Místku v 16. a 17. století*. Těšínsko 16, 1973, č. 1, s. 15 – 19.
- BEIN**, Werner: *Schlesien in der habsburgischen Politik. Ein Beitrag zur Entstehung des Dualismus im Alten Reich. Quellen und Darstellungen zur schlesischen Geschichte* 26. Sigmaringen 1994.
- BENATZKY**, Jindřich – **HAVLÍČEK**, Bohuslav: *Knížecí zámek v Těšíně (Cieszyn, Polsko)*. Těšínsko 13, 1970, č. 4, s. 47 – 49.
- BENATZKY**, Jindřich: *Kostel sv. Anny v Rychvaldě*. Těšínsko 35, 1992, č. 3, s. 7 – 11.
- BENATZKY**, Jindřich: *Významné stavební památky v Karviné I – Fryštátě*. In: Plaček, V. – Plačková, M. (edd.): *Karviná. Sborník příspěvků k dějinám a výstavbě města*. Karviná 1968, s. 290 – 295.
- BERÁNEK**, Karel – **BERÁNKOVÁ**, Věra: *Slezská a kladská akta, jejich obsah a pozůstatky ve Státním ústředním archivu v Praze*. In: Pazderová, A. (ed.): *Poceta Josefu Kollmanovi. Sborník k životnímu jubileu*. Praha 2002, s. 46 – 70.

- BICZ-SUKNAROWSKA, Maria – KOMOROWSKI, Waldemar:** *Zamek w Bielsku*. In: Giszter, E. (ed.): *O sztuce Górnego Śląska i przyległych ziem małopolskich*. Katowice 1993, s. 91 – 136.
- BIERMANN, Bogumił:** *Historia wiary ewangelickiej w Ślązku austriackim, z osobliwym względem na dzieje ewangelickiego kościoła z łaski danego przed Cieszynem*. Cieszyn 1859.
- BIERMANN, Gottlieb:** *Das ehemalige Benediktinerstift Orlau im Teschnischen*. Programm des k. k. Evangelischen Gymnasiums in Teschen am Schlusse des Schuljahres 1862, s. 3 – 28.
- BIERMANN, Gottlieb:** *Das königliche Provinzial – Archiv in Breslau*. Notizen – Blatt, 1862, č. 12, s. 93 – 96.
- BIERMANN, Gottlieb:** *Das Münzregale der Herzoge von Teschen*. Notizen – Blatt, 1863, č. 4, s. 25 – 29.
- BIERMANN, Gottlieb:** *Geschichte der Evangelischen Kirche Öestereichisch Schlesiens mit besonderer Ruecksicht auf die der Gnadenkirche vor Teschen*. Teschen 1859.
- BIERMANN, Gottlieb:** *Geschichte des Brauurbars der Stadt Teschen*. Notizen – Blatt, 1863, č. 1 – 5; č. 2, s. 11 – 13.
- BIERMANN, Gottlieb:** *Geschichte des Herzogthums Teschen*. Teschen 1863¹ a 1894².
- BIERMANN, Gottlieb:** *Geschichte des Protestantismus in Österreichisch – Schlesien*. Prag 1897.
- BOBKOVÁ, Lenka – NEUDERTOVÁ, Michaela (edd.):** *Cesty a cestování v životě společnosti. Sborník příspěvků z konference konané 6.-8. září 1994 v Ústí nad Labem*. Acta Universitatis Purkynianae. Philosophica et historica. Studia historica II. Ústí nad Labem 1997.
- BOBKOVÁ, Lenka:** *Slezští Piastovci na dvoře Karla IV*. In: Barciak, A. (ed.): *Piastowie śląscy w kulturze i europejskich dziejach*. Katowice 2007, s. 168 – 180.
- BOČEK, Antonín:** *Přehled knížat a markrabat i jiných nejvyšších důstojníků zemských v Markrabství moravském*. [Brno 1850].
- BOGACZ, Teresa:** *Legnica w renesansowych opisach geograficznych*. Szkice Legnickie 11, 1985, s. 141 – 157.
- BORÁK, Mečislav – GAWRECKI, Dan (edd.):** *Nástin dějin Těšínska*. Ostrava – Praha 1992.
- BORÁK, Mečislav (ed.):** *Slezsko v dějinách českého státu. Sborník příspěvků z vědecké konference, pořádané pod záštitou prezidenta České republiky Václava Havla u příležitosti 50. výročí Slezského ústavu SZM v Opavě*. Opava 1998.
- BORAS, Zygmunt:** *Hohenzollernowie i ich dążenia do opanowania Śląska w drodze umów o przeżycie (w początkach XVI w.)*. In: Makowski, E. (ed.): *Studia z dziejów Polski, Niemiec i NRD XVI-XX w.* Poznań 1974, s. 53 – 65.
- BORAS, Zygmunt:** *Książęta piastowscy Śląska*. Katowice 1974.
- BORAS, Zygmunt:** *Śląski książę renesansu i jego hulaszczy żywot*. Katowice 1985.

- BORAS**, Zykmunt: *Wielki Przywilej Ziemi księcia Jana*. In: Wolarski, W. (ed.): *Ars Historica. Prace z dziejów powszechnych i Polski poświęcone Gerardowi Labudzie*. Poznań 1976, s. 545 – 553.
- BRANDL**, Vincenc: *Právní postavení ženského pohlaví v Čechách. (Příspěvek k sociální historii české)*. *Právník* 9, 1870, s. 757 – 778.
- BRODA**, Jan: *Materiały do dziejów Kościoła ewangelickiego w Księstwie Cieszyńskim i Państwie Pszczyńskim w XVI i XVII wieku*. In: Zieliński, J. T. (ed.): *Z historii Kościoła ewangelickiego na Śląsku Cieszyńskim*. Katowice 1992, s. 259 – 284.
- BROŻEK**, Ludwik: *Dawne widoki Cieszyna*. *Cieszyński Rocznik Muzealny* 1, 1969, s. 101 – 105.
- BROŻEK**, Ludwik: *Materiały k bibliografii Cieszyna*. *Pamiętnik Cieszyński* 1, 1961, s. 118 – 157.
- BROŻEK**, Ludwik: *Popiółek Franciszek*. In: Kantycki, J. – Zieliński, W. (edd.): *Śląski słownik biograficzny I*. Katowice 1977, s. 209 – 212.
- BRZUSTOWICZ**, Bogdan W.: *Turniej rycerski w królestwie polskim w późnym średniowieczu i renesansie na tle europejskim*. Warszawa 2003.
- BŘEZINA**, Luděk – **KONVIČNÁ**, Jana – **ZDICHYNEC**, Jan (edd.): *Ve znamení zemí Koruny české. Sborník k šedesátým narozeninám prof. PhDr. Lenky Bobkové, CSc.* Praha 2006.
- BŘEZINA**, Luděk: *In Stifel vnnnd Sporn im Schloß Lüben. Holdovací cesta Maxmiliána II. a Dolní Lužice*. In: Březina, L. – Konvičná, J. – Zdichynec, J. (edd.): *Ve znamení zemí Koruny české. Sborník k šedesátým narozeninám prof. PhDr. Lenky Bobkové, CSc.* Praha 2006, s. 129 – 141.
- BUDNIAK**, Józef – **RUSEK**, Halina (edd.): *Pojednajcie się... Materiały z sesji naukowej Pastoralny i społeczno-kulturowy wymiar ekumenizmu na Śląsku Cieszyńskim*. *Bielsko – Biała* 24. – 25. 03. 2000. Cieszyn 2000.
- BUES**, Almut: *Die habsburgische Kandidatur für den polnischen Thron während des Ersten Interregnums in Polen 1572/73*. Wien 1984.
- BUES**, Almut: *Stosunki Habsburgów z Polską i ich starania o polski tron w latach 1572-1573*. *Kwartalnik Historyczny* 102, 1995, č. 2, s. 3 – 14.
- BUCHHOLZ** – **JOHANEK**, Ingeborg: *Zwischen Religionsfreiheit und Religionszwang. Reformation und Gegenreformation in Alois Kaufmanns Gedenkbuch der Stadt Teschen*. In: Chmiel, P. – Drabina, J. (edd.): *Die konfessionellen Verhältnisse im Teschener Schlesien vom Mittelalter bis zur Gegenwart – Stosunki wyznaniowe na Śląsku Cieszyńskim od średniowiecza do współczesności*. Ratingen 2000, s. 103 – 121.
- BUKOLSKÁ**, Eva: *Renesanční portrét v Čechách 1520-1620*. Disertační práce FF UK. Praha [1952].
- BUKOVANSKÝ**, Karel Jaromír: *Dějiny Polské Ostravy*. Polská Ostrava 1901.
- BURYAN**, Emil: *Lutyňské rybníky*. *Těšínsko* 16 – 17, 1961, s. 9 – 12; *Těšínsko*, 1962, č. 1 – 2, s. 21 – 25.

- BŮŽEK, Václav – HRDLIČKA, Josef – KRÁL, Pavel – VYBÍRAL, Zdeněk:** *Věk urozených. Šlechta v českých zemích na prahu novověku.* Praha – Litomyšl 2002.
- BŮŽEK, Václav – KRÁL, Pavel (edd.):** *Slavnosti a zábavy na dvorech a v rezidenčních městech raného novověku.* OH 8. České Budějovice 2000.
- BŮŽEK, Václav – KRÁL, Pavel (edd.):** *Společnost v zemích habsburské monarchie a její obraz v pramenech (1526-1740).* OH 11. České Budějovice 2006.
- BŮŽEK, Václav:** „*Od Rakous a od Moskvy zbav nás, pane bože, všecky*“. (K projevům sarmatismu v polsko-litevské unii po vymření Jagellonců). *Acta Universitatis Carolinae - Philosophica et Historica* 1, *Studia Historica* 55, 2003, s. 137 – 143.
- BŮŽEK, Václav:** „*Páni a přátelé*“ v myšlení a každodenním životě české a moravské šlechty na prahu novověku. *Český časopis historický* 100, 2002, s. 229 – 264.
- BŮŽEK, Václav:** *Der Weg zur Synthese. Die Gesellschaft der böhmischen Ländern 1526-1740 in der Historiographie des letzten Jahrzehnts.* In: Bůžek, V. – Král, P. (edd.): *Společnost v zemích habsburské monarchie a její obraz v pramenech (1526-1740).* (= OH 11). České Budějovice 2006, s. 5 – 36.
- BŮŽEK, Václav:** *Dvojitý obraz Polska v politické satíře z poloviny sedmdesátých let 16. století.* In: Iwańczak, W. – Gładkiewicz, R. (edd.): *Polaków i Czechów wizerunek wzajemny (X-XVII w.).* Wrocław – Warszawa 2004, s. 169 – 180.
- BŮŽEK, Václav:** *Klientela Pernštejnů a Rožmberků ve druhé polovině 16. století.* In: Vorel, P. (ed.): *Pernštejnové v českých dějinách. Sborník příspěvků z konference konané 8.-9. 9. 1993 v Pardubicích.* Pardubice 1995, s. 213 – 225.
- BŮŽEK, Václav:** *Pijácké zábavy na dvorech renesančních velmožů.* In: Bůžek, V. – Král, P. (edd.): *Slavnosti a zábavy na dvorech a v rezidenčních městech raného novověku* (= OH 8). České Budějovice 2000, s. 137 – 161.
- BŮŽEK, Václav:** *Šlechta raného novověku v českém dějepisectví devadesátých let.* In: Bůžek, V. – Král, P. (edd.): *Aristokratické rezidence a dvory v raném novověku* (= OH 7). České Budějovice 1999, s. 5 – 28.
- BŮŽEK, Václav:** *Šlechta ze zemí Koruny české na habsburských dvorech v předbělohorském století.* In: Bůžek, V. – Král, P. (edd.): *Šlechta v habsburské monarchii a císařský dvůr (1526-1740)* (= OH 10). České Budějovice 2003, s. 153 – 189.
- BŮŽEK, Václav:** *Těhotenství ve šlechtické domácnosti na prahu novověku.* Československá historická ročenka, 2001, s. 169 – 178.
- BŮŽEK, Václav:** *Urozenec.* In: Bůžek, V. – Král, P. (edd.): *Člověk českého raného novověku. Každodenní život* 28. Praha 2007, s. 79 – 110.
- BŮŽEK, Václav:** *Vratislav z Pernštejna mezi Prahou, Litomyšlí a Vídní. (Ke zpravodajskému přínosu listů české a moravské šlechty).* Sborník prací východočeských archivů 8, 2000, s. 24 – 36.
- BŮŽEK, Václav:** *Zum tschechisch-deutschen Bilinguismus in den böhmischen und österreichischen Länder in der frühen Neuzeit.* *Österreichische Osthefte* 35, 1993, s. 577 – 592.

- CIEŚLA, Mariusz: *Broń renesansowa na Śląsku*. Racibórz 2008
- CONRADS, Norbert (ed.): *Schlesien*. Berlin 2002².
- CONRADS, Norbert: *Książęta i stany. Historia Śląska (1469-1740)*. Warszawa 2005.
- CONRADS, Norbert: *Schlesien frühe Neuzeit (1469-1740)*. In: Týž (ed.): *Schlesien*. Berlin 2002².
- CYNARSKI, Stanisław: *Z dziejów stosunków polsko-austriackich w drugiej połowie XVI wieku*. *Sobótka* 38, 1983, s. 470 – 477.
- CYNARSKI, Stanisław: *Zygmunt August*. Wrocław – Warszawa – Kraków – Gdańsk – Łódź 1998.
- CZECZOWICZ, Bogusław: *Książęcy mecenat artystyczny na Śląsku u schyłku średniowiecza*. Warszawa 2005.
- CZECZOWICZ, Bogusław: *W cienu pradziada. Mecenat artystyczny księcia Kazimierza II w księstwie cieszyńskim*. *Cieszyńskie studia muzealne/Těšínský muzejní sborník* 2, 2005, s. 51 – 86.
- CZECZOWICZ, Bogusław: *Zamek jako manifest władcy – przyczynek do dziejów i ikonologii zamku w Cieszynie*. In: Antoniewicz, M. (ed.): *Zamki i przestrzeń społeczna w Europie Środkowej i Wschodniej*. Warszawa 2002, s. 529 – 536.
- ČABART, Jan: *Vývoj české myslivosti*. Praha 1958.
- ČAPSKÝ, Martin: *Gottlieb Biermann a jeho přínos k výzkumu středověkých dějin Rakouského Slezska*. In: Soukup, P. – Šmahel, F. (edd.): *Německá medievistika v českých zemích do roku 1945 (= Práce z dějin vědy 18)*. Praha 2004, s. 225 – 236.
- ČAPSKÝ, Martin: *Poklady slezských knížat – rodové jmění i nástroj každodenní sebe-prezentace*. *Confinia Silesiae (K životnímu jubileu Rudolfa Žáčka)*. *Acta historica Universitatis Silesianae Opaviensis* 1, 2008, s. 321 – 335.
- ČAPSKÝ, Martin: *Zlomený meč Valentina Hrbatého. Poslední z opavských Přemyslovců*. *Dějiny a současnost* 28, 2006, č. 2, s. 34 – 36.
- ČELAKOVSKÝ, Jaromír: *O domácích a cizích registrech, zvláště o registrech české a jiných rakouských dvorských kanceláří*. *Rozpravy král. české společnosti nauk – VII. Řada, sv. 3. Třída pro filosofii, filologii a dějepis* 6. Praha 1890.
- Černá kněžna na Těšínsku. *Těšínsko* 21, 1978, č. 3, s. 2.
- ČERNÍN, Svatomír: *Úloha Slezska v politice Vladislava Jagellonského (1490-1516)*. In: Borák, M. (ed.): *Slezsko v dějinách českého státu. Sborník příspěvků z vědecké konference, pořádané pod záštitou prezidenta České republiky Václava Havla u příležitosti 50. výročí Slezského ústavu SZM v Opavě*. Opava 1998, s. 158 – 164.
- ČERNÝ, Václav: *Za archivářem Karlem Jeřábkem*. *Časopis Společnosti přátel starožitností* 58, 1950, s. 236 – 237.
- ČORNEJ, Petr: *Poznámky k vydávání starších česky psaných listů (14.-16. století)*. *Česká literatura* 37, 1989, s. 1 – 15.
- DALEWSKI, Zbigniew: *Ceremoniał koronacyjny królów polskich w XV i początkach XVI wieku*. *Kwartalnik Historyczny* 102, 1995, č. 3 – 4, s. 37 – 60.

- DELUMEAU, Jean: *Reformy křesťanstva w XVI i XVII w. I. Narodziny i rozwój Refromy protestanckiej*. Warszawa 1986.
- DOKOUPIL, Lumír: *Frýdek a Místek v období pozdního feudalismu*. In: Hrozek, A. a kol. (edd.): 700 let Frýdku – Místku. Frýdek – Místek 1965, s. 59 – 75.
- DRABINA, Jan: *Wokół przyczyn sukcesów reformacji w księstwie cieszyńskim w XVI wieku*. In: Chmiel, P. – Drabina, J. (edd.): *Die konfessionellen Verhältnisse im Teschener Schlesien vom Mittelalter bis zur Gegenwart – Stosunki wyznaniowe na Śląsku Cieszyńskim od średniowiecza do współczesności*. Ratingen 2000, s. 49 – 59.
- DRKAL, Stanislav: *Historie opavského zámku*. In: Grobelný, A. – Sobotík, B. (edd.): *Opava. Sborník k 10. výročí osvobození města. Publikace Slezského studijního ústavu 15*. Opava – Ostrava 1956, s. 134 – 164.
- DUBOVSKÝ, Ján Milan – ŽUDEL, Juraj: *Dejiny Pezinka*. Bratislava 1982.
- DVORSKÝ, František: *Účast stavů českých a císaře ruského při volbě polského krále 1. 1573-76*. Slovanský sborník 4, 1885, s. 6 – 18, s. 62 – 72, s. 120 – 127.
- DVOŘÁK, Max – MATĚJKA, Bohumil: *Soupis památek historických a uměleckých v Království českém XXVII. Politický okres roudnický II. Zámek roudnický*. Praha 1907.
- DWORZACZEK, Władysław: *Genealogia. Tablice*. Warszawa 1959.
- DZIEWULSKI, Władysław: *Nowe dane statystyczne o ludności miast i wsi Śląska w XVI wieku*. Sobótka 30, 1975, s. 455 – 474.
- DZIEWULSKI, Władysław: *Zaludnienie Śląska w końcu XVI i początku XVII wieku*. Przegląd Zachodni 8, 1952, zeszyt dodatkowy *Studia Śląskie*, s. 421 – 492.
- EBERLEIN, Hellmut: *Schlesische Kirchengeschichte. Das Evangelische Schlesien. Band I*. Goslar 1952³.
- ELIÁŠ, Jan O.: *Frýdek Místek – zámek. Stavebně-historický průzkum*. B. m. 1977. rkp.
- ENGELBERT, Kurt: *Die Anfänge des Lutherischen Bewegung in Breslau und Schlesien*. Archiv für Schlesische Kirchengeschichte 18, 1960, s. 121 – 207.
- EVANS, Robert John Weston: *Vznik habsburské monarchie 1550-1700*. Praha 2003.
- FELCMAN, Ondřej – FUKALA, Radek a kol.: *Poděbradové. Rod českomoravských pánů, kladských hrabat a slezských knížat. Šlechtické rody Čech, Moravy a Slezska 6*. Praha 2008.
- FICEK, Viktor: *František Sláma, vydavatel lidové četby*. Slezský sborník 48, 1950, s. 417 – 432.
- FORBELSKÝ, Josef: *Španělé, Říše a Čechy v 16. a 17. století*. Praha 2006.
- FRITZOVÁ, Charlotte – RŮŽIČKA, Jindřich: *Španělský sňatek Vratislava z Pernštejna*. Sborník prací východočeských archivů 3, 1975, s. 63 – 75.
- FUKALA, Radek: *Cetrys z Kynšperka*. In: BSSSM – Nová řada 2 (14). Ostrava 2001, s. 22 – 28.
- FUKALA, Radek: *Hohenzollernové v evropské politice 16. století*. Praha 2005.
- FUKALA, Radek: *Náboženská politika markraběte Jiřího Braniborsko-Ansbašského v Krnovském knížectví*. In: Bůžek, V. – Král, P. (edd.): *Aristokratické rezi-*

- dence a dvory v raném novověku (= OH 7). České Budějovice 1999, s. 535 – 557.
- FUKALA, Radek: *Portréty krnovských Hohenzollernů – majitelů bohumínského zástavního panství v letech 1523 – 1621*. Těšínsko 36, 1993, č. 2, s. 1 – 4.
- FUKALA, Radek: *Příspěvky německé regionální historiografie k dějinám stavovství ve Slezsku*. In: Chocholáč, B. – Jan, L. – Knoz, T. (edd.): *Nový Mars Moravicus aneb sborník příspěvků, jež věnovali prof. dr. Josefu Válkovi jeho žáci a přátelé k sedmdesátinám*. Brno 1999, s. 565 – 576.
- FUKALA, Radek: *Role Jana Jiřího Krnovského ve stavovských hnutích*. Opava 1997
- FUKALA, Radek: *Slezská reformace*. Slezský sborník 98, 2000, s. 241 – 263.
- FUKALA, Radek: *Stavovská politika na Opavsku v letech 1490-1631*. Opava 2004.
- FUKALA, Radek: *Stavovské a knížecí Slezsko – nástin politického vývoje Slezska v letech 1400 – 1550*. In: *Od gotiky k renesanci. Výtvarná kultura Moravy a Slezska I*. Olomouc 2002, s. 27 – 42.
- FUKALA, Radek: *Těšínsko a severní Morava očima anglického cestovatele*. Těšínsko, 1995, č. 1, s. 12 – 15.
- FUKALA, Radek: *Zápas o opolsko-ratibořské dědictví a mocenské aspirace slezských knížat na prahu novověku*. Slezský sborník 100, 2002, s. 81 – 101.
- FUKALA, Radek: *Zápas o opolsko-ratibořské dědictví a mocenské aspirace Jiřího Braniborsko-Ansbašského v zemích koruny České*. *Familia Silesiae* 1, 1997, s. 30 – 40.
- GAURA, Karel: *Z historie komunikačních spojů na Těšínsku v době feudální*. Těšínsko, 1957, č. 1, s. 1 – 3; Těšínsko, 1958, č. 2, s. 6 – 8.
- GIEYSZTOR, Aleksander: *Spektakl i liturgia – polska koronacja królewska*. In: Geremek, B. (ed.): *Kultura elitarna a kultura masowa w Polsce późnego średniowiecza*. Wrocław – Warszawa – Kraków – Gdańsk 1978, s. 9 – 23.
- GMITEREK, Henryk – GŁADKIEWICZ, Ryszard: *Polskie badania nad dziejami Czech a stosunków polsko – czeskich w czasach nowożytnych (XVI-XVIII w.)*. In: Myška, M. – Gładkiewicz, R. (edd.): *Česká polonistika a polská bohemistika. Polonistické studie v České republice a bohemistické studie v Polské republice v posledních třiceti letech*. Historické a filologické obory. Praha 1995, s. 227 – 240.
- GOJNICZEK, Waclaw – MACHEJ, Anna: *Oddział w Cieszynie*. *Szkice Archiwalno-Historyczne* 1, 1998, s. 69 – 81.
- GOJNICZEK, Waclaw – SPYRA, Janusz: *Losy i zawartość najstarszej, obecnie zaginionej, księgi miejskiej Cieszyna z lat 1468-1722*. *Studia i materiały z dziejów Śląska* 25, 2001, s. 27 – 33.
- GOJNICZEK, Waclaw: *„Missiva“ biskupów ołomunieckich jako źródło do dziejów i genealogii Piastów cieszyńskich z XVI wieku*. In: Barciak, A. (ed.): *Piastowie śląscy w kulturze i europejskich dziejach*. Katowice 2007, s. 396 – 408.
- GOJNICZEK, Waclaw: *Burmistrzowie Cieszyna od XIV do XX wieku*. In: Panic, I. – Makowski, M. (edd.): *500 lat ratusza i rynku w Cieszynie 1496-1996*. Cieszyn 1996, s. 67 – 82.

- GOJNICZEK, Waclaw: *Elity władzy w Cieszynie na przełomie XVI i XVII wieku*. In: Panic, I. (ed.): *Samorządowość i elity władzy w Cieszynie na przestrzeni dziejów*. Cieszyn 2002, s. 73 – 88.
- GOJNICZEK, Waclaw: *Feudalni panowie Ustronia i okolic*. In: Panic, I. (ed.): *Ustroń 1305-2005. Tom I. 1305-1945*. Ustroń 2005, s. 123 – 152.
- GOJNICZEK, Waclaw: *Grodzieccy z Brodów herbu Radwan w XV-XVIII wieku*. *Genealogia. Studia i materiały historyczne* 11, 1999, s. 7 – 19.
- GOJNICZEK, Waclaw: *Klochowie z Kornic i Bestwiny – dzieje szlacheckich dziedziców Ustronia do początków XVII w.* In: Panic, I. (ed.): *Studia z dziejów Ustronia*. Ustroń 2000, s. 7 – 21.
- GOJNICZEK, Waclaw: *Morawskie wina w listach biskupów ołomunieckich do adresatów z księstwa cieszyńskiego*. In: Gebauerová, O. – Moravcová, I. – Tesař, P. (edd.): *Vážně i nevázně o víně. Sborník k padesátým narozeninám PhDr. Karla Müllera*. Opava 2008, s. 60 – 64.
- GOJNICZEK, Waclaw: *Sekretarz księząt cieszyńskich Maciej Kalus i jego rodzina*. *Zaranie Śląskie* 62, 2000, č. 1 – 2, s. 45 – 57.
- GOJNICZEK, Waclaw: *Ślązacy w otoczeniu biskupów ołomunieckich w XVI wieku*. In: Mikulec, J. – Polívka, M. (edd.): *Per saecula ad tempora nostra. Sborník prací k šedesátým narozeninám prof. Jaroslava Pánka*. Sv. 1. Praha 2007, s. 338 – 344.
- GOJNICZEK, Waclaw: *Topografia przedmieść Cieszyna w XVI i XVII wieku*. In: Panic, I. (ed.): *Z badań nad dziejami politycznymi i społeczno-gospodarczymi Cieszyna od średniowiecza do czasów współczesnych*. Cieszyn 2005, s. 23 – 40.
- GOJNICZEK, Waclaw: *Tschammerowie z Iskrzyczyna w drugiej połowie XV wieku i w XVI wieku*. *Familia Silesiae* 2, 1997, s. 5 – 23.
- GOJNICZEK, Waclaw: *Z dziejów szlachty w księstwie cieszyńskim ze szczególnym uwzględnieniem protestantów*. *Szkice Archiwalno-Historyczne* 2, 2000, s. 5 – 24.
- GOŁĘBIEWSKI, Eugeniusz: *Zygmunt August. Żywot ostatniego z Jagiellonów*. Warszawa 1977.
- GOŁĘBIEWSKI, Seweryn: *Czasy Zygmunta Augusta. Ustęp z przeszłości*. Wilno 1851.
- GROBELNÝ, Andělín – ČEPELÁK, Bohuslav (edd.): *Český Těšín 50 let městem*. Ostrava 1973.
- GROBELNÝ, Andělín a kol. (edd.): *Ostravsko do roku 1848. Kapitoly k historickému vývoji Slezska a Ostravska od pravěku k revolučnímu roku 1848*. Ostrava 1968.
- GROBELNÝ, Andělín: *K otázce ethnické příslušnosti obyvatelstva na Těšínsku v 16. a 17. století*. In: Týž (ed.): *K otázkám dějin Slezska. Diskuse a materiály z konference*. Ostrava 1956, s. 88 – 90.
- GROBELNÝ, Andělín: *Karvinské školy v 16.-17. století*. In: Plaček, V. – Plačková, M. (edd.): *Karviná. Sborník příspěvků k dějinám a výstavbě města*. Karviná 1968, s. 41 – 52.

- GROBELNÝ, Andělín:** *Knihy stálých důchodů města Těšína z r. 1531.* Těšínsko, 1958, č. 2, s. 3 – 6.
- GROBELNÝ, Andělín:** *Kulturní styky Těšínska s Moravou v 16. a 17. století.* Těšínsko, 1963, č. 6 – 7, s. 23 – 25.
- GROBELNÝ, Andělín:** *Kulturní styky Těšínska s ostatním Slezskem v 16. a 17. století.* Těšínsko, 1962, č. 1 – 2, s. 19 – 21.
- GROBELNÝ, Andělín:** *Městské školy na Těšínsku do konce 17. století.* Slezský sborník 51, 1953, s. 350 – 368.
- GROBELNÝ, Andělín:** *Příjmy a vydání města Těšína v letech 1526-1528.* Slezský sborník 60, 1962, s. 500 – 514.
- GROBELNÝ, Andělín:** *Školy na Frýdecku do konce 17. století.* Slezský sborník 50, 1952, s. 508 – 529.
- GROBELNÝ, Andělín:** *Těšíňští studenti na univerzitách do konce 17. století.* Studie o Těšínsku 1, 1972, s. 75 – 90.
- GROBELNÝ, Andělín:** *Vznik a počátky Karviné, její vývoj do roku 1920.* Těšínsko 28, 1985, č. 1, s. 7 – 12.
- GRONOWSKI, Tomasz Michał:** *Zwyczajny klasztor, zwyczajni mnisi. Wspólnota tyniecka w średniowieczu.* Kraków 2007.
- GRÜHHAGEN, Colmar:** *Schlesien unter der Herrschaft König Ferdinands 1527-1564.* Zeitschrift des Vereines für Geschichte und Alterthum Schlesien 19, 1885, s. 63 – 139.
- GRÜNHAGEN, Colmar.:** *Geschichte Schlesiens II. Bis zur Vereinigung mit Preussen (1527 bis 1740).* Gotha 1886.
- GUMOWSKI, Marian:** *Przyczynki do historii menniczej Księstwa Cieszyńskiego.* Wiadomości Numizmatyczno-Archeologiczne 15, 1934, s. 32 – 46
- GUNDERMANN, Iselin:** *Markgraf Georg von Brandenburg-Ansbach und die Einführung der Reformation in Oberschlesien.* In: Wünsch, T. (ed.): *Reformation und Gegenreformation in Oberschlesien. Die Auswirkungen auf Politik, Kunst und Kultur im ostmitteleuropäischen Kontext.* Berlin 1994, s. 31 – 45.
- HANZALOVÁ, Jarmila:** *Soupis osobních písemných pozůstalostí a rodinných archivů v České republice.* Praha 1997.
- HARASIMOWICZ, Jan:** *Historia idei – historia prawa – historia sztuki. Polityczno-dynastyczne programy obrazowe doby nowożytnej jako „teksty kultury”.* In: Fabiański, M. (ed.): *Dzieło sztuki: źródło ikonograficzne, czy coś więcej? Materiały sympozjum XVII Powszechnego Zjazdu Historyków w Krakowie, 15-18 września 2004.* Warszawa 2005, s. 79 – 94.
- HARASIMOWICZ, Jan:** *Śląski luteranizm wieku reformacji – próba charakterystyki.* Sobótka 34, 1984, s. 493 – 516.
- HATAŁSKA - RYGOROWICZ, Maria:** *Z dziejów Księstwa Cieszyńskiego XV-XVII wieku.* Sobótka 48, 1993, s. 130 – 137.
- HAUSDORF, Georg P. A.:** *Die Piasten Schlesiens.* Breslau 1933.
- HÄUSSLER, Franz Josef:** *Ahnentafeln und Stammbäume.* Troppau 1929.

- HAVLÍČEK**, Bedřich: *Matěj Kašperlík – zapomenutý historik Těšínska. (Příspěvek k soupisu jeho díla)*. Těšínsko 1, 1957, s. 13 – 14
- HAVLÍČEK**, Bohuslav: *Pověsti o černé kněžně na Těšínsku*. Těšínsko 13, 1970, č. 4. s. 46 – 47.
- HECKEL**, Bedřich: *Karviná v září věků II.-VI. Studie o Těšínsku* 8, 1980, s. 67 – 92; 9, 1980, s. 203 – 226; 11, 1983, s. 57 – 76; 12, 1985, s. 140 – 156.
- HEINRICH**, Albin: *Versuch über die Geschichte des Herzogthumes Teschen von den ältesten bis auf gegenwärtige Zeiten*. Teschen 1818.
- HELBIG**, K. G.: *Eine fürstliche Ehe des 16ten Jahrhunderts*. ZVGS 4, 1862, s. 160 – 169.
- HLAVÁČEK**, Petr: „*Prope Sudetos Montes*“. *Hraniční oblasti Čech, Saska, Horní Lužice a Dolního Slezska jako jeden kulturní region (1520-1620)*. In: Bobková, L. – Konvičná, J. (edd.): *Korunní země v dějinách českého státu II. Společné a rozdílné. Česká koruna v životě a vědomí jejich obyvatel ve 14. a 16. století. Sborník příspěvků přednesených na kolokviu pořádaném ve dnech 12. a 13. května 2004 v Clam-Gallasově paláci v Praze*. Praha 2005, s. 423 – 434.
- HOFMANN**, Gustav: *Metrologická příručka pro Čechy, Moravu a Slezsko do zavedení metrické soustavy*. Plzeň – Sušice 1984.
- HOLÁ**, Mlada – **HOLÝ**, Martin: „*Vratislaviam venit magno et solemni apparatu*“. *Holdovací cesta Rudolfa II. do Vratislavi v roce 1577*. In: Mikulec, J. – Polívka, M. (edd.): *Per saecula ad tempora nostra. Sborník prací k šedesátým narozeninám prof. Jaroslava Pánka*. Sv. 1. Praha 2007, s. 284 – 295.
- HOLÁ**, Mlada: *Panovník, čeští stavové a Jiří Braniborský ve sporu o konfirmaci brandenbursko-opolsko-ratibořských nástupnických smluv v letech 1528-1531*. In: Březina, L. – Konvičná, J. – Zdichynec, J. (edd.): *Ve znamení země Koruny české. Sborník k šedesátým narozeninám prof. PhDr. Lenky Bobkové, CSc.* Praha 2006, s. 97 – 111.
- HOLÁ**, Mlada: *Územní politika knížete Jana II. Opolského (1476-1532)*. *Historická geografie* 33, 2005, s. 175 – 196.
- HOLČÍK**, Štefan Pavel: *Korunovačné slávnosti Bratislava 1563-1830*. Bratislava 1992³.
- HOLÝ**, Martin: „*Čehož sem také při ní, panně šlechtičně, aby mě za manžela sobě oblíbila, vyhledávati neobmeškával*.“ *Sňatky české a moravské šlechty na prahu novověku (1500-1620)*. In: Halířová, M. (ed.): *Oznamuje se láskám našim... aneb svatby a svatební zvyky v českých zemích v průběhu staletí. Sborník z konference konané 13.-14. září 2007 ve Východočeském muzeu v Pardubicích*. Pardubice 2007, s. 7 – 18.
- HOLÝ**, Martin: *Exercitia aularum. Dny všední a sváteční pážat na dvoře Ferdinanda I. v polovině 16. století ve světle dvou dochovaných instrukcí*. *Folia Historica Bohemica* 23, 2008, s. 7 – 34.
- HOLÝ**, Martin: *Křest ve šlechtickém prostředí českých zemí na prahu novověku*. *Historická demografie* 28, 2004, s. 15 – 33.

- HOLÝ, Martin:** *Šlechtické sňatky v českých zemích v letech 1550 až 1650*. Historická demografie 27, 2003, s. 5 – 35.
- HOLÝ, Martin:** *Výchova a vzdělání české a moravské šlechty v 16. a v první polovině 17. století*. Folia Historica Bohemica 21, 2005, s. 111 – 210.
- HOLÝ, Martin:** *Význam vedlejších zemí České koruny pro vzdělání české a moravské šlechty v předbělohorské době*. In: Březina, L. – Konvičná, J. – Zdichynec, J. (edd.): *Ve znamení zemí Koruny české*. Sborník k šedesátým narozeninám prof. PhDr. Lenky Bobkové, CSc. Praha 2006, s. 412 – 425.
- HONC, Jaroslav:** *Populační vývoj šesti generací 125 českých panských rodů v letech 1502-1794*. Historická demografie 3, 1969, s. 20 – 51.
- HONL, Ivan:** *Těšínsko na Helwigově mapě Slezska*. Těšínsko, 1962, č. 1 – 2, s. 18 – 19.
- HORVÁTH, Pavol – KOPČAN, Vojtěch:** *Turci na Slovensku*. Bratislava 1971.
- HORWAT, Jerzy:** *Książęta górnośląscy z dynastii Piastów. Uwagi i uzupełnienia genealogiczne*. Ruda Śląska 2005.
- HORWAT, Jerzy:** *Piastowie górnośląscy wobec Czech i Węgier*. In: Barciak, A. (ed.): *Piastowie śląscy w kulturze i europejskich dziejach*. Katowice 2007, s. 245 – 260.
- HOSÁK, Ladislav:** *Historický místopis Karvinska v období feudalismu*. Těšínsko 16 – 17, 1961, s. 13 – 18.
- HOSÁK, Ladislav:** *Historický místopis okresu Český Těšín I. a II*. Těšínsko, 1959, č. 4, s. 1 – 8 a Těšínsko, 1960, č. 1, s. 6 – 12.
- HOSÁK, Ladislav:** *Historický místopis země Moravskoslezské*. Brno 1937.
- HOSÁK, Ladislav:** *Ostrava a její okolí v 1. polovině 16. století*. Ostrava. Sborník příspěvků k dějinám a výstavbě města 4, 1967, s. 182 – 213.
- HRDLIČKA, Josef:** *Hodovní stůl a dvorská společnost. Strava na raně novověkých aristokratických dvorech v českých zemích (1550-1650)*. Monographia Historica 1. České Budějovice 2000.
- HRDLIČKA, Josef:** *Potraviny na předbělohorském dvoře pánů z Hradce. (Způsoby zásobování a finanční náklady)*. In: Bůžek, V. (ed.): *Příspěvky ke každodenní kultuře novověku. (= Opera Historica 4)*. České Budějovice 1995, s. 5 – 62.
- HRDLIČKA, Josef:** *Rituál stolování na raně novověkých aristokratických dvorech v českých zemích*. In: Bůžek, V. – Král, P. (edd.): *Aristokratické rezidence a dvory v raném novověku*. Opera Historica 7. České Budějovice 1999, s. 619 – 653.
- HRDLIČKA, Josef:** *Slavnostní stolování na aristokratickém dvoře v raném novověku*. In: Bůžek, V. – Král, P. (edd.): *Slavnosti a zábavy na dvorech a v rezidenčních městech raného novověku*. Opera Historica 8. České Budějovice 2000, s. 293 – 314.
- HRDLIČKA, Ladislav:** *Výsledky fyzikálního nedestruktivního výzkumu v kostele sv. Bartoloměje v Pardubicích*. Zprávy klubu přátel Pardubicka 23, 1988, s. 208 – 213.
- HROZEK, Antonín (ed.):** *700 let Frýdku – Místku*. Frýdek – Místek 1965.

- HRUBÝ, Vladimír:** *Pozdní gotika a raná renesance v Pardubicích v letech 1491-1548. Malířství a sochařství.* Pardubice 2003.
- HURT, Rudolf:** *Dějiny rybníkářství na Moravě a ve Slezsku I. a II.* Ostrava 1960.
- CHALOUPECKÝ, Václav:** *Palacký v archivu roudnickém.* Český časopis historický 18, 1912, s. 332 – 336.
- CHLEBOWCZYK, Józef (ed.):** *Cieszyn. Zarys rozwoju miasta i powiatu.* Katowice 1973.
- CHMELAŘ, Jiří:** *Když je země bez krále. Polsko ve druhé polovině 16. století.* Dějiny a současnost 30, 2008, č. 6, s. 17 – 20.
- CHMIEL, Peter – DRABINA, Jan (edd.):** *Die konfessionellen Verhältnisse im Teschener Schlesien vom Mittelalter bis zur Gegenwart – Stosunki wyznaniowe na Śląsku Cieszyńskim od średniowicza do współczesności.* Ratingen 2000.
- CHMIEL, Piotr:** *Górny Śląsk w historiografii niemieckiej XX wieku.* Kwartalnik Opolski 53, 2007, č. 2 – 3, s. 135 – 149.
- CHOCHOLÁČ, Bronislav – JAN, Libor – KNOZ, Tomáš (edd.):** *Nový Mars Moravicus aneb sborník příspěvků, jež věnovali prof. dr. Josefu Válkovi jeho žáci a přátelé k sedmdesátinám.* Brno 1999.
- CHOTĚBOR, Petr:** *Palác Pernštejnů na Pražském hradě.* In: Vorel, P. (ed.): *Pernštejnové v českých dějinách. Sborník příspěvků z konference konané 8. – 9. 9. 1993 v Pardubicích.* Pardubice 1995, s. 261 – 282.
- CHUDOBA, Bohdan:** *Španělé na Bílé hoře. Tři kapitoly z evropských politických dějin.* Praha 1945.
- INDRA, Bohumír:** *Míry a váhy ve Slezsku a jejich redukce.* Slezský sborník 60, 1962, s. 324 – 350, s. 475 – 498.
- IWANEK, Witold:** *Książęce miasto piastowskie.* In: Chlebowczyk, J. (ed.): *Cieszyn. Zarys rozwoju miasta i powiatu.* Katowice 1973, s. 115 – 132.
- IWANEK, Witold:** *Historyczny i architektoniczny rozwój cieszyńskiego rynku.* In: Panic, I. – Makowski, M. (edd.): *500 lat ratusza i rynku w Cieszynie 1496-1996.* Cieszyn 1996, s. 45 – 56.
- IWANEK, Witold:** *Kilka uwag o romańskiej rotundzie zamkowej w Cieszynie.* Cieszyński Rocznik Muzealny 1, 1969, s. 81 – 99.
- IWANEK, Witold:** *Klęski żywiołowe w Cieszynie.* Kalendarz Cieszyński, 1985, s. 42 – 44.
- IWANEK, Witold:** *Z prywatnego życia cieszyńskich Piastów.* Kalendarz Cieszyński, 1992, s. 33 – 36.
- JANÁČEK, Josef:** *České dějiny. Doba předbělohorská I. 1526-1547. Díl 1 – 2.* Praha 1971 a 1984.
- JANÁČEK, Josef:** *Rudolf II. a jeho doba.* Praha 1987.
- JANÁČEK, Josef:** *Ženy české renesance.* Praha 1987².
- JANÁK, Jan – HLEDÍKOVÁ, Zdeňka – DOBEŠ, Jan:** *Dějiny správy v českých zemích od počátku státu po současnost.* Praha 2005.

- JANIŠ, Dalibor (ed.): *Práva a zřízení Markrabství moravského z roku 1545 (pokus moravských stavů o revizi zemského zřízení)*. Historický úvod a edice. Prameny dějin moravských 9. Brno 2005.
- JANIŠ, Dalibor: „Zkrocení pýchy zlých lidí“. *Policejní ustanovení v usneseních moravského zemského sněmu před rokem 1520 ve středoevropském srovnání*. Folia Historica Bohemica 22, 2006, s. 7 – 28.
- JANIŠ, Dalibor: *Moravské zemské zřízení z roku 1516. K otázce vzniku zemských zřízení v českých zemích na přelomu 15. a 16. století*. In: Mikulec, J. – Polívka, M. (edd.): *Per saecula ad tempora nostra*. Sborník prací k šedesátým narozeninám prof. Jaroslava Pánka. Sv. 1. Praha 2007, s. 153 – 162, zde s. 153 – 162.
- JANIŠ, Dalibor: *Ústavní základy moravského zemského práva na počátku novověku*. In: Malý, K. – Pánek, J. (edd.): *Vladislavské zřízení zemské a počátky ústavního zřízení v českých zemích (1500-1619)*, Praha 2001, s. 113 – 135.
- JANOUSEK, Bohumír a kol.: *Státní archiv v Třeboni. Průvodce po archivních fondech 1*. Praha 1957.
- JÁNSKÝ, Jiří: *Páni ze Švamberka. Pětisetletá sága rodu s erbem labutě*. Průvodce historií západních Čech 13. Domažlice 2006.
- JARZYŃSKI, Henryk: *Stosunki gospodarcze w Strumieniu do I wojny swiatowej*. In: Orszulik, B. (ed.): *Strumień (z dziejów miasta od jego początków do 1939 r.)*. Strumień 1983, s. 39 – 47.
- JARZYŃSKI, Henryk: *Z kroniki dziejów Strumienia*. In: Orszulik, B. (ed.): *Strumień (z dziejów miasta od jego początków do 1939 r.)*. Strumień 1983, s. 63 – 81.
- JASIŃSKI, Kazimierz. *Dominikańskie pochówki Piastów*. In: Kłokoczowski, J. – Spież, J. A. (edd.): *Dominikanie w środkowej Europie w XIII-XV wieku. Aktywność duszpasterska i kultura intelektualna*. Studia na historią dominikanów w Polsce 3. Poznań 2002, s. 219 – 237.
- JASIŃSKI, Kazimierz: *Powiązania genealogiczne Piastów (matżeństwa piastowskie)*. In: Heck, R. (ed.): *Piastowie w dziejach Polski*. Zbiór artykułów z okazji trzechsetnej rocznicy wygaśnięcia dynastii Piastów. Wrocław 1975, s. 135 – 148.
- JASIŃSKI, Kazimierz: *Rodowód Piastów Śląskich. Tom I. Piastowie wrocławscy i legnicko – brzescy*. Wrocław 1973.
- JASIŃSKI, Kazimierz: *Rodowód Piastów Śląskich. Tom II. Piastowie świdniccy, ziembiccy, głogowscy, żagańscy i oleśniccy*. Wrocław 1975.
- JASIŃSKI, Kazimierz: *Rodowód Piastów Śląskich. Tom III. Piastowie opolscy, cieszyńscy i oświęcimscy*. Wrocław 1977.
- JBÝ – BČK: *Jablunkovské šance*. Těšínsko 17, 1974, č. 2, s. 8 – 9.
- JBÝ – BČK: *Zámek v Karviné IV. – Ráji*. Těšínsko 16, 1973, č. 2, s. 11 – 12.
- JEŽ, Radim: *Jan z Pernštejna ve sporu o Opolsko – Ratibořsko ve 30. a 40. letech 16. století*. Východočeský sborník historický 14, 2007, 69 – 85.
- JEŽ, Radim: *Manželské soužití knížete Václava III. Adama s Marií z Pernštejna v polovině 16. století*. Těšínsko 51, 2008, č. 4, s. 1 – 15.

- JEŽ, Radim:** *Neznámý rukopis Kaufmannovy kroniky a dalších historických prací tohoto typu pro oblast Těšínska z fondů Moravského zemského archivu v Brně.* In: Spyra, J. (ed.): *Kronikarz a historyk. Atuty i słabości regionalnej historiografii. Materiały z konferencji naukowej Cieszyn 20-21 września 2007.* Cieszyn 2007, s. 171 – 199.
- JEŽ, Radim:** *Nové poznatky ze sklonku života těšínského knížete Kazimíra II. (†1528).* Sborník Státního okresního archivu Frýdek – Místek 9, 2008, s. 7 – 27.
- JEŽ, Radim:** *Správa Těšínského knížectví Janem z Pernštejna v letech 1528-1545.* Práce a studie Muzea Beskyd – Společenské vědy 20, 2008, s. 222 – 264.
- JEŽ, Radim:** *Těšínský kníže Fridrich Kazimír a Vratislav z Pernštejna (vzájemné vztahy s edicí korespondence z let 1564-1571).* Práce a studie Muzea Beskyd – Společenské vědy 18, 2007, s. 137 – 175.
- JEŽ, Radim:** *Těšínská Piastovci a jejich vztahy s Pernštejnou v 16. století (s edicí korespondence z let 1554-1581).* Magisterská diplomová práce FF MU. Brno 2007.
- JEŽEK, Martin:** *Příspěvek k poznání průběhu výstavby gotického kostela.* Sborník Společnosti přátel starožitností 4, 1996, s. 147 – 152.
- JEŽEK, Martin:** *Výzkum v pardubickém chrámu sv. Bartoloměje.* Zpravodaj muzea v Hradci Králové 21, 1995, s. 92 – 112.
- JIRÍK, Karel:** *Dějiny připojených obcí.* In: týž (ed.): *Dějiny Ostravy.* Ostrava 1993, s. 492 – 617.
- JUREK, Piotr:** *Geneza landfrydów na tle rozwoju form ustrojowych gwarantujących pokój.* Acta Universitatis Wratislaviensis 1247, Prawo – Studia historyczno-prawne 194, 1992, s. 17 – 29.
- JUREK, Piotr:** *Śląskie pokoje krajowe.* Wrocław 1991.
- KACZMAREK-PATRALSKA, Klara:** *Śląskie i łужицкие kontakty artystyczne z ośrodkami kulturalnymi Czech i Moraw w pierwszej połowie XVI w.* In: Malicki, J. – Tarajło-Lipowska, Z. (edd.): *Wrocław w Czechach – Czesi we Wrocławiu. Literatura – język – kultura.* Wrocław 2003, s. 252 – 264.
- KALINOWSKA-WÓJCIK, Barbara:** *Dziewiętnastowieczne monografie miast górnośląskich.* In: Spyra, J. (ed.): *Kronikarz a historyk. Atuty i słabości regionalnej historiografii. Materiały z konferencji naukowej Cieszyn 20-21 września 2007.* Cieszyn 2007, s. 200 – 229.
- KALISTA, Zdeněk:** *Čechové, kteří tvořili dějiny světa.* Praha 1939.
- KALUS, Jaromír:** *Mince knížectví těšínského.* Český Těšín 1994.
- KAMENÍČEK, František:** *Účastenství Moravanů při válkách tureckých od r. 1526 do roku 1568.* Sborník historický 4, 1886, s. 15 – 29, 65 – 77, 157 – 175, 193 – 206, 271 – 284.
- KAPRAS, Jan:** *Právo hornoslezské.* Lwów 1925.
- KAPRAS, Jan:** *Privilegia těšínská z roku 1498 a 1572.* Věstník Matice Opavské 20, 1912, s. 20 – 33.
- KAPRAS, Jan:** *Zemská zřízení opolsko-ratibořské a těšínské.* Sborník věd právník a státních 22, 1922, s. 243 – 265.

- KAPRAS, Jan:** *Zemské knihy Opolsko-Ratibořské*. Časopis Muzea království českého 81, 1907, s. 1 – 22.
- KAPRAS, Jan:** *Zemský soud a zemské knihy Těšínské*. Časopis Muzea království českého 83, 1909, s. 1 – 16.
- KARGER, Viktor:** *Das Kreisgerichtsarchiv in Teschen*. Zeitschrift für Geschichte und Kulturgeschichte Schlesiens 16, 1921, s. 138 – 140.
- KARGER, Viktor:** *Kleine Beiträge zur Teschner Münzgeschichte des 16. und 17. Jahrhunderts*. Zeitschrift für Geschichte und Kulturgeschichte Schlesiens 14 – 15, 1919-1920, s. 181 – 184.
- KARZEL, Othmar:** *Die Reformation in Oberschlesien*. Würzburg 1979.
- KASPERLIK VON TESCHENFELD, Matthias:** *Auseinandersetzung mit der Vormundschaft Herzog Wenzel's von Teschen und Auslösung der Herrschaft Friedek*. Notizen – Blatt, 1873, č. 7, s. 55 – 56.
- KASPERLIK VON TESCHENFELD, Matthias:** *Das Dominikanerkloster in Teschen*. Notizen – Blatt, 1872, č. 11, s. 81 – 84.
- KASPERLIK VON TESCHENFELD, Matthias:** *Das Franziskanerkloster in Teschen*. Notizen – Blatt, 1872, č. 11, s. 84 – 85.
- KASPERLIK VON TESCHENFELD, Matthias:** *Die kirchlichen Zustände und Einrichtungen in Teschen vor Einführung der Reformation*. Notizen – Blatt, 1874, č. 7, s. 49 – 52; č. 8, s. 57 – 58; č. 9, s. 69 – 72; č. 10, s. 78 – 80; č. 11, s. 83 – 86; č. 12, s. 89 – 92.
- KASPERLIK VON TESCHENFELD, Matthias:** *Die Privilegien der Stadt Friedek*. Notizen – Blatt, 1873, č. 9, s. 66 – 70.
- KASPERLIK VON TESCHENFELD, Matthias:** *Die Reformationszeit im Herzogthume Teschen*. Notizen – Blatt, 1872, č. 11, s. 85 – 88; č. 12, s. 96 – 97.
- KASPERLIK VON TESCHENFELD, Matthias:** *Die vormundschaftliche Verwaltung des Herzogthums Teschen unter Johann von Pernstein (1529 bis 1545)*. Notizen – Blatt, 1873, č. 4, s. 30 – 32; č. 5, s. 40.
- KASPERLIK VON TESCHENFELD, Matthias:** *Friedrich Kasimir von Teschen. Sein Hof in Freistadt, sein Nachlass und dessen Theilung. Lebensverhältnisse, Verkauf der Herrschaften (status minores)*. Notizen – Blatt, 1873, č. 10, s. 73 – 80; č. 11, s. 87 – 88.
- KASPERLIK VON TESCHENFELD, Matthias:** *Georg Czelo von Czelowitz und Burian Barsky von Barsste. Pfandinhaber von Friedek*. Notizen – Blatt, 1873, č. 11, s. 84 – 87; č. 12, s. 95.
- KASPERLIK VON TESCHENFELD, Matthias:** *Herzog Wenzel von Teschen Familienverhältnisse*. Notizen – Blatt, 1873, č. 8, s. 57 – 60.
- KASPERLIK VON TESCHENFELD, Matthias:** *Herzog Wenzel's von Teschen Wirksamkeit: I. In Angelegenheit der Städte; II. im Verhältnisse zu den Landesständen; III. als treuer, aufopfernder Vasall des Kaisers; IV. sein Tod*. Notizen – Blatt, 1874, č. 1, s. 1 – 5; č. 2, s. 9 – 12; č. 3, s. 19 – 24; č. 4, s. 31 – 32.
- KASPERLIK VON TESCHENFELD, Matthias:** *Kasimir II. (1477-1528) in seiner Wirksamkeit als oberster Hauptmann in Schlesien und als Herzog von Teschen, nebst*

- einem Rückblick auf den ältere Länderbesitz. Notizen – Blatt, 1873, č. 1, s. 1 – 6; č. 2, s. 9 – 15; č. 3, s. 17 – 22.*
- KASPERLIK VON TESCHENFELD, Matthias:** *Säcularisation der Benedictiner-Abtei in Orlau. Notizen – Blatt, 1872, č. 12, s. 89 – 96.*
- KASPERLIK VON TESCHENFELD, Matthias:** *Vereinbarung zwischen dem Herzog Kasimir und dem olmützer Bischof Stanislaus. Notizen – Blatt, 1875, č. 4, s. 29 – 30.*
- KASPERLIK VON TESCHENFELD, Matthias:** *Zur Geschichte der Stadt und Herrschaft Friedek. Notizen – Blatt, 1873, č. 5, s. 33 – 37; č. 6, s. 41 – 44.*
- KAŠPAR, Jaroslav:** *Úvod do novověké latinské paleografie se zvláštním zřetelem k českým zemím. Sv. 1. – Textová část. Praha 1979².*
- KAZUSEK, Szymon:** *Zaraza w mieście środkowoeuropejskim w XVII wieku i jej skutki gospodarcze (na przykładzie Krakowa). In: Płonka-Syrok, B. – Srogosza, T. (edd.): Zdrowie i chobora jako problem polityczny i społeczny. Medycyna w kontekście działań państwa. Studia z dziejów kultury medycznej 9. Wrocław 2005, s. 35 – 55.*
- KENIG, Piotr:** *Zarys dziejów luteranizmu w Bielsku-Białej. Bielsko-Biała 2000.*
- KIELAR, Paweł:** *Klasztory dominikańskie na Śląsku w czasie reformacji. In: Kłoczowski, J. (ed.): Studia nad historią dominikanów w Polsce 1222-1972. Tom I. Warszawa 1975, s. 553 – 586.*
- KILIÁN, Jan:** *11. 12. 1617. Zboření kostela v Hrobu. Na cestě k defenestraci. Dny, které tvořily české dějiny 16. Praha 2007.*
- KŁOCZOWSKI, Jerzy:** *Dominikanie w środkowo-wschodniej Europie i ich kultura intelektualna oraz pastoralna w wiekach średnich. In: Týž (ed.): Studia nad historią dominikanów w Polsce 1222-1972. Tom I. Warszawa 1975, s. 153 – 172.*
- KNOP, Alois:** *Spisovná čeština ve Slezsku v 16. století. Praha 1965.*
- KNOZ, Tomáš – BŘEZINA, Vladimír:** *Finance a moravská společnost – šlechta. In: Borovský, T. – Chocholáč, B. – Pumpr, P. (edd.): Peníze nervem společnosti. K finančním poměrům na Moravě od poloviny 14. do počátku 17. století. (= Země a kultura ve střední Evropě 5). Brno 2007, s. 91 – 153.*
- KOKOJANOVÁ, Michaela:** *Pernštejnský „zlatý věk“ Prostějova na stránkách pamětní knihy Jana Bělkovského z Ronšova. In: Vorel, P. (ed.): Pernštejnové v českých dějinách. Sborník příspěvků z konference konané 8.-9. 9. 1993 v Pardubicích. Pardubice 1995, s. 139 – 152.*
- KOKOTEK, Bogusław:** *Onaleziona przeszłość. (Porządek kościelny Wacława Adama wydany 10 stycznia 1568). Evangelický kalendář – Kalendarz ewangelicki, 1988, s. 43 – 46.*
- KOLDINSKÁ, Marie:** *Červená chrtice od pana Trčky. Šlechtici a jejich zvířata na prahu novověku. Dějiny a současnost 27, 2005, č. 2, s. 30 – 34.*
- KOLDINSKÁ, Marie:** *Každodennost renesančního aristokrata. Praha – Litomyšl 2004.*
- KOLEJKA, Josef:** *Horní Slezsko v 16. století. In: K otázkám dějin Slezska. Diskuse a materiály z konference. Ostrava 1956, s. 86 – 88.*

- KOLLMANN, Josef:** *Dějiny Ústředního archivu českého státu. Formování státního archivu od středověkého panovníckého archivu listinného až po archiv české kanceláře, české komory, starého českého místodržitelství, českého gubernia a místodržitelství až po vznik Československé republiky.* Praha 1992.
- KONECZNY, Felix:** *Dzieje Ślązka ozdobione licznymi obrazkami.* Bytom 1897.
- KONEČNÝ, Bohuslav:** *Vztahy měst Místku a Frýdku k hukvaldskému hradu.* In: Hrozek, A. a kol. (edd.): *700 let Frýdku – Místku.* Frýdek – Místek 1965, s. 49 – 57.
- KONIECZNY, Jan – KOPEĆ, Eugeniusz:** *Pod rządami Piastów.* In: Chlebowczyk, J (ed.): *Cieszyn. Zarys rozwoju miasta i powiatu.* Katowice 1973, s. 94 – 114.
- KOPČAN, Vojtěch – KRAJČOVIČOVÁ, Klára:** *Slovensko v tieni polmesiaca.* Bratislava 1983.
- KOPČAN, Vojtěch:** *Slovensko v prvním linii boje s tureckou expanzí.* In: Procházka, Z. (ed.): *Vojenské dějiny Československa II.* Praha 1986, s. 48 – 51.
- KOPČAN, Vojtěch:** *Turecké nebezpečnostvo a Slovensko.* Bratislava 1986.
- KOPIČKA, Petr:** *Karel Jeřábek v letech 1945-1950. Vzpomínka na posledního lobkovického archíváře a knihovníka.* *Porta Bohemica* 1, 2001, s. 199 – 212.
- KOPIEC, Jan:** *Stosunki wyznaniowe na Śląsku za panowania Habsburgów.* In: Lesiuk, W. – Lis, M. (edd.): *Śląsk za panowania Habsburgów.* Opole 2001, s. 87 – 100.
- KORBELÁŘOVÁ, Irena – ŽÁČEK, Rudolf:** *Těšínsko – země Koruny české. Ducatus Tessinensis – terra Coronae Regni Bohemiae (K dějinám knížectví od počátku do 18. století).* Český Těšín 2008 (v tisku).
- KORBELÁŘOVÁ, Irena:** *K územně – správnímu členění Slezska před rokem 1740.* *Slezský sborník* 100, 2002, s. 161 – 180.
- KORBELÁŘOVÁ, Irena:** *Město Těšín po požáru v roce 1720.* *Těšínsko* 43, 2000, č. 2, s. 1 – 9.
- KORBELÁŘOVÁ, Irena:** *Slezsko v dějinách českého státu v letech 1335-1740 v české historiografii.* In: Borák, M. (ed.): *Slezsko v dějinách českého státu. Sborník příspěvků z vědecké konference, pořádané pod záštitou prezidenta České republiky Václava Havla u příležitosti 50. výročí Slezského ústavu SZM v Opavě.* Opava 1998, s. 109 – 121.
- KOTYK, Jiří:** *Hroby slezských Piastovců v Pardubicích.* *Zprávy klubu přátel Pardubicka* 13, 1978, s. 43 – 44 a s. 63 – 65.
- KOTYK, Jiří:** *Pernštejnské mauzoleum v Pardubicích.* *Zprávy klubu přátel Pardubicka* 23, 1988, s. 204 – 207.
- KOUŘIL, Pavel – PRIX, Dalibor – WIHODA, Martin:** *Hrady českého Slezska.* Brno – Opava 2000.
- KOUŘIL, Pavel – PRIX, Dalibor – WIHODA, Martin:** *Městské hrady v českém Slezsku.* *Archæologia historica. Sborník příspěvků přednesených na XXVIII. celostátní konferenci archeologie středověku – Nitra* 1996, 22, 1997, s. 249 – 272.

- KOZÁK, Petr:** *Zápas o personální politiku v úřadě zemského hejtmana mezi stavy knížectví opavského a českými králi z rodu Jagellonců (1510-1528)*. Časopis Slezského zemského muzea – B 54, 2005, s. 193 – 210.
- KOZÁK, Petr:** *Zrod stavovského Hlohovska. Mocenská uskupení ve slezském pozdním středověku*. Acta historica Universitatis Silesianae Opaviensis – Supplementa II. Opava 2008.
- KOZÁKOVÁ, Anděla:** *Právní postavení ženy v českém právu zemském*. Praha 1926.
- KRÁL, Pavel:** *Křtiny, svatby a pohřby. K vzájemné reflexi panovnických a šlechtických přechodových rituálů ve druhé polovině 16. a první polovině 17. století*. In: Bůžek, V. – Král, P. (edd.): *Šlechta v habsburské monarchii a císařský dvůr (1526-1740)* (= OH 10). České Budějovice 2003, s. 439 – 456.
- KRÁL, Pavel:** *Muž a žena mezi přechodovými rituály rodinného života v raně novověkých pramenech*. In: Bůžek, V. – Král, P. (edd.): *Společnost v zemích habsburské monarchie a její obraz v pramenech (1526-1740)* (= OH 11). České Budějovice 2006, s. 425 – 439.
- KRÁL, Pavel:** *Pohřební slavnosti jako prostředek a místo komunikace raně novověké společnosti*. In: Bůžek, V. – Král, P. (edd.): *Slavnosti a zábavy na dvorech a v rezidenčních městech raného novověku*. Editio Universitatis Bohemiae Meridionalis. Opera historica 8. České Budějovice 2000, s. 315 – 332.
- KRÁL, Pavel:** *Rituál a ceremoniál. Na příkladu pohřebních slavností na šlechtických dvorech v raném novověku*. Sborník prací filozofické fakulty brněnské univerzity, řada historická, C – 49, 2002, s. 71 – 86.
- KRÁL, Pavel:** *Smrt a pohřby české šlechty na prahu novověku*. Editio Universitatis Bohemiae Meridionalis. Monographia historica 4. České Budějovice 2004.
- KRÁL, Pavel:** *Vdovy ve šlechtické společnosti raného novověku*. In: Lengyeolová, T. (ed.): *Žena a právo. Právne a spoločenské postavenie žien v minulosti*. Bratislava 2004, s. 142 – 152.
- KREUZ, Petr:** *Edice zemských zřízení a ústavněhistorických pramenů k dějinám českých zemí v raném novověku (1500-1619)*. In: Malý, K. – Pánek, J. (edd.): *Vladislavské zřízení zemské a počátky ústavního zřízení v českých zemích (1500-1619)*, Praha 2001, s. 267 – 289.
- KRISTEN, Zdeněk:** *Listy poselací a jejich registra v královské kanceláři české až do Bílé Hory. (Příspěvek k novější české diplomatice)*. Časopis archivní školy 5, 1927, s. 1 – 109.
- KROFTA, Kamil:** *My a Maďaři v boji s Turky*. Praha 1934.
- KRUČEK, Jan:** *Pušky zvané těšínky. Z historie těšínského puškařství (od 16. do počátku 20. století)*. Těšínsko, 1991, č. 3, s. 1 – 6.
- KRUKOWSKI, Jan:** *Genealogia rodziny Czelo*. Rocznik muzeum w Gliwicach 5, 1989, s. 281 – 294.
- KRŮL, Martin – NOVÁKOVÁ, Pavlína:** *Jablunkovské šance*. Český Těšín 2005.
- KŘIVKA, Josef:** *Lobkovicové roudničtí*. In: Hanzalová, Jarmila (ed.): *Státní archiv v Litoměřicích. Průvodce po archivních fondech*. Sv. 2. Praha 1963, s. 93 – 190.

- KŘIVKA, Josef:** *Roudnický velkostatek na sklonku 16. století. Historie a muzejnictví* 1, 1956, s. 117 – 136; s. 195 – 204; s. 237 – 248.
- KUBACZ, Adam:** *Historiografia Górnego Śląska (w województwie śląskim) w latach 1989-2006.* In: Spyra, J. (ed.): *Kronikarz a historyk. Atuty i słabości regionalnej historiografii. Materiały z konferencji naukowej Cieszyn 20-21 września 2007.* Cieszyn 2007, s. 307 – 367.
- KUBICIEL, Romuald:** *Wybrane problemy badawcze związane z Wielkim Przywilejem Ziemskim księcia Jana II opolskiego z 1531 roku.* In: Barciak, A. – Rduch-Michalik, T. (edd.): *Z dziejów Śląska. Zbiór studiów.* Katowice 2000, s. 55 – 84.
- KUBÍKOVÁ, Anna:** *Pernštejnové a Rožmberkové (politické, společenské a rodinné vzťahy).* In: Vorel, Petr (ed.): *Pernštejnové v českých dějinách. Sborník příspěvků z konference konané 8.-9. 9. 1993 v Pardubicích.* Pardubice 1995, s. 227 – 230.
- KUČERA, Jan:** *Dopis v předbělohorských Čechách.* Sborník Poštovního muzea 4, 1982, s. 177 – 192.
- KUDĚLKA, Milan:** *Leopold Jan Šeršník (1747-1814). Život a dílo.* Publikace Slezského studijního ústavu v Opavě 20. Ostrava 1957.
- KUHN, Walter:** *Die evangelischen Pastoren der Reformationszeit im Teschner Schlesien.* Deutsche Monatshefte in Polen. Zeitschrift für Geschichte und Gegenwart des Deutschtums in Polen 1 (11), 1934, č. 6, s. 234 – 267.
- KUHN, Walter:** *Geschichte der deutschen Sprachinsel Bielitz (Schlesien).* Würzburg 1981.
- KUHN, Walter:** *Geschichte von Skotschau bis 1573.* In: Neumann, K. W.: *Skotschau in Ostschlesien. Geschichte – Erinnerung – Dokumentation.* B. m. v. 1984, s. 21 – 38.
- KÜHNDEL, Jan:** *Fuggerové ve Slezsku.* Slezský sborník 53, 1955, s. 42 – 60.
- KWAK, Jan:** *Kultura materialna i umysłowa mieszczan górnośląskich w dobie reformacji i kontrreformacji.* Rocznik Muzeum gornośląskiego w Bytomiu. Historia 6. Bytom 1994.
- KWAK, Jan:** *Reformacja i kontrreformacja na Górnym Śląsku.* In: Borák, M. (ed.): *Slezsko v dějinách českého státu. Sborník příspěvků z vědecké konference, pořádané pod záštitou prezidenta České republiky Václava Havla u příležitosti 50. výročí Slezského ústavu SZM v Opavě.* Opava 1998, s. 205 – 210.
- KWAK, Jan:** *Stosunki wyznaniowe w miastach górnośląskich od lat trzydziestych XVI do połowy XVIII w.* In: Barciak, A. (ed.): *Tysiącletnie dziedzictwo kulturowe diecezji wrocławskiej.* Katowice 2000, s. 217 – 224.
- KWAK, Jan:** *Ustrój i rola cywilizacyjna miast górnośląskich w czasach nowożytnych (XVI-XVII wiek).* In: Panic, I. – Makowski, M. (edd.): *500 lat ratusza i rynku w Cieszynie 1496-1996.* Cieszyn 1996, s. 57 – 66.
- KWAK, Jan:** *Zarys dziejów politycznych księstwa opolsko – raciborskiego (od śmierci księcia Jana Dobrego do zaboru Śląska przez Prusy).* In: Borák, M. (ed.): *Slezsko v dějinách českého státu. Sborník příspěvků z vědecké konference, pořá-*

- dané pod záštitou prezidenta České republiky Václava Havla u příležitosti 50. výročí Slezského ústavu SZM v Opavě. Opava 1998, s. 138 – 144.
- KWAK**, Jan: *Zarys dziejów politycznych księstwa opolsko – raciborskiego (od śmierci księcia Jana Dobrego do zaboru Śląska przez Prusy)*. Sobótka 33, 1978, s. 485 – 498.
- KYBALOVÁ**, Ludmila: *Dějiny odívání. Renaissance (15. a 16. století)*. Praha 1996.
- ŁADOGÓRSKI**, Tadeusz: *Demograficzny obraz Górnego Śląska w epoce feudalnej*. In: Wrzoska, A. (ed.): *Górny Śląsk. Prace i materiały geograficzne*. Kraków 1955, s. 213 – 245.
- LANDSFELD**, Antonín: *Městský archiv Těšínský*. Věstník Matice opavské 8, 1899, s. 17 – 22.
- LANDWEHR VON PRAGENAU**, Moritz: *Geschichte der Stadt Teschen*. Bearbeiter von Walter Kuhn. Würzburg 1976.
- LEDVINKA**, Václav: *Lobkovický palác (Pernštejnský)*. In: Ledvinka, V. – Mráz, B. – Vlnas, V.: *Pražské paláce*. (Encyklopedický ilustrovaný přehled). Praha 1995, s. 186 – 188.
- LEDVINKA**, Václav: *Šlechtická svatba v Praze roku 1579 (k charakteru aristokratických slavností české renesance)*. Documenta Pragensia XII. Pražské slavnosti a Velké výstavy. Sborník příspěvků z konferencí Archivu hlavního města Prahy 1989 a 1991. Praha 1995, s. 105 – 113.
- LEDVINKA**, Václav: *Úvěr a zadlužení feudálního velkostatku v předbělohorských Čechách (Finanční hospodaření pánů z Hradce 1560-1596)*. Praha 1985.
- LESZCZYŃSKI**, Józef – **PIWARSKI**, Kazimierz: *Dzieje polityczne i ustrojowe. Okres od końca XVI w. do wymarcia dynastii Piastów na Śląsku*. In: Maleczyński, K. (ed.): *Historia Śląska I/3*. Wrocław – Warszawa – Kraków 1963, s. 303 – 421.
- LESZCZYŃSKI**, Józef: *Nowożytni Piastowie śląscy*. In: Heck, R. (ed.): *Piastowie w dziejach Polski. Zbiór artykułów z okazji trzechsetnej rocznicy wygaśnięcia dynastii Piastów*. Wrocław 1975, s. 96 – 114.
- LETOŠNÍK**, Václav: *Registra otevřených listů české kanceláře*. Časopis archivní školy 3, 1926, s. 36 – 63 a 4, 1926-1927, s. 49 – 102.
- ŁOWMIANSKI**, Henryk a kol.: *Historia Polski. Tom I. Do roku 1764. Część II. Od połowy XV w.* Warszawa 1957.
- LUKAČKA**, Ján: *Páni z Ludanic – slovenský i moravský šlechtický rod*. In: Mikulec, J. – Polívka, M. (edd.): *Per saecula ad tempora nostra*. Sborník prací k šedesátým narozeninám prof. Jaroslava Pánka. Sv. 1. Praha 2007, s. 107 – 111.
- MACEK**, Josef: *Hrad a zámek. (Studie historicko-sémantická)*. Český časopis historický 90, 1992, s. 1 – 16.
- MACKENNEY**, Richard: *Evropa šestnáctého století*. Praha 2001.
- MACKOVÁ**, Marie (ed.): *Poddanská města v systému patrimoniální správy*. Sborník příspěvků z konference v Ústí nad Orlicí 12.-13. září 1995. Ústí nad Orlicí 1996.

- MACŮREK, Josef – MATĚJEK, František:** *Vývoj hospodářských styků od 2. čtvrtiny 16. stol. do počátku 17. století.* In: Macůrek, J. (ed.): *Češi a Poláci v minulosti 1.* Praha 1964, s. 248 – 264.
- MACŮREK, Josef – REJNUŠ, Miloš:** *České země a Slovensko ve století před Bílou horou. Z dějin vztahů v oblasti zemědělství, řemesla, obchodu a vzájemné obrany.* Praha 1958.
- MACŮREK, Josef (ed.):** *Češi a Poláci v minulosti 1.* Praha 1964.
- MACŮREK, Josef:** *Čechové a Poláci v 2. pol. XVI. století (1573-1589). (Tři kapitoly z dějin Česko – polské politické vzájemnosti).* Praha 1948.
- MACŮREK, Josef:** *Ještě k otázce počátků valašské kolonisace na Hukvaldsku.* Slezský sborník 54 (14), 1956, s. 81 – 95.
- MACŮREK, Josef:** *Slezsko a jeho význam v českém státě 14.-18. století.* In: Týž (ed.): *Slezsko, český stát a česká kultura. Cyklus přednášek pořádaných Masarykovou univerzitou v Brně.* Opava 1946, s. 42 – 64.
- MACŮREK, Josef:** *Slezsko mezi českými zeměmi a Polskem od 2. poloviny 15. století do počátku třicetileté války.* In: Grobelný, A. a kol. (edd.): *Ostravsko do roku 1848. Kapitoly k historickému vývoji Slezska a Ostravska od pravěku k revolučnímu roku 1848.* Ostrava 1968, s. 109 – 122.
- MACŮREK, Josef:** *V opozici proti habsburské politice vůči Polsku (od 70. let 16. stol. do počátku 17. stol.).* In: Týž (ed.): *Češi a Poláci v minulosti 1.* Praha 1964, s. 229 – 241.
- MACŮREK, Josef:** *Valaši v západních Karpatech v 15. – 18. století. K dějinám osídlení a hospodářsko – společenského vývoje jižního Těšínska, jihozápadního Polska, severozápadního Slovenska a východní Moravy.* Ostrava 1959.
- MACŮREK, Josef:** *Ve vleku habsburské politiky vůči Polsku (1526 – počátek 70. let 16. stol.).* In: Týž (ed.): *Češi a Poláci v minulosti 1.* Praha 1964, s. 220 – 229.
- MACŮREK, Josef:** *Vývoj vzájemných styků v posledních desetiletích 15. stol. do druhé čtvrtiny 16. století.* In: Týž (ed.): *Češi a Poláci v minulosti 1.* Praha 1964, s. 242 – 247.
- MACHEJ, Anna – PANIC, Idzi:** *Stan i potrzeby badań nad dziejami Cieszyna w początkach czasów nowożytnych (1528-1653).* In: Panic, I. – Nowak, K. (edd.): *Stan i potrzeby badań nad dziejami Cieszyna.* Cieszyn 1998, s. 22 – 30.
- MACHEJ, Anna:** *Adama Wacława, księcia cieszyńskiego, zmiana wyznania w 1610 roku i okoliczności tego wydarzenia.* Pamiętnik Cieszyński 13, 1998, s. 5 – 12.
- MACHEJ, Anna:** *Akta miasta Cieszyna w zbiorach Archiwum Państwowego w Cieszynie.* In: Panic, I. – Makowski, M. (edd.): *500 lat ratusza i rynku w Cieszynie 1496-1996.* Cieszyn 1996, s. 111 – 116.
- MACHEJ, Anna:** *Informator o zasobie Archiwum państwowego w Katowicach oddział w Cieszynie.* Cieszyn 1994.
- MACHEJ, Anna:** *Polityka kościelna księcia cieszyńskiego Wacława III Adama po objęciu rządów w księstwie cieszyńskim.* Pamiętnik Cieszyński 17, 2002, s. 135 – 137.

- MACHEJ, Anna:** *Sytuacja społeczno-polityczna na Śląsku Cieszyńskim w XVI wieku.* In: Józef Budniak – Karol Mozor (edd.): *Towarzystwo Jezusowe na Śląsku Cieszyńskim. Studium ekumeniczne.* Kraków 2005, s. 27 – 38.
- MACHEJ, Anna:** *Uwagi nad dyplomem księcia Kazimierza cieszyńskiego dla kanoników z Nysy z 1528 r.* In: Panic, I. (ed.): *Dyplomacja. Polityka. Prawo. Księga pamiątkowa ofiarowana Profesorowi Henrykowi Kocójowi w siedemdziesiątą rocznicę urodzin (= Prace Naukowe Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach nr 1965).* Katowice 2001, s. 225 – 227.
- MACHEJ, Anna:** *Uwagi nad językiem kancelarii w księstwie cieszyńskim w czasach nowożytnych.* *Pamiętnik cieszyński* 19, 2004, s. 99 – 101.
- MACHEK, Václav:** *Etymologický slovník jazyka českého.* Praha 1971.
- MAJEWSKI, Marjan – RIESS, Henryk:** *Sprawozdanie Komitetu obywatelskiego z wyniku poszukiwań grobów książąt cieszyńskich z rodu Piastów. Zaranie Śląskie* 11, 1935, s. 52 – 57.
- MAKOWSKI, Mariusz – SPYRA, Janusz:** *Cieszyn. Panoramy i widoki.* Cieszyn 1998.
- MAKOWSKI, Mariusz:** *Epitafium księżniczki.* *Kalendarz Cieszyński* 1996, s. 92 – 95.
- MAKOWSKI, Mariusz:** *Góra zamkowa w Cieszynie.* Cieszyn 1999.
- MAKOWSKI, Mariusz:** *Pięć wieków ratusza w Cieszynie 1496-1996. Przemiany architektoniczne.* In: Panic, I. – Makowski, M. (edd.): *500 lat ratusza i rynku w Cieszynie 1496-1996.* Cieszyn 1996, s. 23 – 44.
- MAKOWSKI, Mariusz:** *Šlechtická sídla na těšínském Slezsku/Szlacheckie siedziby na Śląsku cieszyńskim.* Český Těšín 2005.
- MALECZYŃSKA, Ewa:** *Dzieje polityczne Śląska w drugiej i trzeciej ćwierci XVI wieku.* In: Maleczyński, K. (ed.): *Historia Śląska I/2.* Wrocław – Warszawa – Kraków 1961, s. 309 – 327.
- MALECZYŃSKA, Ewa:** *Z problematyki genezy reformacji na Śląsku.* *Sborník prací filosofické fakulty brněnské university* 10, řada historická, C – 8, 1961, s. 134 – 139
- MALECZYŃSKA, Ewa:** *Życie codzienne Śląska w dobie odrodzenia.* Warszawa 1973.
- MALECZYŃSKI, Karol (ed.):** *Historia Śląska I/2 – 3.* Wrocław – Warszawa – Kraków 1961 a 1963.
- MALIVA, Josef:** *Prostějov ve vývoji renesance na Moravě.* In: Kokojanová, M. (ed.): *Prostějov a jeho místo v dějinách Moravy. Výbor příspěvků z vědecké konference uspořádané u příležitosti šestistého výročí udělení městských práv Prostějovu Městským národním výborem v Prostějově za odborné spolupráce Muzea Prostějovska a Okresního archivu v Prostějově ve dnech 24. a 25. dubna 1990.* Prostějov 1994, s. 165 – 170.
- MALÝ, Karel (ed.):** *Kodifikace – mezníky právních dějin.* Praha 1994.
- MARTINKOVÁ, Petra:** *Lékařství proti morovému povětří aneb pohled do léčitelsví v 16. století.* *Sborník Státního okresního archivu Přerov* 13, 2005, s. 5 – 9.
- MAŤA, Petr:** *Svět české aristokracie (1500-1700).* Praha 2004.

- MAŤA**, Petr: *Volení a volitelé ve staré Evropě. Volební praktiky před zrodem parlamentarismu*. Dějiny a současnost 28, 2006, č. 5, s. 30 – 32.
- MATĚJEK**, František: *Feudální velkostatek a poddaný na Moravě s přihlédnutím k přilehlému území Slezska a Polska. Studie o přeměnách na feudálním velkostatku v druhé polovině 15. a v první polovině 16. století*. Praha 1959.
- MATĚJEK**, František: *Hospodářsko-sociální vývoj Slezska ve 14.-16. století*. In: Grobelný, A. a kol. (edd.): *Ostravsko do roku 1848. Kapitoly k historickému vývoji Slezska a Ostravska od pravěku k revolučnímu roku 1848*. Ostrava 1968, s. 71 – 90.
- MATĚJEK**, František: *Přehled rozvoje rybníkářství na Moravě v 2. pol. 15. a v 1. pol. 16. století s přihlédnutím k přilehlým územím slezským*. Časopis Slezského muzea – série B 5, 1956, s. 28 – 59.
- MAUÉ**, Hermann: *Verschlossene Briefe – Briefverschlusssiegel*. In: Heimann, H. D. (ed.): *Kommunikationspraxis und Korrespondenzwesen im Mittelalter und in der Renaissance*. Paderborn 1997, s. 205 – 232.
- MAZUR**, Arnošt: *Bibliografie města Karviné*. In: Plaček, V. – Plačková, M. (edd.): *Karviná. Sborník příspěvků k dějinám a výstavbě města*. Karviná 1968, s. 305 – 327.
- MAZUR**, Arnošt: *Bibliografie města Orlové*. In: Plaček, V. (ed.): *Orlová 1223-1973. Historie a současnost města*. Ostrava 1973, s. 405 – 452.
- MAZUR**, Arnošt: *Bibliografie města Těšína*. In: Grobelný, A. – Čepelák, B. (edd.): *Český Těšín 50 let městem*. Ostrava 1973, s. 355 – 390.
- MICHALEK**, Franz: *Reformation und Gegenreformation in Schlesien unter besonderer Berücksichtigung Oberschlesien. Eine Einführung*. In: Wunsch, T. (ed.): *Reformation und Gegenreformation in Oberschlesien. Die Auswirkungen auf Politik, Kunst und Kultur im ostmitteleuropäischen Kontext*. Berlin 1994, s. 9 – 30.
- MICHEJDA**, Karol: *Dzieje Kościoła ewangelickiego w Księstwie Cieszyńskim (od Reformacji do roku 1909)*. In: *Z historii Kościoła ewangelickiego na Śląsku Cieszyńskim*. Katowice 1992, s. 9 – 172.
- MIKOLÁŠ**, Jaroslav Ludvík: *O rybách, rybnících a rybářích na frýdeckém panství v 16. a 17. století*. Studie o Těšínsku 5, 1977, s. 125 – 152.
- MOLNÁR**, Amadeo: *Na rozhraní věků. Cesty reformace*. Praha 1985.
- MORYS-TWAROWSKI**, Michael: *Przyczynki do genealogii Piastów cieszyńskich w XVI w.* Pamiętnik Cieszyński 19, 2004, s. 25 – 27.
- MÜLLER**, Karel: *Dvě nové edice slezských právních pramenů*. ČSZM – B 50, 2001, s. 286 – 287.
- MUSIL**, František – **PLAČEK**, Miroslav – **ÚLOVEC**, Jiří: *Zaniklé hrady, zámky a torze Čech, Moravy a Slezska po roce 1945*. Praha 2005.
- MUSIL**, František – **PLAČEK**, Miroslav: *Zaniklé hrady, zámky a torze Moravy a Slezska*. Praha 2003.

- MYCIELSKI**, Przemysław: *Cieszyńscy absolwenci Uniwersytetu Jagiellońskiego w średnowieczu i dobie wczesnonowożytnej*. Pamiętnik Cieszyński 17, 2002, s. 31 – 35.
- MYCIELSKI**, Przemysław: *Studenci z Cieszyna na Uniwersytecie Krakowskim w średniowieczu i dobie wczesnonowożytnej (1400-1561)*. Pamiętnik Cieszyński 16, 2001, s. 5 – 12.
- MYŠKA**, Milan – **DOKOUPIL**, Lumír: *Biermann, Gottlieb*. In: BSSSM 8. Ostrava 1997, s. 19.
- MYŠKA**, Milan – **GŁADKIEWICZ**, Ryszard (edd.): *Česká polonistika a polská bohemistika. Polonistické studie v České republice a bohemistické studie v Polské republice v posledních třiceti letech. Historické a filologické obory*. Praha 1995.
- MYŠKA**, Milan: *Kasperlik, Matyáš*. In: BSSSM 3 (15). Ostrava 2002, s. 73 – 74.
- MYŠKA**, Milan: *Popiółek, Franciszek*. In: BSSSM 3. Ostrava 1995, s. 88 – 89.
- NEUMANN**, Karl Walter (ed.): *Das Skotschauer Schloß*. In: Týž (ed.): *Skotschau in Ostschlesien. Geschichte – Erinnerung – Dokumentation*. [Aarbergen] 1984, s. 40 – 71.
- NOSKOVÁ**, Lidmila – **SAXL**, Miloš: *Renesanční portrét. Výběr obrazů středoevropských mistrů z bývalé roudnické zámecké obrazárny*. Roudnice nad Labem 1972.
- ORSZULIK**, Bolesław (ed.): *Strumień (z dziejów miasta od jego początków do 1939 r.)*. Strumień 1983.
- ORZECOWSKI**, Kazimierz: *Generalny starosta Śląska. Ewolucja urzędu*. Acta Universitatis Wratislaviensis 2616, Prawo 288, 2004, s. 115 – 133.
- ORZECOWSKI**, Kazimierz: *Historia ustroju Śląska 1202-1740*. AUW 2806. Wrocław 2005.
- ORZECOWSKI**, Kazimierz: *Miejsce i rola protestantów w dziejach śląskich zgromadzeń stanowych*. Sobótka 39, 1984, s. 531 – 538.
- ORZECOWSKI**, Kazimierz: *Ogólnośląskie zgromadzenia stanowe*. Warszawa – Wrocław 1979.
- ORZECOWSKI**, Kazimierz: *Podatek szacunkowy na tle systemu daninowego dawnego Śląska 1527-1740. Studium historycznoprawne*. AUW 2150, Prawo 265. Wrocław 1999.
- ORZECOWSKI**, Kazimierz: *Rola przywileju króla Władysława z 1498 r. w dziejach śląskiego stanowego parlamentaryzmu*. In: Janiš, D. – Malý, K. – Pánek, J. (edd.): *Vladislavské zřízení zemské a počátky ústavního zřízení v českých zemích (1500-1619)*. Sborník příspěvků z mezinárodní konference konané ve dnech 7.-8. prosince 2000 v Praze. Praha 2001, s. 153 – 163.
- ORZECOWSKI**, Kazimierz: *Śląskie itinerarium Fryderyka von Redern w I połowie 1555 r.* Sobótka 44, 1989, s. 571 – 584.
- ORZECOWSKI**, Kazimierz: *Teritorialne podziały w przeszłości Śląska IV. Podziały czasów jagiellońskich i habsburskich*. Kwartalnik Opolski 18, 1972, z. 1, s. 5 – 21.

- ORZECZOWSKI, Kazimierz: *Z praktyki śląskiego sejmowania w połowie XVI w.* Sobótka 45, 1990, s. 13 – 37.
- Ottův slovník naučný 1 – 28. Praha 1888-1909.
- PALACKÝ, František: *Přehled nejvyšších důstojníků a úředníků.* In: Charvát, J. (ed. a doplnil): *Dílo Františka Palackého.* Praha 1941, s. 321 – 417.
- PALM, Hermann: *Quellen und Werth von Nikolaus Pöls Jahrbüchern der Stadt Breslau bis zum 14. Jahrhundert.* ZVGS 6, 1865, s. 297 – 334.
- PÁNEK, Jaroslav: *Biskup a kancléř (Stanislav Pavlovský a Vratislav z Pernštejna 1579-1582 a jejich úloha v počátcích rekatolizace Moravy).* Časopis Matice moravské 113, 1994, s. 35 – 47.
- PÁNEK, Jaroslav: *Český obraz Poláků v předbělohorské době.* In: Iwańczak, W. – Gładkiewicz, R. (edd.): *Polaków i Czechów wizerunek wzajemny (X-XVII w.).* Wrocław – Warszawa 2004, s. 155 – 168.
- PÁNEK, Jaroslav: *Die Korrespondenz der Olmützer Bischöfe als Quelle zur Geschichte Schlesiens. Die Zeit Stanislaus Pavlovskys (1579-1598).* In: Weber, M. – Carsten, R. (edd.): *Silesiographia. Stand und Perspektiven der historischen Schlesienforschung. Festschrift für Norbert Conrads zum 60. Geburtstag.* Wissenschaftliche Schriften des Vereins für Geschichte Schlesiens 4. Würzburg 1998, s. 491 – 500.
- PÁNEK, Jaroslav: *Olomoucký biskup Stanislav Pavlovský a česká šlechta.* Ročenka Okresního archivu Olomouc, 1989, s. 35 – 58.
- PÁNEK, Jaroslav: *Podíl předbělohorského českého státu na obraně střední Evropy proti osmanské expanzi.* Československý časopis historický 36, 1988, s. 856 – 872 a 37, 1989, s. 71 – 84.
- PÁNEK, Jaroslav: *Policey und Sozialdisziplinierung im frühneuzeitlichen Böhmen und Mähren.* In: Stolleis, M. (ed.): *Policey im Europa der Frühen Neuzeit.* Frankfurt s. M. 1996, s. 317 – 331.
- PÁNEK, Jaroslav: *Politika, náboženství a každodennost nejvyššího kancléře Vratislava z Pernštejna.* In: Vorel, P. (ed.): *Pernštejnové v českých dějinách. Sborník příspěvků z konference konané 8. – 9. 9. 1993 v Pardubicích.* Pardubice 1995, s. 185 – 199.
- PÁNEK, Jaroslav: *Poslední Rožmberkové. Velmoži české renesance.* Praha 1989.
- PÁNEK, Jaroslav: *První krize habsburské monarchie.* In: Vorel, P. (ed.): *Stavovský odboj roku 1547. První krize habsburské monarchie. Sborník příspěvků z vědecké konference konané v Pardubicích 29.-30. 9. 1997.* Pardubice – Praha 1999, s. 11 – 28.
- PÁNEK, Jaroslav: *Stavovství v předbělohorské době.* Folia Historica Bohemica 6, 1984, s. 163 – 219.
- PÁNEK, Jaroslav: *Turecké nebezpečí a předbělohorská česká společnost.* Studia Comeniana et historica 23, 1981, s. 53 – 72.
- PÁNEK, Jaroslav: *Vilém z Rožmberka. Politik smíru.* Praha 1998.
- PÁNEK, Jaroslav: *Zemská zřízení v kontextu ústavních proměn ve střední Evropě v 16. a na počátku 17. století.* In: Malý, K. – Pánek, J. (edd.): *Vladislavské zřízení*

- zemské a počátky ústavního zřízení v českých zemích (1500-1619), Praha 2001, s. 403 – 414.
- PANIC, Idzi – MAKOWSKI, Mariusz (edd.): *500 lat ratusza i rynku w Cieszynie 1496-1996*. Cieszyn 1996.
- PANIC, Idzi – NOWAK, Krzysztof (edd.): *Stan i potrzeby badań nad dziejami Cieszyna*. Cieszyn 1998.
- PANIC, Idzi (ed.): *Samorządowość i elity władzy w Cieszynie na przestrzeni dziejów*. Cieszyn 2002.
- PANIC, Idzi (ed.): *Stan i potrzeby badań nad historią Górnego Śląska w czasach średniowiecznych i nowożytnych*. Cieszyn 1994.
- PANIC, Idzi (ed.): *Z badań nad dziejami politycznymi i społeczno-gospodarczymi Cieszyna od średniowiecza do czasów współczesnych*. Cieszyn 2005.
- PANIC, Idzi (ed.): *Z problemów ochrony, konserwacji i rejestracji regionalnego dziedzictwa piśmienniczego*. Cieszyn 1994.
- PANIC, Idzi: *Fundacie na rzecz szpitala cieszyńskiego w trakcie wspólregencji księżnej cieszyńskiej Anny w okresie małoletności księcia Wacława III Adama, w latach 1528-1539. (Z badań nad dziejami Kościoła w księstwie cieszyńskim na przełomie średniowiecza i czasów wczesnonowożytnych)*. Pamiętnik Cieszyński 16, 2001, s. 13 – 21.
- PANIC, Idzi: *K výzkumu erbu Těšínského knížectví*. Těšínsko 21, 1978, č. 3, s. 26 – 28.
- PANIC, Idzi: *Pečetě těšínských knížat*. Studie o Těšínsku 6, 1978, s. 129 – 145.
- PANIC, Idzi: *Piastovci těšínsktí*. In: BSSSM 8. Ostrava 1997, s. 79 – 92.
- PANIC, Idzi: *Posloupnost těšínských Piastovců a Piastoven*. Cieszyn b. d. (2004).
- PANIC, Idzi: *Rozwój przestrzenny Cieszyna w dobie piastowskiej*. Cieszyn 2001.
- PANIC, Idzi: *Stan i perspektywy badań nad osadnictwem na Górnym Śląsku od średniowiecza do roku 1742*. In: Týž (ed.): *Stan i potrzeby badań nad historią Górnego Śląska w czasach średniowiecznych i nowożytnych*. Cieszyn 1994, s. 28 – 38.
- PANIC, Idzi: *Studia z dziejów Skoczowa w czasach piastowskich*. Skoczów 2005.
- PANIC, Idzi: *Sytuacja religijna na Śląsku w XVI wieku. Wprowadzenie do problemu*. In: Budniak, J. – Rusek, H. (edd.): *Pojednajte się... Materiały z sesji naukowej Pastoralny i społeczno-kulturowy wymiar ekumenizmu na Śląsku Cieszyńskim*. Bielsko – Biała 24. – 25. 3. 2000. Cieszyn 2000, s. 15 – 24.
- PANIC, Idzi: *W sprawie potrzeb badań regionalnych w historii (Badania przeszłości mikroregionu na Górnym Śląsku do schyłku XVII wieku)*. In: Týž (ed.): *Z problemów ochrony, konserwacji i rejestracji regionalnego dziedzictwa piśmienniczego*. Cieszyn 1994, s. 53 – 79.
- PANIC, Idzi: *W sprawie potrzeb badawczych nad dziejami Kościoła na Górnym Śląsku od średniowiecza do początków czasów nowożytnych*. In: Týž (ed.): *Stan i potrzeby badań nad historią Górnego Śląska w czasach średniowiecznych i nowożytnych*. Cieszyn 1994, s. 66 – 81.

- PANIC, Idzi:** *Wybrane zagadnienia z sytuacji zewnetrznej i wewnetrznej księstwa cieszyńskiego na przełomie XVI – XVII wieku.* Pamiętnik Cieszyński 5, 1992, s. 7 – 19.
- PANIC, Idzi:** *Z dziejów ratusza i rynku w Cieszynie w średniowieczu.* In: Panic, I. – Makowski, M. (edd.): 500 lat ratusza i rynku w Cieszynie 1496-1996. Cieszyn 1996, s. 9 – 22.
- PANIC, Idzi:** *Z badań nad oświatą w księstwie cieszyńskim w czasach nowożytnych. Postulaty badawcze.* Pamiętnik Cieszyński 13, 1998, s. 13 – 19.
- PANIC, Idzi:** *Ziemia Cieszyńska w czasach piastowskich (X – XVII wiek).* In: Sosna, W. (ed.): Śląsk Cieszyński. Środowisko naturalne. Zarys dziejów. Zarys kultury materialnej i duchowej. Cieszyn 2001, s. 121 – 144.
- PATER, Józef:** *Poczet biskupów wrocławskich.* Wrocław 2000.
- PATZELT, Herbert:** *Geschichte der evangelischen Kirche in Österreichisch – Schlesien.* Schriften der Stiftung Haus Oberschlesien 5. Dülmen 1989.
- PAWŁOWSKI, Stanisław:** *Sprawozdanie z badań archeologicznych na zamku w Bielsku w 1992 roku.* Bielsko-Bialskie Studia Muzealne 1, 1993, s. 13 – 36.
- PAZDEROVÁ, Alena a kol.:** *Průvodce po archivních fondech a sbírkách. I/2. Státní ústřední archiv v Praze.* Praha 2002
- PERZANOWSKI, Zbigniew:** *Dzieje miast i wsi dzisiejszego powiatu.* In: Rechowicz, H. (ed.): Bielsko – Biała. Zarys rozwoju miasta i powiatu. Katowice 1971, s. 65 – 108.
- PETER, Anton:** *Burgen und Schloesser im Herzogthum Schlesien I, II.* Teschen 1879-1894.
- PETER, Anton:** *Geschichte der Stadt Teschen.* Teschen 1888.
- PETER, Anton:** *Teschen. Ein historisch-topographisches Bild.* Teschen 1878.
- PETRÁŇ, Josef (ed.):** *Dějiny hmotné kultury II. 1 – 2. Kultura každodenního života od 16. do 18. století.* Praha 1995-1997.
- PETRÁŇ, Josef:** *Rok 1547 v českých dějinách.* In: Vorel, P. (ed.): Stavovský odboj roku 1547. První krize habsburské monarchie. Sborník příspěvků z vědecké konference konané v Pardubicích 29.-30. 9. 1997. Pardubice – Praha 1999, s. 5 – 10.
- PETRY, Ludwig:** *Politische Geschichte unter den Habsburgern.* In: Petry, L. – Menzel, J.: Geschichte Schlesien. Band 2. Die Habsburgen Zeit 1526-1740. Stuttgart 2000³, s. 1 – 99.
- PFOTENHAUER, Paul:** *Die Ritterschaft von Teschen im 16. Jahrhundert.* Zeitschrift des Vereins für Geschichte und Alterthum Schlesiens 18, 1884, s. 270 – 286.
- PICKOVÁ, Věra:** *Císařské vojsko v Uhrách v 16. a 17. století očima současníků.* Historie a vojenství 1965, s. 789 – 799.
- PILNÁČEK, Josef:** *Rody starého Slezska 1 – 5.* Brno 1991-1998².
- PILNÁČEK, Josef:** *Staromoravští rodové.* Vídeň 1930.
- PINDUR, David:** *České kulturní a jazykové vlivy na Těšínsku v období od 14. století do konce 18. století.* In: Těšínské Slezsko. Výběr příspěvků z mezinárodní kon-

- ference „Těšínské Slezsko – historie a současnost ve společné Evropě“ konané dne 15. 5. 2008 v Českém Těšíně. Český Těšín 2008, s. 19 – 40.
- PINDUR, David:** *Historický a správní vývoj katolické církve na Frýdecku v raném novověku.* Studia Comeniana et historica 35, 2005, č. 73 – 74, s. 48 – 73.
- PINDUR, David:** *K těšínsko – uherským vztahům na sklonku středověku.* Sborník Státního okresního archivu Frýdek – Místek 7, 2006, s. 18 – 23.
- PINDUR, David:** *Konflikt ve Strážceži „tu neděli po Nanebevstúpení Pána Krista léta 1661“.* Těšínsko 49, 2006, č. 2, s. 1 – 7.
- PINDUR, David:** *Osudy evangelíků v Bystřici v období reformace (do roku 1654).* Těšínsko 52, 2009 (v tisku).
- PINDUR, David:** *Těšínsko za vlády piastovského knížete Kazimíra II. (1477-1528).* Práce a studie Muzea Beskyd – společenské vědy 14, 2004, s. 1 – 93.
- PIOTROWICZ, Zbigniew:** *Tragiczny zgon Mikołaja II, księcia opolskiego.* Katowice 1938.
- PITRONOVÁ, Blanka:** *Frýdecké urbáře z let 1580 a 1583 a jejich význam při majetkových změnách na panství.* Slezský sborník 54 (14), 1956, s. 95 – 109.
- PITRONOVÁ, Blanka:** *Raný novověk (1526-1742).* In: Slezsko v dějinách českého státu. Stav a úkoly výzkumu. Opava 1991, s. 59 – 88.
- PITRONOVÁ, Blanka:** *Rozvoj města v letech 1437-1620.* In: Jiřík, K. (ed.): Dějiny Ostravy. Ostrava 1993, s. 51 – 78.
- PLAČEK, Vilém – PLAČKOVÁ, Magda (edd.):** *Karviná. Sborník příspěvků k dějinám a výstavbě města.* Karviná 1968.
- PLAČEK, Vilém (ed.):** *Orlová 1223-1973. Historie a současnost města.* Ostrava 1973.
- PLACHT, Otto:** *Lidnatost a společenská skladba českého státu v 16.-18. století.* Praha 1957.
- POLIŠENSKÝ, Josef – HRUBEŠ, Jiří:** *Turecké války, uherská povstání a veřejné mínění předbělohorských Čech.* Historický časopis 7, 1959, s. 74 – 103.
- POLIŠENSKÝ, Josef:** *Turecká otázka v evropské politice v 16.-17. století.* In: Veselá, Z. (ed.): Osmanská moc ve střední a jihovýchodní Evropě 16.-17. století. Praha 1977, s. 266 – 286.
- POLIŠENSKÝ, Miroslav:** *Poštovní spoje a poštovní stanice v českých zemích v letech 1526-1620.* Sborník Poštovního muzea 4, 1982, s. 113 – 134.
- POLOCZKOWA, Barbara:** *Archivní materiály o reformačním středisku v Těšíně v letech 1585-1644.* Těšínsko 24, 1981, č. 3, s. 26 – 28; Těšínsko 24, 1981, č. 4, s. 26; Těšínsko 24, 1982, č. 1, s. 28 – 30.
- POLOCZKOWA, Barbara:** *Archiwalia cieszyńskie jako źródło do badań historii języków urzędowych na Śląsku Cieszyńskim.* Pamiętnik Cieszyński 18, 2003, s. 35 – 44.
- POLOCZKOWA, Barbara:** *Materiały archiwalne o środku protestanckim w Cieszynie w latach 1585-1644.* Pamiętnik cieszyński 5, 1992, s. 78 – 84.
- POLOCZKOWA, Barbara:** *Mravnostní normy na Těšínském Slezsku v XVI. – XVIII. století.* Těšínsko 35, 1992, č. 4, s. 1 – 7.
- POLOCZKOWA, Barbara:** *Najdawniejsze kroniky cieszyńskie.* Pamiętnik Cieszyński 7, 1993, s. 99 – 102.

- POLOCZKOWA, Barbara: *Wzory XVI – wiecznej odzieży w księdze cechowej krawców cieszyńskich*. Pamiętnik cieszyński 16, 2001, s. 22 – 40.
- POLOCZKOWA, Barbara: *Ze správ o reformačním středisku v Těšíně v letech 1585-1644*. Těšínsko 35, 1992, č. 1, s. 8 – 11.
- POPIOŁEK, Franciszek: *Das Piastenschloß in Teschen*. Zeitschrift für Geschichte und Kulturgeschichte Schlesiens 6, 1910-1911, s. 124 – 128.
- POPIOŁEK, Franciszek: *Dzieje Cieszyna z ilustracjami*. Cieszyn 1916.
- POPIOŁEK, Franciszek: *Dzieje Śląska Austriackiego z ilustracjami*. Cieszyn 1913.
- POPIOŁEK, Franciszek: *Einige Notizen über Teschner Kunsthandwerker*. Zeitschrift für Geschichte und Kulturgeschichte Schlesiens 6, 1910-1911, s. 64 – 69.
- POPIOŁEK, Franciszek: *Groby Piastów Cieszyńskich*. Zranie Śląskie 10, 1934, s. 149 – 154.
- POPIOŁEK, Franciszek: *Historia osadnictwa w Beskidzie Śląskim*. Katowice 1939.
- POPIOŁEK, Franciszek: *Orłowa i Ostrawa Polska. Zarys ich dziejów*. Cieszyn 1915.
- POPIOŁEK, Franciszek: *Przyczynki do dziejów polsko-śląskich w archiwum zamkowym w Cieszynie*. Zranie Śląskie 10, 1934, s. 194 – 203.
- POPIOŁEK, Franciszek: *Studia z dziejów Śląska Cieszyńskiego*. Katowice 1958.
- POPIOŁEK, Franciszek: *Szkice z dziejów Cieszyna*. Katowice 1957.
- POPIOŁEK, Franciszek: *Z przeszłości miasta Bielska*. Pamiętnik Cieszyński 1, 1961, s. 56 – 64.
- POPIOŁEK, Franciszek: *Zamek piastowski w Cieszynie, jego przeszłość historyczna i przedhistoryczna*. Instytut Śląski. Komunikat 7, seria VII). B. m. a b. d. [Katowice 1947].
- POPIOŁEK, Franciszek: *Zur Wirtschaftsgeschichte der alten Stadt Teschen*. Zeitschrift für Geschichte und Kulturgeschichte Schlesiens 4, 1908-1909, s. 155 – 170.
- POPIOŁEK, Kazimierz: *Historia Śląska od pradziejów do 1945 roku*. Katowice 1984².
- POPIOŁEK, Kazimierz: *Śląskie dzieje*. Warszawa – Kraków 1976.
- POŠVÁŘ, Jaroslav: *Politický vývoj Slezska od 14. století do Bílé hory*. In: Grobelný, A. a kol. (edd.): *Ostravsko do roku 1848. Kapitoly k historickému vývoji Slezska a Ostravska od pravěku k revolučnímu roku 1848*. Ostrava 1968, s. 62 – 70.
- POŠVÁŘ, Jaroslav: *Těžba, mincovnictví a obchod*. In: *Ostravsko do roku 1848*. Ostrava 1968, s. 91 – 108.
- PRASEK, Vincenc: *Rodáci z Opavska a Frýdecka*. Vlastivědy Slezské část přípravná I. Opava 1885.
- PRIX, Dalibor: *Orlová (Karviná). Zaniklý konvent benediktinů s kostelem Narození P. Marie*. In: Foltýn, D. (ed.): *Encyklopedie moravských a slezských klášterů*. Praha 2005, s. 583 – 587.
- PTAK, Marian Józef: *Chronologia zgromadzeń stanowych księstwa legnickiego (1311-1741)*. AUW 2144, Prawo 264, 1999, s. 57 – 103.
- PTAK, Marian Józef: *Kilka uwag o ordynacji ziemskiej Księstwa Cieszyńskiego*. Sobótka 17, 1987, s. 477 – 483.

- PTAK**, Marian Józef: *Pozycja publicznoprawna wolnych panów stanowych na Śląsku*. AUW 1477, Prawo 222, 1993, s. 79 – 102.
- PTAK**, Marian Józef: *Publicznoprawne związki Śląska z Królestwem Polski i Czech oraz I Rzeszą*. AUW 2758, Prawo 294, 2005, s. 69 – 86.
- PTAK**, Marian Józef: *Śląskie ordynacje ziemskie*. Sobótka 34, 1979, s. 18 – 35.
- PTAK**, Marian Józef: *Ustrój polityczny i prawo Księstwa Cieszyńskiego*. In: Lityński, A. – Mikołajczyk, M. (edd.): *Przez tysiąclecia. Materiały ogólnopolskiej konferencji historyków prawa, Ustroń 17-20 września 2000*. T. 1. Katowice 2001, s. 95 – 106.
- PTAK**, Marian Józef: *Zgromadzenia i urzędy stanowe Księstwa Cieszyńskiego*. AUW 1193, Prawo 191, 1992, s. 31 – 60.
- PTAK**, Marian Józef: *Zgromadzenia stanowe księstwa brzeskiego (1311-1742)*. AUW 1853, Prawo 249, 1996, s. 39 – 105.
- PTAK**, Marian Józef: *Zgromadzenia stanowe księstwa legnickiego (1311-1741)*. AUW 2070, Prawo 261, 1998, s. 19 – 81.
- RADDA**, Karl: *Beiträge zur Geschichte der Stadt Teschen*. V. Programm der k. k. Staats - Realschule in Teschen. Am Schlusse des Schuljahres 1877/78, s. 3 – 46.
- RADDA**, Karl: *Urkundliche Beiträge zur Geschichte des Protestantismus im Herzogtum Teschen bis zum Toleranzpatent*. IX. Programm der k. k. Staats - Realschule in Teschen. Am Schlusse des Schuljahres 1881/82, s. 1 – 39.
- RATAJ**, Tomáš: *České země ve stínu pŕlměsíce*. Praha 2002.
- REBROVÁ**, Alexandra: *Zámek Fryštát*. Karviná 1998.
- RECHOWICZ**, Henryk (ed.): *Bielsko – Biała. Zarys rozwoju miasta i powiatu*. Katowice 1971.
- REISENLEITNER**, Markus: *Habsburgische Höfe in der Frühen Neuzeit – Entwicklungslinien und Forschungsprobleme*. In: Bůžek, V. – Král, P. (edd.): *Aristokratické rezidence a dvory v raném novověku (= OH 7)*. České Budějovice 1999, s. 97 – 114.
- REJDUCH-SAMKOWA**, Izabela – **SAMEK**, Jan: *Katalog zabytków sztuki w Polsce. Tom VI. Województwo katowickie 3. Miasto Cieszyn i powiat cieszyński*. Warszawa 1974.
- ROTTEK**, Emanuel: *Frýdecký zámek a jeho stavební vývoj*. B. m. 1957-1963. rkp.
- ROUBÍK**, František: *Pravidla pro vydávání pramenů k novějším dějinám (16.-20. stolecí)*. Archivní časopis 7, 1957, s. 59 – 65.
- ROŹEK**, Michał: *Polskie koronacje i korony*. Kraków 1987.
- RULFOVÁ**, Milena: *Dopis v českých dějinách*. Sborník Poštovního muzea 3, 1981, s. 95 – 114.
- RŮŽIČKA**, Jindřich: *Italská cesta Jaroslava z Pernštejna roku 1559. (Příspěvek k otázce vztahu české šlechty k humanismu)*. Sborník prací východočeských archivů 4, 1978, s. 153 – 185.
- RYANTOVÁ**, Marie: *Polyxena z Lobkovic, rozená z Pernštejna, a její hospodářská činnost*. In: Vorel, P. (ed.): *Pernštejnové v českých dějinách*. Sborník příspěv-

- ků z konference konané 8.-9. 9. 1993 v Pardubicích. Pardubice 1995, s. 105 - 114.
- SADOWSKI**, Tomasz: *Książęta opolscy i ich państwo*. Wrocław 2001.
- SAMMTER**, Ascher: *Chronik von Liegnitz*. Liegnitz 1868.
- SAWICKA**, Zuzanna: *Koń w życiu szlachty w XVI-XVIII w.* Toruń 2002.
- SEDLÁČEK**, August: *Hrady, zámky a tvrze Království českého I - XV*. Praha 1882-1925.
- SCHERSCHNIK**, Leopold Johann: *Nachrichten von Schriftstellern und Künstlern aus dem Teschner Fürstenthum*. Teschen 1810.
- SCHLUZ**, Václav: *K dějinám moru v zemích českých z let 1531-1746*. Historický archiv 20, 1901.
- SCHOENBORN**, Heinrich: *Geschichte der Stadt und des Fürstentums Brieg. Ein Ausschnitt aus der Geschichte Schlesiens*. Brieg [1907].
- SIVEK**, Alois: *Pověst o černé kněžně v literatuře a v ústních tradicích slezského lidu*. Slezský sborník 53 (13), 1955, s. 1 - 15.
- SKALSKÝ**, Gustav Adolf: *Die evangelischen Kirchenordnungen Oesterreichs. Die evangelische Kirchenordnung für Teschen vom Jahre 1584*. Jahrbuch der Gesellschaft für die Geschichte des Protestantismus in Oesterreich 22, 1901, s. 5 - 17.
- SKŘIVÁNEK**, Milan: *Poslední Perštejní - portrét vrchnosti*. In: Vorel, Petr (ed.): *Pernštejnové v českých dějinách. Sborník příspěvků z konference konané 8.-9. 9. 1993 v Pardubicích*. Pardubice 1995, s. 231 - 243.
- SLACH**, Miroslav: *Kandidatura Viléma z Rožmberka na polský trůn v letech 1573-1575*. Jihočeský sborník historický 33, 1964, s. 130 - 148.
- SLACH**, Miroslav: *Kandydatura Wiléma z Rožmberka na tron polski w latach 1573-1575*. Sobótka 21, 1966, s. 420 - 436.
- SLÁMA**, František: *Černá kněžna*. Opava 1891.
- SLÁMA**, František: *Dějiny Těšínska*. Praha 1889.
- SLÁMA**, František: *Z naší minulosti*. Spisy D^{ra} Fr. Slámy II. Olomouc 1925.
- SLÁMA**, Franz: *Das Herzogthum Teschen unter der Herrschaft der Piasten*. In: Týž (ed.): *Oesterreichisch Schlesien. Landschafts-, Geschichts- und Culturbilder*. Prag 1887, s. 7 - 32.
- SLÁMA**, Franz: *Die schwarze Fürstin. Die Dreifaltigkeitskirche. Barmherzige Brüder und Franciskaner. Die Synagoge. Schreschniks Museum. Unterrichtsanstalten. Das Glogitzer Schloßchen. Das dritte Wehr*. In: Týž (ed.): *Oesterreichisch Schlesien. Landschafts-, Geschichts- und Culturbilder*. Prag 1887, s. 67 - 80.
- SOBIESKI**, Waclaw: *Vilém z Rožmberka a Jan Zamojski*. In: Weingart, M. - Dobiáš, J. - Paulová, M.: *Z dějin Východní Evropy a Slovanstva. Sborník věnovaný Jaroslavu Bidlovi profesoru Karlovy university k šedesátým narozeninám*. Praha 1928, s. 287 - 292.

- SOFFNER, Johannes:** *Ein Brieger Ordinationsregister aus der Zeit von 1564-1573.* Zeitschrift des Vereins für Geschichte und Alterthum Schlesiens 30, 1896, s. 231 - 249.
- SPRATEK, Daniel:** *Právní aspekty luterské reformace na Těšínsku.* Slezský sborník 102, 2004, s. 1 - 22.
- SPURNÝ, František a kol.:** *Hrady, zámky a torze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku II. Severní Morava.* Praha 1983.
- SPYRA, Janusz:** *Die Juden im Teschener Schlesien (bis Anfang des 18. Jh.).* Oberschlesisches Jahrbuch 9, 1993, s. 41 - 66.
- SPYRA, Janusz:** *Gospodarka komunalna Cieszyna w świetle miejskich ksiąg rachunkowych z XVI-XVII w.* In: Panic, I. (ed.): *Z badań nad dziejami politycznymi i społeczno-gospodarczymi Cieszyna od średniowiecza do czasów współczesnych.* Cieszyn 2005, s. 41 - 59.
- SPYRA, Janusz:** *Historyk Śląska Cieszyńskiego.* Kalendarz Cieszyński, 1999, s. 233 - 235.
- SPYRA, Janusz:** *Leopold Johann Scherschchnik (1747-1814).* Oberschlesisches Jahrbuch 7, 1991, s. 91 - 110.
- SPYRA, Janusz:** *Moneta w dawnym Cieszynie.* Cieszyn 2005.
- SPYRA, Janusz:** *Od Tilischa do Kaufmanna i Gajdzicy. Świadomość historyczna na Śląsku Cieszyńskim w epoce przednowoczesnej.* In: Týž (ed.): *Kronikarz a historyk. Atuty i słabości regionalnej historiografii. Materiały z konferencji naukowej Cieszyn 20-21 września 2007.* Cieszyn 2007, s. 130 - 170.
- SPYRA, Janusz:** *Piastowskie zabytki w zbiorach muzealnych.* Rocznik Cieszyński 6/7, 1991, s. 51 - 57.
- SPYRA, Janusz:** *Sylwetki cieszyńskich muzealników (1). Albin Heinrich (1785-1864).* Cieszyńskie studia muzealne/Těšínský muzejní sborník 2, 2005, s. 327 - 333.
- SPYRA, Janusz:** *Zapomniany klasztor franciszkanów bosych (bernardynów) w Cieszynie. Spory religijne w XVI-XVII wieku na śląskiej prowincji.* In: Stolárová, L. - Vlnas, V. (edd.): *Slezsko - země koruny české. Historie a kultura 1300-1740.* Praha 2009 (v tisku).
- STARÝ, Marek:** *Přijímání moravských a slezských šlechticů do panského stavu Království českého v 16. a na počátku 17. století.* In: Bobková, L. - Konvičná, J. (edd.): *Korunní země v dějinách českého státu II. Společné a rozdílné. Česká koruna v životě a vědomí jejich obyvatel ve 14. a 16. století. Sborník příspěvků přednesených na kolokviu pořádaném ve dnech 12. a 13. května 2004 v Clam-Gallasově paláci v Praze.* Praha 2005, s. 251 - 288.
- STASZKÓW, Antonina:** *Archiwalia cieszyńskie na tle dziejów miasta i regionu.* Archeion 92, 1993, s. 63 - 79.
- STASZKÓW, Antonina:** *Losy archiwaliów cieszyńskich w XX wieku.* Pamiętnik cieszyński 6, 1993, s. 114 - 122.
- STIBOR, Jiří - FUKALA, Radek - TRAPL, Miloš:** *Skrbenští z Hříšťa.* In: BSSSM 4, 1995, s. 118 - 125.

- STIBOR, Jiří – MÜLLER, Karel: *Falešný rytíř Jan Jeřábek z Mořkova*. Těšínsko, 1999, č. 4, s. 1 – 8.
- STIBOR, Jiří – MYŠKA, Milan: *Sedlnický z Choltic*. In: BSSSM 3. Ostrava 1995, s. 97 – 101.
- STIBOR, Jiří: *Bruntálští z Vrbna*. In: BSSSM 10. Ostrava 1998, s. 23 – 50.
- STIBOR, Jiří: *Genealogické poznámky k rodu Tluků z Tošonovic*. Těšínsko 37, 1994, č. 3, s. 6 – 9.
- STIBOR, Jiří: *Laryš ze Lhoty*. In: BSSSM – Nová řada 2 (14), 2001, s. 55 – 89.
- STIBOR, Jiří: *Některé zajímavosti z dějin obcí a jejich držitelů (k dějinám města Havířova)*. Těšínsko 38, 1995, č. 2, s. 1 – 5.
- STIBOR, Jiří: *Sobkové z Kornic*. In: BSSSM 7, 1996, s. 107 – 114.
- STIBOR, Jiří: *Střípky ze života těšínské šlechty (ke genealogii rodu Lišků z Německé Lutyně)*. Těšínsko 36, 1993, č. 2, s. 5 – 8.
- STIBOR, Jiří: *Šenov a hraniční spor v r. 1561*. Těšínsko 39, 1996, č. 1, s. 1 – 6.
- STIBOR, Jiří: *Vlček z Dobré Zemice*. In: BSSSM – Nová řada 9 (21), 2006, s. 100 – 147.
- STIBOR, Jiří: *Z dějin obcí na území města Třince. Dolní Lištná, Horní Lištná, Ropice*. Těšínsko 39, 1996, č. 3, s. 1 – 8.
- STIBOR, Jiří: *Z dějin obcí na území města Třince. Vendryně*. Těšínsko 40, 1997, č. 2, s. 1 – 6.
- STLOUKAL, Karel (ed.): *Královny, kněžny a velké ženy české*. Praha 1940.
- STLOUKAL, Karel: *Polyxena z Lobkovic, roz. z Pernštejna*. In: Týž: *Královny, kněžny a velké ženy české*. Praha 1940, s. 264 – 272.
- SUCHENI-GRABOWSKA, Anna: *Jagiellonowie i Habsburgowie w pierwszej połowie XVI w. Konflikty i ugody*. Sobótka 38, 1983, s. 449 – 467.
- SUŁKOWSKA-KURASIOVA, Irena – WEJCHERTOWA, Janina: *Księgi poselskie (Libri Legationum) Metryki Koronnej*. Archeion 48, 1968, s. 61 – 73.
- SZELONG, Krzysztof: *Kolekcja rękopisów biblioteki ks. Leopolda Jana Szersznika i jej obraz w XIX-wiecznym repertorium Albina Heinricha. Wprowadzenie do edycji*. In: Wiczorek, U. (ed.): *Albin Heinrich, Repertorium codicum manuseriptorum in caesareo-regia Bibliotheca Scherschnickiana Teschinii*. Wrocław 2004, s. 7 – 48.
- SZELONG, Krzysztof: *Podróże edukacyjne szlachty cieszyńskiej (do końca XVII w.). Motywy, kierunki, konsekwencje*. In: Spyra, J. (ed.): *Książka – biblioteka – szkoła w kulturze Śląska Cieszyńskiego. Materiały z konferencji naukowej Cieszyn 4-5 listopada 1999*. Cieszyn 2001, s. 59 – 115.
- SZELONG, Krzysztof: *Wrocławsko-cieszyńska przyjaźń w sprawach historii*. Kalendarz Cieszyński, 2003, s. 71 – 76.
- SZOTEK, Halina: *Zamek w Skoczowie. Uwagi o historii i architekturze*. Cieszyńskie Studia Muzealne/Těšínský muzejní sborník 2, 2005, s. 174 – 183.
- ŠEBEK, František a kol.: *Dějiny Pardubic. I. díl*. Pardubice 1990.
- ŠEFČÍK, Erich: *Boje o zemské zřízení těšínské z konce 16. století*. Vlastivědný sborník moravský 46, 1994, s. 16 – 24.

- ŠEFČÍK, Erich: *Čtyři postavy těšínského života v 16. století*. Těšínsko 18, 1975, č. 3, s. 19 – 21.
- ŠEFČÍK, Erich: *Čtyři sta let od sestavení těšínského zemského zákoníku*. Těšínsko 33, 1990, č. 4, s. 18 – 22.
- ŠEFČÍK, Erich: *Dva významní písaři těšínské knížecí kanceláře*. Těšínsko 16, 1973, č. 3, s. 4 – 6.
- ŠEFČÍK, Erich: *Heraldické vyobrazení na mincích těšínských Piastovců*. Vlastivědný věstník moravský 37, 1985, s. 243 – 245.
- ŠEFČÍK, Erich: *Historie těšínského mincování*. Folia numismatica 2, 1987, s. 3 – 7.
- ŠEFČÍK, Erich: *Jan Jeřábek z Mořkova. Příspěvek k sedmisetleté historii Mořkova*. Vlastivědný sborník okresu Nový Jičín 13, 1973, s. 14 – 17.
- ŠEFČÍK, Erich: *Náhrobek těšínské kněžny Žofie z roku 1541*. Familia Silesiae 1, 1997, s. 51 – 54.
- ŠEFČÍK, Erich: *Němec, Emerich*. In: BSSSM 4. Ostrava 1995, s. 87 – 88.
- ŠEFČÍK, Erich: *Pečeti těšínských Piastovců*. Ostrava 1982.
- ŠEFČÍK, Erich: *Právní řád Knížectví těšínského z roku 1573*. Těšínsko 18, 1975, č. 1, s. 27 – 29.
- ŠEFČÍK, Erich: *Výrobní a grafická souvislost mezi mincemi, medailemi a pečetěmi těšínských Piastovců*. Folia numismatica 3, 1988, s. 57 – 66.
- ŠEFČÍK, Erich: *Walka o cieszyńską ordynację ziemską z 1573 r*. Pamiętnik cieszyński 6, 1993, s. 49 – 60.
- ŠEFČÍK, Erich: *Zemské knihy Těšínské v 16.-18. století (jejich vývoj a současný stav dochování)*. Časopis Slezského muzea – série B 26, 1977, s. 123 – 135.
- ŠEFČÍK, Erich: *Zemské zřízení těšínské z roku 1573 a jeho další vývoj za vlády posledních Piastovců*. Studie o Těšínsku 3, 1974, s. 255 – 324.
- ŠEFČÍK, Erich: *Zlomek desk zemských těšínských z první poloviny 17. století*. Časopis Slezského muzea – série B 19, 1970, s. 71 – 76.
- ŠMERDA, Milan: *Kněžna Alžběta Lukrecie a protireformace na Těšínsku (1625-1653)*. Těšínsko 47, 2004, č. 4, s. 1 – 10 a Těšínsko 48, 2005, č. 1, s. 1 – 7.
- ŠMERDA, Milan: *Stav polonistických studií v České republice od roku 1960 v historiografii středověku a raného novověku (13. – pol. 18. stol.)*. In: Myška, M. – Gładkiewicz, R. (edd.): Česká polonistika a polská bohemistika. Polonistické studie v České republice a bohemistické studie v Polské republice v posledních třiceti letech. Historické a filologické obory. Praha 1995, s. 23 – 39.
- ŠTĚPÁN, Jan: *Obora na Hukvaldech ve druhé polovině 16. století aneb oslavenec má 440 let*. Práce a studie Muzea Beskyd – Společenské vědy 18, 2007, s. 24 – 39.
- ŠTĚPÁN, Jan: *Příspěvky k dějinám moru v českých zemích v době předbělohorské*. Československé zdravotnictví 13, 1965, s. 345 – 353.
- ŠTĚPÁN, Jan: *Úředníci a personál na stolních panstvích olomouckého biskupství v druhé polovině 16. století*. Olomoucký archivní sborník 3, 2005, s. 56 – 83.

- ŠTĚPÁN, Václav: *Cesta krále Jindřicha III. z Valois přes Slezsko a Moravu v roce 1574*. Ročenka Státního okresního archivu v Olomouci 10 (29), 2001, s. 81 – 105.
- ŠTĚPÁN, Václav: *Polské legace biskupa Stanislava Pavlovského*. Ostrava. Příspěvky k dějinám a současnosti Ostravy a Ostravska 21, 2003, s. 45 – 63.
- ŠTOVÍČEK, Ivan a kol.: *Zásady vydávání novověkých historických pramenů z období od počátku 16. století do současnosti. Příprava vědeckých edic dokumentů ze 16.-20. století pro potřeby historiografie*. Praha 2002.
- ŠTOVÍČEK, Jan: *Slezská města jako věřitelé těšínských Piastů*. Těšínsko 14, 1971, č. 4, s. 9.
- ŠTOVÍČEK, Jan: *Těšínské měďařské podniky v době předbělohorské*. Studie o Těšínsku 2, 1973, s. 271 – 285.
- ŠÚSTKOVÁ, Hana: *Biografický slovník poslanců slezského zemského sněmu v Opavě (1861-1918)*. BSSSM – Nová řada (Supplementum) 8 (20), Ostrava 2006.
- ŠÚSTKOVÁ, Hana: *Nobilitovaní příslušníci slezského zemského sněmu v letech 1861-1918*. Sborník prací Filozofické fakulty Ostravské univerzity / Acta Facultatis philosophicae universitatis Ostraviensis 232 – Doc. PhDr. Ludmile Nešládkové, CSc. k narozeninám, Historie/Historica 14, 2007, s. 263 – 283
- TEUSCHER, Simon: *Hunde am Fürstenhof. Köter und „edle Wind“ als Medien sozialer Beziehungen vom 14. bis 16. Jahrhundert*. Historische Anthropologie 6, 1998, s. 347 – 369.
- THIEL, Erika: *Geschichte des Kostüms. Die europäische Mode von den Anfängen bis zur Gegenwart*. Berlin 1963
- TOMEK, Wáclaw Wladivoj: *Dějepis města Prahy XI. a XII*. Praha 1897 a 1901.
- TOMEK, Wáclaw Wladivoj: *Snahy domu rakouského o nabytí koruny polské w šestnáctém století. Za Maxmiliána II*. Časopis českého Museum 25, 1851, č. 2, s. 102 – 122 a č. 3, s. 43 – 61.
- TRÁVNÍČEK, Dušan: *Územní vývoj někdejšího Těšínského knížectví*. Studia Geographica 1, 1969, s. 131 – 138.
- TRELIŃSKA, Barbara: *Dwa nieznanne rękopisy „Praw i porządku ziemskiego Księstwa Cieszyńskiego z XVII w.”* Czasopismo prawno – historyczne 28, 1976, s. 157 – 164.
- TRELIŃSKA, Barbara: *Kancelaria i dokument książąt cieszyńskich 1290-1573*. Warszawa – Łódź 1983.
- TURKOVÁ, Magdaléna: *Těšínská knížata a Pernštejnové v polovině 16. století (edice listů knížete Václava Těšínského Vratislavu z Pernštejna z let 1565-1579)*. Východočeský sborník historický 12, 2005, s. 15 – 44.
- UNICKI, Jan: *Wacław Adam i Katarzyna Sydonia*. Evangelický kalendář – Kalendarz ewangelicki, 1984, s. 76 – 77.
- URBÁNEK, Rudolf: *Češi a války turecké*. In: *Co daly naše země Evropě a lidstvu*. Praha 1998, s. 229 – 242.
- URUSZCZAK, Wacław: *Swoistość systemów prawno-ustrojowych państw Europy Środkowowschodniej w XV-XVI wieku*. In: *Baczkowski, K. – Smołucha, J.*

- (edd.): *Europa Środkowowschodnia od X do XVIII wieku – jedność czy różnorodność?* Kraków 2005, s. 45 – 61.
- VÁLKA, Josef: „*Velcí Pernštejnové*“ v politice a kultuře. Zprávy Státního památkového ústavu v Brně 4, 2000, s. 21 – 36.
- VÁLKA, Josef: *Dějiny Moravy. Díl 2. Morava reformace, renesance a baroka*. Brno 1995.
- VÁLKA, Josef: *Dialog krále se stavovskými obcemi o způsobu vládnutí. Ferdinand I. a počátky absolutismu I*. Časopis Matice moravské 124, 2005, s. 429 – 450.
- VÁLKA, Josef: *Konflikt české zemské obce s králem 1546-1547. Ferdinand I. a počátky absolutismu II*. Časopis Matice moravské 125, 2006, s. 33 – 51.
- VÁLKA, Josef: *Morava a porážky stavovských povstání*. In: Vorel, P. (ed.): *Stavovský odboj roku 1547. První krize habsburské monarchie*. Sborník příspěvků z vědecké konference konané v Pardubicích 29.-30. 9. 1997. Pardubice - Praha 1999, s. 9 – 40.
- VÁLKA, Josef: *Politika a nadkonfesijní křesťanství Viléma a Jana z Pernštejna*. In: Vorel, P. (ed.): *Pernštejnové v českých dějinách*. Sborník příspěvků z konference konané 8.-9. 9. 1993 v Pardubicích. Pardubice 1995, s. 173 – 183.
- VÁLKA, Josef: *Trest a obnova pořádku. Normalizace. Ferdinand I. a počátky absolutismu III*. Časopis Matice moravské 125, 2006, s. 343 – 365.
- VALOŠEK, Isidor: *Frýdecké panství – jeho ekonomicko-sociální vývoj a osídlení v době pozdního feudalismu (vývoj výrobních prostředků a výrobních vztahů na panství od konce XVI.-konce XVIII. století)*. Disertační práce FF UJEP. B. m. v. a b. d. v. [Brno 1953].
- VANÁČEK, Michal: *Katastrofální požár Těšína v roce 1789 a jeho důsledky*. Slezský sborník 67, 1969, s. 76 – 94.
- VAŘEKA, Marek: *Finanční transakce slezských stavů s posledními Pernštejnými. (Příklad využití listinného materiálu)*. Sborník bruntálského muzea, 2004, s. 36 – 42.
- VAŘEKA, Marek: *Jan z Pernštejna 1561-1597. Hospodářský úpadek Pernštejnů. Osobnosti českých a moravských dějin 6*. České Budějovice 2008.
- VAŘEKA, Marek: *Možný obraz Fridricha II*. In: Czechowicz, B. (ed.): *Historia u Piastów, Piastowie w historii*. Materiały z konferencji naukowej zorganizowanej z okazji trzechsetlecia śmierci ostatniej z rodu, księżnej Karoliny. Brzeg 6.-8. 12. 2007 (v tisku).
- VAŘEKA, Marek: *Politik a hospodář. Korespondence Jiřího II. Lehnicko-Břežského z vratislavského archivu*. In: Czechowicz, B. (ed.): *Historia u Piastów, Piastowie w historii*. Materiały z konferencji naukowej zorganizowanej z okazji trzechsetlecia śmierci ostatniej z rodu, księżnej Karoliny. Brzeg 6.-8. 12. 2007, (v tisku).
- VEHSE, Eduard: *Geschichte der deutschen Höfe seit der Reformation. Band 29. Geschichte der Höfe des Hauses Sachsen. Zweiter Theil*. Hamburg 1854.
- VOJTOVÁ, M. a kol.: *Dějiny československého lékařství I. Do roku 1740*. Praha 1970.

- VOREL, Petr (ed.): *Pernštejnové v českých dějinách. Sborník příspěvků z konference konané 8.-9. 9. 1993 v Pardubicích*. Pardubice 1995.
- VOREL, Petr (ed.): *Stavovský odboj roku 1547. První krize habsburské monarchie. Sborník příspěvků z vědecké konference konané v Pardubicích 29.-30. 9. 1997*. Pardubice - Praha 1999.
- VOREL, Petr: „Přátelské snešení stavův českých“ z března 1547 a jeho signatáři. In: Vorel, P. (ed.): *Stavovský odboj roku 1547. První krize habsburské monarchie. Sborník příspěvků z vědecké konference konané v Pardubicích 29.-30. 9. 1997*. Pardubice - Praha 1999, s. 81 – 124.
- VOREL, Petr: *Aristokratické svatby v Čechách a na Moravě v 16. století jako prostředek společenské komunikace a stavovské diplomacie*. In: Bůžek, V. – Král, P. (edd.): *Slavnosti a zábavy na dvorech a v rezidenčních městech raného novověku (= OH 8)*. České Budějovice 2000, s. 191 – 206.
- VOREL, Petr: *Hofmistrovská instrukce Vratislava z Pernštejna z roku 1555*. Východočeský sborník historický 6, 1997, s. 165 – 182.
- VOREL, Petr: *Hrabství Kladské a finanční politika krále Ferdinanda I. ve druhé třetině 16. století*. Východočeský sborník historický 12, 2005, s. 3 – 14.
- VOREL, Petr: *Mezi Augsburgem a Komárnem. (Cestování Jaroslava z Pernštejna v Podunají v polovině 16. století)*. In: Bobková, L. – Neudertová, M. (edd.): *Cesty a cestování v životě společnosti. Sborník příspěvků z konference konané 6.-8. září 1994 v Ústí nad Labem*. Ústí nad Labem 1997, s. 191 – 197.
- VOREL, Petr: *Páni z Pernštejna. (Českomoravský rod v zrcadle staletí)*. Pardubice 1993.
- VOREL, Petr: *Páni z Pernštejna. Vzestup a pád rodu zubří hlavy v dějinách Čech a Moravy*. Praha 1999.
- VOREL, Petr: *Pernštejnská diplomacie v době stavovského povstání roku 1547 (edice listů Jaroslava z Pernštejna z února až čerona 1547)*. Východočeský sborník historický 3, 1993, s. 231 – 272.
- VOREL, Petr: *Pernštejnská svatba v Prostějově roku 1550*. Časopis matice moravské 114, 1995, s. 139 – 162.
- VOREL, Petr: *Petr Hamza ze Zábědovic a regentská správa perňštejnských dominií v Čechách v letech 1550-1552*. Scientific papers of the University of Pardubice. Series C – Institute of Languages and Humanities 2, 1996, s. 115 – 142.
- VOREL, Petr: *Problemy finansowe i rodzinne księząt cieszyńskich w połowie XVI wieku*. In: Czechowicz, B. (ed.): *Historia u Piastów, Piastowie w historii. Materiały z konferencji naukowej zorganizowanej z okazji trzechsetlecia śmierci ostatniej z rodu, księżnej Karoliny*. Brzeg 6.-8. 12. 2007 (v tisku).
- VOREL, Petr: *První bankéř markrabství – Vilém z Pernštejna*. In: Jan, L. – Drahoš, Z. – Maláček, D. – Pumpr, P. (edd.): *Osobnosti moravských dějin 1*. Brno 2006, s. 177 – 192.
- VOREL, Petr: *Ražba mincí na vladařských rezidencích a velmožských sídlech v českých zemích v 16. století. Panovnícká reprezentace, nebo ekonomická nutnost?* In:

- Bobková, L. – Konvičná, J. (edd.): Rezidence a správní sídla v zemích české koruny ve 14.-17. století. Korunní země v dějinách českého státu III. Sborník příspěvků z mezinárodního kolokvia konaného ve dnech 29.-31. března 2006 v Clam – Gallasově paláci v Praze. Opera Facultatis philosophicae Universitatis Carolinae Pragensis vol. IV. Praha 2007, s. 127 – 157.
- VOREL, Petr: *Rezidenční síť pánů z Pernštejna v 15.-17. století*. Zprávy Státního památkového ústavu v Brně 4, 2000, s. 37 – 49.
- VOREL, Petr: *Říšské sněmy a jejich vliv na vývoj zemí Koruny české v letech 1526-1618*. Pardubice 2005.
- VOREL, Petr: *Staré pověsti a rodinné příběhy pernštejské. (Sebereflexe aristokratického rodu v polovině 16. století)*. In: Chocholáč, B. – Jan, L. – Knoz, T. (edd.): *Nový Mars Moravicus aneb sborník příspěvků, jež věnovali prof. dr. Josefu Váلكovi jeho žáci a přátelé k sedmdesátinám*. Brno 1999, s. 137 – 148.
- VOREL, Petr: *Velké dějiny zemí Koruny české VII. 1526-1618*. Praha – Litomyšl 2005.
- VOREL, Petr: *Vývoj pozemkové držby pánů z Pernštejna v 15.-17. století*. In: Vorel, Petr (ed.): *Pernštejnové v českých dějinách*. Sborník příspěvků z konference konané 8.-9. 9. 1993 v Pardubicích. Pardubice 1995, s. 9 – 76.
- VOREL, Petr: *Zánik aristokratického dvora pánů z Pernštejna v Pardubicích v roce 1550*. In: Macková, M. (ed.): *Poddanská města v systému patrimoniální správy*. Sborník příspěvků z konference v Ústí nad Orlicí 12.-13. září 1995. Ústí nad Orlicí 1996, s. 70 – 77.
- VOREL, Petr: *Zlatá doba českého rybníkářství. Vodní hospodářství v ekonomice 16. století*. Dějiny a současnost 29, 2007, č. 8, s. 30 – 33.
- VOREL, Petr: *Život na dvoře Viléma z Pernštejna*. In: Bůžek, V. – Král, P. (edd.): *Aristokratické rezidence a dvory v raném novověku (= OH 7)*. České Budějovice 1999, s. 331 – 360.
- VYBÍRAL, Zdeněk: *Politická komunikace aristokratické společnosti českých zemí na počátku novověku*. Editio Universitatis Bohemiae Meridionalis. Monografia Historica 6. České Budějovice 2005.
- VYBÍRAL, Zdeněk: *Rezidence a dvůr pánů z Ludanic ve druhé polovině 16. století*. In: Bůžek, V. – Král, P. (edd.): *Aristokratické rezidence a dvory v raném novověku (= Opera Historica 7. Editio Universitatis Bohemiae Meridionalis)*. České Budějovice 1999, s. 383 – 407.
- VYBÍRAL, Zdeněk: *Zánik rodu Ludaniců. (Vzestup a pád moravského panského rodu doby předbělohorské)*. Časopis Matice moravské 115, 1996, s. 225 – 251.
- WANTUŁA, Andrzej: *Die älteste Teschener Kirchenordnung*. Jahrbuch für die Geschichte des Protestantismus in Österreich 77, 1961, s. 119 – 127.
- WANTUŁA, Andrzej: *Początki ewangelickiej organizacji kościelnej na Śląsku Cieszyńskim*. In: Wojak, T. (ed.): *Udział ewangelików śląskich w polskim życiu kulturalnym*. Warszawa 1974, s. 7 – 25.
- WANTUŁA, Andrzej: *Porządek kościelny Wacława Adama. Początki organizacji kościoła ewangelickiego na Śląsku Cieszyńskim*. Warszawa 1937.

- WAŚ**, Gabriela: *Akta prawne dotyczące wolności religijnych protestantów śląskich i ich znaczenie polityczne dla Śląska*. Sobótka 55, 2000, s. 373 – 405.
- WAŚ**, Gabriela: *Klasztory franciszkańskie w miastach śląskich i górnośląskich XIII-XVI wieku*. AUW 2222, Historia 142. Wrocław 2000.
- WEBER**, Matthias: *Das Verhältnis Schlesiens zum Alten Reich in der frühen Neuzeit*. Forschungen zur schlesischen Geschichte 1. Köln – Weimar – Wien 1992.
- WEBER**, Matthias: *Die schlesischen Polizei- und Landesordnungen der Frühen Neuzeit*. Neue Forschungen zur schlesischen Geschichte 5. Köln – Weimar – Wien 1996.
- WECZERKA**, Hugo: *Stadtgeschichte Oberschlesiens vom Spätmittelalter bis zum Vorabend der Industrialisierung*. In: Wunsch, T. (ed.): *Stadtgeschichte Oberschlesien. Studien zur städtischen Entwicklung und Kultur einer ostmitteleuropäischen Region vom Mittelalter bis zum Vorabend der Industrialisierung*. Berlin 1995, s. 217 – 237.
- WELTZEL**, Augustin: *Die Landesbeamten der Fürstenthümer Oppeln-Ratibor von 1532-1741*. Zeitschrift des Vereins für Geschichte und Alterthum Schlesiens 12, 1874, s. 19 – 44.
- WELTZEL**, Augustin: *Geschichte der Stadt Ratibor*. Ratibor 1861.
- ВЕРЖЬОВСКИЙ**, Ведоръ: *Двз кандидатуры на польскій престолъ Вьлгьельма изъ Розенъберга и эрцгерцога фердинанда 1574-1575*. Варшава 1889.
- WEYRAUCH**, Erdmann: *„Offene Briefe“ im 16. Jahrhundert. Bemerkungen und Beispiele*. In: Heimann, H. D. (ed.): *Kommunikationspraxis und Korrespondenzwesen im Mittelalter und in der Renaissance*. Paderborn 1997, s. 191 – 204.
- WIĄZEK**, Paweł: *Klasyfikacja przestępstw w ordynacji ziemskiej księstwa opolsko-raciborskiego z roku 1562*. Acta Universitatis Wratislaviensis 2070, Prawo – Studia historycznoprawne 261, 1998, s. 83 – 95.
- WIĄZEK**, Paweł: *Ordynacje ziemskie w systemie źródeł prawa Śląska*. Acta Universitatis Wratislaviensis 2367, Prawo – Studia historycznoprawne 276, 2002, s. 87 – 103.
- WIĄZEK**, Paweł: *System kar w ordynacji ziemskiej księstwa opolsko-raciborskiego z roku 1562*. Acta Universitatis Wratislaviensis 1953, Prawo – Studia historycznoprawne 256, 1997, s. 47 – 63.
- WINKELBAUER**, Thomas: *Fürst und Fürstendiener. Gundakar von Liechtenstein. Ein österreichischer Aristokrat im konfessionellen Zeitalter*. Mitteilungen des Instituts für Österreichische Geschichtsforschung 34. Wien – München 1999.
- WINKELBAUER**, Thomas: *Konfese a konverze. Šlechtické proměny vyznání v českých a rakouských zemích od sklonku 16. do poloviny 17. století*. Český časopis historický 98, 2000, s. 476 – 540.
- WINKELBAUER**, Thomas: *Konvertita*. In: Bůžek, V. – Král, P. (edd.): *Člověk českého raného novověku. Každodenní život* 28. Praha 2007, s. 275 – 296.
- WINTER**, Zikmund: *Dějiny kroje v zemích českých II. Od počátku století XV. až po dobu Bělohorské bitvy*. Praha 1893.

- WINTER, Zikmund: *Šat, strava a lékař v XV. a XVI. věku*. Zikmunda Wintra sebrané spisy z belletrie a z kulturních studií 5. Praha 1913.
- WITKOWSKI, Sławomir: *Kallus z Bytomia – sekretarz książęcy*. Pamiętnik Cieszyński 13, 1998, s. 50 – 52.
- WITOWSKI, Czesław Tadeusz: *Herbarz pszczyński. Księga ziemian, rycerzy, władyków i panoszy wolnego pszczyńskiego państwa stanowego od XVI do XVIII wieku (próba prezentacji problemu)*. Pszczyna 1998.
- WŁOCHOWICZ, Barbara: *Sydonia Katarzyna – księżna saska, engerska, westfalska, cieszyńska i głogowska*. In: Barciak, A. – Rduch-Michalik, T. (edd.): *Z dziejów Śląska. Zbiór studiów*. Katowice 2000, s. 85 – 99.
- WÓJCIK, Marek L.: *Piastowie górnośląscy a opactwo tynieckie w średniowieczu*. In: Derwich, M. – Pobóg-Lenartowicz, A. (edd.): *Klasztor w państwie średniowiecznym i nowożytnym. Opera ad historiam monasticam spectantia I. Colloquia 5*. Wrocław – Opole – Warszawa 2005, s. 65 – 91.
- WOJTUCKA, Jana: *Vratislav, slezská perla v České koruně. Příspěvek k dějinám a významu Vratislavi na přelomu 15. a 16. století*. In: Březina, L. – Konvičná, J. – Zdichynec, J. (edd.): *Ve znamení zemí Koruny české. Sborník k šedesátým narozeninám prof. PhDr. Lenky Bobkové, CSc.* Praha 2006, s. 79 – 96.
- WOLAREK, Renata: *Cmentarze i szpitale w średniowiecznym Cieszynie. (Z dziejów kultury miasta i regionu w średniowieczu)*. Rocznik Cieszyński 6/7, 1991, s. 47 – 50.
- WÓLKIEWICZ, Ewa: *Rezydencja biskupów wrocławskich w Nysie*. In: Bobková, L. – Konvičná, J. (edd.): *Rezidence a správní sídla v zemích české koruny ve 14.-17. století. Korunní země v dějinách českého státu III. Sborník příspěvků z mezinárodního kolokvia konaného ve dnech 29.-31. března 2006 v Clam – Gallasově paláci v Praze. Opera Facultatis philosophicae Universitatis Carolinae Pragensis vol. IV*. Praha 2007, s. 301 – 318.
- WONDRÁK, Eduard: *Historie moru v českých zemích. O moru, morových ranách a boji proti nim, o zoufalství, strachu a nadějích i o nezodpovězených otázkách*. Praha 1999.
- WUNDER, Heide: *Überlegungen zur Konstruktion von Männlichkeit und männlicher Identität in Selbstzeugnissen der Frühen Neuzeit: Hans von Schweinichen (1552-1616) in seinem „Memorial“*. In: Ruhe, D. (ed.): *Geschlechtdifferenz. Texte, Theorien, Positionen. Kolloquium des Interdisziplinären Zentrums für Frauen- und Geschlechterstudien an der Ernst-Moritz-Arndt Universität Greiswald. Würzburg 2000*, s. 151 – 172.
- WÜNSCH, Thomas (ed.): *Reformation und Gegenreformation in Oberschlesien. Die Auswirkungen auf Politik, Kunst und Kultur im ostmitteleuropäischen Kontext*. Berlin 1994.
- WÜNSCH, Thomas (ed.): *Stadtgeschichte Oberschlesien. Studien zur städtischen Entwicklung und Kultur einer ostmitteleuropäischen Region vom Mittelalter bis zum Vorabend der Industrialisierung*. Berlin 1995.

- ZAHRADNIK, Jan: *Zamek skoczowski na Ziemi Cieszyńskiej. Z ilustracjami*. Bielsko 1938.
- ZEMEK, Metoděj: *Město v době pohusitské (1416-1648)*. In: Týž (ed.): Valtice. Brno 1970, s. 59 – 76.
- ZEMEK, Metoděj: *Od husitských válek do počátku třicetileté války*. In: Týž (ed.): Vinohradnictví. Kapitoly z dějinného vývoje na Moravě a v Čechách od minulosti do současnosti. Brno 1973, s. 74 – 103.
- ŽERELIK, Rościsław (rec.): *B. Trelińska, Kancelaria i dokument ksiąg cieszyńskich 1290-1573*. Sobótka 41, 1986, s. 253 – 268.
- ŽERELIK, Rościsław: *Stan i perspektywy badań nad kancelariami górnośląskimi w średniowieczu i czasach nowożytnych*. In: Panic, I. (ed.): Stan i potrzeby badań nad historią Górnego Śląska w czasach średniowiecznych i nowożytnych. Cieszyn 1994, s. 16 – 27.
- ZÍBRT, Čeněk: *Jak se kdy v Čechách tancovalo. Dějiny tance v Čechách, na Moravě, ve Slezsku a na Slovensku od nejstarších dob až do konce 19. století se zvláštním zřeteltem k dějinám tance vůbec*. Praha 1960².
- ZÍBRT, Čeněk: *O nemocech morních ze století 15. až do století 18. v Čechách, na Moravě, ve Slezsku i na Slovensku*. Český lid, 1932, s. 1 – 15.
- ZLAT, Mieczysław: *Zamek piastowski w Brzegu*. Opole 1988.
- ZONTA, Claudia A.: *Schlesische Studenten an italienischen Universitäten. Eine prosopographische Studie zur frühneuzeitlichen Bildungsgeschichte*. Neue Forschungen zur schlesischen Geschichte 10. Köln – Weimar – Wien 2004.
- ŽÁČEK, Rudolf: *Dějiny Slezska v datech*. Praha 2004.
- ŽÁČEK, Rudolf: *K edici urbáře fryštátského panství z roku 1571*. Časopis Slezského zemského muzea – série B, vědy historické 42, 1993, s. 193 – 207.
- ŽÁČEK, Rudolf: *Pobeskydí od husitství do Bílé hory*. Frýdek – Místek 1986.
- ŽÁČEK, Rudolf: *Příprava hradu Hukvaldy k obraně roku 1576*. Těšínsko 32, 1989, č. 2, s. 28 – 29.
- ŽÁČEK, Rudolf: *Těšínsko od roku 1450 do vymření Piastovců*. In: Borák, M. – Gawrecki, D. (ed.): Nástin dějin Těšínska. Ostrava – Praha 1992, s. 31 – 44.
- ŽÁČEK, Rudolf: *Účast slezské šlechty na tažení proti Turkům v roce 1566*. Těšínsko 50, 2007, č. 1, s. 9 – 14.
- ŽÁČEK, Rudolf: *Urbář panství frýdeckého z roku 1636*. Těšínsko 38, 1995, č. 3, s. 1 – 4.
- ŽÁČEK, Rudolf: *Urbář panství fryštátského z roku 1571*. Těšínsko 37, 1994, č. 1, s. 1 – 2.

XI. e)

POUŽITÉ ZKRATKY

AČ	Archiv český čili staré písemné památky české i moravské, sebrané z archivů cizích i domácích
ad.	a další
AMC	Akta miasta Cieszyna (fond v AP Katowice, oddział Cieszyn)
AMSt	Akta miasta Strumienia (fond v AP Katowice, oddział Cieszyn)
AP	Archiwum państwowe
AUW	Acta Universitatis Wratislaviensis
b. d.	bez data
b. m. v.	bez místa vydání
b. m.	bez místa
BSSSM	Biografický slovník Slezska a Severní Moravy
CR	Cizí rody (fond v SOA Třeboň)
č.	číslo
ČDK	Česká dvorská kancelář (fond v NA Praha)
ČDKM IV.	České oddělení dvorské komory – oddělení IV. (fond v NA Praha)
ČMM	Časopis Matice moravské
ed.	editor
edd.	editoři
f.	folio
G 1 BS	G 1 Bočkova sbírka (fond v MZA Brno)
G 11 SFM	Sbírka Františkova muzea (fond v MZA Brno)
G 13 SHF	Sbírka historického fondu (fond v MZA Brno)
G 83 MM	Matice moravská (fond v MZA Brno)

HNL	Hejtmanství německých lén (fond v NA Praha)
HZT	Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Severní Morava II. (ed. F. Spurný, Praha 1983)
inv. č.	inventární číslo
KC	Komora cieszyńska (fond v AP Katowice, oddział Cieszyn)
l.	latinsky
LRRA	Lobkovicové roudničtí – rodinný archiv (fond v SOA Lito- měřice, pobočka Žitenice)
LT	Listinář Těšínska. Codex diplomaticus ducatus Tesinensis. Sbíрка listinného materiálu k dějinám knížectví Těšínského
m.	maďarsky
Morava	Moravské spisy české kanceláře a české komory (fond v NA Praha)
MZA	Moravský zemský archiv v Brně
n.	německy
NA	Národní archiv v Praze
nefol.	nefoliováno
Notizen – Blatt	Notizen – Blatt der historisch – statistischen Section der kais. königl. mährisch – schlesischen Gesellschaft zur Beförderung des Ackerbaues, der Natur- und Landeskunde
OH	Opera historica. Editio Universitatis Bohemiae Meridionalis
OSN	Ottův slovník naučný
ÖN	Österreichische Nationalbibliothek
p.	polsky
poř. č.	pořadové číslo
RG	Registra (fond v NA Praha)
s.	strana
sign.	signatura
SM	Stará manipulace (fond v NA Praha)

Sněmy české	Sněmy české od léta 1526 až po naši dobu
SOA	Státní oblastní archiv
Sobótka	Śląski kwartalnik historyczny Sobótka
Těšínsko	Vlastivědný časopis Těšínsko
ZA	Zemský archiv v Opavě
ZDPP	Zbiór dokumentów pergaminowych i papierowych (fond v AP Katowice, oddział Cieszyn)

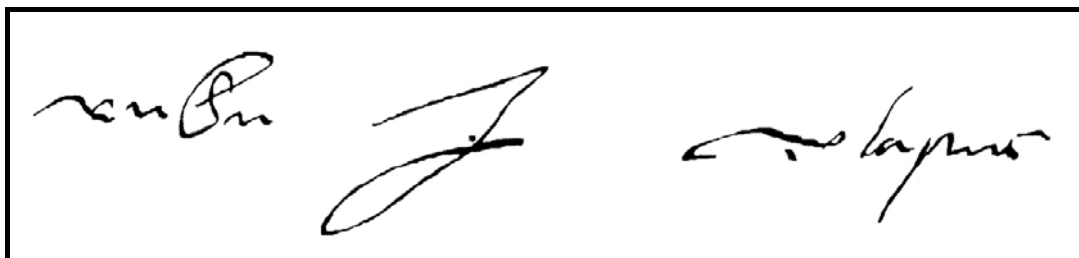
XI. f)

SEZNAM TABULEK V TEXTU

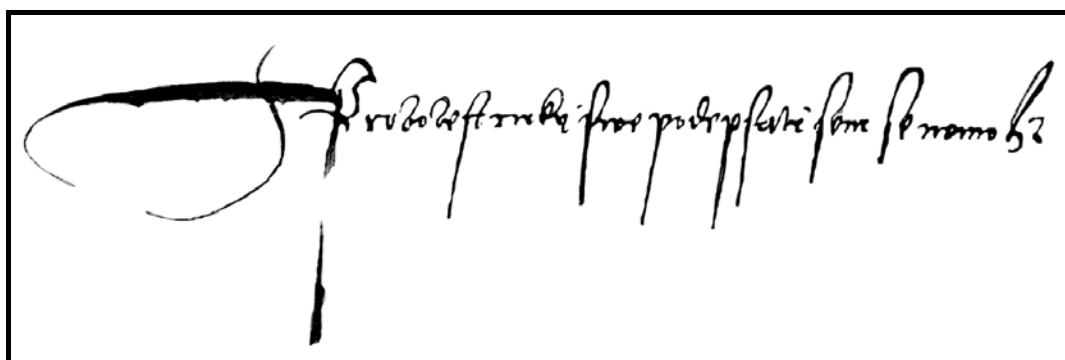
Tab. č. 1	Počty vydaných listin Jana z Pernštejna a jeho pobyty na Těšínsku v letech 1528-1545.....	94
Tab. č. 2	Počty vydaných listin Anny Braniborsko-Těšínské z let 1526-1539.....	107
Tab. č. 3	Zemští a dvorští úředníci Těšínského knížectví v letech 1528-1545.....	122
Tab. č. 4	Zemští úředníci Těšínského knížectví v letech 1545-1595.....	130
Tab. č. 5	Evangeličtí faráři na Těšínsku v 16. století.....	159
Tab. č. 6	Dvorští úředníci Václava III. Adama, Fridricha Kazimíra, Marie Těšínské z Pernštejna a Sidonie Kateřiny Sasko-Těšínské z let 1545-1595.....	252
Tab. č. 7	Genealogické údaje těšínských Piastovců ze 16. století.....	265

XI. g)

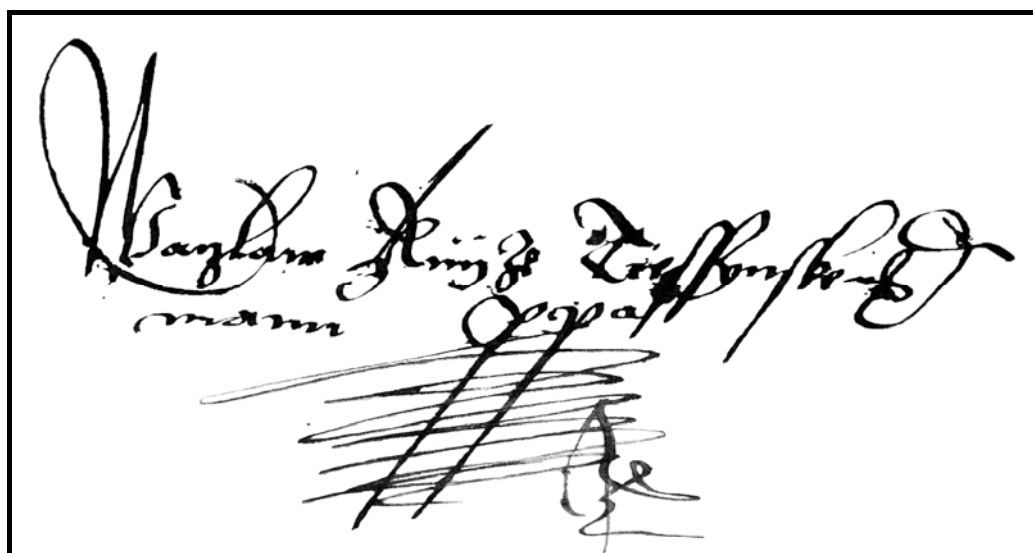
OBRAZOVÝ MATERIÁL

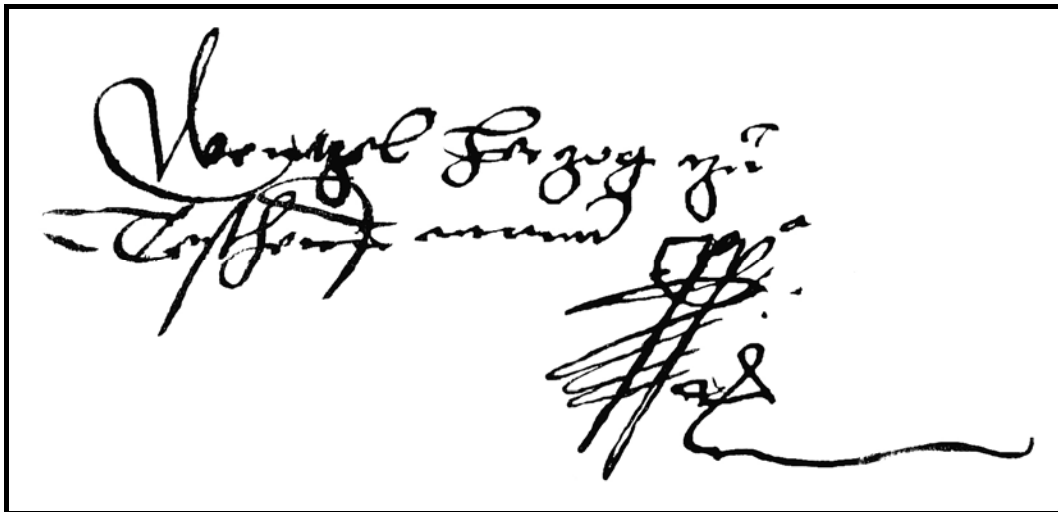
Obr. 1. Vlastnoruční podpis Jana z Pernštejna (*ruku J. vlastní*) na dopise z roku 1545 sepsaném na cestě do Těšínského knížectví (NA Praha, Sběrka autografů, sign. 1154/1 - 4, karton 40)

Obr. 2. Od konce 30. let 16. st. Pernštejn trpěl dnou, proto pisař často místo jeho podpisu pouze poznamenal: „pro bolest ruky své podepsati sem se nemohl“ (SAO Třeboň, CR - z Pernštejna, karton 121)

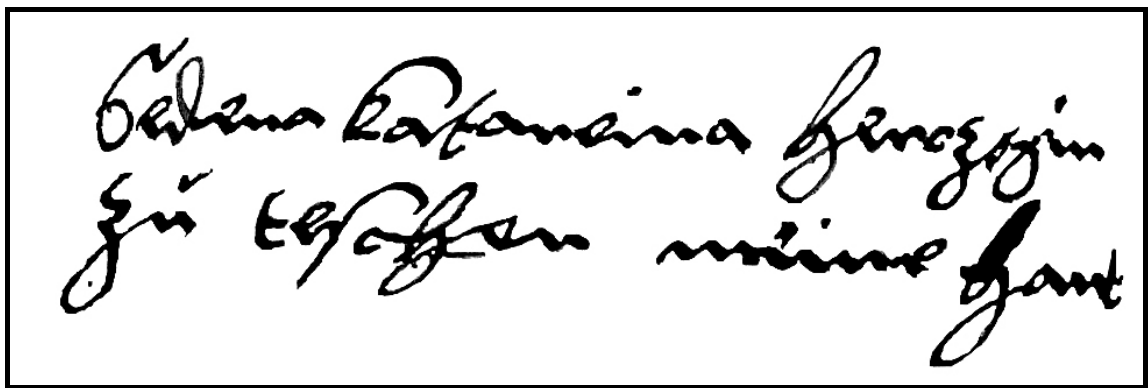

Obr. 3. Vlastnoruční podpis knížete Václava III. Adama (*Wacław Kniize Tiessynske etc. manu ppa*) na listu týkající se prodeje majetků po svém zemřelém synovi Fridrichu Kazimírovi z roku 1572 (NA Praha, ČDK, inv. č. 626, sign. II A 4, karton 260).

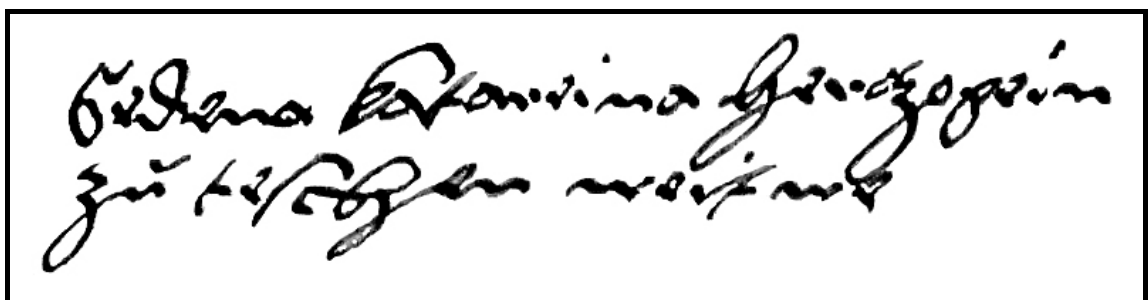
Handwritten text in German cursive script: *Wenzel Herzog zu Teschen meine ppa*. The signature is highly stylized and includes a large flourish at the end.

Obr. 4. Autograf Václava III. Adama (*Wenzel Herzog zu Teschen manu ppa*) na německy psaném dopise z roku 1572 (NA Praha, ČDK, inv. č. 626, sign. II A 4, karton 260).

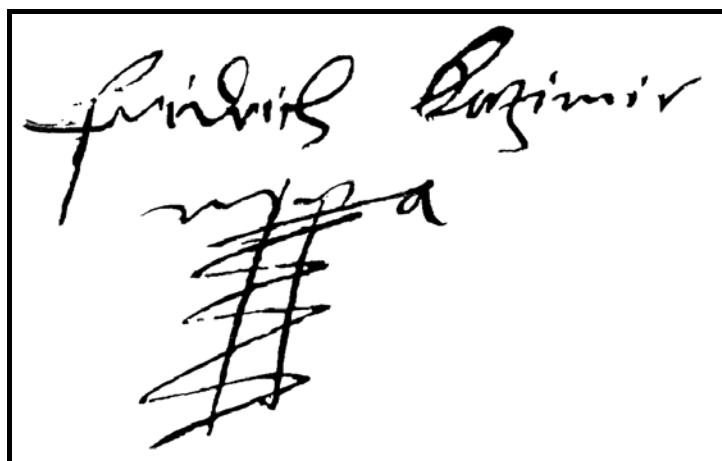
Handwritten text in German cursive script: *Sedena Katarina Herzogin zu Teschen meine Hant*. The signature is written in a clear, flowing cursive style.

Obr. 5. Vlastnoruční podpis kněžny Sidonie Kateřiny Sasko-Těšínské (*Sedena Katarina Herzogin zu Teschen meine Hant*) na listu z r. 1579 (NA Praha, HNL, inv. č. 1425, sign. L 92/4/13b, karton 550).

Handwritten text in German cursive script: *Sedena Katarina Herzogin zu Teschen meine Hant*. The signature is written in a clear, flowing cursive style, similar to the previous one.

Obr. 6. Podpis vdovy Sidonie Kateřiny Sasko-Těšínské (*Sedena Katarina Herzogin zu Teschen weitwe*) na dopise císaři Rudolfovi ke sporům s těšínskými stavy o uznání zemského zřízení z r. 1585 (inv. č. 1425, sign. L 92/4/13b, karton 550).

A handwritten signature in black ink on a white background. The signature reads "friderich Kazimir" on the top line and "mppa" on the second line. Below the name is a decorative flourish consisting of several parallel, slightly curved lines that fan out to the right.

Obr. 7. Vlastnoruční podpis třiadvacetiletého knížete Fridricha Kazimíra (*Fridrich Kazimir mppa*) na listu králi Maxmiliánovi z dubna 1564, ve kterém mu mj. oznamuje slavnost přínosu své manželky v Těšíně na počátku téhož měsíce (NA Praha, Sběrka autografů, sign. 4/10/1, karton 8).

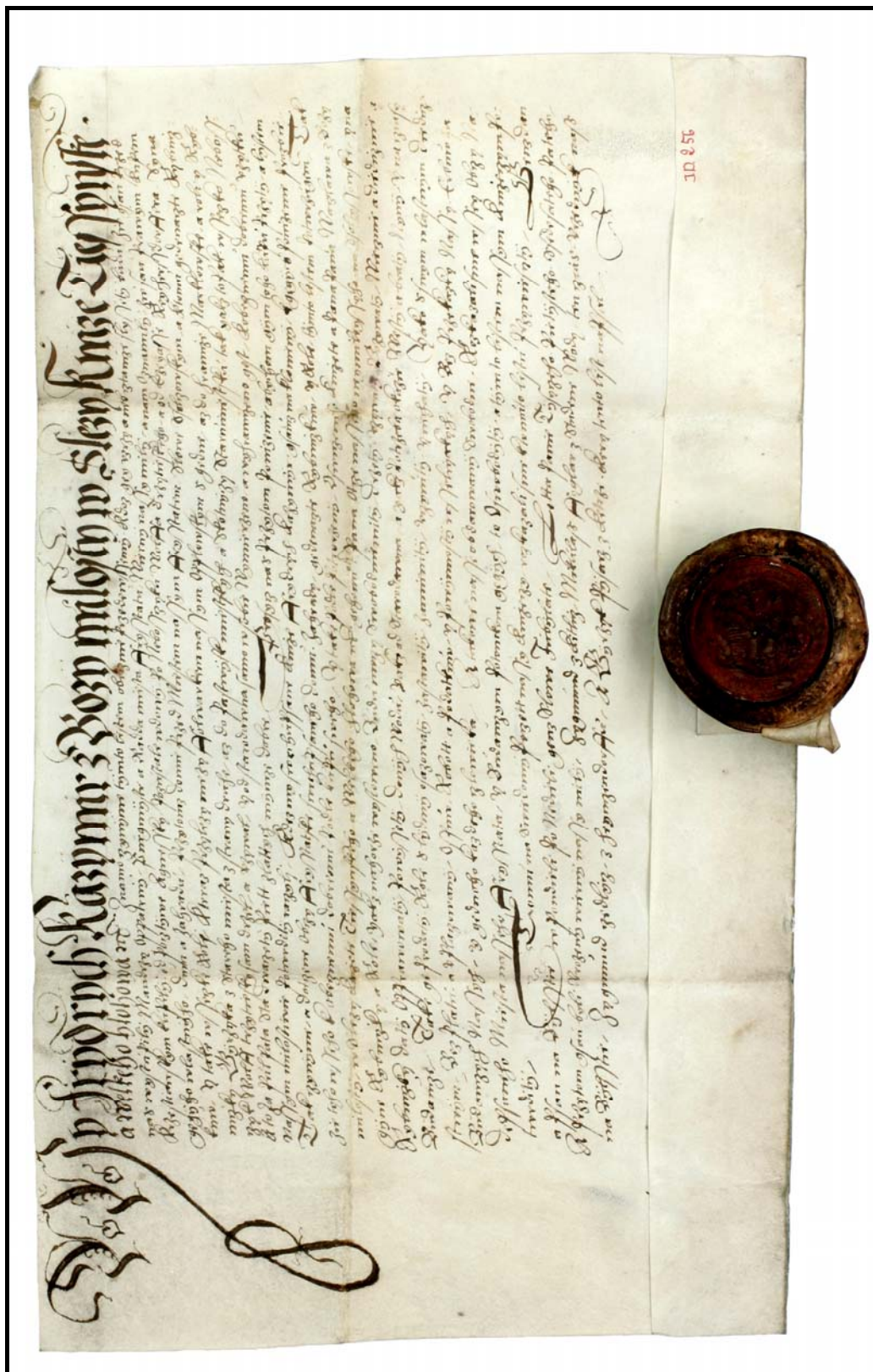

Obr. 8. Tolar knížete Václava III. Adama z r. 1574. Kníže v stylizovaném postoji oděn v renesančním kyrsu s rukávniciemi a zbrojnými rukavicemi. V levé ruce drží kord, na prsou má řetěz a v opisu osobní devízu „Požehnání Páně obohacuje“. Avers – opis: WENCESLAVS * D * G * DVX * TESSINEN * ET * M * G; revers: korunovaná vpravo hledící orlice těšinských knížat, opis: BENEDICTIO * DOMINI * DIVITES * FACIT * 74; průměr: 42 mm, hmotnost: 28,6 g (kresba Hana Pravdová).

Obr. 9. Znaková pečeť z červeného vosku knížete Václava III. Adama, kterou používal k potvrzení svých listin téměř po celý život (ø 40 mm, opis: * WENCESLAI * DEI * GRACIA * DVCIS * TESSINENSIS, na renesančním štítě polského typu vpravo hledící korunovaná orlice; SOKA Karviná, AM Fryštát, inv. č. 25).

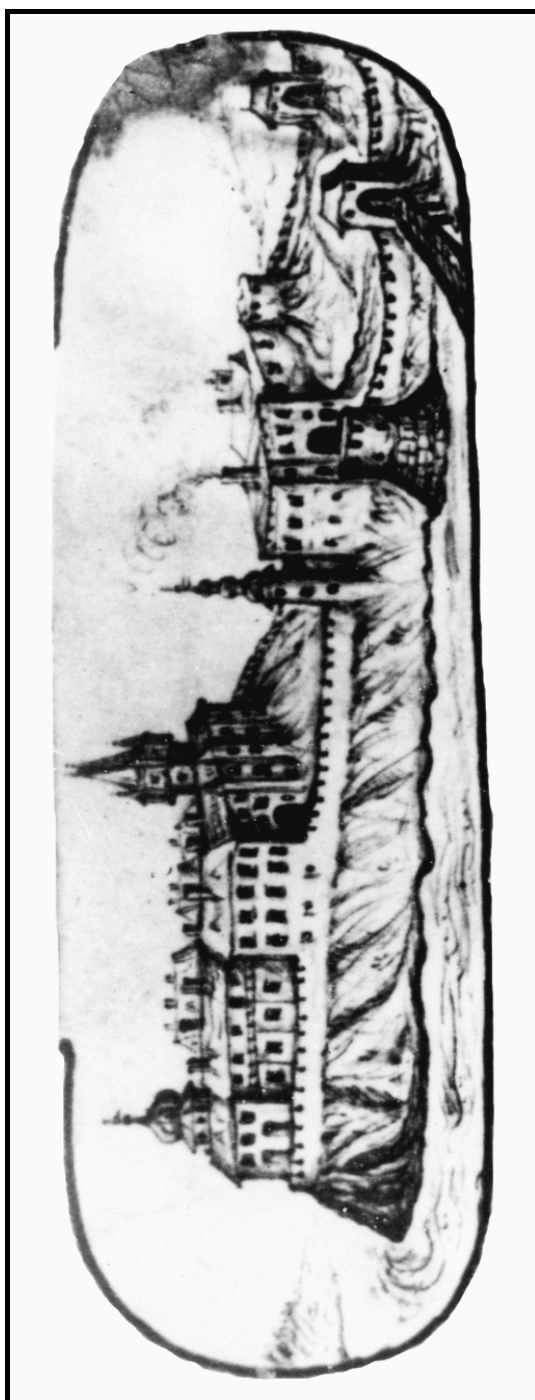
Obr. 10. Ukázka ze zápisu v registrech/konceptech korespondence knížete Václava III. Adama. List z 20. prosince 1554 věřiteli Františku Kecerškému, který knížeti slíbil půjčit 1 000 zl. V ediční příloze č. 41 (KC Cieszyn, Czytelnia zbiorów specjalnych, Rękopisy L. J. Szersznika, sign. DD IX 48/5, f. 53; opis: AP Katowice, Oddział Cieszyn, KC, sign. 77, f. 931 – 932).

Obr. 11. Listina knížete Fridricha Kazimíra potvrzená na bílském zámku r. 1565 pro městskou obec ve Fryštátě (SOKA Karviná, AM Fryštát, inv. č. 29).

Obr. 12. Vyobrazení těšínského zámku během obléhání císařským vojskem v roce 1647. Jde o nejpodrobnější ikonografické dílo těšínského zámku z piastovského období a jediný doklad jeho podoby s výraznými renesančními úpravami tzn. „horního zámku“ (budova s půdorysem písmena „L“ pod Piastovskou věží). Na fasádě jsou patrné (při velkém zvětšení) známky úprav tradičních pro druhou polovinu 16. století – bosování a sgrafitová výzdoba.

Obr. 13. Znárodnění těšínského zámku na listině poslední piastovské kněžny Alžběty Lukrécie z roku 1647. Miniatura zachycuje stav před zničením během obléhacích bojů na sklonku Třicetileté války. Do dnešních dob se zachovalo z rezidence těšínských knížat velmi málo, neboť o chátrající stavbu neměli habsburští panovníci valný zájem, a proto byla ve 30. letech 19. století jeho zbylá část rozebrána a stavební materiál použit na výstavbu nového empírového loveckého paláce v dolních partiích Zámecké hory. Dnešní návštěvník na místě „horního zámku“ tak najde pouze „Piastovskou věž“, „rotundu sv. Václava a Mikuláše“ z 11. století, základy bašt nad řekou Olší, na nichž byl postaven lovecký zámeček, a repliku „věže poslední záchrany“ (bastion s kupolí na vyobrazení zcela vlevo).

